

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

NEDERL.
LEESZAAL
H 200

ODA 8556

LME

STO

bia

triora

RIJMKRONIJK

V A N

MELIS'STOKE

D O O R

BALTHAZAR HUYDECOPER.

IN DRIE DEELEN.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0556 4301

4200
RIJMKRONIJK

V A N

M E L I S S T O K E

M E T

HISTORIE- OUDHEID- EN TAALKUNDIGE

A A N M E R K I N G E N

D O O R

BALTHAZAR HUYDECOPER.

E E R S T E D E E L.

T E L E T D E N,
BY JOHANNES LE MAIR.

M D C C L X X I I.

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 309

LECTURE NOTES

BY

ROBERT

REIF

CHICAGO, ILL.

1969

PHYSICS 309

PHYSICS DEPARTMENT

UNIVERSITY OF CHICAGO

CHICAGO, ILL.

B E R I C H T

V A N D E N

U I T G E V E R .

DE Wel-Ed. Geftr. Heer Balthazar Huydecoper, Oud-Schepen der Stad Amsterdam, by de beminnaars en oefenaars der Nederlandsche Taal- en Dichtkunde, sedert meer dan eene halve eeuw, bekend, beroemd en hooggeschat, zoo door zyne Treurspelen, zynen vertaalden, en naderhand be-rijmden, Horatius, als wel voornamelijk door zyne Proeve van Taal- en Dichtkunde, heeft, na het uitgeven dezer Proeve, het welk in den jare 1730 geschied is, zich opzettelijk toegelegd op de oude Taal en de oude Historien van ons Vaderland, en, eenen ongelooflyken arbeid besteed, om de Rijmkronijk van Melis Stoke, den oudsten der Nederduitfche Historieschryveren, tot nu toe gebreklijk uitgegeven, door middel van eenige Handschriften en eigene navorschingen en ontdekkingen,

* 3

te

B E R I C H T

te herstellen, en, door zyne Historie-Oudheid- en Taalkundige Aanmerkingen, verstaanbaar te maken, en, de oude Historie van ons Land optehelderen en nieuw licht bytezetten.

Langen tijd heeft men verlangd dezen Melis Stoke, met de Aanmerkingen van den Heer Huydecoper, in het licht te zien, omdat men zich van den arbeid van zulk een grooten, en in de Taal, Oudheid en Historien van ons Land, door en door bedreven Man, als de Heer Huydecoper, met alle reden, zeer veel beloofde.

Langen tijd is dit Werk achtergebleven, eensdeels, door de sammelingen van de drukpers, en, vervolgens, door den aannaderenden ouderdom en de toenemende verzwakking van den Schryver, een Man, reeds vijf jaren voor het begin dezer eeuw geboren, een Man, welke al zynen tijd met de herfenen bezig geweest is.

Na dat het gansche Werk, met langzame schreden, ten einde gekomen, en zelfs de Bladwyzer, nog door den Schryver zelve opgemaakt, geheel afgedrukt was, bleef 'er
nog

VAN DEN UITGEVER.

nog over een Voorede te ſchryven: Dit nog ter uitvoer te brengen was het voornemen van den afgeleefden Schryver, en, met dit voornemen zijn 'er eenige jaren verlopen, zonder dat zyne geſteldheid toeliet de pen op 't papier te ſtellen: Midlerwyle de jaren meer en meer klimmende, is dit voornemen hoe langer hoe ſlaauwer geworden, en, ten laaſten, geheel en al verdwenen, en nu, eindelijk, op aanhoudend verzoek van een zyner Vrienden, gelukkig veranderd in een beſluit om dit Werk niet langer achter te houden, maar, zonder Voorrede, te laten in 't licht komen.

Jammer is het, voorzeker, dat wy die Voorrede miſſen moeten; doch, mogelijk, zal 'er, nu of dan, wel eens gelegenheid geboren worden, om, uit de bouwſtof, welke de Heer Huydecoper tot die bewuſte Voorrede verzameld heeft, de geleerde wereld het noodzakelyke medetedeelen.

Ondertuſſchen heb ik nu het genoegen het Werk zelf uitgegeven, en eindelijk de gunſtige verwachting, welke men van het zelve opgevat heeft, te vervullen.

Iets

BERICHT VAN DEN UITGEVER.:

Iets tot aanpryzing of lof van dit doorwrocht Werk te fchryven, en, de diepe geleerdheid en kundigheden van den grooten Huydecoper, in zyne Aanteekeningen doorstralende, ten breedften uittemeten, acht ik dat my kwalijk voegen zoude: Beter zal het zijn, zich te gedragen aan het oordeel, het welke de kundigfte en geleerdste Taal- Oudheid- en Historiekundigen van ons Land, na het lezen, ja, ik mag wel zeggen, na het bestudeeren van dit Werk, niet alleen nu, maar jaren na dezen, over het zelve vellen zullen.

Gebruik, letterlievende Nederlander! dit Werk tot vermeerdering van uwe kundigheden in de Taal en Historien van ons gezegend Vaderland, en geniet lange jaren de voorrechten van een gerust, gezond en vergenoegd leven.

Leyden. Slachtm aand.

1772.

R I J M-

R I J M K R O N I J K

V A N

M E L I S S T O K E .

E E R S T E B O E K .

Om dat ic niet en wisse /
Dat mijn sin niet ligghe stille

Cii

¶. 1 **Om** dat ic) De veertig eerste regels van dit Werk zijn, in de vroegere Uitgaaven, van het overige afgescheiden: in de twee Eersten, onder het Opschrift van *Voorreden*; in die van Alkemade, onder dat van *Opdragt aan Florens de V.* Zy zijn het hoofd van 't geheele Werk, en daarvan onscheidbaar. Men vindt 'er drie leden in. Het eerste, ¶. 1-26, is een Voorstel van de Stoffe, die de Schryver voorgenomen heeft te verhandelen; waarin hy tevens verklaart de reden, die hem tot schryven bewoogen heeft, naamelyk, om zijn eigen verstand te oefenen: en het einde dat hy daarin bedoelde, te weten, om zyne Landsluiden, die meer haakten naar vreemde geschiedenissen, in die van hun Vaderland te onderwyzen. Het tweede, ¶. 27-34, is een korte Aanspraak, of Toeigening, aan Graave Florens. Het derde, ¶. 35-40, is eene Aanroeping tot den leevenden GOD, dien hy bidt om kennisse der Waarheid. En hierin handelde MELIS STOKÉ, als Christen, Christelyk, zonder zyne toevlucht te neemen tot eenige Lieve Vrouw, S. Aelbrecht, of diergelyken: als Dichter, in dit alles, naar de kunst, gelijk uit vergelykinge van oude en nieuwe Dichters van den eersten rang nader zou konnen bewezen worden.

¶. 2 **sin**) dat is, *verstand*; geheel wat anders dan *sinnen*, die hier in **I** zijn ingesloopen. Der Ystorien Bloeme f. 1 b.

A

Der

**Eñ berderbe mit ledicheben/
Willic u al hier ter steden**

5 Seg^a

*Der edelre Coninginne Marien,
Dat si mijn herte van sonden moet vrien,
Eñ minen sin soe verlichten
Dat ic die waerheit moete dichten.*

daar hebtge ook eene Aanroeping, doch veel verschillende van die van onzen Dichter. Die Dietsche Doctrinale f. 1 c.

*Men vint daer ghescreven,
Dat wi metter zielen leven,
Eñ metten zinne leren wat,
Eñ metter berten ontbouden dat.*

Profectus B. II. c. 59. f. 106 b. *soberheit maect den sin subtyl eñ wacker to onderjoeken.* Hiervan zinnig, voor verstandig, wijs. Wirnt von Gravenberg in Gwigois f. 104 a. spreekende tot de Liefde:

*Swer diner geweld empfluget
Der dunket mich eyn sinnich man.*

zo lees ik in eenige oude Sermoenen f. 37 b. *bi is oec een sinnich raetsman.* of, voor 't geene wy nu zeggen van eenen stervenden, by zijn verstand of kennis. Materie der Sonden f. 13 c. *want bi tot sinen wtersten gheeste altoes fynnich was en wetende.* Wy hebben dit noch in *scherpzinnig, diepzinnig*, enz. en het tegengestelde in *onzinnig*. het welk Vader Cats in den Zelfstrijd, zo ik de woorden wel onthouden heb, verstandig uitdrukte,

Nu word ik uit mijn sin —

Het tegendeel was, by de Ouden, *blyven in zijn zin.* Roman van Ferguut f. 13 a.

*— Galiene, mijn Minnekijn,
Die ic bi mire scout verloes.
Twine verwoedic? ic ben sinneloos.
Waer omme blive ic in minen sinne?
Eñ ic ontseide bare mine minne.*

Maar het is een misbruik, datmen zegt, *buiten zyne zinnen, met zinnen*, enz. Van zinnig heeftmen weder gemaakt *zin- nigheid*: Vert. van J. Cassianus Coll. II. c. 5. *bier in is wijs- beid, bier in is verstant, bier in is sinnicheit gelegen*, anders *zinlijkheid*: der Vrouwen Stede f. 2 b. *grootte clerken ende andre*

5 Segghen / wie de Graven waren /
De Hollant in haren iaren

Hada

dre van zo grooten verstande ende zinliche de wezende, enz. Het wordeken *yet*, dat in **A** niet gevonden wordt, heb ik ontleend uit **U**. In **B** is dees regel beschadigd, zodat ik niet heb kunnen onderscheiden hoe 'er eijgelijk gestaan hebbe.

†. 5 **de Graven**) de Andd. *die Graven*. 't Lidwoord *de* is hier ook dikwils *die*, als doorgaands by de Ouden; doch meest *de*, als altijd by ons, met een naauwkeurig onderscheid van *de* en *den*.

†. 6 **De**) dat is *die*, in de betekenis van *de welken*. de Andd. wederom *die*, gelijk men nu ook spreekt. *De* voor *de welke* komt hier eenige honderd reizen-voor, en, dat aanmerkelijk is, zonder eenig onderscheid van Geslachte of Naamval, altijd *de*, noit *den*. welk laatste ik nochtans by anderen vinde. Mat. der Sonden f. 19 d. *waer is die, den du droegbes?* en f. 83 b. *want die selve een, den ic hadde mijn vrient en mygbeboerfaem, die is oec, ic en weet van wien, verkiert*, enz. Het zou roekeloos zijn, verandering te maaken in iets, waarin het oudste MS. van onzen Dichter zich zelf overal gelijkvormig is. Om den Leezer, dien dit, ongewaarschouwd, vreemd moet voorkomen, daartoe eenigszins te gewinnen, heb ik hier deeze weinige voorbeeldcn, uit veelen, vooraf laaten gaan; eerst van *de* voor *den welken, quem*; als I. 504.

Die Dideric, de God hadde vercoren.

II. 575. *Den wech, de si fouden keren.*
en 778. *Den raet te doene, de de verrader*

Kerstineit riet —

IX. 1302. *Dus verlões Her Gye den segbe,*
De bi te voren alle wegbe
Plach te bebbene —

X. 780. — — *finen noet,*
De bi bem dede —

De, voor *qui* of *quæ*, komt ook dikwils voor, schoon het volgende woord met eenen Klinker begint: I. 97.

Willebroerde, de eerst bekeerde

Die Vriesen —

Hadden onder haer beduanc;
 En hoe verre dat haer ganc
 Met rechte gaet in Drieflant/
 10 Also als ichtet bescreven vant
 In den cloester Cegghemonde/
 In Latine/ in vzaier ozconde/

Son

†. 621. Hem, de onghesien wille gaen.

656. God, de alle zaken vorfiet.

III. 176. Als de over een des droeghen.

II. 34. Nam een wijf, de Otbilt biet.

men moet dan, in die en diergelyke plaatsen, niet simpeljk leezen *de*, maar even of 'er, met nadruk, stontd, *dé*.

†. 11 Cegghemonde) en beneden †. 332. *Ecgmonde*, anders overal *Egmonde*; en zo hebben ook de Andd. De oudste berichten van deeze Spellinge vind ik in het Angel-Sax, en vooral in eigene Naamen; als by Beda *Ecgfrid* IV. 5. 12. 19. enz. *Ecgberct* III. 27. 29. IV. 5. V. 10. waarvoor in de oude uitgaave van 1514. *Ecgbrecht* en *Ecgherecht*. In de A-S. Kronijk, uitgegeeven en in 't Latijn vertaald door E. Gibson onder den naan van *Cbron. Saxonicum*, vindt men de naamen *Ecgbriht*, *Ecgbyrth*, *Ecgferth*, *Ecgfrith*, *Ecgwald*, enz. doch niet altijd *Ecg* —, maar ook dikwils *Eg* —. Die zelfde spelling vindt men, zo elders, als hier, somtijds in *lecggen*, *secgen* en *brugge*; ja zelfs in *U licgghen* IX. 1119. en *brugghede* VIII. 130. het welk wy echter niet gevolgd hebben. Uit dit alles zien wy duidelijck het onderscheid der verschillende klanken van de eene letter G, die in 't begin van een woord of greep zacht is, en daarom uitgedrukt werdt door GH; aan het einde scherp, en zweemende naar onze K, en daarom uitgedrukt door CG. En dit laatste is zo algemeen waar, dat by onzen Dichter en zyne Tijdgenooten, geen woord gevonden wordt, dat eene G aan 't einde heeft, dan somtijds met eene voorafgaande C, als in *gbing* voor *ging*, te vinden in onze Proeve p. 623. in twee plaatsen van Claes Willemsz, by wien ik dit meest gevonden heb, en waarmede overeenkomt *Conincginne*, boven by †. 2. uit der Yft. Bl. bygebragt. Waaruit blijkt hoe onbedacht *Alk. beneden* †. 179. XX, gelijk hy gevonden hadt,

ver-

Sonder fabele / sonder liegghen /
 En sonder iement te bedriegghen.
 15 Wantet dinkhet mi wesen scande /
 Dat de lieden van den lande
 Ander giesten vele weten /
 En si dez hebben vergheten /

Da-

veranderde in *twintig*, waarvoor *†*, 267, *twingtig*. Zo schreeven de Ouden noit anders dan *Coninc*; wy *Koning*: maar echter zeggen wy *Koninkrijk*; immers alswe spreken volgens onze Landtaale of byzondere Dialect. zo schryven wy *langmoedig*, maar men zegt *lankmoedig*. Daar de oplettende Leezer noch veel zal kunnen byvoegen. Ons oude *secgen* wordt ook bevestigd door de A-S. overzettinge der Evangelisten Matth. XXIV. 34. Marc. XIII. 30. Luc. XXII. 11. Voor *brugge* of *bruce* vind ik in de A-S. Kronijk niet anders dan *brycge*; niet alleen in de gemeene betekenis van *brug*, op de jaaren 924. 1013. 1016, enz, maar ook voor de Stad *Brugge* in Vlaanderen: *to Baldewines lande to Brycge*: zie op 't jaar 1045 en 46. en onze Proeve p. 508 en 417. Doch laat ons wederkeeren tot Egmond. In den Giftbrief der Kerke aldaar, lees ik in de Al. Hist. van Van Loon II. p. 145. *Ekmunde*: maar in zijn Aantek. op Kolijn p. 201. *Egmundæ*, waarover al wat te zeggen zou vallen. Maar in de vertaaling van dien Brief, Bat. Sacra I. p. 126. leeft men *Hecmunde*; en de Heer Alting noemt het in 't Latijn niet anders dan *Hecmunda*. Waarom? om die speellende gedachten, als of *Hecmunda* betekende *bæc munda* (sc. *Ecclesia*), niet te verliezen. Van Loon, I. p. 322. wil dat *Egmond*, ten tyde van S. Adelbert *Hegge* genoemd werdt, en bewijst het, doch op zyne manier van bewyzen, uit deeze verminkte vaarzen van Kolijn:

DIE de Hegge *plach te beten*,
Fer des Bedebuys te weten
Duer in lange was gesticht.

Op Kolijn zelven *†*. 3. haalt hy die zelfde woorden aan, met eene onbetaamelyke verandering van *DIE* in *DAT*. En op die woorden zelfs, die *†*. 273. voorkomen, vertelt hy dat *Hegge*, na de bekeering des volks aldaar, van 't afgodisch wangeloof gezuiverd zijnde, in 't Latijn genoemd is *Hegge*

Wanen si selve sijn gheboren;
 20 En wie si waren hier te horen
 Die plant wonnen entie erbe/
 Daer si of nutten die bederbe.
 Dat willic hem hier doen weten/

Die

munda (fraai Latijn!) en wijst ons naar Jo. a Leydis II. 41. die nochtans geheel anders, en zynen aanhaaler tegen, spreekt: zeggende dat *Egmond* voor die bekeering hiet *Hallem* (dat zekerlijk geen *Hegge* is); en dat *Egmunda* zo veel is als *Emundata* (sc. *terra*) 't welk in de Holl. Kronijk Divis. IV. c. 13. verduitscht is, *geemundeert en gesuvert*. Fabelen! Zie hier wat Kolijn in 't verband zegt, zonder eenige ophelderinge noodig te hebben.

Intie HAVEN van Hegmonde,
DIE de Hegge plach te beten.

Doch wy zullen dien K. Kolijn in het vervolg wat nader onder de oogen zien, en aantoonen, dat, onder dien naam, schuile een cerlooze Bedrieger, die de gedrukte Uitgaaven van onzen Dichter geleezen heeft.

†. 21 *entie*) **B** en **N** *ende*, kwaalijk. *Entie* is, en die; *Ente*, en de; *Entien*, en dien, enz. En men rabraakt de taal van onzen Dichter, wanneer men *entie* van een scheurt, en 'er van maakt *en tie*, het welk, als twee woorden, nergens in eenig oud MS. ook niet in de vroeger Uitg. van dit Werk, te vinden is. Alkemade is de eerste geweest, die Melis in dit stuk verminkt heeft. En van Loon is zo barbaarsch als Kolijn zelve is, wanneer hy, tot walgens toe, ook uit onzen Dichter poogt te bewyzen dat *tie* en *ti* van ouds betekenden *die*. beneden †. 172. leezenwe by Alk.

En tie duvel die ne bedroech.

voor *Entie*, gelijk in **E**; waarvoor in **N** *Ente*, dat is *En de*; maar in **B**, vol uit, *En die*. Voor *ende (et)* schreeven de Ouden noit, dan by verzinning, *en*, altijd *en*; uitgezonderd in deeze saamenvogingen, als *entie*, *entaer*, *entoor*; want noit schreeven zy *entie*, *enraer*, *entoor*. Ook wordt *diene* zeer kwaalijk gescheiden; want *ne*, op zich zelve staande, betekende noit *ben*; wel, als 't gehecht was aan 't voorgaande

Wie die lande hadden beseten
 25 Hier te horen in ouden tiden/
 Eñ dit hoftelike ober liden.
 Dese pine eñ dit ghepeng
 Sendic u/ Heer Gzabe Florens/
 Dat

de woord. En dat, zo bedorven, vaars heeft van Loon zesmaal uitgeschreeven; binnen den omtrek van minder dan 50 regels by Koliyn, als v. 35. 43. 63. 67. 73 en 82. en dat alles tot goedmaking van Koliyns *tie* en *ti*, de welken op die wyze noit in gebruik zijn geweest. Men moet alles, wat de Ouden aaneen voegden, aaneen laten; omdat het doorgaans niet gescheiden kan worden zonder verandering in de spelling te maaken. Ook is 't onvoorzigtig, de handen te slaan aan het geene men niet verstaat. In de Eerste Uitg. lees ik VIII. 320.

— — du gaes te nare

Du sulte lopen in dat net.

waarvan Alk. gemaakt heeft *du gae's*, en *du ful te*, als of men van ouds zo geconjugeerd hadde: *ic gae, du gae; ic sal, du ful* &c. doch dit laatste zou wat anders betekenen. Beide in **A** en **B** staat hier, *du gaets* en *du fult*. Zet nu *du* achter *gaets*, zo wordt het, door verandering van *d* in *t*, *gaetstu*: even als IV. 1177. *wilstu*, volgens **A**; *woudestu*, volgens **B**; *woudstu*, volgens **A**; maar by Alk. *woud 'st u*, gelijk daar drie regels verder (p. 117) ook volgt *word 'st u* voor *wordstu*. Wat mensch ter wereld verstaat zulk een taal!

v. 22 *de bederve*) Seb. verklaarde dit, *de profijt, de nutte*. Alk. in naartvolginge, *de voordeelen, de nuttigheid*. Eigelijk zal *nutten de bederve* hier betekenen, *genieten de vruchten*, te weeten, die zy noodig hadden om te leeven en te bestaan, Het zelfde dat ik nu ook vinde in den Heraud f. I a. *eñ nutscap dair of hebben*, DAIR SI OF LEVEN. welke woorden niet anders zijn, dan eene verklaring van die van Melis. Want *bederve* is van den zelfden oorsprong als 't laatste gedeelte in *nooddorst*, waarvoor men nu zegt *nooddruft*. Zie breeder by X. 284.

v. 28 *Sendic u/ Heer Gzabe*) ongelijk beter dan het geen men in de Andd. leest,

Dat ghi moghet sien en horen/
 30 Wanen dat ghi sijt gheboren/
 En bi wat rebenen ghi in hant
 Hebbet Zeelant en Hollant;
 En bi wat rebenen dat ghi soect
 Drieslant/ dat u so sere bloect
 35 HED bid ic/ die nooit en began/
 En die ober ghemene man

Om

Gheve ic den Grave Florens,

Dat ghi —

't laatste woord *ghi* beslist het geschil.

†. 29 moghet sien) ik volg hier de Andd. In **A** staat *sien moghet*. De Uitlegger van Kolijn †. 191. verklaart daar *beestet* door *beest bet*. Dit kan elk zien: maar 't volgende, niemand. *Dus schreef men*, vervolgt hy, ook MOGHET voor MOOGT HET; *M. Stoke fol. 4. †. 2.* (voor p. 2. †. 1.) *dat ghi moghet sien ende booren*. Wilde hy Melis zo onverstaanbaar maaken als Klaas? En wat overeenkomst heeft *moghet* met *beestet*? *Moghet* is hier, en altijd, *moogt*, en komt overeen met *bevet* voor *beest*: en gezinszins met *beestet*.

†. 34 Drieslant/ dat u so sere bloect) een klaarbewijs, dat Melis dit Werk begonnen heeft, toen de oorlogen tusschen de Hollanders en Westvriezen noch op 't hevigste brandden; en dus uiterlijk voor het jaar 1288. Zie beneden by †. 524.

†. 41 Oude Boeken) ik volg hier **B**. Niet alleen in **U**, maar ook in **A**, staat *ouden boeken*; tegen de gewoonte onzes Dichters, en de eigenschap der taale. Kolijn †. 162. heeft dit vaars aldus vermomd:

Alte bouken ons verkonden.

Maar vanwaar hadt Kolijn zijn *bi*, voor *bier*, †. 143. dan uit de bedorven Uitg. van Melis V. 1018. en VII. 158? Van Loon wist dat noch niet, toen hy daar op Kolijn aantekende, dat *bi* by Stoke betekent, *by*; maar in dien dichtregel van Kolijn, *bier*. Naderhand schreef Kolijn †. 442. *bie*, voor *bier*: en, schoon dat by Melis niet gevonden wordt, zo bevestigt van Loon 't evenwel uit Melis fol. 179. †. 48. dat is **B. VII.**

Om te berechtene sette Tantsgheren/
 Dat hi mi dat moete leren/
 Dat ic de waerheit so berclare/
 40 Dat men weten moete dat ware.
 Oude Boeken horic ghelwaghen/
 Dat al klant/ beneden Rimaghen/
 Wilen Neder Sassen hiet;
 Also alst de stroem versiet

45 Dan

B. VII. v. 158. daar, als gezeid is, *bi* staat, niet *bie*. Noch erger bewijst hy op v. 413. de Kakolijnfche spelling van *Heare*, voor *Heer*, uit Melis fol. 128. v. 37. dat is V. 239. welk vaars hy aldus aanhaalt:

HEAR *Loef van Cleve, wert bovet.*

† Welk een openbaare vervalsching is, want daar staat, gelijk meermaalen, *Haer*, niet *Hear*. Doch wy zullen u van deezzen kost niet te veel gelijk geeven: hy mogt u walgen.

v. 43 *Wilen Neder Sassen hiet*) dit *Neder-Saxen*, 't welk ook Kolijn uit Melis heeft overgenomen, en veel andere onzer nieuwe Schryveren uit Melis bewyzen, is niets. Wy moeten hier naast denken aan de Derde en Vierde eeuw; uiterlijk aan de tijd van Keizer Valentiaan, van wien onze Dichter zelf spreekt. Zijn getuigenis, in deezzen, is van geen gezag. En de *oude Boeken*, op welken hy zich beroept, verdienen hier geen geloof. Zou het niet ten hoogsten te verwonderen zijn, dat zo veel oude en nieuwe Landbeschryvers, die men zeggen kan, dat niets onbezocht gelaaten hebben, van dat *Neder-Saxen*, zo, of omtrent, als 't hier bepaald wordt, nergens taal noch teken, noch eenige voetstappen hebben kunnen ontdekken. Phil. Brietius, Parall. Geogr. Vet. & Novæ T. II. p. 19. zegt dat de Saxen zich, vooral ten ryde der Franken, uitbreidden tot den Rijn toc. Waarin hy overeenstemt met Cluverius, Germ. Ant. L. III. c. 21. die het bewijst uit Ammianus. Zie ook Adami Bremens. Hist. Eccles. cap. I. De Saxifche Historiefchryvers, Krantzius, Chytræus, Fabricius, hebben 'er noit van geweeten. J. C. Spenerus, Notit. Germ. Ant. tweederley bepalingen van 't oude Saxen aangewezen hebbende, begrijpt L. IV. c. 5. §. 16. onder een

- 45 Vanden Mazen en vanden Rine.
 Die Seelt waer dat Westende sine /
 Also als si valt in de Zee /
 Oest streckende min no mee /
 Dan toter Laberen of ter Elben.
- 50 Die Keyserre van Romen selue
 Ontfaghen menich waer dit Lant /
 Want mente wæet holt en sterc in vant /
 Entie quact te zoekene waeren.
 Dicken quamen si met scaren /

55 Ont

Derde Saxen, niet alleen de *Batavi*, *Toxandri*, *Morini* [Hollanders, Zeelanders, Vlamingen] maar alles waar de Saxen kwamen stroopen en invallen. Doch behalve dat dit geen gemeenschap heeft met het schryven van Melis; zo schijnt het slechts gesprooten te zijn uit de bekende benaaminge van de Saxische Kust, *Litus Saxonicum*. Doch dat betekende niet de Kusten van *Saxenland*, maar van *Gallie* en *Brittanje*, daar men dagelijks, uit zee, door de *Saxen* ontrufft werdt. De bepaaing nu, *tot den Rijn toe*, sluit *Batavie* zekerlijk buiten *Saxen*. het welk volkomen bevestigd wordt door *Zosimus L. III. p. 147.* Ed. Oxon. daar hy verhaalt dat de *Saliers*, die *Franken* waaren, door de *Saxen*, die ten dien einde de *Kwaden*, een gedeelte der *Saxen*, hadden vooruit gezonden, verdreeven zijn uit hun eigen land, en zich in *Batavie* nedergezet hebben. Doch zie *Ammianus L. XVII. c. 8.* daar hy buiten twijffel van de zelfde gebeurtenis spreekt; doch zo verschildende, dat onze nieuwe Historiefchryvers, op de jaaren 358 en 359, daarvan twee gevallen gemaakt hebben. Maar *Zosimus* noemt de *Kwaden* volstrekt kwaalijk. die zaten aan den *Donauw*; en dus verre van de *Saxen*. Waarom *Spenerus p. 366.* zegt, dat alle Geleerden de *Kwaden* van *Zosimus* houden voor *Kauchen*. Zo deedt ook *Cluverius*; en, onder de Uitleggers van *Tacitus, J.C. Dithmarus c. 35(7).* en *G.C. Kirchner c. 36. p. 381.* Doch *Ammianus* stelt, by my, buiten bedenkinge, datmen ook by *Zosimus* moct leezen *Chamaven*. Zie *Valesius ad Amm. p. 186 k.* daar hy die twee verhaalen vereenigt. En dit zie ik volkomen bevestigd by *Spenerus*, daar hy

55 Om dat Hoonsche Rijke te cranthen/
 En berheerden de Hijnbyanken.
 Wiltenbozch hiet haer Hoeststat/
 Daer tholt menich iær in sat.
 Na ons Heren Gheboernesse

60 CCC iær zestich ende zesse 366.
 Dozt Keyser Valentiniaen:
 Goet Kersten was hi sonder waen.
 In sinen tiden waren si ghetogghen/
 De Neder Sassen / en wilden poghen

65 Ce

hy zegt, dat Zosimus van den Koning der *Kwaden* het zelfde verhaalt dat Eunapius in Excerpt. Legat. getuigt van den Koning der *Cbamaven*. Wy moeten dan de *Kwaden* naar den *Donauw* te rug zenden; en 't geenmen ons, om dees tijd, hier te lande, van hun verhaalt, voor zo verre het aanneemelijk is, van de *Cbamaven* verstaan worden. Melis beschrijft ons hier een *Neder-Saxen*, dat noit bekend is geweest.

†. 46 dat *Westeude sine*) zie de breeder Aantekeningen achter dit Eerste Boek.

†. 61 *Dozt Keyser*) Valentiniaan is Keizer geworden in 't jaar 364. en zijn overwinning tegen de Saxen, hier gemeld, behoort tot het jaar 370. 't Geen onze Historiefchryvers op 't jaar 366 verhaalen uit Ammianus en Zosimus, behoort niet tot onze Historie. Men maakt ons een beschryving van de nederlaag der Romeinen benevens 't omkomen van Charicetto en Severiaan; en van de daarop gevolgde overwinninge der zelfde Romeinen: en zulks uit Ammianus L. XXVII. c. 1 en 2. die daar spreekt van *Alemannen*, die omtrent de Nekkar woonden, en vandaar, in January 366, in Gallie waaren gevallen, in den eersten aanval overwinnaars, naderhand geslagen. En indien Zosimus L. IV. p. 210. 211. 't zelfde geval bedoelde, zo verhaalt hy 't kwaalijk, vooral in dat geene dat hy tot oncere der Batavische Hulpbenden, die 't Rijk dienden, zegt: want dat is onbestaanlijk met het verhaal van Ammianus, die hier volkomen geloof verdient. Ook zou de Keizer, volgens Zosimus, in 't leger zijn geweest; maar hy was,

- 65 **Te nederne de Roomsche ghetwelt.**
Daer beghincse op een velt
De Keyser / ende wan hem an
Haer scepe en menighen man /
Int Nederlant neven den Rine.
- 70 **Doe wan hi boert met sicre pine**
Haer lant / dat noch sere is vast /
En setter in so menighen gast /

Dics

was, volgens Ammianus, te Parijs. Zie Joh. Jac. Mascou, Geschichte der Teutschen B. VII. §. 1 en 2. en Joh. Dan. Schoepflii Antiquitat. Aleman. cap. 2. p. 49.

✧. 68 **Haer scepe**) zie hier achter.

✧. 69 **Int Nederlant**) watmen hier onder *Nederland* te verstaan hebbe, wordt voortreffelijk opgehelder door den Prins en Bisschop van Paderborn, Monum. Paderb. p. 86. daar hy zegt: *ac nihil jam certius, quam Francos bosce non fuisse Germanos SUPERIORES, ut ii volunt, qui e x Franconia & Superiori Germania eos deducunt, sed INFERIORIS Germaniæ inter Rbenum & Visurgim incolas, est potissimum regione, quæ WESTPHALIÆ nomen obtinet.* Want ook by onzen Dichter moctmen, onder *Nederland* niet anders verstaan dan *Westfalen*; toen de bekende woonplaats der Franken. De plaats, daar den Saxen dit ongeval bejegende, wordt door Orosius, en zyne naarvolgers Freculphus en P. Diaconus, met de zelfde woorden aangewezen, *in ipsiis Francorum finibus*, op de grenzen der Franken: door Herm. Contractus, *in regione Francorum*, in het land der Franken: door Hieronymus, volgens de aanhaaling van Theod. Ruinart, Annal. Regni Franc. an. 370. *ad Usonem in regione Francorum*, aan den Uso in 't land der Franken; volgens die van Jo. Jac. Chiflet, Vindic. Hispan. cap. IX. p. 126. *Deufone in r. Fr.* In sommige Uitgaaven van Hieronymus vindtmen, met de zelfde letteren, doch in twee woorden, *de Ufone*. Zie ook Valesius ad Ammianum L. XXVIII. c. 5. en de Vaderl. Hist. B. III. p. 264. daar *Deufone* verklaard wordt, *Duits, tegen over Keulen*. Maar dewijl dit allereerst genoemd is geweest, *Castrum DIVITENSIVM*,

- Diese ghyselfden / en dwonghen
 Te dienen der Roomfcher tonghen.
 75 Dus mosten si den zeghe verliefen.
 Die Feder Laffen heten nu Driefen.
 De name wanic dat ierst vant
 Rome / want hetz een cout lant.
 Heidijn bleuen si noch hier naer
 80 Meer dan dachhondert iaer /

En

SIUM, of DIVITENSE *munimentum*; naderhand TUITIUM; schijnt DEUSONE daarmede weinig overeenkomst te hebben. Onder deeze verschillende leezingen behaagt my, als de natuurlijkste, best, die van Ruinat, *ad Ufonem*. Maar, nergens hebbende kunnen vinden, wat de *Ufo* moge geweest zijn, zoude ik my lichtelijk kunnen wijsmaaken, dat *ad Ufonem*, noch eens, veranderd behoorde te worden in *ad Alijonem*: dat is, *aan de Alme*, eene rivier in Westfalen, vermaard by de Romeinsche Historieschryvers. Zie Monum. Paderb. aanstonds in 't begin.

†. 72 *so menighen*) zo moeten leezen met **A**, niet *zomighe*, als in **B**; noch *sommighen*, gelijk in **H**; doch ook hierin kwaalijk. Want in **C**, waaraan de eerste Uitgever zich naauw schijnt te houden, leestmen hier en elders, zo niet altijd, *somighen*, met eene enkele *m*. Op de zelfde wyze, als in **A**, overal *iamer*, nergens *iammer*, gevonden wordt.

†. 76 *heten nu Driefen*) zie hier achter.

†. 78 *want hetz een cout lant*) zou dit en het voorgaande vaars, wel van Melis geschreeven zijn? Ik heb 'er altijd aan getwijfeld; en zo doe ik noch. Nergens anders bemoeit hy zich met diergelyke verklaaringen van Land- of Volk-naamen. Hadt hy het zelfde gezeid, zonder van Rome te spreken; zo was 'er mogelijkheid in, dat de *Vriezen*, van *bet vriezen*, konden benoemd zijn. Ja, zo hy gezeid hadt, dat de *Frigiones* of *Frigii* (zo werden de Vriezen van ouds ook somtijds genoemd) door de Romeinen zo genoemd zijn geworden van het Latijnsche woord *frigere*, dat is, *koud zijn*; het zou
 noch

En dienden Heidinen Lantsheren/
Eer dat si hem wilden bekeren.

Du worden siber moghendelike
Die Koninghe van Byzantike
85 Heren ober al Duutsche lant /
Also dat in haer hant
Dzeslant quam / als ghi moghet horen.
Want Pippijn van Herstelle gheboren /
Die tsweert van Byzantike droech /
90 Hadde oerloghen ghenocch

Ic

noch wat schynen. Doch 't een en 't ander is beuzelachtig, is valsch. Niet meer, evenwel, dan dat de *Kauchben*, van de welken wy spraken by v. 76. dien naam zouden gekreegen hebben *a frigido Oceani latere*, van de *Couw-zy*; gelijk Pontus Heuterus schreef, en Jac. Eyndius, Chron. Zeel. L. I. c. 14. door zyne aanhaaling schijnt goed te keuren: daar hy tevens de *Kauchben* verplaatst in *Zeeland*.

v. 92 *De Hertoghe was*) Meerhout op 't zelfde jaar 694. *Pipinus Dux Francorum, Ratbodum REGEM Frisonum bellando vicit, & eum sibi subjugavit.* Melis schijnt hier geleezen te hebben, niet *Regem*, maar *Ducem Frisonum*. En Meerhoutzelf, op 't jaar 727, schreef, *Ratbodus Dux Frisonum*.

v. 94 *Int carnacioen*) zo lees ik in Allen, uitgezonderd alleen by Alk. daarmen leeft *In 't Incarnacion*: gelijk hieronder v. 133. ook geleezen wordt, zo in C als in H. Maar in mijn twee MSS. weder *carnacion*. en zo meermaalen. Vreemd is het volgende uit der Yft. Bloeme f. 17 c.

Tcarnacioen, *alsic seggen mach,*
Van Meye opten derden dach
Gheschiede dit —

Daar het den *Dag* aanduidt, en niet het *jaer*.

v. 95 *Sech hondert neghentich ende viere*) Wy hebben hier een allerduidelijkst blijk, hoe Kolijn zyne taal en die van Melis moedwillig bedorven heeft, om zijn bedrog, waar 't

mo-

Ieghen Kabboude / den Goeds biant /
 De Hertoghe was van Driestlant :
 So dat hine verwan met eren
 Int carnacion ons Heren
 95 Ses hondert neghentich ende viere.
 Doe sende hi inden lande sciere
 Willehoerde / de eerst bekeerde
 Die Driesen / en gheloben leerde.
 Cote Westcappel dat hi quam /
 100 Daer hi aenbeden vernam

694.

Mer

mogelijk geweest, te bedekken, doch daartoe was hy niet
 gaauw genoeg. Lees hem v. 382-407. en vergelijk dat alles
 met onzen Dichter v. 94-132. en gy zult Kakolijn meer en
 meer leeren kennen. Melis zeide,

*Int carnacion ons Heren
 Ses hondert neghentich ende viere.
 Doe sende bi —*

Kolijn v. 384. *Zant in borenes ons Heren*

Ses hondert en negontich viere.

Voor 't oude *sende* zegt hy *zant*, dat nieuw is: *carnacion* ver-
 taalt hy *borenes*; Melis v. 59. 187. en elders, *gbeboerneffe* of
gbeborneffe. Het goede *neghentich ende viere*, bederft hy tot
en negontich viere. Merk ook, dat de woorden *beren* en *vie-*
re by Kolijn Rijnwoorden zijn; doch niet by Melis. Welk
 een gaauwerd!

v. 99 (*Cote Westcappel*) Kolijn, *Totte Weskaple*. Maar
 wat is 'er van deeze geschiedenis? Ik beken, dat ze my voor-
 lang verdacht geweest is: en zy werdt zulks te meer, omdat
 'er niets van gemeld wordt in 't Leeven van Willebrord, door
 Alcuinus beschreeven, door Mabillon verkort, en in 't Bata-
 via Sacra geplaatst; ook niet diergelijks by Beda, noch by
 onzen Meerhout enz.

v. 100 *aenbeden*) in de Andd. *aenbedende*, het welk Ko-
 lijn veranderde in *aenbeden*; dat gevallen overeenkomt met *W.*
aenbeden is hier *aangebden*.

v. 101

Mercuriuse over enen God.

Dat beelde / doer onz Heren ghebod /

Wat hi / en hebet soke ghesconden :

Maer dat hebet hi swaer ontgouden.

105 Want

†. 101 **Mercuriuse**) zie hier achter.

†. 103 **ghescouden**) dat is niet, gelijk Alk. en van Loon willen, *iculdig verklaard*; maar, *gejcbolden*: en dit is, bestraft, vermaand. Saamenspraak f. 83 a. *si sellen, die een den anderen, goedertierliken scelden, en wijzen van allen ghebrenken.* Schaakspel f. 58 b. *ist dat sijn wijf tot sinen gebode niet en staet, so salbi se scelden en brengen in vrese mit scaemp-ten.* Te weeten, *goedertierliken*, als boven; geenszins met dorperen woorden. Doctrinale B. II. f. 19 a.

En smeect u wijf in gbeer wijs,

No en geeft baer lachter no prijs,

No en wiltse oec scelden niet

Met dorperen worden, wats ghesciet.

Zodat *scelden*, van ouds, behoorde tot die woorden, die zo wel in een' goeden als kwaaden zin gebruikt werden. Een-en Rechter, of deszelfs Vonnis, te *scelden*, is strafbaar: maar 't *appelleeren* staat vry. En dit wordt in der Saxen Spiegel meermaalen verduitscht, *das urtel scelden*: zie B. II. Art. 12.

†. 105 **Want een die Mercuriuse wachte**) Kolijn, die dikwils achter een bies meende te schuilen, liet het woord een achter, †. 392.

Van ti Mercuriuse wachte.

Alk. verklaart hier *wachte* door *diende*. Kwaalijk. Van Loon by Kolijn, door *de wacht bielt*. Beter. Iemand *wachten*, is iemand *bewaaren*; niet in beslooten hechtenis, maar onder 't oog. Walewein f. 27 a.

Dus sat Walewein ter stede

Biden doden, dien bi wacht.

Ferguut f. 20 a.

Si wachte den scilt al in ene,

En badden gewacht menech iaer.

De perfoon, daar Melis van spreekt, zou geweest zijn de *Tempel-*

105 Want een die Mercuriuse wachtte /
 Sloeghen in sijn hoeft onfachte /
 Dat hi stozte daer sijn bloet.
 Nochtan predicte hi metter spoot

¶ Woert

pelwachter van Merkuur. Zo noemt hem Molanus, *Custos templi*; de Abt Theofridus, *Custos delubri*; Jo. a Leydis, *Custos idoli*, het welk de Heraud vertaalde, *die Hoeder des afgods*. De oude Latynen zeiden, met één woord, *Aedituus*.

¶ 108 Nochtan predicte hi) Kolijn: *Efter preekte i*. Eene tastbaare vervalſching van de woorden van Melis. Geef alleen acht op zyne verandering van *predicte bi*, in *preekte i*. 't Welk alleszins kinderlijk is; zo in *preekte* voor *predicte*, als in *preekte i* voor *predicti*. want zo schreeven de ouden, volgens hunne bestendige wyze van verkortinge. Wy lezen hier III. 1491. *dede bi*; in **B** en **II**, by verkortinge, *dedi*; alleen by Alk. *dea' i*. Dit drukt my; zodat ik my nauwelijks kan uiten. Ik hoop, by eenen vryeren ademtoegt, op een' anderen tijd, klaarer te konnen spreken. Van Loon, in zynen Bladwyzer op Kolijn, tekent niet meer dan 57 plaatſen aan, daar hy *i* verklaarde door *bi*, als, *zevenmaalen* uit Melis Stoke; en *vijftigmaalen* uit den Spiegel Historiaal. Of, om beter te zeggen, uit Alkemade en le Long; die, deeze Schryvers uitgeevende, de zelve allereerst bedorven hebben. Kolijn, of zijn Vader, was in 't stuk van Taalkunde, een botterik. De ouden schreeven, en wy zeggen noch dagelijks, *dedi*, *maecti*, *baddi*, enz. En daarom wilde hy ons doen gelooven, dat de Ouden ook schreeven, *i dede*, *i maecte*, *i badde*, enz. De mocite van 't naazien dier 57 plaatſen by Kolijn, is my eenigszins betaald door van Loon, die aldaar ¶. 686. uit den Spiegel Hist. f. 44. ¶. 3. aanhaalt,

Dus predict I so vele bier af.

Ik heb het *MS.* van dat Werk noit gezien. Nochtans schroom ik niet te verzekeren, dat de bezitter van 't zelve, daarin vinden zal, niet *predict i*; veel min, *predict I*: maar *predicti*. Ik wil hoopen, dat Kakolijn, die overal, met zijn *I*, *Ti*, *Tie*, schreeuwt als een mager Varken, geene nieuwe Leerlingen op zyne schoole zal krygen.

B

¶. 109

Coert ons Heren / als Gods Seriant
 110 **Dan den Westende van Orieslant**
Oestwaert duer de lande recht /
Onthier en hi quam Cutrecht /

Dat

y. 109 als **Gods Seriant**) in de *Andd. als een stout Seriant*. Minder eigen: want dat is simpeljk, *een dapper krijgsman*. Jan van Heelu, p. 201. sprekende van bloote, maar dappere, knechten:

Sine scenen wel te dire noot

Serianten van prise in baren werken.

zie ook onzen Dichter III. 617. IX. 1006. Maar in *Gods Seriant*, betekent dit woord niet alleen een' kloeken *Held*, maar ook een' getrouwen *Dienaar*. Want *Serianten* zijn eigelijk *Servientes*, Dienaars: en worden daarom altijd van de *Ridders* onderscheiden. Zie Daniel de la Milice Fr. L. III. ch. 7. Jan van Heelu p. 54.

Te dien Tornoye daden si comen —

Niet die Ridders alleene,

Maer die Serianten algemeene,

Met vergaderinghen van gheslechten,

Oft si volcwijch wouden vechten.

Volkwijg is veldslag. Doctrinale f. 35 d.

Men heeft dicke gescont an,

Dattie minder den meere verwan,

En dat oec in volcwige mede

Die minder boep bebilt die stede.

Strickerus V. 16. *Ich ban durch euch gevochtten*

Vierzeben volcwige gros.

daar Scherzius *volcwig* verklaart *proelium justum*; in tegenstellinge van *einwig*, dat is, *duellum*. Daar ik my verwondere over dat *einwig*, 't welk beter zou passen op iemand, die tegen zich zelven, of tegen zijn schaduw, vecht. Maar *duellum* is een *tweegevecht*. En *volcwijch*, eigelijk, een *gevecht van volk tegen volk*.

y. 110 **Dan den Westende van Orieslant**) ik denk niet, dat iemand dit Westeinde van Vriesland zal aanzien voor Westkappel, of voor 't Eiland Walcheren. Want dat zou wederom stryden tegen de meening des Dichters; ja tegen

zy-

**Dat Wilttenborch hiet te horen.
De afgode dede hi te storen/
115 En maectter ene Kerke mede
Misse te horen den Kerstinede/**

En

zyne woorden. Willebrord, zegt hy, predikte (na die ontmoeting te Westkappel) het Woord des Heeren, van het westeinde van Vriesland, *recht oostwaarts, door 't land, tot Utrecht toe*. Volgens deeze streek zou hy, uit Walcheren, niet te Utrecht, maar ergens in Brabant, zijn aangekomen. Zodat dit einde van Vriesland nergens anders kan gezocht worden dan langs de Noordzyde van den Katwijkfchen Rijn. Vandaar kon hy, door 't land, of door de landen, genoegzaam Oostwaarts, naar Utrecht reizen. Deeze myne verklaring steunt ook op 't zeggen van Melis, *ƴ. 318, 319.* dat het Graaffschap van Holland (zie deswegen onze Aantek. aldaar) was een *stik van Vriesland*. Op die wyze, denk ik, kanmen de meening van onzen Dichter voegelijkft verklaaren.

ƴ. 112 **Outhier en**) dat is, *Tot dat*. Zie hier achter.

ƴ. 113 **Dat Wilttenborch hiet te horen**) deeze woorden staan niet by Meerhout.

ƴ. 114 **De afgode dede hi te storen**) dat is *verftooren*, vernielen, verwoefsten. D. van Assenede f. 1 c.

Cloesters, monstre en Gods buus

Dede te storen die Coninc Fenus.

en f. 5 b. — — *boe bi die minne*

Vanden kindren mochte te storen.

K. Kolijn, die zulke taal noit gehoord hadt, verwerp dat *te*, en schreef slechts, *dede bi storen*. En, opdat hem *die afgoden* niet verklikken mogten, zette hy, in der zelve plaatse, *Wilttenborch*, daar Melis hem, in het even voorgaande vaars, om deedt denken. Zie hem *ƴ. 223* by van Loon; doch in de eerste Uitg. *ƴ. 251. p. 255.* De Heraud, die Melis ook voor zich hadt, veranderde, *dede te storen*, in *te stoirde*, f. 4 a. Hoe gemeen dit van ouds geweest zy, zal in het vervolg nader blyken.

ƴ. 115 **En maectter ene Kerke**) Kolijn *ƴ. 225.*

B 2

De-

En daer toe ons Heren woert.
 En / wanten te komen in de poert
 Sergius die Paulus benediede /
 120 En hine Aertsche bisscop wiede
 Ce prediken ons Heren woert /
 Sette hi Cutrecht in de poert
 Den Bisscop stoel / en besat /
 Als Aertsche bisscop / eerst de stat :

125 En

Dede ir een Kerke richten.

daar van Loon, *dede ir*, verklaart, *dede ben*, of *voor ben*. En om zulks te bewyzen, voegt hy 'er by : *dus gebruikt de zelve spreekwijs M. Stoke f. 4. v. 27.*

Ende maect er een kerke mede.

Wat Kakolijn daar by *ir* verstonde, is my onverschillig. Ik zeg alleen, dat *maecter*, hier by onzen Dichter, gelijk ook noch dikwils by ons, is *maakte daar*. En zo het waare, gelijk van Loon wil, *maakte voor ben*, zo moest Melis gezeid hebben (doch die was 'er te verstandig toe: nu zegt het van Loon) dat S. Willebrord eene Kerk maakte *voor de Afgoden*. En dat zou wel sluiten op de *godlyke afgoden*, waarvan by v. 101. Doch hy meende 't zo kwaad niet.

v. 120 En hine Aertsche bisscop wiede) Kolijn v. 398.

Ti em Aersbiskop hadde ewiet.

Hoe krommer, hoe beter. *Ti em*, voor *die hem*, of *diens* (gelijk Melis hier zelf schreef *bine* voor *bi hem*) is belachlijk. *Ewiet*, voor *gewiet*, is recht Kakolijnsch. Zo vindtmn by hem ook v. 283. *edragen*; en v. 666. *eflegen*. Welke beide woorden de letterkundige van Loon goedmaakt uit **EDAAN VOOR GEDAAN**, gelijk *thans te tijd*, schrijft hy, *veelen nog zeggen*. Dit moet ik pryzen. Een Schryver, zo oud als Kolijn, wordt zeer voegelijk opgehelderd uit het hedendaagsche bedorven gebruik. Zo hadt hy ook de spelling van *Bis-kop* kunnen bewyzen uit Alkemades Graaflyke Munten, en L. Smids Schatkamer. En dat is voor de meeste Leezers vatbaarer, dan dat hy *ewiet* voor *gewijd*, bevestigende uit het schryven der *ouden*, zich beroept op E. Beninga, daar hy gevonden heeft, *ontweyet* voor *ontwijd*. Dat Kolijn *ewiet* deede rymen op *liet*, kan bewyzen, dat hy noch wel wat spelen

- 125 **E**n noyt seker ober een
 De was daer Nertsche bisscop gheen.
 Inghels was Willibroert berant /
 Geboren van Noortthumbert lant.
 Eñ want de Inghels sijn gewassen /
 130 **A**ls men leest / van Neder Zassen /
 Conste hi te het de Driessche tale:
 Dat mach elcman proeben wale.

Int

len hadt mogen leeren. Dan zou hy misschien geweeten hebben, dat zijn *ewiet* niet slechts bestaat uit twee, maar uit drie lettergreepen, *e-wi-et*, of liever *ge-wi-et*; gelijk by Melis II. 423. daar het rijmt op *ghebene-di-et*. Gelijk ook hier, en laager *†*. 959. *wi-e-de* op *benedi-e-de*. En II. 1195. *wi-en* op *Pavi-en*. Op *benedi-en* rijmt ook in Ferguut f. 19 c. en f. 27 c. *Mari-en*. In der Yst. Bloeme, boven by *†*. 2. aangehaald, *Mari-en* op *vri-en*. In Limborg, zie beneden by *†*. 1221. *Mari-en* op *canesi-en*. By Melis II. 665. *Mari-en* op *Soffi-en*. Het woord *parti-e*, of *parti-en*, is hier meermaalen een Rijmwoord: als I. 223. op *Zakari-en*. II. *†*. 405 op *Normandi-e*. *†*. 821 op *Clergi-e*. en 825 op *Tabari-en*. VI. 961. en VIII. 1039 op *li-en*. En IX. 931 op *Gby-e*. enz. Datmen hier ter plaatse in **I** leeft *benedide* en *wide*, is eerst gesprooten uit eene verzinning van Matthijs Gerritsz, die in **C** schreef *benedide* en *wiede*. De eerste Uitgever, merkende dat dit niet rijmde, bedorf ook het goede *wiede* tot *wide*. Melis hadt 'er geen schuld aan.

†. 125 **o**ber een) Seb. verklaarde dit, *meer dan dees een*. Alk. *meer dan een*. Het is hier *achter een*, geduuriglijk. der Ystor. Bloeme B. I. f. 8 c.

— *bi* [S. Jan] *was out negbentich iaer*.
Dat was enen langben tijt.
Hi hadde gberweest sonder delijst
In erdrike over een.

Altijd zonder eenig tusschenkomend (werrelsch) vermaak, want *delijst* komt van 't Lat. *deliciae*. Dit *over een* zweemt zeer naar ons *over één boeg*. *Al in ene*, zagen wy boven by *†*. 105. in de woorden uit Ferguut bygebragt. Zie ook by X. 567.

†. 132 **D**at mach elcman proeben wale) Kakolijn *†*. 318.

B 3

Mach

714.

- Int carnacioen ons Heren /
 Als ons vzaie historien lezen /
 135 Seuen hondert tiene ende biere
 Starf Pippijn / de stoute / siere /
 De gheboren was van Haerstelle;
 En liet enen zone: gheselle
 Was hi des vader van hoghen doene /
 140 Harel Marteel hiet hi / de koene /
 De menighe stoute vromichebe
 Op de selle Heibine dede.
 Tien tiden / lesen wi / est indien daghen
 Waren vele Bisscoppen / de plaghen

145 **Ce**

Mach EEN YDER proeven wale.

*t Geen ik hiervan zou kunnen zeggen, mag nu een yder uit vergelykinge deezer regelen, lichtelijk opmaaken. Ik had hiernevens aangetekend, en voeg daarom hierby, deeze allerbarbaarste en gansch walgelyke taal van den zelfden v. 180.

De eine volgede malcander.

Zie onze Aantek. VII. 1005.

v. 136 **Starf Pippijn**) Meerhout op 't zelfde jaar 714.

v. 143 **Tien tiden**) zo lees ik in Allen; ook by Kolijn v. 40. daar van Loon *tien* verklaart *te dien* (zo is 't by Melis) en hy geeft 'er een reden van, waaruit volgen moet, dat *tien* niet anders is dan *dien*. Zo schrijft hy: TIEN, TE DIEN. *Zynde de Neemer van TIE, en betekent des in TIEN, dat is DIEN tyd*, enz. en zo is 't by Kolijn, die ook v. 1018. *tien* schreef voor DIEN, in de betekenis van *den welken, quem*: te weeten, een T voor een D, *volgens de schryfwys der RUNERS*, gelijk ons van Loon daar bericht. Ydele klap! Wanneer de oude Dichters *tie*, voor *die*, schreeven, hebbenwe boven gezien by v. 21. Maar *tien* voor *te dien*, heeft daarmede niet de minste gemeenschap, zijnde eene verkorting van twee woorden tot één, door 't achterlaaten van de *e* in *te*, en van de *d* in *dien*. E-veneens als in *Tordrecht*, voor *te Dordrecht*: welk ééne voorbeeld, hier en elders voorkomende, ten deezen voldoende is,

v. 146 **Hammerien**) zie hier achter.

v. 148

- 145 **Ce** baerne after lande castien/
 Omme handen Maminieren
Ce bekeren dat Heidine diet
 So dat in dien tiden sciet
 Van Sans de Bisscop Wolfram/
 150 **En** in Prieslant dat hi quam
 Prediken / niet als de blode:
 So dat hi den Hertoghe Kabbobe
 Van Prieslant so hebet belopen /
 Dat hi hem Kerstijn wilde doen dopen;
 155 **En** was ter vonten komen /
 En hebet den enen waet ghenomen

En.

†. 148 sciet Van Sans) dat is, *scheidde*, of vertrok, van *Sens*; eene bekende stad in Champagne: te weeten, Wolfram Aartsbisschop dier stad. Indien Alkemade my mondeling gezeid hadt, dat hy hier, door *sciet*, verstondt *geschiede*; en door *Sans* eenen *Sant of Heylig*; ik zou my wel wachten van het na te vertellen, uit vreeze van geen geloof te zullen vinden. Maar nu hy zelf het heeft geschreeven, doen drukken, en uitgegeeven; hoeft men my niet te gelooven. Het oordeel laat ik aan den Leezer. Zie Meerhout op 't jaar 727.

†. 153 so hebet belopen) Alk. verklaart hier *belopen* door *overtuigd*: en zo doet ook van Loon op Kolijn †. 95. daar hy, om papier te vullen, dit gansche verhaal van Melis, †. 149-176, uitschrijft. Hoor nu Kolijn, by Dumbar, †. 259.

Ende lieten zo belopen

Offen wilde laten dopen.

by van Loon †. 231. aldus:

Ende lietet zo belopen

Off em wilde laten dopen.

dat juist even goed is. Doch let wel, dat van Loon *belopen*, 't welk hy by Melis verklaarde, *overtuigd*, by Kolijn vertaalt en verklaart, *bestellen*. Waar vaaren zy heen, die zulke Leidslieden volgen? *Belopen* is hier, by Melis, *aanboudende vervolgd*: vergelijk III. 461. en IX. 1034.

†. 154 **Dat** hi hem Kerstijn wilde doen dopen) voor
 B 4 wil-

En dien inde honte gheset.
 Doe braghedi/ eer hi voert ginc het/
 Weder dat sine bozberg waren
 160 Meer onder der saligher scaren/
 So inder hellen gheballen neder?
 Sente Wolfram antwoerde wedet/

Dat

wilde, heeft *W* wil. maar 't woord *Kerstijn* wordt noch in *W*, noch in *U* gevonden; en schijnt 'er ook niet te behooren. *Gedoopt worden* zegt volkomen het zelfde met *Kersten worden* beneden *v.* 181. met *Kerstendom ontfaen v.* 193. 203. met *Kersten gedaan worden*, 't welk Kiliaan vertaalde door *Baptizari*: en eindelijk met *sich lassen Cbristen*, gelijk Strickerus sprak III. 7. dat is, *zich laten Kerstenen*, of *doopen*; een van beiden: niet gezaamelijk, *Kersten doopen*. Kostuimen van Utrecht 1342: *so waer men een kynd kerstend, daer en zellen maer twaelf vrouwen mede wesen*. Om de gelijkheid der stoffe voeg ik hierby, uit het oude Stadrecht van Deventer by Dumbar p. 168 a. *als dat kijnt jonck is, ende men dat ter vunte brengen sal, soe en salmen dair nyet meer vrouwen personen to bidden — dan die gevaderlinge ende twelof paer vrouwen personen.*

v. 159 *Weder*) van Loon op Kolijn p. 95. verklaart hier *weder* door *waar*. gansch kwaalijk. *Weder* is *utrum*. Kiliaan: *Weder bebdy liever?* 't welk hy vertaalt, *utrum mavis?* Het wordt verscheidelijk gebruikt, en nu ook door ons verscheidelijk vervangen. Hier zegt Melis:

Weder dat sine vorders waren
 Meer onder der saligher scaren,
 So inder bellen ghevallen neder.

daar *weder* (het volgende dat is overtollig, gelijk honderd-maalen) en *so*, können verklaard worden door *of* en *of*. Floris en Bl. f. 13 b.

So lettel bi op sine bande sach,
 Vanden gepenise, dat bem int berte lach,
 Dat bine wiste, weder-: was broet
 So vleesch, dat bi te monde scoet.

of 't brood was of vleesch. *Weder-of-* beneden IV. 574.
 Weder voren ofte na.

ca

Dat sine maghe waeren verloren
 De Heibijn stozben daer te boren.
 165 *Kabbout suzar*: Soen mach ic niet
 Alder gheselschap / watg ghesiet /
 In der hellen niet begheben /
 En metten lettet aermer leven

In

en VI. 532. *Weder bet es nacht of dach.*
 Wirnt von Gravenberg in Gwigois f. 13 a.

Weder ber lebete oder were tot.

't zy hy leefde of dood waere. Aanmerkelijk is dat *Melis*, voor *weder-of*, en *weder-so*, ook gezeid heeft *so-so*, I. 633 en 634. en dat *Seb.* het, omtrent 300 jaaren daarna, verklaarde door *weder-of*. Dat zelfde *so-so* vind ik in *Ferguut* f. 12 d.

Hine weet welc es so dach so nacht

waarvoor *of-of* f. 13 a.

Hine weet of-t nacht es of dach.

Weder-noch, is niet anders dan *noch-noch*. *Strickerus* in 't begin.

Weder weip noch der man.

G. Ruxner, *Thurnierbuch* f. 31 a. van stomp geweer om zich te oeffenen: *das weder stech noch schneide*. Anders wederom sprak *D.* van *Affenede* in *Fl.* en *Bl.* f. 17 b.

Dat weet ic wel en geloeve des,

Dat dese Joncbere deen weder es,

Der Joncfrouwen broeder ocht baer lief.

en daar is *de een weder*, nadrukkelijk, *een van beiden*, of haar broeder, of haar lief. En zo is *no weder*, in dat zelfde *Werk*, *geen van beiden*, f. 9 a.

Van dien .ij. bomen en was no weder,

Hi en gaf den roke so goet,

Dat bem dochte, dier onder stoet,

Dat bi ware int paradijs.

Gloss. Lips. WETHER, *Nunquid*? Deeze betekenis zou het hier by onzen Dichter kunnen hebben: maar niet in eenig der aangehaalde voorbeelden, waarin niets gevraagd wordt. *Weder* begrijpt in zich eene *wederkeering* (der gedachten) van 't een op het ander: *stellenderwyze*, *OF dit OF dat*: *ontkennderwyze*, *NOCH dit NOCH dat*. In 't eerste betekent het *utrum*; in het tweede, *neutrum*.

- In hemelrike / sonder waen /
 170 Die mi een tuint niet en bestaen.
 Alter vonden hi den boet tot toech;
 Ente dubel / diene verdroech /
 Die hem vele goets behiet /
 De hilt hem verwaerden niet;
 175 Want hi starf op den derden dach /
 En boet daer hi sine maghe sach.

Dit

†. 170 een tuint niet) zie hier achter.

†. 172 verdroech) in *A verdroecht*; mogelijk in 't begin zo wel bedorven als aan 't einde. In de *Andd. bedroech*.

†. 173 Die hem vele goets behiet) dat is, *beloofde*. zo lazenwe boven by †. 112. in de woorden van Maerlant f. 35 a. *Dat lant, dat hem God behiet.*

Ferguut f. 25 d.

Ʒc behiet bare, ic soude comen.

Floris en Bl. f. 7 a. in 't verhaal van Paris Oordeel:

Hoe hem Juno behiet rijcbeit vele —

Venus behiet hem dat scoenste wijf.

De Abt Willeramus, Uitbreidinge des Hoogen Lieds p. 2. van de eerste uitgaave: *Tbicco gehiezzet mir sine cuomst*: 't welk daar vertaald is: *dicke beloofde bi mi sine coomst*. Doch lees *gebiez er*. zo hadt Fr. Junius geleezen, als blijkt uit zyne Aantek. op die plaats (waartoe ik den Leezer wyze) en zo vindtmen ook in den Thesaurus van Schilter. A-Sax. Kronijk op 't jaar 1046 *and behet man hem. en beloofde men hem. promissum retulit*, in de Vert. van E. Gibson. Gl. Lips. GIHEITA, *Vota*. ook GIHETA en HEITINGA: waarvan Lipsius zeer wel afleidt het Fransche *Soub-baiter*. doch dat is *wenschen*; maar *bebeeten* was *belooven*. En *Vota* zijn niet alleen *wenschen*, maar ook *beloften*. uit welke twee betekenissen gesprooten is ons *bede-lofte*, waarvan wy spraken in onze Proeve.

†. 175 *Starf op den derden dach*) dat schielijk overlyden, zegt *Alk.* wordt by andren *tegen gesproken en bewejen*. Meerhout hadt 'er noch geen tyding van: zie hem op 't jaar

727.

Dit gheschiede / als wi leren /
 Int carnacioen ons Heren
 Sebenhondert twintich en achte.

728.

180 Menich vanden Driesschen gheslachte
 Wert Kerstijn / om dat dus bergine
 Habboutz des Hertoghen dinc.
 Want Willibzort en Wolfram /
 En ander volc dat mit hem quam /

185 Be

727. Maar zo storf ook op den *derden dag*, volgens den Abt Theofridus, die Kerkwachter van Merkeur, die S. Willebrord gewond hadt, of hadt willen wonden. Enz. Van Radboud, evenwel, wordt het zelfde reeds getuigd door Sigebertus. zie van Rijn op 't Bat. Sacra I. p. 107. daarge ook kunt vinden, dat Radboud, volgens Aimoinus, tegen Karel Martel strydende, in 't veld gesneuveld is. En met deezen houdt het van Rijn, omdat *Aimoinus lang voor Sigebertus geleefd heeft*. Dit is waar. Maar Aimoinus heeft dat niet geschreeven. zijn Historie, by du Chesne T. III. eindigt met L. IV. c. 42. en met het jaar 650 of 660. Het overige, na c. 42. en 't gansche Vijfde Boek, loopende tot het jaar 1165, is een Byvoegsel van eenen Monik van S. Germain te Parijs en van anderen. Zie Fabricii Bibl. Med. & Inf. Latinitatis L. I. p. 83. En wegens Radboud en Wolfram, de aantekening van Buchelius op Beka p. 13 (4).

†. 179 *Sebenhondert twintich en achte*) by Meerhout, DCCXXVII. Doch ik twijffel niet of Melis las daar, DCCXXVIII.

†. 182 *Habboutz — dinc*) 't woord *dinc* of *ding* is hier van den uitersten nadruk, en betekent niet minder dan het gansche leeven en sterven van Radboud. Ik kan my niet te binnen brengen, het zelve by andere Nederlanders geleezen te hebben. Maar by Strickerus III. 22. vind ik iet diergelijks:
*Gefuget sich sein dinc also
 Das im der tot bie wiert besbert.*

†. 184 *volc*) in de Andd. *geselschap*.

†. 188

185 **B**keerden dat **D**rieffche diet.

Sente **W**illebrordt de **h**ersciet

Da ons **H**eren **g**heboerneffe

736. **S**even **h**ondert **i**aer **d**ertich **e**n **z**esse.

Sente **B**onifaes de **o**ntfinc

190 **D**en **s**toel / so dat **h**i **p**rediken **g**hinc

In **D**ieslant **t**oter **L**aueren **O**est /

En **h**ebet **h**ermaent **e**n **g**hetroest

III

†. 188 **S**even **h**ondert **i**aer) 't woord *iaer* is in de *Andd.* vergeeten. Maar allen komenze overeen in het jaartal 736; volgende daarin Meerhout. Anderen evenwel stellen de dood van Willebrord drie of vier jaaren laater. Zie *Batavia Sacra*: enz.

†. 190 **D**en **s**toel) te Utrecht. Zo is dan, ook volgens onzen Dichter, Bonifacius geweest de Opvolger van Willebrord, als Bisschop van Utrecht: waaromtrent zie *Bat. Sacra* I. p. 196. en de volkomen goedkeuring daarop van van Rijn, in zyne *Aantek.* p. 206. 't Is opmerkelijk, dat Meerhout daarvan niet spreekt. Zie hem op de jaaren 717 en 752. Noch ook, zo ik wel onthouden hebbe, de Abt Fleury in zijn *Hist. Eccles.* daar Bonifacius geenszins vergeeten is. Hoe meer omstandigheden men, omtrent deezzen en andere Predikers van dien tijd, by laater Schryvers ontmoet, hoe zy minder te gelooven zijn.

†. 191 **t**oter **L**aueren) gelijk boven †. 49. en, *toter Gheronden* †. 295. In **A** staat hier *tote*; in **B** en **C** *toter*, en dus dubbel kwaalijk in **I**, *totter*; 't welk ook by Kolijn gevonden wordt. Maar ten tyde van Melis zaidemen altijd *to-ter*, d. i. tot der; *totes*, tot des; *toten*, tot den. Maar *tote* is niet anders dan *tot*. Hiervan onverschillig, *tot Aken* en *tote Aken*. Maar voor andere naamen van steden en plaatsen, byna altijd *tote*. Voor *Lavecen* staat hier en †. 49. in **B** *Lauwers* of *Lauwerse*: maar II. 1132. ook *Lavece*. Alting noemt dit riviertje *Laubach*, *Laubeke*, *Labeke*, of, volgens Stoke, zegt hy, *Laveke*. Zie hem p. 63. 110. enz. *Lavece* in 't Duitfch is *Lavica* in 't Latijn.

†. 193

Al folc Kerstindoem tontsaene.

Le Dockinghen daer quamen hem aen

- 195 Die onbekende wilde Vriezen /
Die / ghelike vertwoeden riezen /
Hem versloeghen en sine ghesellen.
Dus / als ghi hier hoert vertellen /
Wie in Vrieslant die Kerstijn wet;
200 En worden ghetemmet en gheset

212

†. 193 Al folc) alleen hierboven †. 58. staat, *volc*. Anders overal *folc*: gelijk ook, *felt*, *tfer*, *fordeel*, *freemde*, *tfluemscbe*. Melis schreef, gelijk hy sprak. Spreeken wy anders? Ik geloof 't niet. Die het onderzoeken wil, hoeft 'er geen boeken over naar te zien. Hy lette slechts, zo hy 't aan zyne eigene niet onderscheiden kan, op de uitspraak der geenen, die hy dagelijks ontmoet, zonder onderscheid van geleerden of ongeleerden. Maar, het geene wy hier voornamelijk bedoelen, gelijkmen by oude Schryvers wel vindt, *entie*, voor *ende die*; maar noit, op zich zelf, *tie* voor *die*; zo vindtmen daar ook wel, *folc*, *felt*, enz. maar noit, op zich zelf, *folc*, *felt*, enz. Van Loon handelt dan, op Kolijn †. 172. gansch onbetaamelijk, als hy, *folckes* verklaarende door *bet volk*, dit vaars van Melis, ten bewyze, aanhaalt, en aldus mishandelt,

Al folc Kerstijndom t'ontsaen.

met eene moedwillige verbasteringe, *al folc*, voor *al folc*. Daarenboven kan *folckes* of *volkes*, noit betekenen, *bet volk*; maar eenvoudig, *volks*. En *folckes vermanken*, gelijk de manke Kolijn daar spreekt, en 't welk van Loon vertaalt, *aan volk gebrek hebben*, hadt daar moeten verklaard worden, *VOLKS gebrek hebben*.

†. 195 *onbekende*) zo staat in Allen; en daarom laat ik 't zo. Maar, om wat reden de Vriezen van DOCKINGHEN, *onbekende Vriezen* genoemd zijn, wil ik wel bekennen, niet te kunnen begrypen. Meerhout, op 't jaar 752, zegt alleen, *a Frisonibus*, van de Vriezen. Voor *onbekende*, by Melis, lees *onbekeerde*. en dit, meen ik, heeft geen nader bewijs noodig.

†. 196 *ghelike vertwoeden riezen*) zie hier achter.

†. 202

- Bider Fransoisen moghenthebe /
 En bider predicaben mede /
 Dat si kerstindoem ontfinghen /
 Eer de Hollantsche Gzaben opghinghen.
 205 Na Pippine / als ic hier horen seide /
 De Hertoghe Kabbode tonder bede /
 Doet Here sijn Soen / Karel Marteel /
 En duanc alle de lande gheheel /
 Van Drieklant tot ober Gheronde.
 210 In Franckike ne mocht tier stonde
 Altoes niemant Coninc wesen /

Het

†. 202 predicaben) zo moeten lezen, en niet, gelijk
 er in de Andd. staat, *predicacien* of *predicacien*. Jan van Hee-
 lu p. 144. *Daer sanc bi den beeren messe,*
Ende na predecie bi ene lesse
Van goeden troeste en van rade:
Aldus begonste bi sijn predecade. Enz.

†. 206 tonder bede) de Andd. onder leide: waarschnelijk
 veranderd door iemand die zag dat *dede* zo wel niet rijmt op
seide. Doch men moet hier zo naauw niet zien. Want ook
 by Maerlant f. 26 d. rijmt *seide* op *mede*: en f. 80 d. op *waer-*
bede. dat licht te veranderen geweest waar in *waerbeide*: ge-
 lijk in Limborg f. 20 d. en 21 a. daar *edelbede* rijmt op *stede*,
 en *edelbeide* op *seide*. By anderen heb ik ook, om 't Rijm,
 wel eens gevonden *seide* voor *seide*. Voorts twijffel ik, of *ie-*
mand onderleggen, voor *overwinnen*, oit gezeid zy. maar *te*
onder doen is, in dien zin, gebruikelijk. Zie onzen Dichter
 III. 15 25. VI. 1125. VIII. 177. Zo vind ik ook *onder doen*.
 Ferguut f. 25 a. — *so sekeric u te bant,*
Te bringene enen campioen,
Die u beiden sal onder doen.

†. 207 Doet Here sijn Soen) in de Andd. wart voor
wort; welke verwisseling telkens voorkomt, omdat in veel
 MSS. doorgaands staat *w't*. Maar in **U** alleen, *sin* voor *sijn*:
 het welk door van Loon niet moest bygebragt worden op Ko-
 lijn †. 479. zo, omdat het een schrijf- of drukfout is, want
 in

- Het en was altemael bi desen:
 En als men hem boot de crone/
 Seide hi; het waer noch also scone/
 215 Coninghe dwinghen ende iaghen/
 Dan selve de crone dzaghen.
 Dese starf in ons Heren iaer
 Seuen hondert en een en veertich/ datz waer/ 741.
 En liet sinen Sone tlant/
 220 Die Cleine Pippin was ghenant.
 Dese hebet die Vranse crone ghenomen
 Hem/ die van Cronen waren comen/

Bi

in **C** staat ook *fijn*: als, omdat *fin* voor *fijn*, noch veel verschilt van *fin*, voor *fijs* of *fines*, gelijk 't by Kolijn moest weezen. Viermaal haalt van Loon dit vaars aan, als op v . 470. daar 't eerste woord is *Wart*: op v . 479 is het *Wort*: op v . 604 *Want*: op v . 633 *Wert*. Is dat kunst, of geval?

v . 215 *iaghen*) de Andd. *lagben*. Maar de Heraud las hier ook *iagben*.

v . 216 *Dan selve de crone dzaghen*) zie hier achter.

v . 218 *Seuen hondert en een en veertich*) Meerhout op 't zelfde jaar 741. *Obiit Carolus, Dux bellicosus, & duo filii ejus, Pipinus & Carolomannus, succedunt*. Melis spreekt alleen van Pippijn, en niet van Karloman, omdat die niet behoorde tot zyne *materie*: gelijkwe meer zullen vinden.

v . 220 *Cleine Pippin*) in de Andd. *clene Puppijn*: dat van Loon op Kolijn v . 619. veranderd heeft in *CLARE Puppijn*. Is 't ernst, of jok? doch zie Horatius in zynen Brief aan Keizer Augustus v . 175.

v . 221 *die Vranse crone*) dit *Vranse* is hier onnut; zo omdat *Vrancrike* en *Crone* beide reeds genoemd zijn, als omdat het dit vaars te lang maakt. Maar ik heb 't hier ge-laaten, omdat het ook in **B** en **U** staat,

v . 222 *van Cronen*) deeze Fabel wordt by Meerhout niet gevonden. zie Besselius ad Eginhartum de Vita Caroli Magni p. 73.

v . 227

Biben Paulweg Zakarien;
 En was eerste vander partijen/
 225 Daer hi nu was ghebooren/
 De ter crone was verkoren.
 Al Duutsche en Walsche mede
 Was onder sine moghentede/
 En Drieland was hem onderbaen.
 230 Hi starf/ als nu voertwaer verstaen/
 Seben hondert en achtentsestich iaer
 Int carnacioen Gods/ dat was waer.
 Karel die Grote nam moghentelike

768.

Na

* 227 Al Duutsche en Walsche) eveneens weder * 236.
 beide in de Andd. bedorven; hier, *alle die Duutsche ende
 Walsche*: daar, *alle D. ende W.* Verstaen hier *land*; gelyk *.
 300. *al Duutsche land*: daar ook *al*, in **B**, veranderd is in
uat; in **U**, in *alt*. Doch die *t* is hier overal versmolten in
 de *D*, omdat *td* niet kan uitgesproken worden. Beneden IX. 389.

Vanden busen eten dac.

voor *tdac*, het dak. en zo ook in **U** *dac*. maar in **B** *tac*. dat
 op een uitkomt, zijnde aldaar de *d* versmolten in de *t*. Zo
 leezenwe V. 768. *bernden torp*. wederom bedorven in de
 Andd. *dorpe* of *dorpen*. Jan van Heelu p. 80.

soe reden

Her Waelrave ende die sine

Te Lomelle op de Campine,

Ende bernden torp al ave.

Gemeen is ook *terde*, voor *tderde*. Doctrinale f. 22 b.

Datbi drie dinghen hebbe vor ogen:

Dats Gode dor sijn reverencie;

Dander es sine concencie;

Terde es die goede fame.

Der Ystorien Bloeme is verdeeld in Vier Boeken, waarvan
 de inhoud in 't begin aldus wordt opgegeeven:

Dierste es der Apostele leven,

Dandre sijn die Martelaren,

Terde der confessore scare,

Twierde van Magbeden en van Vrouwen

Die Gode navolchden in trouwen.

en zo by meer anderen.

Naden vader t'konincklike.

- 235 Onder sine moghenthebe
 Was al Duitsche en t'Walsche mede/
 Beide Vriezant en Spaenghen/
 Lombardien ende Almaengen:
 Sassen heeft hi tzielwerf te stoert/
 240 En predicte hem ons Heren woert/
 En deedse Kerstindom verkiefen.
 Van desen beroemen hem de Vriessen/
 Dat si waren ghesconden tzi.
 Want in sinen tiden/ segghen si/

245 Wa

†. 231 achtentstich) dit en 't volgende vaars zijn in de Andd. van plaatse verwisseld: en die daarin bedorven, datze *lxxij* hebben voor *lxvij*. welke mislag door Alk. niet bevestigd, maar verbeterd hadt moeten worden, zijnde niets bekender, dan dat Karel de Grootte zyne Regeering begonnen heeft in 768. Dit wist van Loon zeer wel; en nochtans schreef hy in 't slot van het eerste deel zyner Al. Historie, *zevenbonderdacht-enzeventig*. alsofmen in zulke *sesquipedalia verba* zich niet lichter verschryven kon, dan in drie letteren, 768. gelijk 'er op den kant staat.

†. 232 *Gode*) in de Andd. *Jesus*. doch Melis schreef zekerlijk gelijk wy hier uit *A* geeven.

†. 238 *Almaengen*) zijn geen *Duitschers*, gelijk van Loon op Kolijn †. 417. dit vaars aanhaalende zegt; maar het land der Alemannen. even als *Bretangen*, *Spangen*, enz. de landen zelfs, en niet de bewooners, aanduiden. Dat het by Kolijn anders voorkomt, is een bewijs zyner kundigheid. Kolijn en Alk. verstonden Melis even goed.

†. 239 *te stoert*) zie hier achter.

†. 244 *segghen si*) let wel; Melis zegt het niet. maar hy zegt, dat de Vriezen het zelfs zeiden: te weeten, dat de *Vriezen*, ten tyde van Karel den Grooten, ten teken dat zy ganschelijck Lijfeigenen waaren, stropen om den hals moesten draagen. naderhand hebben Beka, Jo. a Leidis, de ongenoemde

C

noemde

- 245 Waren si so eighin als ende als
 Dat si strop droeghen om den hals.
 En om dat si hem Rome wonden/
 Dat wi ghebinden niet en konnen
 In ghenen ystozien bescreven/
 250 Soude hise vzi hebben ghegheben.
 Wi binden dat hi Rome berechte;
 En hi ontliebe heren en knechten
 Die den Pauwse Leuen blenden.
 Doeit en lasen wi noch en kenden/
 255 Dat Kaerl de stat van Rome belach

Co

noemde Klerk, by van Loon p. 118 (6) het voor waarheid opgegeeven, alsof de Deensche Koning Godevaard den wederspannigen *Vriezen*, nadat hyze verwonnen hadt, zulk een schandteken, tot straffe, opgeleid zoude hebben. Buchel. ad Bekam p. 31. zegt, datmen 't ook gemeld vindt in 't Chron. Magn. Belg. doch dat Emmius 'er van zwijgt. maar Emmius was te verstandig om zich op te houden met zulke fabelen. Zekerlijk veele mylen verstandiger en oprechter dan van Loon, die de *Vriezen* van die smaad ontheft, en ze werpt op den hals der *Hollanderen*. zie zyne aangetoogen bladz. of lees deeze zyne woorden uit den Bladwyzer onder GODEFRID n. 3. *Neemt bezit van HOLLAND, plaatsk aldaar zyne Noordmannen, en dwingt de INWOONDERS, die zulks tegenstonden, met eenen strop om den hals te gaan.* Hadt hy 't eind in de hand gehad, ik vrees dat menig *Hollander* 't benaauwd zou gehad hebben. doch dat komt 'er van. Hadden de *Hollanders* Graaf Lodewijk van Loon voor hunnen Heer willen erkennen, Mr. Gerard van Loon zou hen, ruim vijf eeuwen laater, zo deerlijk niet gekastijd hebben.

— Sedet alta mente repostum

Judicium Batavorum, & spreta injuria gentis.

Wat onzen Dichter belangt, die spot met de *Vriezen*, zo wel ten opzichte van die *Stroppen*, als van hunne *Vryheid*; waarvan in 't vervolg breeder. En uit deeze plaats van Melis schijnt Beka, die zich dikwils van hem bediende, zyne vertelling van die *stroppen* verzierd te hebben, maar hy plaatste het

Cote an sinen streef dach:

Noch banden Diefen en sprecht hoer niet:

Het waer bescreben / waers oec iet.

Kaerl loopt Kestser met eeren

260 Int carnacioen ons Heren

Acht hondert laer ende twee.

Dertien iaren / een lettelt mee /

Was hi Kestser / en lebe hoer waer

Min dan twee en tseventich laer.

265 Na hem quam Lodehuich / sijn some.

Kestser en Coninc was de gone

802.

Om

het ten tyde van Karel den Dikken, na het jaar 882. Melis, integendeel, ten tyde van Karel den Grooten, eer hy Keizer was; en dus, ten naauwsten genomen, voor het jaar 800.

†. 255 *belachj*) in *B bezach.* ook in de Eerste Uitg. *besach*; met deeze waarichouwinge op den kant: *BELACH int ander afschrift: en recht, voor belegerde.* Alk. verbeterde daaruit zeer wel *besach* in *belach*; doch voegd'er die zelfde waarichouwing by: *in het ander bandschrift staat BESACH.* 't Schijnt dat hy geen woorden kon vinden, of geen hart hadt, om te zeggen, dat hy die verbetering schuldig was aan de kanttekening der voorige Uitg. en geenzins aan *een ander bandschrift*: welke woorden in de zyne (zonder hulpe van een der voorigen) onverstaanbaar zijn. De Heraud f. 9 a. heeft hier *besat*; en dat is *belach*.

†. 257 *hoer*) de Andd. *bi.* kwaalijk.

†. 262 *Dertien iaren een lettelt mee*) eigenlijk *eene maand en drie dagen* meer. want hy werdt Keizer den 25 Dec. 800. en storf 28 Jan. 814. zijnde op dien zelfden dag, als sommigen willen, in 't jaar 742 geboren. Zie de Uitleggers van Eginhart. de Vita Caroli p. 33. en 135. De Kronijk van Meerhout gaapt hier van 't jaar 768 tot 840. dat geen klein verlies is.

†. 263 *leue*) in *B levede.* in *II leefde.* Alles even goed. Zie onze Aantek. I. 1099.

C 2

†. 276

Omtrent seſ en twintich iaer.
 Die Diefen gaben hem openbaer
 Beide dienſt ende tribuut.
 270 Aldes vader rike but en but
 Helt hi al / meer en minder.
 Dese ſtarf / en liet dre kinder /
 Die niet en konſten bziendeliſte
 Ghedelen des vader rike /

275 En

¶. 276 Bi Aulfore met groten prige) wegens Aulfore,
 zie hier achter. *prighe* verklaarde Seb. door *iver om te ſtryden*.
 doch het eerſte woord alleen was voldoende. Alk. door *neerlag*:
 en hy voegd'er by; 't woord *prigelen is noch bekend*.
 't Is waar; maar het is in klein aanzien. Het zegt zo veel als
ſteeken; en, in 't byzonder, *grieven met een mes*. als dan
 de gekwetſte komt te ſterven, heet het *een neerlaag doen*: en
 daarom, zo 't ſchijnt, verklaarde Alk. *prige* door *neerlag*.
 doch dat is 't niet. *Met groten prighe is hier*, met grooten
 yver, drift, nijd. Onze Dichter IV. 135.

En vocbten aldaer enen wijch.

Dat dede alder Heren prijch

Die ſi onderlinghe droegben.

Hiervan *te prighe*, door Seb. en na hem door Alk. wel ver-
 klaard, *elk om ſtrijd*, IV. 410.

Deene te prighe tiegben dander:

Ic wane dat nie Alexander

Noch Priamus vocbten zo.

niet alleen tuſſchen vyanden, maar ook tuſſchen vrienden: III. 621.

Doe bi tote Corbi quam,

En ſine berberghe daer nam,

Hoveerden met bem de Lantsberen

Te prighe, en daden bem vele ere.

dit heet ook *te ſtride*, gelijkwe elders zien zullen. En dus
 kanmen *prighen* VII. 28. ook voegelijk neemen voor *ſtryden*:

Doe begonde Her Jan te prighen

Tegben den Grave ———

doch natuurlyker zal het daar betekenen, *zich openlijk en ge-
 weldiglijk verzetten*. Voor *prige* vind ik ook *prie*, in de Fa-
 belen van Eſopus f. 6 a.

Een

- 275 Eñ quamer omme tenen wijsje
 Bi Autsore mit groten prijs/
 Die twee ionrte jegen den ouden/
 Dat si suaelike al ontgouden/
 Want Dancrike verloog te vele
 280 Opden dachj inden nijspele/
 Eñ nieman wan daer zeghe mede.
 Maden wijsje maecten si hzede;

Eñ

*Een Vliegbe streef met groter prie
 Fegben een Wild om beerfceppe.*

waartoe dient, dat Lipsius in Gloss. op 't woord *wige* [wijg] *proelium*, *bellum*, getuigt dat hy, in de zelfde betekenis, ook *wie* gevonden heeft.

†. 280 *Opden dachj inden nijspele*) dat is, op dien dag, in dien veldslag. En dit woord *nijdspele*, beantwoordt zeer wel myner voorgaande verklaringe van *prijg* door *nijd*. Zeer verschillen hier de Andd. **B** heeft, *Inden zelven nijspeel*. **H** *Tgbinc met bem uten spele*. Van *uten spele* zie II. 944. *In den nijspele kunte ook vinden VII. 798. inden selven nijspele II 678. in enen nijspele II. 807. J. van Maerlant IX. 37. f. 58 b.*

*Ende velle der viande so vele
 Datter vele vlo in den nijspele.*

en cap. 93. f. 77 b.

*Den Coninc van Assyria slouch bi vele
 Der Pbylistine of, in den nijspele.*

Walewein f. 55 a.

*Walewein gherochten so wel,
 Dat bi eerst metten bovede vel
 So onsochte, inden nijspele,
 Dat bem wel na die eerste in de kele
 Gbevalen waren. ———*

Strickerus c. VI. §. 18.

*Ir wart verscbrotten so viel,
 Das si dem selben nijspiel
 Vil gern weren untrunnen.*

Scherzius verstondt dit woord niet; want hy verklaart het, *non ludus*, *actio seria*, alsof 't waare *niet spel* of *geen spel*. doch dat leeren ons hier de voorbeelden anders.

En Totaris / die douste was /
 Dief Keyser / en hadde / als ic las /
 285 Komen en tlant van Lombaerden /
 En / hier ober / de stede lize
 Metz ende Oestrike alghemene /
 Dat Lootrike nu heet al rene.
 Staerl / de douste daet na was /
 290 Hadde dat lautscap / als ict las /
 Dat nu betwesten der Masen leghet /

Hol-

†. 284 en hadde / als ic las) in de Andd. volgens B:

Jo ict las

So had bi Romen en Lombardie.

die eerst deeze verandering maakte in den tweeden regel, zag waarschynelijk, dat hy, in den eersten, de woorden, *en hadde*, vergeeten hadt.

†. 286 En hier ober de stede) de Andd. *bere* voor *bier*. en Alk. verklaart *bere* door *beerschappye*. maar waar hy zulks geleerd hebbe, weet ik niet. En waarom mogt *bere* geen *bier* zijn, daar hy zelf V. 258. *beer* meer nam voor *bier* meer? kwaalijk; want *beer* is daar, by verzinning, gesprooten uit den klank van 't volgende *meer*; en moet zijn *bem*, gelijk *wy* het uit *A* verbeterd hebben. Evenwel schreefmen, ten tyde van onzen Dichter, ook *bere* voor *bier*. Jan van Heclup. 216.

Want bi voer doen here en here

Om dat bi woude sijn lijf ondragen.

Melis zelf zeide *baer* voor *bier*; als beneden †. 1097. *baer* ende *daere*, volgens *A* doorgaands by verkortinge *barentare*. een allergeenst woord. Heelu schreef om 't rijm, *bere en bere*. Zo deedt ook, om 't rijm, de Dichter van Ferguut f. 27 d.

Die leede duvel bracht u here.

nadat hy reeds gezeid hadt f. 3 d.

Die leede duvel drouch u hier.

Ook is *berwaarts* niet anders dan *bierwaarts*.

†. 288 al rene) dat is, *al reine*; en niet *alrede*, gelijk Alk. hier droomde. doch beneden †. 1208. verklaart hy 't zeer wel, *gebeel en al*. Men leeft daar, *ontgoed al rene*, dat is *berooft van alles*. Limborg B. I. f. 11 c.

En

Hollant / Brabant / Vlaendren / men segghet /
 Al west om neben der Zee /
 Meustren daer toe / en oec mee
 295 Al toter Cheronden voort;
 Lant / velt / rente ende poozt.
 Lodewijch / de die ionxte was /
 Ionste de avonture dag /
 Dat boben der Masen al was sijn /
 300 En al Duintsche lant ober sijn :

Sag

*En dede bare haer cleder wt
 So reine, dat bare ane de buut
 Nemer dan dat bemde en bleef.*

Rein uit vindtmen by Kiliaan vertaald omnino exhaustus. Nu zegtmen schoon uit gedronken, schoon op gegeeten. want schoon is rein. Zie verder onzen Dichter I. 642. 724. en IX. 758.

†. 292 *Hollant / Brabant / Vlaendren*) de Andd. geeven hier den rang aan *Vlaenaren* voor *Brabant*. Dat Melis Holland *bewesten der Masen* plaauft, is te verstaan van de bovenste deelen der Maaze. Zie ook hier achter.

†. 297 *Lodewijch / de die ionxte was*) Melis dutte toen hy schreef dat *Louewijk* jonger was dan *Karel*. En Alk. dutte niet minder, toen hy dien misflag, in zyne Kanttekeningen, getrouwelijk naarfchreef. Beneden †. 815. wordt *Karel* zelf, onder deeze drie Broederen, *de derde* genoemd. maar ook daar is met die Broederen, niet minder dan hier, doch op eene andere wyze, gebroddeld. Dan, daar is 't een toegift van een vreemde hand, alswe zien zullen.

†. 299 *boben der Masen*) de Andd. *bi Oester Masen*. niet kwalijk. Doch het eene is hier zo goed als het andere. Voorts vindtmen in *Al* nergens, *bi westen*, *bi oosten*; maar altijd, in één woord, *bewesten*, en *boosten*, 't welk een verkorting is van *beoosten*: van welke verkorting zie by II. 1365. Zo lezenwe III. 79. beide, *boosten*, *bewesten*. en verder †. 573. *boosten Heidin zee*.

†. 300 *al Duintsche lant*) zie boven by †. 227.

C 4

†. 304

- Sassen / Durlinghen / Vrankelant /
 Al vellet in sine hant.
 Hier latic vanden Kaerlinghen
 Mijn scriben bliben en mijn dinghen /
- 305 En hebbe u bi dien gheseit
 Die rebene de hier is voer leit /
 Om te toghene hoe Vriezlant
 Eerst quam inden Roemischen vant;
 En om te paiene hem van desen
- 310 Dat si emmer vri willen wesen /
 En sonder Here houden tlant;
 Dat ic bescreven noyt en vant /
 Dat diez Kerstijn volc oyt plach
 Seder dat ane gijnc de dach.
- 315 Nu hoert / daer ict al om began /
 Hoe Hollant eerst Ghebe ghelwan.
 Sijt des seker ende ghelwes /
 Dat de Ghaesscap van Hollant es
 Een stic van Vriezlant ghenomen.

320 Want

v. 304 mijn dinghen) dat is zeggen, praaten, dicere.
 Walewein f. 35 a.

*Riddere, iu en helpt gheen dingen,
 Gheeft u up, ghi sijt gbevaen.*

zo ook dinc: Ferguut f. 25 b.

*Alfo sekerict, sprac Galiene:
 So doe ic oec, sprac die Coninc:
 Daer en was geen ander dinc.*

en dat is geding.

v. 311 sonder Here) zo ook in B. maar in A sonder bore: 't welk Alk. verklaarde *sonder geboren en aan een volgende Opperboofden en Princen*. Hy meende, geloof ik, zonder *Erf-beeren*. en ik geloof zulks, omdat hy 't bedorven woord bore nam voor oir. want zo zegt hy boven by v. 12. oir, or, boir, HORE, zijn *Erfgenaamen*. maar bore, in dien zin, is geen woord: ook niet or. 't Is niet noodig ons hiermede op te

- 320 Want als ons es te horen comen/
 Als men screef achte hondert iaer
 En drie ende festich oberwaer/
 Haerle de Haeltwe zekerkike/
 De Coninc was in Dancrike/
 325 En van Drieslant hadde een deel/
 Begonste stichten al gheheel
 Hollant ute sinen conincrike.
 Want hi gaf enen Diberike
 Dese lande/ de wi alle te samen
 330 Noemen sullen in ouden namen/
 Daer de Hantveste dus of segghet/
 Die tEgmonde lach of leget.
 „ **IN DEN** Driboudicheben name.
 „ Haerle/ want Gode es bequame/
 335 „ De Coninc is van Dancrike.
 „ Willic iset sekerlike
 „ Der hoerheit der Coninc crone/
 „ Te eerne met milden lone

DIEDERIK de Eerste.

863.

„ Die

te houden, nu wy uit A en B weeten, dat bore een fout is voor bere.

†. 319 (Een stic van Drieslant) zo ook K. Kolijn, met de zelfde woorden. zie beneden by †. 523. Tot verklaring van de meeninge van onzen Dichter, zal ik hier alleen zeggen, dat Holland, aangemerkt als een stuk van Vriesland, niet verder mag uitgebreid worden dan 't kerkgebied van Egmond, in den volgenden Giftbrief vervat. zie by †. 524.

†. 326 (Begonste stichten) in A kwaalijk *begonsten* voor *begonste*. in de Add. *begonste te stichtten*. zie VI. 442.

†. 332 (*lach of leget*) hieruit blijkt dat Melis niet wist, of dees Brief zelf, in zijn tijd, noch te Egmond gevonden wierdt, of niet: en hy schijnt niet duister te kennen te geeven, dat hy 't niet geloofde.

†. 337 (*der Coninc crone*) in B vind ik hier, *vander cō.*

C 5

cro-

DIEDE-
RIK de
Eerste.

- 340 „ Die onse lyent sijn en ghetrouwe:
 „ Des willen wi datmen dit bescouwe /
 „ En kentic het si ionghje en oude
 „ De hem ande Kerke houden /
 „ De nu sijn en sullen sijn mede;
 „ Dat tonser teghenwoerbichede
 345 „ Die eerlike Gzabe Haghene dat
 „ Onser goeberticheit dat /
 „ Dat wi gaven Dibezike /
 „ Onsen Ghetrouwen sekerlike /
 „ Sonnighe dinghen albaer ter stonde:
 350 „ Dat de Kerke van Egmonde /

„ Met

crone. en zo zal ook zekerlijk in 't MS. van Matthijs Geritszoon gestaan hebben [nu heb ik gezien, dat 'er zo staat] schoonmen thans in **A** leest, *vander Coninklike crone*: waardoor 't vaars te lang gemaakt, en een mislag tegen de oude spelling begaan is. Van die verkorting, *cō.* voor *coninc*, zie by VII. 586. Lees ondertusschen hier, met **A**, *der Coninc crone.* even als II. 1228. *ter Keiser crone.* en III. 739. *vander Keiser crone.* waarmede overeenkomt *den Bisscop stoel* I. 123. Zo zeggen wy noch, en zo zeiden ook de ouden, *bet keizerrijk, koninkrijk,* enz.

†. 340 *Des willen wi*) **A** *Des willic.* wy volgen hier de *Andd.* Koningen spreken in 't meerv. getal, *Wy.* en zo geschiedt ook anders in dezen ganschen Brief.

†. 362 *meerse*) in **B** *mercb.* in **A** *merscb*: en zo meende ook de Schryver van **B**, die zich dikwils verziende, en ook hier *beide* schreef, voor *weide*. Maar wat is nu *Meerse* of *Merscb*. Seb. verklaart het door *marascb*. Alk. dat spoor volgende, door *maras, moeren.* en dat is het algemeene denkbeeld, datmen nu van *Merscb* heeft. Men bedriegt zich. Melis noemt hier vier dingen, *Bosseben, Meerseben, Water en Weiden*: en, gelijk hy een goed vertaaler was, zo vindenwe in den Latijnschen Brief, die zelfde vier dingen, schoon in eene andere orden, genoemd, *Prata, Silva, Pascua* en *Aqua*. In dezen moet *Meerseben* noodzaakelijk gehouden worden

VOOR

- „ Mæt al dat daer toe behoert;
 „ Datz van Suuthardez haghē voert
 „ Cote Doertrappen en Kinnem.
 „ Liefliken ghehoerden wi hem
 355 „ En ontfinghen sine bede
 „ Mst recht was en hillic mede;
 „ En gheben onsen Ghetrouwen Man/
 „ Diez name dat staet hier boven an/
 „ Mættē dienscluden/ diere in sijn al/
 360 „ En diemer noch in hetiden sal/
 „ Ghemeenlike datmen hier boven seide/
 „ Mæt bossche/ meersche/ water en weide.
 „ Wi

DIEDE-
RIK de
Eerste.

voor een vertaaling van 't Latijnsche *Prata*: welk woord by de oude Dichters, en anderen, allergemeenst is, om een aangenaam veld of landouwe te betekenen; welk denkbeeld veel verschilt van een *Moerasch*. Onze oude Nederlandfche Dichters maakten geen ander gebruik van 't woord *Mersch*. Jac. van Maerlant B. IV. c. 10. f. 33 b.

*Doe logierden si met vreden
In Moabs lant up die Jordane
In ene mersch, als ic wane,
Fericbo stont an dander zide.*

deezē *mersch* in Moabs land, wordt Num. XXII. 1. genoemd de vlakke velden Moabs. zo betekent dan *Mersch*, vooreerst een vlak veld, bekwaam tot een Legerplaats: ten anderen een schoon grazig veld. Ferguut f. 13 c.

— *Ferguut quam gereden
In enen mersch, daert scone was,
Binnen den woude in dat gras;
Ene tente daer geslagen stoet,
Daer binnen lach een Ridder goet.*

Walewein f. 5 a.

*Doe beette Walewein te bant
In enen mersch, die scone was,
En gbinc sitten int groene gras.*

Jacob Vilt, Vert. van Boëtius f. 135 a. op enen tijt gbinc sy wandelen en spelen in enen mersch. Met één woord, *mersch*

is

DIEDE-
RIK de
Eerfte.

„ Wi heten ende ghebieben dit /
„ Gheliker wijs als hi heest
365 „ Ander goet ende ander steden
„ In gherechter erfachtigheden /

„ Dat

is beemd; en schoon weiland : M. van Vaernewijck, Vlaem-
sche Audvremdicheyt, Tract. I. §. 135.

*Aelst es ooc een proper stede, wel met mueren besloten,
Daer men duer ziet vloten den Dender an d'een sye,
Daer die alderbeste meerfchen af werden begoten,
Daer zuvel af comt als een gbecruudde specerye.*

En zo plaafft hy ook, even te vooren, de stad Audenaerde
in lustighe meerfchen.

†. 364 heest) zie hier achter.

†. 370 (so wat so) de Andd. so wat dat. en zo ook in **A**
hieronder †. 752. Maar so wat so is oud en goed. Ferguut
f. 23 b. So wat so bem quam te voren.

en f. 24 d. So wat so wi gereken mogen.

Floris en Bl. f. 6 a. So wat soe-t was. En f. 1 a.

So wie so rechtter minne pleghet.

f. 10 c. So waer so ic mi sal bewenden.

Walewein f. 4 d.

So waer so bijs badde te doene.

Korter zeidenze ook, niet alleen so wat, so wie, enz. gelijk
wy noch met nadruk zeggen, maar ook wat so, enz. Floris
en Bl. f. 10 a.

Hi vant die letteren, en las

Wat so daer ane gescreven was.

zie ook onzen Dichter I. 726. die insgelijks so wie en wie so
verwisselde III. 432 en 1327. By de oude Hoogd. Schryvers
vindtmen byna van blad tot blad, swa, swas, swar, swie,
swenne, swelb, enz. Strickerus in 't begin:

Swas in des mannes bertzen ist.

en cap. V. §. 6.

Swas dem ain dauchte guet,

Das was der andern muet.

Gravenberg f. 52 a. swar ich var. Parænesis Tyroli Regis §. 6.

Swenne der priester messe tuet.

daar

„ Dat hi van onser hobefscheden
 „ Des ghelike ghebuzike mede
 „ Scherlike te sinen libe/
 370 „ En so wat so na hem blibe.

DIEDERIK de
 Eerste.

„ En
 daar Goldastus aantekende, dat, in deeze woorden, de S doorgaands gevoegd wordt voor de W. met welke, niets zeggende, verklaringe zich ook Scherzius vernoegde ad Rythm. de S. Annone v. 709. alsof die letter S daar een onnut byvoegfel waare en niets te zeggen hadt. Doch *swas* is een verkorting van *so was*, enz. gelijk ik vertrouwd dat yder, die dit leest, reeds zelve uit de eerstgemelde Nederduitche voorbeelden, zal begreepen hebben. Maar Scherzius hadt het ook konnen, ja moeten, leeren uit het *Fragm. de bello contra Saracenos*, daar meermaalen verwisseld worden *swas* en *so was*; *swa* en *so wa*; *swer* en *so wer*; enz. Ondertusschen schijnt ook Marq. Herrgott, *Geneal. Diplomatica Domus Habsb.* daar dit zelfde in de oude Brieven ook dikwils voorkomt, zulks niet geweeten te hebben. in N°. 620 staat: *si venne uns — urluges not angat.* daar hy *si venne* verklaart door *wenn*, *wann*, *quando*. maar hy moest eerst *si venne* verbeterd hebben tot *swenne*; vervolgens verklaard door *so wenne* of *so wanne*, gelijk in 't gemelde *Fragm.* v. 1338 en 1430 geleezen wordt; en eindelijk vertaald, niet *quando*, maar *quandocumque*, by ons zo *wanneer*. In N°. 598. *an den luiten, die inder stat sint*, *swes si sint*: dat is, volgens den Uitgever, *wo*, *ubi*, *ubicumque sint*. kwaalijk; alleen om het voorgaande, *die inder stat sint*. vertaal het *qualescumque sint*: of in 't Neerd. *zo wie zy zijn*. *Saxen Sp.* 1516. II. 55. *QUICQUID Schultetus ordinaverit.* vertaald, *WAT so de Burmester scheppet.* daar, 1569, dat *so* onkundiglijk verworpen is; *WAS der Bauwermeister setzet.* En nochtans heet dat de zelfde Vertaaling. Ik kon hier noch veel byvoegen; doch zal my genoegen met een voorbeeld of twee uit het *A-Sax.* daar *swa* is zo. In die *Kronijk*, op 't jaar 994. lees ik (in een Aantek. van E. Gibson uit een ander *MS.*) *swa hwet swa bi ferdon*: dat is, zo *waar zo zy kwamen*: de Vert. *QUOQUO pervenerunt*. Op 't jaar 1016. p. 149. *swa hwæt swa bi ofer-forom*: dat is, zo *wat zo zy overvielen*: de Vert. *QUIDQUID*. En dit is genoeg ter vergelykinge.

v. 371

DREDE-
RIK de
Eerste.

- „ En om dat hem sulke bliiben /
 „ So gheblieden wi in dit scriben /
 „ Dat hi byzlike houde ditte /
 „ En oec nutte ende bestte /
 375 „ En hi doe ende verdinere
 „ Na sinen wille / na sinen ghere /
 „ Daer mede hi Goeds ghenadichebe /
 „ Datz hem niemant doe onbrede.
 „ En want wi willen / dat onse gheben
 380 „ Ewelike na onsen leben
 „ Worde ghehouden sonder breken /
 „ Hebben wire de hant toe ghesteken /
 „ En hieten dat ment seghelen soude
 „ Met onsen vingherlijc van goude.
 385 „ Ghegeben in ons Heren laer
 „ Achte hondert en daer naer
 „ Dylwerf twintich en dyle mede /
 „ Cote Bladele tere stede /
 „ Dat een doyp is ende so heet /
 390 „ Deghen daghe / als ment weet /
 „ Door midde zomer sinte Jans dach /
 „ Als sine gheboerneze lach.
 „ Dus / als wijt connen verbinden /

Be.

†. 371 om dat hem sulke bliiben) eveneens in *M.* maar in *B* zullen. kwaalijk: doch bevestigt evenwel ons *fulle*; 't welk naast schijnt te betekenen, *zoude*. schoon zich dat hier niet al te wel vlijt. Wy zouden nu zeggen, *opdat bet bem moge blyven*. Want *om dat is opdat*: en *dat* is hier, gelijk zeer dikwils, een verkorting van *datt*, dat het.

†. 377 hi Goeds ghenadichebe) in den Latijnschen Brief staat, *Deo in omnibus propitiante*. En merk wel, dat Koning Karel, op diergelyke wyze, van zich zelve zegt, *Karolus, divina propitiante clementia, Rex*. Welke woorden, zaakelijc,

- Begonstem eerst onderwinden
 395 Hollant/ dattet Grave ontfinc.
 Noch ghebiel na dese dinc/
 Dattet Haerlen Haelwen broeder/
 De Coninc was ende behoeder
 Over Helmaenghen/ als men las
 400 Hier horen daer sijn ghetwaghen was/
 Dese selven Diderike
 Gas hi en makeden riske/
 Daer ic of de Hantveste al
 In Duutsche woort ombinden sal.
 405 „ DEK Ouboudicheit teren.
 „ Lobelich/ sider gracie ons Heren/
 „ Coninc. Wi willen dat cont si
 „ Onsen Ghetrouwen verre en hi/
 „ Beide te nu sijn/ entie hier naer
 410 „ Sijn sullen ober menich iaer:
 „ Dat onse wiif de Conincinne/
 „ Houtwe Emmie/ daer wi an draghen minne/
 „ Onse hoghe teghentwoerdichede
 „ Ane ginc met hare bedde/
 415 „ Dat wi den Grave Diderike/
 „ Onsen Ghetrouwen sekerlike/
 „ Sou-

lijk, het zelfde betekenen, als, *Karel, by der genaden Gods, Koning*. Is nu dees Brief echt, zo behelst dezelve een doorluchtig bewijs, dat de Graaven van Holland, van Diederik den Eersten af, zich hebben mogen schryven, *by der genaden Gods Grave*.

†. 378 *Dats hem*) zo staat in alle drie de MSS. maar in alle drie de Uitg. *Dat daer bem*. Een groote dut van den eersten Uitgever.

†. 390 *Dreghen daghe*) zie hier achter.

†. 417

DIEDR-
RIK de
Eerste.

- „ Souden gheben een Foreest /
 „ Dat in dat Graeffcap is meest /
 „ En Wasda bi namen heet ;
 420 „ En twater datter duer gheet /
 „ Dut vaert / in vaert / mersch en weide /
 „ Tant en onlant daer toe beide /
 „ En aldat tote dien Foreeste
 „ Behoert / in water ende in gheeste ;
 425 „ En wiere gheboet toe daden echt.
 „ Dit daden wi gherne / en hetz recht /
 „ En gheben in desen lieve
 „ Den sellen Grave / onsen Lieben /
 „ Dat Foreest / dat het sijn si /
 430 „ En besit als sijn erve vzi.
 „ En hijt besitte van nu voert
 „ Met al datter toe behoert /

„ Hi

†. 417 een Foreest) zie hier achter.

†. 418 meest) een Rijmclap, die hier niet te pas komt : en echter van nut is. Melis zegt :

— — — een Foreest,
 Dat in dat Graeffcap is MEEST,
 En Wasda bi namen beet.

Kakolijn zingt hem naar †. 519.

Wasda dat Foreest,
 In haer Mogentbede T'MEEST.

† Is niet mogelijk, dat hy hier aan dit kwaalijk geplaatste woord, *meest*, zoude gedacht hebben, indien hy de Latijnsche woorden des Briefs, *Forestum Wasda in eodem Comitatu*, en niet de Duitschen van Melis Stoke, voor oogen gehad hadt. Ook blijkt hier, gelijk elders, dat hy zot genoeg was, om zelfs de Rijmwoorden van onzen Dichter te behouden.

†. 439 hebbet) Alk. heeft dit veranderd in *beb'er*; gelijk ook †. 440 bieter in *biet'er*. Hoe onkundiger, hoe stouter. *Hebbet* te veranderen in *beb'er*, en dus eene letter weg te werpen, is niet geoorloofd. Twee woorden te maaken van het

- „ Hi selve ende sijn erfnamen /
 „ Of wien dat sijt oec altesamen
 435 „ Dercopen willen of ane legghen /
 „ Sonder enich wedersegghen.
 „ Eñ om dat dit vaste sal staen
 „ Es onse ghebot daer toe ghebaen /
 „ Eñ hebber de hant toe ghegeven /
 440 „ Eñ hieter oec den zeghel an geben
 „ Van onsen vingherlijñ te waren.
 „ Ghegheben in ons Heren iaren
 „ Ten dertiensten daghe van Appel /
 „ Achte hondert iaer eñ also wel
 445 „ Achte ende seftich“. Dus began
 Hollant Gzabe te vanghene an.
 Weet wel dat ic noyt en las /
 Die anders dese Gzabe was /

DIEDER-
 ICK de
 Eerfte.

868.

Als

het geene 'er by de Ouden maar één was, is, alswe te voorren reeds gezien hebben, onderhevig aan grove mistastingen. En hoe kwaalijk zulks gedaan zy, blijkt nergens klaarer dan hier. Want *bebbber* en *bieter* zijn hier Meerv. en moesten dierhalve, zomenze scheiden wilde, veranderd worden, niet in *beb 'er* en *biet 'er*; maar in *bebben 'er* en *bieten 'er*. zie den voorigen Brief §. 382. 383. Want onze Dichter, en anderen van dien tijd, schreeven *bebbber*, enz. zo wel voor *bebben 'er* als voor *beb 'er*. Zo vindenwe hier DEDER, voor *deede 'er* V. 578. maar voor *deeden 'er* IX. 174. HADDER, voor *badde 'er* V. 287. voor *badden 'er* II. 1171. MAECTER, voor *maakte 'er* I. 115. voor *maakten 'er* I. 823. QUAMER, voor *kwam 'er* IV. 197. voor *kwanten 'er* V. 225. En zo in anderen.

§. 440 *den zeghel an geben*) de Andd. *an legben*. Het rijmwoord is *gegeven*; zodat nry 't een en 't ander verdacht is. trouwen, wy moeten hier, in dit stuk, zo naauw niet zien.

§. 444. *Achte hondert iaer*) zie hier achter.

§. 448 *dese Gzabe*) de Andd. *dese Dederic*, of *Diederic*.
 D D

DIEDERIK de
Eerste.

Als ons de letteren doen verstaen/
450 Dan hi gheboren was/ sonder waen/
In manieren en hi ghelijke

Dan

De Dichter hadt hem in den Brief genoemd *den Grave Diederike*; en by gevolge is 't evenveel wat naam hier herhaald werde.

†. 449 *Als ons de letteren*) de Andd. *Dan dese letteren*. kwaalijk. Maar de geheele plaats is in **M** meer bedorven dan in **B**. Wy zullen die gebreken hier eerst aantoonen. Zo heeftmen tot noch toe gelezen:

*Weet oec wel dat ic niet en las,
Wie anders dese Diederic was,
Dan dese letteren doen verstaen,
Dat bi gheboren was ———
Van gheslacht van Frankerike.*

Zeker uitschryver, meer op de woorden ziende dan op den zin, en wetende dat na *wie anders* moet volgen *dan*, en niet *als*, veranderde dit laatste. dat goed zoude geweest zijn, indien de Dichter hier alleen de drie eerste regels geschreeven hadt; alsof hy hadt willen zeggen: *Ik heb van deezzen Diederik noit iet anders geleezen dan het geenwe in deeze brieven vinden.* maar dan zou hy in goed Duitsch een groote ongerijmdheid gezeid hebben; omdat hy deezzen Diederik voor den zelfden hieldt met onzen Diederik den Eersten. Het tweede gebrek is †. 450. *Dat bi*, voor *Dan bi*: doch dit was weder, als ik by †. 378. zeide, een groote dut van den eersten Uitgever. want *Dan bi* staat in **C** zo wel als in **A** en **B**. en dit is het *dan*, dat behoort tot *wie anders*. Ook is de laatste regel in **M** bedorven *Van gheslacht*; en zo mede in **C**: ik gis, voor *vant gheslacht*, want zo staat 'er in **B**. doch beter *Vanden gheslachte*, in **A**, daar deeze gansche plaats geschreeven is zonder eenige fout

*Weet wel dat ic noyt en las,
Wie anders dese Grave was,
Als ons de letteren doen verstaen,
Dan hi gheboren was, enz.*

Voor *dan bi*, zouden wy nu zeggen, *dan dat bi*. maar Melis spreekt hier zijn gewoone taal. zo schrijft hy hieronder †. 544.
Men

Handen gheslachte van Franckike.
 Of lichte Emme de Coninghinne /
 (Doet wiesz bede ende doet wiesz minne

DIEDE-
 RIK de
 Eerste.

455 ¶i

*Men vint van hem anders niet,
 Dan hem gaf te Vranken voerde
 Coninc Arnout ———*

dat is, Dan dat hem. wederom ¶. 55i.

*Want icker anders niet of vernam,
 Wan bi was, of wan bi quam,
 Dan sine Hantveste tEgmonde
 Wilen lach. ———*

dan dat zyne Handveste eertijds te Egmond lag. Zie VI. 166. IX. 142. 352. X. 210. Maar wat wil dan: *Als ons de letteren doen verstaen?* Indien dit eenigszins duister is, zal 't klarer worden, als wy de woorden een weinig verschikken naar den hedendaagschen trant, aldus: *wie dees Graaf anders was, dan dat by, gelijk ons deeze twee Brieven te kennen geeven, geboren was uit de Koningen van Vrankrijk.* Dit besluit van Melis is wel gemaakt volgens zijn onderstelling: dat, naame-lijk onze eerste Graaf in 863 met de Kerke van Egmond, door Karel den Kaalen, en in 868 met het Foreest Wasda door deszelfs Broeder Lodewijk, was begiftigd geworden. Doch nu weten wy dat die jaartalen in beide die Brieven, valschelijk ingedrongen zijn.

¶. 453 (Of lichte Emme) dit, en de vier volgende regels, zijn in de Uitg. wederom naauwelijks te verstaan, omdat 'er aan 't einde van ¶. 455. kwaalijk een punt (.) geplaatst is; waardoor ¶. 457. immers by Alk. schijnt verstaan te moeten worden van Lodewijk; hoewel Seb. het reeds verklaard hadt van Emme. ¶. 457 hangt onmiddelijk af van ¶. 453. De drie, dieze van een scheiden, zijn als een tusschenrede; waarom wy de zelve noodig geoordeeld hebben tusschen twee haaken in te sluiten. Hierdoor ontdekt zich een leelyke misstal, die echter in allen gevonden wordt.

*Of lichte Emme, de Coninghinne;
 Was hem lichte na belanc.*

zo omtrent leezenwe ook in de Andd. I. 1300.

*Als men screef tseventich ende vive
 En dusent screef ons Heren iaer:*

D 2

welk

DIEDERIK de
Eerste.

- 455 Hi den Gzabe dit goet gaf
 Lodewich / daer hi seiden af)
 Was hem lichte na belanc:
 Want dit es de ommeganc.
 Sulc laut / en sulke Hantbeste
 460 Ne soude de moghenste ente beste
 Enen ongheluoerne iongelinc
 Niet gheben onne ghene dinc.
 Dideric nu / sijn seker was /
 De eerste Gzabe van Hollant was /

465 Hab

welk eerste screef in *A* niet gevonden wordt. Voor *lichte Emme* zoude ik liever leezen *Vrouwe Emme*. zo noemt haar de Koning zelf in den Brief *†. 411. onse wijf, de Conincginne, Vrouwe Emme*. en zo spreekt ook de Dichter *†. 508. Hi en Vrouwe Gbeve, sijn wijf*. Zie ook *†. 658. Il. 88. enz. Vrouwe is Domina; Wijf is Uxor*.

†. 455 Hi —) zie hier achter.

†. 457 lichte na belanc) de *Andd. verkeerd, na lichte belanc*. Spiegel Hist. B. I. c. 40. p. 53.

*Doen 't die Lantgrave begaf,
 Die Montbore waende sijn daer af,
 Doen quam van Gelre Otte die Grave,
 Ende vermat hem oec recht daer ave,
 Ende sijn broeder die Bisscop Heinric
 Wilden 't onderstaen gelijc;
 Want si waren also na
 Den Hertoge belanc, als ic 't versta,
 Van bare Moeder sekerleke,
 Alse Heinric was van Gaesbeke.*

Zie hier het Origineel van deeze Copye, uit Jan van Heelu p. 23.

*Doet die Lantgrave begaf,
 Diere Montbore soude sijn af,
 Grave Otte van Gelre en sijn broeder
 Bisscop Heinric van bare Moeder
 Waren si also na belanc
 Den Weesen doe van Brabant,
 Alse van Gaesbeke was haer Neve.*

†. 458

- 465 Hadde enen hooeder / hiet Walghjeer /
 De weert was ende geer
 In sinen tiden en ghetrouwe.
 Oiberic hadde ene hooetoe /
 Die Gheve hi namen hiet.
- 470 In sinen tiden eist ghesiet /
 Dat sinte Aelbrecht was vonden
 Bi ere Nonnen / die tien stonden
 Den Gzabe wijde waer hi lach:
 En hi ginc op enen dach

DIED-
 RIK de
 Eerste.

475 En

†. 458 *omweganc*) Alk. verklaart dit woord zeer wel door *gemeen gebruik*. Want Neeven gaan, doorgaands, voor *Vreemden*.

†. 463 *hij seker dag*) dat is *des*: en geenszins *dat*, gelijk van Loon wilde op Kolijn †. 58.

†. 465 *hiet Walghjeer*) in *A de biet Walgbeer*. Doch ik volg hier de *Andd.* daar het Voornaamwoord beter verzwegen is. Zo lees ik in *Allen* †. 600.

Had een Wijs, biet Hildegaert.

En zo wasmen van ouds gewoon.

†. 470 *In sinen tiden*) hier mogenwe *Kakolijn* weder niet voorbygaan zonder hem aan te spreken. *Melis* zegt:

*In sinen tiden eist ghesiet,
 Dat sinte Aelbrecht was vonden
 BI ere Nonnen —*

Kolijn schijnt gedacht te hebben dat die taal niet stichtte. *Sint Aelbrecht gevonden by eene Nonne!* Om dit te verbeteren, veranderde hy 't aldus †. 525.

*In zin tide wiert gewonnen
 Dat lijk Aelbrechts VAN eene Nonne.*

Kan 'er wel iet zotters bedacht worden? Zyne onbekwaamheid ging zo verre, dat hy voor, *In sinen tiden*, niet anders wist te zeggen dan, *In zin tide*. Dit alleen verkiht hem in dit verhaal. Zaakelyker is, dat hy *sinte Aelbrecht* verandert in *dat lijk Aelbrechts*. Ik schenk hem die woordschikking, *lijk Aelbrechts*. Maar niet het woord *lijk*, in de betekenis

DIEDE-
RIK de
Eerste.

- 475 Eñ dede sijn ghebeente verdraghen
 Ter steden/ daer hi nu leget bi daghen/
 Eñ makede op hem ene kerke
 Houtin/ van sulken ghetwerke
 Als doe lobelic waer eñ dede.
- 480 Nonnen sette hi daer in mede/

De

van *cadaver*, van een dood ligbaam. Wy zeggen, *bet LIJK kisten*. Melis zeide II. 1405. *den DOODEN leggen in eene kiste*. Wy zeggen, *bet LIJK*, dat vervoerd staat te worden, naar de koets, naar het jacht, of naar 't *schip brengen*. Melis II. 1417. zeide, *De DODE was in een scip gedraghen*.

Wy zeggen, *bet LIJK ter aarde brengen, begraven*, enz. In dit alles zeide Melis, *den DOODEN*. Zie hem II. 1422. IV. 237. V. 87. En voeg 'er by, *Walwein f. 26 d. en Limborg f. 2 d. beiden aangehaald beneden IX. 53. Noch een plaats uit Walwein f. 27 a. te vinden boven by v. 105. Enz. En waarom veranderde hy BI in VAN? Omdat hy niet wist, dat BI hier eigelijk was, niet Van, maar Door. Zo zegt onze Dichter III. 1198. Bi wien si daaden bare dinghen, en zo weder VI. 581.*

Bi wien *men alle zaken dede*.

B. IV. v. 677.

Bi den *Zeelanders quaemt al toe*.

en v. 1267. *De Heer van Kuuc ontfeghet mi*

Bi desen *Pape*. —

Uit welke voorbeelden, waarin *Van* geen plaats kan hebben, genoeg blijkt, dat ook hier, *Bi ere Nonnen*, is, niet *Van*, maar *Door eene Nonne*.

v. 476 *bi daghen*) zo ook in **II**; en *Alk.* verklaart het *in onse dagen*. Lees *begraven*; gelijk 'er in **B** staat. Maar dat rijmt niet op *verdraghen*. 't *Zy* zo. Lees evenwel *begraven*. Van zulk *Rijm* spreken wy elders breder.

v. 484 *Hallinghe*) de *Andd. Hallingbe*: 't welk *Alk.* verklaarde, *Callinge*, nu 't *Ooge*. Men zegt by verkortinge, 't *Oog*: de naam is, volloedig, *Kallants-oog*; een *Zeedorp* niet verre van 't *Noordeinde* van de *Zype*. Het welk den *Heere Alting* moet onbekend geweest zijn. Want hy noemt het,

De Gode ende sinte Welzecht
 Toben souden na Kerstijn recht.
 In Vroenle gaf hi hem rentende dinghe /
 In Alkemade en in Kallinghe /
 485 Daer si mede leven mochten /
 En Gode dienen / op dat sijn rochten.

DIEDE-
 RIK de
 Eerste.

Dit

het, uit den Brief van Graaf Diederik V, ook *Callingen*; doch meende dat 'er van dien naam niets overig was, en plaatste het in de nabuurschap van Alkmaar en Vroonle: op eene allerydelste onderstellinge, die hem meermaalen verbysterd heeft, dat, naamelyk, de plaatsen, die in oude Giftbrieven dicht by een genoemd worden, ook dicht by een gelegen hebben. *CALLINGEN*, zegt hy II. p. 34. *Locus quidam in vicinia Almariae & Franloæ, secundum Diploma Theodorici V. Holl. Com. an. 1083.* Doch die nabuurschap blijkt uit den Brief niet meer dan uit onzen Dichter, die zegt:

*In Vroenle gaf hi hem rentende dinghe,
 In Alkemade en in Kallinghe.*

flordig aangehaald by Altius, *Vroente* voor *Vroenle*, en *rentede* voor *rentende*. Hoedaanige mistafingen in het aanhaalen van zijn bewerkt Latijn, hy niet gaarne gezien zou hebben.

¶. 486 *op dat sijn rochten*) Seb. verstondt de betekenis van *rochten*, het Imperf. van *roeken* (van welk woord zie onze Proeve p. 481) maar niet die van *opdat*. want zo verklaart hy 't: *OP DAT sy des acht souden nemen*. Onze Dichter meende, *INDIEN zy des acht wilden neemen*; of korter, *zo zy wilden*. Alk. verstondt hier noch 't een noch 't ander. Graaf Diederik zette Nonnen te Egmond, en schonk haar verscheiden Inkomsten. Waartoe? tot twee einden, volgens Melis. het eerste was,

Daer si mede leven mochten.

dit is klaar: want die niet heeft, en niet werken wil, moet sterven van honger, zo hy van anderen geen onderhoud krijgt. Het tweede was, *En dat zy Gode dienen mochten*: maar hy voegt 'er by, *op dat sijn rochten*; waarvan de zaaklyke betekenis is, *indien zy wilden*. 't Is wat steekelig gezeid; maar het is tevens verstandig gezeid. *Opdat*, in de betekenis van *indien*, was allergeemeenst. onze Dichter III. 1186.

D 4

Hem

DIEDE-
RIK de
Eerste.

Dit was rechte tote Egmonde /
 Dat thobet en tbeghin ter stonde
 Vander Ghaesscap van Hollant was /
 490 Also als ict bescreuen las.
 Eens dinghes ic mi hier beroeme;
 Dat in ghetrouwen Kerstindoeme
 Dese Ghaesscap is begonnen.
 Want / als wi ghemercken konnen /
 495 Dideric / deerst fundament /
 Stichte kercken en convent
 Gode en onser Vrouwen teren /
 En den Heilighen onse Heren.
 Want sinen patroen soute Welzrechts
 500 So eerde hi in allen rechte:
 Dies was recht / dat God selve woude

Dat

*Hem ne roeket, boe grote scande
 Dat ander liede daer om ontvinghen,
 Up dat bi met sinen dinghen
 Sinen wille mach bedriuen.*
 dat is, indien, of zo by slechts. II. 871. prijft hy Saladijn,
*Dat bi niemant liet verswaren
 Die Kerstijn was, bine lieten varen
 Op dat bi niet en wilde bliuen.*
 dat is indien by.

†. 502. Dat voert in eren wassen soude) de Andd. heb-
 ben hier vallen voor wassen. kwaalijk.

†. 507. ende salichlike sijn lijf) Meerhout, op 't jaar 878.
*felici sine defunctus, sepultus cum conjuge in eodem monaste-
 rio.* Dit hadt Melis voor oogen, die ook de andre weinige
 omstandigheden wegens Diederik I. uit die zelfde plaatse ont-
 leend heeft, zodat de geene, die 't Latijn schreef, hier gemeld
 †. 511. geen ander geweest zy dan Meerhout.

†. 512. In wret) de Andd. En weet: zo goed niet. in
 weet, dat zeer gemeen was, is, ik en weet; gelijk in doa is
 ik

Dat boert in eren wassen soude/
 Alset dede; dat moghedi horen.

DIEDE-
 RIK de
 Eerste.

- Die Diberic / de God hadde verroren /
 505 Wan enen Sone an sijn wijf Gheben /
 De Diberic is gheheten bleben;
 En hi ende salichlike sijn lijf.
 Hi en Doutwe Ghebe sijn wijf
 Waren tEgmonde begraben /
 510 Dat si stichten met hare haben.
 Maer de ghene de tLatijn screef /
 In weet waer hi dat achter bleef /
 Hine bescreef dat iaer niet mede /
 Daer hi sinen ende in dede,
 515 Bideen es mi oncont dag
 Hoe langhe dat hi Gade was.

In

ik en doe, enz. Zeer verscheidelijk wordt dit *ik en* in de oude MSS. uitgedrukt, als *In en En; Ic en en Icken; Ic ne en Inne*. Het laatste *Inne* voor *Icne* komt overeen met *gemmi* voor *geef my*, Doctrinale B. III. f. 33 c. *gemmi die wrake*: en zo te vooren noch eens. En zegt de gemeene man, by ons, niet noch, ik stiet hem *vamme*, voor *van my*?

†. 514 *sinen ende dede*) dat is *storf.* beneden †. 1311.

En daer dede bi sinen ende.

zie ook IV. 38. Voor *ende* zegt hy *sijn* VIII. 307,

Nu suldi doen quaden sijn.

Hist. van Zeghelijn p. 33.

So suldy doen quaden sijn.

p. 61.

Hi sal doen quaden sijn.

waarvoor p. 3. *si storven quaden sijn.* Doctrinale B. II. f. 7 d.

En daer die quade dronken sijn

Nemet selde goeden sijn.

En dat is ook *quade sijn.* zodat *sijn* altijd schijnt te betekenen een *kwaad einde*.

†. 515 *Bideen*) zie hier achter.

D 5

†. 517

DIEDE-
RIK de
Eerste.

- In des Diderics tiden / als ict bant /
 Was een Grave in Dierlant /
 Die Gherolf hi namen hiet /
 520 En wan / als men bescreven siet /
 An Coninc Arnoude van Brankelant /
 Dat hi hem gaf bosch / mersche en zant /
 Dat sinen Graesscappe lach ghelaghe /
 Cusschen den Kijn en Zundharf haghe /
 525 Disscherie / ende anderz renten /
 En quitet hem van parlementen.
 Doe screef men neghen en tachtich iaer
 Incarnacion Gods / datz waer /
 En daer toe mede achte hondert.
 530 Bideen mi alte seer verwondert /

889.

Dat

†. 517 In des Diderics tiden) even als in den Rythmus de S. Annone †. 520. In DES Augusti ciuin. Oud MS. onder de Proeven van Buckens p. 45. In DES Henrix ander jaer. Elders komt dit by onzen Dichter niet voor; daarmen integendeel leeft II. 360 en 398. In Diderics tiden. En I. 1211. en III. 74. In Lodewics bant. En ook hier zou, in Diderics tiden beter vloeien.

†. 523. Dat sinen Graesscappe lach ghelaghe) van Loon heeft dit vaars viermaal uitgeschreeven, om te bewyzen, dat gelagen by Kolijn †. 135. 410. 478. 509. betekene gelegen. De tweede plaats van Kolijn, †. 410. is waardig, in haar geheel beschouwd te worden. Zo dorst hy schryven:

Das Greefscap Hollant gelagen
 Unde bericht unse dagen
 Billicke unde na wenscb
 Adel beare Greve Florens,
 Is ein stik van Friesland voren
 Gewesen. ———

† Is waar, dat gelegen daar zo goed zoude zijn als gelagen; dat is te zeggen, beiden even onverstaanbaar. Maar let wel op deeze woorden van Kolijn, DAS GREEFSCAP HOLLANT IS EIN STIK VAN FRIESLANT: en vergelijkze met die van Melis, hier

Dat dit onscamel Driessche diet /
 Dat van Historien en weet niet /
 Hem beroemt ende segghet /
 Dat Kaerl / de tote Wien legghet /
 535 Ghebriet soude hebben hoer lant /
 Ende meent noit in gheesten vant ;
 En si / na deen Kaerl nochtan /
 Als ander beduonghene man /
 hadden naer twee hondert iaer
 540 Lantsheren / en dienden hoer waer /
 Eer si op hieven de hant
 Segghen de Graven van Hollant.
 Dese Gherolf / de haer Grabe hiet /
 Allen vint van hem anders niet /

DIEDERIK de
 Eerste.

545 Van

hiervóoren §. 318. 319. DE GRAEFSCAP VAN HOLLANT ES EEN
 STIC VAN VRIESLANT. Dat dit in 't oog zou loopen , vooral
 zo hy die woorden , gelijk Melis , achtereen geplaatst hadt ;
 zag hy zelf ; en daarom werpt hy 'er een logentje tusschen in ,
 vertellende , dat , toen hy dit schreef , Florens [III] Graaf
 van Holland was. Ja deeze zyne woorden ,

Dat Greefscap Hollant gelagen ,

zijn niet anders dan een valsche Echo op dit vaars van Melis ,

Dat sinen Graefscappe lach gbelaghe.

Dit lach gbelaghe verstondt noch Kolijn noch van Loon. Alk.
 verklaarde 't , *gelaags lands*. In den Brief zelve staat , *in*
Comitatu ipsius. Het lag met zynen Graaffschappe gemeen.

§. 524 *Zuudharc haghje*) zie hier achter ,

§. 538 *Als ander*) alleen in **U** staat hier , *als al dander*. To
 weeten Matthijs Gerritsz schreef in **C** , by verzinninge , *als*
ald ; eene *l* voor eene *n* , veroorzaakt door den klank van het
 voorgaande *Als*. Doch zynen mislag aanstonds gewaar wor-
 dende , haalde hy een sijn streepje door *ald* , en schreef 'er
 achter *and* , dat is *ander*. De uitschryver zag dat streepje
 niet ; en zulks is hem meer gebeurd.

§. 543 *Dese Gherolf / de haer Grabe hiet*) naamelijk der
Vrie-

DIEDE-
RIK de
Eerste.

- 545 Dan hem gaf te Vranken woerbe
Coninc Arnout / dat mine woerbe
Hier te horen hebben onthonden.
Lichte hi starf in sinen stonden
Sonder kijnt / en onse Gzaben
- 550 Woerden Heren van siere haben :
Want tker anders niet of vernam /
Dan hi was of wan hi quam /
Dan sine Hantbeste tEgmonde
Wilen lach in suder stonden.
- 555 Du keric tonfen Gzaben weder /
Daer ic die geeste of leide neder.
Da Dideric / den eersten Gzabe /
Quam sijn Sone / daer ic abe
Segghen sal wel ende waer.

DIEDE-
RIK de
Twecde,

560 Want

Vriezen. Gansch kwaalijk in B
Dese Grave die Gerolf biet.

*. 552 Wan hi was / of wan hi quam) dat is , vanwaar
herkomstig, en van wien geboren. Kwaalijk in de Andd.
Wat bi was, en wat van bem quam.

*. 566 Wat hi) zie hier achter.

*. 569. Enen fiertre) Alk. verklaart *fiertre* zeer wel door
't Lat. *feretrum*; want daarvan is het herkomstig, omdat de
zelve, naar tijds omstandigheid, in de plegtigste ommeگان-
gen, mede werden *omgedraagen*. zie E, Martene in Indice
Onomast. Maar kwaalijk vertaalt hy 't, *doodbusse*; 't welk by
ons niets is, doch alleen gebruikt wordt tot vertaalinge van
het oude Latijnsche *urna*. By Kiliaan is *fiertre* verkort tot
fierete. Deezen zelfden *fiertre* noemt onze Dichter II. 93.
Sint Aelbrechts scrijn; en Alk. *kiste*. Doch 't eigen woord is
kasse; en zo hadt Seb. het reeds verklaard, Hóll. Kron. Divis.
XI. c. 10. *de casse van S. Aelbrecht*. Gelijk daar ook te voo-
ren IV. 5. gezeid wordt, dat Diederik II het lighaam van dien
Heilig deedt leggen in een kostelyke en welgesierde *kasse*.
Keul.

560 Want den Vader volghedi naer
 In kerstenliken haden na rechte.
 Hi vercoeg stude Welzichte.
 Want de kerke teGmonde/
 De sijn vader in sere stonde

DIEDE-
 RIK de
 Tweede.

565 Van houtte teerste maken bede/
 Waer hi/ en sette daer ter stede
 Een Goedshuus van streite al/
 Dat van koste niet was smal.
 Enen siertte hi mede berechte/

570 Daer hi in leide sint Welzichte.
 De Nonnen heeft hi danen ghebaen/
 Om dat de Diefen/ sonder waen/
 Hem waren so sel en so suær/
 En hi sette Moneste aldaer/

575 Daer

Keulsche Kronijk f. 166 b. *Hermannus III Buschoff tzo Coelen* — dede machen die kosteliche Casse van goult ind van duerbaren steynen, dair inne S. Severijn nu tzer tijt ligget. Doch Melis schijnt dit woord *kasse* noch niet gekend te hebben: want zo zegt hy weder, beneden *. 682. *een scrine vol Heilichdoms*. Meerhout p. 435. *scrinium argenteum plenum reliquiis Sanctorum*. Even als in den Brief van Diederik V; daar Kempfer 't vertaalde, Kron. van Egmond c. 13. *een zilvere kasse vol overblijfzelen der Heyligen*. Kiliaan noemde dit alles met een woord, *Heylichdomkasse*. Want *Heiligdom* betekende in 't byzonder het geen wy nu beter, met een basterdwoord, noemen *Reliquien*. Kiliaan: HEYLICHDOM, *Reliquia sacra*. Scherzius op Strickerus VIII. 29. HEILTUM, *Reliquias Sanctorum*. Vert. van Bart. Engelsman IX. 24. f. 186 c. en XIV 41. f. 238 c. *Reliquien dat sijn HEYLICHDOMMEN*. W. v. Gravenberg in Gwiegallois f. 44 c.

*Eine keffen nam ber an der stet,
 Die was HEILIGTUMBS vol:
 Mit roten golte was sie wol
 Geztieret un mit gesteyne;
 Von wizem elfenbeyne
 Was der keffen daz ander teyl.*

In

DIEDE-
RIK de
Tweede.

- 575 Daer al noch op den dach heden
 (Cobent woent aldaer ter steden/
 En merjde hem haer goet nochtan
 In Scanhen ende in Haregan/
 Cote Eymonde ende in Kuniggheh/
 580 Bi Heinskerke en te Zutherem/
 Van Winnen tote Aran also/
 En de kerke van Heilichlo/
 Tiende en kerke van Zassenent/
 En scone rente oec in Waelhem/
 585 In Limmen ende in Baelhem/
 In Smittem ende in Arem/
 In Ozebolle en in Chose mede/

In
 Inventaris van Bisschop Philips van Bourg. by Matth. Anal. I.
 p. 219. een casse van cristalynen ende Jaspis boven't Oratory:
 een ander cascken mit HEYLICHEDEN. Ook in 't Fransch. Ro-
 man de Turpin, by du Cange V. CAPSA: li casse ou li SAIN-
 TUAIRE ert. dat is, de kasse waarin het Heiligdom was. Te-
 genwoordig zeggen de Franschen niet anders dan *chasse*. Fleu-
 ry Hist. Ecelef. L. LXXVIII. p. 435. et le Clergé leva de ter-
 re le corps de Saint Guillaume, et le transfera dans une chassé
 d'or et d'argent. En zo vind ik 't ook by Jean de Troyes,
 Chron. Scandaleuse de Louis XI. p. 89. furent faictes moult
 belles Processions generales a Paris par toutes les Paroisses et
 Eglises d'icelle, ou furent portees toutes les chasses et saintes
 Reliques, et mesmement les chasses de notre Dame, de S. Ge-
 noviefve et de S. Marcel; et lors cessa ung petit ladicte mort.

*. 575 op den dach heden) zo ook in de Andd. Maar el-
 ders overal, op den dach van beden: zie III. 868. IV. 716.
 1136. V. 532.

*. 577 merjde) dat is, vergrootte, verbeterde. In **U** staat
 hier *meerfede*. maar in **B** *meerre*: zie of gy dit kunt goed-
 maaken uit onze Aantek. I. 1099. *Merjen* of *meerjen* komt
 hier elders niet voor.

*. 589 En bi Beinstre) dit en de vier volgende vaarzen
 zijn, in de Uitg. van Alk. door eene kwaade verklaringe, en
 twee

- In Odinghen en in Heemstede;
 En bi Bemstre gaf hi hem goet;
 590 Tusschen Zulinghen de bloet
 En Huuslede vier morgen bzie/
 Ende daer toe de bischermie:
 In Velsen / lant en den outaer
 Sinte Aechten daghe dore / datz waert /
 595 In Doerhout tiende en kerke mede /
 Die tiende van Noztike die stede /
 In Almaer die tolne alte male:
 Dus goede hi de heren wale.
 Dese Dideric / goet ende waert /
 600 Had een wijff / hiet Hilbegaert /

DIEDERIK de
 Tweede.

Ho-
 twee verkeerde zinscheidingen, ganschelijk bedorven, aldus:

Ende bi Bemstre gaf bi bem goet

Tusschen Sulen den vloet:

In Huuslede vier morgen vrie

Ende daer toe die Vijscherie

In Velsen lande, ende den outaer.

daar hy, in *Huuslede vrie*, verklaart, vry van *Huuslede*, dat sekere schattinge was. Die naam is buiten twijffel bedorven, en moet hier noodzaakelijk een Plaats betekenen, tusschen *Sulen en Huuslede*. Anders is ook, *tusschen Sulen den vloet*, geen taal. En die vereeniging van *Vijscherie in Velsen lande*, was niet veel waardig. Melis volgde de orden, die hy by Meerhout gevonden hadt: zie deezen p. 434. Maar in den Brief zelve gaat *Velzen* voor de *Beemster*; en dus wel verre voor die *Vijscherie*. Aldus by Douza p. 489. in *Velzen sex mansus et altare. — Juxta flumen Bamestram mansum unum, inter rivulum Sculingbeke et Hureslede mansus quatuor una cum piscatione*. Het welk in 't onze nagenoeg uitgedrukt is. In de Andd. is, in den derden regel *En* bedorven tot *In*: en in den laatsten, ende kwaalijk ingevoegd. Met die twee my onbekende naamen houd ik my niet op.

*. 598 heren) zie hier achter.

*. 599 Dideric) beter in *II Diederic*. Maar in *B* hier en elders *Dirc*. Van Rijn op Bat. Sacra I. p. 101. in 't Latijn
 vin-

DIEDERIK de
Tweede.

Hofesck van leven en van zeden/
 Vol alre doghentachticheden/
 De sinte Welbezichte te beele
 Gaf utermaten scone sulwele/
 605 Wonder sconeit van maniere.

Soe

vindende *Theodoricus*, behoudt dien naam eveneens in het Duitseh, volgende de gemeene senter, gelijk hy zegt. Ik heb daar te minder tegen, omdat die *Theodoricus* een Fransche Koning was. Maar ik zou 'er tegen hebben, indien hy zo sprak van eenen onzer Graaven, welker naam was *Diederik*. Maar hier heb ik tegen, dat hy zegt, dat *Theodoricus* half Grieksch half Duitseh zoude zijn: waarin hy geheel mis is. *Theo-philus*, *Theo-dorus*, zijn Grieksche naamen: maar *Theod-ricus* is geheel Duitseh, en even het zelfde als *Diedericus*, dat is *Volk-rijk*; waarvan noch de hedendaagsche naam *Volkert*. Kwaalijk schreef Meiboom, Not. ad Witichindunt Monach. p. 668. dat *Tbiadericus*, waarvoor hy in 't Hoogd. zegt, *Ditereich*, zoude betekenen *Dei dives*, en overeen komen met den Deenschen naam *Gotric*. Grotius in *Indicē Nom. Prop. Gott. &c.* p. 599. *Theuderichus*, *Theude-riech*, *POPULIS POLLENS. Sic scribunt Græci Θεοδῆρος, Latinis Theodoricus*, &c. Beter waar met eene *e*, *Theodericus*. En zo moet het altijd en overal zijn. De naam van *Theodorus* is de eenige oorzaak datmen *Theodoricus* geschreeven heeft. In de *Index Nom. Prop.* die gevonden worden in de A-Sax. Kronijk, te saamen gesteld door E. Gibson, vind ik niet eenen *Theoderik*; hoewel daar de *Hist. van Engeland* vervolgd wordt tot het jaar 1154. Het welk niet zeer gunstig is voor de Trierische papieren, die den Bisschop Egbert, van wien wy straks te spreken hebben, doen afstammen uit Koninglijken bloede in Engeland, en zynen Vader *Theodericus* noemen. In 't A-Sax. is ons *volk* ook *folc*. Dat heet in 't Latijn *populus*. Daarvan hebben de latere Engelschen gemaakt, als zy schryven, *people*; als zy spreken, *piepel*. Het zelfde verschil als tusschen *Theod* en *Died*; dat is *volk*.

†. 605 (van maniere) zo moet men lezen. In **B** vind ik hier, *van manigher maniere*. Maar in **U** als in **A** *van maniere*: dat is, by verzinning, wel. In **C** staat ook *van maniere*.
 Doch

Soe gaf hem ene taefte diere
 Bede van selbere ende van goude /
 Ende van stenen menichfoude.
 Men bint int Romsche rike cene

DIEDE-
 RIK de
 Tweede.

610 Diez ghelike diere stenen

¶

Doch daernevens op den kant, *menigher*; met een teken, dat *menigher* moest geplaatst zijn tusschen *van* en *maniere*. Maar de eerste Uitgeever, of Uitschryver, zag dat niet; en verbeterde dus dat *MS.* by toeval. *Menigher* of *manigher*, is gesprooten uit de eerste letteren van het volgende *maniere*; en is hier gansch overtollig.

¶. 606 *Soe*) dat is *fi* of *zy*, *illa*. Ferguut f. 18 b.

Deje fonteine, soe doet wonder.

en wat verder *jone* voor *zy* en:

Noch sone mach niet sijn gbewonnen.

naaml. *de Stad*. En merk deeze dreedubbele ontkenning *noch*, *ne*, *niet*: maar *noch* voor *ende* is gemeen; ook noch by ons. 't is aanmerkelijk, dat dit *soe* hier eenige reizen voorkomt in de twee eerste Boeken van onzen Dichter, en allerlaast III. 68. Hier, zeg ik, dat is in *¶*; nergens in de *Andd.* Kiliaan noemt het Vlaamsch; en de oude Vlaamsche vertaaling van Boëtius is 'er vol van.

¶. 607 *Bede*) maar hier worden niet *twee*, maar *drie*, dingen genoemd, *zilver*, *goud* en *steenen* (waarvoor in *¶* *steente*; in *¶* *gbesteente*). Doch men behoeft niet te twisten, of *steenen* hier mede begreepen zy onder *beide*, of niet: want het is altijd goed. Maerlant XI. 25. f. 96 d.

BEIDE *wijn*, *zout* ende *coren*.

meermaalen by den Hoogd. Strickerus, c. II. §. 3.

BEIDE *taub*, *lam* und *blint*.

en c. III. in 't begin:

BEIDE *man*, *chind* und *weip*.

even als Reygersbergh, in zijn *Kron.* van Zeeland, by Smallegange p. 220 b. BEIDE *mannen*, *vrouwen* en *kinderen*. Strickerus noch eens V. 10.

BEIDE *velt*, *perge* und *tal*.

¶. 609 *cene Diez ghelike*) zo staat in *¶* en *¶*. en Seb.

E

ver-

DIEDE-
RIK de
Tweede.

Als in ghene tarste staen.
Darrin hant men / sonder waen /
Den Copaez metten Krobine /
Saffiere en Corangeline /

615 Ont-

verklaarde dit eerst, *so klene so dure*; doch twijffelende, voegde hy 'er by: *of, ghene*. en dit laatste heeft Alk. in den blinden overgenomen. Dit kwam my eerst voor als een gelukkige giffing van Seb. omdat in **A** met duidelyke letters staat *ghene*. Doch de woorden wat nader overweegende, heb ik 't, op 't gezag der Add. veranderd in *clene*. want *ghene* is hier niet te dulden. Gaf Hildegaard de kostelykste steenen die zy hadt aan 't Klooster? dat is niet te denken. Hadt zy kostelyker steenen, dan in 't gansche Rijk te vinden waaren? Melis was zulk een grootspreeker niet, en te verstandig om dit te zeggen: nochtans zou hy 't beide gezeid hebben, zo hy hier *ghene* geschreeven hadt. Maar onze Uitleggers wisten niet, dat *clene* zo wel *weinig* betekende als *klein*: als genoeg blijkt uit onzen Dichter II. 859.

Want bi der doot cleine achte.

zo ook V. 1154. *bi achtens cleine*. en v . 977. *balp bem cleine*. noch in 't zelfde Boek v . 664.

Ic wane bi harde cleine rochte

Op Gyote ———

welk *harde cleine*, voor zeer *weinig*, nochmaal voorkomt VIII. 765. En dus is ook hier *clene dies gbelike* niet anders dan *weinig diergelyken*. Dat nu *clene*, dat is *weinig*, GEVONDEN wordt, is raar; en dus zijn *Kleinodien* en *Rariteiten*, letterlijk het zelfde. zie onze Aantek. II. 92. *Un petit*, voor een *weinig*, zeiden ook de Franschen. Zie de laatste woorden onzer Aantek. v . 569 hier boven.

v . 611 *Als in ghene tarste staen*) de Add. **DAN** in die *tafel staen*. En dus hebbenwe hier voor de derde reize verschil tusschen *Dan* en *Als*. Doch de mislag is weder in de Add. Want hier is *Dan* volstrektelyk niet goed te maaken. zie boven by v . 216 en 449.

v . 616 *menighe Mirande*) de Add. gebrekkelyk, *Mirande de menighe*. *Mirande* is mismaakt van *Smaragdus*; het welk de

615 Onikael ende Calcedone /
 En menighe Miraude scone /
 Tiguriuse ende Elitrope /
 Jaspire groene van hieren cope /

DIEDE-
 RIK de
 Tweede.

Den

de Schryver van 't Fragment. de bello contra Saracenos v. 900
 of daaromtrent, nader uitdrukte door *Smaradde*.

*Tber Jaspis unde der Jachant ,
 Smaradde thie grounen ,
 Topazien thie scounen ,
 Onicbinus unde Sardin —
 Crisolite unde Calcedonie ,
 Berille thie besten ,
 Unde thie gouten Amatisten ,
 Sardonix unde Sardinus .*

Maar onze Nederduitse Dichters schreeven eenpaariglijk
Miraude. Ferguut f. 18 b.

*Daer lagen Torpase en Robine ,
 Fine Miraude en Sopbiere .*

Died. van Assenede f. 9 b.

— — *menech rijclec steen
 Waser an geset , daer dogede an lagen ,
 En oec miracle te doene plagen ;
 Sofiere , Jogonten , Calcedonien ,
 Miraude , Bericolen en Sardonen ,
 Jaspfen , Crisoliten , Diamanten ,
 Ametisten , Topafen , Jocanten .*

't Is wonder dat hy onder de steenen , die mirakelen plagen
 te doen , ook niet telde (hier onder v. 620)

*Den Ostelaen , de niet es quaet
 Hem , de ongbesien wille gaen .*

en , opdatmen hieraan niet twijffele , Jo. a Leydis bevestigt
 het in zyne Annal. Egmond. c. 12. doch voegt'er by , dat die
Ostelaen gestolen is. Dat was jammer: maar de dief was voor-
 zigtig , en had sedert geen nood van betrapt te worden. Maar
 hoe vergat onze goede en beknopte Melis zich zo verre in het
 optellen der steenen , die in die *Tafel* stonden ? Geloof my ,
 die brok is niet van Melis. In den Brief heet het een Outer-
tafel , *Tabulam Altaris fabricatam auro claro gemmisque pre-*

DIEDE-
RIK de
Tweede.

- Den Camachien en den Akaet /
 620 Den Ostelaen / de niet en quaet
 Hem / de onghesien wille gaen /
 Waffer oec mede inghedaen.
 Dese taesle / diere ende waert
 Gaf sente Aelbzecht Hilbegaert /
 625 Van Holland de ander Gzabinne.
 Oec gaf si / doer sine minne /
 Enen Ewangelien boec der mede /
 Ghemaect met groter dierhebe
 Van edelen stenen / van finen goude ;
 630 In weet / wie beteren togghen soude.

21

iosis. by Meerhout, een Wierookvat, *Tburibulum auro gemisque pretiosissimis mirifice decoratum*. zonder dat by den eenen of den anderen, eenige steen genoemd wordt. Een uitschryver, die waarschijnlijk diergelyke Romans, als wy straks aanhaalden, geleezen hadt, meende het werk van onzen Dichter, die een Geschiedenis, en geen' Roman, schreef, met zijn valsch gesteente grooten luister by te zetten; en ondertusschen bedorf hy 't. Voor den geenen die lust heeft om die Oudduitsche naamen van Gesteenten onderling te vergelijken, zal ik hier by voegen een plaats uit Maarlant II. 29. f. 27 c. daar hy spreekt van den Borstlap des Hoogenpriesters Exod. XXVIII.

*Dat derde cleet so beten wi
 Racionale judici.
 Dat was van dieren gewerke,
 Ende vier boucie, seggen clerke:
 Daer stonden an twaelf diere stene
 In goude vast, die alle waren rene,
 In vier steden drie te samen.
 In deerste stede stont hi namen
 Myraude, Thopase en Sardone;
 In die andere stede stont scone
 Karboncle, Jaspis en Saphiere;
 In die derde stont die maniere*

Ame

Al hadden wi anders geen orconde /
 Wanen onse Graeffcap begonde /
 So van edelen hzien come /
 So van doopers in den begonne /
 635 So makets ons dese taefle broet /
 Die erbe ende dat grote goet /
 Datmen gaf tote Egmonde /
 Dat van edelen tronke begonde.
 Want et en es te wanen niet /
 640 Dat al dat ghemene diet /
 Dat tusschen der Elven woent enter Seinen /
 En banden berghe haer neder al reine

DIEDE-
 RIK de
 Tweede.

(Toter

Ametiste, Ligure ende Achaet;
 En in die vierde sonder baraet
 Stonden Berille, Onicle en Crisout.

lees in den tweeden regel, *Rationale Judicii*: want zo wordt
 de *Borflap des Gericots*, Exod. XXVIII. 15. in de gemeene
 Latijnsche Overzettinge genoemd. Petrus de Riga in *Aurora*
MS. f. 29 a.

Fit Rationale, quod Judicii titulatur
Nomine, quod positum pectore Praesul habet.

In de menigvuldige vertaalingen der oorspronkelyke woor-
 den kunnen ruime stoffe van vergelykinge vinden; dat hier
 ons werk niet is.

†. 628 *tierhebe*) de *Andd. fierbede*: dat wel gelceden zou
 konnen worden, hoewel niet in de betekenis van *findelijck-*
heid, gelijk *Alk.* het verklaarde.

†. 633 *van edelen hzien come*) zie hier achter.

†. 638 *Dat*) dat is, *datt*, of *dat bet.*

†. 642 *banden berghe haer neder al reine*) in de *Andd.* —
bier neder reine. *Alk.* die van de woorden oordeelde als een
 blinde van de kleuren, verklaart dit, *van den Boven tot den*
Neder-Rijn: niettegenstaande de Dichter zo duidelijk spreekt,
van den berge toter Noordzee. Wat *al reine* of *al rene* zy,

DIEDR-
RIK de
Tweede.

Coter Doxt zee al ghemene /
Schermerden niet die diere steue /
645 Diemen inde taefle ziet.
Hier hi sone twifel icz niet /

21

hebbenwe gezeid I. 288. *baer* is *bier*; waarvan elders. *van den berghe*, is hier niet anders dan *van boven*; en *neder* is *nederwaarts*, of *naar beneden*; waarvoornen ook zeide, *te dale*: zie by IX. 1056. Want de woorden *berg* en *dal*, betekenen eenvoudig *hoog* en *laag*, of *boven* en *beneden*. maar in die betekenis van *berg* vind ik altijd een *ryzing* nooit een *daaling*, behalve hier *vanden berge*, van *boven*. D. van Assenede f. 18 a.

*Groten wijsdom die meester conste
Die so danich werc ierst begonste,
En dat water bergen en dalen dede.*

dat is, *ryzen en daalen*. Ook zegt onze Dichter zelf II. 286. *berch en dal*, voor 't geen hy anders noemt *op en neder*. *Gravenberg*, van *Gwigallois*, die als dood lag, f. 55 d.

*Sin boubet das was gekert nider,
Daz richten sie ztu berge wider.*

Rythm. de S. Annone †. 770.

Dir Geift vur up ci berge.

't welk Schilterus wel vertaalde, *Spiritus adscendebat in altum*. want *te berge* is daar *ten bemel*. Kort daarna †. 779. van den Arend:

Her wintit sich uf ci berge.

kwaalijk vertaald, *vertit se supra ad montes*: voor *in altum*, in de hoogte. Scherzius in zijn Aantek. op 't Fragm. de bello contra Sar. †. 1587 verklaart deeze spreekwyze onverbeterlijk, naamelijk uit een leevendig voorbeeld: *Onze Schippers zeggen* (zo schrijft hy in 't Latijn) *wanneer zy den Rijn afvaaren, zu tal fahren; en als zy dien stroom opvaaren, zu BERG fahren*. Na dit voorbeeld, gepaard met het onze, *de bairen rijzen TE BERGE*, heb ik niets meer te zeggen; dan alleen dat de Franschen, in dien zelfden zin plagen te zeggen, *Amont* en *Aval*: zie 't Gloss. achter den Roman de la Rose, op 't woord *Aval*; daar de Leezer verzonden wordt naar *Amont*, dat 'er niet te vinden is. *contre mont le fleuve*, en *aval*

Al hebben de scribers vergijeten/
 Men was een edel tronc vermeten/
 Ende banden kerstinen zeden/
 650 Die Gode also vele eren deden.

DIEDE-
 RIK de
 Tweede.

Du

aval du fleuve, vind ik by Joinville Chron. de S. Loys ch.
 35. G. de la Perene col. 1468 B.

*Or regardes ilnec en bas
 Comment il font de moy leur gas
 Et me crient: Le Cardinal
 Venez tantoust; aval, aval.*

†. 644 **Gheremerden niet**) niet wordt in de Andd. niet ge-
 den. maar in **B** leestmen, als hier, *gberemerden*. en dierhal-
 ven is niet aanneemelijk het geen tot nochtue geleezen is in
M *gbereniarden*, door die gewoone verandering van *m* in *ni*.
 Seb. verklaart het hier: *verjschaffeden, badden konnen tjamen
 brengen. en Alk. verschaften, i'jaam bragten.* en zulks zon-
 der een woord te melden van den geenen, van wiens werk
 hy zich bedient. Van 't woord zelf zie onze Aantek. I. 1221.
 Ook staat hier in **C**, *geremerden*.

†. 646 **Hier bi sone twisfel is niet**) in **M** staat: *Hier bi sone
 eist te waenne niet.* doch die spreekwyze, 't is niet te waanen,
 gaat even voor †. 639. en is, daaruit, hier kwaalijk herhaald.

†. 648 **Men was**) dat is, *Het en was.* in de Andd. *En
 was.* Onze Ouden gebruikten dit onverschillig, als alleen
 blijkt uit den Roman van Ferguut, daarmen leest f. 18 c.

Het ne was niet spade, maar betide.
 en f. 21 c. *En was niet spade, bet was betide.*
 Als 'er na *Het en volgt is*, zo wordt het *ens* of *bens*. Het eer-
 ste vind ik, onder anderen in het Doctrinale B. II. f. 16 b.

Ens niemen soe sterç —

Fl. en Bl. f. 10 c.

Ens inder werelt man no wijs —

Ferguut f. 9 d.

Ens dier ter werelt so licht.

Het tweede, in 't zelfde werk f. 1 b.

*Hens niemen, diet volprisen mochte
 Jegen die scepterigge, diet wrocbte.*

E 4

Wy

DIEDERIK de
Tweede.

*Nu hoert de yfster waert.
Die Grabe Diberic / als ghi ghehoert
Hier horen hebt die waerheit dat
Dat hi de ander Grabe was
655 De van Hollant Grabe hiet;
God / de alle zaken vorfiet /
Gaf hem kinder van groter waerden
Bi sinen wijve vrouwe Hilbegaerden /
Die haer vorbergh verwonnen mede
660 In doghebeldier werddichede /*

Euen

wy voegen hier dit laatste vaars alleen by, om het woord *scepterigge*, dat is *maakster*, die het kunststuk gewrocht, of gemaakt, hadt. Anders, *constenarige*. der Vrouwen Stede I. 41. f. 93 a. zo *grootte constenareghe*, dat zy allen *constenars van dien consten buers tijts te boven gbjnc.* en II. 56. f. 226 a. *als de gbuene die daer af een constenarighe was.*

†. 658. *Bi sinen wijve vrouwe Hilbegaerden*) de nethed deezer tale is in de Andd. bedorven. in *B wiven Hillegaerde.* daar ik denk, dat *wiven* gesprooten is uit *wive* †. want zo staat 'er in *C*, *wive †bildegarde*: waarvan de eerste Uitgever gemaakt heeft, *wive vrou Hildegærde.* doch † is *Ver*; en *Ver* betekent *Vrouwe*: zie by III. 548. Ook staat in de Andd. †. 657. gansch kwaalijk, *ende grote waerde*, voor *van groter waerden*. Melis schreef ook *Hildegærden*; want EN was van ouds de regelmaatige uitgang der Vrouwelyke eigen Naamen in de geboogen Naamvallen, als *Gbeven* I. 505. *Gbertruden* I. 1053. 1137. 1249. *Margrieten* I. 1278. III. 250. Enz. der Yfster. Bl. f. 6 b.

*Liede die dreven rouwe groot
Om Drucianen, die si doet
Droegben toten grave waert.
Doe riepen si alle tere vaert;
Here, nu is si doet,
Druciane u vriendinne groet.
Ferguut f. 30 b. in den eersten naamval:
Die op dat bogeste scafant lagen
Dat was Genoevere en Galiene,*

Ar-

Enen Sone/ de Aernout hiet/
 Dien hi Hollant na hem liet;
 En Egbrecht enen anderen daer naer/
 De daer naer ober somich iaer/
 665 Also als ict bescreven las/
 Aerdich bisscop van Crieren was/
 Daer ic een deel of schijghen sal/
 En niet van de wareit al.

Dese/ doe hi aerdich bisscop was/
 670 Ghebochte hem wel int herte was/

10a

*Artuer die cō. en Philomene —
 Daer was van Caudie Aglentine —
 Ysaude des cō. wijf van Spanie,
 Fauvette die scone ———*

maar in den vierden f. 32 b.

*Hi dede vort comen Galienen,
 Fauvetten en Philomenen,
 Ysauden en Aglentinnen
 En Genoeveren der coninginnen.*

waarna geen andere voorbeelden meer noodig zijn.

†. 659 *Die haer bozberg verwonnen*) Meerhout p. 434. *parentes suos dignitate præcellentes.* van de Dochter *Arlinde*, by Meerhout *Eggbinda* genoemd, spreekt Melis niet; ook niet van de mirakelen, die S. Adelbert aan haar en aan haaren Broeder Egbert, zoude gedaan hebben. Hy was geen liefhebber van fablen.

†. 661 *de Aernout hiet*) de *Andd. die.* maar in *A* noch 't een noch 't ander. Wy hebben *de* verkooren. zie boven by †. 6:

†. 662 *Hollant*) de *Andd. in Hollant.* niet wel.

†. 668 *wareit*) dat is, gelijk 'er in de *Andd.* staat, *waerbeit.* dit behoort mede tot de verkortende schrijfwyze der ouden. zo vindenwe hier noch eens *wareit* IV. 974. en *rikeit* voor *rijcheit* II. 1322. zo ook hierboven †. 605 *sconeit* voor *schoonbeit.*

†. 670 *was*) dat is *des*; en niet *dat*, gelijk van Loon wil op Kolijn †. 156.

DIEDE-
RIK de
Tweede.

- Wanen hi comen was van gronde/
 En eerde tGoedjs huus tEgmonde/
 Als sine bozbers baden na rechte;
 En offerde sente Aelbzechte
- 675 Een goudijn cruce van scoente manieren/
 En oec ene kasuffle diere/
 Ene aelmatike en een missael/
 Capitulaer en een passionaer/
 Ende ander goede boekte der met/
 680 En deDude en de Die Wet

Be
 †. 675 (Een goudijn cruce) in *A* staat hier *Ene*; denkelijk
 gesprooten uit de naastvolgende regels, daar dat *ene* twee-
 maal voorkomt. Ook las ik †. 682. voor *ene*, liever *een*.
 doch daar heb ik 't gelaaten, zo als ik 't vind.

†. 676 *ene kasuffle*) de Andd. *een Casuffel*. Bediedenis
 der Missie f. 2 c.

Hier na trect bi ane een cleet

Dat een Casughele beet:

Dat betekent ———

Bider Casughele moegen wi proeven

Alse bise ierst an beeft getogen,

Dat si es alse een clocke gescapen;

Daer na leit mense den Papen

Op die erme, daer proeven wi bi

Dat si gelijc een scilde si:

Dat betekent, enz.

†. 677 (*Ene aelmatike*) de Andd. *Een almatike*. Hier
 zwygen alle de Uitleggers; die echter van *Almatike* zeer lich-
 telijk hadden kunnen maaken *Dalmatike*; gelijk zy zekerlijk
 zouden gedaan hebben indienze Meerhout, of den meerge-
 melden Brief van Diederik V. hadden ingezien. want daar
 wordt onder de giften van Egbert ook geteld een *Dalmatica*;
 zijnde een kleed met wyde mouwen, zo genoemd omdat het
 eerst in Dalmatien gevonden is. Men zou dan, buiten twijfel,
 ook hier moeten lezen, *dalmatike*. Omdat de MSS.
 overeenkomen, heb ik geene verandering gemaakt. Maar †.
 678. heb ik *Capittelaer*, gelijk in *A* staat, uit de Andd. ver-
 beterd. †. 678

Bescreben in letteren fine /
 Eñ vol heilichdoemig eñe scrine.

DIEDE-
 RIK de
 Tweede.

Arnout / sijn hzoeder / nam met eren
 Een wijs in dat iaer ons Heren

685. Neghen hondert iaer ende tachtich /
 Van gheslachte goet eñ machtich /
 Van Gzicken sconiñg dochter waert /
 De gheheten was Lutgaert ;
 Ceofanus was hoerz vader name.

98a

690 Ene suster had soe bequame /

De

†. 678 (Capitulaer) en welk een *Capitulaer* was dit ? van Loon op Kollijn †. 5. 440. 490. wil, dat het geweest zy het *Wetboek der Fransche Koningen*. Ik twijffel 'er aan. Tusschen een *Missaal* en een *Passionaal* voegt beter een simpel Kerkelijk boek. Men hadt in die tyden verscheiden boeken, door Bisschoppen geschreeven, tot stichtinge en onderwijs, zo van kerkelyke als van wereldlyke perfoonen, onder den naam van *Capitula* of *Capitularia*: zie Theodulfi Aurel. Opera p. 1. met de Aantek. van Sirmondus. De *Canones* werden ook *Capitula* geheeten. *Capitularium*, zegt du Cange, is een kerkelyk boek, behelzende de *Capitula*, die in de kerken gezongen worden. De Abt Menco begrijpt het onder de boeken, die tot deeze of geene Orden behooren; *libri Ordinis*; zie hier zyne eigen woorden p. 116. *et ibi libros Ordinis; scilicet Ordinarium, Capitulare, Collectaneum, per se ipsum conscripsit.* — *Modum pronuntiandi Capitula, Collectas, Versiculos, Epistolas et similia, notavit diligenter.* Leeven van Aldricus, Bisschop van Mans, by Baluzius, Miscell. T. III. p. 44. *collegit quædam Capitula Canonum valde utilia et necessaria, quæ a suis consacerdotibus sæpissime legenda sive memoriæ commendanda tribuit.* Deezen waaren verzaameld uit Concilien, Pausselyke Decreeten, Synodale besluiten, en uit de *Capitula* der Keizeren Karel en Lodewijk. En zulk of diergelyk een *Capitulaer* zal het buiten twijffel geweest zijn, dat de Aartsbisschop van Trier vereerde aan de Moniken van Egmond: zo hy 'er oit iets aan vereerd heeft.

†. 689 (Ceofanus) zie hier achter.

†. 691

DIEDE-
RIK de
Tweede.

De *Ceofana* was ghenant /
De Keyserinne was becant /
Des derde Keiser Otten moeder.
Deze minde als haren broeder

695 Den

†. 691 (*Ceofana*) zie hier achter.

†. 698 *sijn broeder echt*) dat is , volgens Alk. *sijn egte en volle broeder*: alsof een *halve broeder* genoemd wierde een *onechte broeder*. *Echt* is, met één woord, *daarna*. zie wat verder by †. 720. Ondertusschen is 't waar , dat Melis deeze Broeders beide hielt voor zoonen van *Diederik en Hildegard* ; en dus voor volle Broeders. zie boven †. 656-663. Maar Melis was reeds, gelijk alle anderen na hem, met deeze Broeders in den war. Ja hy weder spreekt zich zelve. want ik neem aan, niet wiskunstig, maar ten uitersten waarschijnlijk, uit hem zelve te bewyzen , dat *Egbert en Arnoud*, of volgens Melis, *Arnoud en Egbert*, geen heele maar halve Broeders geweest zijn. Hy houdt *Arnoud* voor den oudsten. dit blijkt zonneklaar †. 661-663. en deezen oudsten Broeder noemt hy †. 695. *den iongben Arnoude*: welke jonge Arnoud eenen jonger Broeder hadt, die Aartsbischop van Trier was, en in 't hoogste aanzien aan 't Keizerlyke Hof; en, gelijkwe nader zien zullen, van de twee eerste Ottoos reeds verscheiden weldaaden ontvangen hadt. Ten anderen, dees Aartsbischop Egbert verwerft, beneven de Keizerinne Moeder, van Keizer Otto III, eene voornaame gifte voor Graaf *Diederik*; niet als *zynen*, maar als *Arnouds Vader*, †. 700. Wat is 'er ongerijmder, dan te zeggen, dat een Zoon, het geene hy doet voor zynen Vader, gedaan hebbe voor zyns Broeders Vader? Hier werkt my Kolijn in de hand, die †. 609. in zyne moedwilliglijk gerabraakte taal, *Egbert* noemt den *alven broer van Arnoud*. En nochtans blijkt uit den zelfden Kolijn, niet waarschijnlijk, maar allerzekerst, dat die *halve broeders* ook by hem zijn *volle broeders*. Nergens spreekt hy van eenen anderen Man van Hildegard, dan alleen van onzen Graaf *Diederik II*. Beide noemt hyze zoon van *HILDEGAARD*, *Egbert* in Brittanje †. 565. *Arnoud* te Gend †. 517. van haar geboren. En ten opzichte van **DIEDE-RIK II**, noemt hy beiden, *Egbert* †. 575. *Arnoud* †. 604. **ZIJN**

695 Den ionghen Arnoude van Hollandt :

So dat si enen luerch hant /
 Entie Aertsche bisscop Egbrecht
 Van Crieren / die sijn hoeder was / echt /

DIEDERIK de
 Tweede.

En

ZIJN Zoon. Ik verheug my , dat Melis zich nu en dan tegenpreekt, 't zy door eigen schuld , of door die der Uitschryveren ; omdat Kakolijn, zulks getrouwelijk naardolgende, daardoor alleen bekend zoude moeten worden, zo hy 't niet reeds ten vollen was. Men vertelt ons, wegens Egbert, wonderlijke droomen. De oudste en echtste berichten vindtmen in de Brieven van Gerbertus, naderhand Paus, onder de welken veelen aan deezen Aartsbisschop van Trier geschreeven zijn; en eenigen uit naame van Adelbero Aartsbisschop van Reims. Uit N° 26. blijkt dat Egbert na de dood van Otto II, geweest is onder die geenen, die den Jongen Otto III van den Keizerlyken troon zochten te weeren, om 'er Hertog Henrik op te zetten: en dit was in 't jaar 984. Hierover sprak hem Adelbero aldus toe: *quo recessit sanctissima fides? Excideruntne animo beneficia Ottonum vobis conlata? Magnam intelligentiam vestram revocate, generositatem perpendite, ne perpetuo dedecori GENERI VESTRO esse velitis.* Vanwaar deeze zorg voor de eer van het Geslacht van Egbert, indien hy de Zoon was van onzen Graaf Diederik II? Maar zie hier het geene noch al wat hooger klinkt. In N° 55. spreekt de zelfde Adelbero, door de penne van Gerbertus, tot Egbert: *Qui VESTRÆ MATRIS ac REGINÆ olim eram fidissimus interpres, cur hoc negotio privor, potiusque per alios quam per vos plurima rescisco? et quoniam, ut professus sum ac profiteor, OMNIA VOBIS DEBEO, ut mihi, sic vobis, timeo.* Zie daar Egbert Zoon eener Koninginne: welker naam verder naar te spooren en bekend te maaken, ik aan anderen overlaate, my genoegende het spoor ontdekt te hebben. En die Brieven van Gerbertus worden almede door van Loon aangehaald, alsof hyze gelezen hadt. Die dat gelooven wilde zou hem niet veel eere doen. Wil iemand vitten op de Latijnsche woorden, en voorgeeven dat *vestra Mater*, en *Regina*, daar twee perfoonen zijn? Ik antwoord, vooreerst; Dat Gerbertus zijn wereld te wel verstondt, te veel verstand hadt, te wel schreef, om de Koningin te noemen achter de *Moeder van*

DIEDE-
RIK de
Tweede.

- En de beiaegheden beide gader
 700 Den Grave Vidrikke / Vernouds vader /
 An Coninc Otten haren some /
 Te siecker Keiser was na tgone /
 Dat men hem in erven gaf
 Alt goet / daer te horen af
 705 Sine bozders waren dienstman /
 Ende hi bydet hem nochtan.
 Aldus sprac / als ghi hier hoert /
 Te hantveste in Duitche woert.

„ 113
 van Egbert. Ten anderen, al waar dit zo; Dat de *Moeder van Egbert*, die zulk eenen hoogen rang aan het Hof bekleedde en daar haar gewoon verblijf moet gehouden hebben, niet geweest kan zijn *Hildegard*, Graavin van Holland. En dit is my genoeg.

†. 706 nochtan) dat is *alvoort*, *daarenboven*. Zie de Aantek. II. 25. VI. 1200. enz. 't Is 't zelfde dat in den Latijnschen Brief is, eerst *adbuç*, verder *adbac*; die Melis daar vertaalt †. 731 *voert der nare*; en †. 740 *daer toe mede*.

†. 717 *emmer Augusta*) van Loon op Kolijn †. 20. verklaart hier *emmer*, door *zekertijk*. doch 't is, *altijd*. gelijk VI. 1218. *En stont emmer na groter machte*. en elders. En schoon 't Lat. *semper*, in den Brief zelven, voor den naam *Augusta* niet uitgedrukt staat, het schijnt echter dat Melis 't in zijn gedachten hadt. Vreemder kwam my voor, de verklaring die Alk. hier geeft aan *Augusta*, zeggende: *Oeckende, in oud Duits: Vermeerderse des Rijks; de gewoone eernaam der Keyfers en Keyserinnen*. Was dan *Oekende* het woord, waarmede van ouds, in Duitche of verduitschte Brieven, de naamen van *Augustus* en *Augusta* uitgedrukt werden? Doch Alk. wilde hier een blijk geeven van zyne oude-taalkunde; mogelijk omdat hy by Ampzing, Beschr. van Haarlem p. 65. geleezen hadt, aan het hoofd van een' Brief van Koning Willem, 1253. *Willem byder genaden Gods Conink der Romeynen, altoes oeckende, Allen den genen*, enz. Maar daar volgt een andere van 't jaar 1255. en daar staat, *altoes vermerende*. en buiten dien eenen, staat my

- „ **IN DEN** name der **Dyboundicheden.**
 710 „ **Otte/ bi Goeds ionsticheden/**
 „ **Conte. Wi willen dat cont si**
 „ **Al onsen Ghetrouwen verre en hi/**
 „ **De nu sijn en sullen sijn mede/**
 „ **Hoe wi/ om onser moeder bede/**
 715 „ **Onser Doutwen/ om haer minne/**
 „ **Geofana der Keyserinne/**
 „ **En daer toe emmer Augusta/**
 „ **En om ons ghetrouwes vrients daer na/**
 „ **Van**

DIEDR-
 RIK de
 Tweede.

my niet voor, het woord *oeckende* aangetroffen te hebben. ja zelfs niet in dien zelfden Brief, Handv. van Rijnl. p. 2. en vandaar in 't Charterb. p. 276. In het oude Rijm de S. Anne n. 484. leeftmen,

Augustus, der mere man.

daar het laatste zekerlijk is een verklaring van den naam *Augustus*; en Schilterus twijfelde niet, of die Schryver hadt daar 't oog op *Merer des Reichs*. En waarom schreef *Alk.* ook niet, *vermerende*, gelijk *oeckende*? of anders *oeckerse*, gelijk *vermeerderse*? want *oeker* was zo wel een woord als *merer*. Profectus B. I. f. 6 b. *die boje gheeft, al pleecht bi in allen becoringhen een oeker te wesen.* en f. 7 a. *al is bi Prince der duysternisse en een oeker alles quades.* Die my nu aanwijst, datmen, gelijk *Meerer des Rijks*, zo mede *Oeker des Rijks*, in oude Duitche Brieven vindt, tot vertaaling van *Augustus*, zal my verplichten. Van het verouderde *oeken*, hebben wy noch ons tegenwoordige *oek*, dat altijd een vermeerdering of byvoeging aanwijst; en het is buiten twijffel, dat wy, daarvan ook hebben, met voorzetting van de letter W, ons *Woeker*. In de woorden, uit Profectus gemeld, is *Oeker* niet anders dan *Auctor*. Sedert lees ik by Boxhorn op Reigersbergen II. p. 17. *de Duytsche Keyseren, als Semper Augusti, dat is, altijdts Vermeerders des Rijcx (altijdts merrende ende oeckende, gelijk ick bet in sommige oude Brieven der Keyseren in onse tale overgbeset vinde).* enz. Mogelijk hadt hy 't ook eens geleezen by Ampzing. doch Ampzing en Boxhorn zijn geen Taalmeesters.

†. 720

DIEDE-
RIK de
Tweede.

- 720 „ Dan Crieren bisscop Egbrecht /
 „ En om Heinrichs bede echt
 „ Hertoghe van Beneren / ons Neben /
 „ Diezike van Hollant wilben gheben
 „ Wat dat hi van ons hout in lene /
 „ In dienste / dat wijt hem al rene
 725 „ In gherecht erben gaven /
 „ Wat so hi helt of lants of haben /
 „ Tusschen desen twee wateren / Hsel en Tiore ;
 „ So gheben wijt hem te bziet core

„ Met

7. 720 om Heinrichs bede echt) *echt* is, gelijk wy 't boven by 7. 698. kortelijk verklaarden, *daarna*. Maar, uit vergelykinge van dit vaars met dat, zoumen het in deeze twee plaatsen, niet onvoegelijk kunnen neemen voor *achter*, waarvan *achter* en *echt* allerzekerst afkomstig zijn. Die *achter* gaat, of *achter* aan volgt, is de *laatste*; en die de laatste is, komt *eindelijk*. Voor *eindelijk* zeide Maerlant *tachterst*, l. 32. f. 8 a. *Noë pijnde doe ter aerden waert*

*Ende plante enen wijngaert,
 Daer bi tachterst wijn of dranc,
 En dronken wart* —

Hoe 't zy, Melis voegt *echt* by den *laafsten* persoon. 7. 698. noemt hy 'er TWEE: [eerst] *Teofana* en *Egbrecht* ECHT. Hier DRIE: *Teofana* [eerst], *Egbrecht* DAER NA, *Henrik* ECHT. Daar ik nu niets heb by te voegen.

7. 722 *Diezike van Hollant*) zie hier achter.

7. 724 *in dienste*) in *B* en *C* *in dienst*: en zo mede in de Eerste Uitgaave. Maar in die van Alk. *in dien*. Vanwaar hadt hy dit? Uit de Tweede, van welke hy, in zijn Voorbericht, met verachtinge spreekt; en die hy nochtans in zyne eigene gebruikt en gevolgd heeft, gelijk ons meermaalen zal voorkomen. Dat is niet voor de vijfthandeld.

7. 737 *Medemelec en Chinnelors*) van dit water *Medemelec* schijnt de Stad *Medemblik* haaren naam te hebben; de welke noch, in en omtrent die kwartieren, *Meemelik* genoemd wordt. In den Latijnschen Brief staat *Medemelacba*;
 en

- 730 „ Met alder nutſcap / de hi beſat
 „ Alhaer te boren in de ſtat.
 „ En lui gheben hem boert der nare
 „ Al dat hi in Zonnemare /
 „ Dat dozp / beſat verre en hi /
 „ Dat het boert ſijn eighin ſi:
 735 „ Doch dat tuſſchen twee watren legghet /
 „ De men buſ te noemen plegghet /
 „ Medemelcer en Chinneloeg /
 „ Met datter toe behoert altoeg /

DIEDE-
 RIK de
 Tweede.

„ Ohe

en in de Liſt der Utr. Kerkgoederen *Medemelake*. De naam der Stad wordt by onzen Dichter verſcheidelijk uitgedrukt; onnoodig hier op te tellen: doch nergens, dan eenmaal in *A*, IV. 575. *Medebleec*. zodatmen zekerlijk al voorlang begonnen heeft de *b* daarin te voegen. Zelfs lees ik *Medenblec* in een' Brief van Biſſchop Godebald van 't jaar 1118, by Buchel op Heda p. 152. doch dat is van een laater uitſchryver. Voor *Cbinneloes* hebben de Andd. *Cbimeloes*. en dat zelfde onderscheid vindtmen in de afſchriften des Latijnschen Briefs, daar echter 't woord noch een' langen ſtaart heeft, *Cbinnelofara Gemarcbi*. Jo. a Leydis L. VII. c. 26. verklaarde het door *Cbimeloes* of *Sindolis in Ooſtvriesland*. Alk. door *Sindeloes in Weſtvriesland*. Alting door *Hemelumerſaart in Vriesland*. Enz. In den Brief, by Douza p. 413. ſtaat: *quicquid — inter duo flumina Medemelacba & Cbimelofara (Gemercbi dicta) tenuit*. Het welk onze fraaije Heer Klaas Kollijn *W*. 585. aldus berijmd heeft:

*En watter tusken ti Ade lage
 Van Medenblec en Marken tage
 Geneloes aer ———*

Wat taal dit zy, zalmen van Loon dienen te vraagen, want die verklaartze van woord tot woord; maar wat alle die woorden te ſaamen zeggen, zwijgt hy: *ade* is by hem, water: *lage*, *lag*: *Medenblec*, de Stad, ſchoon hier van een *flumen*, water, geſproken wordt: *Marken*, zegt hy, is thans een Eyland in de Zuiderzee: *tage* verandert hy in *tagen*, en verklaart het *tegen*: *aer* is by hem *land*; het welk hem van Rijn

F

niet

DIFDE-
RIK de
Tweede.

„ Gheben wi hem al eighin echt;
740 „ En daer toe mede al dat recht
„ Van Cerele / en datter toe behoert /
„ In hzen eighindome hoert /

„ Dut-

niet licht zou toegestaan hebben; want die zegt, Oudh. van Noordholland II. p. 74. aldus: *Nu Geneleos AER, gelijk de Liefhebbers weeten, is eigentlijk te zeggen het WATER Geneleos.* zie ook Vaderl. Hist. B. VI. p. 127. Maar zijn verklaring van *Geneleos* is een meesterstuk, dat wel verdient wat nader beschouwd te worden. Zie hier zijn eigen woorden. *Mids men door ONLAND, onbruykbaar land verstaat, zoude men daarom ook niet door GENELOOS land eendiergelijk onbruykbaar land verstaan moeten? te meer omdat LOOS de zelve betekening, als het voorzetjel ON heeft, gelijk in GodLOOS, VADERLOOS en andere diergelyken blijkt, en welk ONLAND of GENELOOS LAND althans door de Zuyderzee is ingezwolgen.* 't Is fraay! en merk wel, dat dit dan alles ook moet sluiten op 't Latijnsche *Coinnelojara*. Is dan *onland* het zelfde met *landloos*? zijn *godloos* en *vaderloos* het zelfde met *ongod* en *onvader*? loutere wildzang! En al waar 't zo, wat is toch *geneleos*? is het ongeen gelijk *onland*? of is het *zonder geen*, gelijk *vaderloos* is *zonder vader*? beuzelingen! ja noch slimmer! Wegens zyne verklaring van *aer* door *Land*, wijft hy ons hier tot §. 8. Daar leeftmen by Dumber: *Hou ir t'arre quame ten dele.* by van Loon: *Hoe ir 't arre* — En hy zegt 't *ARRE* is *AARDE*. *Schilt. Gloss. Teut. fol. 56.* — van dit woord is ook gemaakt *ARbeijen*, en dat van *ARnoten*, dat zijn Aardappelen. *Menag. Etymol. Gall.* En wederom §. 145. daar Kolijn niet 't *arre*, maar *den aar* schreef: *AAR*, *AARDE*, *GROND*, *LAND*. van dit woord is ook gemaakt *AARbeijen*, *AARnoten*. *Menag. Etymol. Gall.* Hadt hy Menage oit gezien of ingezien, hy zou, in het Duitseh schryvende, een Fransch Werk, niet aangehaald hebben in 't Latijn. trouwens hy beroept zich op veele Schryvers, van de welken ik geloof dat hy nooit iets gezien heeft, dan de *Uittrekfels*, hem door zyne goede vrienden toegezonden, of elders aangehaald. Waar sprekt Menage in zijn *Origines de la Langue Françoise* (zo heet zijn *Etymol. Gall.*) van *Ar-* of *Aarbeijen*? zekerlijk niet in den rang der woorden; en daarom moest de plaats nader

- „ *Dutghenomen trecht allene*
 „ *Datmen heet Huislade int ghemene.*
 745 „ *Dit recht willen wi dat hem coemt*
 „ *In de Gzaeffcap/ de men dus noemt/*

DIEDE-
RIK de
Tweede.

„ *kin*

der aangewezen zijn. Maar Menage spreekt van ARNOTTE op zijn plaats, en dus lichtelijk te vinden. Hadt van LOON hem gelezen, hy zou gezien hebben, dat daar noch van 't *arre* noch van *aar* gemeld wordt. maar dat *Arnotte*, het welk in Bourgondien alleen in gebruik is, door Salmasius afgeleid werdt van het Duitsche *Eernote* en dat Menage die afleiding wel prees als geestig, maar echter niet goedkeurde. daar hy ongelijk in hadt. Hadt van Loon Salmasius zelve, de Homonymis Hyles Jatr. cap. 115. p. 201. kunnen en willen raadpleegen, hy zou 'er gevonden hebben, dat *Arnotte* door hem afgeleid wordt, niet van *Eernote*, gelijk kwaalijk by Menage staat, maar van *Eernote*, 't welk hy in 't Latijn vertaalt *Nux terra*; ook genoemd *Glans terra*, dat is *Aardaker*; en *Mus terra*, dat is *Aardmuis*. Dit zou hem geleerd hebben, dat *Arnotte* niet anders is dan een bedorven uitspraak van *aardnoot*; en dat *aardnoot* het zelfde is met *aardaker*; ook by ons noch *Muizen* genoemd; en dus geheel wat anders dan *Aardappel*: gelijk hy hadt moeten weeten, omdat ook Kiliaan, die hem vry wat noodiger geweest was dan Salmasius, het woord *Aerd-aecker* verklaart door *Aerd-noot*. waaruit hy lichtelijk hadt kunnen beseffen, dat ook *Aar* in *Aarbeijen*, slechts een bedorven uitspraak is voor *Aard-beijen*: want dat hy 'er ook *Ar-beijen* van maakt, schijnt eigen vinding. Eindelijk hadt van Loon Schilterus zelve p. 56. met aandacht gelezen, hy zou hebben kunnen zien, dat *AR*, *Terra*, daar niet voorkomt als een oud Duitsch woord, maar als een door de Bourgondiers (Schilterus voegt 'er de Franschen kwaalijk by) bedorven uitspraak van het Duitsche *Art*, *Erd*; en zulks alleen in 't woord *Arnotte*. En dewijl 'er daar niet anders van gezeid wordt, zo blijkt dat *AR*, *Terra*, in het Gloss. Teuton. gansch niet te pas komt; en ook daarom door van Loon geenszins moest aangehaald zijn geworden.

*. 745 *Dit recht*) zie hier achter.

F 2

*. 750

DIEN-
RIJK de
Tweede.

- „ Kinkhem / Cerele en Maerlant ;
 „ En hi bozt hebbe in sine hant
 „ Macht te doene met desen goede
 750 „ Sinen wille en sine ghemoede /
 „ Disselen / gheben / of bercopen /
 „ Of so wat datter op mach lopen.
 „ Dies gheben wi hem dese letteren sine
 „ Besegelt met onsen vingherline.
 755 „ Ghegeven int iaer Goeds / datz waer /
 „ Neghen hondert en vijf en tachtich iaer /
 „ In den oest / opden zelven dach
 „ De na sente Bertelmeus lach /
 „ Cote Niemaghen al openbaer /
 760 „ In Otten des Coninx ander iaer.
 „ Dus moghedi merken de waerheit daz /
 „ Dat Otte nochtot gheen Keiser was /

Want

†. 758 na sente Bertelmeus) de Add. naest, voor na. doch 't is hier even goed. In 't Latijn staat, *VIII Kal. Sept.* Het een en 't ander wijst ons tot 25 *Aug.* en niet tot 25 *Sept.* gelijk van Rijn, by verzinninge, schreef.

†. 766 Wanen si verdullen en verriesen) Seb. verklaarde 't, *Menen sy dat rasen.* Alk. als *dulle en rasende*: 't welk immers de saamenhang niet lijdt. *Dullen* en *Riesen* is, met één woord, *zot zijn.* Maar *Verdullen* en *Verriesen iemand,* is, *iemand zot maaken.* En zo spreektmen noch wel, schoon niet onder beschaafde en bedaarde luiden: *Zoekt gy my zot of dol te maaken?* doch dan zegtmen meer dan men denkt. De rechte meening van onzen Dichter schijnt hierop uit te komen: *Wanen de Vriezen ons wijs te maaken, dat wy niet weeten bet geene wy weeten?* Zie onze Aantek. boven by †. 196. en beneden by II. 174.

†. 771 Hondert en sehentich iaer) dit getal is juist, als men de dood van Karel den Grooten stelt op 't jaar 815, gelijk onze Dichter boven †. 262. schein te doen. zie de Aantek. aldaar.

†. 777

- Want hi hem in de letteren niet
Augustus noch en bescreef noch en hiet.
765 *W*ez bewinden hem dan de Vriessen?
Wanen si verbullen en berriessen
Die ghene / die dat waer weten /
Dat si hem bysheden vermeten /
De hem Kaerle de Grote gaf /
770 *D*aer men niet en vindet af?
En dit was hondert en sebentich laer
Da den Groten Kaerl / datz waer /
Dat dese Hantveste was ghegeben;
En nochtou waren si bleben
775 *A*lmaengen onderbaen /
Als ment voer waer mach verstaen.
Hier endt op die Vriessen mijn scelden;
En hul mijn besof vergheelden

Dan

*. 777 Hier endt op die Vriessen mijn scelden) zo staat in *H*ier enat op. In *B* en *C* Hier ent op. maar in *H*ier entop. Alk. die gewoon was te scheiden 't geen Melis te saamen voegde, laat dit zo bedorven als 't is, en verklaart *Hierentop* door *bier over*, *bier om*. hoewel Seb. hem reeds de oogen moest geopend hebben, zettende daarnevens, *endighet*; te weeten, tot verklaringe van *ent*; ten blyke dat *Hierentop* daar een drukfout is. Vraagt gy, wat slot of zin 'er dan zy in deeze woorden. *Hierom de Vriessen mijn scelden?* zo zal van Loon, want die verstondt het zo goed als Alk. u antwoorden, dat *mijn* hier, even als by Kolijn *. 235. betekene *my*. en dan zal 't weezen, *Hierom scelden my de Vriessen*. En zo bederft hy, naar zijn gewoonte, onzen goeden Melis, opdat hy gelijk werde aan zynen kwaaden Kolijn. Onze Dichter was in den beginne, buiten twijffel, van gedachten, zijn *scelden*, dat is, *bestrafpen*, der Vriessen (zie boven by *. 103) te bepaalen binnen zyne Inleidinge: maar hier neemt hy gelegenheid uit de gifte van Keizer Otto, om dit den Vriessen noch eens toe te duwen. maar bevreesd zijn-

DIEDE-
RIK de
Tweede.

- Handen Gzabe Diederike /
780 Dien Otte dus makede rike.
Dese Diederic van heiligen doene
Debe opheffen sinte Heroene:
Want die Sint hiet openbare
Gods ons Heren Martelare.
785 Van Dozdrake / daer hi lach begraven /
Debe hine met coste en met haben
Eerlike boeren t'Edmonde /
Daer hi leget nu ter stonde.

Di-

de, zo 't schijnt, datmen hem zoude verwyten, dat hy niet wist van ophouden, zegt hy, ten besluite:

Hier endt op de Vriesen mijn scelden.

of hy zeggen wilde: *dit moest 'er noch uit, doch 't zal het laatste zijn.*

†. 782 opheffen) zie hier achter.

†. 790 tachtich ende sebene En neghen hondert) maar by Kolijn leestmen, *IX^c en LXXXIX*. En van Loon onder-richt ons, dat dat is 989. Te weeten, zo als wy dat thans met *Punische A, B, C, letteren* scryven. De *PUNISCHE A, B, C, LETTEREN* zijn dan 1, 2, 3, enz. Ik moet bekennen, dat deeze *Punische*, benevens de *Runische letteren*, waarmede van Loon p. 63. gevuld heeft, ongemeen dienen tot verklaaringe van de Arabische Kronijk van Kakolijn.

†. 792 Dabat die Maghet was Meeder mare) Seb. en Alk. verklaaren hier *mare* door *maer*. De eerste stelt hier evenwel, noch voor noch na *mare*, eenig teken van zinsydinge. Maar by Alk. leestmen ganich van een gescheiden, *moeder. Mare* — Welk een saamenhang weder? Op die zelfde wyze, nochtans, verklaart ook van Loon dit zelfde vaars op Kolijn, in zijn *Letterkundige aantekeningen* †. 840 en 908. en zo haalt hy het ook aan in zijn *Historiekundige aantekeningen* †. 600. Het zou mogelijk eenigszins te verschoonen zijn, indien onze Dichter zelf niet gezeid hadde III. 83. *Heer Alard Bomard RIDDER MARE,*
En Heer Philips van Wassenare.

want

Diberic versiet van deses lebene /
 790 Doe men tachtich ende sebene
 En neghen hondert screef de iare /
 Nadat die Maghet was Moeder mare.
 Hi en sijn wijf worden begzaben
 Egmonde / dat si met haben
 795 En met erben hadden gherijct.
 Ewelike haer welbaet blijct.
 Hi en sijn vader / als ict vant /
 Waren Gzaben van Hollant

DIEDE-
 RIK de
 Tweede.
987.

Hon

want daaruit konden , en moesten , deeze uitleggers van 't
 geene zy niet verstonen , geleerd hebben , dat *mare* het zelf-
 de is in *Moeder mare* , als in *Ridder mare* : naamelijk , eene
Moeder by uitneemenheid vermaard ; een zeer *vermaard Rid-*
der. Dit zelfde *Ridder mare* vind ik Rom. van Limburg B. X.
 f. 105 b. en wat verder B. XI. f. 106 b.

*En doen si inden boegaert quam ,
 En mijn beer Demopon vernam ,
 Stont bi op iegen bare
 En iegen den CONING MARE.*

By Strickerus , die Hoog- en niet Neer-duitsch schreef , vind
 ik cap. III. §. 34. *der Weiffage mere* : daar Scherzius *mere*
 zeer wel verklaart door 't Lat. *celebris*. En zo moet het ook
 genomen worden in het Fragm. de bello contra Saracenos
 v. 1584. *Tbaz nebein swert so mare*

Under tbeme binnele nie ne wart geslagen.

Voeg hierby uit Died. van Assenede f. 6 c.

*Alsi des worden geware
 Dat si so scone was , en bet wort mare ,
 Si selenre baven vele om geven.*

dat is , en bet wordt *ruchtbaar*. Men hadt tot noch toe noit
 aangemerkt , dat *Mare* , van ouds , niet alleen een Substanti-
 vum , maar ook een Adjectivum geweest is : dat ik echter
 noch noit voor , altijd achter , het Subst. geplaatst heb ge-
 vonden. Maar niets verklaart onzen Dichter volkomener dan
 deeze woorden van Ofridus , meer dan vier eeuwen ouder
 l. II. 105.

F 4

MUA

DIEDE-
RIK de
Tweede.

- Hondert laer thutlich ende lise.
 800 Nu latic van desen Gzaven bliben;
 Ic saelt wel weder ane vaen.
 Bin haren tiden so is te gaen
 Kaerlî gheslachte / dat onscome
 Verloof de Roomsche entie Dancsche crone.
 805 Kaerl de Grote liet enen Zone;
 Lobelich so hiet die gone /
 Alz hier voren staet ghescreven.

Dan

MUATER *ist si* MARU
Iob Tbiarna thobziwaru.

dat is, in de taale van Melis,

MOEDER *es si* MARE
Ooc Magbet te waren.

of met zijn eigene woorden:

— *die Magbet was Moeder mare.*

Tbiarra is letterlijk *Deerne*, en betkent *Maagd*. meer voorbeelden van *mare* kuntge vinden in 't Gloss. Teuton. p. 570b.

†. 800 *Nu latic*) hier maakt de Dichter een' uitdap, die tot dit werk niet behoort. Hy houdt zich in de 60 volgende regels alleen op met de Kaarlingen, van de welken hy reeds lang te vooren plegtelyk afscheid genomen hadt, zeggende †. 303. *Hier latic vanden Kaerlingben*

Mijn scriven bliben en mijn dingben.

Hier spreekt hy weder opzettelyk van 't Geslachte van Karel den Grooten; herhaalt ten deele het geene reeds gezeid was; wederspreekt zich zelve een en andermaal; enz. Dees brok is niet van de zelfde hand. Voeg 'er de drie voorgaande vaarzen by, en lees †. 861. aanstonds na †. 796. en daar zal geen gebrek zijn.

†. 801 *Ic saelt*) in *B*, *Ic salt*: in *M* kwaalijk, *Ic sal*. zo leeftmen elders hier, en by anderen, *waest voor was bet; eest voor es of is bet*: enz.

†. 802 *Bin haren tiden*) *bin* is *binnen*, gelijkmen hier in de Andd. leeft. IV. 1097. *Bin al sijnre tijt*. daar ook de Andd. hebben, *binnen finer of siere tijt*. En zo elders; voor-

- Dan hem sijn drie kinden bleven.
 Lotarise quam an Lotrike /
 810 En van Lombardien rikeisrike.
 Lodewike quam Aelmaengen an.
 Dus waer si Keiser de twee man
 Int Roemsche rike langhe daer naer /
 Sonder dat / allene twee iaer /
 815 Haer derde broeder Keiser was /
 Haerl de Calwe / als ict las /

DIEDERIK de
Tweede.

De

vooral wanneer 'er den of der volgt : binden torne, binder gracht, enz.

†. 803 onschone) Strickerus VI. 13.
 Und gab Citerone
 Einen flac, das im unschone
 Das bluete aus den orn spranch.

†. 807 hier boren) zie boven †. 265. en volg.

†. 808 Dan hem sijn drie kinden bleven) na dit vaars volgt in de Andd. †. 851.

Tote Orliens in dat prisoen.

met volkomen achterlaatinge van de 42 tusschen beiden komende regelen: niet door een moedwillige verandering, maar door eene enkele onachtsaamheid: en niet onwaarschynelyk door het overflaan van eene geheele kolom. Welk gebrek nochtans, zo veel my bekend is, tot hiertoe noit van iemand aangemerkt is geworden. Die uitgevallen regels worden alleen in A gevonden.

†. 809 Lotarise quam an Lotrike) dat is niet, Lotaris kwam aan Lotrike; maar Lotrike kwam aan Lotaris. of liever, kwam Lotaris aan. het welk zich duidelyker voordoet in het volgende †. 811.

Lodewike quam Aelmangen an.

maar allerduidelijkst in Lotarise, Lodewike, die hier doorgaands voorkomen in den Vierden Naamval, als elders gezeid is, noit in den Eersten.

†. 812 Dus waer si Keiser) zie hier achter.

F 5

†. 817

DIEDE-
RIK de
Tweede.

- De te Monte Sarepte was ontfæen /
 En hebet zwart abijt an ghedaen.
 De Heren / die horden toten gheslachte /
 820 Holpen die heilighe Kerke met machte /
 Dat si hare Hertochdoeme gaben /
 En haer Graeffcappe / en andre hatien /
 En maecter Biffcopdoeme af
 En grote Abdien / na dat elc gaf /
 825 Daer si hem begaben inne.
 Dus moeste dalen / als ic kinne /
 Van Kaerls blesche tebele bloet.
 Karel de Caluwe / die hier voren stoet /
 Daer de Graeffcap van Hollant of quam /
 830 Sijn gheslachte / als ic vernam /
 Behelt de crone gheweldeffe

Dan

v. 817 te Monte Sarepte) op den Berg Soracte, niet verre van den Tiberstroom, nu genoemd *Monte di San Silvestro*: ook, volgens Ortelius, *Monte S. Trefto*: doch dat is bedorven; en schijnt op nieuw bedorven te zijn tot *S. Orreste*, gelijkmen leeft by Daniel Hist. de Fr. T. I. p. 354. Ortelius voegd 'er by, dat ook in de Kronijk van Ado kwaalijk geleezen wordt *Sarepta*. Indien kwaalijk, echter gebruikelijk. zo vind ik by Regino *in Sarapti monte*. en Struvius tekende daar aan, datmen in de Jaarboeken van Eginhard vindt *Siraptimonte*: echter vind ik daar in de Uitgaave van Du Chesne, dieze ook aan Eginhard, en in die van Reuberus, dieze aan den Astronomus toeschrijft, gelijk weder anderen aan Adelmus, *in Monte Soracte*. Maar *Sareptimonte* leefsten in de Annal. Bertin. by Du Chesne T. II. p. 234. *in Serapte monte*, lib. de Majorib. Domus, *ibid.* p. 2. *in Sarepte monte*, Annal. Franc. *ib.* p. 12. Bewyzen genoeg, ook hier *Sarepte* niet te moeten veranderen in *Soracte*. Maar tevens een nieuw bewijs van de onkunde van deezen Broddelaar. Hy vertelt ons hier, dat Karel de Kaale te Monte Sarepte zoude Monik geworden zijn. 't welk valsch is. Karel was Keizer en Koning toen hy op reis, in een geringe hut, overleedt; ver-
 gee-

- Vanden lande van Frankerike /
 Cote datmen screef al openbaer
 Carnacion neghen hondert iaer
 835 Eñ tachtich ende zebene.
 Doe berseiet van desen levene
 Lodewich die Franse Here /
 Die een iaer / een luttel mere /
 Crone hzoech als lands besjoeder /
 840 Eñ ne liet sijnt noch hzoeder /
 Dan enen Oem / de sekerlike
 Van Brabant eñ van Lottrike
 Hertoghe was / eñ Karel hiet /
 De trike conde gheswinnen niet :
 845 Want Hughe Capet / Grabe van Parijs /
 De moghende was ende seer wijs /

DIEDE-
RIK de
Tweede.

987.

On-
geeven door zeker hulpmiddel, dat hem zijn Geneesmeester Zedechias, een Jood, hadt toegezonden. Maar Karels oudste Broeder, Keizer Lotharis, heeft, weinig dagen voor zijn dood, den Monikskap aangetrokken; niet te Monte Sarepte in Italiën, maar in de Abdye van Pruiin in 't land van Luxemburg. Doch ik geloof dat onze verteller verder verbysterd geweest is, en op Karel den Kaalen toepaste het geen hy ergens gehoord of geleezen hadt van *Karloman*, oudsten Zoon van Karel Martel, die in 't jaar 746 (en dus 130 jaaren vroeger) de grootheden deezer wereld, en de opryzende fortuin van zijn Geslachte, ontwykende, te *Monte Sarepte* een Klooster stichtte, en vervolgens te *Monte Cassin* Monik werdt. Chron. Wirzib. ap. Baluzium Miscell. I. p. 501. An. 750. *Karlomannus* — *monasterium S. Silvestri in monte Soracti construens, se monacbum fecit, et post aliquantum temporis ad monasterium S. Benedicti profectus est.*

†. 837 **Lodewich**) de Vijfde van dien naam, en de laatste Koning van Vrankrijk onder de Kaarlingen. Zijn Oom Karel, Hertog van Lotteringen en Brabant, hadt hem zekerlijk moeten opvolgen. waarom 't niet geschied zy, blijkt hier genoeg.

†. 847

DIEDE-
RIK de
Tweede.

Onderghinc hem die crone /
En vinghene / met siere hane /
Te Louwen inde vaste stat /
850 En lieten sterben na dat
Cote Oziens in dat pzioen.

En

†. 847 (Onderghinc hem die crone) dat is juist het geen Daniel T. II. p. 313. zegt, *luy enleva la couronne*. Het voorzetsel *Onder* voegt zich voor veelerhande Werkwoorden, die de middelen aanduiden, waardoor men iemand iets behendelijk weet af te winnen. hoewel 't hier met geen eigenlijk *gaan* te doen was. J. v. Maerlant Joodf. Oorl. f. 165 d.

*En onderginc bem ter selver ure
Vanden temple dinderste mure.*

Spiegel Hist. B. II. c. 52.

*Driete, dat ondergaen was mede
Den Hertoge, wan de bere Jan
Van Kuec ———*

Driel, dat den Hertoge van Brabant door de Gelderschen was *afgenomen*, werdt weder gewonnen door Heer Jan van Kuik. Le Long verstont dit niet: hy verklaart *ondergaen* door *onderboorig*. Cl. Willemsz der Minnen Loep B. II. c. 3.

*Want bem die wech wart ondergaen,
Doe bi te climmen hadde bestaen.*

Onderdringen, beneden II. 574.

*De bem badden onderdronghen
Den wech, de si souden keren.*

Onderroeyen, van vaartuigen, IX. 785.

En onderroyden bem den ganc.

Onderrennen, II. 729.

*Maer datte Heidine twater wonnen,
Dat si met listte onderronnen.*

Onderloopen, III. 305.

*Want onderlopen so waren bem
Een biet ber Ysebrant van Haerlem,
En beer Alijn ———*

Onderryden, Limburg B. II. f. 22 d.

*Die Ridder, diere es binnen,
Sal prijs willen winnen,*

En

**Eñ nochtan doet al dat doen
 Waren si twier zuster kinder /
 Hughe en Karel de starf ghinder.**

855 **Hughe en gheslachte zekerlike
 Regneert noch heden in Franckre.**

DIEDE-
 RIK de
 Tweede.

Dit

*Eñ sal vore dandre riden:
 Dan sal comen van besiden
 U broeder, radic bat,
 Eñ onderriden hem die stad
 Met vele lieden, dat bi moghe
 Bliuen gbevaen ———*

bem de stad onderriden, is hier, hem den weg, om weder in de stad te komen, affnyden. *Onderriden*, omdat het te paard zoude geschieden. indien te voet; zo kon het heeten, *ondergaen*, *onderloopen*, *onderrennen*. indien te water; *ondervaaen*, *onderroeyen*. enz. Zy zochten dien Ridder te onderscheppen. Hier II. 1085. vindenwe ook *ondermiet*; welk eene woord, *ondermieden*, door Kiliaan verklaard wordt door *onderbuuren* en *onderkoopen*.

†. 849 **(Ce Louwen)** of *Lauwen*: van 't Latijnsche *Laudunum*, dat is *Laon* in Pikardyen. Wouter van Heyft p. 104. *Hugo maecte beymelick verbont metten Bisscop van Louwe; die hem by nachte tot Louwe in de stad inne liet comen met synen volcke. Ende Hugo heeft Karolum — gevangen.* enz. Karel hadt zich van deeze stad meester gemaakt: maar de Bisschop verriedt hem, en leverde de stad, en dus ook den persoon des ongelukkigigen Erfgenaams van Frankrijk, in de magt van zynen Vyand, Hugo Capet, die hem te Orleans in de gevangnisse liet sterven, gelijk hem zijn Grootvader, Karel de Eenvoudige, te Peronne was voorgegaan.

†. 853 **(twier zuster kinder)** deeze Zusters waaren *Gerberg* en *Hadwig*, Dochters van Keizer Henrik den Vogelaar; de eerste, moeder van Hertog Karel; de tweede, van Hugo Capet. zie Blondel Gen. Fr. T. II. p. 210.

†. 856 **(nocht heden)** ook nu, *noch heden*.

†. 857

DIEDERIK de
Tweede.

Dit gheschiede te voren een iaer
Eer banber Diberic starf boertwaer.

Du heric daer ict leide neder

860 Vanden Gzaven te scribene weder.

Arnout / des ander Diedzix sone /

Dozt Gzave van Hollant / als de gonne

Dient van rechter gheboerten an quam /

Als ic eer seide; de een wijs nam

865 Die Lutgaert hiet / en Mone was

Des berden Otten / sijt seker dag.

Deze twee goeden oec mede

EGmonde tcloester entie stede /

In Chosen en in Castrichem /

870 In Delsen en in Zassenem /

In Doerhoute en in Doztdike mede /

AR-
NOUD.

In

†. 857 een iaer Eer banber Diberic starf) hierboven †. 835. schreef de zelfde die dit schreef, dat Lodewijk V, Koning van Vrankrijk, gestorven is in 't jaar 987. Te vooren †. 790. schreef, niet die zelfde, maar Melis Stoke zelf, dat onze Graaf Diederik II gestorven is in het zelfde jaar 987. Koning Lodewijk was zekerlijk al eenigen tijd dood geweest, toen zijn Erfgenaam, Hertog Karel, te Laon gevangen wierdt. en dit is gescbied, zegtmen ons hier, *een jaar te vooren eer Diederik II sterf.* Dit is een rekenkonst, die ik niet versta. Het geen NA de dood van Koning Lodewijk gebeurd is, is geschied *een jaar* voor de dood van Graaf Diederik. en nochtans zijn beide, Lodewijk en Diederik, gestorven in het zelfde jaar 987. Voeg hier nu by, dat Karel te Laon gevangen is, volgens Mezeray, in 't jaar 991. dat is *vier jaaren* na de dood van zynen Neef Lodewijk; en ik denk datge met my, uit zo veele strydigheden, besluiten zult dat Melis Stoke deezzen brok †. 797-860. niet heeft konnen schryven, en dierhalve door eenen anderen, die hem niet genoeg onderzocht hadt, en zelf niet kundig genoeg was, hier, gelijk elders in 't vervolg, bedorven is.

†. 863

- In Lopen en in ene ander stede
 Tamen watre / datmen die Maerne seide /
 En oec inde poert tote Leiden /
 875 En te Berghen bewesten Kine /
 Plaerdinghen die kerke sine
 Gaf hi hem / en den tienden mede
 Tusschen Mattinghe en Durlede :
 Hierbi so poebic ende kinne
 880 Dat hi an Gode seide minne.
 Arnout wan an sijn wijf Lutgaert
 Enen Diberic / en enen Zuaert /
 Die Zuard Zicke gheseten was /
 En te Castrichem luste hem das /
 885 Dat hiere een wijf nam doz haer scone /
 Of doz der toberien hone.

AR-
 NOUD.

Dan

†. 863 rechter gheswoerten) in de Andd. is het Voorvoeg-
 sel ge verplaatst, *guerechter boerten*, of *boert*, gelijk in **A**.

†. 866 sijt seker das) dat is *des*, en niet *dat*, gelijk van
 Loon wederom dit vaars tot drie reizen kwaalijk uitlegt op
 Kolijn †. 163. 466. 562. zo maaktmen folianten. want als Ko-
 lijn in kwaad nieuw Duitich zegt †. 658. *DAT* zijt *gewis*;
 zo vertaalt van Loon het, zy *DES* zeker. zie by IV. 932.

†. 876 die kerke sine) kwaalijk in **A** die kerke sine.

†. 886 Of doz der toberien hone) dat is, door bedrog van
 roverye. kort te vooren †. 848 lazenwe

En vingbene met siere hone.

dat is kortelijk, *met list*. Kiliaan vertaalt het woord *hoon* op
 veele wyzen; maar in de eerste plaatse door *Fraus*, *fallacia*.
 Walewein f. 45 a.

En telde hem die baeldadichede

Die Ysenbele, sijn dochter, dede,

En dat soene [zy hem] met valscher hone

Ontberven wilde van siere crone.

dit wist Kakolijn niet; daarom schreef hy †. 1050.

Moet

AR-
BOUD.

Dan hem so quam groot gheslachte;
Maer niet also starc van machte /
Dat si noch nie inde hant

890 Ghewonnen / alse Gaben / Hollant.

Int laer ons Heren negghen hondert laer
En hzie en neghentich boz waer /
So wozt te Kersere hercoren
Die derde Otte / als wijt horen.

895 Tutgaert / Gzavinne van Hollant /

Was

*Moet ik ten grave, en bi min schade
En HOEN niet beteren wil ter stade,
Zoe ick ein frie Frieje ben,
Zal t'en vergelden zo bat ic ken.*

Maerlant IX. 59. f. 66 d.

Dus hoondene die Propbete.

dat is 't geen I Kon. XIII. 18. gezeid wordt, by loog ben. zie ook beneden V. 26. en vooral de woorden van Maerlant, breeder aangehaald IV. 1492. daar de twee regels,

*En also met barre scoonbede
Die jongelinge honen daer ter stede.*

aldus in 't MS. van den Hr. Emtink geleezen worden:

*So dat sy van groten sconen
Dien jongelingen mogen honen.*

889. Dat si noch nie) in de Andd. bedorven; maar meest in **U**, aldus: *Dat bi niet in die hant**Ghewan, als Grave van Hollant.*en zo ook in **B**, behalven dat van daar niet wordt gevonden.

*. 893 te Kersere) in **A** te Keiseren. in **B** en **U** te Keiser. 't een te veel, 't ander te weinig. te Baliuwe leezenwe X. 730. in Allen.

*. 901 Winkelmeert) Alk. maakt hier deeze Aantekening: *Meet, Met, Gemeet, Gemet: 't Veld ontrent Winkel.* op welke Aantekening van Loon deeze Glos maakte, over Kolijn p. 265 (1). *Winkelma, zoo als Kolijn schrijft, dat is op bet veld van Winkel, en waarom Melis Stoke fol. 21. *. 43. aldus schrijft.*

In

Was sijn Moeye / datz berant.

Int selve iaer begonsten riefen

En striden die Westvriessen

Teghen den Gzabe Vernoude /

900 De haer Here wesen zoude.

Op Winkelmeet dat si doe quamen /

Die Gzabe entie Vriessen te samen /

So dat hi op hem quam met gere /

Eh bleef versegghen inde were

AR-
NOUD.

905 Met

In 't selve jaer begons te rifen, enz.

zulks MA of MEET, 't geene bet zelve is, een afgestooke veld betekend, als uyt bet thans nog genoeg bekende woord GEMEET of GEMET is af te meeten. Maar gelijk, in de Aanhaaling, v. 43. kwaalijk geteld is voor v. 37-42 (hier 897-902) die daar worden bygebragt om te toonen dat het geene Kolijn *Winkelma*, Melis *Winkelmeet* noemde: En gelijk het aan alle kanten kwaalijk gedaan is, de woorden van Melis *begonsten riefen*, te verbafteren in *begons te rifen*: zo is het ook aan alle kanten kwaalijk gemeeten; behalve alleen daarin, dat die uitgerekte *Letterkundige Aantekening* geplaatst is onder de *Historiscben*, om voor 't oog het papier te vullen. Was het veld, daar die slag voorviel, een *afgesteeken veld*? wie hadt het afgesteeken; de Hollanders, of de Vriezen? hiendenze een *Tornoy*spel? zo zal het misfchien met krijt afgetekend zijn geweest. Met één woord: *Meet*, *met*, *gemeet*, *gemet*, komen hier niet te passe. *Winkelmeet* by onzen Dichter is, volgens 't gewoone misbruik der T voor eene D, **WINKELMEED**, **WINKELMEDE**. en *Winkelma*, by Kolijn, is een gewoone verkorting van *Winkelmade*. En *made* en *mede* zijn 't zelfde; naamelijk vlakke, vlak veld, enz. Zie Tegenwoordigen Staat der Vereenigde Nederlanden VIII. p. 448. en den Index vocum German. van Alting, by *Maden*. Doch *Winkelmade* is de naam van een zekere plaats of Banne, waarvan *Winkel* de hoofdplaats schijnt geweest te zijn. Doodboek van Egmond: 17 July 1345 storf *Arnoud van Winkel, Ridder*, die ons *Klooster tien morgen lands in Winkelmade besprooken beeft*.

v. 903 So dat hi op hem quam met gere) de Andd. *met*
G here.

AR.
MOUD.

- 905 Met groter menichste banden sinen;
 Dat te scaden en seer te pimen
 Den lande woxt ene langhe stonde.
 Begraden woxt hi te Egnonde/
 En daer na sijn loff Lutgaert/
 910 De hi lief hadde ende waert.
 Dijn laer hadde hi in hand/
 Alse Graue/ dese Holland.
 Sine kindere/ Diebic en Zwaerd/
 Waren ionc en onbelwaerd:

915 Dou-

bere. 't is zeker dat hy niet alleen kwam. Beter is *met gere*; dat is, met yver, met drift. Noch hebben de Andd. *op ben* voor *op bem*, gelijk ook II. 257. *onder ben tweek*. maar in *A* vind ik nooit *ben*; altijd *bem*, zelfs daar het rijmt op *ben*, als VII. 200. en 899. daar ik *ben* haast veranderd had in *bem*; het welk, in zich zelf goed zijnde, ook in *A* gevonden wordt IV. 932. In de Oude Vlaamsche vertaaling van Boëtius vindtmen altijd *ic bem*. Ondertusschen zien wy hieruit reeds flauwelijk dat *ben* in 't Meerv. ter onderscheidinge van het Eenv. *bem*, den Ouden ook is bekend geweest. En dit is zo zeker, dat in het fraaye MS. van Jan van Heelu *bem* en *ben* overal onderscheiden worden even als nu by ons. zie hier ééne plaats p. 38. *Op die gbene, die hen te voren*

gegben hem hadden gekeert.

anderen schreeven *bem* of *ben*, naar 't hun uit de pen viel, of zo als 't in 't rijm te pas kwam. Wel vind ik 't Meerv. *ben* in Ferguut f. 11 c. *tusschen ben tweek*. maar die Dichter maakte geen onderscheid tusschen *bem* en *ben*, als blijkt f. 1 a.

Elc coes andren van hen beden

Hem twee conste niemen versceden.

ook gebruikt hy *ben*, spreekende van Jonkvrouwen f. 22 c.

— — *al hare sprake,*

En dat si daden, sat hen wel.

integendeel gebruikt hy *ben* spreekende van eenen Man f. 5 a.

Hi reet blide achter die port,

Up en neder, weder en vort;

Daer en sprac niemen iegen hen,

No en seide, comt berbergen.

D. van

915 Douste hadde runte thoelst taer.
 Dus stont tlant in groten baer.
 Grate Diezic / Aernouds zone
 En Lutgaerden / waer die gone /
 Dien met rechthe tlant an quam:

AR-
 NOUD.

DIEDER-
 RIK de
 Derde.

920 So dat hi te wibe nam
 Ene / hiet Otild / daer hi an
 Bi Goedts gracie twee kinder wan /
 Enen Diezic en enen Florens.
 Desen quam in sijn ghepens /

925 In

D. van Assenede gebruikt *ben* wel in 't Meerv. f. 13 a.

Hen geschiede alsijt ontzaghen.

maar ook in 't Eenv. f. 12 d.

Dies ic gelove en seker ben.

Wie soet draget over hen.

het welk kon veranderd worden in *bem* en *bem*. maar evenwel, 't staat 'er niet. Dit is genoeg om te toonen dat *ben* geen nieuw woord is.

†. 905 *Met groter menichthe*) voor *menichte* hebben de Andd. zo hier als elders, veeltijds *menie* of *menye*. doch dat wordt in *A* nergens gevonden. Die zelfde verwisseling vind ik in der Saxen Spiegel B. II. Art. 55. in de Uitg. van 1516, *des meren mennie*. In die van 1569, *der meisten mennige*.

†. 911 *hadde hi in hant*) dit en het volgende is in *B* zeet mishandeld, op deeze wyze:

Vijf iaer bad bi in Hollant

Grave en bad in bant.

de Uitschryver schreef by verzinning *Hollant* voor *bant*. om het goed te maaken, bedorf hy moedwilliglijk, gelijk meermaalen, het volgende vaars. Zo hy geschreeven hadt,

Vijf iaer was bi in Hollant

Grave, en hadt in bant.

ik zou 't misschien overgenomen hebben, om hier *dese Hollant* uit te werpen. doch de leezing van *A* wordt volkomen bevestigd door *II*.

†. 914 *ontwaert*) de Andd. *onbcaert*. en dit zoude ik

DIEDE-
RIK de
Derde.

- 925 In sinen wille / in sinen ghere /
 Pelegzime te sijn ober mere /
 En was dierste banden Graven /
 Die met ghebeben en met haben
 Cerde theilighe graf onse Heren.
- 930 Dese gaf / sinte Welbezichte teren /
 In Kadenboezch tien pont ten iare /
 En in Kadenboezch hoer daer nare
 Sestien onsen renten mede /
 En in Sweten tere stede

935 Dar

verkiezen, zo 't alleen stondt. maar *ionc en onbewaert* schynen wat meer te zeggen dan *ionc en onbeiaert*.

†. 938 In sijn *Vrijdghers* dat is, volgens Alk. in 's *Graven Fritgerje*. En daarmede laat hy zyne Leezers wandelen. Van Loon op Kolijn †. 789. schreef dit naar; doch voegde daarby, *of vrye beemt*. Het eerste gedeelte van 't woord *Vrijd-gers* is, buiten twijffel, het zelfde met dat van *Vrijd-bof*; dat is, een vrye, of, volgens Kiliaan, een beslooten hof, *bortus conclusus*. Walewein f. 28 d.

Die linde stont in een vrijthof

Met enen mure al omme belopen.

By Meerhout p. 437. leestmen kwaalijk, *in Comitibus Frugesae*. En Ant. Matth. tekende daar aan, dat by Miræus, in den Brief zelve van Diederik V, gelezen wordt *Fungersa*. Doch ik heb by Miræus, Donat. Piar. c. 61. gelezen, niet *Fungersa*, maar *Frugersa*; gelijk ook in de Jaarboeken van Douza. Op eene andere wyze leestmen kwaalijk by van Loon, in 't slot zyner Al. Hist. uit Jo. a Leydis Chron. L. XV. c. 4. *in comitatu Fritgarsa* voor *in Comitibus Fritgarsa*. Thans onderzoeken willende hoe dit in 't Charterboek uitgedrukt zy, vind ik daar wel den Brief, zo in 't Latijn als in 't Duitsch: maar de gezochte woorden vind ik, noch in 't een, noch in 't ander. Ik zoek het zelfde by Jo. a Leydis Annal. Egm. c. 17. en vind het 'er al mede niet. Die Brief is deerlijk gerabraakt. Doch daaraan is weinig verbeurd. Hoe ik den zelve meer leeze, hoe ik meer overtuigd worde dat hy niet

935 Dertien onsen gheft ende lant; -
 In Waldunen hi verkant
 Sestien onsen sente Aelfrechte;
 In sijn Vrijdghers hi berechte
 Sestien onsen penninghe mede.

DIEDERIK de
 Derde.

940 Daer toe offerde hi ter stede
 Twee diere pellen / die men dare
 Te Hoghen tiden hanghet openbare.
 Zwaerd Zichte / hebben lui vercest /
 Gas albaer tlant op die gheest /

945 Die

niet waardig is onder de echte Brieven geteld te worden. Datmen by Meerhout moet leezen, in *Comitis Fritgerfa*, blijkt uit de vertaaling van onzen Dichter, in *sijn Vrijdghers*. Want ook *Vrijdhof* is in Gloss. Lips. FRIHOF, atrium; en FRITHOVO, atria. En wederom, gelijk hier *Fribof*, zo vindtmen ook elders *Frigbers*. Pieter Jacobsz. stichtte in 1387 twee Vikaryen in de Vrouwen kerk te Leiden, en besprak daartoe: *Eerstelijk zeker land*, 't Frighers genaumd, *bestaande wt 13 bont*, en gelegen onder het gebied of ambacht van *Katwijk*: zie Rijnl. Oudh. p. 171. Hiertoe schijnt ook te behooren 't geen Albertus Stadenfis op 't jaar 1112 verhaalt, dat, naamelijk, Udo Graaf van Staden aan de Kerke te Hellinge verpand hadt, voor vijftig Mark, *Frogersen en Frankenburstold*. Dit *Frogersen* doet my denken aan *Vroonland*, dat is, 's Heeren land, en daarom *Vry land*. Stondt 'er *Frongersen*, ik zou verzekeren, dat het, benevens *Fritgerfa*, *Frigers* en *Vrijdgers*, niet anders was dan *Vry* of *Vroonland*. Zie ondertusschen ook den Heer Alting v. FRUGERSA: doch stoor u niet aan zyne bedorven aanhaalinge uit onzen Dichter, ONZEN S. *Albrecht*. Dat *gers* of *gars*, niet anders is dan *gras*, meen ik dat wy elders, by eene andere gelegenheid, aangemerkt hebben.

†. 941 (Twee diere pellen) Meerhout: *duo pallia pretiosa, quæ adhuc pendent in ecclesia summis festiuitatibus.*

†. 943 hebben lui vercest) zie hier achter.

DIEDE-
RIK de
Derde.

945 Die pont ten laere in Merflote /
 En in Meban gaf hi de grote
 Van sine pont gelts. Daer te sebe
 Leghet hi en sijn wijs mede /
 Te scome clenode daer ter stonde

950 Sinte Welvrechtte gaf t' Egmonde.

1003.

Int laer onse Heren dusent en drie
 Starf Keiser Otte: en siber nie
 Sone wart daer af Keiser gheboeren /
 Hine woeter anders toe vercoren.

955 Want dese drie Otten ersten triske /
 So dat het ginc erbelike
 Vanden vader toten zone;
 Sonder allene dat die gone
 Te Rome boer / en datten wiebe
 960 Die Pauze selve / en benediede.
 Maer na dien dat Otte was doot /

De

†. 946 *de grote*) in de *Andd. de groet*: het welk *Alk.* verklaart, *geuachtenis*, van *Loon*, *aanwas*, *renten*. Ik acht dat *grote*, gelijk ik hier uit *A* geeve, is *grootte*: Het welk wy, van geld spreekende, nu, in basterdtaal, noemen *Somma*. Zie beneden by †. 1019.

†. 953 *daer af*) de *Andd. daer op*. *Kwaalijk. daer af* is hier, van 't Roomsche Rijk.

†. 962 *De Roomsche Kerke*) de *Andd. Die Roomsche Keyser*. En schoon *Melis* duidelijk spreekt van eenen tijd, toen er geen *Keizer* was, zo hebben echter de voorrige *Uitgevers* dat ongemerkt laten doorgaan.

†. 966 *Dies waerdich ware*) ik vind in *Allen*, *waren*. Doch *Melis* schreef *ware*: waarvoor ook hieronder †. 994 staat *waren*, zo wel in *B* als in *A*. *Dies*, waarvoor *kwaalijk* in de *Andd. die*, is *die des*; als VII. 1004.

Trecke hem an, *dies scoudich es*.

Die des waardig waare, is dan, die waardig zoude zijn tot *Kei-*

- De Roomsche Kerke wederhoort /
 En de Heren vanden rike /
 En coren ghemeeenlike
- 965 Seben Pzenzen / de kieszen zouben /
 Dieg waerdich ware / wien si wouben /
 Die Roomsche Keiser soude wesen.
 Nu sijn seben Hezen te besen ;
 Dze Ardsche bisscoppe / vier Leste heren /
- 970 Die men hier mach bi namen leren.
 Van Almaenghen de Cancelier /
 Die van Mensen eg een alhier ;
 Entie van Cieren eg een van allen /
 Die eg Cancelier van Gallen ;
- 975 Entie van Coelne also wale
 Die Cancelier eg van Itale :
 Dit sijn dze Gheleerde Heren.
 Die vier Leste willic u leren :

DIEDE-
 RIK de
 Derde.

Daer

Keizer verkooren te worden. *Waren* zoude ons wyzen tot de Kiezers of Verkiezers: doch dat lijdt de saamenhang niet.

*. 972 *Mensen*) Ments. In de *Andd. Maletichen*, of *Maletichen*. 't laatste in II.

*. 977 *Gheleerde Heeren*) Geestelyken of Klerken. A-Sax. Kronijk p. 38. *mid the lerede-folc*. 't Welk daar vertaald wordt, *cum Clericis*. Doctrinale B. II. f. 26 d.

Geleert mans leven sal wesen
 Penszen, studeren en lesen:
 Ander staf, scilt no spere
 En sal sijn in sijn gere.

Voorlang, en-dikwils, heb ik overdacht wat hier gere zy. Maar ik heb het noch niet gevonden. Die het nader zal willen onderzoeken, kan deeze plaats vergelyken met de volgende uit *Walewein* f. 34 b.

Doe trac bi tswert met taveen ringen,
 En vaget scone an sinen ghere.

Die een zwaard, dat lang in de schede gerufft heeft, daartuit

DIEDERIK de
Derde.

- Daer pleghet die ene of te sine
 980 Die Paleſ grave banden ſine /
 Die iſ Duffate bez Riken ghenant;
 Die ander eſ van Zaſſen lant
 Die Hertoghe / die bez ghelike
 Dat zwoert hoert banden Rike;
 985 Die derde diene ſtaetſ niet ave /
 Datſ van Brandenboſch die Marogabe /
 Datſ bez Riken Camerline;
 Die vierde / dat eſ ware dinc /
 Dat iſ die Coninc van Behem /
 990 Scinke bez Riken noemt men hem.

De

trekt om het te bezien, zal 'er eerſt het ſtof afveegen; waar-
 toe niets gereeder is dan 't geen men zelf aan 't lijf heeft.

†. 980 (Paleſ grave) volgens **U**. In **B** *Palentsgrave*, maar
 in **A** *Plaesgrave*. En zo miſte Wouter de Klerk meermaalen
 in die zelfde letteren. **B**. VIII. †. 1006. ſchreef hy eveneens
 plaen voor palen. en **III**. 1426. *Vlaenbine* voor *Valenbine*.

†. 990 (Scinke) zo mede in **C**, doch in **U** is 'er de letter
b kwaalijk ingevoegd. maar in **B** *Scincker*. In de aanſtelling-
 ge zelve der eerſte Keurvorſten, verkerdelijk toegelchreeven
 aan Otto III in 't jaar 1001. *Der Vierd iſt der Hertzog von*
Pebam, und iſt deſs Reychs Schenck. Kiliaan: *Schenck* is *Scben-*
ker. Dit laatſte vind ik ook by Maerlant f. 17 a.

Den Scinkere gaf men ſijn ambacht,
En die Backere is ter galgen bracht.

Ambacht is *amt*, bediening.

†. 1002 (Sjhevelt de van Utrecht onſiene) Seb. verklaarde
onſiene door *onverboeds*. Alk. hierdoor miſleid, voegd'er by,
onvoorſiens. Melis geeft hier te kennen dat het 'er met dien
 van Utrecht ſlecht, leelijk, deerlijk, *uitzag*; gelijk het doet
 in alle Steden, daar de vyand moord en brand ſicht. In te-
 gendeel zag 't 'er wel *uit* met dien van Holland, toen zy
 hunne vluchtende vyanden vervolgden **III**. 1106.

Nu ſtaet Hollant een deel ſiene,

Al-

Oesen Zeven was bere groot
 Ghegeven / na sterben Otten boot /
 Dat hi Keiser soude wesen /
 Die ghecoren ware van desen.

DIEDERIK DE
 DERDE.

995 Nu keric tonfen Szaben weder /
 Daer ic die geeste of leide neder.

In dez Szaben Dibericg tiden /
 Daer wi de gheeste of lieten liben /
 Die Szabe Arnouds Zone was /

1000 Doe men screef / als ic daer las /
 Ons Heren iaer dusent en tiene /
 Ghevelt de van Utrecht onsiene.

1010.

Ote

*Alse de voort trecken met ghenende,
 Daer dander vloen met groter scende.*

daar Alk. 't beter verklaart, 't stond gesien : badden een schoone kans. en dit laatste, kans hebben, is al veel de naaste verklaring van deeze oude spreekwyze. beneden VIII. 175.

— — — — — en baddent ziene,

Feghen enen man wel tiene.

zo ook IX. 959. daar is 't, hadden goeden kans. maar een kwaaden kans vindenwe uitgedrukt door onsiene X. 625.

Want het wasser onsiene

Enen man van bonderden tontsiene.

daar Alk. onsiene zeer wel verklaart baggelijk. zo moet het ook genomen worden II. 61.

Dus stoet bem utermaten onsiene

Grave te sijn der iaren vijftiene.

het zag 'er met Diederik V, in de eerste 15 jaaren na zijns Vaders dood, slecht uit; het stond haggelijk; hy hadt kleenen kans, om Graaf te zijn, dat is, om in 't bezit van zijn Graaffschap hersteld te worden. Maar de allereigelijkste betekenis van Siene en Onsiene is, het geene schoon of leelijk is: 't geenmen gaarne of noode ziet: aangenaam of onaangenaam. Dit laatste voornaamelijk heet noch by ons, gezien of niet gezien, wel of kwaalijk gezien zijn. Voor het tweede zegt Kiliaan ongezien; en hy verklaart het eenvoudig als onaangenaam

DIEDE-
RIK de
Derde.Die Nozmannen verhoorden die stede /
En slooghen vele lieben mede.

1005 Als men screef ons Heren laer

1018.

Dusent achtien / was toslaghe zwaer

Dan-

naam voor 't oog. Waartoe mogelijk behoort het geen ik
leeze in Walewein f. 55 b.

*Die wonden, die bi conste vinden an hem,
Die sel waren en onsiene.*

Het eerste steekt klaar door, in deeze woorden, Hist. van
Jafon f. 103 b. *dit gbedaen, gbinc zy baer pareren en toe
maecken upt aller scoenste en sienste dat zy conde.* Als dan by
zulke hulpmiddelen wat natuurlijke bevalligheid bykomt, zo
ziet zulk een Jonkvrouw 'er wel uit, is gevolgelijk wel ge-
zien, en heeft eenen goeden kans, enz. Het oude *Siene* komt
zekerlijk van het Werkwoord, *Zien, Zag*, maar de Ouden
schynen wederom, van hun *Siene*, gemaakt te hebben een
Werkwoord, *Sienen, Siende*. Ik heb het echter tot noch toe
niet aangemerkt dan alleen by onzen Dichter VIII. 354.

So dat baer spel daer mede siende.

't welk Alk. ten ruwsten genomen, niet kwaalijk verklaart,
dat se 't schoonest badden. doch beter hadt hy gezeid *schoonest
kreegen*; allerbest, *schooner kreegen.* want *baer spel siende*
is daar eenvoudiglijk, hun spel, of kans, *beterde.*

†. 1008 ~~Op de Drefen~~) Melis is hier gansch van den weg
af: maar noch alleen, noch de eerste. Hy doet Graaf Die-
derik III een zwaare neerlaag lyden in Vriesland, in plaatse
van hem op eene doorluchtige wyze te doen zegenpraalen in
Holland over Godevaard Hertog van Lotteringen, en de
Bisschoppen van Kolen, Utrecht en Luik. Hy zegt, dat de
Keizer den Hertog zondt om Diederik te helpen; en 't was
integendeel om hem te beoorloogen, *ad eum debellandum*;
zo spreekt Sigebertus Gembl. die byna woordelijk is uitge-
schreeven door Meerhout. De tijdgenooten die dit verhaald
hebben, als Ditmarus, Baldricus, Alpertus, al vreemdelin-
gen hier te land, noemen de Hollanders *Vriesen*. Ook schijnt
de gemelde Baldricus het met zich zelve niet eens te zijn,
zeggende, Chron. Camerac. L. III. c. 19. dat Diederik, zoon
van Arnoud den Gentenaar, die een gedeelte van het Vries-
sche Rijk (*Monarchia*) bezat, geweeken was naar de plaatse
Me-

Vanden Gzabe Diderike
Opde Dzezen ghemeenlike.
Want om sijns Dader doot hi quam

DIEDERIK de
Derde.

1010 Op hem zwaerlike ende quam;

En

Mereweda genoemd, omdat hy de Vriezen, die zynen Vader vermoord hadden, verdacht hielt. En nochtans noemt hy al 't Krijgsvolk van Diederik *Vriezen*. De zelfde Bisschop Baldrik hadt geen gering denkbeeld van deeze overwinning van onzen Graaf, toen hy op de zelve toepaste de woorden uit Deuteron. XXXII. 30. *dat een, duizend; en twee, tien-duizend zouden verjaagen*. En zo 'er oit aan de eene zyde een nederlaag geleeden is zonder eenig verlies aan de andere, ik acht dat het hier geweest is. De Monik Alpertus, de Diverf. Temp. L. II. c. 21. merkte het aan als een Goddelijk oordeel, en een ongehoord mirakel, dat zo veele dappere Helden, staande als steenen beelden, zonder zich te verweeren met zwaarden, of te dekken met schilden, zich alzo lieten doodslaan van de Vriezen, die hy doorgaands vereert met den naam van *Prædones* of Roovers. De Bisschop Ditmarus, die maar een maand of vijf na dit geval overleeden is, schijnt zijn verhaal met traanen in de oogen opgesteld te hebben. Zulk een nederlaag te lyden zonder eenig verlies aan de zyde des overwinnaars, was zonder voorbeeld. Maar schreide of zuchtte hy, hy scholdt en vloekte niet minder. Vooreerst is onze Graaf Diederik, by hem, een onzalig Dienaar van den Bisschop van Utrecht; *infaustus prædicti Antistitis satelles* (met welke woorden van Loon wonderlijk veel op heeft, doch die hy niet uit den Sax. Annalist, als slechts een' naschryver, moest aangehaald hebben). Dan is hy weder een yervloekt jongeling, *juvenis nefandus*: dan vloekt hy het land daar dit voorviel, dat hy een eiland noemt, gelijk David het gebergte Gilboa vloekte. zie II Sam. I. 21. doch dit moeten in zijn eigen taale leezen, om recht te zien, wat overeenkomst 'er was tusschen Koning David en Bisschop Ditmarus. dit zijn zyne woorden: *Quod David sanctus monti Gelboë imprecatus est, buic insulæ Ego nullius meriti semper exopto*. 't Is een weezenlijk deel der Historiekunde, het Karakter der Historieschryvers te kennen.

1010 quam) Jehan li Nevelois, een Fransch Dichtet van

DIEDE-
RIK de
Derde.

- Eñ hem wozt helpe des ghelike
Ghesent van Keiser Heinrich /
Een Hertoghe / de Godebaert hiet.
Maer dat en diebbe al gader niet.
- 1015 Want een luut quam / men ne weet
Wanen dat het quam ghereet :
Die stemme riep : Dliet / heren / bliet.
Wonder groot is daer ghesiet /
Want der Diefen meneghe clene
- 1020 Slouch daer meneghen ghemene /
Eñ al there wozt onbaen /
Entie Hertoghe wert ghebaen.
Dus ghebelleet scadelike.
Dese Grabe Diberike /

1025 Met

van de twaalfde eeuw :

Et quand il la oi s'en fu grams et iriez.
zie Cl. Fauchet des Poetes François L. II. ch. 5. daar hy
grams verklaart door marry. Alsmen alle de Duitfche woor-
den, die by oude Fransche Schryvers gevonden worden, by-
een zaamelde, zy zouden een groot getal maaken.

†. 1019 meneghe clene) zo staat in A en in B: gevolge-
lijk kwaalijk in H, *menye clene*: dat zou zijn, *kleine menig-
te*; 't welk hier geen plaats kan hebben om 't volgende *me-
negben ghemene*. De bewoording, schoon niet klaar opko-
mende, heeft echter iet aangenaams; *menegbe clene slouch me-
negben ghemene*: niet *sloegben*. waarom ik hier *clene* en *gbe-
mene* houde voor Zelfstandige woorden. *Cleente* of *weinigte*,
en *gbemeente* of *menigte*. Dat *clein* van ouds ook *weinig* be-
tekende, zagenwe boven by †.609. en *clene* voor *kleinte*,
gelijkmen nu spreekt, en *grote* voor *grootte*, waarvan boven
by †.946. is volgens de eigenschap der taale. De ouden
zeiden niet, *boogte*, *langte*, *diepte*, enz. maar, *boge*, *lange*,
diepe. beneden III. 371.

Maer daventure heeft menigben hoghe.
dat is *boogte*: Melis hadt daar 't oog op de woorden van Clau-
dianus, *tolluntur in altum Ut lapsu graviore ruant*; ook by
Alk.

- 1025 Met oerlogghen en met pinen
 Behelt hi Kenemare metten sinen.
 Onghewozken sinen vader
 Moste hi laten alte gader /
 En starf in ons Heren laer
- 1030 Dusent dertich entaer naer
 Begheue mede. Met groter weerde
 Was hi t' Egmonde brocht ter eerde.
 Sesse en beertich laer machmen lesen
 Dat hi Grave hadde ghewezen.
- 1035 Hollant ontfinc den vijftien Grave /
 Die Dideric hiet / en lant en habe
 Vanden Vader ane quam.
 Onlanghe hi de nitscap nam.

DIEDE-
 RIK de
 Derde.

1039.

DIEDE-
 RIK de
 Vierde.

Co.

Alk. gemeld. zo leezenwe IV. 451. twee mans langhe diep:
 dat is langte. en IX. 658.

Die langhe van enen armborstflage.

en zo in anderen. Meerhout zeide : a paucis Frisonibus
 MULTI perempti sunt. Siebertus voor hem: multi a paucis
 Frisonibus perimuntur.

†. 1031 Met groter weerde) in de Andd. bedorven, ende
 metter (M, met der) waerde. en dat is, volgens Alk. na
 sijn waardy, verdiensten. Beter verklaarde het Seb. door
 eerlijk; het welk, als elders gezeid is, dikwils niet verschilt
 van beerlijk. want met groter waerde is eijgelijk, met luister,
 met pracht.

†. 1036 en lant) in A en M lant: doch heb lant verkoo-
 ren uit B. Voorts is en in B en M die. stondt 'er dien, ik
 had het mede overgenomen.

†. 1038 Onlanghe) niet lang; eenen korten tijd. Maer
 lant, Inhoud van B. X.

— — — Godolyas,

Die onlange Here daer was.

Roman van Grimbergen, onder de Bylaagen van Butkens
 p. 36 b. Onlanghe lach by, bino sterf.

†. 1042

DIEDE-
RIK de
Vierde.

- Cote Doopzucht inde poort.
 1040 Dozt hi belaghet en vermoort
 Van sinen viannden onbersien :
 En dat lantscap quam na dien
 Op sinen broeder na sijn lijf/
 Want hijn hadde kint noch wijf/
 1045 En die Florans bi namen hiet.
 Hi starf/ als ment bescreven siet/
 Diberic/ in ons Heren iaer
 Duseft beertich en achte daer naer.
 Neghen iaer hadde hi bi desen
 1050 Gzabe van Hollant gheloesen.
 Florens was die seste Gzabe,
 Hem quam an kant ende habe.
 Dese nam Gertruden te wibe/
 Edel en scone van libe

1048.

FLO-
RENS de
Eerste.

1055 Wag

†. 1042 En dat lantscap quam na dien Op sinen broeder)
 de Andd. aldus:

*Tgraefscap regierde na dien,
 Die was sijn broeder ———*

en †. 1045. Een die; 't welk hier is En die. als dit minder
 bedorven was, zoude ik Graefscap overgenomen hebben in
 plaatse van Landschap.

†. 1043 na sijn lijf) dat is, gelijk Alk. wel zeide, na sijn
 leven. doch dat was te eenvoudig voor van Loon, die, op
 Kolijn p. 353. van broeder na sijn lijf, maakte, lijflike
 broeder.

†. 1059 Enen sone) dit heb ik wederom ontleend uit B,
 In A en H staat Sinen sone; dat hier naauwelijks plaats kan
 hebben.

†. 1060 ene dochter) deeze Dochter, by onzen Dichter
 nergens genoemd, hiet, volgens onze nieuwer Kronyken,
 Machteld; volgens de Franschen, Bertha. Sommigen ma-
 ken van Machteld en Bertha twee Zusters. en mogelijk te
 recht.

- 1055 Was toe / en han maghen hoghe.
 Herman / han Zaffen de Hertoghe /
 Was haer vader / een hoghe man.
 An dese vrouwe Florens han
 Enen sone Diberike /
- 1060 En ene dochter des ghelike /
 Die in hulwelike te lone
 Seder hadde de Franse crone /
 Als historie sal segghen wt.
 Dese Florens en sijn wijs Gertruut
- 1065 Gaben oer goet tote Egmonde /
 In Espendels renten wijs poude /
 En een onse daer toe mede.
 In Boschuse / en tere ander stede /
 Hebben sise mede gherent
- 1070 Twee en twintich onsen omme trent :

FLO-
 RENS de
 Eerste.

Om

recht. want Meerhout, op 't jaar 1048, geeft aan Florens I en Geertruid, niet, gelijk Melis, ééne Zoon en ééne Doch- ter; maar twee Zoons, waarvan de eene, Florens genoemd, jong gestorven is; en twee Dochters, welker eene Koningin van Vrankrijk geweest is; maar meldt haare naamen niet. Bertha, op zijn Hollandsch Baarte, is getrouwd geweest met Filips I. Koning van Vrankrijk; en deeze Hollandsche Prins- ses is geweest eene der Grootmoederen van den tegenwoordigen Koning van Vrankrijk. Hoe zy, niettegenstaande haare vruchtbaarheid, van haaren Gemaal onwaardiglijk verstootten is, ter liefde van eens anders mans wijs, is te bekend om 'er meer van te zeggen.

†. 1070 (Twee en twintich onsen) deeze twee en twintig oncen bespraken Graaf Florens en Graavinne Geertruid, aan het Klooster, volgens †. 1068.

In Boschuse en tere ander stede.

die andere Stede heet in den Brief, by Jo. a Leydis *Scher- wick*; by Douza, *Sterwijck*. 't Is van weinig belang: maar, evenwel, lees hier xxxij oncen. Zo staat in beide de Uitg-
 van

FLO-
RENS de
Eerste.

- Omtrent Delf / aen helven tiden /
 Deggentien mogghen ten selven tiden.
 Tien tiden was in Vlaentzen mede
 Een Grabe van groter mogghentjede /
 1075 Die Boudene van Kisele hiet.
 Want / als ment bescreven siet /
 Hi makede Kisele de stede /
 Ente Kanessie oec mede /
 Daer hi noch in begraven legghet.
 1080 Dese Boudin / als men ons segghet /
 Die wort Keiser Heinrich man /
 Om dat hi van hem gheluan

Wal-

van Meerhout an. 1048. in *Buscbusa mansum xxxij uncias solventem*: zonder melding van *Scherwich* of *Sterwyck*. De reden, dat ik dit aantekene, is om den Brief zelve, by Douza, te zuiveren van eenen grooten mistand. zo staat 'er: *In Buscbusa MANSUS xxxij. in Sterwijck MANSUS xxviii. uncias SOLVENTEM.* lees voor *mansus*, een en andermaal, *mansum*. Zo lees ik by JO. a Leydis: in *Buchusa MANSUM triginta duas uncias solventem*, in *Scherwich MANSUM viginti octo uncias solventem*.

†. 1072 Deggentien mogghen ten —) zo staat in **A** en in **B**; en zo moet het weezen. Maar in **B** lees ik, *xix. morggen tiende ten* — en volgens de Aantek. van Seb. stondt in **C**, *negen morgen tienden ten* —. En hier moet Meerhout verbeterd worden, by wien men leest: *Juxta Delf xvi mansus, ex altera parte Delf ix mansus*. lees voor *xvi*, in 't eerste getal, *x*: en dan komen alle die woorden letterlijk overeen met den Brief zelve, en zaakelijk met onzen Dichter.

†. 1083 Walchren / entie Dier Ambochten) Meerhout: *Valentienas et Walachbriam*.

†. 1091 En want hi tefer geeste niet en hoert) *tefer* is te deezer. beneden V. 977. *tefer noot*: maar VII. 43. *te deser noot*. VI. 1028 *tefer stonden*: maar II. 521 *te deser stonde*. enz. *Geeste*, waarvoor in de *Andd.* *yeeeste* of *yesten*, is gemaakt
 VAN

- Walchren/ entie Vier Ambochten/
 En ober Scelt tlant dat hi sochte.
 1085 Dit gheschiede in ons Heren iaer
 Dusent en zeven en vijftich datz waer.
 Dese Boudijn hadde twee sonen;
 Enen Boudijn/ entien gonen.
 Quam an de Graeffcap sijnz vader/
 1090 En Henegoutwen altgader.
 En want hi tejer geeste niet en hoert/

FLO-
 RENS de
 Eerste.

1057.

So sal hier na van hem woert

Ghe-

van 't Lat. *Gesta*, dat zijn daaden of verrichtingen van zckere perfoonen, welker verhaal het lighaam eener *Historie* uitmaakt. Hierom gebruikt onze Dichter dit woord meermaalen in het Eenv. getal, en in de betekenis van *Historie* of *Geschiedenis*. Hy zegt dan, en hy zegt wel, dat Boudijn, die zynen Vader Boudijn van Rijssle in de Graaffschappen van Vlaanderen en Henegouwen is opgevolgd, niet behoort tot deeze *Historie*. Maar wat is dan, dat hy daarop laat volgen? *So sal hier na van hem woert*

Gbetelt worden —

Dit heefmen al mede zo, tot hier toe, overgestapt, zonder te zien dat Melis hier wederom beschadigd is. Want behalve dat in die woorden zelfs geen saamenhang is; waarom zwijgt hy van den tweeden Zoon, Robrecht den Vries, die zekerlijk tot deeze *Historie* behoort, en van wien in 't vervolg gesproken wordt, en met nadruk van het geene den Hollanderen, in zyne tyden, bejegend is? Maar van de tyden van den jongen Bouden geen woord. zie beneden by 7. 1171. 't Gebrek is klaar, en lichtelijk aan te vullen. By voorbeeld:

- En want bi tejer geeste niet en woert*
 „ So latic van hem bliven die woert:
 „ En enen andren, hiet Robrecht;
 „ En want hi Hollant heeft berecht,
 „ Als men vor waer heeft ghehoert,
So sal hier na van hem woert

H

Goe-

FLO-
RENS de
Ecritte.

Ghetelt worden / wat gheschiede

In sinen tiden onsen lieden.

1095 Hier heric tonfen Gzaven weder.

• Florens dwanc op en neder

Si

Ghetelt worden —

Ik heb 't op Rijn gesteld, om tevens te doen zien, hoe de herhaalde Rijnklank, *boert*, aanleiding tot zulk een uitlating heeft kunnen geeven. 't Is eene oude wonde, dewijlze in alle de MSS. gevonden wordt.

• 1094 *onsen lieden*) dat is, *onsen luiden*. Waartoe zulk een uitlegging? zal licht iemant vraagen. Hiertoe; opdat niemand denke dat Melis hier spreekt van *zyne Liederen*, of van *zijn Liedje*; gelijk Alk. droomde, toen hy hier op den kant nevens zette: *ons GEDICHT*. Is 't niet raak, zo is 't mis.

• 1096 *op en neder*) is *overal*; en niet *volkomenlijk*, gelijk Alk. zegt. Vergelijk deeze plaats met de volgende III. 524.

Willem gaderde op en neder

Sine vriende. —

Ferguut f. 5 a.

Hi reet blide achter die port

Up en neder, weder en vort.

der Ystor. Bloeme f. 10 b.

Hi liep al omme van boeke te boeke

Beide op ende neder.

Jan van Heelu p. 93.

Al dat lant op ende neder

Wert gestoert. —

en p. 154.

Vander Moeselen toten Rins

Op ende neder, in elke fide

Ende daer toe verre ende wide.

Doctrinale B. III. f. 38 b. uit Meeſter Marcus, dat is Martialis:

Scevola, du wils altoes eten

Met allen lieden op en neder,

En niement et metti weder;

Du drinxs ander liede wine,

En niement en drinct die dine.

Doch 't Latijn is niet van Martialis: zie de Suppositia X.

Scā-

Sine viande / haer ende baere /
 So dat hise hzochte in bare /
 Eñ makese oec also mat /

1100 Dat niemant waende in siue stat

FLÖ-
 RENS de
 Eerste.

Se

*Scævola; tu coenas apud omnes, nullus apud te:
 Alterius fittas pocula, nemo tua. &c.*

†. 1098 in bare) is hier niet in gevaar; maar in vreeze,
 in angst.

†. 1099 makese oec) in A kwaalijk make oec. in de Andd.
 maket je oec. beide, make en maket is goed voor makede of
 maakte. van 't laatste zie de Aantek. III: 1486. De Ouden
 hebben al vrecind omgesprongen met den Uitgang der Werk-
 woorden in den Onvolm. Verl. Tijd. En dit verdient opge-
 helderd te worden, tot beter verstand zo van onzen, als van
 andere Dichters dier ceuwe. Make, voor makede, vindenwe
 ook beneden IX: 142.

*Dat men niet bet en dade,
 Dan men de bavene over sloeghe,
 Eñ de vol corens droeghe,
 Eñ enen dike daer over MAKE.*

dat het hier moet genomen worden voor makede blijkt uit dade,
 sloeghe, droeghe; die anders moesten geweest zijn doe, slaa,
 draage, waarna wel gevolgd zou hebben make, faciat; nu
 is het faceret. Zo ook leve voor levede III. 1270.

*Eñ dat bi ontervet bleve
 Alle de dagbe de bi leve.*

daar is 't viveret: en zo mede by Maerlant XI. 66. f. 110b.

*Het badde geen recht gewesjen,
 Dat dese mort vernolen bleve,
 Eñ dit vleejch langher leve
 Daer die selbeit vut quam eñ tquaet.*

voor vivebat, zagen wy 't boven I. 262. buiten 't Rijm:

*Dertien iaer, een lettcl mee,
 Was hi Keyser; eñ leve voer waer
 Min dan twee eñ tseventich iaer.*

Gheschie voor gheschiede, beneden II 427.

*Dese dinc, de wi over liden,
 Gheschie in Grave Diderics tiden.*

FLO-
 ENs de
 Eerste.

- Sekter wesen haer hi lach:
 So dat hi op enen dach
 Ter Masen waert en ten Male
 Verwonnen hadde alte male
- 1105 Een groot deel siere viande.
 En als hi heren soude te lanbe/
 Nam hi sijns selves quaden goem/
 En soude onder enen boem/
 Te Hamerte/ onder die scade rusten/
- 1110 Want hitte en haer deets hem lusten.
 Daer hi sekter waende wesen
 Quamen sine viande in desen

Up

zie hier kort onder by §. 1124. *Meerre* voor *meerderde*; zie boven §. 577. *Beboeve* voor *beboevede* VIII. 197. enz. Jan van Heelu p. 24.

*Daer na thoense, dat si
 Heeren Heinrike was verbolgen
 Van Gaesbeke, ende dede haer volgen
 Den Grave van Gelre ———*

dat is, toonde zy. En p. 195.

*Sonder taenverdene enege pronde;
 Want men lovese hen te diere.*

dat is, loofdeze. zy zagen van de pronde, of buit, af; want de prijs, waarvoor zyze koopen moesten, behaagde hun niet: dat zoude meer dan bebloede koppen geweest zijn. Noch eens p. 216. *Her Walrave kinnese aljoe stout.*

dat is, kendeze. Rom. van Limburg B. VI. f. 70 d.

*Doch quam si tenen wive gegaen
 Die wrachte met siede: dier vragesi saen
 Of si woude bouden een wercwijf.*

dat is, vraagde zy. Walewein f. 34 b.

*Doe trac bi tswert met twee ringen,
 En vage-t scone an sinen ghere.*

dat is, vaagde, veegde, bet. En f. 59 c.

*Tors nam bi, eert hem ontghinc,
 En voere-t thant sinen waert,*

dat is, voerde of brogt bet. Ferguut f. 1 c.

Ende

- Op hem ridende ontvesien;
 Eer hi ente sine consten ontsien/
 1115 Wozt hi verslegghen daer ter stede
 Eñ vele van sinen lieben mede/
 Eñ wozt tEgmonde ghebzagghen;
 Eñ begraven hi sinen magghen
 tEgmonde/ daer sijn hoober lach
 1120 Dideric. Groot hant gheslach
 Was daer/ alst geen wonder sceen.
 Men screef sesticly doe ende een
 Eñ dusenticly ons Heren laer;
 Doe gheschiede plaghe zwaer.

FLO-
RENS de
Ecrfte.

1061.

1125 Der

- Ende gbinc sitten op die erde;*
Ontfarmelec claghe si baer zeer.
 dat is, *klaagde zy.* En f. 32 c.
Si voeren met tote Rikenstene;
Daer festerefe Galiene.
 dat is, *feesteerdeze.* Limburg B. I. f. 6 c.
Dies danke si dicken den bogen Voget
Van bemelrike, daert al af quam.
 dat is *dankte zy.* doch zie ook van dit woord breeder III. 1486.

¶. 1109 *onder die scade*) dat is *schaduwe.* Jafon f. 131 b.
leggende in mijn bedde onder de schade vander doot. Maer-
 lant Evang. c. 137. f. 140 a.

Want Pieter meer miraclen dede
Dat bi met siere scade ghenas
Menegen die bebevelt was,
Dan dat Jesus ghenas die vrouwe.

let wel op de Theologie der tyden.

¶. 1121 *alst geen wonder sceen*) *gbeen* vind ik ook in **B**;
 waarvoor in **U** *cleen.* kwalijk. *sceen* vindtmen ook in **U**;
 waarvoor in **B** *was en sceen.* mede kwaalijk. Ik denk dat de
 Uitschryver *was*, by verzinning, geschreeven hadt voor
sceen; en vervolgens ziende dat het niet rijnde, daar achter
 vougde de woorden, *en sceen.*

¶. 1124 *Doe gheschiede plaghe zwaer*) zo staat 'er in Al-
 len.

FLO-
RENS de
Ecrte.

1125 Dertien iaer / dus est ghetelt /
Had hi Hollant in sijn ghetelt.
Sijn wif offerde tier tijt
Twce kasuffelen en een tapst
Dor haren man; en helt in hant

1130 Met haren kinderen boort Hollant.

Int iaer Goeds festich ende dzie
En dusentich / dus lesen wie /
Kobrecht / Grave Boudens sone /
Die ioncte was hi / de gone /

DIEDE-
RIK de
Vijde.
RO
BRECHT
de Vries,
1063.

1135 Van

len. doch 't is bedorven. *Plaage zwaar*, kan aldus wel ge-
zeid worden, Onbepaaldelijk, van eenig ongeval; 't welk
daarop, Bepaaldelijk, verhaald en aangewezen wordt. op
die wyze zegt onze Dichter III. 820. even Onbepaald,

Gheschiede ENE sware plaghe.

Maar wanneer hy spreekt van eene plaage, die hy kort te
vooren gemeld hadt, zegt hy Bepaaldelijk, *DESE plaghe*. zie
III. 1170. VIII. 879. En zo diende ook hier gelezen te
worden:

Doe gheschiede DESE plaghe zwaer.

of ten minsten *de plaghe*; en wel aldus, met de zelfde letteren:

Doe gheschie DE plaghe zwaer.

van *ghescie*, voor *ghesciede*, sprakenwe zo even by \S . 1099.

\S . 1138 *Dies van Hollant was de chens*) zo staat in de
Andd. niet *Die*, gelijk in *A*. *Dies is cusus*. beneden \S . 1185;

Dies Brabant, Lottrike en Ardenne

Al gader was ———

en noch eens \S . 1198.

Dies bier voren gheswaghen waert.

zo ook *Wies*, en wel, gelijk hier, van eene Vrouw, boven
 \S . 454: ——— *de Coninghinne,*

Doer wies bede ende doer wies minne

Hi den Grave dit goet gaf.

Seb. verklaarde hier *chens* door *Cinse*, *Schattinge*. maar Alk.
keurde dit meesterlijk af, zeggende: *Niet CYNSE, maar de*
SESDE Grave van Holland. Hoe heeft het den Man in 't hoofd
kon-

- 1135 **H**anden floeren van Vlaendren lant /
 Nam te wibe in huwelike lant
 Gertruden / de weduwe Grabe Florens /
 Dieg van Hollant was de chens :
 En dat maecte Boudijn sijn vader.
- 1140 **W**ant hi hem ontfach alte gader ;
 Dat hine kende scarp en vroet /
 En hi noch soude omme goet
 Bouden / sinen broeder / ansprecken /
 Die zochte was en sonder treken.

DIEDE-
 RIK de
 Vijfde.
 RO-
 BRECHT
 de Vriex

1145 **D**ieg

konnen komen? Als 'er in zijn Uitg. ook stondt *Die* en niet *Dies*; men mogt denken dat hy daardoor verbijsterd was geworden. Maar waar heeft hy geleerd, dat *de chens* betckene *de Zesde*? En wat scheelde 't Robrecht, of Florens de *Zesde* of *Zevende* Graaf van Holland geweest was? Maar dit scheelde Robrecht, dat Geertruid, Florens weduwe (want van Haar wordt in deezen regel gesproken) in 't bezit was van Holland, en 'er alle de Graafelyke inkomsten van genoot, als Voogd van haaren Zoon. Het was niet om den persoon van Geertruid, maar om den chens van Holland, dat Robrechts vader dit huwelijk tusschen Haar en zyn' Zoon *gemaect* heeft; gelijk aanstonds volgt. En Melis zelf heeft v. 1153. naauwlijks gezcid, *Gbertruut nam den man*; of hy laat 'er aanstonds op volgen:

Dus quam Roebrecht Hollant an.

Dus werd hy, die arm was, rykelyk gegoed op *der Hollanderen chens*. zyn voorzaat Florens was het vroeger geweest op *der Vriexen chens*, v. 1156.

v. 1141 *scarp en vroet*) dat is *wreed en listig*. hoedaanigheden, waarom de Vader deezen Zoon in alles mistrouwde, en handelde gelijk duidelyk by onzen Dichter te leezen is. *vroet* is hier *listig, bedriegelyk*, of, gelijkmen met een beschaafder woord zegt, *politijk*. Robrecht was *scarp en vroet*: integendeel zyn Broeder Boudijn was *zochte en sonder treken*. Dit staat lijnrecht tegen elkander over.

DIEDE-
RIK de
Vijfde.
RO-
BRECHT
de Vries.

- 1145 Dieſ ſo ſtac hiſn uten lande /
Eñ dedem opheffen die hande
Coudenaerde / eñ ſwoeren dan
Openbare boerde man /
Dat hi altooſ / in ghere ſake /
1150 Den broeder om lant ane ſprake :
Eñ brochtene teſen hulweleke.
Ghertruut ſach wel / dat ſoe breke
Helpen hadde / eñ nam den man.
Dus quam Koebzachte Hollant an.
1155 Eñ want ſijn bozſate Florenſ
Ghegoet waſ op der Dzeſen cheng /
Eer hem Hollant ane quam /
Het men doe / alſ ict vernam /

G221

†. 1145 Dieſ ſo ſtac hiſn uten lande) dit is een hard
woord ten opzigte van Vader en Zoon. vergelijk IV. 270. VI.
849 en 857. Steeken was van ouds *stooten*. Walewein f. 45 a.

*Met bantbomen groot eñ ſtarc
Begonſten ſi burten eñ ſteken.*

Doctrinale f. 10 c.

*Neemt enen pot van metale
En enen andren daer bi
Die van erden gbenaect ſi;
Eit dat ſi tſamen ſteken,
Die erden pot bi ſal breken.*

Voor *biſn* hebben de Andd. *bine*: beide is 't, *by bem*.

†. 1149 in ghere ſake) de Andd. *om gbene ſake*. maar dat
om is daar kwaalijk ingesloopen uit het volgende vaars. *Gbere*
is *gbeenge*, geener; gelijk *ere* is *eenre*, eener: boven †. 472
bi ere Nonnen: en zo elders. maar *gbere* nergens dan hier.
Doctrinale B. II. f. 12 a.

*Want gramſcap in geer ſtonde
En mach weſen ſonder ſonde.*

Voor *gbeenre hande*, beneden VI. 176. zeiden de Ouden ook
gberaude, Maerlant, van Aaron en verdere Priesteren, f. 29 a,
Hi ne mochte ſijn doof, no blind,

No

- 1160 **G**abe van **D**ieslant bi toenamen /
En bozt wozt **R**obrecht alte zamen
Gheheten **R**obrecht de **D**iese mede /
Da sinen **D**ozate; dus wilde de sede.
Achte iaer verboghede hi **H**ollant /
En hadt metten wibe in hant.
 1165 **W**aer in sinen vierden iare
Quam hem in **H**ollant de mare /
Dat sijn vader waer doot bleben /
Die hem twiif hadde ghegeven.
Boudijn / sijn vzoeder / met siere vzoentwen
 1170 **H**elt **V**laendren en **V**enegoutwen
Niet meer dan bzie iaer naden vader.
Hi starf; en het quam alte gader

DIEDE-
 RIK de
 Vijfde.
 RO-
 BRECHT
 de Vries.

Op

*No crepel, no bootseus,
 No manc, no ooc camuus,
 No gherande lette mede
 Vanden boofde tote beneden. —*

D. van Assenede f. 18 b.

*En mach dor die venstre liden
 Vliege no mosie te genen tiden,
 No gerande worm des gewinnen.*

Deeze vensters waaren gemaakt van Myrrenhout, dat geen
 gewormte onderhevig was, en vliegen en muggen buiten
 hieldt. Want *mosie* is *mugge*, in laater Latijn *muscio*, en
 daarvan in 't Fransch, *moucheron*. zie Salmasius ad Hist. Aug.
 T. I. p. 157. Vaernewijck, Tr. II. §. 79. *Daer bem de mue-
 syen duerjtraelden.* dat is, daar hem de *muggen* staken.

*. 1161 **R**obrecht de **D**iese) zie hier achter.

*. 1171 **N**iet meer dan bzie iaer) by den een' wat meer,
 by den ander wat minder; en dus altijd omtrent de drie jaa-
 ren. Dewijl nu Melis geen woord spreekt van iets, dat den
 Hollanderen, in dien tusschentijd, dat is, gedurende de Re-
 geeringe van Boudijn, Robrechts broeder, zoude geschied zijn,
 zo bevestigt dit het geene wy boven by *. 1091. aangemerkt
 hebben.

DIFFR-
RIK de
Vijfde.
Ro-
BRECHT
de Vrijs.

Op Vernoude en Voudijn / sijn kinder.

Maer sijn wijs Kichilt behilt ghinder

1175 Boven een kinderen de oberhant:

So datse die van Vlaendren kant

Haetten / om haer moeplichede /

Haer en hare kinder mede:

Dat haer swaerlike verginc /

1180 Als u hier na tsellet die dinc.

1070.

Als men dusent en seventich screef /

March

†. 1183 Godebaert / vander Mucsele Hertoghe) Melis is hier te verschoonen als Vertaaler van Meerhout, die op het zelfde jaar 1070, zeide: *Godefridus Dux Mosellanorum obiit, et Godefridus Gibbosus successit.* Wy hebben meermaalen gezien, dat Meerhout Sigebertus geleezen, en van naby gevolgd heeft. By deezen leestmen ook op 't zelfde jaar: *GERARDUS Dux Mosellanorum moritur. Moritur etiam Dux GODEFRIDUS. Gerardo filius ejus DEODERICUS; Godefrido succedit filius ejus GODEFRIDUS GIBBOSUS.* De twee, die beide in 1070 overleeden, waaren beide Hertogen van Lotteringen. en dewijl Sigebertus hier het Hertogdom van den tweeden niet noemt, schijnt Meerhout den naam van *Dux Mosellanorum* van beiden verstaan te hebben. Men onderscheidtze doorgaands in *Opper- en Neder-Lotteringen*. Wy konnenze korter, en niet oncgelyker, onderscheiden in *Lotteringen* en *Lotbier*. Het is eene aanmerking van Bruzen la Martiniere, dat Sigebertus het Eerste altijd noemt *Ducatus Mosellanorum*; het Tweede; *Ducatus Lotbaringia*; Wippo, integendeel, het Eerste, *D. Lotbaringorum*; het Tweede, *D. Ribuariorum*. 't Is geen wonder, en allerzekerst, dat veele laater Schryvers met die Naamen gebrabebeld hebben. De zelfde Landbeschryver heeft aangetekend, dat veele Nieuwe Schryvers den naam van *Mosellani* ook gegeven hebben aan *Neder-Lotteringen*, dat is, *Lotbier*. En lang te vooren hadt Butkens p. 10. het zelfde gezeid in deeze sterke woorden: *Plusieurs escrivains ont l'ourdement failly en ce qu'ils ont fait le Roy Godefroy, Duc de Lorraine Mosellanique, &c.* Zie daar dan Meerhout ook schuldig aan dien lompn mislag. nochtans veel lichter te verschoonen dan Bu-

Mach men lesen dat doot bleef
 Godebaert / vander Muesle Hertoghe /
 Een rike man en een hoghe /
 1185 Diez Zabiant / Lottrike en Arbenne
 Al gader was / als ic bekenne ;
 En liet Godebaerde den Boelcus /
 Die sere brone was en preus /
 En ene dochter / die hiet Ude.
 1190 Haer kinder sijn bekent lude,

DIERDE-
 RIK de
 Vijfde.
 RO-
 BRECHT
 de Vries.

Want

Buchel op Heda p. 135. die beide de Godevaards, by Sigebertus en Meerhout gemeld, noemde *Dux utriusque Lotbaringiae*. Dit strijdt al te grof tegen Sigebertus, enz. Maar Meerhout zoude uit de Historien zelfs verdedigd kunnen worden. Want schoon Godevaard, in 1070 stervende, alleen was *Dux Ribuariorum*, hy is te eeniger tijd ook geweest *Dux Mosellanorum*. Zijn Vader Gothelo de Groote bezat beide die Hertogdommen toen hy in 1044 overleedt; en werdt opgevolgd, in *Lotteringen* door zynen oudsten zoon Godevaard den Stouten; maar in *Lotbier* door zynen anderen zoon Gothelo, in wien de bekwaamheid meer noodig was, dan gepreezen is. doch Keizer Henrik III vondt het zo goed. Maar Godevaard nam dit zo euvel, dat hy de wapenen tegen den Keizer opvatte, en veele verwoestingen aanrechte. Hierdoor verloor hy ook *Lotteringen* in 1046; wordende in zyne plaatse gesteld Albert van Alfatiën, die in 1048 door Godevaard vermoord werdt: daar dees echter niets by won. Zijn broeder Gothelo was ondertusschen overleeden, en werdt in *Lotbier* opgevolgd door Frederik, Graave van Luxemborg; die in 1065 het tydelyke verliet. Toen stelde Keizer Henrik IV den zelfden Godevaard, die voor twintig jaaren geweest was Hertog van *Lotteringen*, aan, tot Hertog van *Lotbier*; waarin hy 1070 opgevolgd is door zynen zoon, hier te lande noch wel bekend onder den naam van Goverd met den Bult. Versta dat die woorden van Meerhout, *Dux Mosellanorum*, niet van het geene Godevaard was toen hy storf; maar van het geene hy bevoorens geweest was.

†. 1189 Ude) Ida, zuster van Goverd, en vrouw van Eusta-

DIEDE-
RIK de
Vijfde.
RO-
BRECHT
de Vries.

Want si hzoech Godebaerde van Bulgioen/
Den edelen/ stouten/ hzomen Baroen;
En Boudijn sinen hzoeder mede/
Die Coninc inde Heilighe stede

1195 Dozt tote Iherusalem/
Als men lesen mach van hem.

Die hocheuse Godebaert/
Dies hier boren ghetwaghen waert/
Quam met coninclicken here

1200/ Op Hollant met sterker were/
En van Utrecht quam met hem
In helpen de Bisscop Willem/
En al op Kobbzichte den Driese/
De van sozghen en van verliese

1205 Ute
stathius, Graaf van Bologne, of, gelijkmen in oud Duitsch
zeide, van *Boenen*; van den Latijnischen naam *Bononia*. MS.
by Butkens, Proeven p. 63.

*Want van Vlaendren Grave Ferrant,
En 's Coninx broeder van Inghelant,
Ende die Grave van Boenen der stede,
Ende die Grave van Hollant mede,
Besaten Brussel die stad.* [A.O. 1312.]

Zie ook Kiliaan p. 728. Uit dit huwelijk zijn gesprooten drie
zoons, Godevaard, Boudewijn, beiden sedert Koningen van
Jerusalem, en Eustathius. De vierde, Willem, is nooit ge-
weest. Zie de Considerat. Historiques van Louis Chantereau
le Febvre; en de Assertio Genealog. Franc. van David Blondel.

✧. 1191 Godebaerde van Bulgioen) zie hier achter.

✧. 1194 Heilighe stede) in de Annd. *bele stede*. Beneden
VII. 96. vindenwe *beel* voor *beil*. Doch dat is wat anders
dan *beel* voor *beilig*.

✧. 1199 met coninclicken here) Meerhout op 't jaar 1071.
cum Wilbelmo Ep. Traj. et regali exercitu. dat is te zeggen,
met een schoon, talrijk, magtig leger. Andere geheimen
moetmen hier niet zoeken.

✧. 1205

- 1205 **Ute Hollant wert verbzeven.**
 Zijn Stief zone is met hem bleven /
 Die nochtan doe ionc was en kleine;
 Te Ghent quam hi ontgoet al rene.
 Men screef dusent als dit ghevel
- 1210 **Een en seventich also wel.**
 Vier laer stont in Godevaerts hant
 Aldus de Graeffcap van Hollant.
 Int laer te horen eer de Driese
 Comen was tot desen verliese /
- 1215 **Was Boudijn / sijn hzoeder / doot bleven.**
 En als hi int lant quam verbzeven /
 Quamen an hem de baroene /
 Poerters / ridders / van hoghen doene /

DIEDE-
 RIK de
 Vijfde.
 RO-
 BRECHT
 de Vries.

1071.

En

†. 1205 **Ute Hollant wert verbzeven)** 't is aanmerkelijk, dat dees Robrecht, de eerste Vreemdeling, die Graaflijk bewind over Holland gevoerd heeft, niettegenstaande anderen zo breed van zyne dapperheid opgeeven, zich zo schandelijk, met wijf en kinderen, uit den lande liet wegjaagen; zulks, dat hy 'er niets overig behieldt. Dit is noit eenen geboren Graave van Holland gebeurd, schoon zy somtijds magtiger vyanden tegen gehad hebben. Integendeel, 't geen Robrecht, toen hy 't hadt, niet bewaaren kon, wist zijn Stiefzoon Diederik, toen hy 't kwijt was, weder te krygen. Maar Robrechts hart hong over Vlaanderen, zijn wieg en bakermat. Om dat te winnen, schoon hy 't plegtelijk hadt afgezwooren, was hy een Alexander: om Holland te verdedigen, een Robbert Leverworst. Zo veel verschilt het, geregeerd te worden door Inborelingen, of door Vreemden, die, veel al, elders een trekpleister hebben.

†. 1207 **nochtan doe)** liever las ik hier, *nochtan*, zonder *doe*: of, gelijk hier in de Andd. staat, *noch toe*; waarvan zie beneden by †. 1316.

†. 1213 **Int laer te horen)** zie hier achter.

†. 1221

DIEDE-
RIK de
Vijfde.
RO-
BRECHT
de Vries.

Eñ baden hem om helpe ghinder
1220 Dan dat fukilt eñ haer kinder
Dlaendgen reimerden also zware;
Wille hi bechten iegheng hare /

Si

§. 1221 reimerden also zware) dit is in alle de MSS meer of min bedorven. voor *zware*, staat in *A* *ware*: in *B* *ferre*: in *C* *ferre* *zware*. Uit vergelykinge van 't eene en 't andere heb ik 't verbeterd, gelijk ik 't hier geef. En sedert de Hooggeleerde heer Alberti my het MS. *C*, waaruit de Eerste Uitgaave ontleend is, medegedeeld heeft, vind ik myne leezing *also zware*, daar volkomen bevestigd. Want Matthijs Gerritsz schreef ook eerst *also fere*; maar ziende dat hy kwaalijk geschreeven hadt, haalde hy een fijn streepje (dat de Klerk van den Eersten Uitgever over 't hoofd zag) door *ferre*; en schreef 'er achter, *zware*. Voor *reimerden*, lees ik in *B* *remeerde*: in *C* en in de Eerste Uitg. *remerde*: maar in die van Alk. *renierde*; en dat is by hem *regnierde*, *regierde*. alles mis. Richild was, volgens Meyerus op 't jaar 1071, gehaat ter oorzaake van haar harde regeeringswyze, gierigheid en hoogmoed. Zy drukte de Vlamingen met nieuwe en ongewoone schattingen; zy mergelde hen uit. Met één woord, iemand *reimeren* schijnt my weinig te verschillen van iemand *plonderen* of *berooven*. Jan van Heelu p. 108.

*Her Pauwels van Drongen waert,
Ende ber Gielis die Bastaert,
Tjertoghen Oem van Brabant,
Eñ daer toe menich vrome Seriant,
Op borgen ute gegeven,
Die daer alle doot bleven,
Ghercimert van baren goede.*

verftaa de twee laatste regels van de Borgen, die de twee genoemde Heeren gegeven hadden om op vrye voeten gesteld te worden: welke Borgen daar allen doodbleeven, *be-roofd* van het hunne, als gevangen in een vreemd land. Zo beloofde een gevangen Ridder zich zelve te zullen *reimeren*, toen hy gouden bergen beloofde om zijn leeven te behouden, in Limborg B. II. f. 25 a.

*Nu es die Ridder in sorgen groot,
Eñ in anxste vander doet.*

Gbi

1225 Si willen alle mit hem sterben /
 Of hem daer an Vlaendren erben /
 So dat hi des hadde gheer ;
 En quam doe met sinen heer

DIEDE-
 RIK de
 Vijde.
 RO-
 BRECHT
 de Vries.

21i

Ghi Heren, seiti, nu verdeildi
 Al uwen wille over mi.
 Hets recht: ic ben u ghevangene.
 Michti mi te doedene of te bangene,
 Ghi doet wel, inne mages niet weren.
 Maer hoe bier is gbeveren,
 Wilt u een lettelt bat beraden,
 En nemt vore mine mesdaden
 Beteresse, die u eerlijc si.
 Ic sal so sere reymeren mi,
 Dat u wonder bebben sal,
 En daer toe den lieden al.
 Lant, dorpe en castele
 Gbevic u en rijcbede[n vele].
 Ic wille werden oec u man
 Met vijfhondert Ridderen nochtan.
 Niemen en sal blame vinden.
 Ic wille, alse verre als men mi wilt finden,
 Doen stichten Cloestren en Canesien
 In deere der reynder Maget Marien;
 Doen vore die zielen messe singhen.
 Noch willic mi meer verdwingen.
 Ic wille maken ene Canesie
 Van XX Canoneken, en ene Abdie
 Van hondert Moneken, op dat u voegt.

die zoveel geeft, berooft zich zelve van niet weinig. Ik zal eens waagen te zeggen, dat weinig Ridderen in staat waren zo veele schatten te geremeren, als dees eene hier aanbodt. Want dat is de zelfde uitdrukking die onze Dichter boven v. 644. gebruikte, zeggende, dat veel volks niet in staat was zo dierbaare steenen te geremeren, als 'er stonden in de tafel, die Hildegard aan S. Aelbrecht offerde. Als men het zyne weggeeft, reimert men zich zelve, gelijk dat volk, en die Ridder, zouden gedaan hebben.

Maar

DIEDE-
RIK de
Vijfde.
Ro.
BRECHT
de Vries.

Bi Cassel t'Sint Omaerz waert.
Daer quam Richild ande baert /
Arnout en Bouden / hare kinder ;
1230 En met een groot here ghinder
Die Coninc Philips van Franckie.
Daer was ghevochten bitterlike.

Ar

Maar Richild , die *nam* het geene haar niet toekwam , *reimerde* anderen.

†. 1227 Bi Cassel) zie hier achter.

†. 1230 met een groot here) in Allen staat hier , *met hem groot beer*. Maar zoras gy het volgende vaars zult geleezen hebben , zultge my toestaan , dat hier noodzaakelijk *een* , en niet *bem* , moet geleezen worden. En op dat vertrouwen hebben wy 't zo veranderd.

†. 1233 Arnout) Richild verloor hier niet alleen haar^{en} oudsten Zoon Arnoud , een' jongeling van omtrent 17 jaaren ; maar ook haaren derden Man , Graaf van Herfort , die by Meyerus heet , *Guilelmus Osbernus* , *Normannus gente* , *novus Ricbildis maritus*. zie Butkens p. 65.

†. 1234 Bouden — onscoot) dat is , volgens Seb. *werdt verloren* : volgens Alk. *gemist* ; die 'er , tot verklaringe van het volgende vaars , byvoegt , *dat by noit gevonden is*. Hadt Alk. hem gezocht , hy zou hem wel gevonden hebben. *Onscoot* is hier niet anders dan *ontkwam* ; want het staat over tegen *bleef dood*.

Arnout , de outste zone , bleef doot ;

Bouden , de ionxte , de onscoot.

en de volgende regel ,

Men border nummerme na tale ,

is juist het geen wy meenen , alswe zeggen , *men hoorde 'er noit meer naar taalen* : anders , *zy taalden* , *zy vraagden* , niet meer naar hem : zie Kiliaan by TAELEN. Ondertusschen schijnt Seb. zyne verklarung , *werdt verloren* , enkelijk overgenomen te hebben uit het kleine Vlaamsche Kronijkje van Geeraerd van Salenson , eindigende met het jaar 1557 , en in dat zelfde jaar te Gend gedrukt : want daar lees ik fol. X 3.

178

Arnout / de outste zone / bleef doot :
 Bouden / de ioncte / de onscoot.
 1235 Men hoerder nummerme na tale.
 Die Coninc Philips also wate
 Gheesconfiert en al onbaen.
 Rikilt selve mozt ghebaen /

DIEDERIK de
 Vijfde.
 RO-
 BRECHT
 de Vries.

En

in welcken strijt Grave Boudewijn verloren wiert, zo dat men niet en wist waer by waer, weder by versleggen was oft ghevanghen. Het welk ook naargevolgd is door M. van Vaernewijck in zyne Vlaemsche Audvremdicheyt Tr. III.

S. 35. *Baudewijn a' Onnoosel ———
 Robrecht de Vriese dwanc synen toren,
 In welcken strijt by bleef verloren.
 De Walen en Henewiers gbinghen tondere.
 De Vlaminghen deden by Cassel wondere.*

Vanwaar nu hadt Salenfon deeze vertelling? Want in de groote Vlaemsche Kronijk, gedrukt te Antwerpen 1531, leestmen c. XV. f. 15 b. op eene andere wyze kwaalijk, dat Boudijn tusschen Kassel en S. Omaers *verslagen* is. Doch Salenfon was 'er de uitvinder niet van. Want sedert heb ik ook in den Heraud geleezen f. 22 a. *van Boudijn en wistmen nyet wair by bleeff.* Wat is dit dan? Niet anders dan eene misrekening van omtrent 26 jaaren; in niemand minder te verschoonen dan in Alkemade. Want dees Boudewijn, Graaf van Henegouwen, is in 't jaar 1096 mede vertrokken naar 't H. Land. In 1098 werdt hy, benevens Hugo, 's Konings broeder van Frankrijk, door de Christen Vorsten afgezonden aan den Keizer van Konstantinopelen. Op weg zijnde, worden zy door een menigte van vyanden overvallen, en in deeze schermutseing is Boudewijn *vermist* of *verlooren*. Will. Tyrius verhaalt het in 't begin van zijn zevende Boek, en voegt 'er by, datmen noit geweeten heeft, waar hy vervaaren was; beweerende eenigen, dat hy op de plaats doodgebleeven; anderen, dat hy, gevangen en gebonden, dieper in 't Oosten weggevoerd is. En dit is juist het geen Salenfon zeide, datmen niet wist, *weder by versleggen was oft ghevanghen.*

DIEDE-
RIK de
Vijfde.
RO-
BRECHT
de Viics.

- Entie Driese die woert mede
 1240 Cot Sinte Omarz inbe stede
 Ghebaen / so dat men sprac daer af /
 Datmen den enen omben anderen gaf.
 En Koebrecht de quam te lande /
 En had al Vlaendzen in sine hande
 1245 Sident xxij iaer.
 Cote Cassel maecti daer naer

Ende

†. 1242 Datmen den enen omben anderen gaf) Sigeber-
 tus: *altero pro altero relaxato*. Meerhout: *laxatis utrisque*.
 Zo verhaalt het ook Meyerus. anderen anders.

†. 1245 Sident xxij iaer) in **M** ook *fidem*: maar in **B**
feder. en zo verklaaren de Handschriften dikwils malkande-
 ren. Maar voor xxij, vind ik in **B** en in **C** xxij. Ook heeft
 de Heraud hier gelezen xxij. En zo leestmen ook zelfs by
 Meerhout. Nochtans heb ik xxij behouden; zo omdat ik 't
 vinde in **A**; als omdat Meyerus het overlyden van Robert
 stelt op 12 Octob. 1093. Zeker is, dat de Regeertijd van
 Robert, als Graaf van Vlaanderen, voegelijkt geteld wordt
 van 22 Febr. 1072, op welken dag Graaf Arnoud het leeven
 verloor: en van welken dag, tot 12 Oct. 1093 toe, niet meer
 tijds verlopen is dan 21 jaaren, 7 maanden en 20 dagen.
 Volgens deze rekening kan hier xxij geen plaats hebben;
 wel xxij of xxj. omdat de meeste Schryvers gewoon zijn een
 rond getal te verkiesen voor een gebroken; en de overschie-
 tende maanden en dagen (die zy al veel zelfs niet weeten)
 somtijds voor niets, somtijds voor een heel jaar tellen. Dus
 schreef Melis wel, xxij; en Sanderus niet kwaalijk, toen hy
 de onwettige Regeering van Robert begrootte op xxj ja-
 ren. 't welk mede dient tot bevestiging van onze leezing
 alhier. In de Naamlijst onzer Graaven achter de Eerste Uit-
 gaave van Melis, vindtmen, in de Kolom, daar *Sterfdag*
 boven staat, nevens den naam van Robrecht, die 'er in het
 geheel niet te pas kwam, geschreeven; 1071 *verdreven*. Alk.
 die gewoon is te bederven 't geen hy verandert, liet het
 woord

Ene canesse / daer hi in legghet /
 C Sinte Pieters / alse men zegghet.
 An Ghertruden / weduwe Grabe Florens /
 1250 Wan hi enen zone / die sijn ghepeng
 Sibent sette te dienste ons Heren /
 En hi beiaaghebe vele eren
 Met Godebaerde van Bulgioen
 Ant heilighe lant van promissioen /

DIEDE-
 RIK de
 Vijfde.
 RO-
 BRECHT
 de Vries.

1255 Den

woord *verdreven* achter, en stelde 1091 in de plaatse van 1071: alsof Robrecht, in 1091, *Graaf van Holland gestorven* waare. en hoe kon hy dat vereffenen met zijn drie en twintich jaer?

†. 1249 *Grabe Florens*) en zo weder †. 1257. Beide die regels zijn te lang. Neem 'er 't woord *Grave* uit; en zy zullen beide veel zachter rollen.

†. 1253 *Godebaerde*) dit heb ik ontleend uit **N**. In **B** vind ik *Govaerde*. maar in **A** *Godefrote*: het welk ik verworpen heb, omdat het elders nergens in eenig *MS.* van onzen Dichter voorkomt. De Latijnsche naam *Godefridus* is, in het Fransch *Godefroy*, *Geoffroy*; maar in het Duitsch, altijd *Godevaard*, en, by verkorting, *Govaerd*, *Goverd*. Kwaalijk, dan, noemmen die oude *Godevaerds* tegenwoordig genoegsaam niet anders, dan *Godefrid*. Wonder fraay zijn de *Variatiën*, waarmede *Kakolijn* deezen naam schreef, als *Govaert* †. 951. 959. *Godevaert* 946. *Godefaert* 997. *Godefroi* 963. *Godenfrade* 722. Datmen 'er geen *Godefried* vindt, is. meen ik, bygekomen, omdat hy niet wilde schryven, gelijkmen in zynen tijd sprak. Zo is ook *Sigefridus*, in het Duitsch, niet *Sigefrid*, maar *Sieuwaard*, *Sieuwerd*.

†. 1254 *Ant heilighe lant van promissioen*) dit vaars is in de *Andd.* vergeeten geweest, en aldus aangevuld,

Plach hi te doen sijn Sermoen.

welk *Sermoen* *Alk.* aanzag voor een *Aanspraake* voor 't leger. Doch die 't eerst schreef, dacht, waarschijnlijk, dat

DIEDE-
RIK de
Vijfde.
RO-
BRECHT
de Vries.

- 1255 Den heibinen te verliese;
Eñ hiet oec Robrecht de Vriese.
Sicre Stiefsdochter / de Grabe Florens wan /
Gaf Robrecht enen hoghen man /
Coninc Philips zone van Brancrike /
1260 Den ionghen Coninc Lodewike.
Ene ander dochter drouch hem Gertruut;

Die

dees jonge Robert de Vries (toen zelf Graaf van Vlaanderen) een Monik of Priester was; door 't kwaalijk verstaan van v. 1251. — — die *sijn* gbepens

Sident sette te dienste ons Heren.

Doch die *dienst des Heeren*, betekent daar niet anders dan dat hy mede in 't H. Land geweest is, om dat te helpen winnen. Dat het *lant van promissioen* is het *land van belofte*, weet elk. Maerlant II. 26. f. 26 a.

— — *Dus segt hem,*

Sprak onse Here tot Moyses,

Dat dit lant van Promissioene es.

v. 1256 hiet oec Robrecht de Vriese) in 't Vlaamsche Kronijkje van Salenson, heet hy, *Robrecht de Vriese de Jonghe, filius Robrechts*. Will. Tyrius L. VI. c. 17. noemt hem, *Robertus qui cognominatus est Friso*. maar Meyerus, *Hierosolymitanus*, van Jerusalem. Hy begaf zich derwaarts in 1096, en heeft 'er zich ongemeen dapper gekweeten. Hy sneuvelde in 1111 aan de wonden, die hy in een gevecht tegen de Engelschen, gekregen hadt.

v. 1259 Philips zone) neen. Philips zelve. zie boyen by v. 1060.

v. 1260 Den ionghen Coninc Lodewike) ook dit vaars ontbrekt in de Andd. daarmen weder, om het gat te stoppen, van het volgende,

Ene ander dochter drouch hem Gertruut,

twee gemaakt heeft; die Alk. om de plaats ganschelijk te bederven, ons aldus opgedischt heeft:

Een

Die was in Denemarcke huut /
 En nam den Coninc Kanuut albaer.
 Van haer quam Karel / de daer naer
 1265 Vlaendren heeft an hem ghebreyghen /
 Entie te Brugge was verslegghen ;
 Adele hiet dese vrouwe hoghe.
 Seber had soe den Hertoghe

DIEDERIK de
 Vijfde.
 RO-
 BRECHT
 de Vriec.

Dan

*Een ander Dochter des gbelike
 (Droech bem vrouw Gbeertruut)*

Dees Lodewijk was niet de Man, maar de Zoon, van Berta van Holland.

†. 1263 Kanuut) in *B Canuc*. In *C* is dees naam zo geschreeven, datmen 'er niet alleen *canut*, maar ook *camit* of *camic*, uit leezen kan. De eerste Uitgeever was zo ongelukkig, dat hy 't allerflechtste verloor; en daarenboven *Camic* noch eens hervormde in *Bamic*, waarin vier letteren van de vijf bedorven zijn: en even zo veel in *Tauwe*, gelijk *Canut* in de oude Vlaamsche Kronijk 1531 c. XVI. genoemd wordt. Alk. schijnt evenwel kennis aan *Bamic* gehad te hebben, want hy heet hem *Soon van Canutus*. De eerste Man van Adela, Dochter van Robrecht en Geertruid, was Kanut IV. De Heraud f. 22 b. *Adele — nam te manne den Coninc Kanut van Deenmarken*. Hy werdt in 1088 vermoord. waarna Adela, met haaren jongen zoon Karel, in stilte de vlucht nam en naar Vlaanderen week; latende haare twee dochters in Deenemarken. Zie Meyerus.

†. 1264 Van haer quam Karel) in *B Van bem Kaerl*: In de eerste Uitgaave ook, *Van bem Karel*. met aanwyzinge op den kant, dat in *C* stondt, *Van bem quam Karel*. en zo leestmen in de Uitg. van Alk. Ondertusschen is de rechte leezing als hier, *Van baer quam*. Karel werdt Graaf van Vlaanderen in 1119, en vermoord in 1127.

†. 1268 Hertoghe van Doelgen) Alk. noemt deezen Hertog *Boëmond*: den eenen Broeder voor den anderen. Dees tweede Man van Adela hiet *Rogier*. Wel te passe zullen hier.
 I 3 komen

DIEDE-
RIK de
Vijfde.
RO-
BRECHT
de Vries.

Dan **Doelgen** tenen rechten man /
1270 Daer soe hi enen zone wan.
Noch ene dochter doech hem Geertnut /
Die na der moeder hiet al uut ;
Die doech Diderike van Elstaten.

Dan

komen de woorden van Meyerus op 't jaar 1082. *In de maand Juny storf de Noorman Robert Wiskard, die allerdapperste Krijgsbeld, Hertog van Appulien en Kalabrien, en werdt opgevolgd door zijn' Zoon Rogier, die [sedert] getrouwd is geweest met de Koninginne Adela, weduwe van Kanuut, enz.* En op 't jaar 1096, daar hy, onder andere doorluchtige personen van dien tijd, ook telt, *Boëmund Prins van Tarenten, met zijn' broeder Rogier Hertog van Appulien, die toen in huwelijk hadt Adela zuster van Robrecht Graave van Vlaandren; Guido broeder van Rogier; benevens Tankredus en Willem der zelve neeven.* Vergelijk de 324 Tafel van Hubner. Dees Boëmund, sedert Prins van Antiochien, is getrouwd geweest met Constantia, dochter van Philips Koning van Frankrijk, en van Berta van Holland. Zie ook Blondel, *Geneal. Fr. Assert.* Tab. 75. en den zelve, *De formula, Regnante Christo*, p. 359. Dit is al wat byzonders. Want dus zijn deeze Broeders (van Vader, maar niet van Moeder) getrouwd geweest, de oudste, Boëmund, met de Kleindochter, de jonger, Rogier, met de Dochter van Geertuid van Saxon, Moeder eener allerdoorluchtigste Nakomelingschap.

†. 1270 **enen zone**) Willem, Hertog van Appulien, die, volgens Hubner, in 1127 ongehuwd overleeden is.

†. 1272 **na der moeder**) in **W** staat hier, zottelijk, *na den Vader.* Deeze Dochter hiet, even als haar Moeder, Geertuid. Haar eerste Man was Henrik III, Graaf van Loven en Brabant, die 1095 in een Tornoy dood bleef, zonder kinderen. De tweede was Diederik, Hertog van Opper-Lottingen; uit welk huwelijk gesprooten zijn alle die,
in

Van hem quam Vlaendren te baten
 1275 Grabe Philips / die beech te niete.
 Maer van Henegouwen Marghete /
 Sijn Suster / was Grabe Boudijns moeder ;

DIEDE-
 RIK de
 Vijfde.
 RO-
 BRECHT
 de Vries.

Die

in de laater Historien zo bekende Hertogen van Lotteringen, Guise, enz.

†. 1273 **Diberik van Elsat**) tweeden zoon van Diederik en Geertruid, zo even gemeld. De oudste was Simon Hertog van Lotteringen. Dees Diederik storf in 1167, nadat hy Vlaanderen omtrent 40 jaaren geregeerd hadt.

†. 1275 **Philips / die beech te niete**) die, dat hier noodzaakelijk is, staat niet in *A.* maar in de *Andd. Alk.* verklaart dit zeer wel, dat Graaf Philips van Vlaendren *storf zonder kinderen.* Hy storf in 1191.

†. 1276 **van Henegouwen Marghete**) zo genoemd uit hoofde van haar huwelijk met Boudijn IV, Graave van *Henegouwen*; die onder de Boudijns van Vlaendren geen rang heeft. En dit is eene der onachtsaamheden in de *Tafelen* van Hubner, dat hy daar N° 66. heet Balduinus IV, te weten van Henegouwe, en van Vlaanderen VIII. Gelijk in die zelfde *Tafel* Henrik III, *Graaf* van Brabant, by †. 1272 gemeld, genoemd wordt *Hertog* van Brabant. Deeze Marghete was, na haar' Broeder Philips, Gravin van Vlaendren tot 1194.

†. 1277 **Grabe Boudijns moeder**) men zou somtijds mogen twijffelen, of *Alk.* niet eene belofte gedaan hadt, om zyne leezers spoorbijster te maaken; noemende hier telkens, in zyne verklaringen, verkeerde perfoonen. Doch 't lijkt meer naar droomers werk. Dees Graaf Boudijn, zoon van Marghete, is volgens *Alk.* de VII van dien naam onder de Graaven van Vlaendren, *toegenaamd Hapkin.* Dat is te zeggen, dat de Zoon tachtig jaaren eerder aan de Regeering gekomen zou zijn, dan de Moeder. Boudijn VII is geweest de zoon van Robrecht van Jerusaleem; en wordt, in

DIEDE-
RIK de
Vijfde.
RO-
BRECHT
de Vries.

- Die wan Margrieten: men vant hoeder
 Vrouw neghene in haren tiden.
 1280 Hier latic de geeſte liden
 Vanden Gzave Koetrecht den Driese /
 Die na ſinen zwaren verlieſe /
 Dat hi verloof in Holland /
 Vlaendren al ghetwan in hant.
 1285 Nu meer ſal ic beſceiden boozt
 Vanden Hollanſchen Gzaven die woort.
 Godebaert die ghebuulde Hertoghe /
 Die van ſinne waſ ſtout en hoghe /
 Hadde ghewozpen onder hem /
 1290 Viden Biſſcop van Utrecht Willem /
 Holland / en waſ vier iaer Here.
 Hi ſcade den Drieſen vele zere.

GODE-
VAARD.

Int

het Vlaamſche Kronijkje van 't jaar 1557, genoemd *Boudewijn Apken*; by Meyerus in 't Latijn *Securis*, dat is *Bijl*; of, gelijk Jo. a Leydis ſchreef *Annal. Egin. c. 18. Graef Bijlken*. Hy ſtorf in 1119, en Margriete, die volgens Alk. zijn Moeder zoude geweest zijn, in 1194. Melis ſpreekt van Boudijn VIII. dien ongelukkigigen Keizer van Konſtantinopelen.

†. 1278 Die wan Margrieten) in Allen ſtaat hier, *En of Ende*, in de plaatſe van *Die*. Ik heb echter de vryheid gebruikt van het te veranderen. Want zomen leeft, *En wan Margrieten*, kommen deeze woorden niet anders betekenen, dan dat Margriete van Henegouwen geweest zy Moeder van Boudijn en van Margriete. Doch 't is bekend, dat de eerſte Margriet geweest is Moeder van Boudijn, en die Vader van de andere Margriet. Wy ſpreken elders van zijn einde. Hy heeft nagelaaten twee Dochters, Johanna en Margriete. Onze Dichter noemtze beide in eenen regel III. 250 en 519. Dat hy hier, in deeze beknopte melding der Nakomelingsſchap van Robrecht den Vries, alleen gewaagt van Margriet, en niet van haar ouder Zuſter Johanna, is geſchied, omdat deeze tot zyne Hiſtorie niet behoorde. Maar Margriet behoort 'er wel

- Int iaer Goeds dusent sebentich en twee
 So dede hi den Oest Dzesen we/
 1295 En sloech hem of menighen man/
 Groten roef hi hem of wan/
 En bernde doypen en steden
 Met harde grotter moghentheden.
 Doch sciet hi van desen libe/
 1300 Als men sebentich en vize
 En dusent screef ons Heren iaer/
 Met ere abouturen swaer.
 Want daer hi ghinc ter heimelicheden/
 Belagheden albaer ter steden
 1305 Een Ghyselrecht / de knape was
 Diebtich van Hollant; en doz dag

DIEDS-
 RIK de
 Vijfde.
 GODE-
 VAAND.
 1072.

1075

Don-

wel degelijk toe. Hier beschrijft hy haar vooraf kort en fraay.

— — — men vant vroeder

Vrouwwe negebene in baren tiden.

Vroed is hier listig, bedriegelijk. zie boven by §. 1141. Koning Willem heeft het ondervonden. In de Hollandsche Kronijk heetze *Zwarte Griete*. En haar gedachtenis wordt noch gevierd in het Hollandsche spreekwoord, *Kwaade Griet*.

§. 1285 (*besciben*) in **B** niet alleen, maar ook in **C**, lees ik *besceden*; en niet *besteden*, gelijk kwaalijk in **H**. Zo lees ik ook in een' Brief onder de Proeven van Butkens p. 126. *om alrebande twist ende om alrebande donkernisse te verklaren ende te besteden*. Doch lees ook daar *besceden*. Wy spraken uitvoerig genoeg van dit woord in 't begin onzer Proeve.

§. 1300 (*sebentich en vize En dusent*) zie hier achter.

§. 1303 (*heimelicheden*) die dit woord niet verstaat, kan de uitlegging vinden by van Loon op Kakolijns *cacata cbarta* §. 985.

DIEDE-
RIK de
Vijfde.
GODE-
VAARD.

Wonde hijn harde onscamelike.
Godebaert gheboelde bezelike
Sine smerte / eñ hiet doe recht /
1310 Datmen hoerde tote Utrecht /
Eñ daer dede hi sinen ende

Dooz

†. 1307 onscamelike) zo ook in **B.** maar in **U** *scamelijc.*
’t is beide goed. *turpiter*, zeide Meerhout.

†. 1315 **Eñ Coenraet was Bisscop ghecoren**) dees is de
zelfde Koenraad, van wien Meerhout sprak op het jaar 1072
[1075] *cui successit Conradus.* ’t Welk A. Matthæus ver-
stondt van Koenraad, benoemd tot opvolger van Goverd in ’t
Hertogdom van Lothier. Doch met deezen bekommerde
zich Meerhout niet; die hier beschadigd is, en uit onzen
Dichter, die hem naauwkeuriglijk vertaald heeft, kan en moet
te recht gebragt worden. Zo luidt het Latijn: *Godefridus dux
Gibbosus, secessum petens latrinarum, ut ventrem purget, gra-
viter et turpiter a quodam Gisleberto, Theoderici, filii Floren-
tii comitis, famulo proprio vulneratus est, et navi impositus
jussu suo Trajectum usque translatus, post paululum *** V Kal.
Maji obiit, cui successit Conradus.* Ter plaatse, die wy ge-
tekend hebben, is uitgevallen het volgende, zo niet woorde-
lijk, immers zaakelijk: *V Kal. Martii expiravit. Etiam
Wilhelmus episcopus.* het welk de inhoud is van †. 1311-1313
by onzen Dichter. Want *V Kal. Maji*, of 27 April, was de
sterfdag, niet van Goverd, maar van Willem, ook behoorde
Koenraad, opvolger van Willem, volstrektelijk tot deeze
Historie; maar Koenraad, opvolger van Goverd, geenszins.
De uitlaating by Meerhout is veroorzaakt door de herhaalinge
der zelfde woorden, *V Kal.* Niets gemencener dan dit. En
Matthæus kon te lichter mistasten, omdat beider opvolger,
zo van Goverd als van Willem, Koenraad hiet. Het zelfde
was vroeger gebeurd aan L. Chantereau le Febvre, Confide-
rat. Hist. p. 160. daar hy uit de eerste en laatste woorden van
Meerhout [volgens de Uitg. van Sweertius] *Godefridus dux
Gibbosus — obiit, cui successit Conradus*; mede bewijst,
qu’apres

Voort Maerte op die vijfte kalende.
 Willem de Bisscop starf also wel
 Daer na int uitgaende Appzel/
 1315 En Coenraet was Bisscop ghecoren.
 Nochtme was Hollant verloren.

DIEDE-
 RIK de
 Vijfde.
 GODFR-
 VAARD.

qu'apres la mort de Godefroy le Bossu Conrad fut Duc de Lorraine. 't Is zeldzaam. Zy zeggen eene waarheid; en zy bewyzen die waarheid uit eenen Schryver, die 'er noit van gesproken heeft. Zie daar, Leezer, eene verbetering van Meerhout, die ik gemaakt heb in den eersten loop deezer Aantekeningen, en alleen verschuldigd ben aan Melis Stoke. Hadt van Loon ons in zijn Al. Hist. II. p. 343. daar hy die zelfde woorden van Meerhout aanhaalt, alsof hyze ontleend hadt uit een MS. van die Kronijk van Meerhout, niet bedroogen door ons de bedorven woorden op te geeven, zo als hyze in de Uitgaave van Matthæus gevonden hadt; Ik zou 'er hem de eer van gegeeven hebben: nu niet. Dien eersten loop had ik lang ten einde gebragt, eer ik ontdekte, dat van Loon, waarlijk een oud MS. van Meerhout heeft, of gehad heeft, hierin beter dan de Uitgaaven die wy hebben. Want op Kolijn p. 399. haalt hy ook die zelfde woorden aan, doch niet uit de Uitg. van Matthæus, maar uit zijn MS. en daar kuntge vinden, dat myne verbetering goed is; doch geleezen moet worden, gelijk Meerhout zelf schreef: *V Kal. Martii obiit; Wilhelmus etiam episcopus.*

†. 1316 **Nochtme was Hollant verloren**) van dit eene deffige vaars heeft Kakolijn 'er twee gemaakt †. 993.

Tot nog was Hollant zonder zyne

Heare, dat en dede pine.

Aan dit ééne gebalk is de Ezel te kennen. *Noch toe*, is eijgelijk, *Toen noch*: en verschilt, by onzen Dichter, merkelijk van *tote noch*, by Kolijn verbasterd in *tot nog*. Beneden VI. 984.

lc mach mi bringhen in mere toren

Dan ic tote noch hebbe gbewejen.

alwaar *noch toe* geen plaatse kan hebben. De reden is, dat *tote noch* aanwijft den Tegenwoordigen tijd, *tot HIER (toe)*:
 maar

maar *noch toe* ziet op het Voorleedene, tot DAAR (*toe*), volgens den aard van *toe* of *doe*, nu doorgaands *toen*. D. van Affenede f. 6 d.

No daer te voren, no sident, no doe.

Hiervan in Walewein f. 41 a.

*Noch doe ne wiste de Joncfrouwe niet
Hars vader toren en sijn verdriet.*

Maar als daar die woordekens voorkomen als één woord, verwandelt de *d* in een *t*; *noch doe* in *nochttoe*. f. 15 c.

*Hen was rudder no garsoen
Nochttoe ontspronghen in de Sale.*

dat is, *ontwaakt*. En f. 29 b.

Nochttoe nontspranc Walewein niet.

En zo kuntge dit woord, in de zelfde betekenis, verder vinden by onzen Dichter I. 762 en 774. II. 167. zie ook boven by I. 1207.

BREE.

B R E E D E R

A ANTEKENINGEN

O P H E T

E E R S T E B O E K.

¶. 46 *dat Westende sine*) dat is, gelijk Seb. het wel verklaarde, *zijn Westeinde*. Zo leezenwe beneden IV. 1186. *de cleder sijn*; dat is, *zyne kleederen*. En zo staat ook hier in *B*, *dat West ende sijn*. Ik zou dit overgestapt hebben, indien de Heer Alting de uitgestrektheid van zijn Vriesland ook niet uit deeze woorden van onzen Dichter hadt willen bevestigen: doch zo onvoorzigtig als ongelukkig. Zie zijn *Notitia Germ. Inf. P. II. p. 61, 62 en 160*. KAREL DE GROOTE, zegt hy, hadt, by eene Wet, aan Westvriesland tot paalen gesteld *Flebi* en *Sincfala*, by Plinius genoemd *Flevi* en *Scaldis*, nu by ons 't *Klie ende Suin*. 't Is licht gezeid. Maar waar is 't bewijs, dat het geen Karel *Sincfala* noemde, het zelfde is dat Plinius noemde *Scaldis*; wy, *Suin*? 't e weeten (wie zou het gedroomd hebben?) in dit en het volgende vaars van Melis, die Alting, p. 160. aldus leeft en schrijft:

Die Schelt was dat West, en de SINE

Alzo als si VALT in de Zee.

En uit die groote letteren stelt hy eenvoudig, als eene klare waarheid, ter neder, dat de Dichter SINE-VAL genoemd heeft, het geen Karel noemde SINCFALA. En p. 62. zegt hy, dat Karel Vriesland bepaald heeft, ten Westen, met *Sincfala* of *de rivier de Schelde*, daar die, door de SINE in Zee valt, gelijk Stoke [*praclarissime designavit*, zegt hy p. 61.] zou gezeid hebben:

Schelt en de Sine, als si valt in de Zee, dat West.

Indien Alting zijn geleerd en bewerkt Latijn zo mishandeld hadt moeten zien, wat zou hy reden gehad hebben om zich te beklagen? Ik beklag my niet minder, dat ik de eenvoudige taal van Melis, in sierlijk Latijn, zo mishandeld, moet zien ten toon gesteld. Melis sprak nergens van *de Sine*; maar hy sprak eens van *bet Zwin*, zeggende VI. 1149.

Son-

B. I.

Sonder den Dam metten Zwene.

v. 46.

Maar ik wenschte dat Alting de goedheid gehad hadt van ons wat klaarer te zeggen, waar Karel de Grootte van *Sincfala* gesproken heeft. Doch hy schijnt het oog te hebben op de *Lex Frisionum*, die Sibrand Siccama, te Franeker 1617, met zyne Aantekeningen heeft uitgegeeven; en die sedert door Car. Guil. Gärtner, te Leipfich 1730, achter zyne *Saxo-num Leges tres*, gevoegd zijn. Want zo schrijft hy p. 62. *Idem ille [Carolus M.] et Territorium descripsit, in quo antiquissimæ Conjuetudines Gentis, in unum corpus, cum quadam emendatione, digestæ, pro Legibus valerent: Illudque determinavit, versus Occidentem, SINCFALA, &c.* 't Geen Alting hier noemt *Emendatæ*, is waarschynelijk het tweede deel van de Wet, welks eigelijk opschrift is, *Additio Sapientum*, geschreeven door Saxmundus en Vulmarus, welker leeftijd Siccama, na Heroldus (doch met schroom, zo hy zegt) stelt omtrent het jaar 600: maar Suffridus Petri op 't jaar 1264. Dat scheelt al zo wat. Zie Siccama p. 109 (eerste Uitg. p. 134.) En zie dan ook zyne Voorrede, daar hem waarschynelijkst docht, dat het eerste deel, of de eigelyke Wet zelve, opgesteld is omtrent het jaar 640. Zodat het *Byvoegfel* omtrent veertig jaaren ouder zoude zijn dan de *Wet*, daar het bygevoegd is. Maar daar is noch een derde deel, dat ik *Invoegfels* heet, omdatze, hier en daar, zo in de *Wet*, als in 't *Byvoegfel*, ingevoegd zijn. Tot een voorbeeld diene, dat, in de *Wet*, Tit. XIV. ingevoegd is: *Hæc Lex* (als §. 1 en 2) *inter Laubachi et Flebum custoditur*. En aantonds daarop: *Cæterum inter Flebum et SINCFALAM fluvium, pro bujusmodi causa talis est Conjuetudo* (als §. 3). En wat verder: *De eadem re inter Laubachi et Wisarum fluvium talis est Conjuetudo* (als §. 4-7). Dit op de *Wet*. Op het *Byvoegfel* Tit. III. achter §. 73. wordt gezcid, dat een *solidus*, tusschen 't *Vlie* en *SINCFALA*, waardig was 2½ *denier*, nieuwe munte: maar tusschen de *Wezer* en *Lauwers* 2 *deniers*. En achter §. 78. dat, tusschen de *Lauwers* en 't *Vlie*, 3 nieuwe *deniers* eenen *solidus* maakten. Overweeg nu, dat de naam van *Sincfala* nergens in de *Wet* zelve, noch in 't *Byvoegfel*, maar alleen in de *Invoegfels*, gevonden wordt: en nooit anders dan, gelijk hier, *tusschen 't Vlie en Sincfala*. En oordeel dan, wat gelykenis 'er zy tusschen de bygebragte voorbeelden en de *Wetten* van Karel den Grooten. Maar Alting schijnt

schijnt hier, met overleg, zich wat verborgen te hebben. B. I. Want aanstonds nadat hy gesproken hadt van de gemelde *antiquissima consuetudines Gentis*, waarvan boven, en onder welken naam wy verstonden de *Lex Frisiorum*, beroept hy zich op *antiqua Frisiorum Leges*, en terstond weder, *antiqua illa Leges*, ten bewyze der benaamingen van *Cisfli* en *Occidentales Frisiones*, die wederom beide gevonden worden, niet in de *Lex Frisiorum*, maar in der zelve *Invoegfels*, die het derde, en zekerlijk verre het jongste deel van die *Wet* zijn. Immers *Siccama* en *Alting* haalen die *Invoegfels* dikwils aan, doch altijd onder den naam van *Lex* of *Leges*; schoon ikze noit anders aangezien heb, dan als Verklaaringen van eene jonger hand; en wel van de zelfde, die de oude *Vriesche Wetten* in die orden gebragt heeft, hoewel *sine ordine*, *sine iudicio*, volgens *Siccama*, waarin wy die nu hebben. Ik houd my ook verzekerd, zonder het iemand te willen opdringen, dat de *Opstellers*, zo van de *Wet* als van het *Byvoegsel*, noit gedacht hebben om *Westvriesland*; en dat de *Wet* zelve alleen gefchreeven is voor de eijgelijke *Vriezen tusschen bet Vlie en de Lauwers*.

Het volgende betreft alleen *Siccama*, over wien ik my noch meer verwonderd heb, dan over *Alting*, ten opzigte van 't woord *Sincfala*. Hy hielt zich niet alleen verzekerd, maar hy wilde ons zelfs met kracht en geweld opdringen (*nos certo scimus et constanter adfirmamus*, zegt hy p. 126 of 141) datmen voor *Sincfala* moet leezen *SINDFALA*; en dat deeze is de *Helius*, dien *Plinius* beschrijft *Hist. Nat. L. IV. c. 15*. Doch zie hier zyne eigene woorden: *Locum itaque illum, quo Mosa in Oceanum effunditur, veteres SINDVAL, quod in Sincfal vel Sincfalam corruptum est, id est, fluminis in mare effusionem, dicebant, a Sind vel Sund, quod fretum vel mare, et Vallen, id est, cadere, significat. Hinc Sind-Vloed, diluvium, id est, maris eruptio*. 't Is niet waardig, by deeze woorden te blyven staan. Merk alleen, dat hy *Sindvloed* verklaart, *MARIS eruptio*; en *Sindval*, *FLUMINIS in MARE effusio*. Die dat te saamen kan knoopen, mag het doen. Ik zal ondertusschen eens zien, of de *Sterkte*, waarachter *Siccama* vooral *Triomf* zingt, onverwinnelijk zy. Zo gaat hy voort: *Confirmat sententiam nostram vetus Scholialtes in Notis ad Hist. Eccles. M. Adami Bremensis ad c. 209. n. 75. „ De Ripa in Flandriam „ ad Sindval velificari potest duobus diebus et totidem noctibus.*

B.I. „ bus. *De Sendval ad Prol in Anglia duobus diebus & una nocte.* “ QUID CLARIUS, QUID MANIFESTIUS ADFERRI POTEST ? Het zy eens zo, dat die Scholiaft, of Uitlegger, inderdaad zo gefchreeven hadt ; zo komen echter des zelfs woorden hier geenszins te paffe. Want het geen Siccama noemt *Sindval* en *Sendval*, is by dien Schryver een Landplaats in Vlaanderen, dat veel verfchilt van den Mond der Maaze ; en wordt genoemd nevens andere Landplaatfen, als de Stad *Ripa* in Jutland ; *Prol*, den zuidelijkften hoek van Engeland, *S. Matthias in Bretagne*, *Lisbon*, *Marseille*, enz. Maar *Sincfala* in de Lex Frifionum, heet daar zelf, een en andermaal, een *fluvius*, en wordt genoemd nevens de Rivieren *Vlie*, *Lauwers*, *Wezer*. Van erger natuur is het volgende. Want, noch eens, 't geen Siccama volftrektelijk noemt *Sindval* en *Sendval*, is by den Scholiaft zelven, een en andermaal, *Cuicfal*. Zo staat in de Uitgave van Adamus Bremensis, 1595, door Erpold Lindenbrog. En zo leeftmen ook in die van 1706, door Jo. Alb. Fabricius bezorgd, p. 56. tweemaal *Cuic-fal*. Hoemen dit noemen moet of mag, behoeft ik niet te zeggen. Elk kan het zien. Ik verwonder my, dat hy daar ook niet gewaagt van die andere plaats uit het Vrieffche Recht, Tit. de XVII Kestis Art. 10. die hy te vooren p. 84 (122, 123) in de Landtaale opgaf, met zyne vertaaling in 't Latijn ; en die in het Nederduitsch aldus luidt : „ De tiende Kest is, dat de Vriezen niet verder ter
 „ heervaart behoeven uit te trekken, dan, Ooftwaarts, tot
 „ de Wezer, en, Westwaarts, tot het Vlie ; Zuidwaarts,
 „ niet verder dan vanwaarze des avonds weder t'huis kunnen
 „ zijn, om hun Land te befchermen tegen 't Water en de
 „ Heidenen. Toen eifchte KONING KAREL, dat zy uittrok-
 „ ken, Ooftwaarts, tot Hiddes Akkers ; Westwaarts, tot
 „ SINDFALLA. Maar het volk beweerde tegen den Koning,
 „ dat zijn Vader Pipwijn hen noit verder gedwongen hadt.”
 Men zal my nu, hoop ik, niet kwaalijk neemen, dat ik onbewimpeld zegge, niet te gelooven, dat Siccama daar waarlijk *Sindfalla* gevonden heeft. Stondt het 'er zo, dan hadt hy zyne verandering van *Sincfala* in *Sindfula* daaruit ten minften eenigszins waarfchynelijk kunnen maaken : en hadt niet noodig gehad, in de woorden van den Scholiaft, *Cuicfal* te veranderen in *Sindval*, en zyne Leezers zo wat om den tuin te leiden. Maar wat moeten wy denken van dat Tiende Art-
 tykel

nykel zelf, en van die vertelling, dat Karel eifchte dat de B. I. Vriezen, die niet verder, Westwaarts, behoefden ten ftryde **†. 46.** te trekken, dan tot het Vlie, dat is, noit buiten hun eigen land, hem zouden volgen tot *Sindfala*? Ik houd het voor een vertelling, en anders niet. De Vriezen zouden reeds, ten tyde van Koning Pipwijn, dat is Pippijn, *Privilegie* gehad hebben, van niet buiten hun Land uitgevoerd te worden in geval van oorlog. Pippijn heeft zich Koning gemaakt omtrent het midden der Achtste Eeuwe: en Schotanus, in zyne Friefche Hift. B. III. p. 78 b. fprak van omtrent het midden der Tiende Eeuwe, toen hy fchreef: *Om de Noordmanfche invallen is 't gekomen, dat den Friefen Privilegie, by defen tyden, is vergunt; Dat fy om generbunde noot mochten buyten baar Landt gevoert ende geeyfcht worden, om te oorlogen oft den crijch te volgen.* Doch dit in 't voorbygaan. Hadt de voortreffelyke Ubbo Emmius *Sincfala* gekend voor een' grenspaal van Westvriesland, hy hadt 'er noodzaakelyk van moeten fpreken in zyne Hift. p. 13.

†. 68 *Hare fcepe*) hoe? *fcbepen*, en dat op een veld? **†. 68.** Luidt vreed. maar waarom? *met twee honderd fcbepen in onze VELDEN*, zegt, niet Kollijn, maar de Vertaaler van Kollijn **†. 259.** Ook hadden de Saxen, op deezen togt die te land gefchiedde, geen fcbepen by zich. Doch Mclis was van de waarheid deezer gefchiedeniffe kwaalijk onderricht. Die is alleen te vinden by Ammianus L. XXVIII. c. 5. en behelst kortelyk: De Saxen, op den Rijkfbodem gekomen, verdryven den Graaf Nannenus, in wiens plaatfe tegen hen gezonden wordt Severus, met genoegzaam volk: op welker gezigte de Saxen niet dorften voortgaan; maar, door tuffchenfpraake, een verdrag maakten met de Romeinen, in deezer voegen: De Saxen zouden den Romeinen leveren eenige jonge manfchap, bekwaam ten oorloge, die onder der zelve krijgsknechten zouden ondergefteeken worden; en mogten dan in ruft en vrede wederkeeren, vanwaar zy gekomen waaren. Deeze Barbaaren begeeven zich, ter goeder trouwe, op weg, en denken geen arg. Maar wat doen die braave Romeinen? Zy zenden eenen hoop volks, te voet en te paard, langs verfcheiden omwegen, het welk zich verborg ter weerzyden van een dal, daar de Saxen hunnen weg langs moeften neemen; vallen hun onvoorziens op 't lijf, en flaanze allen dood. Zo
K ver-

B. I. verhaalt het Ammianus, die toen al eenige jaaren gediend hadt, en zelfs in Germanien. Zie hoe hy van dat bedrijf oordeelde; en tevens, hoe hy 't zocht te verschoonen; zeggende: *En ofjckboon een onpartydig oordeel dat een trouweloos en leelijk stuk noemen zal, alles overwogen, zalmen echter niet kwaalijk duiden, dat een verderffelyke loop Roovers, de gelegenbe d daar zijnde, betrupt is geworden.* Zie, over deeze verschooning, J. S. Maskou, Gesch. der Teutschen B. VII. §. 7. Maar eilieve! waaren de *Saxen* toen alleen *Roovers* of *Stroopers*? Wat waaren dan de *Franken*, de *Alenannen*, de *Kwaden*, de *Sarmaaten*, zo veel anderen van dien tijd? Wat waaren de *Gallen*; van de welken Diod. Siculus L. V. c. 9. p. 145. getuigt, datze, zo in zijn tijd als van ouds, hun werk maakten van stroopen, roovende het geen hun niet toekwam? Van de *Duitschers* in 't gemeen zegt Julius Cæsar de Bell. Gall. L. VI. c. 23. Dat de strooperyen, gepleegd buiten eigen grondgebied, niemand tot oncere strekten, en gedaan werden tot oeffening der jeugd, en vermydinge van ledigheid. Hy hadt 'er konnen byvoegen; En zo doen wy, *Rome nen*, ook. Maar Cæzar was zo openhartig niet, als naderhand zijn Opvolger, Keizer Juliaan, was, zeggende, op eene geestige wyze, Misopog. p. 105. *Maar ik, naauwelijks tot minnelyke jaaren gekomen, ben aanstonds gezonden naar de Gallen, de Germaanen en 't Hercijnsche woud; en heb langen tijd met die volkeren geleefd en geoorloofd, als een JAAGER met de WILDE BEESTEN.* Maar hoe sterk zou dat Saxische leger wel geweest zijn, dat dus, door een' nagezonden hoop geheel en al in de pan gehakt werdt? By Cassiodorus in Chron. p. 696. kuntge vinden, dat 'er 80000 gesneuveld zijn. Dit schijnt eenigszins in den smaak van onze Kronijkfchryvers der Vijftiende Eeuwe, die van 100 dikwils 1000, en somtijds 10000 maakten. Doch om Cassiodorus te verschoonen, wil ik liever gelooven, dat, zo hy zelf zo geschreeven heeft, zyne oogen een weinig schemerden, toen hy Paullus Orosius las. Want die begroot het getal der gebleeven Saxen geenszins; maar spreekt, onmiddellijk daarop, L. VII. c. 32. volgens de Uitg. van den Hr. Haverkamp, van 80000 Burgundiers, die zich langs den Rijnstroom hadden nedergeslagen. En zo spreken ook Hieronymus in Chron. Jornandes de Regn. Success. P. Diaconus de Gestis Rom. de Bisschop Freculphus, Chron. T. II. L. IV. c. 13. die echter voor 80000, maar 70000 heeft. Gobelinus

Per-

Persona, Cosmodr. Æt. VI. c. 18. zegt dat de Saxen, in 't B. I. volgende jaar, wederkwamen, en zich ten getale van 80000 man, vestigden in dat gedeelte van Gallien, 't welk sedert Burgundie genoemd is. Enz. ¶. 63.

¶. 76. Die Neder Zassen heten nu Vriessen) men heeft dit vaars, tot hier toe, verstaan, aangehaald en verklaard, in eenen zin, die van des Schryvers meeninge niet minder verschilt, dan Neen van Ja. Men heeft zich verbeeld, dat Melis door die Neder Zassen, van de welken hy zegt, datze nu Vriessen beten, wilde verstaan hebben alle de bewooners der Landen, gelegen beneden Nimmegen, van de Schelde af tot de Lauwers of Elve toe, die hy te vooren begreep onder den naam van 't Land van Neder Zassen: waarin wy boven by ¶. 43. getoond hebben dat hy vergift was. En 't spijtme, dat hy dus zelf aanleiding gegeven heeft, datmen hem hier eene stelling, die en tegen de waarheid strijdt, en hem van de uiterste ongerijmdheid overtuigen zoude, heeft willen opdringen: naamelijk, dat de Hollanders en Zeelanders, ten tyde van Graaf Florens V, toen hy dit schreef, en dus in het laatste der Dertiende Eeuwe, volstrektelijk Vriessen zouden genoemd zijn. Ik zeg, volstrektelijk: want deze woorden,

Die Neder Zassen HETEN NU VRIESSEN,
zeggen niet minder dan, *zijn de zelfden, die wy NU VRIEZEN noemen.* Van welk voorgeeven de onwaarheid en ongerijmdheid in het oog loopt; en op veele wyzen uit het gansche beloop der redeneeringe, in deeze Inleidinge, kan bewezen worden. Want al hadt Melis wel, en naar waarheid, geschreeven, dat Holland en Zeeland oit begreepen zijn geweest onder dat oude Nederfaxen, 't welk hy uitstreckte tot de Schelde toe; zo zou hy evenwel niet gezeid hebben dat de Hollanders en Zeeuwen, in zijn tijd, Vriessen geheeten werden. En dewijl dit zal dienen om onzen Dichter beter te doen verstaan, zullen wy hierin zo veel naauwkeurigheid gebruiken, als ons mogelijk is.

Hy begint zyne Inleiding ¶. 41 met eene beschryvinge van Nederfaxen, tusschen de Schelde en Elve, en dus van eene groote uitgebreidheid. maar als hy ¶. 56. verhaalt, dat de Nederfaxen de Rijnvranken verheerd hebben, kanmen zulks niet anders verstaan, dan van een gedeelte der Nederfaxen. Want te beweeran, of te gelooven, dat tot die verheering

B. I. mede zouden op en te saamen gekomen zijn , zo die aan de
 7. 76. Elve, als die naby de Schelde woonden, kan naauwelijks in
 een gezond verstand vallen. En geen ander begrip moeten
 zich maaken van de Nederfaxen , gemeld 7. 64. die een'
 ftroop op den bodem des Rijks willende doen , door de Ro-
 meinen , volgens onzen Dichter , verwonnen , maar vol-
 gends den Tijdgenoot Ammianus, alswe gezien hebben, ver-
 raaden en vermoord zijn geworden. Maar hoe kan ik het
 klaarer zeggen, dan Melis gedaan heeft ? die , dat verhaal
 besluitende zynen Leezer bericht, dat hy niet sprak van alle
 de Nederfaxen tusschen Schelde en Elve ; maar bepaaldelijk
 van die geenen , die in zynen tijd *Vriezen* genoemd werden ;
 en dus geenszins van die , de welken toen , en lang te voo-
 ren, bekend waaren onder den naam van *Hollanders* en *Zee-
 landers*. Dus verre tot verklaaringe van 7. 76. met betrek-
 kinge tot het voorgaande. Nu staat het ons nader te be-
 schouwen in verband met het volgende.

Het is te verwonderen, datmen noit onderzocht, en daar-
 om noit opgemerkt heeft, met welk oogmerk de Dichter dee-
 ze gansche Inleiding geschreeven hebbe. Om te komen tot
 de Graaven van Holland, behoefde hy zo weinig te beginnen
 met Keizer Valentiaan, als van Loon noodig hadt zyne
 Aloude Hist. van Holland te beginnen met *Adam en Eva*.
 Maar hy begint met de *Vriezen*, van den tijd deezes Keizers
 af. Deze gansche Inleiding is opzettelijk geschreeven tegen
 de Vriezen, toen noch bittere vyanden der Hollanders ; of
 liever, om naar 't gevoelen van Melis te spreken, wederspan-
 nige Onderdaanen der Graaven van Holland, en met naame
 van Graaf Florens V, dien zy *vloekten* 7. 34. Deze
 Vriezen weerden zich niet alleen met wapenen tegen de Graa-
 ven ; maar dekten zich ook met eenen papieren schild, naa-
 melijk, eenen Vrybrief, dien zy , om gewigtige diensten,
 van Karel den Grooten zouden verworven hebben. Dien
 Vrybrief hielt onze Dichter reeds voor valsch en veracht.
 En daarom is zijn voornaamste toeleg, om te toonen dat de
 Vriezen, reeds door Keizer Valentiaan verwonnen, en den
 Roomschen Ryke onderdaanig gemaakt zijn ; en voorts altijd
 hunne Heeren gehad, en gediend hebben. Want dit , en 't
 geen verder daartoe behoort, heeft hy gezegd, volgens zyne
 eigen verklaaringe 7. 307.

Om

*Om te togbene boe VRIESLANT
Eerst quam inden Roemischen bant;
En om te paiene bem van dejen
Dat si emmer VRI willen wejen.*

B. I.
†.76.

Dus zeggen wy ook hier zaakelijk, niet anders, dan het geen Melis zelf gezeid heeft.

Uit dit een en ander volgt, datmen noit iet ongerijmders heeft kunnen zeggen, dan die geenen gedaan hebben, die zich op dit vaars,

Die Neder Zassen beten nu Vriezen,
beroeppen, om daaruit te bewyzen, dat de Hollanders oit Vriezen geheeten zijn. Hy schreef tegen de Vriezen, als vyanden der Hollanders. Schreef hy daarom ook tegen de Hollanders, zyne vrienden en landsluiden? Hoor hem zelven weder, daar hy, den Giftbrief van Keizer Otto berijmd hebbende, uit den zelven gelegenheid neemt om nochmaal op de Vriezen te vallen, zeggende †. 765.

*Wes bewinden bem dan de VRIESEN?
Wanen si verdullen en verriejen
Die gbene, die dat waer weten,
Dat si bem VRIHEDEN vermeten,
De bem Kaerle de Grote gaf,
Daer men niet en vindet af?*

Sprak hy zo van Hollanders? neen. maar hy sprak zo van *die Nederfaxen*, die hy hier zegt dat by zijn tijd *Vriezen* genoemd zijn. Maar men beroept zich nu ook op K. Kolijn, die zo veel ouder is; naamelijk! Maar Kakolijn is een jonge Bedrieger, die, zynen gladden kin met een' gemaakten gryzen baard bedekt hebbende, meende gehoord te zullen worden als een Oud man; even als de Ezel die een Leeuwenhuid aangedaan hadt. maar hun natuurlijk geluid ontdekte ras wie zy waaren. Lees hem, zo gy't geduld hebt, van †. 113. of immers van †. 132. tot †. 147. en zeg my, ofge ergens oit misselyker verwarringe van Tyden en Zaaken geleczen hebt dan daar. hoewel van Loon, in zijn Historische verklaringen, hem niet toegeeft; maakende van deeze twee regels †. 132. 133.

*En ti Saxen overquamen
In Britangen angespannen,*

twee Historien, die omtrent honderd jaaren na elkander zouden gebeurd zijn. Maar die Kakolijn behoort zelf onder de

B. I. geenen, die onzen Dichter gelezen en niet verstaan hebben.
 †. 76. Hoor hem zelve †. 135.

— de Lande die gelagen
 Tuffchen maer Zee ende Nymagen
 Rien en Mase en Torp Assen:
 Al die Goyen beten Neerjassen.

De laatste regel is een naarvolging van Melis †. 42.

Dat al tlant, beneden Nimagben,
 Wilen Neder Zassen biet.

Maar daar onze Dichter dat oude Nederfaxen uitstrekke van de Schelde tot de Elve, bepaalt Kolijn het tusschen den Rijn en de Maaze, en het Dorp Assen. Hierop gaat hy voort:

Tot zi van ti wilde Vrijen
 Harde geklopt na wijcb verlijfen
 Wiltenborch baben begeven
 Ende zunt over Ade getreven
 Zo das v'lant bi al te zamen
 Numaels bite Frieslant by name.

Deeze twee laatste regels zijn wederom niet anders dan eene naarvolging van Melis †. 76.

Die Neder Zassen beten nu Vriesen.

te weeten, hy verstondt hier door *Vriesen*, Hollanders. maar by Melis niet vindende, gelijk het daar ook niet te vinden is, waarom Holland Vriesland genoemd is, verdichtte hy eene nieuwe Historie; naamelijk, dat de *Wilde Vriezen* de *Nederfaxen*, dat is Hollanders, *bard geklopt* hebbende, *bet Land*, verstaen wederom Holland, *namaals Friesland geteeten* is. Ik schaam my, dat onze Landaard zich door zulk een' Bullebak zo lang heeft laten om den tuin leiden: schoon de Bedrieger, alleen uit zijn taal, genoeg te kennen is. Vooreerst wist hy niet het onderscheid tusschen *heet* en *biet*; waarvan zie onze Proeve p. 136. 137. Ten anderen ontviel hem 't woord *namaels*, nu zo gemeen, doch niet bekend by Melis, en, zo ik geioove, by niemand in zynen tijd; veel min honderd jaaren te vooren. Maar dat *bard geklopt* is vermaakelijk te leezen. Van Loon tekende 'er op aan: *dus zegt men als nog, bet leger is geklopt, dat is geslagen*. En daarom mogt Kakolijn het, *als noch*, zo wel zeggen als een ander.

Zo bespottelijk als Kolijn de Nederfaxen besloot tusschen de *Maus* en het dorp *Assen*; zo kundig en gepast zegt Melis, dat die Nederfaxen, die onder Valentinaan geslagen zijn,

zijn, *Vriezen* waaren. En echter noemt hyze wél, *Saxen*, B. I. omdatze by de Ouden, van 't zelfde geval spreekende, ge-^{v.} 76. lijkwe gezien hebben, niet anders dan *Saxen* genoemd worden. Staat dan nu ook te bewyzen, dat de *Saxen* van Ammianus XXVIII. 5. *Vriezen* geweest zijn. Die Tijdgenootzeide, dat zy zich op deezen Togt begeeven hebben, *Oceani difficultatibus permeatis*; alsof men zeide, nadatze den Oceaan ontz. wommen waaren. Orosius, datze woonden op den kant des Oceans in ontoegangkelyke moerassen, *in Oceani litoribus et paludibus inuis*. Juist het zelfde, dat de Scholiaft van Adam. Bremensis n. 3. getuigt wegens Vriesland: *FRESIA regio est maritima, inaccessa inuis paludibus*. Met welke woorden die Schryvers ons als met den vinger wyzen naar zulk een Land, als dat der *Kauchen*, volgens de bekende beschryvinge van Plinius, een' ooggetuigen, L. XVI. c. 1. daar hy zegt, dat het, in yder etmaal, tweemaal door den Oceaan, langs eene ongemeeten ruimte, overstroombd werdt, zodat twijffelachtig scheene, of het een deel des lands, of der zee, waare. Zie het overige vertaald by van Rijn op de Oudh. van Vriesland I. p. 39. *Dit arme volk*, zegt hy, *woont daar op beuvelen (duinen)* enz. Welk-invoegfel (*duinen*) daar een leelyke vlak maakt, die de gantsche schildery van Plinius in den grond bederft; want die spreekt van een Land, daar noodzaakelyk geene *Duinen* konnen geweest zijn, dewijl het, met alle dagelyksche vloedén, wijd en zijd overstroombd werdt. Zulk een open Land was toen Vriesland, daarmen noch geene Zeedyken hadt, en noit Duinen gehad heeft. Want de Duinen, die te gelijk met de Zee geschapen zijn, en door eene geregelde en geduurige beweeginge des Oceans noch dagelyks onderhouden worden, vindtmen op de buitenkanten der voorliggende Eilanden, geenszins achter de zelve, langs de Wadden, daar de Zee de gemelde beweeging niet heeft, noch in staat is, om de Duinen te onderhouden, voorziende de zelve van zand als van hunne spyze; veel min, om Duinen te maaken daarze noit geweest zijn. En tot zulk een open land wyzen ons even klaar de woorden van Ammianus en Orosius, boven gemeld; en geenszins tot het *alderdelste Eiland der Bataven*, gelijk Plinius het noemde IV. 15. het welk niet alleen van alle eeuwen met Duinen tegen de Zee, maar ook, volgens van Loon, reeds ten tyde van Nero, door Paulinus Pompejus rondom met Dyken tegen het

B. I. Rijnwater is beschermd geweest. zie zijn Al. Hist. I. p. 82. en zyne twee Landkaarten p. 81 en 181. En nochtans werpt hy die Saxen, met hunne zeemoerassen en ontoegangelyke landen, met drek en alles, het, in zyne handen ongelukkige, *Batavien* op den hals. doch het zijn *agri somnia*. Want dit gansche verhaal, dat wy boven by v. 68. uit *Ammianus XXVIII. 5.* hebben ter neder gesteld op 't jaar 370, verhaalt van Loon p. 226. op het zelfde jaar, aldus: — *besloot Valentinianus de afvallig geworden SAXERS in BATAVIE te beteugelen, mids zy niet alleen — maar te (3) scbeep over de Waal zijnde gezet, de naastgeleegte gewesten verwoestten, en den aldus bekomen roof naar bunne BYNAAR ONTOEGANGELYKE (1) LANDEN voerden.* Zie daar een vertelling, waarin geen één woord waar is: en die hy nochtans, op zyne wyze, bevestigt, by (3) uit *Melis Stoke v. 61-74.* want daar vindtmen ook *scbefen* genoemd: by (1) uit *Ammianus L. XXX. c. 26.* in plaats van c. 7. alwaar die Historieschryver, na de dood van *Valentiaan*, by herhaalinge gewag maakt van eenige voornaame gebeurtenissen, onder des zelfs regeringe voorgevallen; ook van die *Saxische* slagtinge, die hy omstandig verhaalt hadt *XXVIII. 5.* en die hy *XXX. 7.* kortelyk herhaalt, zonder eenige nadere omstandigheden.

Wy zagen boven by v. 69. dat die slagting voorgevallen is in *Westfaalen*, het land der *Franken*, hunner *Buuren*; doch welk land de *Saxen* in vervolg van tijd, zich meer en meer uitbreidende, zelfs in bezit hebben genomen. Dees weg, dien zy namen om naar huis te keeren, toont zelf genoeg, dat zy in *Vriesland* t'huis hoorden. En noch te meer, als men aanmerkt, dat *Ammianus* duidelyk zegt, dat zy, toenze zo trouweloos overvallen wierden, *byna* weder t'huis gekomen waaren; *PENE redierant*: en niet *BENE redierant*, gellykmen in de aanhaalinge van van Loon zeer kwaalijk leeft. Welke waarschouwing ik noodig achtte voor die geen, die, van Loon naarziende, zich mogelijk blindelings op zyne aanhaalingen verlaaten: en daarenboven, alsze in die zelfde aanhaalinge, en wel met groote letters, leezen, *AD MARITIMOS TRACTUS*; vraagen zullen, *Ligt dan Westfaalen aan Zee?* Doch hier zietmen de naauwkeurighcid van onzen Historieschryver, dien het om 't even was, of hy bedorven of gezuiverde *Uitgaaven* van oude Schryveren volgde. Ik heb dat *maritimos* ook in twee vroegere *Uitgaaven* van *Ammianus*

gc-

gevonden: en zo hadt ook gelezen Vignarius de Orig. Franc. B. I. by du Chefne T. I. die daarom zelfs beweerde, dat de Saxen niet konnen geslagen zijn in 't land der Franken, omdat Ammianus verhaalt, dat zulks geschied is, *intra limites Galliae MARITIMOS*. En zo verplaatst ook Vignarius het tooneel ganschelijk, door eene moedwillige byvoeging van 't woord *Gallia*, dat daar by Amm. niet te vinden is; en by wien, in de beste uitgaave van Jac. Gronovius, integendeel gelezen wordt, *ad TERRESTRES tractus*. en datmen zo moet leezen, acht ik nu, by de kundigen, buiten verschil te zijn. En het blijft eene zekere waarheid, dat dees ongelukkige togt der Saxen te lande geschied is; schoon zy anders gewoon waaren, ter zee, langs de kusten te vaaren, en overal in te vallen. De zelfde Ammianus verhaalt kortelyk XXVII. 8. dat de *Franken* en hunne GEBUUREN de *Saxen*, daar elk best konde, *te lande en ter zee*, groote verwoestingen in Gallien hebben aangerecht. welke plaats Cluverius, Germ. Ant. III. 21. kort en treffelyk verklaart; naamelyk, de *Franken te land*, de *Saxen ter zee*, waar langs zy woonden in de landen der KAUCHEN en VRIEZEN.

De Saxen zijn oorspronkelijk uit Jutland. Ptolemeus, die in de Tweede eeuw leefde, noemt de volkeren, die toen langs de Noordzee woonden, beginnende met de Vriezen, in deezee orden. De VRIEZEN zaten van de *Eems* nederwaarts: tusschen de *Eems* en de *Wezer*, de KLEINE KAUCHEN: tusschen de *Wezer* en de *Elve*, de GROOTE KAUCHEN: over de *Elve*, in 't Zuidelyk gedeelte van *Jutland*, de SAXEN. De Latijnsche woorden kuntge vinden in van Loons Al. Hist. I. p. 212 (9). Maar zo hyze verstaan hadt, zou hyze niet aangehaald hebben om te bewyzen (gelijk hy doet) dat de *Saxen* woonden TEN ZUIDEN der *Groote Kauchen*. Elf jaaren na deeze Hist. gaf hy zynen fraayen Kolijn uit, daar hy p. 55. die zelfde Latijnsche woorden, wat bekort, weder aanhaalt, en weder niet verstondt, plaatsende de *Saxen* een en andermaal *tusschen de Elve en Wezer*. Het is dan van Jutland Zuidwaarts, dat de Saxen, zich ter zee begeevende, hunne Rooveryen en Naam hebben uitgebreid, beginnende met de Eilanden; zodat daar de *Saxische Eilanden*, in de Historien gemeld, gezocht moeten worden, en geenszins in Zeeland, veel min in Batavie. Veele volknaamen zijn sedert in dien der Saxen versmolten: omdat die Volkeren, aan de eene zy-

B. I. de, magteloos waaren om hun 't hoofd te bieden; aan de
 †. 76. andere, mede smaak in den geduurigen buit krygende, zie by
 de zelven voegden, en ten naauwiten met hun vereenigen.
 En zo moctmen ook van de *Vriezen*, in de Vierde eeuw,
 eordeelen, toen zy, alswe gezien hebben, mede gevaar lie-
 pen van hunnen Naam (die volgens P. Bertius p. 407. en an-
 dere Werreldbeschryvers, noit veranderd is geweest) in dien
 van *Saxen* te verliezen. Maar, door *Vriesland*, hebben zich
 de *Saxen*, landwaarts, verder uitgebreid; zekerlijk niet zon-
 der achterlatinge van veelen hunner Land- en Naamgenoo-
 ten, die vervolgens weder begreepen zijn geweest onder den
 naam van *Vriezen*.

†. 101. †. 101. *Mercuriose*) Wouter de Klerk schreef hier, *mer*
cruuswije: te weeten, hy hadt het met een half oog gelee-
 zen. maar †. 105. schreef hy wel, *Mercuriose*. en zo leestmen
 daar ook in **B** en **H**. maar hier †. 101. staat in die beiden
Mercuriose; (hoewel in **C**, *Marcuriose*) en dus ook, op bei-
 de die plaatsen, by *Kolijn*, die, het goede bedervende, en
 zietbaare schrijffouten behoudende, zynen mond kinderlijk
 heeft misgepraat. Zo reutelt hy †. 387.

Totte Weskaple by vont

Ein Godse Wod'n anbeden

Mercuriose na beydense zeden,

Den i trac ———

alwaar van *Loon* (want het Deksel is des Pots waardig) voor-
 eerst, *Godse* verklaart door *GODLYKE*: en hy voegt 'er by:
Dus schrijft by ook hier naa †. 496. (voor 396. gelijk zulke
 verkeerde aanhaalingen by hem zeer gemeen zijn) *storen ti*
Godsen. en daar verklaart hy *Godsen* zeer wel door *AFGODEN*.
 by gevolge, *Godlyke Afgoden*. Ten tweeden verklaart hy
Wodin, aan de eene zyde, als waare dat de Vrouwelyke
 naam, van den Mannelyken, *Wode*: aan de andere zyde,
 door *Merkuur*, met deeze byvoeginge; zie onze aantekening
 op †. 250. n. 1. die nergens te vinden is. doch hy meende †.
 246. n. 1. Ten derden is hier *Mercuriose*, *MERKUR*; maar
 †. 392. is het *MERKURINNE*. Doch van *Loon* verdient wel,
 dat wy hier zyne eigen woorden inlasschen: zo schrijft hy
 p. 157. *Maar dewijl hier niet WODE, maar WODIN, even*
gelijk ook niet MERKUR, maar MERCURIOSE staat, gelijk ook
M. Stoke schrijft, zoo dunkt my dat hier niet eygenlijk MER-
KUR, maar des zelfs VROU betekend wordt: mids ieder be-
kend

kend is, boe men van Koning, Koning-in, van Boer, Boer-in B. I. smaakt, om de Vrouwelyke kunne te betekenen. Hoe fraay die y. 101. voorbeelden sluiten op *Merkuur en Mercuriose*, behoef ik u, Bescheiden Leezer, niet te zeggen. Tusschen *Wode* en *Wodin* zullen de onkundigen mogelijk eenige overeenkomst vinden met *Boer* en *Boer:in* (nader zou gekomen hebben *Bode* en *Bodin*) maar kundigen lagchen 'er mede. Want, vooreerst, wat gelykenis is 'er, in deezen, tusschen zelfstandige Naamwoorden, als *boer*, *boerin*, en eigen naamen? Is de Vrouwelyke naam van *Johannes* oit geweest *Johannin* of *Johannose*? die van *Pieter* of *Petrus*, oit *Pieterin* of *Petrose*? Ten anderen, heeftmen een Vrouw oit genoemd *Korneliose*, omdat zy getrouwd was met eenen *Kornelius*? Nu, deeze *Wodin*, nieuwgevonden HUISVROUW van *Merkuur*, is, volgens van Loon, *Nebalennia*; over welken naam zie, zo 't u lust, zyne Al. Hist. I. p. 293-296. Maar in oude tyden was *Wodin* de MAN van *Frea*: zie Paulus Diac. de Gestis Langob. L. I. c. 8. doch vooral Ol. Wormius Monum. Dan. I. 4. en Vossius de Idolol. I. 37. daar hy, op goede gronden, twijfelt, of de Romeinen dien Noordſchen Afgod te recht voor *Mercurius* gehouden hebben; als die meer gelykenis hadt naar den Oorlogsgod *Mars*. dat ik volkomenlijk aanneem. Want hy werdt verbeeld, even als *Mars*, gewapend, en met een zwaard. by Saxo wordt hy genoemd *borrendus Friggæ maritus*; ook *Otbin armipotens*; en zelfs *Mars*. En hiervan *Odins paarden*, voor krijgsknechten, by een oud Noordſch Dichter. zie Worm. Append. Liter. Runicæ p. 211. Evenwel, gelijk ons *Woens-dag*, dat is *Wodens dag*, een vertaaling is van 't Lat. *Dies Mercurii*; zo nam zekerlijk Kolijn *Wodin* en *Merkuur* te recht voor den zelfden. Maar hier in is hy bespottelyk, dat hy die twee naamen; *Wodin Mercuriose*, te saamen voegde; en niet minder in den laaften alleen. Want, eindelijk, wat is *Mercuriose*? Ten aanzien des uitgangs *ose*, voor *use*, die in sommige Handschriften en in de voorrige Uitgaaven van onzen Dichter alhier y. 101. voorkomt, is het een schryffout, als blijkt uit y. 105. daar in Allen gevonden wordt

Want een die Mercuriose wachte.

doch dat ook door Kolijn bedorven is, y. 392.

Van ti Mercuriose wachte.

zodat hier aan alle kanten doorſtraakt, dat Kakolijn dit alles uit

B. I. uit Melis Stoke geroofd en bedorven heeft, neemende ook de
 †. 101. schrijffouten over, gelijk elders noch duidelyker zal blyken.
 Want hy wist niet, dat de Vierde Naamval der Mannelyke
 eigene Naamen, van ouds regelmatig uitging in E. Zo zegt
 Melis †. 91. *Jeghen Rabboude*: en †. 152. *den bertoghe Rab-*
bode: maar †. 165. *Rabbout sprac*. Zo weder †. 97. *doe sende*
bi Willebroerde; maar †. 127. *Willebroert was*. †. 186. *Wil-*
lebroert versciet. En dus ook hier †. 101 en 105. *bi vernam*,
bi wachte Mercuriuse. waarmede nader overeenkomt I. 617.
Liguriuse: en II. 394. *an Jesuse Christuse*. Waarvoor Maer-
 lant I. 43. f. 10 d. zo wel niet schreef, *Jhesumme*:

Die iegen die nature droucb

Jhesumme ———

En zo weder, *Evang.* f. 128 d.

Alje die Jueden Jhesumme scouden.

Beter schreef hy VII. 11. f. 42 d.

Verwan die degen Hercules

Atheuse den degen coene.

Zie onze Aantek. II. 183.

†. 112. †. 112 **Onthier en**) wy hebben noch onderhanden den brok,
 dien Kakolijn uit Melis ontleend heeft. Dees zegt:

Oestwaert duer die lande recht

Ontbier en bi quam Tutrecht.

Kolijn aldus †. 394.

Oestwaert onsen Here te recht

En te quam al to Utrecht.

In den eersten regel behooren de woorden, *onsen Here*, tot
 het voorgaande, *Efter preekte i*, dat wy p. 17. verklaard hebben
 voor basterdtaal. En wie ziet niet dat de laatste deezer twee
 regels niet beter is? Waarom verzweeg hy *ontbier*? omdat hy
 niet wist wat het was. Doch *ontbier en* moeten hier niet ge-
 scheiden worden. en zo staat hier in **A**: maar in **B** *ontbier*
went; en in **II** *ontbier dat*. Maar II. 1227. daar 't weder
 voorkomt, staat in Allen, *ontbier en*. 't welk eenvoudigh be-
 tekenet *Tot dat*. De oorsprong der uitdrukkinge is duister,
 maar de betekenis is klaar: vooral uit vergelykinge van de
 volgende voorbeelden. Diederik van Assenede in Floris en
 Blancefloer f. 9 d.

Doë en wilde bijs niet geloven bare

Onthier en sijt bem swoer.

hy

hy wilde haar niet gelooven, tot dat zy 't hem zwoer. We-B. I.
derom f. 10 a. †. 112.

*Wi waren in enen dage geboren,
Eñ gewonnen in ere nacht
(Dus waest gerekent eñ geacht)
Gebouden eñ geleert te samen,
Onthier eñ wi so verre quamen
Dat men verriet eñ sciet ons beden.*

Tot dat zy zo wel kennis gemaakt hadden, dat men besloot
hen, door list, van elkanderen te scheiden. Walewein f. 5 a.

*Doe reet bi vaste al over dwers,
Walewein, die scone merfcb,
Onthier eñ bi vernam
Dat bi tenen wegbe quam.*

Maerlant B. IV. c. 16. f. 35 a.

*Si beloveden, dat si souden
Wijf eñ kint eñ beesten mede
Laten in die verzerde stede,
Eñ selve gewapent voren gaen,
Onthier eñ twolc hadde ontfaen
Dat lant, dat bem God behiet:
Mettien Moyjes dat gescien liet.*

den inhoud deezer woorden vindtmen by de Onzen in den
Inhoud van Num. XXXII. aldus: als sy beloven voor bare
broederen gewapent benen te trekken in Canaan, tot dat bet
lant onder gebracht zy; verkrygen sy baer versoeck. Wederom
VI. 3. f. 36 b. c.

*Men besneet die manne gbemeene
Met messen gemaect van stene:
Daer lagen si, na dat wi lesen,
Onthier eñ si wel waren genesen.*

Tot dat zy geneezen waren; gelijk 'er staat Josua V. 8. Het
zelfde tot dat, Daniel IV. 25. en 32. wordt door den zelfden
Dichter XI. 7. f. 89 c. d. ook tweemaal uitgedrukt door 't
zelfde *Ontbier eñ.* ONT is tot. Utr. Plakaatb. III. p. 281 a.
in de Costuimen aldaar 1342. *ont der tijt toe dat* — En b.
ont der tijt dat — Maar p. 282. a. alleen *ont: ont bi kore.*
Wy hebben II. 146. een plaats aangehaald uit den Rythmus
de S. Annone, §. 10. daar ook het zelfde wordt uitgedrukt
door het eene woord *unzi.* Gloss. Lipf. UN, usque. UNTES,
donec. UNT, donec.

B. I. * 139. *des vader*) in **V** *des vader*; want daar staat dikwils een W voor een V. in **B** en **U** *des vaders*: doch kwaalijk. Lees noodzaakelijk, *des vader*. Zo vindtge hier, volgens **V**, *sijs vader* I. 1009. II. 156. III. 290. 577. 587. IV. 49. VI. 698. *baers vader* III. 1268. en dit buiten het Rijm. in 't Rijmwoord kuntge 't vinden I. 1089. II. 4. en IX. 456. *svader* staat mede in **V** II. 261. en VII. 716. alleen X. 924. schreef Wouter *svaders*; waarin hy zich dubbel verzinde. doch dit hebben wy in deeze uitgaave verbeterd. My verwondert dat **B** en **U** hierin zo dikwils misgetaft hebben. in andere oude MSS. van dien tijd vind ik niet anders dan *Vader*. Jan van Heelu p 21.

— — — *na sijs vader aert.*

J. van Maerlant XI. 65. f. 109. d.

Te wrekene dijns vader doot.

en terstond weder:

Grouf omtrent sijs vader graf.

Limburg B. X. f. 103 c.

Dat ic ben van desen Rike

Mijns vader, des Coninx, enich kint.

Walewein f. 41 a.

Noch doe ne wiste de Joncfrouwe niet

Hars vader toren en sijn verdriet.

Doctrinale f. 3 b.

Christus minne comt algader

Uter gracien dewechs Vader.

zo lees ik daar ook buiten 't Rijm f. 18 a. *uwes vader vrient.*

en f. 17 a. *dijns vader outheit.* en even te vooren:

Des vader benedixie can

Sinen kinder buus seker maken.

Der Ystor. Bloeme f. 5 c.

Doen antwoerde Jhesus dit:

Wijf, gbine weet niet wat gi bid.

Tsitten van Hemelrike algader

Es mine niet; het es mijns Vader.

Wirnt von Gravenberg f. 12 d.

Sines vater crumicheyt.

f. 31 b. *Nach fines vader lere.* f. 60 a. *vor mines vader buje.* f. 107 d. *umme irs vader tot* [dood]. Doch om dit niet alleen te bewyzen uit MSS. diemen zeggen kan noit gezien te hebben; men vindt het ook genoeg gedrukt in schriften

die

die door de Uitgeevers getrouwelijk gevolgd zijn. Der Zwa-B. I. ben Spiegel, of Jus Prov. Alemann. by Schilterus c. 5. *bi sinez vater lip.* en: *an irz vater stat.* c. 17. in 't opschrift en n. 1. *finex vater und finer mader erb.* en n. 10. *wider dez vater willen.* en n. 15. *aun irez vater willen.* Enz. Waaruit blijkt dat der Sachſen Spiegel, zo als die in 't jaar 1569 te Leipzig gedrukt is, in dit stuk ganschelijk verbaſterd is. daar leestmen B. I. art. 5. *bey des vaters leben.* — *an ieres groſsvaters erbe.* — *in des eltervaters oder in der eltermutter erbe.* En art. 13 *nach vaters oder mutter tout.* Enz. Beter in de Uitgaave van 1516. in 't zelfde art. 5. *in eres ELDERVADER erve.* — *an eres VADER stat* — *in des ELDERVADER, in der eldermoder erve.* art. 10. *noch synes VADER beren* [domino] *noch des VADER erven* [heredibus]. maar ook daar altijd zo goed niet. Brok van een oud Kronijksken MS. *bi sijns VADER tiden.* Kwaalijk in de Uitg. van Matth. Analect. T. I. p. 61. *sijns vaders.* Want datmen eeuwen voor onzen Dichter gezeid heeft *thes* of *des VADER*, blijkt uit de getrouwer Uitgaaven van noch veel ouder werken. Zo leestmen by Isidorus Hispal. de Nativitate Christi c. 2. *dues gottlibben FATER.* In de Harmonie der Evang. kwaalijk aan Tatiaan toegeschreeven, c. III. §. 5. *fines FATER.* en zo ook *mines FATER* XII. 7. LIX. 4. CLX. 3. CLXVII. 9. enz. *juwares FATER (patris vestri)* XXXII. 3. XLIV. 3. Uit welke plaatsen blijkt dat het een' onachtſaamheid is van den Uitgever datmen XLII. 1. leeft *mines Faters*, voor *mines Fater*: gelijk gy ook kunt vinden by Otrifidus I. 22. 103. III. 10. 48. III. 22. 56. IV. 15. 8. als ook *fines FATER* II. 3. 63. *thes FATER* II. 9. 87. Enz. In den Theſaurus van Schilterus T. I. in Monum. Catechet. c. 3. vindmen de Geloofsartykelen in zes byzondere taalen, of dialecten, uitgedrukt. Het eerste is een oud formulier van de Alemannische Kerke, en daarin leestmen: *sizzet ze Gotis zefewun des almachtigen VATER* (of *FATER*, gelijk in die zelfde woorden, achter de Psalmen van Notkerus, gevonden wordt). In het tweede, dat tot opschrift heeft, *Cory der alten Kilchen*, het welk veel woordryker, doch in dit stuk allerkortst is, aldus: *sizzet zu der zefwin fines VATER.* Het derde, als het oudste spaaren wy voor 't laatste. Het vierde is Angel-Sax. en luiden daar de woorden aldus: *sitt nu at switbran Godes Aelmbittiges FÆDER.* waarmede overeenstemt de A-S. vertaaling der Evangelisten Matth. VII. 21. Marc. VIII. 38. Luc. II. 49. enz.

B. I. enz. In het vijfde, dat Frankisch heet, aldus: *fizzit er ce* #. 139. *Gotes cefwun* der [des] *Almabtigen VATIR*. Het zesde en laatste, 't welk daar gegeven wordt zo als het gevonden is onder de papieren der kerke van Straatsburg, wijkt daarvan af, en heeft: *jez nu de zefwune Gotes fins Faters*. Maar dit moet verbeterd worden uit het tweede hierboven, want het is, inderdaad, niet anders dan een jonger afschrift van het zelve; en welks gebrekkelijkheid, in zo weinige woorden, niet alleen blijkt in *Faters*, voor *Fater*; maar ook in *nu de*, voor *zu der*. By die telkens verschillende spelling van het oude woord, dat hier *Rechterband* beteekent, kanmen noch voegen uit Gloss. Lips. *TESEWON*, *Dexteram*. *THESEVUN*, *Dextera*. Doch dit laatste zou ik ook neemen voor *Dexteram*, om de gelijkheid met onze voorbeelden, *zefewun*, *cefivun*, en 't volgende *zefvun*. Noch by Lipsius: *FORTHORA*, *Dextra*. waarom ik gissè, dat ook het andere, in den eersten Naamval, geweest zal zijn, *Zefewa*. Doch na zo veel voorbeelden weeten noch naauw, hoe dit woord te noemen. Nu reft noch het derde, en het oudste; dat aldus luidt: *fizit za zefvun Cotes FATERES Almabtikin*. Die bekwaam is om het te onderzoeken, zal bevinden, dat de taal noch ouder is dan zelfs die van Otfridus, die voor 't midden der Negende, en nader overeenkomt met die van den Monik Kero, die in de Achtste eeuw schreef. En by deezen lees ik ook, in de Voorrede van den Regel van St. Benedictus, *des eerbaftin FATERES*; in 't Latijn, *pii Patris*. en c. 5. *des, der mib senta*, *FATERES*; Lat. *ejus, qui me misit, Patris*. Welke woorden, voorkomende Joh. XIV. 24. by Tatiaan CLXV. 3. aldus uitgedrukt zijn: *tbes, tber mib senta*, *FATER*. en in 't A-S. *tbas FÆDER, tbe me sende*. Maar die woorden van Tatiaan doen my denken, dat ook Kero, in die zelfde woorden, en dus ook elders, geschreeven hebbe, *Fater*, en niet *Fateres*. ja ik moet zulks gelooven, omdat Kero zelf ook schreef *PRUADER dines* [uws Broeder] en niet *Pruaderes* noch *Pruaders*: van welk woord straks nader. Maar hoemen in de Achtste eeuw moge geschreeven hebben; ik heb beweezen, en dat is my genoeg, datmen van 't begin van de Negende, tot het einde van de Veertiende eeuw, volständig gezeid heeft, *des Vader*, niet *des Vaders*. Maar hoe staanwe hier nu weder met Kakolijn, die in de Twaalfde eeuw zoude geleefd hebben, en niet wist, hoemen toen, noch voor, noch na, sprak of

of schreef? want zo leeftmen by hem †. 479.

B. I.

Daer sin Vaders Greefscepe gelach.

†. 139.

en †. 611. by ZIN *Vaderes leven.* noch †. 811. by ZIN *Vaderes tiden.* Plomper kan niet bedacht worden. Want schoon wy gezien hebben, dat de uitschryvers voorlang nu en dan gebrabbeld hebben in *Vaders* voor *Vader*; nergens zalmen vinden, dat de Ouden *zin* of *sijn* zeiden, in plaatse van *sins*, *fines* of *zijns*. En waarmede zalmen zijn *Vaderes* goedmaaken? met de gemelde voorbeelden van de Achste eeuw? doch dat is goed voor de geenen die geen onderscheid van tyden weeten te maaken. Van LOON, de eerste plaats van Kolijn verklaarende, zegt: VADERES) *Vaders: Dus scribeert Kolijn* †. 354. *moederes in de plaats van moederes aldus:*

Ti irren moederes zusteren Anke.

maar daar staat *mouderes.* doch †. 607. vindtmen, *van zin moederes weghe.* En dus bewijst van LOON zelf de Basterdtaal van zynen Kolijn. doch hy behoefde die Zotskap zo hard niet te schudden: wy hebben de bellen al lang hooren klinken. Welk een taal, *irren moederes zusteren*, in de betekenis van, *eorum matris soror!* Melis zou gezeid hebben, *baerre* (dat is, *barer*, hunner) *moeder zuster.* zo leezenwe I. 714. *om onser moeder bede.* III. 1268.

Haers vader kijnt en baerre moeder.

zie de Aantek. VI. 698. Wederom II. 166.

Verloes hi der moeder bulde.

en zo elders. Walewein f. 32 a.

Het zijn zire moeder broeders —

Doch waartoe meer voorbeelden van iets, waaraan niemand, die eenige kennis van de oude taale heeft, kan twijffelen? Minder bekend is, datmen, gelijk *des vader*, zo ook van ouds zeide, *des broeder.* Kakolijn, zeker, wist het niet. daarom schreef hy †. 886. *Na 's Broeders doot*, voor *sbroeder*, of *des BROEDER*: gelijk gy dit kunt vinden by onzen Dichter II. 182. en 1284. als mede *sins* BROEDER II. 1042. en X. 200. en wederom in het Rijnwoord, *baers* BROEDER III. 1267. en IX. 460. In de eerste deezzer twee plaatsen lees ik in *W* kwaalijk, *baers Broeders*, want het moet rymen op *Moeder.* en is daaruit lichtelijk op te maaken dat Wouter zich insgelijks verzinde, schryvende ook II. 1120. *des Broeders*: en III. 7. *totes Broeders.* Der Ystor. Bloeme f. 18 a.

Na sijns BROEDER doot.

L.

J. v. Maer-

B. I. J. v. Maerlant XI. 66. f. 110 b.

†. 139.

*En seiden dat al openbare,
Dat om SBROEDER doot ware.*

en kort te vooren *sjns BROEDER wijf*. Br. Jan van Heclu p. 241.

*Dat bi was des Hertogen,
Sijns BROEDER, gelike.*

en te vooren p. 84. en by Butkens, Troph. T. II. p. 125.

*Sijn name was Her Arnout,
Heren Arnouts BROEDER sone.*

en p. 255. *sjns BRUEDER sone*. Roman van Limburg f. 27 b.

Al ware si noch eens mijns BROEDER kint.

kwaalijk leestmen by Strickerus (in Thefauri Schilt. T. II.) cap. VI. §. 3. *meins Bruders sun*. als blijkt uit dat zelfde werk XIII. 23.

Seit ich ane mues sein

Des BRUDER und des Neven mein.

zie van dit *ane*, by IV. 525. Luc. VI. 41. 42. leezenwe van het zien van een' splinter in zijns Broeders ooge: het welk by Tatiaan XXXIX. 6. aldus uitgedrukt wordt, eerst, *in ougen thines BRUODER*: daarna, met verschikking in de woorden, *fon thines BRUODER ougen*. in de A-Sax. overzettinge aldus: *on thines BROTHOR eagan*: en, *of thines BROTHOR eage*. Ja zelfs de Monik Kero, by wien wy tweemaal *Fateres* vonden, zegt hier ook *Pruader* niet *Pruaders*, in den Reg. van S. Benedictus c. II. p. 21 a. *in PRUADER dines augin*. maar in de Gottische overzettinge van den Bisschop Ulphilas, een werk van de vierde eeuw, leestmen daar tweemaal, *in augin BROTHRS tbeinis*.

Ik kan hier niet afscheiden zonder den Leezer te berichten, dat hy deeze zonderlinge buiging *des vader, des broeder*, in geene andere Manl. woorden moet zoeken. By onzen Dichter, in **A**, vind ik II. 1011. *des Keiser*, maar te vooren **†**. 244. *des Keisers*. Doch het eerste is een schrijffout: want het laatste komt, by alle anderen, alleen en zeer dikwils voor. Men kan uit deeze ganfche Aantekening ook zien hoe kwaalijk veelen noch tegenwoordig schryven *mijn vaders*, voor *mijns vaders*, enz. Maar die nu schreef *mijns vader*, of *uws broeder*, zou ontydig geleerd willen schynen.

†. 146. **†**. 146 *Omme handen Mammerten*) zo ook in **II**, zonder

der eenige verandering: maar in **B**

B. I.

Om van die onnutte manieren.

7.146.

Seb. verklaarde *Mammerien* aldus: *Mabemeterien*, van *Mabemet*, en verkort *Mametterien*, en noch *Mamerien*, dat *Afgoderien*: Hieruit kanmen zien, vanwaar *Alk.* zyne verklaring van dit woord ontleend hebbe. Het komt zekerlijk van den naam van *Mabomet*; doch betekent, eigenlijk, niet *Afgodery*, maar, volgens des zelfs oorsprong, eene *Kerk der Turken*: en schijnt eerst in gebruik gekomen te zijn ten tyde der *Kruistogten* naar 't *H. Land*. *Le Sire de Joinville*, *Chron. de S. Louls* ch. 23. *et allasmes au Monstier nostre Dame, dans la ville de Damiette, que le Legat avoit dedié en l'onneur nostre Dame; en la MAHOMMERIE des Turcs.* *Chron. de S. Denis MS.* f. 407 a. *Le Legat vint premierement a la MAHOMMERIE, &c.* *G. Nangius* op 't jaar 1219. *Legatus de MAHUMERIA, quam prius purgari fecerat, Basilicam in honore beatæ Dei Genetricis Virginis Mariæ consecravit.* Hy gebruikt ook het zelfde woord op 't jaar 1249. van het welke *Joinville* sprak. Gelijk nu, in die eeuwen, de *Turken* ook begreepen werden onder den naam van *Heidenen*, zo heeftmen dat zelfde woord overgebracht tot de *Tempelen der Heidenen*. *J. van Maerlant* *B. XI.* c. 49. f. 104 a.

*Judas bi trac over die beke,
En dede roupen over waer,
Dat si hem alle volgen naer;
En die Heydine vloen voor him
Tote in die stat van Cbanaym
In ene MAMETTRIE groot,
Daer si alle bleven doot;
Want Judas deedse daer in verbranden.*

dat is, in een' *Heidenschen tempel*. zie *I Machab. V.* 43. en *Josephus Joodf. Hist. XII.* 12. Ik twijffel eenigszins, of onze *Dichter* ook niet geschreeven hebbe *Mametterien*. Want zo spreekt hier de *Heraud*, die hem voor zich hadt, f. 3 b. *om dat volc te bekeren vander MAMETTERIEN.* en zo schrijft hy noch eens f. 4 a. Ook schijnt, in **B**, *onnutte manieren*, veel eer eene *verbastering* te zijn van *mametterien*, dan van *mammerien*. Zo schreef ook de ongenoemde *Vlaamsche Vertaaler* van *Boëtius* f. 26 b. daar hy, in zyne *Verklaringen*, *Boëtius* aldus spreken doet: *Gbetughe, dat ic de vianden [booze geesten] niet aengberoupen hebbe, noch gbeene MA-*

B.I. **METTERIE** van afgoden, in myne secrete camere oft *studoer*, *gebemaect*. Alwaar het, gelijk yder ziet, eigelijk, noch kerk, noch tempel, betekent; maar slechts eene afgezonderde plaats, daarmen 't eene of 't andere afgodsbeeld, *Idolum*, heimelijk aanbadt; welke plaats, daarvan, ook *Idolion* genoemd werdt. En welk woord ook wel eens, en te recht, by sommige Roomschgezinde Schryvers zelfs, van hunne Kappen, enz. gebruikt is; die het ons echter kwaalijk neemen, als wy hunne Beelden *Idola* noemen. G. Bruschius, *Monast. Germ. Chronol.* p. 69. *Olim S. Johannis Baptista exiguum saltem IDOLION — nunc vero Divi Benedicti Monasterium.* En p. 178. *in anno Jubileo, quo factus est maximus omnis generis hominum ad novum IDOLION concursus.* Noch eens p. 284. *Cepit anno Domini 1445 celebre IDOLION quatuordecim Auxiliatorum in monte Staffelseino — quod privilegiatum ac indulgentiis donatum a Pont. Max. Nicolao V. Durandus, Ration. L. I. c. 13. onderscheidde, voorzigtelijk, zyne Imagines et Picturæ, Beelden en Schilderyen, van de Heidensche Idola. En nochtans leeftmen in 't Summarium van dat Hoofdstuk, en eveneens in den Index: IDOLORUM inmodicus usus reprobat; MODICUS PROBATUR. Idolion is een Grieksch woord, het welk Scapula in 't Latijn vertolkt, *Idoli seu Idolorum Templum*; en onze Vertaalers, I Corinth. VIII. 10. *der afgoden Tempel.* Onze Dichter, evenwel, nam zekerlijk *Mammerie*, of *Mametterie*, in de betekenis van *Afgoderye*; en niet van *Afgodentempels*. Doch het maakt, in 't zaakelyke, geen verandering. *Templa*, voor *Dii*, vindtmen ook in vroeger Latijn. Lampridius in Alex. Severo c. 23. *repererant, omnes CHRISTIANOS futuros, & TEMPLA reliqua deserenda.* Daar een duidelyke tegenstelling is tusschen CHRISTUS, onder den naam van *Christenen*; en de *Heidensche* **AFGODEN**, onder dien van de *overige Tempels*. En waarom zoude *Mametterie* geen *Afgodery* betekenen, daar *Mametten* ook gevonden wordt voor *Afgoden*? Jan de Weert van Yperen f. 8 d. en 9 a.*

*Maer ic begripe die sotte riesen,
Die een stom beelde also verkiezen,
En al baer ghelove an baer setten,
En maken vanden beelden MAMETTEN,
En anbedense boven onsen Here God:
Hier in breken sy dat eerste ghebod.*

Ver-

Vergelijk eene andere plaats van de zelfde hand , aangehaald B.I. II. 641. De Heraud f. 4 b. *en brac drie Tempelen, die in Ju- v. 146.*
 piters eer ghesticht waeren, ende drie menschen doekte by, die den MAMET. verfaecten. Dit is ontleend uit den Vertaaler van Beka MS. f. 8 b. daar, voor den Mamet, staat, den vriant *en* *sijn gheselschap.* En zo eveneens by den Klerk p. 17. Maar in den Beka van Marthæus p. 13. gansch bedorven, den Coninc. Beka zelf zeide *Sathana pompis.* De Heraud schijnt, in 't byzonder, Jupiter voor den Mamet genomen te hebben.

†. 170 een twint niet) in *A een twinc niet*; door die ge- †. 170.
 meene verzinning tusschen *t* en *c.* In de Andd. alleen *twint niet.* Somtijds betekent *twint* zelf, eenvoudig, *niet.* Zo leezenwe in Allen IV. 497, *bet ne balp twint.* Doctrinale f. 14 d.

En wilt bem gbeloven twint,
elders, en doghen twint. By Kiliaan vindtmen, *twint achten;*
 en hy vertaalt het onverbeterlijk, *flocci pendere, flocci facere.*
 De heer Klaas Koliijn schreef †. 1176.

Negenbondert en twint man bat.

't welk van Loon vertaalde,

Negenbonderd man, en geen meer.

En waarom niet,

Negenbonderd man, en twintig meer?

want zo tellen de kinderen noch, *een en twint, twee en twint.*
 En Koliijn, als de kinderen, †. 1083. by Dumbar p. 282.

————— ons Heren

Jare XI^c en TWINT mere

Jaren en twie ———

Dat is, 1122. Wat deedt van Loon hier? verklaarde hy hier ook *twint mere*, door *geen meer?* Neen: dat kon hier niet aangaan. Maar, 't zy hierom, of daarom, hy leerde Koliijn beter spreken, en deedt hem zeggen 't geen hy zelf niet wilde zeggen:

Jare XI^c en TWINTIG mere.

Geheel anders gebruikte men *twint*, in de betekenis van *niet*, Maerlant f. 118 c.

Negen iaer, een twint niet mere.

En dit, *een twint niet*, of *niet een twint*, is de oude en echte spreekwyze. Zo spreekt Melis hier, en V. 1245. en VII. 567. Maerlant weder f. 4 b.

Si ne scanen bem niet een twint,

B.I. en f. 11 d. *Ysaac nes niet een twint*
 †.170. *Dan lachen, in Ebreuschcr tale.*

Jan van Heelu p. 56.

Nochtan en achte bijs niet een twint.

Roman van Walewein f. 8 c.

Den purde ne was een twint niet bleven

Dan die buut dar men dore sacb.

van Ferguut f. 3 a.

Hine groeten niet een twint.

groeten is groette bem. en f. 4 a.

Een twint was bi niet verwoert.

daar noch veel zou konnen bygevoegd worden. Wat is dan een twint? evenveel als een zier. Kiliaan: *SIERE, atomus, res minutissima*. Niet een siere gheven, *ne gry quidem dare*. En dat is ook, *niet een twint gheven*. Het is van den zelfden oorsprong als *twee, twy, twist, tusschen, twijffel*, enz. die altijd een onderscheiding maaken tusschen een en ander. En dus is *twint* het geringste, het kleinste, dat het oog onderscheiden kan, tusschen *let* en *Niet*.

†.196. †.196 ~~ghelike verwoeden riefen~~ en II. 509. *ghelike riefen*, Op beide deeze plaatfen wordt *riefen*, zo door Seb. als door Alk. verklaard *raazende* of *raazende menschen*. doch dat was by de gis, omdat *raazen* en *riezen* eenige gelykenis hebben. *Verwoede riefen* zijn inderdaad *raazende menschen*; maar de betekenis van *raazende* ligt in *verwoede*, niet in *riefen*. I. 897, leezenwe *begonsten riefen*; en dat is, volgens Seb. *raazen*, *opstaan*, volgens Alk. *opryzen*, *opstaan*. daar dan ook *ryzen* en *riezen* verward schynen; niettegenstaande deeze drie woorden *Riezen*, *Raazen*, *Ryzen*, reeds by den verstandigen Kiliaan, ook in de Engelsche taale, onderscheidelijk voorkomen, *Rashe*, *Rage*, *Rise*, daar ook *RIES* in 't Latijn vertaald wordt *Temerarius*, *inconsideratus*, *effrænus*: **RIESHEID**, *Temeritas*: **RIESEN**, *temere agere*. Waarby ik alleen te voegen heb, dat *Ries* ook is een Substant. gelijk blijkt uit *verwoede riefen*, *een ries*, enz. Dat de Uitleggers van Melis Stoke dit alles niet wisten, is een bewijs dat zy Melis Stoke met weinig aandacht geleezen hebben. Want by hem konden zy vinden eene zo krachtige en leevendige schildery van eenen *Ries*, dat men die bederven zoude, zomenze wilde verbeteren. zo zegt hy VIII. 737:

Als

*Als een RIES verweent, de finen wille
Doet altoes lude ende stille,
So wil bi vroeder sijn allene
Dan een beer [heir] is algemene,
En acht sgheboets niet datmen doet:
Gaetet wel, so eest goet;
En gaet bet anders ic dan wale,
Sone wil bijs boren ghene tale.*

B. I.
7. 196.

Die in alles zijn eigen hoofd volgt; die zich laat denken alleen wyzer te zijn dan alle anderen; die geen bevelen gehoorzaamt, en zich niet bekommert met den uitflag der zaak; zulk een is by Melis een RIES, ja een verwaande RIES; en Alk. handelde ook daar wel rieslijk, toen hy deeze woorden, *Als een ries verweent*, aldus verklaarde, *als een Rasende verwaant word*: dat omtrent zo goed is of hy gezeid hadt, *als een dol mensch zot word*. Een RIES is dan eigelijk een roekeloos, een onbedacht mensch, Stout in 't onderneemen, Lichtvaardig in 't uitvoeren; een Loshoofd, een Waaghals; die alles op hairen en snaaren zet, en op wien de spreuk past, *aut Caesar aut Nihil*. Fab. van Esop. f. 4 c.

*Di Hont en slacht niet den riefen,
Die om een luttel al verliesen.*

Wyzer was onze Koning Willem, toen hy [doch wat te laat] liever zeker Graaf was in zijn eigen, dan onzeker Caesar in een vreemd land; en zyne woorden opmerkelijk II. 1505.

*Soudic varen in vreemden landen,
En dwingben tote mine banden
Die lieden? en mijns selfs lant
Soude bliven buten miere bant?
Die dat doet, bi moete riefen.*

dat is, een Zot, een RIES zijn. D. van Assenede in Fl. en Bl. f. 11 c.

*Dat seide Diederick, die dese aventure
In Dietsche uten Walsche vant;
Dat menre soude lettelt vinden in dlant,
Die souden willen gelooven dies,
Dat iemen so sot ware en so ries.*

zo zot, zo roekeloos, als Floris, die Blancefloer gong opzoeken zonder eenig spoor van haar te weteen. Evenwel, hy vondt haar, volgens den aard der Romans. want zy verkocht zijnde aan den Ammiraal of Soudaan van Babilonien,

B. I. en hy haar vandaar willende schaaken en vervoeren , zo zegt
 †.196. zijn waard tot hem f. 17 c.

*Des ben ic seker en weet oec wale,
 Dat geen Coninc es die draget crone,
 Al minde bi Blancefloer die scone,
 En wilde bi hem onderwinden dies,
 Wies gi u onder wint , bi en waer een ries.*

Tot hiertoe zijn de *Riefen* ons voorgekomen als onderneem-
 ers van groote zaaken , die zy, zoze wijs geweest waaren,
 niet begonnen zouden hebben. In 't volgende voorbeeld be-
 tekent het de zulken, die te weinig doen, en eigelyker *ne-*
gligentes, zorgeloozen (dat ook de eigelyke betekenis is van
roekeloozen) dan *temerarii*, lichtvaardigen, genoemd worden.
 J. v. Maerlant in zijn Joodf. Oorlogen f. 167 d.

*En Tylus die bat bem na dies,
 Dat si nemmee ne waren so ries,
 Sine souden bem altoes vorsien wel
 Vanden lagen der fueden sel.*

Maar in 't een en in 't ander behelst *ries* altijd de betekenis
 van *onvoorzigtig*, dat ook weinig verschilt van onbedacht, on-
 achtzaam, zorgeloos, roekeloos, en wat dies meer zy.
 Doctrinale f. 7 a.

*Noch so seit bi oec meere:
 Drie dingben batic seere,
 Den armen boverdegben man,
 Den riken die vele liegben can,
 En den ouden alsoe verkeert,
 Dat bi bem ter riesheit keert.*

't zijn de woorden van Jesus Syrach Eccles. XXV. 4. daar-
 men by de onzen leeft : *eenen ouden die een OVERSPEELDER*
is, en aan verstand afgenomen heeft. Maar in den Delfschen
 Bybel [1477] *enen ouden sor en onbesint.* Waarom ik oor-
 deel, dat die Dichter *riesheit* simpelijk nam voor *zotheid*. En
 zo is ook *riefen*, by hem, by anderen *ries zijn*, niet anders
 dan *zot zijn*, f. 16 c.

*Seker wet oec, dat bi riest,
 Hi die hebben waent vrienden,
 Dar bijs noyt en verdiende.*

Hiervan ook *zotte riefen*, by J. de Weert. zie boven by †.
 146. p. 164.

†. 216 *Pan selbe de crone draghen*) Vita Pipini Ducis p. B. I. 599. by du Chesne Tom. I. *Francorum Regem bis devicit* †. 216. [Carolus] *Francisque Regem ex arbitrio suo imposuit, gloriosus ducens Regnum habentibus imperare, quam Regnum habere.* In de Andd. wordt dit vaars aldus geleezen,

Als selve crone te draghen.

Na coningbe dwinghen †. 215. volgt beter, *de crone draghen dan crone te draghen*: het welk gesprooten schijnt uit eene brabbeling tusschen *de en te*. Maar na *noch also scone* †. 214. moest volgen *Als* en niet *Dan*. Immers zo heb ik lang geoordeeld over deeze plaats, geevende de schuld aan Wouter, alsof die, toen hy *Dan* schreef, meende dat 'er *sconer*, en niet *noch also scone*, was voorgegaan. Maar die reden zelve doet my nu twijffelen of hier *Dan* niet beter zy dan *Als*. ook vind ik in myne Proeve B. II. †. 560. niets gemeld waaruit deeze twijffeling bepaald kan worden, om reden, dat ik toen noch noit een voorbeeld, als dit, aangemerkt had. Wy zullen 't dan nu wat nader inzien. Wy leiden daar p. 131. tot onzen grondslag, dat, *gelijk ALS eene gelijkheid stelt tusschen perjoonen en [lees, of] zaaken, zo moet DAN altijd gebruikt worden, wanneer 'er eenig onderscheid en ongelijkheid tusschen beide betekend wordt.* Sedert zo veele jaaren dat dit in yders handen geweest is, ben ik van gedachten in dit stuk niet veranderd; en heb noit vernomen dat die bepaaling van iemand gewraakt zy. Maar die bepaaling beslist het verschil tegen **B** en **II**, ten voordeele van **A**. want in de woorden des Dichters wordt geenszins eene *gelijkheid*, maar eene allerduidelijkste *ongelijkheid* gesteld tusschen *Koningen dwingen*, en, *zelve de kroon draagen*. zo, dat Karel Martel het eerste stelde *verre* boven het tweede. Gevolgelyk besluit ik, op myn' ouden grondslag bouwende, dat *Dan* hier regelmatig is, maar *Als* niet. En omdat ik den Leezer myne meening niet gaarne wil opdringen zonder bewijs, zo heb ik moeite gedaan om een diergelyk bewijs op te zoeken, dat ik eindelijk gevonden heb in het Dietfche Doctrinale B. II. f. 11 d.

Den grammen dunct altoes des,

Dat bi NOCH ALSO machtech es

DAN bi muckte volbringhen.

Dat is daar een Spreuk op zich zelve, die in geen verband staat, noch met het voorgaande, noch met het volgende; en de meening is: *een tjornig menjch laat zich dunken, dat by MEER*

B. I. *kan uitvoeren DAN by kan.* Want dat noch also niets verschild-
 *216. le van meer; of noch also machtech, niets van magtiger, zal
 my niemand betwisten. anders zal ik 't hem bewyzen uit
 den Heraud, die deeze plaats van Melis aldus verklaarde f. 6
 b. *Het wair MEERRE een [lees, EER] Conyngben te dwingben
 ente jagben, DAN Coninc te wesen en croen te dragben.* Want
 dat zegt noch meer, noch minder dan onze Dichter gezeid
 heeft in deeze woorden;

— bet waer NOCH ALSO scone,
 Coningbe dwingben ende iagben,
 DAN selve de crone dragben.

Noch also scone is dan eenvoudig *schooner*. want *noch*, op zich
 zelf, betekent eene *vermeerdering*. Maar *also* zegt ook som-
 tijds meer dan het enkele *so*: en *alzo schoon*, meer dan *zo
 schoon*. Hiervan in 't zelfde MS. Doctrinale B. III. f. 34 c.

*Want verborgben Nijt es ALSO zwaer
 DAN Nijt die men draecht openbare.*

En dit voorbeeld bewijst noch meer dan ik hier noodig had:
 zijnde *also zwaer* ook hier niet anders dan *zwaarer*. Daarom
 zoude ik nu ook verkiezen, *RUIM zo groot DAN*; en niet *ALS*.
 want *ruim* stelt eene zichtbaare ongelijkheid. Maar waarom
 zegtmen dan ook niet, *NIET zo groot DAN*; altijd *als?* want
 dit behelst ook eene zekere *ongelijkheid*. 't Is waar: doch
 moet eigelijk aangemerkt worden als eene ontkenning der
gelijkheid. na welke *gelijkheid* moet volgen *als* en niet *dan*,
 maar *alzo groot dan*, acht ik nu verwerpelijk.

*239. *239 *Sassen heeft hi driekwerc te stoert*) zo ook in II,
 maar kwaalijk in B *stoert*. want *te stoert* is *verstoord*, eigelijk
verwoest: gelijk *te storen*, *verwoesten*. zie boven by *114.
 Zo leezenwe ook beneden V. 626.

En bebbense altemaal te stoert
 naamelijk de Stad Medemelek. en zo sprak D. v. Assenede
 f. 7 a. van 't verwoeste Troyen:

Doe die stat te storet was,
 Fragmentum de bello K. M. *809.

Er ze stoeret alle Yspaniam.

Gl. Lipf. *TO-STORE, Destrues*. Niets gemeener dan *te bro-
 ken*, voor *verbroken*: wordende zelfs *gebroken* of *verbroken*
 nergens by onzen Dichter gevonden. V. 82.

*Dat sine op enen rade leiden,
 En bebben bem sine lede te broken.*

Wale-

Walewein f. 4 b. van een schild:

Hi lach onder tserpent te broken,

B.I.
f. 239

Ferguut f. 11 b.

Ontwee es bi en te broken.

Vertaaler van Cassianus Coll. III. c. 7. *al ist dat onse eertsche buus deser woninge te broken wort.* W. von Gravenberg f. 66 b. van een' wapenrok:

— — ber was durch stochen,

Uñ manigen enden ztu brochen.

voor *durch stochen* zeide Strickerus zu *stochen*, V. 9.

Si wurden zustoehen und zusalagen,

zo mede zu *sluc*, versloeg, VI. 6.

Er zulsuc di apgot alle.

de zelfde VII. 10. daar Koning Marfilies zegt:

Ich wil Paris und Acbe [Aken]

Durch seu vil gar zu brechen,

Und wil mich also rechen [wreeken]

Das diu Christenbait zu gat,

Und der Gelaube den si bat.

zu *gat*, is vergaat; te gronde, te niete gaat. Onze Dichter VII. 1189.

Wort bi te niete en te gaet.

en in dit Boek f. 802.

Bin baren tiden so is te gaen

Kaerls gheslachte ———

Doctrinale f. 16 b,

Daer vriende hebben onderlinge

Corte redene en wandelinge,

Daer moet vrienſcap cort te gaen.

te vooren f. 13 b.

Al eest dat die menschen sijn

Verstervelec, en saen te gaen.

waarmede overeenkomt in Gloss. Lips. TEFOUR [te voer] *defecit*, *perit*. en TEFARANDO [te varende] *deficientes*. Rythmus de S. Annone f. 692.

Daz di gidouſtin lichamen

Umbigravin ci worſin lagin.

ci *worſin*, te worpen, verworpen. Gravenberg f. 79 c.

Dirre liet aber ſinen lib

Bluwen unde ztu houwen

Durch ſine lieben vrouwen,

Blu.

B. I. *Bluwen* is slaan : by de onzen *Blouwen*. Fabelen van Esop.
 #. 239. f. 3 b. *Si sloegben en si blouwen*

Dat hem sijn leven mochte rouwen.

en daarvan ook *te blouwen*, geslagen, Ferguut f. 13 d.

En best te blouwen minen garjoen.

en by herhaalinge f. 14. a.

Een Ridder best minen Naen te blouwen.

Walewein f. 51 a.

Ja Rybaud! bevestu te blouwen

Die Joncfrouwe? bet sal di rouwen.

te borsten, geborsten; Ferguut f. 1 d.

Van bitte was bi bina te borsten.

zo ook in 't A-Sax. Matth. XXVII. 51. *stans toburston*, dat is, *de steenen borsten*; of, met de onzen, *de steenrotsen scheurden*. En ter zelyver plaatse worden onze woorden, *scheurde in twee*, aldus uitgedrukt, *wearth tosliten on twee dales*. en Marc. XV. 38. *was tosliten on twa*. en Luc. XXIII. 45. *wearth tosliten on midden*. Dikwils komt zulks ook voor in de A-S. Kronijk, ik zal maar eene plaats bybrengen, om de Vertaaling te zuiveren van een leelyke vlak; op 't jaar 921. *and gebete tha Burb, and geedneowade thær bio ær to-brocen was*. in 't Latijn aldaar: *et refarcivit murum, renovavitque quibus ex partibus fuerat diruta*. Wat is dit, *murum diruta*? een achteleosheid. Voor *murum* lees *urbem*. zo dacht Gibson: en zo wordt het wo ord *burb*, op dat zelfde jaar, meer dan eens vertaald.

#. 276. #. 276 *Bi Autfore*) Alk. *Antissiodorum*, *Auxerre*: andere seggen *Fontenay*. Maar anderen zeggen het een en het ander. L. Chantereau le Febvre, Confid. Hist. L. I. p. 96. *la sanglante bataille de Fontenay pres Auxerre*. Doch de slag is eigelijk voorgevallen by *Fontenay*, zes Fransche mylen van de Stad *Auxerre* gelegen. en daarom hebben eenigen de Stad zelve genoemd, in plaatse van 't Land van *Auxerre*; *l'Auxerrois*. Sigebertus Gembl. op 't jaar 842. *in pago Antissiodorensi apud villam Fontanedum*. Zie diergelyken uit meer anderen in Chron. Alberici. In mijn oude MS. Chron. de France f. 215. wordt ook gezeid by *Fontenay*, en dit nader beschreeven als gelegen in 't Bisdom van *Auceurre*. Met welke spellinge, vooral in 't begin, overeenkomt die van onzen Dichter volgens *A Autfore*: waarvoor in *B* en *A Antsurre*; 't welk,

't welk, in 't laatste gedeelte, nader komt aan *Auceurre*. De B.I. Heraud maakte 'er van *Hantsboirne* f. 12 b. De Latijnsche naam wordt ook verscheidelijk gevonden. doch de tweede letter moet altijd *u* zijn, en niet *n*. Voorts staat hier kortelijk aan te merken, dat de naamen van vreemde Steden, by onzen Dichter, niet moeten afgeleid worden van de thans bekende naamen; als *Aufore* van *Auxerre*. Maar *Aufore* is, by merkelyke verkorting, gesprooten uit den Latijnschen naam *AUTISIODORUM*. dit blijkt aan de *T*. maar ook aan de *N*, in *Antisurre* van *Antisiodorum*. Zo zegt hy *Louwen*, dat is *Laon*, van 't Lat. *Laudunum*. zie boven p. 93. *Elders Ruemen*, *Romen*, dat is *Rouen*, *Rouan*, (in de gemelde Fr. Kronijk dikwils *Roam*) van 't Lat. *Rotbomagus*. zie III. 1321. Zo vindtmen by anderen *Beunen*, *Bonen*, *Boenen*, dat is *Bologne* of *Boulonge* in *Pikardyen*, van 't Lat. *Bononia*. zie boven p. 124.

¶. 292 *Hollant*) *Melis* geeft ons niet veel gelegenheid om van de *Noormannen* te spreken. Het zal echter niet te onpas komen, dat wy 'er ons een weinig mede ophouden, om te zien wat 'er zy van die weergalooze geschiedenis, die van *Loon*, op het jaar 826 en vervolgens, met zo veele omstandigheden, te boek gesteld heeft. Hy verhaalt, p. 50 en 51, dat Keizer *Lodewijk* onder drie *Deenen*, den verdreeven *Jutchen* Koning *HERIOLD* en des zelfs twee Broeders, *RORUK* en *HEMMING*; nadat de zelven den *Christelyken* *Godsdienst* aangenomen hadden, en te *Ments* plegtelyk gedoopt waaren; geheel *Vriesland*, van de *Wezer* af tot de *Schelde* toe, verdeeld zou hebben. *Te weeten*, zegt hy p. 51, aan *HEMMING* dat gedeelte, 't geene tusschen de *Schelde* en *Maas* lag. Aan *RORUK* het Hertogdom van het thans genaamde *HOLLAND*, gelegen tusschen de *Maas* en de *Zuiderzee*. En eindelijk aan den *Deenschen* Koning [*HERIOLD*] zelf dat gedeelte, 't gene, over den *Rijn*, tusschen de *Zuiderzee* en de *Wezer* lag. En denk niet dat dit te veel was. Integendeel, 't was noch niet genoeg. Want te vooren p. 50. hadt hy reeds gezeid, dat de Keizer aan *HERIOLD* gaf de *Stad DUURSTEDÉ*, zijnde in die tyden de magtigste en slooprijke koophaven op den *Nederrijn*, midsgaders alle het daaronderboorende geweest, in 't welke men wel zestig kerken telde, gelijk ook het bygeleegde *Graafschap RUISTRI*, enz. En, aan *RORUK*, als Hertog van

B.1. van het thans genaamde *HOLLAND*, het opperbewind, zoſ
 #. 292. over het Graaffchap *KINMERLAND*, als alle de andere
 daarrondom gelegene *GRAAFSCHAPPEN* en *Fiskaalſche goederen*.
 En merk wel, dat de Keizer, de Stad *Duurſtede*, die hy
 reeds aan *HERIOLD* te leen gegeven hadt, ook gaf aan *RO-
 RUK*, tot het houden van zijn Hof, uit aanmerkinge, dat in
 het thans genaamde *Holland*, weleer het *KONINGRYK der Vrie-
 zen*, geene Steden ten minſte van eenig aanzien waaren. Uit
 deeze eene vertelling blijkt, dat van Loon geen beter Dichter,
 dan *Historieſchryver*, zoude geweest zijn; alzo hy, in
 zyne *Verdichtſelen* zelfs, de *Waarſchynelijkheid* niet wiſt in
 acht te neemen. Overweeg ſlechts, of Keizer *Lodewijk*, dat
 alles afſtaande aan woefte *Noormannen*, in den aard *Zee-
 ſchuimers*, en noit te betrouwen, gelijk by de uitkomst ge-
 bleeken is, niet waardig geweest was, dat zyne Zoons, met
 hulpe van *Paus* en *Biſchoppen*, hem, als onbekwaam om
 zyne *Goederen* te regeeren, *Steêkind* gemaakt, van den troon
 gezet, en hem eene zwaare boete opgeleid hadden; gelijk zy
 naderhand, 't welk noch verfoeid wordt, gedaan hebben.
 Voeg hierby, dat die Zoons, die ſedert, om 't bezit der Lan-
 den, als verwoedê *Riezen*, zo tegen hunnen *Vader*, als te-
 gen *malkanderen*, geoorloogd hebben, in eene *zonderlinge*
goede luim moeten geweest zijn, dat zy, als zoete kinderen,
 toekeeken, en toefonden dat hun *Vader* alle de *Zeekusten*,
 tuffchen de *Schelde* en de *Wezer*, inruimde aan *Noorman-
 nen*, die daardoor in ſtaat zouden geweest zijn, om niet al-
 leen die *landſtreken* met *Noormannen* te vervullen, maar
 ook, met der zelve hulpe, tot in het harte des *Rijks* door te
 dringen. Doch het is niet noodig, veel woorden te gebrui-
 ken, om de *beuzelachtigheid* van die drie *Hertogdommen*,
 die zulk een groot en voornaam gedeelte van de *Aloude Hi-
 ſtorie* van van Loon uitmaaken, aan te wyzen. Want wie
 ziet niet, dat hy, het *Tooneel* van *Holland* te dier tijd leedig
 bevindende, zich wat *poppetjes* gemaakt heeft, om 'er een
Treur- of Kluchtſpel, geſchikt naar zyne *zinlijkheid*, op te
 vertoonen?

Om van de perſoonen der drie *Broederen* iets te zeggen,
 zal ik van den derden, *HEMMING*, beginnen. Vooreerſt
 zou *HEMMING*, nevens zyne twee *Broeders*, in 't jaar 826,
 mede gedoopt zijn. Maar de *Frankiſche Schryvers* ſpreken
 van *Heriold*, maar niet van zijn *Broeder* of *Broeders*. *Ada-
 mus*

mus Bremensis en Albertus Stadenſis gewaagen slechts van B.L. ééne, dien zy *Horik*, anderen, gelijk ook van Loon, *Roruk* noemen. Dat HEMMING geweest is Hertog der Landen tuffchen Schelde en Maas, of van geheel Zeeland, bewijft hy uit J. ab Eckhart, de reb. Franc. Orient. tom. III. fol. 301. die by van Loon p. 50 (14) aldus ſpreekt: *Appendix Tbegani, ſub anno XXIV Ludovici Imperatoris, Danai, inquit, nave venientes ad unam ſedicionem (ſive praſidium in inſula Walacbria conſtitutum) et interfecerunt ibi innumerabilem multitudinem Chriſtianorum, et ibi cecidit HEMMINCH, QUI ERAT EX STIRPE DANORUM, DUX CHRISTIANISSIMUS.* Gy kunt het noch eens leezen p. 63 (9), en noch eens op Kolijn p. 119. Dat zulks in 't eiland *Walcheren* gebeurd zou zijn, bewijft hy p. 63 (7) uit de Annal. Fuld. an. 837. daar het eiland genoemd wordt *Walacbra*; en onder de gefneuvelden eerſt, *Eggibardus Graaf dier plaatſe*, en, na hem, ſimpelijk, *Hemming Halpdans zoon.* 't Welk meer bewijft tegen de vertelling van van Loon, dan de woorden, *Dux Chriſtianiffimus*, voor de zelve kunnen doen. Maar wy zullen die plaats uit de Ann. Fuld. in 't vervolg nader beſchouwen.

Van Loons RORUK is een wonderlijk ſaamenſtel. Doch hierin is van Loon lichter te verſchoonen; zijnde het eene volſtrekte onmogelijkheid, in de perſoonen der Deenſche Vorſten van dien tijd, en in der zelve naamen, zich niet dikwils te verbiſteren; vooral wanneer men uit alle die oude Jaarboekſchryvers wat neemt, om 'er eene doorgaande Hiſtorie uit op te maaken. Ik zal dan kortelijk aanmerken, dat *Roruk Broeder van Heriold*, en *Horuk Koning der Deenen*, maar één perſoon geweest zijn; wiens naam was **ERIK**. Zo wordt hy genoemd by Ericus Pomeranus, die in de vijfde eeuw zelf Koning der Deenen geweest is, in zijn *Hiſtoria gentis Danorum*; by Meurſius in zijn *Hiſt. Daniae Lib. II.* ja zelfs by van Loon, in dat geringe brokſken uit de *Appendix Genealog.* achter Albertus Stadenſis, 't welk hy, tot een ander einde, aanhaalde p. 84 (4). By die allen, zeg ik, heet hy **ERIK Broeder van Harald of Heriold**: en by de twee eerſten ook *Koning der Deenen*. Meurſius zegt duidelijk, dat hy te gelijk met zynen Broeder *Harald* gedoopt is; doch, weder afgefallen, een bitter vervolger der Chriſtenen, niet slechts in, maar ook buiten zijn Rijk, geworden is. Welk laaſte Pomeranus met noch ſterker woorden uitdrukte. Want dees

B.I. dees *Erik* was magtig van schepen en van volk, en liet byna
 292. geene Landen onbezocht. In 't vervolg stondt tegen hem
 op, zijns Broeders zoon *Gutborm* of *Gudurm*. Doch zy blee-
 ven beide in eenen slag, kortelijk gemeld by van Loon p. 89.
 op het jaar 854. Hadt nu van Loon dat broksken, zo even
 gemeld, in de Appendix Geneal. zelve geleezen, hy zou 'er
 ook, en wel ter zelve plaatse, gevonden hebben, dat die
Gutborm, Broeders zoon van *Roruk*, geweest was een zoon
 van *Heriold*; het welk hy niet behoordt hadt te verzwigen;
 zo hy 't geweeten hadt. Uit het voorgaande vloeit noodzaak-
 kelijk voort, dat die *Roruk*, van wien van Loon verder,
 na 't omkomen van zynen Koning *Horuk I*, of liever *Erik I*,
 als van den zelfden persoon, spreekt, een ander geweest moet
 zijn. Doch tusschen die twee hebben ook de oudste Schry-
 vers al somtijds misgetast. By voorbeeld, die der *Annal.*
Fuld. zegt, op 't jaar 850, dat *RORUC*, BROEDER van *Heriold*,
Keizer Lotharis noodzaakte om hem *Dorestadus*, waarvan hy
 zich meester gemaakt hadt, te leen, aftestaan. Die der *Annal.*
Bertin. op 't zelfde jaar, in dat zelfde verhaal, noemt den
 persoon *RORICH*, NEEF van *Heriold*. Van Loon p. 84. zag
 dit: maar opdat zijn Leezer 't niet zien zou, hielt hy die
 twee woorden, *nepos Herioldi*, in de penne; *Rorich*
qui nuper a Lotbario defecerat, &c. Maar zou hy ook hier
 niet voegelyker gepronkt hebben met zyne Latijnsche geleerd-
 heid, de plaats niet verminkende, maar verbeterende, aldus
Rorich, nepos (lege FRATREM) Herioldi? gelijk hy p. 30 (8)
 juist in de zelfde woorden, *Rcgino* verbeterde: *Anilo, nepos*
(lege FRATREM) Herioldi. Verder leestmen in de *Annal.*
Fuld. an. 857, Dat de Noorman *Ruoruc*, die in 't bezit van
Dorestadus was, en dus de zelfde, dien hy te vooren *Broeder*
van Heriold genoemd hadt, met goedvinden van zynen Heer,
Keizer Lotharis, naar Deenemarken voer, en Koning *Horik*
(Erik Barn, of 't Kind) noodzaakte, hem een gedeelte van
Jutland in te ruimen. zie 't Latijn by van Loon p. 89 (3) en
 (4). Maar dewijl dit gebeurd is drie jaaren na de dood van
Roruk, Horik of *Erik*, broeder van *Heriold*, zo moetmen
 besluiten, dat ook dikwils, en 't zal nader blyken, op die
 oude *Annales* geen zekere staat te maaken is. Verder zal ik
 my met van Loons *Roruk*, in 't byzonder, niet ophouden.
 't Geen hy daar meer verhaalt, ten bewyze dat *Roruk*, nu
 Ko-

Koning zijnde, evenwel Hertog van Holland bleef, is net zo B. I. veel waardig als zijn getuigen p. 89 (5).

Ten opzigte van HERIOLD zijn de mislagen by van Loon 7. 292. meerder en gewigtiger. Ik bepaal my hier tot deeze drie; met betrekkinge tot de *Vrouw*, tot den *Godsdienst*, en tot de *Dood* van dien Koning.

De *Vrouw* noemt hy THORA; zo in de Jutsche Geslachtlijst p. 12. als nader p. 45 (8) daar hy, ten bewyze, zich beroept op de woorden van Ol. Wormius, die in zijn *Regum Danorum Series* zeide: *Succesfit HAROLDUS BLATAND rex primus qui Christo nomen dedit in Dania. THORA dicta est ejus Regina.* Dit laatste woord is niet klaar. Van Loon nam het voor *Vrouw*. En, inderdaad, zo wordt *Heriolds Vrouw*, door den Dichter Nigellus, genoemd *Heroldi Regina*: zie p. 45 (6). Maar Wormius gebruikte het woord *Regina* in de betekenis van *Moeder*; of, gelijkmen nu spreekt, van *Koniginne-Moeder*. Want, volgens de getuigenis van Er. Pomeranus, heeft zy, na de dood van haaren Man *Gorm Gamele*, het Rijk op eene voortreffelyke wyze bestierd. Thormodus Torfæus, *Hift. Norveg. P. II. L. VII. c. 4. p. 278. Natus est [Haraldus] patre Gormo Danicæ Rege, matre Thyra, Comitiss Holjatiæ Haraldii Klakii filia, vel potius nepte, nostro calculo circiter an. 895.* Maar van Loon wist, ik zeg het zonder bepaalinge, van die oude Jutsche geschiedenissen, niets ter wereld in het verband. Hadt hy het Werkje van Ericus Pomeranus geleezen, hy zou 'er gevonden hebben, dat beide *Gorm* en *Tbyre* (zo heet zy ook daar) in *Heidenjch ongelooft* zijn gestorven. Hadt hy Adamus Bremensis geraadpleegd, die zou hem onderricht hebben, L. II. c. 2. dat de *Vrouw* van *Harald Blatand* (dat is, *Blaauwtand*; by Torfæus *Cerulidens*) die met hem gedoopt is, genoemd was *Gunbild*. zie ook c. 19. En hoe weinig Adamus van de opvolginge der vroegere Koningen wist, zo verdient hy echter hierin geloof, omdat hy het opgeschreeven hadt uit den mond van Koning *Sueno III*, wiens Grootvader, *Sueno II*, noch jong zijnde, te gelijk met zijn Vader en Moeder, *Harald* en *Gunbild*, gedoopt was. zie L. II. c. 18. Boven dit alles begaat van Loon hier eenen mislag in de Tijdrekening van omtrent 120 jaaren. Want *Harald Blatand* en *Gunbild* zijn gedoopt, nadat Keizer Otto de Groote zich van geheel Jutland, tot den uitersten hoek toe, hadt meester gemaakt. Waarop volgde de Bekeering

M van

B. I. van dat gansche Rijk; en, met naame, de oprechting der drie *†. 292.* Bisdommen van Sleswijk, Ripa en Arnhusen, met der zelve onderwerpinge aan het Aartsbisdom van Hamburg: het welk geschied is in 't jaar 948, gelijk te zien is in Lambecii Chronologia op dat jaar. Maar van Loons *Heriold* was *Harald Klag*, en is gedoopt, als wy gezien hebben, in 't jaar 826. Men voegt 'er zijn Vrouw by; maar ik weet niet dat die by iemand genoemd is. Zo onkundig zijnde, moest van Loon natuurlijk misleid worden door de woorden van Wormius, *Rex PRIMUS qui Christo nomen dedit in Dania.* die 'er echter niet aan miszeid heeft; gelijk hy gedaan zou hebben, indien hy gezeid hadt, *primus qui baptizatus est.* Ook was Adamus hem zo voorgegaan, zeggende II. 18. *Ille noster Haroldus, qui populo Danorum Christianitatem PRIMUS indixit, qui totum Septentrionem Ecclesiis et Prædicatoribus replevit.* En te voren c. 15. getuigde hy, dat dees Koning, beroemd wegens zyne Godsvrucht en dapperheid, in het Christelyke geloof ten einde toe volhard heeft. In dit alles was HARALD BLATAND de eerste onder de Koningen der Deenen. Ook lees ik by Torfæus, in den Bladwyzer van het Tweede Deel zyners Hist. Norveg. van hem: *PRIMUS Regum Daniæ fit Christianus.*

En nu zal een oplettend Leezer, uit deeze getuigenissen, reeds achterdenken wegens den *Godsdienst* van *Harald Klag*, dien wy nu weder *HERIOLD* zullen noemen, opgevat hebben. En niet zonder reden. Want gedoopt, en met hulpe van Keizer Lodewijk op zynen troon hersteld, doch niet gevestigd, zijnde, keerde hy zeer schielijk weder tot zijn Heidensch uitbraakfel. Er. Pomeranus n. LXXIX: *HARALDUS — baptizatus — et per auxilium Imperatoris in regnum restitutus est; MOXQUE CHRISTIANITATEM RELIQUIT.* En Lindenbruch in zijn Hist. Regum Daniæ n. LXIII, noemt hem, *RELIGIONIS CHRISTIANÆ INFAMIS DESERTOR.* Waardig voorwerp van van Loons liefde en bestendige genegenheid! Vreemd, in dit alles, is ook vooral, dat hy de plaatfen der Frankische Schryvers, waarin *HERIOLD* op de verfoeilijkste wyze wordt afgebeeld, zelf woordelijk aanhaalt. Doch 't is waar, hy rede-neert 'er tevens over in dier voege, datmen, om ten gunstigten te oordeelen, zou moeten besluiten, dat hyze niet verstaan heeft. Men moet vooraf weten, dat *HERIOLD* eerlang weder verdreeven zijnde, en zijn kortstondig Christendom verzaakt hebbende, weder geworden is een vyand der
Chri-

Christenen: en dat Keizer Lotharis, die niet beter was, zich B. I. vervolgens van hem en andere Heidensche Noormannen be- 292.
 diend heeft, zo tegen zyn' eigen Vader, als tegen zyne Broeders. Van Loon, evenwel, vertoont HERIOLD, noch in het jaar 840, als eenen Leenman des Rijks; tot wiens Hertogdom Lotharis toevoegde eenige landen, diemen genoemd vindt, *Gaula Crusalia*. En welke gifte Lotharis aan HERIOLD zoude gedaan hebben, om hem, tegen de trouw, die hy, als Leenman, aan Koning Lodewijk verschuldigd was, op zyne zyde te trekken. Zie hem p. 78. en vergelijk zijn bedriegelijk, doch niet minder verward verhaal, met zyne eigene Getuigen, de Annal. Bertin. by (3) en (4) en Nithardus, 's Keizers vollen Neef, by (5). Hy zelf geeft ons, in de eerste plaatse, te leezen deeze zeer nadrukkelyke woorden: *HERIOLDO qui cum ceteris Danorum maritimis incommoda tanta sui causa ad Patris injuriam invexerat, Gaula Crusalia, quæ vicina loco, bujus meriti gratia in beneficium contulit*. Laat ons nu deeze woorden eens ontleeden. HERIOLD werdt door Lotharis beschonken met zeker leengoed: en zulks, niet om hem te winnen, maar ter vergeldinge van eenen reeds gedaanen dienst; *bujus meriti gratia*: te weeten, omdat hy *incommoda tanta invexerat*; zulke verwoestingen hadt aangerecht: en dat wel, *sui causa*; ten believe van hem, Lotharis: en, *ad Patris injuriam*; ten spijt van des zelfs Vader, Keizer Lodewijk. Waarin dees dienst eigelijk bestaan hebbe, verklaart de zelfde Schryver even te vooren; naamelyk: Dat de Deensche Zee-schuimers, te weeten HERIOLD met de zynen, de stad Rouan te vuur en te zwaard verwoest en geplonderd hadden, de Moniken en verdere Inwooners ontzielende of gevangelyk wegvoerende; alle Kloosters, alle plaatsen langs de oevers der Seine, vernielende of brandschattende. De Latijnsche woorden, by van Loon niet gemeld, luiden aldus: *Interea pyratæ Danorum ab Oceano Euripo devecti, Rotumam irruentes, rapinis, ferro ignique baccbantes, Urbem, monachos, reliquumque vulgus, et cadibus pessumdederunt, et omnia Monasteria, seu quæcunque loca flumini Sequanæ adhaerentia aut depopulati sunt, aut multis acceptis pecuniis territa relinquunt*. Voor deeze heldendaaden, ten dienste van Lotharis uitgevoerd, kreeg HERIOLD van den zelve zeker Leengoed daaromtrent gelegen, en boven gemeld. Over welke gifte de Jaarboekschryver uitriep (en van Loon heeft het dur-

B. I. ven uitschryven): *Dignum sane omni detestatione facinus, ut*
 §. 292. *qui mala Christianis intulerant, iidem Christianorum terris et*
populis, Christi que ecclesiis praeferrentur: ut persecutores fidei
Christiana, Domini Christianorum existerent; et Daemonum
cultoribus Christiani populi dejeruissent. Dat is: „ Inderdaad
 „ een bestaan, aller vervloekinge waardig; dat zy, die den
 „ Christenen zo veel leeds hadden toegebracht, gesteld wer-
 „ den over Christen landen en volken, en over de kerken
 „ van Christus: opdat de vervolgers des Christelyken Ge-
 „ loofs mogten worden Heeren der Christenen; en de Chris-
 „ ten volken Dienaars van de Dienaars der Duivelen.“ Ein-
 delijk zegt Nithardus, dat Lotharis, de Noormannen [He-
 riold, enz] t'zyner hulpe in 't land gebragt, en over een deel
 Christenen gesteld hebbende, hun tevens vryheid gaf om ook
 op de overige Christenen te vrybuiten. Deze schildery van
 HERRIOLD heb ik waardig geschat, hier in een helder daglicht
 geplaatst te worden; en geen' verderen opschik noodig te
 hebben. Men oordeele nu van onzen Historiefschryver.

Het ongelukkig einde van dien ongelukkigen Vorst, HERRIOLD, eersten Jutlandschen Hertog in Vriesland, verhaalt van Loon p. 82 en 83. ook op eene ongelukkige wyze. Want vooreerst, hy plaatst het op 't jaar 847, en bewijst zulks uit de Annal. Fuld. die spreken van 't jaar 852. Ten anderen, de persoon, daar gemeld, was niet HERRIOLD, maar een ander. Ik twijffel zelf, of hy ook niet anders genoemd werde in de Uitgaave van Freherus zelve; maar in die van B. G. Struvius 1717, lees ik nu ook *Herioldus*. Doch al hiet de persoon *Herioldus*, hy was doch een ander. En wel allerzerkerst. Zie slechts de aanhaaling by van Loon p. 82 (6) in 't begin: *Herioldus cum per plures annos honorifice inter Francos haberetur, &c.* In wat aanzien HERRIOLD onder de Franken geweest zy, zagen wy zo even. Met de volgende woorden hebben wy niet te doen. maar wy hebben te doen met de woorden, die van Loon achterliet, en welker plaats hy aanwees met *Normannus, qui superioribus annis DOMINI SUI HORUC Danorum regis fugiens, ad REGEM LUDOWICUM se contulit, ab eo benigne susceptus, baptizatus, ac fidei sacramentis imbutus est.* Dees was dan gedoopt aan 't Hof van den Zoon, Koning Lodewijk: maar HERRIOLD, aan 't Hof van den Vader, Keizer Lodewijk. Dees ontvluchtte den toorn van zynen Heer Horuk Koning der Deenen: maar
 Ho-

Horuk Koning der Deenen, was de Broeder en Opvolger van B. I. **HERIOLD**; gelijkwe p. 175. reeds gezien hebben. *Ten derde*, v. 292. waarom verschikte van Loon het sterfgeval, in die Jaarboeken aangetekend op 't jaar 852, tot het jaar 847? Dit was een gaauwheid, een kunstgreep: doch tevens een bewijs, dat hy zelf gezien heeft, dat het verhaal van 852 niet kan verstaan worden van zynen **HERIOLD**, *eersten Jutlandschen Hertog in Vriesland*. Want, niet een ander, maar die zelfde Schryver, in 't zelfde Werk, spreekt, twee jaaren te voren, op 't jaar 850, van **HERIOLD**, als toen al eenige jaaren overleeden geweest zijnde. *Roric natione Nordmannus, qui temporibus Hludowici Imperatoris, cum FRATRE HARIOLDO, vicum Dorestadam jure beneficii tenuit, post obitum Imperatoris, DEFUNCTO FRATRE apud Lotharium, — in custodiam missus est. Unde fuga lapsus in fidem Hludowici regis O. F. veniens, cum PER ANNOS ALIQUOT ibi moraretur, &c.* Van Loon noemt die *eenige jaaren*, slechtelijk, *eene wyltjids*. Het blyven echter eenige jaaren. En die doen my gelooven, dat de voorgaande woorden, *post obitum Imperatoris, en, defuncto Fratre*, zo te verstaan zijn, dat **HERIOLD** niet zeer lang na den sterfdag des Keizers, die geweest is *XII Kal. Julii* 840, dat is by van Loon p. 75 (3) den *aclttienden*, by my den *twintigsten* van Zomermaand, overleeden zal zijn; 't zy in 't laaft van 841, of in 't begin des volgenden jaars. Maar van Loon wil dat hy, in het jaar 843 of 844, noch door Lotharis begiftigd geworden is met de *Zeeuwfche Eilanden*. En hy bewijst het p. 81 (5) uit eenen nieuwen Schryver, die zich beriep op eene oude *MS. Kronijk*, die getuigde, dat **HERIOLD**, na de dood van Keizer Lodewijk, de zyde hieldt van Lotharis, die hem, in 't jaar *DCCCXLI*, te leen gaf *Walcbtram seu Walacras in Selandia Belgica, aliaque vicina loca*. Dat die vertelling valsch is, heeft van Loon zelf gezien. Want uit zijn eigen verhaal aldaar blijkt, en dit is waar, dat Lotharis in 841 geen geeven hadt aan *Walcbteren* of de *Zeeuwfche Eilanden*. En daarom haspelde hy hier weder de jaaren onder malkander; om zynen lieveling **HERIOLD**, die hy droomde dat nu door Lodewijk uit zijn *Overrijnschen Hertogdom* gezet was, in dat van Zeeland te stellen. Ondertusschen is in die onwaare vertelling het jaar 841 beter dan van Loons 843. In de laaftaangehaalde Latijnsche woorden zijn deczen, *Walcbtram seu . . . in Selandia Belgica, volstrekt valsch*.

B. I. valsch. Maar de overigen, *WALACRAS ALIAQUE VICINA LOCA*, zijn bedorven uit *GAULA CRUSALIA QUÆ VICINA LOCO*, die wy boven aangehaald hebben uit de *Annal. Bertin.* op 't zelfde jaar 841. Toen ik dit eerst opmerkte, dacht ik, datmen ook by den laatsten, voor *Gaula Crujalia* — moest leezen, *Walacras alia* —. Maar wy zagen boven, dat het geene *Gaula Crujalia* genoemdt wordt, gelegen was, gelijkmen ook zien kan in de *Vaderl. Hist. B. V. p. 59. niet verre van Rouan*, en dus verre genoeg van *Walcheren*.

WALCHEREN was, sedert eenige eeuwen, een zeer bekende naam; ook berucht wegens de menigvuldige invallen en strooperijen der Deenen en Noormannen aldaar gepleegd; zo wy alles, watwe in de oudste *Jaarboeken* leezen, moeten gelooven. Doch ik vertrouwt met verzekering te mogen zeggen, dat die naam nu op veele plaatsen geleezen wordt, daar de Schryvers zelfs geheel niet om *WALCHEREN* gedacht hebben. 't Was gemeen onder sommige *Uitschryvers*, voor eenen hun onbekenden naam, eenen meer bekenden te stellen. Ook ontbreekt het niet aan *Uitgeevers* die zich daarin misgaan hebben. Hieraan wijt ik de zo even gemelde, en inderdaad geestige, verandering van *Gaula Crujalia quæ vicina loco*, in *Walacras aliaque vicina loca*; waardoor het tooneel uit *Normandyen* verplaatst wordt in *Zeeland*. Ik lees in de zelfde *Annal. Bert.* op 't jaar 852, by du Chesne *T. III. p. 206. Godefridus Herioldi Dani filius, qui quondam sub Imperatore Ludowico Magunciaci fuerat baptizatus, a Lotbario deficiens, ad suos se confert.* En zo kunt gy 't ook leezen by van Loon *p. 85 (7) en (8)*, naamelijk tweemaal voor eens; doch in de eerste plaats vervalscht door dit invoegsel achter den naam van *Lotharis: IN CUJUS REGNO PLURA BENEFICIA, ET INTER CÆTERA INSULAM WALACRIAM HABEBAT.* Het welk *J. ab Echart* schijnt gevonden te hebben in een' brok van dat zelfde Werk. Wy zullen in het vervolg weder van *Walcheren* moeten spreken.

Noch gemeener, onder ons, is thans de dwaaling van allerlei plaatsen, die, of waarschynelijk, of zekerlijk, in *Vriesland* t'huis hoorden, in *Holland* over te brengen; terwijl wy ons vergaapen aan eene meerdere of mindere gelijkheid van *Naamen*. Een uitmuntend voorbeeld daarvan vindenwe by van Loon *p. 94. op 't jaar 868.* Daar verhaalt hy, dat *Roruk*, die *Koning Lotharis nu zo menigmaal afgevallen* was,

was, om zyne onverdraagelyke geweldenaaryen, uit het thans B. I. genaamde HOLLAND verjaagd is geworden; en zulks door de *†.292.* Inwooners van het dorp KOKKINGEN, gelegen by de VECHT omtrent MAARSSSEN. Dat is immers eene waarheid, die met handen te tasten is. Maar p. 55. op het jaar 827, worden we reeds bericht, dat we veertig jaaren laater zullen zien, dat de *Vriezen van KOKKINGE Roruk VANDAAR verjaagd hebben.* Te weten, van *Kokkengen.* Zodat wy, uit vergelykinge van die twee vertellingen, leeren kunnen, dat het thans genaamde Holland toen het zelfde geweest is met het dorp *Kokkengen.* Maar hoe kwam hier *Kokkengen* te pas? Maar men leest in de *Annal. Berlin. an. 867. Rorigum, quem incolæ, qui CONKINGI novo nomine dicuntur, a FRESIA expulerant.* Alles is even klaar. De *Conkingi* waaren inwooners van *Vriesland.* Ergo: *Kokkengen* is *Holland.* Van den naam, *Conkingi,* heb ik geen ander bericht. De zelve heet by dien *Jaarboekschryver* een *nieuwe naam.* Mogelyk was 't eene nieuwlings opgerechte Maatschappy van dappere Mannen; 't zy dan om zelfs te gaan rooven, of om de Roovers af te weeren; immers zy verdreeven *Roruk uit Vriesland.* *Torfæus* verhaalt P. II. L. VII. c. 5. dat de *Deensche Zeeroover Palnatokius,* van den Koning der Wandaalen verkreegen hebbende zeker geweest, *Jome* genoemd, aldaar gesticht heeft de Stad *Jomsburg* (ook, omdatze aan Zee lag, *Sæburg* gheeten) en, in de zelve, eene geregelde Maatschappy van Zeeroovers, die sedert bekend geweest zijn onder den (toen ook nieuwen) naam van *Jomsvikingi* of *Piratæ Jomici.* En zo worden ook te vooren cap. 4. die twee benaamingen te saamen gevoegd, *Jomsvikingi seu piratæ Jomici.* Zou de betekenis van *piratæ* ook opgeslooten liggen in den staart van *Jomsvikingi*? De reden van deeze vraag is, dat ik nergens gevonden heb *piratæ Jomsvikingi*: maar zeer dikwils, *piratæ Jomici,* als p. 290. 292. 293. 302. 303. 304. 307. 310. 315. enz. en op sommigen van die bladzyden meer dan eens. Met *Jomsvikingi* schijnt ganschelyk overeen te komen *Breidvikingi* p. 293. daar ik leeze van eenen *Biornus Breidvikingorum atleeta.* Of nu *Conkingi* daarmede overeenkomst hebbe, heb ik by *Torfæus* gezocht, maar niet gevonden. En ik geef dit den Leezer slechts aan de hand, om 'er zulk gebruik van te maaken als hem zal goeddunken.

Wy zagen zo aanstonds, hoe van Loon p. 94. *Roruk* beschreef

B. I. schreef als eenen *afvalligen*, en *onverdraagelyken geweldenaar*: en daarop laat hy volgen p. 95 (1) eenige woorden uit de Annal. Fuld. an. 882, waarin die zelfde Roruk zoude genoemd zijn, *Francorum Regibus fidelis*. Wy zullen van deezē laatsten, in 't vervolg noch eens spreken. En melden hier alleen van die woorden, omdat daarin gewaagd wordt van *Graafschappen en Leengoederen*, die Rorich bezeten hadt in KINNIN. Dat van LOON 'er KINNIM van gemaakt heeft, komt my voor als een moedwillig schrijffoutje, om het wat meer te doen gelyken naar *Kinbeim*. Doch ik staa daar niet op, omdat hy die zelfde woorden aanhaalende p. 50 (11) en 117 (4) *Kinnin* onvervalscht opgeeft. Voegelyker, evenwel, zou hy die zelfde Latijnsche woorden aangehaald hebben uit A. Marth. ad Ann. Egmond. p. 180. Dan hadt hy overal *Kinnim* konnen schryven; want zo schreef ook Matthæus in die zelfde woorden. Maar wat is nu *Kinnin* of *Kinnim*? p. 95 en 117. noemt hy 't, *Het HERTOGDOM van bet thans genaamde HOLLAND*. Maar p. 50 is 't, *Het Graafschap KINMERLAND*, benevens alle de andere daarrondom gelegene *Graafschappen en Fiskaalsche Goederen*; ten eenenmaale afgescheiden van *bet HERTOGDOM van bet thans genaamde HOLLAND*: gelijkmen in 't begin deezer Verhandelingē reeds gezien heeft. En dewijlwe verder zien zullen, dat *Rorich* (niet van Loons *Roruk*) eenige jaeren in 't bezit geweest is van *Dorestadus*; en ik niet heb konnen ontdekken, dat hy iet anders te leen gehad heeft; zo acht ik, dat *Kinnin* te verstaan is van het Land *over de Elve*, daar *Dorestadus* gelegen was. waarvan nader in het vervolg. Indien van Loon noit slimmer misgetaft hadt, dan in *Kinnin*, eenvoudiglijk, aan te zien voor *Kinbeim* of *Kenmerland*, ik zou hem houden voor den besten Schryver deezer Ecuwe. Te meer omdat *Coinbeym* zelf by Regino, op 't jaar 884, geleezen wordt. Maar 't is waar, zonder het allerminste kentcken, dat beide, *Kinnin* en *Coinbeym*, ons tot eene zelfde plaats; en even weinig, dat zy ons, bepaaldelyk, tot *Kenmerland* zouden wyzen. En dit laatste geloof ik van *Coinbeym* zo weinig als van *Kinnin*. Doch zie of gy *Kenmerland* kunt vinden in de woorden van Regino: *Eodem anno Nortmanni, qui in CHINHEYM et DENEMARCAM venerant, adjentiente Godefrido Rhenum navigio ascendunt*. De Noormannen, die *IN Kinbeim en [IN] Deenmarcken* gekomen waaren, voeren den *Rijn* op. Zie van
Loon

Loon p. 119. daar ook de Latijnsche woorden eveneens aan- **B. I.**
 gehaald zijn. Anderen, die niet twijfelden of deeze Noor- **7.292.**
 mannen waaren *Deenen*, en Chinheym *Kenmerland*; veran-
 derden *et Denemarcam* in *ex Denemarca*. Zo deed Mathæus
 ter zelve plaats als boven. Zo deed ook, in Vrankrijk, een
 vroeger bezitter van myn' Du Chesne, die daar, in de woort-
 den van Regino, die zelfde verandering, met de pen, gemaakt
 heeft. Van Loon deedt zulks niet. Hy noemt p. 119. *Deene-*
marken een gewest omtrent den *Amstel*. En p. 54. *zekere lan-*
den tusschen den Amstel en de Bovensvecht. Geef nu wel acht,
 dat hy tevens uitdrukkelijk zegt, dat die *zekere landen* van
 deeze zelfde Deensche volkplanting, den naam van **DEENE-**
MARKEN zouden gekreegen hebben. Dit strijdt rondom met
 zich zelf. Vooreerst is 't ongerijmd eenen *Inval* van zwer-
 vende Roovers in een Land of Gewest, te veranderen in
 eene *Volkplanting*. 't Welk daarenboven ganschelijk verschilt
 van 't verhaal van Regino, waaruit blijkt, dat die Noorman-
 nen niet in dat gewest gebleeven, maar naar elders gevaaren
 zijn. Ten anderen, vielen de Deenen in *Deenemarken*; zo
 kan het den naam van *Deenemarken* van deeze Deenen niet
 gekreegen hebben. Dit begreep Alting; en daarom verzielt
 hy, dat de Noormannen in 884, voor de tweede reize, *ite-*
rato, in dit *Deenemarken* zouden gekomen zijn. zie hem by
 van Loon p. 54. Ten derden staat hier te letten, dat Regino,
 de eenige by wien dit geleezen wordt, te dier tijd leefde en
 schreef; en gevolgelijk niet heeft kunnen weten, dat die
 Landstreek naderhand *Deenemarken* zou genoemd worden.
 Te meer, omdat hy en alle die oude Jaarboekschryvers van
 die en naastvolgende Eeuwen (Inlandsche Schryvers waaren
 hier niet) naauwelijks eene plaats, tot het thans genaamde
 Holland behoorende, wisten te noemen. Ja zelfs den naam
 des Lands niet kenden. Hierom moest geheel *Holland*, *Vries-*
land heeten: met noch minder recht dan tegenwoordig *Vries-*
land, en niet alleen Vriesland maar ook de overige Vijf der
 Vereenigde gewesten, onder den naam van *Holland* begree-
 pen worden by alle Vreemdelingen. Zie hier, hoe ik Regino
 verftaa. De genoemde *Noormannen* kwamen, uit *Zweeden* of
 uit *Noorwegen*, in *Deenemarken* of *Futland*; en verder, dat
 halfeiland omgezeild zijnde, in het naatgelegene *Vriesland*,
 ter plaats, hierboven uit de *Annal. Fuld.* **KINNIN**, doch by
 Regino **CHINHEYM** genoemd. Zeer waarschijnlijk behoort
 M 5 daer-

B. I. daartoe ook het volgende. Torfæus, Hist. Norveg. P. III. §. 292. L. l. c. 16. verhaalt uit zyne oude Noordsche MS Kronyken, dat Olaf, naderhand Koning van geheel Noorwegen, by zijn leeven de Dikke, na zijn dood de Heilige genoemd, in het jaar 1009, zeilde naar *Deenemarken*, daar hy zich vereenigde met den Graaf Thorkell, die met eene vloot gereed lag: zy steeken in Zee; en de *Futsche* kust Zuidwaarts voorbygevaaren, en nu in *Sudurvika* (of *Zuidwijk*) gekomen zijnde, vervielen zy onder eene menigte roofschepen, waarvan zy 'er veelen bemagtigen: straks na deeze overwinning zetten zy 't naar **VRIESLAND**; werpen het anker voor **KINLIM**, vallen in 't land om te plonderen, doch vinden de inwooners vaardig om geweld met geweld te keeren. De laatste woorden luiden in 't Latijn aldus: *Secundum banc victoriam Frisiam Olafus petiuit, jactisque ad latus KINLIMENSE anchoris, populabundus incolas aggreditur, qui vim vi repulsuri cum illo conflixerunt.* De uitslag van dat gevecht wordt daar niet gemeld. anders hadt van Loon 'er noch een inval in zijn *Kinimmerland* van kunnen maaken: te weten, zo hy 't geleezen hadt. Alle drie die naamen, **KINNIM**, **KINHIM**, **KINLIM** verschillen eigelijk maar eene letter, N of H of L. En de twee eersten dier naamen worden, sedert lang, beide, met verzekering, toegepast op ons *Kenmerland*. In alle drie heerscht bestendiglijk de lettergreep **KIN**, die gehouden moet worden voor het Kenmerk en voornaamste deel des Naams. En die overeenkomst zelve doet my denken, dat de plaats, daar bedoeld, geen *Kenmerland* geweest zy, omdat in deezen Naam het Kenmerk en voornaamste deel, by onze oudste echte Schryvers, Meerhout en Melis Stoke, even bestendiglijk is **KEN**, of liever **KENE**; in 't Latijn *Kenemaria*, in het Duitsch *Kenemare*, en noch by ons *Kennerland*. Maar, zalmen zeggen, Melis Stoke zelf schreef I. 353. *Kinnem*. 't Is waar. Maar wat is daar *Kinnem*? Dat zegt Melis niet. Hy volgde enkel 't Latijn des Briefs van 863. Hy vertaalt daar alles, maar verklaart 'er niets; noemt de plaatsen zo als hyze genoemd vondt, en laat voorts den Brief in zyne waarde.

In 't volgende hebben wy wat meer lichts. Ten welken einde ik hier vooraf geeve de woorden van den ouden Scholiaft van Adamus n. 3. *FRESIA regio est maritima, inaccessibleis paludibus, habetque Pagos XVII, quorum tertia pars Bremenfem respicit Episcopatum, bis distincta vocabulis:*

OSTRA-

OSTRAGA , RUSTRINGE , WANGA , DIKSMERI , HERLOGA , B. I. NORDI atque MORSETI. Et bi VII Pagi tenent ecclesias circa L. Hanc Fresia partem dirimit a Saxonia palus quae Walpinga dicitur, et Wirrabæ fluvii ostia. A reliqua Fresia palus Emissioe terminat et mare Oceanus.

Albertus verhaalt op 't jaar 876, dat de Noormannen, in eene plaatse van *Vriesland*, die hy *Nordwige* noemt, deerlijk geslagen zijn door de Christenen, gesterkt door de vermaaning en opwekkingen van Bisschop Rembertus, die daar tegenwoordig was. Wat is 'er gereeder, wat loflyker voor onze Noordwykers, dan *Nordwige in Vriesland* te neemen voor *Noordwijk in Holland*? Dit niet alleen deed van Heusen, Rijnl. Oudh. p. 592. maar hy poogt het zelfs te verdedigen tegen Conringius, die Boxhorn over dien zelfden misflag bestraft hadt. Geef nu vooreerst acht, dat Rembertus, van wien in 't vervolg, was Aartsbisschop van Bremen. En hoe kwam die verwaard tot Noordwijk in Holland? Voeg 'er by, dat de plaats *NORDWIGE*, by Adamus I. 35. heet *NORDWIDE* en *Pagus Fresia*: In de *Annal. Fuld.* an. 884. *NORDITI in Frisonibus*: en, *RINBERTUS, ejusdem loci Episcopus*. In de *Hist. Archiep. Brem.* p. 6. *NORDEN*. En *NORDEN in Embderland* is noch, en was toen, bekend. Gevolgelyk het zelfde, dat de Scholiaft van Adamus noemde *NORDI*, een der zeven *Pagi* van het deel van *Vriesland*, 't welk Karel de Groote getrokken hadt onder 't Aartsbisdom van Bremen; en daar Rembertus in 't zyne was, en op zyn' post.

Zie, bid ik, het slot van van Loons *Al. Hist.* of daar alleen de Geslachtlijft van *Oda of Otbilda, Vrouw van Dirk den VIII [den V] Graaf van Holland*. 't Is al wat byzonders, dat hy daar drie Broeders van Oda (welke Oda noit in Holland geweest is) den eenen na den anderen, op zijn eigen gezag, heeft durven aanstellen tot *Voogden van Holland*: schoon hy ons wil wijsmaaken, dat die aanstelling door Keizer Henrik IV geschied zou zijn. De eerste is *KOENRAAD Graaf van Werla*, die, noch in 't zelfde jaar 1092, van de *MAZAATER VRIEZEN* werdt doodgeslagen. De tweede is *HENRIK de Dikke, Graaf van Nortbeim*, die insgelijks, zegt van Loon, in 1101, door de Zeelieden in *Vriesland* vermoord is. Dit is waar: doch hy meende in *HOLLAND*. Want de derde, *KUNO Graaf van Bieblinge*, volgde zynen Broeder Henrik, zegt van Loon, in 't *VRIESCHÉ BEWIND*: dat is, in

B. I. in de *Voogdye over de onmondige kinderen van Graaf Diederik*. Waar dees in 1103 vermoord zy, zegt van Loon niet. Dus staat ons alleen te bezien, waar die andere Broeders omgebracht zijn. Wat hy verstondt door *Marzaater Vriezen*, kanmen verklaard vinden by hem zelve I. p. 175. 't Is my genoeg, dat hy dit volk van zijn eigen maakfel hunne woonplaats heeft doen betrekken omtrent *Leiden in Holland*: daar dan ook Koenraad zoude omgebracht zijn. Doch 't is geschied in *Oostvriesland*. Annalista Saxo op 't jaar 1092: *Conradus Comes de Werla, cum filio suo Herimanno, mult.que aliis Nobilibus, a FRESONIBUS, qui dicuntur MORSETON, occisus est.* 't Woord *Morjéton* is daar, in des zelfs uitgang, buiten twijffel bedorven: mogelijk alleen door 't schryven van een O voor een E. Echter is licht te zien, dat deeze *Vriezen*, die de Vaderl. Hist. B. VII. p. 199. noemde *zekere onbekende soort van Friezen*, geweest zijn de bewooners van het *Pagus MORSETI*, boven gemeld uit den Scholiaft van M. Adam. Maar Henrik is omgekomen in het daarnevens liggende *Pagus NORDI*. Albertus Stad. op 't jaar 1105, daar hy spreekt van de Kinderen van Hertog Otto van Beyeren, als drie Zoons en vier Dochters (diemen moet vergelyken met de gemelde Geslachtsafel van van Loon) begint met *Henricus Crassus — qui occisus est NORDEN in FRESIA*. Annalista Saxo col. 591. verhaalt omstandig, dat Henrik de Dikke, in 't jaar 1101, van Keizer Henrik begiftigd werdt met het Leen van het *Markgraafschap van Vriesland*; en derwaarts reizende om 'er bezit van te neemen, doch verneemende dat de Vriezen hem laagen leiden, naar den zee kant vluchtte, daar hy door het Scheepsvolk gewond en in Zee gesmeeten werdt. Zie Heda p. 143. en aldaar de Aantek. van Buchelius. Wat was nu dit *Markgraafschap van Vriesland*? Niet onwaarfchynelyk het geheele deel van Vriesland tusschen de Wezer en Eems. Hadt van Loon 'er noch een *Markgraafschap van Vlaardingen* van gemaakt, het hadt by sommigen noch wat konnen schynen: maar een *Voogdyschap over de onmondige kinderen van Holland*, is rondom bespottelyk.

De Landen, die Keizer Lodewijk, in het jaar 826, den Noordschen Heriold gegeven of aangeweezen heeft, vind ik genoemd, het Graafschap *Roiuftri*, en een *Leengoed over de Elve*. Van *Dorestadus* leestmen allereerst in de Annal. Fuld. op 't jaar 850, dat de Broeders Heriold en Roruk het zelve,

ten

ten tyde van Keizer Lodewijk, te leen bezeten hebben. Van B. L. RHIUSTRI blijkt allerzekerst. zie van Loon p. 50 (5) en voeg *†. 292.* 'er by, Vita Lud. Pii by du Chesne T. II. p. 304. *Verens autem piissimus Imp. ne ob tale factum negaretur ei [Herioldo] habitatio soli naturubis, dedit ei quendam Comitatum in Frisia, cujus vocabulum est Rhiustri, quo se suosque, si necessitas EXIGERET, tuto recipere posset.* Dit was, denk ik, eigenlijk geen gift, noch in eigendom, noch te leen; maar de aanwyzing van eene plaats onder 't gebied van Lodewijk, daar Heriold en de zynen, en dus ook Heriolds Broeder, in tijd van nood, te weteen, in gevalle zy, om hunnen nieuwen Godsdienst, te eeniger tijd wederom uit hun Vaderland verdreeven wierden, eene veilige schuilplaats mogten vinden. Dit *Rhiustri* is het zelfde, dat de Scholiaft, boven gemeld, noemde *RU-STRINGE*, het tweede onder de zeven *Pagi* van het Derde deel van Vriesland; het zelfde, dat by J. de Lemmege in die woorden, die van Loon p. 50 (5) ontydig aanhaalde, genoemd wordt *RUSTINGERLANT*; het zelfde eindelijk, dat van Loon zelf p. 19. noemde, 't *Graafschap RHIUSTRI omtrent de WEEZER*. Maar nu p. 50. is 't by hem 't *Graafschap RUISTRI* by *WIJK TE DUURSTEDE*. Zie Ubbo Emmius in zijn Beschr. van Oostvriesland p. 54. en in zijn groot Werk L. II. p. 23. enz.

Wegens het *Leen over de Elve*, lees ik in 't *Leeven van Ansharius*, beschreeven door des zelfs Opvolger Rembertus (en geenszins door den Monik Audbertus, gelijk van Loon droomde p. 52. alzo die Monik gestorven is 38 jaaren voor Ansharius; de eerste in 831, de ander in 869, volgens de tijdrekening van Cl. Arrhenius, in *Breviario Vitæ Ansharii*: en welke Audbertus dan ook, cap. VII. zijn eigen dood zou beschreeven hebben) *et quia interdum pacifice in Regno suo Herioldus Rex consistere non poterat, dedit ei memoratus Augustus ULTRA ALBIAM BENEFICIUM, ut si quando ei necessarium esset, ibi subsistere posset.* De Dichter Gualdo, die dat Werk in vaarzen overgebracht, maar ook de eer niet gehad heeft dat van Loon hem kende, zegt het aldus:

Ergo quod interdum Regem consistere tutum

In solio Regni probibebat motio belli,

Fixit ei certum TRANS ALBIAM ASYLUM.

Dit schijnt te stellen, dat deeze gift laater zou geschied zijn, nadat Heriold reeds in zijn Rijk hersteld was geweest. Doch dat denk ik niet. En Adamus L. 15. voegt beide de giften te
saa-

B. I. saamen in deeze woorden: *quem [Herioldum] Imperator, & 292. sacro fonte suscipiens, cum decrevisset in Regnum suum restituere, dedit ei TRANS ALBIAM beneficium, et fratri ejus Horico, ut tum piratis obsisteret, PARTEM FRESLÆ concessit*: alsof de eene voor Heriold, de andere voor des zelfs Broeder, geschikt waare geweest: dat wy boven anders gezien hebben. Dit heeft ook Lambecius, Not. in Rembertum p. 232. (in Orig. Hamburg. edit. 1706) opgemerkt; beweerende tevens, dat die woorden ten eenen maale bedorven zijn; en verschikt en verandertze op deeze wyze: — *dedit ei et Fratri ejus Horico trans Albiam beneficium, et, ut tempore necessitatis ibi subsisterent, partem Freslæ concessit*. Dat is stout. Voor my, ik wil wel gelooven, dat Adamus op die wyze wat beter zou geschreeven hebben; maar niet, dat hy zo geschreeven heeft. En dit laatste, ook, omdat alle die woorden eveneens, en in de zelfde orden, door Albertus, op 't jaar 826, zijn overgenomen. Vreemder komt my voor, dat Lambecius mede niet wist wat *Rbiustri* was. Hy vraagt, wat is *Ruiftri*? en hy gist, *Sturii*; naamelyk het deel van Vriesland, daar *Staveren* ligt. Hy bleef echter binnen *Vriesland*.

In dit alles vinden wy geen gifte van DORESTADUS, immers niet met naame, gemeld. Dewijlwe evenwel gezien hebben, dat de twee Broeders het te leen hebben bezeten onder Keizer Lodewijk; en het geen wy 'er verder van zien zullen, met gcene mogelijkheid op *Wijk te Duurstede* kan toegepast worden; zo valt natuurlijk in bedenkinge, of het wel mogt geweest zijn het bovengemelde *Leen over de Elve*: gelijk wy boven p. 184. reeds ondersteld hebben. Dat Keizer Lodewijk DORESTADUS aan die Jutlanders, in 't jaar 826, te Leen GEGEEVEN zou hebben, wordt van niemand der Oudsten getuigd. Albertus was ruim Vier Eeuwen jonger. Hoe kregen zy het dan? Wy vinden ons hier verplicht, om u een' zaakelyken inhoud te geeven van 't verhaal der Ann. Fuldenses op 't jaar 850, ook in 't Latijn getrouwelyk aangehaald by van Loon p. 84 (1) (2) (6) en (8). „ De Noor- „ man *Roruk*, die, ten tyde van Keizer Lodewijk, met zynen broeder *Hariold*, DORESTADUS te Leen gehouden hadt, „ by Keizer Lotharis, valschelyk, zomen zeide, van ver- „ raad beschuldigd, en in den kerker gesmeeten, doch ont- „ komen zijnde, begaf zich onder de bescherming van Lode- „ wijk Koning van Duitſchland, en hieldt zyn verblijf een- „ ge

„ ge jaaren onder de Saxen, daar die grenzen aan de Noor-B. L
 „ mannen. Hier verzaamelde hy eene menigte van Deenen, †.292.
 „ begaf zich met de zelve tot de Zeerooverij, en verwoest-
 „ te de landen van Lotharis, die aan den Noordelyken O-
 „ ceaan lagen; en kwam door den mond des *Rijnstrooms* te
 „ *DORSTADUS*, nam het in bezit, en behieldt het, naame-
 „ lijk te Leen van Lotharis, die geen' kans ziende, om dien
 „ vyand van daar te verdryven, hem, op zekere voorwaar-
 „ den, in het bezit liet. “ Die dit schreef was verbijsterd, zo
 „ in de Plaats, want langs den Rijnstroom voermen toen niet
 „ naar *Dorstadtus*; als in den Persoon. Dees *Roruk* was niet
 „ de Broeder, maar de Ncef van Heriold; gelijkwe p. 176.
 „ reeds gezien hebben. En van deezem, in 't vervolg *Rorich*
 „ en *Roricus* genoemd, is te verstaan 't geenmen in de *Annal.*
 „ *Bertin.* op 't jaar 882 leeft. „ Karel de Dikke, met een sterk
 „ leger te velde gekomen om de Noormannen in der zelve
 „ verschanfinge aan te tasten, voelde, toen het tijd was om
 „ toe te tasten, dat hem 't hart in de schoenen gezonken
 „ was: waarop hy den Noorman Godevaard, in het vrien-
 „ delyke, liet aanzoeken om zich te laten doopen; met be-
 „ lofte van hem te zullen afstaan het geene *Roricus* bezeten
 „ hadt: het welk daar genoemd wordt, *Vriesland en andere*
 „ *waardigbeden*. “ En zo heet het ook in 't Vervolg van
 „ *Aimoinus L. V. c. 41.* Regino noemt het eenvoudig *Frisia*
 „ *Provincia.* maar de *Annal. Fuld.* op 't jaar 882 (volgens het
 „ *MS.* dat *Lambecius* gebruikt heeft) *Comitatus et beneficia quæ*
 „ *Rorich Nordmannus, Francorum Regibus fidelis, in Kinnin*
 „ *tenuerat.* Dat bezit heeft geduurd van 850, ten minsten, tot
 „ 857; toen Rorich, voor een gedeelte, Koning der Deenen
 „ wierdt. Maar daar heet het Goed weder alleen *DORSTADUS.*
 „ *Ruoric Nordmannus, qui præerat DORSTADO, cum consensu*
 „ *Domini sui Hlutharii Regis classem duxit in fines Danorum,*
 „ *et consentiente Horico [secundo] Danorum Rege, partem*
 „ *regni, quæ est inter Mare et Egidoram, cum sociis suis posse-*
 „ *dit.* Uit welke verhalen blijkt, dat *DORSTADUS*, in die
 „ zelfde eeuw driemaal aan Noormannen te leen gegeven is.
 „ Laastelyk aan Godevaard door Karel den Dikken, uit vreeze:
 „ vroeger aan den sedert getrouwen Rorich door Lotharis, uit
 „ onmagt: allereerst aan Heriold en des zelfs Broeder door Kei-
 „ zer Lodewijk. Maar wanneer is dit geschied? en uit wat
 „ oorzaak? Niet, toen zy in 826 pas gedoopt waaren. Dat
 „ is

B. I. is ontbloot van allen schijn van waarheid. De Keizer hersteldeze in hun Rijk. Moest hy hun noch een gedeelte van zijn eigen Rijk aitaan? Verstandiger zou hy een stuk of brok van Deenemarken voor zich zelven bedongen hebben. Wat dan? Zie hier wat ik denke. De oude Jaarboeken getuigen, dat DORESTADUS, drie jaaren achtereen, naamelijk in 834, 835 en 836, door de Deenen geplonderd en verwoest is. De Schryver der Vaderl. Hist. p. 52. scheen zich te verwonderen, datmen niet vindt, dat *Heriold* toen iets tot bescherminge dier plaats gedaan heeft. Waarschynelyker komt my voor, dat die twee gedoopte Broeders, nu weder uit Deenemarken verdreeven, nu weder Heidenen, en dus erger dan te vooren geworden, zelfs de aanvoerers van die plonderaars van DORESTADUS geweest zijn, en zich toen volkomen meester van het zelve gemaakt hebben: terwijl de ongelukkige Keizer, door zyne oudste Zoons zo barbaarsch mishandeld als bekend is, buiten staat zijnde dien vyanden het hoofd te bieden, hun het vrye bezit van dat gewest zal aangebooden hebben; mids het van hem te leen houdende. En dus kan Keizer Lodewijk het eerste voorbeeld gegeven hebben van *uit nood* aftestaan het geen hy niet wist weder te winnen; om daardoor te behouden 't geen hy noch hadt. Enz.

Wat was dan DORESTADUS? Beka p. 28. zegt, dat het gemeenlijk, *vulgariter*, genoemd wordt *Duersteden*. Jo. a Leydis, by van Loon p. 50 (4) noemt het *Wijk Dorestat*. En allen, niemand uitgezonderd, houden het, nu en voorlang, voor *Wijk te Duurstede*. En deeze dwaaling is al zeer oud, gelijkwe nader zien zullen. Van Loon noemt *Duurstede*, te dier tijd, *de magtigste en slooprijkste Koophaven op den Nederrijn*. En voegt 'er by, *datmen, in het daaronderboorende gewest wel zestig kerken telde*. Het eerste heeft zynen oorsprong uit de *Annales Bertin*. daar op de jaaren 834, 847, 857, 863, en mogelijk noch elders, geleezen wordt, *EMPORIUM quod vocatur DORESTADUS*, of, *quod DORESTADUM dicitur*. Het tweede uit het *Leeven van Ansharius*, cap. XVII. daar door iemand, in *Zweeden*, gezeid wordt van DORESTADUS: *ibi sunt Ecclesiae plurimae et Sacerdotes et Clerici*. Van Loon begrootte het getal der Kerken op 60; doch verspreiddeze door het onderhoorige gewest. Zijn Getuigen Jo. a Leydis plaatsteze alle 60 binnen de Stad zelve. Beka maakte 't noch veel grover, zeggende dat binnen *Duersteden* zou-

zouden geweest zijn 55 *Parochiekerken*. Welke vertelling B. I. Buchelius gelijk stelt met de *vera narrationes* van Lucianus. 7.292. Zie hem op Beka p. 29. by (a) maar vooral by (b) en inzonderheid op Heda p. 48 (c) daar hy zegt, dat de onzen, wegens *Duurstede*, veele fabelen ontleend hebben uit den *pseudo-Marcellinus* (want daar zijn meer *Kakolijns* geweest dan de onze) die grovelijk liegt, *crasse mentitur*, dat er binnen *Duurstede* 52 *Parochiekerken*, uit zo veele tempelen der afgoden, zouden gesticht zijn.

Dat DORESTADUS eene voornaame Handelplaats geweest is, wordt van niemand in twijffel getrokken. Maar datmen het toepast op *Wijk by Duurstede*, schijnt vreemd; en een blijk te weezen, datmen noit genoeg acht heeft gegeven, noch op de gelegenheid deezer Stad, noch op de gesteldheid van dien Rijntak, die voor veele eeuwen by Katwijk in Zee liep; en langs welken de Noormannen, met talryke vlooten naar *Duurstede*; en dan ook de Koopvaardyschepen van daar, af en aan, zouden gevaaren hebben; en zulks door de Stad *Utrecht* heen, die daarvan echter noit weet of aandoening, noch oit lust schijnt gehad te hebben om dien handel aan zich te trekken. Want dat dit volstrekt onmogelijk was, heeft van Loon zelf beweezen, zo in zijn eigen verhaal, als uit de woorden van Tacitus. Hy zelf zegt p. 69. dat *deeze Rijnsprank al genoegzaam zonder water was, zo dra maar door Civilis de door Drusus gemaakte Rijnsdijk was doorgestooken*. Nadrukkelijk zijn de woorden van Tacitus: *Sic velut ABACTO AMNE, TENUIS ALVEUS, Insulam inter Germanosque, CONTINENTIUM TERRARUM SPECIEM fecerat*. Dit schreef Tacitus maar omtrent dertig jaaren, nadat die Rijndijk door Claudius Civilis vernield was geworden. En zo was die Rivier, met het einde der Eerste Eeuwe, reeds zo verzwakt, dat het Eiland Batavie met den bodem der Germaanen, een gemeen vast land scheen geworden te zijn. Zie Cluverius de *Rheni alveis* cap. 6. Van dien tijd af verdroogde die flauwe kil meer en meer, tot dat eindelijk, door eenen zeer zwaaren storm, in 839 voorgevallen, der zelve uitloop by Katwijk met zand gevuld en gestopt is geworden. Dat van Loon dit toeschrijft aan eenen storm, is tegen de natuur geredeneerd. Doch hy verhelpt dat weder eenigszins, dewijl hy ontkent, dat *deeze verstopping in ééns, gelijkmen gemeenlijk voorgeeft, zoude geschied*

B.I. *schied zijn*; en integendeel beweert, dat de zelve vooraf
 7.292. reeds door de afgevoerde en aldaar gezonke kley allengs veroorzaakt was. En dit is zeer natuurlijk. Is nu die verstopping allengs geschied, en in 839 voltooid; zo is het volstrekt onmogelijk dat de Noormannen, noch in de jaaren 834, 835 en 836, met hunne Zeeschepen die waterlooze Rijnkil zouden opgevaaren zijn, en wel tot *Duurstede* toe, gelijkmen echter by den zelfden van Loon p. 61. als zekere waarheden vindt aangetekend. Hoe kan iemand, meerder lijnrecht, tegen zich zelven schryven?

En evenwel leestmen in de Annal. Bertin. an. 834. en van Loon heeft het aangehaald p. 61 (5): *Interim etiam classis de Danis veniens in Frisiam, aliquam partem ex illa devastavit, et inde per VETUS TRAJECTUM ad emporium, quod vocatur DORESTADUS, venientes, omnia diripuerunt, bomines autem quosdam occiderunt, quosdam captivos abduxerunt, partemque ejus igni cremaverunt.* Is dat niet duidelijk gezeld, dat de Deenen, door *Utrecht* naar *Duurstede* voeren? Dat weet ik noch niet. Mogelijk betekent *trajectum* daar niet anders dan het Duitche *trecht*. waarvan zie Buchel. op Heda p. 14 (a) en (c). Maar, omdat *Vetus Trajectum* te dier tijd, zomen wil, de gewoone naam van *Utrecht* was, geloof ik liever, ja stel vast, dat die Jaarboeken daar weder vermeerderd en bedorven zijn. En dit zeg ik te meer, omdat een ander oud Schryver, De Gestis Normann. by du Chesne T. II. p. 524. die de plaats uit de gemelde Jaarboeken (naar gewoonte) heeft uitgeschreeven (verkortende de eerste woorden, *Interim etiam classis de Danis veniens*, tot deeze twee, *Northmanni venientes*) ons de echte woorden, zo als zy uit de penne van den eersten Schryver gevloeid zijn, getrouwer nagelaaten schijnt te hebben, in deeze orden: *Northmanni venientes in Frisiam, aliquam partem ex illa devastarunt, bomines quosdam occiderunt, quosdam captivos abduxerunt, partemque ejus igni cremaverunt.* [met achterlaatinge van alle deezen: *et inde per vetus Trajectum ad emporium, quod vocatur Dorestadus, venientes, omnia diripuerunt . . . autem.*] Welk verhaal veel natuurlyker aan een hangt, dan zo als wy 't boven uit de Annal. Bert. hebben opgegeven; daar alle de dooden en gevangenen voorkomen als Ingezetenenen van *Duurstede*: zie Vaderl. Hist. p. 52. En dit is nu de tweede reis, datwe bevinden, dat die Jaarboeken, in sommige afschriften,
 ver-

vermeerderd zijn geworden. zie boven p. 182. daar wy spraken B. I.
van *Walcheren*.

7. 294

Het zelfde geloof ik van de volgende plaats op 't jaar 857. *Nordmanni irruptione solita Friesland irruentes, in Insula quae WALACRIA dicitur, nostros imparatos aggressi, multos truciderunt, plures deprædati sunt, et aliquandiu inibi commorantes, censu prout libuit exacto, ad DORESTADUM eadem furia pervenerunt, et tributa similiter exegerunt; quibus Imperator auditis, prætermisso memorato itinere, ad NOVIOMAGUM castrum vicinum DORESTADO properare non distulit.* Hier komt vooreerst in aanmerkinge, dat de geen die dit schreef, den gewoonen inval der Noormannen in Vriesland, *irruptione solita Friesland irruentes*, schiijt te bepalen tot *Walcheren*. Doch niets zekerer, dan dat de *Invalen in Vriesland*, als zy zo gemeld worden, gewoonlijk, ja genoegzaam altijd, geschied zijn in *Vriesland omtrent de Wezer en de Elve*. En daarom geloof ik, dat het Eiland, hier *Walacria*, somtijds ook *Walbra*, *Walacræ*, *Walera*, &c. genoemd, behoord zal hebben onder de Saxische of Vriessche Eilanden in dien oord; welks naam de Vrankische Schryvers niet wel kennende, lichtelijk konnen overgebracht hebben tot het hun meer bekende Eiland *Walcheren*: Ichoon ik vertrouwe dat zulks meerder aan de Uitschryvers en Uitgeevers, dan aan de Schryvers, te wyten zy. Ja dit kleeft, onder de Nieuwen, ook noch geleerden Landbeschryveren aan. J. C. Spener, Notit. Germ. Mediæ, Cap. IV. p. 416 b. verhaalt uit de Annal. Astronomi op 't jaar 810: *classem ducentarum navium de Nordmannia Frisiam appulisse, cunctasque Frisiaco littori adjacentes insulas esse vastatas, &c.* en voegt, achter het woord *insulas*, ter verklaaringe, in: *haud dubie Selandica insula notantur.* Hoe is 't mogelijk? De *Zeeuwscbe* Eilanden konnent hier volstrektelijk niet in aanmerking komen, omdat die, *non ADJACENT littori*, niet gelegen zijn VOOR of LANGS de Zeekust: het welk, integendeel; volmaaktelijk sluit op die lange ry van Eilanden, die zich LANGS de gansche kust van Vriesland; en verder Noordwaarts, uitsprekken. Ten anderen is het eers groote sprong, uit *Walcheren*, in *Duurstede* te vallen, als of 'er niets tusschen beiden gelegen hadt, daar eenige buir was te haalen. Maar dat deel van 't verhaal is zeer natuurlijk, als men van *Walcheren* afziet, en zijn gedachten vestigt op een Eiland naby de *Elve*, daar zy niet verre van DORSTAD

B.I. DE afwaaren. Vergelijk ook , bid ik , met dat lange verhaal; **7.292.** het geene de Jaarboekfchryver Adelmus , op het zelfde jaar 837 , van dien inval in Vriesland , veel natuurlyker geboekt heeft: *Hoc vero ne fieret, inruptio Nordmannorum in FRISIAM impedit, ad quorum comprimendam insolentiam ipse [Imperator] expeditionem in FRISIAM suscepit* : zonder eenige meldinge van *Walacria, Dorestadus* of *Noviomagus*. Vergelijk met dat zelfde verhaal de volgende woorden uit de Annal. Fuld. al mede op 't jaar 837 , en dus van het zelfde geval spreekende , ook by van Loon p. 63 (7) te vinden : *Nordmanni tributum exactantes in WALACHRAM insulam venerunt, IBI-que Eggibardum ejusdem loci Conitem, et Hemmingum Halpdani filium, cum aliis multis XV Kal. Julii occiderunt, et DORESTADUM vastaverunt*. De Noormannen vielen in *Walcheren*, en DAAR hebben zy Eggihard Graaf dier plaatse, en Hemming Halpdans zoon, vermoord, en *Wijk te Duurstede* verwoest. 't Latijnsche woord *ibi* is hier beslissende; schoon het eene dubbele betekenis hebbe. Als, ten opzigte van het doodslaan van Graaf Eggihard, betekent het bepaaldelijk *daar*, in het genoemde Eiland zelf : maar ten opzigte van *Dorestadus*, ruimer, *daaromtrent*. Doch het stelt noodzaakelijk eene betrekking , of gebuurschap , tusschen de plaatfen hier *Walacbra* en *Dorestadus* genoemd. Hoedaanige te onderstellen tusschen het Eiland *Walcheren* en de Stad *Wijk te Duurstede*, in geen gezonde herffenen kan vallen : maar wél, tusschen een Eiland, naby, of misschien in, den mond der Elve, en eene plaats beneden aan die Riviere, gelegen.

Ook is my ten eenen maale verdacht , dat weder in die zelfde Ann. Bertin. geleezen wordt op het jaar 847. *Dani Aquitaniam — alii quoque Danorum emporium, quod DORESTADUM dicitur, et INSULAM BATAVAM occupant atque obtinent*. En nochmaal an. 857. *Alii Danorum emporium, quod Dorstatum dicitur, vi capiunt, totanque BATAVORUM INSULAM et cetera loca contermina diripiunt*. Op het eerste jaar hebben de Ann. Fuldenfes en Metenfes eenvoudig : *Nordmanni DORESTATUM incendentes vastaverunt*. En Herm. Contractus: *Nordmanni iterum DORSTATUM incendunt*. zonder een woord van *Batavia* te reppen. Van het tweede geval, 857, heeft van Loon . 90. geen andere Getuigen konnen vinden, dan Kolijn en Beka. Doch dat ook dees laatste hier

hier geen geloof verdiende , heeft Buchelius reeds aangete- B. I.
kend p. 29 (a) en (b). Het geen dan in die twee plaatfen 7.292.
van het *Eiland der Batavieren* gezeid wordt, acht ik verdicht;
zo het schijnt, door iemand, die, meenende dat hy omtrent
Wijk te Duurstede was, *Batavien* op den koop toegaf, om
zijn verhaal noch wat aanzien by te zetten. Doch *Batavis*
en *DORSTADE* lagen verre van elkanderen. Noch eens. Op 't
jaar 863, p. 93. vertelt ons van Loon; *Datmen de Noorman-*
nen met volle zeilen den Rijn, tot by KOLEN, zag opvaaren,
en vervolgens zich van de befaamde stad DUURSTEDÉ wederom
meeſter maaken. Waarna zy het *vervolgends wenden naar*
zeker Eiland omtrent Nuys. Zijn Getuigen zijn wederom de
Annal. Bert. en het Chron. de Northmannis. Maar dewijl
de een den anderen heeft uitgeschreeven, maaken zy beiden
maar éénen getuigen. Ik voeg hier 't Latijn niet by, omdat
van Loon het wel naargevolgd heeft. Zy voeren den Rijn
op (1) *tot by Kolen.* Daarna plonderen zy (2) *Wijk te Duur-*
stede: en belanden vervolgens (3) *omtrent Nuys.* Zou 'er
dan wel een derde *DORSTATUS* gelegen hebben *tuffeben Ko-*
len en Nuys?

Doch het wordt tijd, om wat meer van naby te zien, wat
dan *DORSTADE* geweest zy. Zo als ik het begriip, was
het eene open plaats, niet verre van den Mond der Elve, daar
de Deenen en Zweeden, die zich liever met Koopmanschap,
dan met Rooverye, geneerden, handel dreeven met Vriezen
en Saxen. Wegens des zelfs heb ik niets te zeggen,
indien daar, reeds ten tyde der Fransche Koningen van den
eerſten Stam Geld gemunt is; gelijk le Blanc beſloot uit eenen
penning, te vinden in zijn *Traité des Monnoyes*, n. 27.
tegenover p. 78. Noch onlangs kwam my waarſchijnlyker
voor, dat *DORSTADE* geweest zy eene van die twee Sterkten,
de welken Karel de Groote, in 't jaar 808, *over de Elve*
deedt ſtichten. De andere was genoemd *Hocbburi*; het welk
Alb. Stadensis allereerſt verklaard heeft door *Hamburg.* Gy
kunt dit omſtandig leezen by Lambecius, in 't begin van zyne
Origines Hamburg. Maar nu vind ik, dat de naam van
DORSTADE meer dan honderd jaaren ouder is. Wy hebben
noch even tijd gehad, om het aan 't einde deezer *Verhande-*
linge te plaatfen. Wy ſterken hierdoor de bedenkinge van
le Blanc. En de myne kan ook in zo verre grond hebben,
dat de niet genoemde Sterkte geſticht is te *DORSTADE:* 't welk

B.I. my echter gansch onverfchillig is. Hoe 't zy, de gelegenheid der plaatse, aan den Mond der Elve, lokte de vreedsaame Handelaars derwaarts, als tot eene bekwaame handelplaats. Maar de toeneemende welvaard der plaatse, lokte weder de plonderzieke Noormannen, in de Negende Eeuwe, ook derwaarts; zodat zy somtijds jaaren achter een, de Elve opkomende, **DORSTADE** bezochten, en, noch in de zelfde Eeuwe, ganschelijk verwoestten en tot niet maakten. Of schoon nu die naam elders zeer ras in vergeetenheid raakte, de zelve is echter, daar te lande, nooit verstorven geweest. En ik twijffel niet, of Graaf Sifridus heeft de gedachten daarvan willen bewaaren, toen hy, lang daarna, zyne nieuwe Stad aan deeze zyde der Elve stichtte, en **STADE** noemde; noch in weezen en zeer bekend. In welke gedachten, ik, op eene aangename wyze, bevestigd ben geworden door Albertus Crantzius, Saxoniae Lib. VI. c. 5. daar hy zegt: *Sifridus STADIUM communiuit; Annales tradunt aedificasse: Potuit quidem renovare collapsum. Sed est longe vetustius oppidum illa Sifridi memoria, qua vix ad Henricum II pervenit, hoc est, parum supra Christi annos mille. Translatum ferunt de alio loco, ubi DORSTADIUM prius vocaretur.* Het geen hy zegt van de oudheid van *Staden*, is ongelooflijk. zie hem L. I. c. 4. waaruit ik alleen overneeme: *DORSTADIUM tamen vocant oppidum prisicum, unde STADIO testantur esse originem.* Doch van dat oude *Dorstadium* zelf wist hy niet byzonders. Zelfs noemt hy 't niet L. II. c. 27. daar hy eene beknopte melding maakt van de strooperen en rooveren der Noormannen in de Negende Eeuwe, en van de plonderinge van Hamburg, die de Annales Fuld. en anderen, verhaalen op het jaar 845.

Tot nader bevestiging, dat **DORSTADE** niet kan geweest zijn *Wijk te Duurstede*, dient inzonderheid, dat, ten tyde van Keizer Lodewijk, aldaar Geld gemunt is, verbeeldende op de tegenzyde een *Schip*, met den naam *Dorestatus*. Van Loon geeft ons p. 75. de aftekening van zulk eenen penning, dien de Heer Frans van Mieris bezit. Men vindt 'er ook eenen by le Blanc n. 23 nevens p. 108. die daaruit p. 110. doch vooral p. 82. afleidt, dat *Wijk te Duurstede*, want zo verklaart hy 't, geweest is eene *voornaame Koopstad*; en dat de Annal. Bertiniani (in dat geene dat ik boven voor onecht verklaard heb) wel gegrond waaren. Ik heb deswegens genoeg gezegd.

Voorts

Voorts laat ik *Wijk te Duurstede* in het volle bezit van des B. I. zelfs rechten en oudheid, en benyde het de eer niet van ook ~~7.292~~ somtijds door de Noormannen mishandeld te zijn; zo het daarop gesteld is. Maar dat het recht zou gehad hebben om een SCHIP tot zijn zinnebeeld te gebruiken; neen. zijnde de plaats gansch ongelegen tot den Koophandel ter Zee. Het overige zal le Blanc zelf zeggen. Het naaftvoorgaande Geldstuk n. 22. heeft insgelijks een *Schip* op de tegenzyde, en op de voorzyde den naam der plaatse, *Quentowicus*; en le Blanc markt daarop dit besluit: *ce VAISSEAU marque que cette ville étoit quelque PORT DE MER CONSIDERABLE*. Is dit waar, gelijk het waar is, zo zou ook *Wijk te Duurstede*, te dier tijd, eene VOORNAAME ZEEHAVEN geweest zijn. En waarom niet? Van Loon zegt immers, op Kolijn ~~7. 299.~~ dat *Wijk te Duurstede* was de gewoonlyke HAVEN voor de OORLOGSVLOOTE der *Fransche Koningen*. Doch dat is wat alte bot. Wy zullen hierna zien, dat de Koningen van Vrankrijk, noch in 't begin der Veertiende Eeuwe, toen Zieriksee in 't jaar 1304 belegerd was, ter zee oorloogden met *gebuurde* Admiraalen en Schepen. En hier praat van Loon van der zelve *Oorlogsvlooten*, omtrent vijf Eeuwen vroeger. Doch wijft haar tevens eene *Haven* aan midden in het Land. Integendeel voegt dat *Schip* volkomenlijk op de Munten eener plaatse, die gelegen was niet verre van den breeden mond der Elve, immers beneden de vermaarde Koopstad *Hamburg*.

Onder de redenen, waarom ik *DORSTADE* gezocht hebbe in de nabuurschap van *Hamburg*, is niet van de minsten het geen ik leeze in 't *Leeven van Ansharius* cap. XXI. wegens *Sleswijk* in *Jutland*: *multi namque IBI antea erant Christiani, qui vel in DORSTADO vel in HAMMABURG baptizati fuerant*: &c. zie breeder by van Loon p. 53 (8) en (9) daar gesproken wordt van de groote blijdschap te *SLESWIJK*, dat nu ook de Koopluiden zo van *HAMBURG* als van *DORSTADE*, zich zonder gevaar en vryelijk derwaarts mogten begeeven; het welk zy te vooren niet konden doen. In 't Latijn by van Loon staat kwaalijk, *quod antea*; voor *quod antea*. Dat hy, in zyne vertelling, niet spreekt van *Hamburg*, is denkelyk geschied om geene aanleiding te geeven, dat iemand mogt vraagen: Hoe komt *Hamburg* by *Wijk te Duurstede* te pas? Zekerlyk komt het daar niet te pas; maar zeer wel by *DORSTADE*. Na een verblijf van twee jaaren in *Deenemarken*, begaf zich *Ansharius* naar *Zweeden*, en

B. I. en kwam te **BIRKA**, de voornaamste Koopstad van dat Rijk, **†. 292.** in het Landschap Ostro-Gothia, volgens I. de Raet: zie ook Torfæus P. III. L. I. c. 16. En dus was het niet *Bergen in Noorwegen*, gelijk van Rijn giste op Bat. Sacra, Voorber. p. LXIX. zich al mede vergaapende aan de geringe overeenkomst tusschen de woorden *Birka* en *Bergen*. Doch de komst van Ansharius te *Birka* behoort tot het jaar 830; zie Arrhenius in Brev. en de eerste stichting van *Bergen in Noorwegen*, tot 1070; Torfæus I. II. 16. en III. VI. 4. De gedachtenis van beiden, **BIRKA** en **DORSTADE**, is zo ganschelijk te niet gegaan, dat 'er zelfs geen voetstappen van te vinden zijn by Bruzen la Martiniere. Daar waaren toen, te *Birka*, insgelijks reeds eenige Christenen, die te **DORSTADE** gedoopt waaren. Want zo sprak daar een oud man tot den Koning en 't volk, Vita Ansch. cap. XXIV. *aliquando nempe quidam ex nobis DORSTADUM adeuntes, bujus Religionis normam profuturam sibi sentientes spontanea voluntate suscipiebant.* Al zulke verhaalen toe te passen op ons *Wijk by Duurstede*, is de ongerijmdheid zelve. Rembertus moest noodzaakelijk kundig zijn van de gelegenheid van **DORSTADE**; en daarom zijn die aangehaalde woorden van hem, alleen in staat om de Annal. Bertin. die **DORSTADE** niet met *Hamburg*; maar met *Utrecht*, met *Batavie*, met *Walcheren*, saamenvoegen, volkomenlijk te wederleggen. Maar van Loon schijnt eenigszins, uit het Leeven van Ansharius, te bewyzen, dat Heriold, weder naar Deenemaken zullende keeren, van Kolen den Rijn afgezakt is tot *Wijk te Duurstede*; en beroept zich p. 53 (6) op de woorden van Rembertus: *Inde ingressi per DORSTADUM, et vicina Frisonum transeuntes, ad confinia pervenerunt Danorum.* Dit geloof ik: maar tevens, dat de vertelling wegens het vaartuig met twee kamertjes, daar te vinden, en 't geen van Loon aldaar van (2) tot (5) uit dat Werk bybrengt, genoegsaame kenmerken draagt van een valsche invoegsel, van een monikachtig verdichtsel, waaraan Rembertus geen schuld hadt, geweest te zijn. Maar dat het van Loon ook geenszins ontbreekt aan vindinge, blijkt uit zyne Beschryvinge van die Reis van Heriold met al zijn gevolg. Vooreerst, van *Ments*, te land naar *Kolen*; vandaar, te water, naar *Wijk te Duurstede*, 't welk hy, als nu 't zyne zijnde, in bezit nam; vanhier naar de overige aan hem afgestaane *Vriescbe Staaten* [tusschen de *Zuiderzee* en de *Weser*],
Maar

Maar in plaatse van langs dien weg, recht uit, naar *Jutland* B. I. te reizen, *keert by wederom* (het welk van Loon noemt, *†. 292.* zyne reis voortzetten) naar zyne gereedliggende vloot, met welke hy, *van de thans genaamde Hollandſche Kusten*, in zee ſtak, en gelukkiglijk t'huis kwam. Maar hy reisde te land; en met naame, door *Vriesland*, waarin 't Graaffchap *Rbiuſtri* lag; voorts door *DORSTADE*, den kortſten weg, naar de grenzen van *Deenemarken*. *Adelmus an. 826. multisque muneribus ab Imp. donatus per Friſiam, quæ venerat via, reſerſus eſt. In qua Provincia Comitatus, qui Rhiuſtri vocatur, eidem datus eſt, ut in eum ſe cum ſuis, ſi neceſſitas exigeret, recipere poſſet.* Dit Latijn kunt gy ook vinden by van Loon; het eerſte gedeelte p. 51 (3) onder den naam van *Adelmus*; het tweede p. 50 (5) onder dien van *Aſtronomus*: alsof hy die woorden by twee byzondere Schryvers gevonden hadt. Doch het is, onder verſchillende Naamen, het zelfde Werk. Hoe verkeerdelyk hy, uit dien Schryver en uit J. de Lemmege, wilde bewyzen, dat het Graaffchap *Rbiuſtri*, of *Ruſtingerland*, zoude gelegen hebben naby *Wijk te Duurſtede*, hebben we boven p. 189. reeds gezien. Geef nu kortelyk acht, eerſtelijk dat *Heriold*, volgens *Adelmus*, *langs den zelfden weg* wedergekeerd is naar *Jutland*, langs welken hy, van daar, naar *Ments* gereisd was; 't welk dienen kan om een gedeelte der *Fabelen* van van Loon te verydelen: ten anderen, dat hy zyne te rug reize genomen heeft door dat gedeelte van *Vriesland*, daar *Rbiuſtri* lag, dat is, door *OOSTVRIESLAND*. Dus kwam hy aan de Rivier de *ELVE*, daar buiten twiſſel een welbevaaren Veer geweest is op *DORSTADE*. Want volgens het even te vooren aangehaalde uit *Rembertus*, vervolgde *Heriold* zyne reize door *DORSTADE*, en door het Land boven *Vriesland* gelegen (*vicina Friſonum*: van ouds *Nord-Albingi*, dat is *Noord-Elſland*, nu voornaamelyk *HOLSTEIN* genoemd) en kwam zo op de grenzen van *DEENEMARKEN*. Dit ſchijnt my ganſch klaar en overtuigende. 't Luſt my echter, u het oude *DORSTADE AAN DE ELVE* noch eens te doen vinden langs eenen geheel anderen weg. En het zal ons op nieuw overtuigen, hoe gereed ook de geleerdſte Mannen, 't geen zy niet kennen, aanzien voor iet anders, dat hun meer bekend is, als 'er maar eenige gelykenis tuſſchende naamen gevonden wordt.

Wanneer *Bonifacius*, in het begin der Achtſte Eeuwe (om-trent 714 of 715) allereerſt, uit *Engeland*, over Zee ſtak, wilde

B. 1. wilde hy naar DORSTADE, of, gelijk 't hier genoemd wordt, *292. DORSTET: daar toen met vrucht te prediken was. Maar de plaats, daar de Schipper weezen wilde, en landde, was geheeten *Lundenwich*. Wat was nu *Lundenwich*? en waar lag het? Als wy dit weeten, zullen wy, hier, alles weeten wat wy zoeken. Daarom zal ik het den Leezer kortelijk vooraf zeggen, opdat hy weete, waarop zyne gedachten te vestigen. *Lundenwich* heet, tegenwoordig, alieen LUNDEN, en is noch te vinden aan de linkerzyde van de Rivier de EIDER: en vandaar reisde Bonifacius met zyne twee gezellen, te Land, door DITMARSSEN en 't HOLSTEINSCH (niet verder, maar weder te rug) naar DORSTET aan de ELVE, daar zijn Schipper niet hadt willen weezen. Zo verftaa ik Othlonus, in Vita S. Bonifacii, eerst uitgegeeven door H. Canisius, nu by Jac. Basnage, Thef. Monument. T. III. p. 341. daar hy zegt, sprekende van Bonifacius op des zelfs vertrek uit zijn Klooster in Engeland: *Sicque utriusque hominis supplemento suffultus, prospero cursu profectus est, pervenitque ad locum, qui antiquo Anglorum et Saxonum vocabulo appellatur LUNDENWIC; ac non multo transacto postiliminio, transit ad DORSTET.* Daar de woorden, PROSPERO CURSU, onze gedachten bepaalen tot eene Zee- en niet tot eene Land-reize: even als by ons het woord KOERS. Doch *prospero cursu* zouden wy natuurlijkst vertaalen, met een' gunstigen wind. Maar in de laatste, TRANSIT ad Dorstet, past transit op eene Landreize. Zo sprak ook Rembertus, korts gemeld, van Heriold, te land reizende van Dorstet naar Jutland, *vicina Frisonum TRANSEUNTES.* Zy sprekken, byna, van den zelfden weg: maar Heriold trok Noordwaarts, Bonifacius Zuidwaarts aan. Ik zou niet gesproken hebben van 't verschil tusschen Zee- en Land-reize, indien wy, in die zelfde Verzaameling, T. II. p. 233. niet vonden eene andere Leevensbeschryving van Bonifacius, gesteld op den naam van S. Willibaldus, die zelf door Bonifacius, lang daarna, is aangesteld geweest tot Bisschop van Aichtet; volgens welke die reis zoude gedaan zijn, voor eerst, uit het *Engelsche* Klooster, te land, naar *Lundenwich*; verder ter Zee, van *Lundenwich*, naar *Dorstet*. Dat S. Willibaldus het Leeven van Bonifacius beschreeven heeft, en dat Othlonus het, omdat de Broeders van Fulda het niet verstonden, in eenen verstaanbaarer stijl heeft overgebracht, kanmen leezen in de Voorrede van Othlonus zelven, wiens schrijftijd door Basnage naast bepaald wordt tot het jaar

jaar 1074. Sedert is het Werk van S. Willibaldus verwaar-B. I. loosd en te niet gegaan: tot dat een laater Pseudo-Willibaldus, v. 292. uit Othlonus, weder een nieuw Leeven van S. Bonifacius heeft toegesteld. Dat het niet echt is, heeft Basnage reeds getoond, en kon lichtelijk nader bevestigd worden. Vergelijk slechts het volgende valsche verhaal met het echte van Othlonus. Zo luidt het: *Ac sic, immensis peragratis terræ partibus, prospero ovans Fratrum comitatu, pervenit ad locum ubi erat Forum rerum venalium, et usque hodie, antiquo Anglorum Saxonumque vocabulo appellatur LUNDENWICH; ac non multo transacto postiliminio . . . prospero ventorum flatu pervenit ad DORSTET.* 't Is klaar, dat hy *Lundenwich* aanzag voor *Londen in Engeland*. Vreemder, dat ook Scriverius en Mabilion hier aan *Londen* dachten; en Basnage daarin beruften. Gelijk ook *Dorstet* by hen was *Wijk te Duurstede*. En dit bragt Scriverius in twijffel, of *Lundenwich* wel mogt geweest zijn *Leiden in Holland*: enz. Deeze dwaaling, ten opzichte van *Londen*, is onverschoonlijk; omdat en Othlonus en zijn naarvolger, met de zelfde woorden, zeggen, dat *Lundenwich* zo genoemd is in de oude taale der *ANGLEN EN SAXEN*. Welke volkeren eerst, omtrent het midden der Vijfde Eeuwe, in *Engeland* zijn gekomen; toen *LONDEN* reeds eenige Eeuwen oud was, als blijkt uit Tacitus, die het *LONDINIUM* noemde. De zelfde naamsoorsprong heeft my aller-eerst den weg gewezen om *Lundenwich* te zoeken in het oude Vaderland der *Anglen en Saxen*, in 't Zuiderdeel van *Jutland*, daar wy 't aanstonds vonden onder den verkorten naam van *LUNDEN*. De overeenkomst van den ouden naam *Lunden-wich* met dien van het nabuurige *Sles-wich*, bevestigt het nader.

Na deeze en zo veel andere bewyzen, denk ik niet dat iemand, die vervolgens by Othlonus mogt leezen, dat Bonifacius van *DORSTET* vertrokken is naar *TRICHT*; dat is naar *UTRECHT* (zegmen, en ik geloof het) daarom *DORSTET* op nieuw zal aanzien voor *Wijk te Duurstede*. Twijffelt echter iemand noch, dien wyze ik naar den zelfden Othlonus, die ons leert, Vooreerst, dat Bonifacius *DORSTET* verliet ter oorzaake van den bloedigen Oorlog, die, kort na zyne aankomst aldaar, in die gewesten ontstondt tusschen Radboud, den vyand der Christenen, en Karel Martel, die hier te kort schoot volgens H. Contractus op 't jaar 715. Was nu die Oorlog gevoerd omtrent *Wijk te Duurstede*; zo kon men

te

B. I. te UTRECHT niet zeer geruft zijn. Ten anderen, toen Bonifacius DORSTET verliet, zeide Othlonus, EX ILLIS PARTIBUS DISCESSIT: toen Bonifacius te UTRECHT gekomen was, en het omgelegene Land doorwandeld hadt, zeide hy, *peragratissimus illius terrae partibus*. Waardoor niet twee byzondere Steden of Vlekken konnen, maar noodzaakelyk twee van elkanderen afgescheiden Landen moeten, verstaan worden: gelijk thans zijn *Oostvriesland* en 't *Land van Utrecht*, waaronder ook *Wijk te DUURSTEDÉ*, zo het toen iets was, dat ik niet geloove, zal begreepen geweest zijn. Ten derden, ter zelve tyd dat *Oostvriesland* zuchtte onder de rampen des Oorlogs, doorwandelde, *peragrabat*, Bonifacius, niet de *Stad Utrecht*, (toen noch geen *Stad*) maar het gansche *Land van Utrecht*, daar ik zelfs een deel van ons *Holland* niet buiten sluite. En wat zocht de goede Bonifacius in deeze omwandeling? Othlonus zegt, eene plaats daar hy met vrucht het Woord des Heeren mogte verkondigen. Maar die vondt hy daar nergens; en daarom begaf hy zich, onverrichter zaake, weder over Zee naar Engeland. Overweeg nu, hoeveel Christenen Bonifacius, toen, in deeze Gewelten gevonden hebbe. Deeze eerste Reis van Bonifacius is Beka en Heda, en honderd anderen, onbekend geweest. Hadt Heda zulks geweten, hy zou zekerlyk niet beweerd hebben, dat 'er, omtrent eene halve Eeuw vroeger, een *S. Koniobus* geweest was *Bisschop van Utrecht*: zie Buchel aldaar p. 21 (k). Deeze stoffe verdient nader overweeging, ten opzichte van de eerste Bekeeringe der bewooneren deezer Landen. Doch wy, vermoed van zo veele Reizen naar DORSTADUM AAN DE ELVE, werpen hier het anker.

†. 390. (†. 390. *Neften daghe*) negen dagen voor S. Jan te Midzomer, is 15 Juny. en *XVII Kal. Julii*, gelijk onder den Brief staat, is insgelijks 15 Juny. en over dien Dag is noit bedenking gevallen: maar wel over 't Jaar. Alle oude Schryvers, alle de afschriften des Briefs, hebben 't Jaar 863; 't welk Heda in Hungero, allereerst heeft verdacht gemaakt. Douza, daardoor als wakker geworden, veranderde het in 913, bouwende op eenen lossen grond: waarover hy door Bockerberg ad Douf. Ludibria, vry scherp bestraft is, omdat de Regeeringsjaaren, onder den Brief gemeld, het Jaar 913 niet toelaaten. Dat is zo. Maar die Regeeringsjaaren staan niet onder den Brief, zo als wy dien by Douza, en ook by Jo. a Leydis, leezen: en de uitlegging, die Bockenber
'er

er aan geeft, om het Jaar 863 te verdedigen, toont, dat hy B. I. noit eenen Brief van Karel *den Kaalen* moet gezien of on-^{†. 390.}derzocht hebben. Scriverius, schoon den spot dryvende met Bockenbergh, schijnt evenwel zijn voordeel gedaan te hebben met die waarfchouwing; en, met hulpe van andere Brieven van Karel *den Simpelen*, besloot hy dat in deezen, voor 863, moest gelezen worden 923. En dit is het heerfchende gevoelen geweest van Scriverius af, tot van Loon toe. Want van Loon wil hier, noch 863, noch 913, noch 923, maar 922, gelezen hebben. En zulks, niettegenstaande zijn K. Kolijn, die hier en elders mede een Scriveriaan was, ook het Jaar 923 duidelijk noemt †. 502.

*Negen hondert over ware
Ende drie en twintich bat.*

Wy gaan over tot een naauwkeurig onderzoek van de Regeeringsjaaren en andere tijdmerken, diemen onder den Brief vindt. De laatsten behooren tot Karel *den Kaalen*; de eersten, tot Karel *den Simpelen*. En Scriverius heeft voorlang aangemerkt, dat die drieërley Jaaren van Regeeringe, op die zelfde wyze aangewezen worden in verscheiden andere Brieven van deezen Koning. Maar met de Jaaren zelfs was hy in den war. Want in zyne Graaven p. 37. zegt hy op eenen dier Brieven: *Hier zijn eenige Jaergetallen oft overgeslagen oft verbrod, die wy nu tot een ander tijd uytstellen NA te REKENEN ende te VERBETEREN.* Maar in de drie Getalen, daar uitgedrukt, valt niets te verbeteren, alswe verder zien zullen; en het narekenen hadt moeten voorafgaan. Op wat grond zeide hy dan p. 36. *aengaende bet jaar 923 en is niet te twiiffelen?* terwijl hy ons niet zegt, hoe of waar hy begon te tellen. Want was 923 het 30 Jaar der Regeeringe, wat was dan 't *Eerste*? Fr. Haræus, Annal. Brab. op 't jaar 913, daar hy beide, Douza en Bockenbergh, in 't ongelijk stelt, zegt even zeker, als of 't geen bewijs noodig hadt: *'t Jaar 923 is juist (exactè) bet 30 van Karels Regeeringe.* En op 't Jaar 892, stelt hy, uit Regino, vast, dat Karel Koning geworden is in dat zelfde Jaar. Maar was 892 het *Eerste*, zo was 923, niet het *Dertigste*, maar het *Tweën-dertigste*. Van Loon, Al. Hist. II. p. 145. 146. heeft dat *Eerste* Jaar naarstig gezocht, maar niet kunnen vinden. Zie hier, hoe hy 't onderschrift des Briefs vertaald heeft. „ De Geheymfchryver „ Hagano heeft het, in de plaats van den Aartsbifcop en Op- „ per-

B.I. „ perkanfelier Rotger , overzien. Gegeeven in 't jaar 922 ;
 7. 390. „ den 15 van *Hooimaand* [voor Zomermaand] *de elfde* [voor
 „ de tiende] indictie, in het 30 jaar der regeeringe van den
 „ Heer Koning Karel, het 25 des vollen rijks, en het 11 der
 „ breeder verkreege ervenisse. Gedaan in 't Hof Pladelle ge-
 „ lukkiglijk, Amen. “ Wat nu deeze drieërley Regeerings-
 jaaren aangaat, waarvan het Jaar 922 moet afhangen, zegt
 hy mede, dat Karel Koning geworden is in 892 ; en besluit
 'er uit, dat het Jaar 922 het *Dertigste* zyner Regeeringe was.
 Doch dan zou 't geweest zijn het *EEN-en-dertigste*. Vijf jaa-
 ren laater, vervolgt hy, storf Koning Otto [Eudes] en werd
 Karel Koning van geheel Vrankrijk. Dat was dan 897. 't
 welk hy schroomde te noemen, omdat Regino, zijn eigen,
 en hierin eenige, getuigen, zegt 898. Keizer Lodewijk IV
 storf, wil hy, in 911 ; en 't besluit is als vooren. 't Is
 kluchtig. Haræus in Brabant en van Loon in Holland, zijn
 't eens, dat Karel Koning geworden is in 892. de eerste be-
 paalt Karels *Dertigste* Jaar tot 923 ; de tweede, tot 922. en
 beide kwaalijk. Of konnen wy nu niet meer tellen? Laat
 ons dan onze vingers te baat neemen.

— *digiti, per quos numerare solemus,*
 zeide Ovidius in zijn tijd. Is Karel Koning geworden in 892,
 zo moet ik beginnen met 892. en, als ik mijn Tien vingers
 Driemaal rondgeteld, en dus 30 bereikt heb, ben ik niet
 verder dan 921, en kan geen 922, en noch minder 923 be-
 reiken. Hadt de geleerde Mabillon, want men tast in Vrank-
 rijk zo wel mis als in de Nederlanden, zich van dat gereede
 middel willen bedienen, hy zou niet vervallen geweest zijn
 in de zelfde misrekening van van Loon, hoewel in een an-
 der geval; naamelijk ten opzichte van de Regeeringsjaaren van
 Koning Pippijn. Want hy zegt, en beweert zeer sterk, de
 Re Dipl. L. II. c. 26. n. 11. datmen die Jaaren moet tellen
 van 751. en beroept zich, onder anderen, op drie Brieven,
 te vinden by Goldastus, *Rer. Alaman.* T. II. n. 42 en 43. en
 T. III. p. 57. die zulks zekerlijk zouden bewyzen, en waar-
 uit nochtans Zonneklaar blijkt, dat het Eerste Jaar van Pip-
 pijn begonnen is in het Jaar 752. Ja dat zelfde blijkt even
 klaar uit het geene Mabillon zelf op yder van die drie Brie-
 ven aantekent. Ik zal het kortelĳk in 't Duitsch zeggen. De
 eerste was gegeven op *DINGSdag*, 6 Aug. in het *DERDE* Jaar
 van Pippijns Regeeringe. De *Dingsdag* 6 Aug. wijst ons tot
 het

het Jaar 754, Zondagsletter F. De tweede, volgens de or-B.I. den des tijds, op WOENSDAG, 21 Dec. in het ZESDE Jaar, * 390 enz. deeze merken wyzen ons allerzekerst tot het Jaar 757, Zondagsl. B. De derde, op ZONDAG, 10 Oct. in het TIENDE Jaar: dat is [of zoude zijn] in 762, Zondagsl. C. enz. Was nu Pippijn 6 Aug. 754. in zijn Derde Jaar, zo was hy 6 Aug. 752 in zijn Eerste. Was hy 21 Dec. 757 in zijn Zesde, zo was hy 21 Dec. 752 in zijn Eerste. Was hy 10 Oct. 762 in zijn Tiende, zo was hy 10 Oct. 753 NOCH in zijn Eerste Jaar. Dat eerste Jaar moet dan schrikkelijk lang geweest zijn, als het geduurd heeft, volgens die Brieven zelfs, van voor 8 Aug. 752, tot na 10 Oct. 753. En noch te meer, als dat Eerste Jaer, gelijk Mabillon uit die Brieven zelf wil beweezen hebben, begonnen was met, of in, 751. Daar is dan een mislag in den Derden Brief, en voor *anno decimo*, by Goldastus X, moet geleezen worden *anno undecimo* of XI, dat is het Elfde Jaar van Koning Pippijn. En dan zal het overeenkomen met de twee andere Brieven, die niet alleen; in 't gemeen; maar waarvan de tweede, in 't byzonder, aan toont, dat Pippijn 21 Dec. 752 noch was in zijn Eerste Jaar; en dat, by allerzekerst gevolg, 752 moet gehouden worden voor dat Eerste Jaar. En dat het zo is, kanmen zien in eene Aantek. van Mieris, Charterb. p. 6. Voeg hierby uit du Chesne T. I. p. 784. *Pipinus Majordomus, Rex Francorum aelectus, et Sueffionis a S. Bonifacio, Moguntinensi Archiepsco* p. 26. Mabillon om die zelfde misrekening ook bestraft wordt, uit eenen vierden Brief van Pippijn.

Maar wat mag de bron zijn, waaruit Mabillon in Vrankrijk, en van Loon in Holland, eene en zelfde dwaaling, ten opzigte van 't naarspooren van het Eerste Regeeringsjaar, dat zy beiden een jaar te vroeg beginnen, geschept hebben? Te weeten, omdat zy werkten, of telden, volgens een verkeerd Beginsel. Mabillon, vindende, dat het Derde jaar van Pippijn noch liep op den 6 Aug. 754; en zoekende, welk dan het Eerste geweest zy, trok hy Drie jaaren af van 754, en dan is 't 751. en zo in anderen. Van Loon, volgens het zelfde verkeerde beginsel, stelt het Dertigste Jaar van Karel den Simpelen op 922, en bepaalt het Eerste tot 892, omdat, 30 van 922 afgetrokken, overblijft 892. Het welk, inderdaad,

B. I. derdaad, even eens is, of ik beweerden wilde dat 4, 5 is; en; *390. om het te bewyzen, aldus telde: 0, 1, 2, 3, 4. Want de Jaaren 751 en 892, zijn, in de Regeeringsjaaren van Pippijn en van Karel, niet anders dan een 0 in 't Cijffer, te weeten, als het vooraanstaat. De reden is dat 754 zelf één van de Drie is; en 922 één van de 30. zodat van 754 maar 2, van 922 maar 29 moet afgetrokken worden, indienmen het Eerste Jaar, door aftrekkinge, wil naarspooren. Hier komen weder de vingeren te pas. 754 is het *Derde*; by gevolge, 753 het *Tweede*; 752 het *Eerste*. Zo ook by van Loon: 922 is het *Dertigste*, begin met dat Jaar, en tel nederwaarts op uw vingeren, en gy zult verzekerd zijn, dat, volgens die rekening, het *Eerste* Jaar moet geweest zijn, niet 892, maar 893. en zo was het buiten bedenkinge. Maar nu lees ik by D. Filipe le Cerf, Bibliot. Hist. et Crit. de S. Maur p. 224. *Le P. Mabillon commence la préface de la 2 partie du 3 siècle par des observations historiques, &c. et fait voir que Pepin fut couronné Roi par Boniface Légat de l'Eglise Romaine l'an 752.* Zo was dan ook Mabillon zich zelven niet altijd gelijk.

Uit dit alles leeren wy noch maar alleen vinden het Jaar des Heeren, waarin die Keizer of Koning zyne Regeering aanvaard heeft. Maar wanneer begint dan zijn Tweede Jaar? niet met den aanvang des volgenden Jaars des Heeren; maar in die Maand, en op dien Dag, toen hy 't jaar te vooren Keizer of Koning geworden was. Dit deedt den kundigen Calvisius veeltijds zulke aantekeningen in zijn Tijdsboek invlechten; als, by voorbeeld, op 't Jaar 853. *Lotbarius begint het 14 jaar zynere Regeeringe op den 20 Juny.* En Buchelius ad Hedam p. 89 (q) tekende zeer wel aan, op eenen Brief van Otto I (waaronder stondt, *anno regni VII. alibi II*) *Annus 938 non potest esse VII Ottonis. inuit enim regnum in Junio 936. ergo 4 Jan. 938, II erit ejusdem.*

Dit zelfde moeten wy dan ook eerst weeten ten opzichte van Karel den Simpelen, eer wy iet zekers wegens de Tijdmerken, onder onzen Brief staande, kunnen voor den dag brengen. En dewijl Karel drie byzondere Regeeringsjaaren telde, en dit onderzoek daardoor moeilijk gemaakt wordt, hebben wy tot ons gebruik en eigen zekerheid, de nevensgaande Tafel ontworpen, waaraan nu ook de Leezer, zonder met tellen of rekenen zijn hoofd te breeken, met een' opslag des oogs zal kunnen toetsen zo menigen Brief, van deezen Koning,

Tegen over bladz. 209.

I Jaaren der Indictie.	II des HEEREN beg. 1 JAN.	III van Karels Regeering 28 JAN.	IV des vollen Rijks 3 JAN.	V der breeder Ervenisse JAN.
11 - - -	893 - - -	1		
12	894	2		
13	895	3		
14	896	4		
15	897	5		
1 - - -	898 - - -	6 - - -		1
2	899	7		2
3	900	8		3
4	901	9		4
5 - - -	902 - - -	10 - - -		5
6	903	11		6
7	904	12		7
8	905	13		8
9	906	14		9
10 - - -	907 - - -	15 - - -	10	
11	908	16	11	
12	909	17	12	
13	910	18	13	
14	911	19	14	
15 - - -	912 - - -	20 - - -	15 - - -	1
1	913	21	16	2
2	914	22	17	3
3	915	23	18	4
4	916	24	19	5
5 - - -	917 - - -	25 - - -	20 - - -	6
6	918	26	21	7
7	919	27	22	8
8	920	28	23	9
9	921	29	24	10
10 - - -	922 - - -	30 - - -	25 - - -	11
11	923	31	26	12
12	924	32	27	13
13	925	33	28	14
14	926	34	29	15
15 - - -	927 - - -	35 - - -	30 - - -	16
1	928	36	31	17
2 - - -	929 - - -	37	32	18

Karel de Eenvoudige was geboren 17 Sept. 879. Blondel Geneal. Fr. plen.
 Affert. T. II. p. 308 en 310. En storf 7 Octob. 929. Mabillon de Re Dipl.
 L. II. c. 26. n. 22.

ning, als hem, buiten de hieronder gemelden, noch mogen B. I. voorkomen; en ontdekken de mislagen, die daarin dikwils 7.390. gevonden worden. Wy hebben de zelve verdeeld in vijf Kolommen, en den inhoud van elke Kolom boven yder gesteld: zódat wy hier vooraf niet anders te verklaaren hebben, dan de dagtekeningen geplaatst boven de III, IV en V. En is het gebruik deezer Tafel te eenvoudiger, omdat alle de Jaaren hier beginnen in de zelfde eerste Maand des Jaars. De III Kolom wijst dan aan, dat Karel Koning geworden is den 28 January, en zulks volgens de II Kolom, in 't jaar 893. Want op dien dag is hy te Reims gekroond, volgens zijn eigen getuigenis in eenen Brief van 't jaar 918 by Felibien, Descr. de Paris T. III. p. 12. en in eenen anderen van 917 by Doublet, Antiq. de l'Abbaye de S. Denis p. 814. noemende dien de *Octaaf van S. Agniet*. De IV Kolom bepaalt den eersten dag des Vollen Rijks op 3 January 898. want op dien dag is Eudes, die Koning gebleeven was in West-Vrankrijk en Aquitanien, overleeden; en Karel, de wettige Koning, in het volle bezit gesteld. en over deezen dag is geen verschil. De V Kolom heeft, onder den naam van breeder Ervenisse, haare betrekking tot de dood van Lodewijk, die meester was van Lotteringen, 't welk door dat sterfgeval, kwam aan Karel. Maar omtrent den dag van Lodewijks overlyden, schynen wy die zekerheid niet te hebben. want Panvinius, Princ. Rom. L. III. n. 12. Sigonius de Regno Italiæ L. VI. p. 152. Merula in zijn Tijdrezoor, en anderen, stellen het in *December* 911. Maar Calvifius in Chronogr. Blondel, Geneal. Franc. Assert. p. 263. Heis, Hist. de l'Empire L. I. ch. 10. zeggen, met aanwyzinge van den dag, 21 *January* 912. Van Loon gooide die merken ondereen, en trok 'er blindelings uit, den laatstgemelden dag, 21 *January*, met het eerstgenoemde jaar 911. Zie zijn Geslachtlijst p. 3. Maar dit verschilt, in al 't volgende, een geheel jaar. Integendeel, *Dec.* 911, of 21 *Jan.* 912, niets. Daarom heb ik het *Eerste* jaar der Breeder Ervenisse gesteld op 912. Te meer, omdat anders genoegzaam alle Brieven van Karel, in deeze Kolom, een jaar zouden verscheelen van myne Tafel. Het welk alleen konde dienen, om den Leezer het gebruik der zelve lastiger te maaken. Schoonwe sedert, uit eenen Brief van Karel zelve, overtuigd zijn geworden, dat hy den 20 *December* 911 reeds sprak als meester van Lot-

O

trin-

B. I. teringen; zodat Lodewijk niet geleefd heeft tot 21 *Jaar* 390. *nuary* 912.

Laat ons nu overgaan tot een naauwkeurige vergelyking der Brieven van Karel met onze Tafel. Den oudsten, dien ik tot noch toe aangemerkt heb, vind ik by Haræus op 't jaar 894. en die komt ganschelijk overeen met onze drie eerste Kolommen, 12: 894: 2. (dat is, om dit ééns te zeggen; maar ik meen het niet te herhaalen; de 12 *Indictie*, in 't *Jaar onzes Heeren* 894, van *Karels Regeeringe* bet 2.) de Dag was 26 *September*. Hadt Haræus hierop wel acht gegeven, hy zou noit gezeid hebben, dat het 30 *Jaar* van Karel *exactè* overeenkwam met 923. Ook zou hy eenen anderen Brief, die deeze merken draagt, 25 *Augustus*: 3:-:23:18:-: niet geboekt hebben op 't *Jaar* 916; maar op 915, gelijk Miræus, *Dipl. Belg. L. II. c. 18.* veel beter gedaan heeft. En dees is de zelfde Brief, waarover Scriverius, alswe gezien hebben, zo voorbaarig oordeelde, omdat hy 't *narekenen* uitsfelde. Mabillon de *Re Dipl. II. 26. num. 20.* daar hy de drieë rleye *Regeeringsjaaren* eveneens bepaalt, als ik Kolom III, IV en V gedaan heb, zegt, dat alles te zien is in het Verbond, geslootten tusschen de Koningen Karel en Henrik, alles overeenkomstig met mijn vijf Kolommen: 9: 921: 29: 24: 10. Dat gansche Verbond kuntge leezen by Miræus, *Donat. Piar. c. 29.* by du Chesne *T. II. p. 587.* en by Micris, *Charterb. p. 30.* en de tijdmerken komen in alles overeen: te weten, nadat de kundige Miræus het jaar 926, gelijk in den Brief staat, veranderd hadt in 921. Dat hier alles juist is, blijkt ten deele uit myne Tafel; en dat mijn Tafel juist is, blijkt ten volen uit den *Dag*, naamelijk, 7 *November*, WOENSDAG: 't welk een onlogenaar kenmerk van 't jaar 921 uitlevert. waarop Mabillon echter geen acht schijnt gegeven te hebben, omdat hy 't geheel verzwijgt.

De oplettenheid van Miræus heeft echter niet belet, dat ook by hem, *Dipl. Belg. II. c. 19* en 20. in twee Brieven, waarvan de een gegeven is 13 *Juny*, de ander 9 *July*, geleezen wordt, strydig met onze Tafel, 8:-:27:22:7. De II Kolom vult hy zeer wel in met het jaar 919, om de merken 27 en 22, Kolom III en IV. Maar in de I en V, zijn 8 en 7 zeer kwaalijk van plaats verwisseld, gelijkge zien zult alsge 't oog slechts wilt slaan op onze Tafel by 't jaar 919. Scriverius spreekt ook van beide die Brieven; maar in den eer-

eersten zijn beide de getalen, Kol. I en V uitgevallen; en in B. I. den tweeden leestmen Kol. I, niet 8, maar 11, in de plaatse ν . 390. van 7. en Kol. V, zeer wel 8, niet 7. En dewijlmen daar Kol. III en IV, even als by Miræus, leest 27: 22. zo blijkt klaar; vooreerst, dat die Brieven behooren tot het jaar 919. ten anderen, dat Scriverius hier een slechte gids is, bekwam om zyne volgers op den doolweg te brengen, also hy beide die Brieven toeschrijft aan 't jaar 923, voor 919. Echter is Scriverius lichter te verschoonen, dan J. F. Foppens in zijn Supplementum, dat het tweede deel der Opera Diplomatica van Miræus uitmaakt, daar hy Part. I. c. 3. ons eenen Brief van Karel geeft, gegeven den 27 Augustus, en voorts met dit onderschrift, 2:-:29:24:10. Uit welke drie laatste getalen, die in orden zijn, blijkt, dat die Brief behoort tot het jaar 921; en dierhalve Kol. I. voor 2 moet gelezen worden 9. Ondertuffchen volgt daar, na deezen DATUM, noch een ACTUM, in deeze bewoordinge: *Actum Aquisgrani Palatio, anno ab Incarn. Domin. 914.* Dat byna te plomp is om 'er van te spreken. Haal slechts de pen door deeze laatste woorden, *anno ab Inc. D. 914.* want, in de Brieven van deezen Koning Karel, betekent *Actum* de plaats, waar; *Datum*, de tijd, wanneer, iets beslooten en vastgesteld is. En dit geeft ons Foppens te leezen zonder dat hy 'er eenige aanmerkinge op maakt. Wy vinden daar Part. II. c. 14. noch een' Brief van Karel, boven den welken staat de naam van *Karolus Magnus*, en tevens het jaar 909; toen Karolus Magnus al 95 jaaren was dood geweest. En nochtans tekende Foppens daarop aan, dat *Karolus Magnus* geweest was *Keizer, en Koning van Frankrijk, Duitschland, Italiën, enz.* Hoe fraay past dat aan 't hoofd van een' Brief van *Karolus Simplex*, of *Carolus Stultus*, gelijk hy tot driemaalën genoemd wordt in Br. Chron. Andegavenfi, ap. Martene, Thes. T. III. col. 1379? En in een ander Kort Kronijkje by du Chesne T. III. p. 359. 360. Of *Carolus Follus*, als in zekere Kronijk by Menage, Orig. Fr. op 't woord Fou; *hic Rex fuit Follus*: en in eene andere by Baluzius in Miscell. T. I. p. 120. tweemaalën, *Carolus Rex, qui dictus est Follus*? De geleerde Aanteekeningen, die Foppens ons verder op dien Brief geeft, zo lang alsze zijn, zijn genoegsaam woordelijk ontleend uit die van G. Colvenier op Balderici Chron. Camerac. L. I. c. 66. Ook is 't jaar 909 daar kwaalijk geplaatst; moet zijn 911.

B. I. Want dit is de Brief, die het verschil, of Keizer Lodewijk, **7. 390.** in *December 911*, of *21 January 912*, overleeden zy, ganschelijk beflist: en daarom zullen wy hier de Latijnsche woorden zelfs invoegen. *Datum XIII Kal. Januarii, indictione XIV, anno XVIII regnante Karolo Rege gloriosissimo, redintegrante XIV, largiore vero bereditate indepta I. Actum villa Cruztiaco; in nomine Dei feliciter. Amen.* Dat is kortelĳk, volgens onze Tafel: 14: [911]: 19: 14: 1. Want dewĳl de Dag is *20 December*, zo blykt dat het eerste Jaar *der breeder Ervenisse*, schoon wy het geplaatst hebben nevens 't Jaar *912*, zĳn aanvang genomen heeft in de laatste Maand des Jaars *911*. Daar volgt by *Baldericus c. 67.* noch een Brief, gegeven den *8 September*, en voorts met deeze merken: 8: [920]: 28: 23: 9. De zekerheid van onze Tafel aldus ten vollen beweezen hebbende, kan de zelve voortaan dienen om in andere Brieven van den *Simplicien* eenige kleine misrekeningen te ontdekken en met weinig moeite te verbeteren. Die 'er de proef van neemen wil, kan 'er, buiten de acht by *Mabillon* voorkomende, en in 't vervolg nader te melden, noch éénen vinden by *Baluzius* in *Miscell. T. IV. p. 427.* Twee by *d'Achery, Spicil. T. III. p. 348* en *368.* Vier by *Doublet, Antiquitez de l'Abbaye de S. Denis.* Maar wat 'er dees Monik van verstondt, kanmen afneemen uit het geene hy *p. 810.* aan der zelve hoofd stelde; naamelyk, dat *Karel* hadt begonnen te regeeren in het jaar *900.* Onder al deezen is 'er geen één van de Maand *January.* by *Miræus Donat. Piar. c. 27* en *28.* vind ik 'er wel twee; den eenen, gegeven *Nono Idus* (ik denk, by verzinninge, voor *Nonis*); den anderen, *Septimo Idus Januarii*; dat is *5* en *7 Jan.* in 't jaar *921.* doch beide zonder eenige jaaren van Regeeringe.

Laat ons nu eens zien, wat 'er zy van het onderschrift des Briefs, aangemerkt als een Brief van *Karel den Simpelen*, het welk, volgens de meening van *Scrivierus*, geschikt naar de vijf Kolommen van onze Tafel, zoude zĳn: *11: 923: 30: 25: 11.* daar yder aanstonds kan zien, dat de drie laatste behooren tot het jaar *922.* Het vijfde getal *11*, in geene afschriften des Briefs gevonden, en slechts eenige blinde gissing van *Scrivierus* zijnde (want het moest *12* zĳn, uit hoofde van 't jaar *923*) werpen wy vooraf weg. en zo zoudenwe ook handelen met *923*, indien de jonge *Kakolĳn* hierin *Scrivierus* niet hadt naargevolgd. en dan hadden we ras gedaan.

Maar

Maar de Logens van dien onbeschaamden Beuzelaar moeten B. I. noodwendig duidelijk aangewezen worden, omdat het reeds 7. 390. in gebruik is, Kolijn te noemen *onzen Oudsten Schryver*; en uit hem, als zodaanig, veel, daarmen noch aan kan twijffelen, te besliffen. Het is, met één woord, volstrekt onmogelijk, dat dees Brief door den Simpelen zoude gegeven zijn te Bladelle den 15 Juny 923. Want het was juist op dien zelfden dag, 15 Juny 923 (zie de kracht der Waarheid, die der Logen altijd te gaauw is) dat die slag is voorgevallen by Soissons, daar Koning Karel zynen Vyand, Robert, met eigen hand, zo veelen willen, van 't leeven beroofd heeft. Zie Mezeray, Abregé T. I. p. 393. dien ik eerst noem, omdat ik hem lezende, eerst deeze ontdekking gedaan heb. Le Gendre T. III. p. 282. die den dag een' *Zondag* noemt. Zo deedt ook Calvifius in Chronogr. zich beropende op ['t vervolg van] Aimoinus. In Frodoardi Chron. by du Chesne T. II. p. 593. wordt het jaar 923, en de *Zondag* gemeld. En 't is zeker dat 15 Juny toen *Zondag* geweest is: *Zondagsl. E. XVII Kal. Julii* vind ik verder by Hugo Floriacensis, en in een naamloos Kronijkje, beide by du Chesne T. III. p. 347 en 351. doch het Jaar alleen aangewezen als het tweede na de dood van Richard Hertog van Bourgondien; welke Richard, volgens Frodoard, overleeden was in 921. en dus wyzen ons ook die tot 15 Juny 923. enz. Voor deeze ontdekking wacht ik, na mijn dood, dank van alle Liefhebbers der Waarheid; niet zo zeer, met betrekkinge tot den Brief, die thans een Historisch voorwerp is, datmen beschouwen mag zomen wil, en 't welk, in zich zelve, niet veel waardig is: maar tot den Logendichter Kolijn, die den persoon van een oud Schryver aannam, om de ongelukkige gisfingen der voorgaande Eeuwe met bedrog door te dryven. Maar hy zit in de fuik, daar hy noit zal uitkomen.

Mogelijk zal iemand zeggen of denken; zie daar een meesterstuk van Van Loon, die zynen Kolijn, door 't veranderen van 923 in 922, uit die fuik gered heeft. Laat ons dan, voorbygaande al 't overige dat hierop zoude kunnen aangemerkt worden, wederom alleenlijk onderzoeken, of het ook wel mogelijk geweest zy, dat dees Brief door den Simpelen zoude gegeven zijn te Bladelle den 15 Juny des Jaars 922. Frodoard, nu meer gemeld, Priester der Kerke van Reims, spreekende, inzonderheid, van het geene omtrent die Stad

B. I. gebeurd was, en waarvan hy ooggetuigen heeft kunnen zijn, als die, in 922, zijn 29 of 30 jaar bereikt hadt, alzo hy, volgens zijn eigen getuigenis in 963 zeventig jaaren oud was, verhaalt, op het jaar 922, 't geen hier zaakelijk volgt. Den GANSCHEN WINTER, en zelfs in de VASTEN, was Karel, gertegd door den afval van Gislebert en anderen, bezig, in LOTTERINGEN, met verwoesten en brandstichten: en schijnt omtrent PAASSCHEN, 21 April, te LAON wedergekeerd te zijn. Immers daar was hy, toen Hugo, zoon van Robert, na PAASSCHEN, aan de VESLE kwam, daar hy, by het dorp FIMMES, ontmoette de Mannen van den Aartsbisschop Heriveus en eenige Fransche Graaven; met de welken hy, Hugo, over de AISNE, in 't Land van LAON trok, ter oorzaake van Hagano, aan wien Karel de Abdy van Chelles, die Hugo voor zich begeerde, hadt opgedraagen. Karel, hierop bevreesd voor zynen Liefeling Hagano, vlucht met den zelven en Heribert, in stilte, uit LAON, en begeeft zich over de MAAS. Hugo volgt hem met zijn Krijgsvolk, maar wordt, aan de MAAS gekomen, door zyn' Vader te rug ontbooden in het Land van LAON. Karel steekt, op deeze tydinge, de MAAS weder over met eenige LOTTERINGERS, en plondert en brandt verscheiden Dorpen des Bisdoms van REIMS — Robert slaat zijn Leger neder by CALMICIACUS; Karel, omtrent een uur van de Stad REIMS, daar hy drie dagen gelegen hebbende, op den ZONDAG VAN PINXTEREN, (dat was, in 922, 9 Juny) met die van de Stad in een gevecht raakt, waarin eenige Lotteringers dood blyven, veelen gekwetst worden. Maar vernemende, dat die van Roberts zyde zich van LAON, en van de *Schatten van Hagano*, als mede van eenen van des zelfs *Broederen*, hadden meester gemaakt, begeeft hy zich derwaarts: doch den ingang der Stad hem geweigerd zijnde, en zynen aanhang dagelijks minderende, terwijl die van Robert toenam, vlucht hy heimelijk, met zynen Hagano, al weder over de MAAS (dat is, naar *Lotteringen*). Hierop kiezen de Franschen, eenpaariglijk, Robert tot hunnen Koning, die terstond te Reims gekroond werdt: op den derden dag na welke plegtigheid, de Aartsbisschop Heriveus, die de zelve verricht hadt, den geest gaf; te weten VI NONAS JULII, dat is 2 July. Enz. Waar was nu Karel op den 15 Juny 922? Den 9 dier maand vocht hy, met verlies, tegen die van
Reims:

Reims : vandaar begeeft hy zich naar *Laon* , doch vindt de B. I. poort geflooten: hierop vlucht hy naar *Lotteringen* , daar hy *†.309.* *Gislebert* , op des zelfs Kasteel *Capremont* , belegert. *Karel* is dan, in 't jaar 922, den ganschen Winter, in de Vasten, voor en na *Paasch* , de geheele maand *Juny* , in de wapenen geweest , en zulks altijd in *Vrankrijk* , omtrent *Reims* en *Laon* , of, over de *Maaze* , in *Lotteringen* . Die nu gelooven kan, dat hy, in dien allerbenaauwdsten staat, met zynen *Hagano* , op den 15 *Juny* , een speelreisje gedaan heeft naar *Bladelle* , om daar aan eenen *Diederik* de *Kerk* van *Egmond* weg te geeven, terwijlmen bezig was om hem alles te ontneemen; en zulks ten verzoeke van *Hagano* , die , juist omtrent dien zelfden tijd, zyne *Schatten* , en zynen *Broeder* , vruchteloos zocht te redden uit de handen van *Robert* , of van des zelfs aanhang: en daarom meer reden gehad hadt, om voor zich zelve, en niet voor anderen, te solliciteeren: die, zeg ik, dit gelooven kan, mag ook gelooven , dat *Karel* op *Paasch* avond 922 , te *Aken* , dien anderen *Brief* gegeeven heeft, die by niemand te vinden is geweest dan nu onlangs by *Kolijn* , dien wy hierom alleen , al hadden wy niet anders, voor eenen eerloozen bedrieger , en verdichter van valsche *Brieven* , zouden verklaaren. En dat hy geenen beteren naam verdient , blijkt hier, alleen in deeze *Aantekening* , tweemaal en allerduidelijkst.

Wiltge hem, evenwel, noch op eene andere wyze overtuigd zien, zo van onkunde, als van ontrouw; zo merk, met my, dat *Karel* de *Simpele* noit gewoon was de *Jaaren des Heeren* uit te drukken in zyne *Brieven* . En nochtans doet *Klaas* het tweemaal, tot eene dubbele verzegeling zynes bedrogs. In die geenen, die wy boven onderling met onze *Tafel* vergeleeken, worden die *Jaaren* niet gevonden; behalven in 't *Verbond* van 921, waarin *Keizer Henrik* zo wel sprak als *Koning Karel*: en dat, gevolgelijk, hier niet in aanmerkinge komt. Wy zullen 't hier nader bevestigen uit *Mabillon*: en vooreerst, uit de *Brieven* van *Karel* by hem *L. VI.* opgegeeven. Num. 122 heeft deeze *Tijdmerken* , 17 *Dec*: 10: — :13:8: *Mabillon* stelt 'er nevens het *Jaar* 905. Zock dit jaar in de *II Kolom* onzer *Tafel* , en gy zult vinden, dat 10 moet weezen 8. Hy onderricht ons dat die zelfde *misflag* in den *Brief* zelve ingesloopen was. *N.* 123 heeft 19 *April*: 10: — :15:10: die ons allen wyzen tot het jaar 907.

B. I. N. 125. den 7 Juny: 4: — : 24: 19: 4: dat is 916, mids
 †. 390. datge 4 in de laatste Kolom verandert in 5. Lib. V. tab. 33
 in 't koper gesneeden; en L. VI. num. 126 en 128 hebben
 alle drie: 5: — : 25: 20: 6: nevens de maanden Juny en Ju-
 ly; en alles sluit op het jaar 917. N. 129 zonder maand:
 7: — : 26: 21: 7: kwaalijk. Mabillon zette 'er nevens 't jaar
 919, omdat toen de 7 Indictie liep. dat was te schielijk. de
 III, IV en V Kolom wyzen ons eenpaariglijk tot het jaar
 918, en daarom moet, in de Eerste, 7 veranderd worden in
 6. In zyne Aantek. op num. 125 geeft hy ons noch een on-
 derfchrift; April: 9: — : 29: 24: 10: al de zelfde merken,
 die wy boven gezien hebben in 't Verbond des jaars 921. En
 L. II. c. 28. §. 12. eenen brok met deeze merken: XXX: XXV:
 XL voor XI: gelijk de uitschryvers meermaalen een I aange-
 zien hebben voor een L; en daartoe alleen brengt hy dit by.
 30: 25: 11 sluiten op het jaar 922. de Brief behoorde t'huis
 niet verre van Reims. In al deezen wordt nergens het Jaar
 des Heeren uitgedrukt. Ten anderen, uit deeze zyne woor-
 den L. II. c. 26. §. 20. *confer diplomata Caroli Simplicis, qua
 ABSQUE ANNIS INCARNATIONIS, has epochas exhibent apud Lab-
 beum in Miscell (p. 492), Chiffletium in Trenorcbiensis historia
 (Tournu p. 274 et 275) Acheryum Dubletum et
 alios.* Tot de twee laatste, D'Achery en Doublet, hebben
 wy u te vooren reeds gewezen om meer Brieven van deezen
 Koning te kunnen onderzoeken. Voeg nu by de geenen die
 wy daar meer noemden, Labbe; Chifflet en anderen; by de
 welken de *anni Incarnationis*, de Jaaren der Geboorte des
 Heeren, in de Brieven des Simpelen, niet gemeld worden.
 Ten derden, uit dat zelfde Hoofdstuk §. 4. daar hy, in 't ge-
 meen, spreekt van de Koningen uit den tweeden Stam, dat
 is, van de Kaarlingen, en zegt, dat die het *Jaar des Heeren*
 niet uitdrukten in Brieven, verleend ten behoeve van Kerken,
 Kloosters en byzondere personen; maar wel, wanneer die
 het Gemeene best, den Staat des gemeenen Lands, betroffen.
 Of dit op goeden grond gezeid zy, weet ik niet. Ik ontken
 het niet: Maar tot noch toe geloof ik dat de ééne Brief van
 Karel, maar tevens van Keizer Henrik, die ook wat te zeg-
 gen hadt, Mabillon gelegenheid gegeven heeft, om dit, zon-
 der bewijs, ter neder te stellen. Zeker is, dat Karel de Kaa-
 le het zo weinig deedt als de Simpele; waarom dan ook het
 Jaar 863 onder onzen Brief, zo wel een bewijs zyner onecht-
 heid

heid uitlevert, als 923 of 922. Te meer, omdat Karel de B. I. Kaale Koning was van Westfrankrijk, het welk zich, langs de Zee Noordwaarts, nooit verder uigeftrekt heeft dan tot de Maas toe. Zodat hy, in 863, met *Holland* en *Egmond* niets te schaffen hadt.

Ik wil, over de echtheid of onechtheid des Briefs, met niemand twiften. 't Is my onverschillig, wat anderen daarvan denken. Grotius heeft, kort en wel, gezeid, dat het begin des Graaffchaps van Holland, beweezen wordt uit Brieven, die zich zelfs genoegzaam wederleggen. Maar het onderschrift, boven, volgens de vertaaling van van Loon, aangehaald, is volstrektelijk valsch. Die *Gebeimschryver Hagano* is nooit bekend geweest. Volgens de Regeeringsjaaren, die alleen passen op Karel den Simpelen, moest het geweest zijn *Gozlinus*: zie Mabillon II. 12. §. 10. Maar wederom, het jaar 863, het welk in alle de oude handschriften gevonden is, behoort tot Karel den Kaalen. Zodat het my voorkomt, dat de opsteller van dat onderschrift geen onderscheid wist te maaken tusschen den Kaalen en den Simpelen; en, van elk wat ontleenende, in zo zot een saamenstelsel, zyne kundigheid naakt ontdekt heeft. Want, noch eens, de *Eerwaardige Hagano*, in den Brief gemeld, als ter wiens bede de gift zoude geschied zijn, wijst ons naar den Simpelen. Maar die *Villa Pladella*, daar de Brief zou gegeven zijn, schijnt veel natuurlyker gezocht te kunnen worden in die *Bladoldi villa* in 't Land van Beauvais, vermeld in eenen Brief van den Kaalen, gegeven in 't jaar 861, en te vinden by Mabillon L. VI. num. 94. dan in *bet dorp Bladel*, *Quartier van Kempeland*, *Meyerye van 's Hertogenbosch*; gemeld in eene Resolutie van Hunne Hoog Mogendheden, 15 Sept. 1723, en dus 800 of 860 jaaren laater; aangehaald by van Loon AL. Hist. II. p. 146. Dat *Dorp Bladel* was, ten tyde der Kaarlingen, juist even zo wel bekend als de onbekende *Notaris Hagano*, van wien hierboven. Ook behoorde van Loon geweeten te hebben, dat *Villa Pladella* niet moest vertaald worden *bet Hof Pladelle*; maar simpelijk, *bet VLEK*. Buiten twijffel verstondt hy door *Hof* het geene in de Koninglyke Brieven, en elders, genoemd wordt *Palatium of Villa Regia*. Hoedaanige Koninglyke Paleizen, tot 163 toe, by Mabillon Lib. IV, door de penne van zynen Hulpbroeder, Dom Michel Germain, op eene voortreffelyke en zeer geleerde

B. I. leerde wyze , beschreeven zijn ; zonder dat 'er een enkel
 * 390. woord van het *Hof Pladelle*, of *Bladelle*, te vinden is. Zelfs
 zult gy het geheele *Dorp Bladel* niet vinden in de Kaart van
 Oud en Nieuw Brabant , die Butkens geplaatst heeft voor
 zyne *Trophées* ; en waarin hy ook alle plaatsengevoegd heeft,
 van de welken hy in oude Brieven en andere Gedenkschrif-
 ten , gewag gemaakt hadt gevonden. Evenwel , gelijk het
 van Loon zelden ontbreekt aan Getuigen , zo bericht hy ons
 ook hier , uit Wendelinus ad Leg. Sal. c. 16. p. 108. dat
 noch IN DE VOORGAANDE EEUWE , de *verwulde kelders* , *zwaar-*
wigtige muurbrokken en andere overblijffels , onbetwistbaare
 getuigenis gaven van de oude deftigheid van dat Gebouw.
 Van al het welke echter , IN DERZE EEUWE , niets meer te
 zien is , dan de *Grachten*. Maar zulke oude brokken kan de
 Tijd , in ééne eeuw , niet verflinden. Die moeten dan weg-
 geruimd zijn door menschenhanden. Wie zijnze , die dit
 hebben gedaan , of laten doen ? Hadden zy de plaats noodig
 gehad , zy zouden 'er iets gemaakt hebben. Of wilden zy de
 steenen hebben ? Dat zouden zekerlijk , zo geen Edele , even-
 wel Duure steenen , geweest zijn.

* 417. * 417 een *Foreest*) Douza Annal. L. V. p. 288. van dit
Foreest sprekende , zegt : *Neque est cur aliquem SYLVAE aut*
NEMORIS vocabulum conturbet ; quo etiam Prata , Flumina ,
locaque in patentes aperta campos comprehenduntur : loquendi
more antiquis illis perquam usitato. Even als of 'er geen on-
 derscheid waare tusschen *Forestum* , gelijk in den Brief staat ,
 en *Sylva* of *Nemus*. Maar Douza verzinde zich : en zo ded-
 den ook allen , die dit *Foreest* , in onze taale , genoemd heb-
 ben , *Bosch* of *Woud* of *Wildernisse*. 't Verschil kunnen wy
 brengen tot twee hoofdstukken ; als , vooreerst , *Sommige*
Boschen waaren geen Foresten. en , wederom , *Sommige Fo-*
reeften waaren geen Boschen. De Boschen , van ouds *For-*
reeften genoemd , waaren alleen de zulken , die Keizers en
 Koningen hielden voor hun eigen vermaak , daar zy zich oef-
 fenden met de Jagt van allerlei Wild gedierte , en dus Vry-
 plaatfen voor het Wild , waarin aan niemand gcoorloofd was
 te jaagen , dan die daartoe uitdrukkelijk , by Koninglyke
 Brieven , gewettigd was. En dit *Recht van Foreest* was van
 natuure als andere Leengoederen. Sedert , zegt Caseneuve ,
 de Leengoederen erfelijk geworden zijnde , hebben de Hee-
 ren

ten zich de magt van *Foreesten* op te rechten, aangemaatigd: B. I. *d'où vient*, vervolgt hy, *que nous voyons en France tant de Bois sous le nom de FORESTS*. Zie daar, in 't Franfch, het zelfde onderscheid tusschen *Bois* en *Forest*, als wy stelden tusschen ons *Bosch* en *Foreest*. Zie het hier ook in 't Latijn, uit een' Brief van Jan, Koning van Engeland, by Matth. Paris p. 259. *omnes BOSCI, qui fuerunt AFFORESTATI per Regem Ricardum fratrem nostrum — statim DESAFFORESTENTUR, nisi fuerint DOMINICI BOSCI nostri*. Dit was in 't jaar 1215. Redelyker was, byna vier eeuwen vroeger, de Wet van Keizer Lodewijk I, willende „ dat yder, die een *Foreest* hadt, „ zich van het zelve zoude ontdoen, ten zy hy wettelijk toen konde, daartoe verlof van Keizer Karel verkreegen te hebben“. In al 't welke *Foreest*, eigenlijk genomen, niet betekende de *Boschen* zelfs, maar de *Vrye oeffening der Jagt*, met uitsluiting van alle anderen, in zekere *Boschen*. Omstandig spreekt hier der Saxen Spiegel B. II. art. 61. Ik zal de Saxische woorden in het Neerduitsch naarvolgen: „ Doch „ zijn drie plaatfen, diemen *Heiden* noemt, in den lande van „ Saxen, daar den wilden dieren vrede gegeven is by 's Konings Ban: uitgezonderd den Beeren, Wolven en Vossen. „ En dit zijn drie *Banforeesten* [BANFORST]: Het eene is de „ *Heide zu Koyne* [NEMUS Koynisch], het andere is *der Hartz*, „ het derde is *die Maget beide* of *Prettinische beide*. Wie „ hierin Wild vangt, die zal boeten des Konings ban, dat „ zijn 60 Schellingen. Rijdt iemand door deeze *Banforeesten*; „ zijn Hoog en Armborst zal ontspannen zijn; zijn Koker bedekt; „ zijn Winden en Brakken vastgehouden en gekoppeld. „ Jaagt iemand buiten 't *Foreest* [*des Forstes*], en „ volgen de Honden hem [*te weeten, bet Wild*] in den *Forst*, „ hy mag wel naarvolgen, mids hy niet blaaze noch zyne „ Honden aanhitze; en misdoet niet, offchoon hy het Wild „ in dem *Forst* vangt. enz.“ Dat hier *Heide* betekent *Bosch*, blijkt uit het Latijn, daar het niet anders genoemd wordt dan *Nemus*. Zie ook 't Glossar. Teuton. p. 438 a.

Wy zeiden, in de tweede plaatse, dat ook alle *Foreesten* geen *Boschen* waaren. 't Is klaar; alzo de naam van *Foreest* zich ook uittrekte over *Wateren* en *Rivieren*. En deeze betekenis is niet minder oud dan de voorgige. Want zo sprak reeds Koning Childebert I, Stichter van de Abdy van S. Vincent, sedert genoemd S. Germain de Prés; in 't jaar 558.

Has

B. I. *Has omnes PISCATIONES, quæ sunt & fieri possunt in utraque parte fluminis, sicut nos tenemus, et nostra FORESTIS est, tradimus ad istum locum.* Zo brengt Menage, Orig. Fr. deeze woorden by; en zo leestmenze aldaar noch eens in de woorden van Pasquier II. 14. uit Aimoïnus I. 20. Maar in den Brief zelve, zo als de Benedictyner Dom Jacques Bouillart dien, aan 't hoofd der Proeven op zyne Histoire de l'Abbaye de S. Germain, in den jaare 1724 heeft uitgegeeven, en wel, zo hy op den kant aantekende, uit den oorsprongkelyken Brief zelve ('t is vreemd dat Dom Jean Mabillon dat Origineel nooit heeft mogen zien: zie de Re Diplom. p. 376) staat niet, *et NOSTRA*, maar *NOSTRÆ forestis est.* ook niet, *ad ISTUM* maar, *ad IPSUM locum.* waarop aanstonds volgt: *ut babeant ibidem Deo servientes victum cotidianum per SUADENTIA tempora.* Hadt Mabillon dat Origineel mogen zien, ik denk dat hy daar, niet *suadentia*, maar *SUCCEDENTIA*, zoude gelezen hebben. Zie hier, hoe Bouillart p. 4. de woorden des Briefs verklaart: *Cbildebert*, zegt hy, *pourvut à l'entretien des religieux par la donation qu'il leur fit de son FIEF d'Issy, et du DOMAINE de la Seine avec le droit de Pêche — depuis la petite riviere de Sevre jusqu'au pont de Paris.* Daar, *Dommein van de Seine*, vry wat meer betekent dan alleen de *Visschery in de Seine*: Want anders zou hy 'er niet bygevoegd hebben, *benevens het Recht der Visscherye.* Wat dan? Met één woord, alle Koninglyke Rechten, die tot den volstrekten eigendom van Rivieren en der zelve gronden en oevers behooren. Dit noemde, lang daarna, Karel de Kaale, in eenen Giftbrief aan de Abdy van S. Denis, *Forestis aquaticæ*; in deeze woorden by Doublet p. 806. — *nec non forestam aquaticam, a fluvio Savre usque Cambreius, cum ripaticis, quam nunc usque nostra visa est dominari potestas, atque indulgemus omnes EXACTIONES REGIAS IN AQUA, cui-cumque potestati subditi sint ripatici, sive in terra, quemadmodum olim REGES tenuerunt, et nos bactenus visi sumus absque Querimonia veluti FISCUM REGIUM tenuisse.* Welke Rechten Doublet, Monik aldaar, aan het hoofd des Briefs, zegt te bevatten, *toutes redevances Royales, et tous autres droits, soit d'Admirauté, d'atterremens, gorres, fallaises, espaves, ruisseaux, rivages, bois, pasturages, montages, avallages, travers, peages, et generalement quelconques autres droits.* Van al 't welke hy zegt dat zijn Abdy noch in het volle bezit was,

was, of is. En dit alles was begreepen in die twee woorden **B. I. FORESTA AQUATICA**, alsof wy zeiden, een *Waterforeest*. Ge-^{7.417.}
meener, evenwel, wordt *Foresta* gevonden in de bepaalde
betekenis van *Vrye Jagt en Vijscherye*. Dit heeft ook Gol-
dastus in Glossis, aangehaald by Caseneuve, wel aangemerkt,
schoon hy gansch verkeerd schreef: *Forestis: PROHIBITIO in*
aqua piscandi, aut in silva venandi. Want *Foreest* was geens-
zins een **VERBOD** [*prohibitio*]; maar integendeel een **VER-**
GUNNING [*Privilegium*] om in de Rivieren te mogen vis-
schen, en in de Bosschen te mogen jaagen. Zo zegt Karel
de Kaale, by den zelfden Doublet p. 789. *adtribuimus eis fo-*
restam piscationis et venationis. En wat is, daar en in zulke
plaatfen, *foresta* anders dan *Privilegie* of *Voorrecht*? Een
Recht, datmen iemand geeft met uitsluitinge van alle andere?
De zelfde by den zelfden p. 803. *attribuimus illis in ipsa aqua*
forestam piscationis — absque ullius participatione. Waar-
om wordt dan, inden Giftbrief, *Wasda* een *foreest* genoemd?
Want het is kennelijk, dat daar noch van *Jagt*, noch van
Vijscherye, gesproken wordt. Om kort te gaan, dat Koning
Lodewijk het *Foreest Wasda* schonk aan Graaf Diederik, wil
niet anders zeggen, dan dat hy hem aanstelde tot *Forestier*
van Wasda. Dit *Wasda* is, by my allerzekerst, niet anders
dan het Land van *Waas*. En hoe verre ligt dat *van Vlaan-*
deren, daar ook de eerste *Heeren*, eer zy den tytel van *Graa-*
ven verkreegen, *Forestiers* genoemd zijn? Dit laatste is, bui-
ten bedenkinge, gemaakt van *Foreest* of *Foresta*; welks grond-
betekenis wy niet kunnen bepaalen, zolang wy niet weeten,
waarvan het zynen oorsprong hebbe. De geleerdste mannen
zijn hier verst van den weg. Veelen hebben *foresta* afgeleid
van 't Lat. *foris*, dat is *buiten*. Doch dit en diergelyken ver-
dienen onze aanmerking niet. Vossius de Vitiis Serm. II. 7.
meende, dat *foresta* kwam van 't Fransche *Forest*, dat is
Bosch. Menage, integendeel, dat het Fr. *Forest* gekomen
was van 't Hoogd. *Forst* (dat wy boven uit der Saxen Sp.
hebben bygebracht): en dit brengt ons te recht. want wy
moeten dien oorsprong niet zoeken in vreemde taalen, maar
alleen in het Duitsch; en met naame, in ons gemeene woord
VOOR: waarvan niet alleen, in gemeene taal, de *voorste*, voor
de *eerste*; maar ook die hooger benaamingen van *Vorst*, *Furst*;
en van het oude *Fron*, dat is *Heer*. want *Foresta* en *Vroonen*
zijn beide *Heeren*, of *Konings*, Goederen. Grovelijk dwaal-
lea

B. I. len dierhalve, die *Forestier*, met betrekkinge tot Vlaanderen, in 't Latijn vertaalen *Saltuarius*, dat is *Bofcbwachtter*. Dat de betekenis van *Heer* in die benaaminge opgeslooten lag, schijnt J. Iperius geweeten te hebben. Want gezeid hebbende, Chron. S. Bertini c. 8. part. 4. (by Martene Thes. T. III. col. 498) dat Liederik, Ingelramnus en Odoacer geweest zijn *Heeren van Vlaanderen*, *Flandriæ Domini*, hoewel niet eijgelyk als Graaven: zo gaat hy aldus voort: en *bierom*, als mede omdat Liederik Vlaanderen *bofcbachtig* en als een *woest Forest* vondt, hebben *eenigen* hem genoemd *Forestier van Vlaanderen*. Het eerste *bierom*, te weeten, omdat Liederik *Heer des Lands* was, behelst, meen ik, het gevoelen des Schryvers; die het andere verwerpt, als hy daarop laat volgen: *en daarom verbeeldt zich de onkundige menigte, dat by geweest zoude zijn een gemeen persoon, die opzigt badt over de Boffchen der Heeren*. M. v. Vaernewijck Tr. I. §. 15.

*Maer Liederic van Lile lez Buc, Salvaerts zone,
Was deerste Forestier van Vlaenderen befeven.
Ander zeggen, dat den name Forestis es bleven
Van Voriten oft Heeren, niet naer Boffchagen
Oft Foreesten* ———

Du Tillet, volgens zijn' Lat. Vertaaler p. 80. *dicebantur Forestarii, id est Saltuarii; non quod ipsorum munus agrum tantum spectaret, qui tum confertus erat sylva Carbonaria; sed etiam ad maris custodiam pertinebat: nam vocabulum illud FOREST, prisco sermone inferioris Germaniæ, æquè AQUAS ac SYLVAS spectabat*. Beide dat Land en Watergebied vindtmen ook vroeger by Meyerus op 't jaar 824, daar hy den tweeden *Forestier* noemt, *CUSTOS LITTORIS Flandrici, idem SALTUARIUS sylvæ, quam (ut fama refert) immanem et absque misericordia veniaque appellavit antiquitas*. Kiliaan vertaalt *Forestier* ook door *Saltuarius*: doch voegt 'er by, dat het, even als *Forster* of *Vorster*, ook kan vertaald worden door *Praefectus*: daar ik noch byvoege; en *Foreest* door *Praefectura*. Immers Du Cange verklaart *Forestaria* door *Praefectura* of *Balia*, zo geheeten, zegt hy, in Kloosteren en Kapittelen, by Paus Innocent. III, Lib. 13. Epist. 55. de woorden zelfs haalt hy niet aan; en door zyne giffingen toont hy, dat daar niet te zien is, wat de Paus, of de Moniken en Kanoniken daaronder eijgelyk begreepen.

¶. 444 **Stichte** **hondert iaer ende achte ende (estich)** hoe jam- **B. I.**
 merlijk van Loon zich in de Tijdmerken deezes Briefs ver- **¶.444.**
 ward hebbe, zal de Leezer vinden beneden by ¶. 1300. Die
 Merken zijn, 13 April 868, met *Lodewijks Regeeringsjaar*
in Orientali Francia, of Duitschland, XVI, en de Indictie
XII. Hierin is één mislag; om welken te verbeteren Al-
 ting, Notit. Germ. Inf. P. II. p. 92, 93. wel tien anderen be-
 gaan heeft. Hy wil, dat dees Brief gegeven zy, niet door
Lodewijk Koning van Duitschland in 868; maar door Lotbaris
Koning van Vrankrijk in 968. Welke Vorsten beide, zegt
 hy, in **LOTTERINGEN** geregeerd hebben. Maar hoe kwam *Lot-*
teringen hier te pas? Hy wil, dat **WASDA** geweest zy 't land, ge-
 legen bewesten der Maaze, tusschen den *Mond* dier Riviere en
Sluis in Vlaanderen. Welk land noit tot het Rijk van *Lotterin-*
gen behoord heeft. Daarenboven hadt noch *Lodewijk* in 868,
 noch *Lotbaris* in 968, in *Lotteringen* iets te zeggen. Want
 de eerste heeft het geërfd van zijn' Neef in 't midden van
 869. En de tweede heeft het noit bezeten, dan sedert 978,
 toen hy 'er zo onverwacht in viel, dat hy te Aken zijn mid-
 dagmaal hieldt met het geene voor Keizer Otto II, die pas
 tijd hadt om te ontkomen, bereid was. En nochtans stondt
 hy 't, na twee jaaren oorloogens, aan Otto weer plegtelijk
 af. In het bepaalen van beider *Zestiende* jaar slaat Alting ook
 den bal mis. Dat van *Lotbaris* bepaalt hy geheel en al tot de
Indictie XII, en 't jaar 969. Het welk hy nochtans veran-
 dert in 't *Vijftiende*, *Indictie XI,* 968. maar *Lotbaris* is
 Koning geworden nadat zijn Vader in *September* 954 gestor-
 ven was. En de Brief is van 13 *April.* Waaruit blijkt, dat
Lotbaris, 13 *April* 955; noch was in zijn *Eerste* jaar: en ge-
 volgelijk in *April* 968 niet in zijn *Vijftiende*, maar in zijn
Veertiende jaar; en het *Zestiende*, in de maand *April,* ge-
 weest is, niet 969, maar 970. Zie Frodoard by du Chesne
 T. II. p. 619. noch twee anderen by den zelfden T. III. p. 348.
 351. Mabillon de Re Dipl. L. II. c. 26. n. 23. Daniel T. II.
 p. 295. Enz. Het *Zestiende* jaar van *Lodewijk*, zegt hy, is
 begonnen met 22 Mey 854. Of hy dit gedroomd hebbe, weet
 ik niet. Maar dat hy het elders geleezen zou hebben, geloof
 ik niet. Mabillon II. 27. 5 bekent rondborstigt, dat hy noit
 in eenige Fransche Jaarboeken het begin van *Lodewijks* Re-
 geering in *Orientali Francia, of Duitschland, aangetekend*
 gevon-

B. I. gevonden heeft. Zodat het nu niet te ontdekken is dan uit de
 †444. noch voorhanden zijnde Brieven van *Lodewijk*.

Wy hebben boven by †. 390. p. 216. reeds gemeld, dat de Kaarlingen niet gewoon waaren het jaar des Heeren in hunne Brieven uit te drukken. Koning *Lodewijk* heeft het noit gedaan. *ubique absque annis Incarnationis*, zegt Mabilion. Om dan den tijd, wanneer dees Giftbrief van Wasda gegeven is met vrucht te onderzoeken, moeten wy vooreerst het jaar 868 daaruit en wegwerpen, zonder 'er meer om te denken. Dan zijn de Tijdmerken, 13 *April*, met het Regeeringsjaar XVI, en de Indictie XII. Deeze Indictie hadt plaats in 't jaar 849. Indien dan *Lodewijk* in *April* 849 geweest is in zijn *Zestiende* jaar, zo volgt, dat hy in zijn *Eerste* moet geweest zijn in *April* 834. En zo is 't.

De eerste Brief dien Mabilion beredeneert, heeft dit slot: *Datum XI. Kal. Junii, anno XX Regni gloriosissimi Regis Hludowici in Orientali Francia regnantis, Indict. I.* Dat is kortelyk, 22 *Mey* met de Merken XX en I. Welke Merken, gelijk Mabilion zegt, ons wyzen tot het jaar 853. En zo is 't. Gevolgelyk was *Lodewijk*, 13 *April* en 22 *Mey* 834 in zijn *Eerste*, 849 in zijn *Zestiende*, en 853 in zijn *Twintigste* jaar. En nochtans beroept Mabilion zich op deezen Brief om te bewyzen, dat *Lodewijks Eerste* jaar geweest is 833.

Ik moet my hier wederom verwonderen over de onleerzaamheid van Mabilion in twee stukken, die hy noit geweeten heeft, en nochtans volstrektelyk hadt moeten weeten. Het eerste is, dat hy, uit een bekend jaar willende opmaaken welk het *Eerste* geweest was, altijd één jaar te ver sprong; gelijk hier 853 was het *Twintigste*. Om het *Eerste* te vinden trok hy 20 van 853 af; en dan blijft 'er zekerlyk maar 833. Noit begreep hy, dat hy, zo doende, het *Eerste* zo wel afrok en wegsmeet, als al de overigen, en dat 'er, gevolgelyk, van de Regeeringsjaaren overschoot o. Het tweede is, dat hy noit acht gaf op de Maanden, waarin de Brieven gegeven waaren. zonder welke oplettendheid het volstrekt onmogelyk is niet dikwils te struikelen. Zie wat wy van 't een en 't ander breeder gezeid hebben by †. 390.

De tweede Brief by Mabilion heeft dit Onderschrift: *Datum V Kal. Aug. anno XXXIV Regni D. Hludowici serenissimi Regis in Or. Fr. regnantis, Indict. XIII.* Dat is, 28 *July*, met de Merken XXXIV en XIII. Is deeze Indictie goed,

goed, zegt hy, zo wijtze ons tot het jaar 865; en dat was slechts het *Twee en dertigste* van *Lodewijk*, gemerkt het *Eerste* geweest was 833. Trek nu, op zyne wyze, 34 van 865, en 't *Eerste* zal zijn 831. Hier voelde hy zijn verlegenheid. Maar in plaats van zelf te leeren, zocht hy ook zyne Leezers van den weg te helpen. Want waartoe houdt hy hen op met die Indictie XIII, gelijkmen leeft by den Monik Doublet; daar hy uit den Oorsprongkelyken Brief zelven, *ex ipso Autographo*, zo hy zegt, beweert, datmen moet leezen Ind. XIII. En zo vindtmen 't zelfs in 't koper gebragt L. V. Tab. 29. Deeze Indictie XIV behoort tot het jaar 866. Trek daar 34 af, en 't overschot zal zijn 832. Dit dorst hy niet zeggen. En nochtans deedt hy 't in het vervolg. Want zijn Derde Brief van *Lodewijk* was gegeven die *Veneris VIII Kal. Decemb. an. XXIII HLudovici Imp. et HLudovici junioris Regis Alamannorum V*. Hier ontbreekt de Indictie: maar wy hebbenze niet noodig. De Merken zijn, *VRYDAG 23 Nov.* met de Regeeringsjaaren van Keizer *Lodewijk*, XXIV; van Koning *Lodewijk*, V. En zy loopen te saamen, gelijk *Mabillon* zegt, en 't is de waarheid; in het jaar 837. Hiervan hadt hy verscheiden redenen kunnen geeven. I De dag 23 November was *Vrydag* in 837. II Keizer *Lodewijk* was in Nov. 814 in zijn *Eerste* jaar; gevolgelyk in Nov. 837, in zijn *Vier-en-twintigste*. III Koning *Lodewijk* was in Nov. 833 in zijn *Eerste*; gevolgelyk in Nov. 837 in zijn *Vijfde* jaar. Van de twee eerste redenen spreekt hy in 't geheel niet; van de derde in dier voegen, dat 'er klaar uit blijkt, dat het met hem los werk was, en hy zelfs de Waarheid, daar hyze vondt, niet wist te onderscheiden van den Schijn. Zie hier zyne eigene woorden: *Ex quo numero, 837, si annum QUINTUM reducas, annus 833, VEL PRAECEDENS, Regni Ludovici PRIMUS supererit.* Tegen wil en dank moet hy hier de waarheid erkennen. Is 837 het *Vijfde*, zo is 833 het *Eerste*: maar geenszins 833 of 832. Hadt hy, toen hy dit schreef, de *Vijf* vingers van zijn linker hand bezien, hy hadt 'er uit kunnen leeren, dat 'er, na af trek van *Vijf*, noch eerste noch laatste zoude overschieten.

Het blijkt dan nu uit die vier Brieven zonneklaar, dat 833, in de Maanden JULY en NOVEMBER; maar 834, in APRIL en MEY, geweest zijn het *Eerste* jaar van *Lodewijk in Orientali Francia* of Duitschland. Waarmede zelfs *Mabillon*, hoe verward

B. I. ward hy telde , echter overeenstemt , leidende deeze Jaarteling af van het afzetten van Ludovicus Pius door zyne ont-aarde Zoons: wanneer *Lodewijk* dat Rijk aan zich genomen heeft. Nu was het in 't laatste van JUNY 833, dat de ongelukkige Vader zich in de magt zyner Zoonen moest overgeeven. waarna zy des zelfs Ryken onder zich verdeelden. zie Vita Lud. Pii an. 833. Het welk wederom volmaaktelijk sluit op de Dagtekeningen der gemelde vier Brieven. Vreemd schijnt, dat *Lodewijk*, met zynen Vader verzoend zijnde, evenwel voortging met zyne jaaren in Or. Francia te tellen van zo haatelijk eene omstandigheid, waarvan alle gedachten behoord hadt vernietigd te worden. Maar de goede Vader zal dit misschien oogluikende geduld hebben, omdat hy, in 834, vooral door deezen Zoon verlost en hersteld is geworden. Immers de Jaarboeken van Fulda, ook by Mabilion aangehaald, getuigen, dat *Lodewijk* het Rijk der Oost Franken eenigen tijd met bewilliging des Keizers, zijns Vaders, bezeten heeft; maar dat die het hem weder ontnam in 838. Enz. De Giftbrief van *Wasda* behoort dan allerzekerst, niet tot het jaar 868, maar tot 849.

†.455. †. 455 *Hi den Gzabe dit goet gaf / Lodewich*) datmen hier, achter *gaf*, als p. 51. gezeid is, den zin wilde sluiten, is bygekomen, omdatmen niet begreep, hoe de naam *Lodewich*, na het uitgedrukte *Hi*, hier met het voorgaande te saamen hong. Want hadden Seb. en Alk. zulks begreepen, zy zouden *Hi* op den kant niet verklaard hebben door *Lodewijk*; 't welk de Dichter zelve reeds gedaan hadt, *Hi*, *Lodewich*. Deeze zelfde wyze van spreken was allergemeenst onder de Dichters van dien tijd. Te weeten, zy plaatsten de Voornaamwoorden *Hy* en *Zy* by het Werkwoord; en vervolgens de Naamen, genoegzaam altijd in 't begin van het volgende vaars. Boven †. 63.

In finen tiden waren SI gbetogben,

De NEDER ZASSEN ———

en hieronder †. 1046.

HI starf, als ment bescreven siet,

DIDERIC ———

B.II. †.222. *Maer tegben nacht gbingben SI scaven,*

Die VRIESEN ———

en †.278. *Met hem SIJT neernsteliken versochten,*

Die MANNE ———

en

en †. 786. *Dus was HEM davonture teghen,*
Den ONSEN ———

B. I.
†. 455.

B. VIII. †. 562.

Doe nam HI oerlof in Sirixe,

JONCHERE WILLEM ———

en †. 1038: *Gbinghen SI bouwen en slaen,*
HER LAMBRECHT MET siere partien;
En sloeghen, boer ic lien,
Heren Jacob ———

En zo elders. Bediedenis der Misse f. 1 d.

Dat HI van dogeden in dogeden gaet,

Die MENSCH; *dats die sefte graet.*

Walewein f. 5 a.

Doe reet HI vaste al over dwers,

WALEWEIN ———

en f. 36 a. *Dat was HEM een blide up sien,*

WALEWEINE ———

Jan van Heelu p. 25.

Want SI droegen vele bat,

Die BLANKARDE, *metter Hertoginnen*

Dan metter Stat van binnen.

Ook in 't Hoogduitsch: Strickerus VIII. 22.

Wan das ros, do ER auf jas,

TURPIN, *das wart erschossen.*

en in 't Fransch: Roman de la Rose †. 21750.

Tout s'esbabit IL en lui meisme,

PYGMALION, *quant la regarde.*

Zie onze Aanteekening VIII. 1178.

†. 515 *Wibeen*) dat is *by dien*, daarby, daardoor, daar-†. 515.
om; nademaal. In de Andd. *Bedi*; dat het zelfde is, en 't
oudste schijnt, omdat het, zo bedorven als 't is, meest ge-
vonden wordt. 't Is lijnrecht gesprooten uit het Fr-Duitsch
Bitbiu, dat is *by die*. Gloss. Lips. BETHIU, *alias* BITHIU;
Propterea. en straks: *BIWIE*; *Quare*. Tatiaan begint zyne
Harm. Evang. met deeze woorden: *Bitbiu wanta manage*.
Lukas I. 1. *Nademaal veelen*, enz. daar Palthenius het zeer
wel verklaart als een Koppelwoord uit *bi*, *propter*, en *thiu*,
ea. De twee eerste woorden, *Bitbiu wanta*, zijn letterlijk,
Daarom omdat; of, gelijk onze Dichter sprak IX. 18. *Bedi*
dat, het welk van ouds ook dikwils was, *Omme dat dat*,

P 2

waar-

B. I. waarvan zie VII. 1144. Seb. verklaarde hier *Bedi*, als wy
 †.515. *Bideen* en *Bedi*, door *Daarom*: Alk. door *daarby*, *daarenbo-
 ven*. Van Loon op Kolijn †. 513. daar hy dit vaars van *Me-
 lis* aanhaalt, alleen door *daarby*. 't Laatste is dubbelzinnig,
 en *daarenboven* komt hier niet te pas. Boven †. 305. staat
Bi dien, zo in **A** als in **U**, maar in **B**, door mischryvinge,
bien: by Seb. wederom wel, *daarom*; by Alk. wederom
 kwaalijk, *nevens dien*. Beneden †. 530 in **A** *bideen*; in **B**
 en **C** *bedi*; en nochtans in **U** *bede*. En 't is aanmerkelijk,
 dat dit bedorven *bede* ook voorkomt II. 529. in Allen behalve
A. Zie de Aantek. aldaar; want de Uitleggers hadden die
 plaats onverstaanbaar gemaakt. Tot hier toe is klaar, dat het
 gebruik, dat *Melis* gemaakt heeft van *Bedi* of *bidien*, over-
 eenkomt met *Bitbiu* van *Tatiaan*, benevens de Gloss. van
 Lipsius en de verklaring van *Palthenius*; met een woord,
 dat *bedi* is *daarom*. En zo mede in de volgende voorbeel-
 den. *Walewein* f. 4 d.

Maer sine zake verghinc bem wel;

Al, o laghen sine avonturen;

Bedi mochtis te het gbeduren.

f. 8 d.

Al teldic jou al minen rouwe,

Het ne bolpe u niet bi mire trouwe;

Bedi mi es mijn herte zwaer.

f. 26 d.

Die Joncfrouwe es upgbestaen,

En quam te Waleweins terstons,

En custene an sinen mont

Vor baren Oom en vor bare maghen,

Daer si alle toefaghen;

Bedi sone liet soes niet.

f. 50 a. b.

En men vinckene oec bedi

Om dat bi toeborde den Ridder snel.

en f. 55 c.

Hine wilde niet, dies gbelovet,

Dusent marc hebben van goude,

En datten Estor bekennen soude;

Bedi decde bi sijn ansicht.

Ferguut f. 2 d.

Hine constem niet vort gedreven;

Bedi moesti achter bliuen.

f. 7 a.

Hine mochte niewer sijn verwonnen:

Bedi willic bem sprijs onnen.

f. 12 c.

Heden morgen si benen sciet;

Waer-

Waerwaert si es, dan wetic niet;
Bedi ben icker af in vare.
 en f. 16 c. *Wel gokelt si [de Liefde] onder den boet;*
Bedi en cans niemen geboeden.
 Fl. en Bl. f. 5 d. zie de woorden beneden by Vl. 35. en
 f. 15 c. *Dat ic u vragede, en an u sprac,*

Dat was bedi; mi dochte ———
 Fabelen van Esop. f. 1 a.

Dus es elc man op andren sel:
Bedi slachten si den beesten wel.
 In allen deezen is *Bedi*, buiten twijffel, *Daarom*. In de vol-
 genden is het, *Want*. *Walewein* f. 10 d.

Nu weet ic wel te voren
Dat Walewein bevet zijn lijf verloren;
Bedi die tolne es so gbedaen,
Daer ne mach gbeen man ontstaen.
 dat is: *WANT* de Tol is daar zodaanig (de Roover is zo
 sterk) dat daar geen mensch ontkomt. *Ferguut* f. 24 b.

Hi was in vrese vander doet,
Bedi bi badde die porlse groet.

Fl. en Bl. f. 13 c.
Vrouwe, desen cop gevic u,
Bedi gi hebt mi vertellet nu
Van Blanceflooer dierste niemare.

dat is: *WANT* gy hebt my, enz. of, *OMDAT* gy my hebt, enz.
 Meer ingewikkeld is, in 't zelfde Werk, f. 17 b.

Mi en bedriege sine gedane:
Bedi dat icker merke ane,
So ben ic seker en weet
Dat bi der Joncfr. iet besteet.

daar my de natuurlijkste verklaring schijnt te weezen: *WANT*
NAARDAT ik aan zijn gedaante merken kan, zo ben ik verze-
 kerd, enz. Dit achtte ik noodig vooraf te zeggen, omdat 'er
 noch een plaats by onzen Dichter overschiet, daar ik zeer
 lang mede verlegen geweest ben. Gy kuntze naarzien B. III.
 v. 241-252. van welke 12 vaarzen wy u hier alleen zullen
 geeven de 5 eersten, en 2 laatsten, alzo de 5 overigen,
 schoon zeer nut in 't verband der Historie, hier echter nutte-
 loos zouden zijn in 't verband der Woorden, die wy thans
 onderzoeken. Zo spreekt *Melis*:

Noch en wach in ongevulle

B. I.
 v. 515.

*Deſe onwille al met alle
 Grave Willem niet ſwaer ghenoech,
 Hemne quam mere onghenoech:
 Want bedi de Grave van Namen*

* * *

*Die gbiſelde an ſine bant
 Ten ſelven tide Walcbren lant.*

wat is hier *bedi*? De Uitleggers neemen 't voor *ter zelver tijd*. Haddenze eerst de woorden in 't verband gelezen, zy zouden gezien hebben dat Melis zelf liet volgen *Ten ſelven tide*. En hadden daarenboven dienen te weten, dat die betekenis door geen middel uit het woordeken *bedi* te haalen is. Maar zou de Heer Kakolijn deeze plaats van Melis niet in 't oog gehad hebben, toen hy ſchreef v. 513.

*Bedy beeft bi oic vercregen
 Ein gifte t'eender wegen
 Jegens zin wive Hildegaert?*

voor my, ik twijffel 'er niet aan. En 't zy hy *bedi* nam voor *ten zelven tide*, of voor *daarenboven*; hy zou, zo hy noch leefde, het eene zowel als het andere kunnen bewyzen uit de verklaaringen van Alkemade. Meer zal ik niet zeggen. *Bedi* is hier by Melis onbestaanlijk. Integendeel schijnt 'er de naam des Graaven van Namen te ontbreken. Lees dan, voor *Want bedi*, zo gy my gelooft, *Want Pbilips*. Kakolijn is doch meermaalen bespottelijk door 't naarvolgen der misflagen, in 't werk van Melis ingesloopen.

v. 524. v. 524 *Zuudharf haghe*) zo in A. In B *Zuutersbage*: in H *Zuutbarders bage*. By anderen anders: doch meest *Suutbardes bage*, gelijk ook boven v. 352. En zo zal ik het vervolgendſ ook noemen. Om te bepaalen waar die Plaats gelegen hebbe, dienenwe vooraf te weten, of wy de zelve moeten zoeken ten Zuiden, of ten Noorden, van den zogenoemden Katwijkschen Rijn. Voor het laatste was Douza Annal. V. p. 222. Voor het eerste zijn thans onze nieuwe Schryvers. Die der Vaderl. Hist. B. V. p. 93. bouwde voornaamlijk op 't gezag van K. Kolijn. Want zo spreekt hy daar in eene byzondere Kanttekening: *Klaas Kolijn beeft ons bl. 259. een Uttrekſel uit een Giftbrief van het jaar 922 bewaard, waar uit blijkt, dat SUTHARDESHAGE by BODEGRAVE gelegen beeft.* Doch zoek het bl. 262. by Dumbar; of, by van Loon, v.

477.

477. niet in een Uittreksel, maar in eenen volkomen Brief, B. I. die, zo groot, zo lang, zo dik, als hy is; door Kakolijn uit v. 524 zyne herfens gewrongen, of uit zyn' poot gezoogen is. Ontdoe u, Leezer, van alle vooroordeelen, en antwoord u zelve eens op deeze vraag. Wat kon Kolijn, honderd jaaren, naamelijk, voor Melis, beweegen, om van die Brieven, die Melis geheel vertaalen en berymen zoude, slechts verminkte Uittreksels te geeven; en alleen dien Brief van 922, waarvan Melis niets wist, en noit iemand gedroomd hadt, van 't hoofd tot de voeten te berymen? Dit, meen ik, voldoet op zich zelf, zonder dat wy eens noodig hebben den inhoud te onderzoeken. Herinner u slechts het geene ik boven by v. 390 . p. 215. van den zelve gezeid hebbe. En overweeg, of, in den Brief by Kolijn v. 484 .

Daer men ti BEKE KINHEIM vant,
 voor waarheid te houden zy. Waar is die *Beek Kinheim* oit gevonden? Simon Eikelenberg heeftze naarstig gezocht, maar nergens konnen vinden. Die Man was des Lands zo kundig als iemand. Vooroordeelen, die zyne pen bestierden, heb ik by hem niet aangemerkt. Hy onderzoekt, naar de maate zyner kennisse; en oordeelt volgens het geene hy bevindt, eenvoudig, dat is, oprecht. Ik spreek van zyne Getfeldheid van Westvriesland, daar hy §. CCCXXII. verstandiglijk zegt, dat het woord *Kinheim* veel eer eene *Wooning of Wijk der Kinnemers*, dan een' *Waterstroom* schijnt te betekenen. Nu, deeze *Beek Kinheim* bepaalde **DIEDERIKS** Graaffschap, volgens Kolijn, ten **NOORDEN**; gelijk *Fortrape* ten **ZUIDEN**; *Katiks ende* ten **WESTEN**; Utrecht tot *Zuidbardsbage* by *Bodelodengrave* ten **OOSTEN**. Dit is evenwel altemaal geen eigen vinding. Volgens de gissingen van Douza p. 223. waaren de grenspaalen, ten **OOSTEN** *Zuidbardsbage*; ten **ZUIDEN** *Voortrappen*; ten **NOORDEN** *Kinheim*; ten **WESTEN** de *Zee*: waarvan Kolijn, om de verandering, *Katiks ende* maakte. Deeze beschryving van Douza hadt hy, waarfchynelijk, gelezen by Scriverius, Oud Batav. p. 65. doch heeft 'er zijn fyne schaaft noch eens over laten gaan. Want, zonder ons met het overige op te houden, *Zuidbardsbage*, 't welk Douza meende gevonden te hebben in *Zuiderwoude by Monikendam*, plaatst hy by *Bodegrave*,

Daer sin Vaders Greefschepe gelach.
 te weeten, *Gerolfs* Graaffschap. Want dat Gerolf de Vader

B.I. van Diederik geweest is, zegt hy te meermaalen, om het ons wel in te prenten: zie hem *ÿ.* 212-216. en *ÿ.* 350. Maar wie hadt Kolijn zo wijs gemaakt? Meerhout wift 'er niets van; en Melis geeft, wat verder, genoegzaam het tegendeel te kennen. Doch hy hadt het almede gevonden by Scriverius als boven p. 69. daar die zegt: *Men vermoet dat dese Graef Gerolf de Vader is van Graef Diederik.* En wie vermoedde zulks? Al wederom Douza, *Annal. L. VII. p. 372.* en *Annal. Metr. L. III. p. 63.* Want dit was het hoofdoogmerk van Kolijn in het verdichten zyner valsche Kronijk, om de gissingen en bedenkingen, door Douza, Scriverius, en anderen sedert geopperd, aldus der lichtgeloovige wereld op te dringen. Om dit Vaderfchap eens vooral den bodem in te slaan, zal ik hier, voor een poos, onderstellen, dat **KLAAS KOLIJN** waarlijk geweest zy die Persoon, voor welken hy tot hier toe gehouden is. Dan staat te bezien, of wy niet eenigzins zouden kunnen ontdekken, in wat tijd hy deeze Kronijk geschreeven hebbe en hoe oud hy toen kan geweest zijn. Ik gisse dan, dat hy zijn Werk geeindigd heeft omtrent het jaar 1190, toen Graaf Florens III in 't H. Land, of mogelijk al overleeden was; en toen den ouderdom van omtrent dertig jaaren bereikt hadt. Dit komt te waarschijnlyker voor; zo, omdat hy in 't slot van dit Kronijksken belooft, na dit, een groot Werk wegens Graaf Florens te zullen schryven; als, en wel voornaamelyk, omdat deeze myne rekening zeer wel overeenstemt met die van den Heer van Loon, die p. 473. aantekende, dat Kolijn, zo niet voor, ten minsten kort na het jaar 1156, moet geboren zijn. (Men moet deeze rekening van van Loon wel in acht neemen.) Laat het, om een zeker voor een onzeker jaar te neemen, geweest zijn in 1156. Maar nu is de vraag, wie ouder was, **KOLIJN** of **MEERHOUT**? Een slechte vraag; zo 't waar is, gelijk van Loon ter zelve plaatse, beslissender wyze, zegt, dat *Meerbout wel vijftig jaaren lauter dan Kolijn GELEEFD en geschreeven beeft.* Zo zou dan de geboorte van Meerhout dienen gesteld te worden op 't jaar 1206 of iets laater. Schoon het eene allerzekerste waarheid is, dat Meerhout, zyne Kronijk, in het jaar 1205, geeindigd heeft, de pen nederleide, en van meer schryvens afzag. Waaruitmen, natuurlyker wyze, mag, ja moet, opmaaken, dat zyne jaaren al vry wat begonnen te klimmen. En nochtans zoudenze niet meer dan 49 geweest zijn, schoon hy geboren ge-

geweest waare in het zelfde jaar als Kolijn. Zekerlijk moesten B. I. zy *Tijdgenooten*, en, zo Kolijn Monik te Egmond geweest is, niet onwaarschynelijk *Huisgenooten* te Egmond, geweest zijn. Doch waartoe meer; daar nu dien Klaas Kolijn zijn momaanzigt, en verdere bedekfelen, als van zelfs ontvallen, en hy wederom Kakolijn wordt, en blyven zal? Want deeze ééne Aanmerking heeft invloed op zyne gansche Kronijk, als men de zelve vergelijkt by die van Meerhout, die, zo iemand, het Werk van Kolijn moest gezien en geleezen hebben. Zo dikwils nu als zy malkanderen tegenpreeken, en dit geschiedt telkens, mogenwe veilig besluiten, dat de verhaalen van Meerhout oprecht, die van Kolijn valsch zijn. Oordeel hieruit, voor tegenwoordig, over dat Vader- en Zoon-schap tusschen Gerolf en Diederik; waaromtrent ik niet noodig acht meer woorden te verspillen.

Kakolijn plaatst, alwe gezien hebben, *Zuidbardedbage by Bodegrave*; of, gelijk hy schrijft, *Bodeloden grave*; en hy voegt 'er by, dat daar het Graafschap van Gerolf lag. Dienvolgens heeft hy 't ontleend uit den Giftbrief van Keizer Arnoud, waarvan aanstonds; doch daarin wordt het bestendiglijk genoemd *Bodokenlo*. Hoe naa komt dit overeen met *Bodelodengrave*? Het welk nochtans de eenige brug is, langs welke *Bodokenlo*, uit Westvriesland, zich heeft konnen vermengen met *Bodegrave* in Holland. Want dit is het slot, dat het gansche Graafschap van Gerolf, in Westvriesland gelegen was. 't Is my leed, dat de Vaderl. Hist. in gemelde Kantek. B. V. p. 93. de fabelen van Kakolijn met nieuwe bewyzen gepoogd heeft te staaven. Zeker is 't, ten minsten, zegt hy, dat Graaf Gerolf de *Visschery*, omtrent den ouden uitloop des Rijns (*in extrema parte Rbeni fluminis*) gebad heeft. *Catal. Bonor. Eccles. Traject. apud Hedam p. 65.* Maar dit is meer dan onzeker. In dat oude Register wordt wel gesproken van eenen *Gerulphus*; maar niet van eenen GRAAF *Gerulphus*. Uit de gemeenheid van dien uitgang, *ulphus* of *ulf*, in eigen naamen (men vindt, alleen in dat zelfde stuk, die van *Herlulphus*, *Ernulphus*, *Radulphus*, *Redulf*, *Adolf*, *Geldulf*, *Hylulf*, *Gesnulf*) is waarschynelijk, dat Graaf *Gerulf* de eenigste *Gerulf* van zynen tijd niet zal geweest zijn. Hier komt by, dat de Latijnsche woorden, *in EXTREMA parte Rbeni*, geenszins betekenen *den ouden uitloop des Rijns*, waarin te Katwijk, omtrent het jaar 900, weinig meer

B.I. meer zal te visschen geweest zijn dan nu in de Duinen: maar
 *524. *bet UITERSTE gedeelte des Rijns*; waardoor niet min voegelijk
 kan verstaan worden een gedeelte van den Noordelijksten
 Rijnarm, die ook door Cluverius de *Rheni Alveis* cap. 7. p.
 60. genoemd wordt, *EXTIMUS versus Septemtrionem Alveus.*
 en door zyn' vertaaler p. 149. *van drie Killen de UITTERSTE*
aan de Noordzyde. Ook is 't mis, dat de *Rijn* (of *Kolijns*
Katicks ende) met *Zuidbardsbage*, de wederzijdsche grens-
 scheiding van *GEROLFS Graaffschap* zoude gemaakt hebben.
Kolijn zelf zeide het van *DIEDERIKS Graaffschap.* Want zo
 doet hy *Koning Karel* spreken, * 475.

tLand, dat hi zal berichten,
Oestwairts bepaelt na ti Trichten

Tot Suutbardsbage

By Bodeloden grave gelage:

Daer sin VADERES Greefschepe gelach.

Hoe zal dit uitkomen? Dat *Bodegrave* by den *Rijn* ligt, is
 bekend. En volgens deeze beschryving lag, zo wel *Zuid-*
bardsbage, als *Gerolfs Graaffschap* by *Bodegrave.* Zodat
Zuidbardsbage ook *naby den Rijn* moet gelegen hebben: En
 dat *Graaffschap* gansch niet groot kan geweest zijn, alzo *Kei-*
zer Arnoud het eenvoudig bepaalde tusschen den *Rijn* en
Zuidhardeshage: inter Rbenum et Zuidbardsbage, in Comi-
tatu ipsius.

Dit *Zuidbardsbage* is, buiten twijffel, te verstaan van de
 zelfde plaats, die *Koning Karel* eveneens noemde in den
 Brief, waarby hy het Kerkgebied van *Egmond* opdroeg aan
 Graaf *Diederik*, *a loco qui dicitur Zuidbardsbage usque ad*
Fortrape et Kinnem. Het was dan de gemeene grenschei-
 ding tusschen de *Graaffschappen* van *Diederik* en van *Gerolf.*
 En zo lang wy die *Giftbrieven*, van *Keizer Arnoud* en van
Koning Karel, leesenswaardig achten, zie ik niet op welken
 grond zulks in twijffel getrokken, veel min ontkend, zou
 kunnen worden. En dan moet ook waar zijn, dat *Zuidbar-*
desbage geweest zy, ten opzigte van *Diederik*, de *Noorde-*
lijkste; van *Gerolf*, de *Zuidelijkste* grenspaal: en het *Graaf-*
schap des laatsten geheel en al in *Westvriesland* gezocht moet
 worden, zo het niet gansch *Westvriesland* geweest is. Meer-
 hout noemde hem *Graaf der Vriezen*; *Melis*, in *Vriesland.*
 Of zalmen noch schreeuwen, die *Vriezen* waaren *Hollanders*?
 Die dit doen wil, moet tevens staande houden, dat *Melis*

‡. 531. ook zyne *Hollanders* genoemd hebbe, dit onscamel B.I. *Vrieffche diel*: schoon hy sprak van die hardnekkige vyanden ‡.524. der *Hollanderen*; van die *Vriezen*, zeg ik, welker Graaf, *Gerolf* geweest was ‡. 543. En waartoe, bid ik, diende anders die giffing, ‡. 548-550, dat *Gerolf* misschien *kinderloos* overleeden is, en onze Graaven Heeren zyner Landen geworden zijn? Te weeten, hy hadt ‡. 9 en 33 beloofd, *bet Recht der Hollandsche Graaven op Vriesland* te zullen aanwyzen. Tot noch toe heeft hy 't niet gedaan. In 't vervolg zal hy 't ook niet doen. Hy doet het dan hier. En waar hy zo vruchtbaar in uitvindingen geweest, als men nu is, hy zou het ons mogelijk met veele schoone omstandigheden verhaald hebben. Vergenoegt u zijn eenvoudig voorstel niet, ik meen evenwel genoeg beweezen te hebben, dat *Gerolfs Graaffchap* geheel beslooten geweest is in *Westvriesland*.

Maar wat is dan de *Rijn*? Ik heb reeds gezeid, een gedeelte van den Noordelijfsten Arm dier Riviere. maar welk gedeelte? Ik zal niet zeggen, *bet Vlie*: want dat geloof ik zelf niet. En zeg ik, *bet Marsdiep*, dat is, het *Meers-* of het *Zee-diep*, dan zultge my mogelijk niet gelooven; en voorgeeven dat *Texel* en 't Land van *Huisduinen* toen noch aan een gehecht waaren. Maar dewijl wy elders gezien hebben, dat *Texel*, in de Negende Eeuwe, reeds een *Eiland* geweest is, zo vervalt die tegenwerping. Ook zou, uit de Invallen der *Noormannen*, langs den *Rijn* in die zelfde tyden, lichtelijk konnen beweezen worden, dat de *Vlie-* en *Texel-stroomen*, tot aan den *Yffel* toe, en die opwaarts, onder den naam van *den Rijn* meermaalen begreepen zijn geworden. Of wilt gy onder dien naam liever verstaan de *Zuiderzee*, zonder bepalinge? Ik heb 'er niet tegen. *Mela*, van deezen *Rijnarm* spreekende, zeide: *ad dextram primo angustus et sui similis, post ripis longe ac late recedentibus jam non annis, sed INGENS LACUS, ubi campos implevit Flevo dicitur*. Ik ontleen nudeeze woorden uit *Cluverius de tribus Rheni Alveis* cap. 7. p. 60. en voeg 'er zyne verklaring by uit cap. 24. p. 219. daar hy zegt, dat die *ingens lacus* van *Mela*, dat *grootte meer*, thans genoemd wordt de *ZUIDERZEE*. Het was dan, in de *Negende Eeuw*, niet nieuws, de *Zuiderzee* aan te merken als een gedeelte des *Rijns*.

‡. 566 *¶*ac *¶*i) Alk. wil, dat *Melis* hier dwaalde, om-‡.566. dat

B 1. dat het houten Klooster door een' inval der Vriezen *verbrand* **†.566.** was. Maar dewijl zulks, noch by Meerhout, noch by Melis, geleezen wordt, geloof ik liever, dat Alk. zelf verdwaald was. Kolijn volgde onzen Dichter, veranderende *brac bi* in *ontdede* by **†. 548.** het welk van Loon eens door *sloopte*, en tweemaal door *ontsloopte*, verklaarde. Voorts teken van Loon hier aan, p. 221. dat, het eerste Klooster door de Noordmannen verwoest zijnde, Diederik de Vader het weder deedt bouwen van hout; welk laatste Diederik de Zoon *ontsloopte*, en hermaakte van steen. Door wien was dan dat eerste Klooster gebouwd geweest? Van Loon antwoordt, *door de Fransche Koningen*. En hy bewijst het uit des zelfs naam: alzo Jo. a Leydis, Annal. Egm. in Prol. het genoemd heeft een **KONINGLIJK Klooster**. Dees Schryver verhaalt daar, dat hy dit Werk begonnen heeft, *ex injuncta — D. Nicolai de Adricbem — REGALIS ABBATIS monasterii S. Adalberti in Haemunda*. Hy noemt zynen Tijdgenoot, die in 't jaar 1481 overleeden is, *Regaal Abt* (zo vind ik die grootsche benaaming meermaalen vertaald) en dat moet nu bewyzen, dat 'er, al voor onze bekende Graaven, te Egmond een Klooster geweest zoude zijn, gebouwd door de Fransche Koningen. Maar die redeneering sluit te minder, omdat de zelfde Jo. a Leydis c. 42. uitdrukkelijk zegt, dat Paus Innocent IV, in het jaar 1251, den Abt Lubbert gemaakt heeft **EERSTEN Regaal Abt** van Egmond. Doch in den Pausselyken Brief, daar te leezen, wordt 'er geen woord van vermeld. Maar omdat in den zelven gesproken wordt van *Koning Willem*, geloof ik dat die Fabel der *Koninglyke Abten*, die wy, gelijk ontelbaare anderen, aan het vruchtbaare brein van Jo. a Leydis verplicht zijn, noit andere betrekking gehad heeft dan tot Koning Willem. Doch men speelde hier met dien naam. Of was 't het werk van *Pauzen*, gemeene Abten te verheffen tot de waardigheid van *Koninglyke Abten*? Neen. En waarin bestondt die waardigheid? Paus Innocent zeide: *volentes eandem Ecclesiam amplioribus titulis insignire, MITRÆ, ANNULI, aliorumque Ornamentorum PONTIFICALIUM usum Tibi ac Successoribus tuis duximus in perpetuum de speciali gratia concedendum*. Lubbert was dan de Eerste, diet **KONINGLYKE**, maar **BISSCHOPLYKE**, *Abt* van Egmond.

Ant. Matthæus heeft, in zyne eerste Aantekening op Jo. a Leydis, bycengehaald alles wat hy, volgens zyne ongemeene

meene beleezenheid, wegens de van ouds genoemde *Koning-B. I. lyke* Abten, Kloosters, enz. gevonden hadt: met oogmerk, *†*. 566. gelijk hy ten besluite zegt, *ut constaret, cujusmodi olim Abbas Egmondensis, et cur dictus Regalis*. Alsof alles, wat er gens van dien tytel geschreeven is, op de Abten van Egmond toepasselijk waare. Doch hy heeft, met al die geleerdheid, geen doel getroffen, noch in 't byzonder, noch in 't gemeen. Niet in 't byzonder, omdat hy p. 163. zegt, dat de Kerk van Egmond begiftigd geweest is met *Koninglyke Landgoederen, Regalibus prædiis*. Het welk daar, in den saamenhang, niets betekenen kan, dan dat die goederen *Giften van Konin gen* zouden geweest zijn. Doch 't waaren giften *der oude Graaven van Holland*. Want van deezen zegt Jo. a Leydis e. 24. daar Matthæus die woorden gevonden hadt, dat zy het Klooster *a fundamentis superædificaverunt, et Regalibus prædiis multum honorifice donaverunt*. En wie weet niet, dat *Koninglyk*, veeltijds, alleen dient om iets tot den hoogsten top te verheffen. Zo zijn in ons Land, daar eigenlijk niet *Koninglijks* is, nochtans veele zogenoemde *Koninglyke* Gebouwen, Lustplaatsen, enz. zie p. 124. by *†*. 1199. Ook niet in 't gemeen. Zo begint hy p. 157. *Koninglyke Abten zijn, die aan alle Bisschoplyk gezag onttrokken, buiten den Paus en den Koning, geen en Opperbeër erkennen*. Waarin eene dubbele vermenging is van zaaken, die hy vooraf moest onderscheiden hebben. Vooreerst, om van onderen te beginnen, *Paus en Koning*. Want de *Koninglyke* Abten hongen alleen af van den *Koning*; niet van den *Paus*; zie wat van Loon uit du Cange heeft bygebragt. Ten anderen, de *Koninglyke* en de *Onttrokkene*; in 't Latijn, als met een eigen woord, genoemd *Exempti*. Dat is, eigenlijk, die *onttrokken* zijn aan de magt en heerschappye der Bisschoppen, onder welken zy te vooren gestaan hadden; het welk geschiedde door *Pausselyke Brieven, Privilegia Exemptionis*; waarvan elders. Het eerste voorbeeld, dat hy bybrengt, is hem tegen. Want daar spreekt Karel de Kaale van zekere Moniken, die hy wilde, dat onder zyne *Koninglyke* bescherminge en vryheid zouden leeven, zonder van iemand af te hangen, dan *alleen van God*. En dus niet van den *Paus*. Zeer kwaalijk zegt hy dan ook p. 163. daar hy dat alles toepast op Egmond: *REGALIS AN EXEMPTUS utrum dicas, nihil refert*. En wederom het voorbeeld, dat hy ter bevestinge aanhaalt, spreekt duidelyk van *Rega-*

B. I. *Regalia ET exempta monasteria*. Maar wie kon, wie moest hier Matthæus beter onderricht hebben, dan zijn eigen Schryver, Jo. a Leydis, in dit zelfde Werk? Want de Abt van Egmond zoude EXEMTUS geworden zijn in het jaar 1138. zie cap. 24. daar gy dat fraaye *Privilegium Exemptionis* moogt lezen. Doch REGALIS, niet eerder dan in 1251, en dus 113 jaaren laater: zie cap. 42.

Ik moet wederkeeren tot van Loon, die ons nader zal bewyzen, dat het Eerste Klooster te Egmond in weezen geweest is voor het midden der Negende Eeuwe. Doch, om geloof te vinden, durf ik zyne redeneering niet anders voorstellen, dan met zyn eigen woorden: „ Dat 'er nu te Egmond [zegt hy] al ten tyde van KEYZER LODEWIJK DEN GODVRUCHTIGEN, een Klooster geweest is, dient men uyt het gene Flodoardus, Historiefchryver van Reyms, meldt, te moeten beslyten: mids die cap. 5. verhaalt, dat de Overblijffels van Maternianus VAN EGMOND door Hincmarus, Aartsbisschop van Reyms, aan den GEMELDEN KONING LODEWIJK gezonden zijn. *Post quem Aper, inde Maternianus; cujus reliquias ossium domnus Hincmarus Archiepiscopus LUDOVICO REGI TRANSRHENENSI se direxisse commemorat in epistola, &c.* En ZEKERLIJK! hoe kunnen de overblijffels van Maternianus uyt de EGMONDSCHE ABTDY aan Koning Lodewijk in de Negende Eeuwe al gezonden worden, indien de zelve in de Tiende door onze Graaven eerst, zo als alle onze LAATERE Chronyken willen, zoude gebouwd zijn?“ Op dien verzekerden grondslag, met de zelfde waarschijnlijkheid, voortbouwende, begin ik te twijffelen, of de Apostel Petrus, toen hy S. Sixtus tot eersten Aartsbisschop van Reims wijdde (zie Flodoardus I. 3.) hem ook niet te gelijk aangesteld hebbe tot eersten *Abt van Egmond*. Immers S. Maternianus, de vijfde Opvolger van S. Sixtus, moet te EGMOND begraven zijn geweest. Want, zekerlijk! hoe kunnen de Overblijffels van Maternianus, in de Negende Eeuw, uit de EGMONDSCHE ABDEY, door Hincmarus gezonden zijn aan *Lodewijk Koning van Duitſchland*, indien hy daar niet begraven geweest is? En hoe kon Hincmarus, Aartsbisschop van Reims, zulk een gezag oeffenen te EGMOND, en die Abdy van zulk een oud heiligdom berooven, indien hy tevens geen *Abt van Egmond* geweest was? Maar, na Hincmarus, zijn 'er geen Aartsbisschoppen van Reims

Reims meer *Abten van Egmond* geweest. Alleen is 't jam- B. I.
mer, dat Flodoardus, in de woorden die van Loon in 't La- ¶. 566.
tijn bybrengt, zo duister van *EGMOND* gewaagt, dat niemand
onzer, ook na deeze waarschouwing van van Loon, in staat
is zulks te zien: gelijk ook, tot noch toe, niemand geweeten
heeft, dat *Ludovicus Rex Transbenensis*, moet vertaald wor-
den, *Keizer Lodewijk de Godvruchtige*.

¶. 598 *Heeren*) is 't ernst; dat Melis de Monikeri van Eg- ¶. 598.
mond *Heeren* noemt? Of is het een steek, omdatmen door
zulke giften Bedelaars tot Heeren kan maaken? Elders spreekt
hy zo niet; en men zal het ook elders in 't Neerduitsch niet
licht vinden buiten van Loon, die zynen Kolijn, als een'
Benedictyner Monik geweest zijnde, noemde den *HEER*
Klaas Kolijn: waarvan hy, in zijn Voorbericht p. IV. onder
anderen ook deeze reden geeft; dat die *tytel* van *HEER* een
eertytel was van alle de *Benedictiner Moniken*, geen *Leeken-*
broeders zijnde, boven alle *Kloostermoniken* indierwoege by-
zonderlijk *eygen*, dat men daarom voor der zelveer naamen den
tytel van *DOMNUS*, dat is Heer, als van *DOMINUS*, by *uyt-*
knyping van de letter *I*, afgeleyd, altijd op de *Tytelbladen*
bunner Werken zal gesteld vinden; gelijk zulks voor de *Wer-*
ken van *Domnus Martene*, *Domnus Mabillon*, *Domnus*
Montfaucon, en andere *Benedictiner Moniken*, kan worden
naagezien. Indien van Loon de *Werken* van die geleerde
Benedictynen bezat, deedt hy kwaalijk vanze niet naar te
zien toen hy dit schreef. Dan zou hy op 't eerste blad van
den *Theaurus* van *Martene* en *Durand*, gevonden hebben,
operâ Domni Edmundi Martene et Domni Ursini Durand. Op
dat der *Analecta* van *Mabillon*, cum adnot. &c. *Domni Jo-*
bannis Mabillonii. 't Welk geheel anders luidt dan *Domnus*
Martene, *Domnus Mabillon*. Maar die zedige eertytel van
Domnus in 't Latijn, of *Dom* in 't Fransch, behoort tot de
Voor- en niet tot de Toe-naamen. Even gelijk by onzen
Dichter *Heer* voor de Naamen der Edelen: als *Heer Wou-*
ter van Egmond, of slechts *Heer Wouter*; noit *Heer Eg-*
mond: *Heer Allaert Banjaert*; noit *Heer Banjaert*: enz.
Zo leeftmen by *Moreri*, Att. S. MAUR: *Dom Hugbes Me-*
nard, *Dom Luc d'Acheri*, *Dom Jean Mabillon*, *Dom Ga-*
brriel Gerberon. Op deezen grond ontkende ik voorlang,
dat die *tytel* van *Dom* oit gebruikt wierde zonder den Voor-
naam.

B. I. naam. En ik meen ook noch dat het zo behoorde. Maar onlangs verkreegen hebbende het Werk van *Don Filipe le Cerf*, genoemd *Bibliothèque Hist. et Crit. des Auteurs de la Congregation de S. Maur 1726*, vind ik het daar meermaalen, doch met onderscheid. Noit by de aankondiging der Naamen. Boven yder Arttykel (daar zyn 'er meer dan honderd) staat de enkele Toenaam als p. 1. ACHERI (D'). En de eerste regel behelst altijd den vollen naam *Dom Luc d'ACHERI*: en zo vervolgens. Achter 't Werk volgt eene Lijst der Kerkvaderen, door hen uitgegeeven, met der zelve naamen, als *D. Hugues Menard*, *D. Jean Mabillon*, enz. benevens een Naamlijst der Schryveren, die aldus geschikt is:

<i>Acheri (a')</i>	<i>Dom Luc</i>
<i>Alexandre</i>	<i>D. Nicolas</i>
<i>Badier</i>	<i>D. Jean-Etienne &c.</i>

Een, *Rivet* genoemd, komt daar voor zonder voornaam, en daarom ook zonder *D.* of *Dom.* Doch in 't Werk zelf noemt hy deezen, gelijk ook de anderen, onverschillig, *le Pere Rivet*, en *Dom Rivet*: *le P. Mabillon* en *D. Mabillon*, enz. Doch in 't algemeen, meer *le Pere* dan *Dom.* Noch zijn 'er twee, die zich met minder tytel vergenoegd hebben, als *Sieur Louis Bulteau*, die *Commis* was, en niet meer dan simpel Klerk; of, gelijk de Schryver spreekt, *Clerc à simpletonsure*; en voorts genoemd *Mr. Bulteau*: en *Sieur Jean Bonnet*, *Convers*. Of de *Convers* behooren onder de *Religieux*, is betwist; en onze Schryver oordeelde dat het niet licht te besliffen was: zie hem p. 43c. Alsmen nu acht geeft, dat die Vergadering van S. Maur, waaronder alle die geleerde *Benedictynen* behoorden, die op de Tytelbladen hunner Werken *Domnus* geheeten werden, allereerst aanvang genomen heeft in 't jaar 1621, is ras op te maaken, met wat recht *Klaas Kolijn* nu ook op het Tytelblad zyner *Kronijk de Heer* genoemd wordt. Trouwen, zulke verwaringen van tyden en zaaken maaken 't Karakter van de Schriften van den Hr. van Loon uit. Die ook gansch buiten 't spoor is, meenende dat de oude Egmonder Moniken, *Heeren* of *Domni*, genoemd werden. Meerhout noemtze p. 446. *Fratres*. En waar is oit de Procurator genoemd *Domnus Willelmus*? En waarom noemde van Loon in dat zelfde Voorbericht en elders, Meerhout ook niet, *den Heer Pieter Meerhout*? Of wist hy niet, dat dees ook Monik te Egmond geweest is? 't Schijnt zo.

Maar

Maar zo hy hem met aandacht geleezen hadt, zou hy, op de B. I. aangetoogen bladzyde, gevonden hebben, dat hy de goede-^{†.598.} ren van de Egmonder Broeders noemde *NOSTRA possessio*, ONZE bezitting. Nu wilde ik ook wel eens weeten, hoe van Loon, die *Dom* vertaalt de *Heer*, schoon het eigelijk alleen *Heer* betekene, den gemelden *Sieur* of *Monsieur Bulteau*, in onze taale zoude genoemd hebben. Van Rijn, op Bat. Sacra I. p. 101. was verlegen hoe hy *Domnus Willibrordus* zoude verduitschen; doch hy verkoos *Don* of *Dom*, niet de *Heer*. En zekerlijk! van Loon zou Kolijn ook veel beter *Dom*, dan de *Heer*, genoemd hebben. De reden, waarom de Moniken zich *Domnus*, en niet *Dominus*, noemden, zaggenwe boven uit van Loon. Daarom is in de Statuten der *Kartuizeren* uitdrukkelijk verboden, dat niemand dier Orden, noch overste noch onderdaan, zich noemen mogte *Dominus*; maar, wederom, geboden, dat de Moniken hunnen Prior, *Domnus*, en de Nonnen haare Priorin, *Domna*, moesten noemen. Elders wordt, by wyze van vermaaning, gezeld, dat de Moniken zich *Fratres* behoorden te heeten, als zy zich bevonden ter plaatse, daar de Werreldlyken zich zouden kunnen ergeren aan den naam van *Domnus*. Hadt 'er, onder dien nederigen naam van *Domnus* voor *Dominus*, niet een groote hoogmoed geschoolen, zy hoefden aldus de huik niet naar den wind te hangen. Ik meen, dat de *Kartuizers* de eerste Moniken geweest zijn, die zich dien Eertytel aangemaatigd hebben: want zy verhieven hunne Orden, om der zelver strengheid, en het nimmer proeven van Vleesch, verre boven alle anderen. Want ook hierin mist van Loon, dat hy dien tytel inzonderheid toeëigent aan de *Benedictynen*. *Dom* is een Moniksnaam. Menage, Orig. de la L. Fr. DOM: *Titre de Moines: des BENEDICTINS, des FEULLANS, des BERNARDINS*. En Bodin, aldaar aangehaald, zeide in 't gemeen: *Nostri vero MONACHIS eam vocem reliquerunt*: de onzen hebben dat woord aan de Moniken overgelaaten.

†. 633 (van edelen brien conne) de Andd. van vrien ede-^{†.633.} len conne. Dit wordt terstond †. 638 genoemd van edelen tronke: waarvoor in **II** van bogben tronke: in **B** bedorven, van bogben trouwē. II. 78. leezenwe, in Allen, van edelen conne. Roman van Limburg B. IV. f. 38 b. van soe bogben conne. en VIII. f. 92 c. beren van bogben conne. Elders, van bogen

Q

B. I. *bogen geslachte, van bogen magen, en wat dies meer zy. Conne, kunne, betekent geslacht, in 't Latijn genus: ook geboorte.* Met één woord, *kunne* en *genus* is, in verscheiden taalen, het zelfde woord. Materie der Sonden f. 134 d. *junte Joban, die van allen kunne des doetflaghes secht, enz. dat is, van alle soorten van doodslagen. Claes Willemsz III. 1.*

Al leven wi al onder ene sonne,

Der luyden sin sijn menigher conne.

dat is, menigerlei, menigerhande, *menigerslachte.* zie by IX. 694. Voor *Geboorte*, betekent het alles. De Engelschen heeten het gansche *Menichelyke geslacht* noch tegenwoordig *Man-kind*. En de Monik Cedmon (de zelfde, naar 't oordeel van Fr. Junius, Observat. in Willeramum p. 248. van wien Beda L. IV. c. 24. wonderen verhaalt) noemde Adam, *ord mon-cynnes*: dat is, *origo humani generis*: welke woorden ook in 't Glossar. Teuton. worden aangehaald, doch jammerlijk mishandeld. In de betekenis van een byzonder Volk, *Gens*, is het gemeen in die zelfde taale, dat is, in 't Ang-Sax. by voorbeeld, in de A-S. Kronijk an. 443. *Angol-cynnes atbelingas*; 't welk Gibson vertaalt, *Anglicæ gentis optimatibus*. Roman van Limburg B. VIII. f. 86 a.

En riep: Her Ridder, van wat conne

Sidi? dat segt vollic mi.

als of wy zeiden: Wat *landsman* zijt gy? Uit onzen Dichter en het begin deezzer Aantek. blijkt reeds, dat *konne* ook betekent een byzonder *Geslacht* of *Maagschap*, het welk wy weder kunnen verklaren door *Huis*. Strickerus c. III. §. 34.

Sein chunne werde an im z'ende bracht.

zijn *Geslacht* werde in hem ten einde gebracht: of, zijn *Huis* gaa in hem te niete. Wirnt von Gravenberg f. 26 a.

Daz sie von Koniges kunne

So rechte schone were geborn.

Luc. I. 61. staat by de Onzen, *in uwe maagschap*: in de Gott. Overzetting van Ulphilas, *in KUNJA tbeinamma.* en III. 7. *ad-deren gebroedjels*: Gott. KUNI nadre. Zie Fr. Junius, Gloss. Goth. by Kun. daar hy bekent niet te weeten, of het woord *Godakunds*, *Nobilis*, Luc. XIX. 12. daartoe mede behoore of niet. Dit verwondert my. Want het behoort 'er ontwijffelbaar toe. Onze Vertaalers hebben daar *welgeboren*. Indien zy 't Gott. *godakunds* (*goeder kunne*) letterlijk hadden willen uitdrukken, zy konden geen ander woord gebruikt hebben.

En

En dus komen wy tot den oorsprong van ons *Kind*; dat, B. I. even als 't Lat. *Natus*, eigenlijk beteekent *geboren*. G. Stiernhielm, die 't Gloss. van Junius verhandeld heeft, verklaart het Gott. *Kun*, eerst door zijn Zweedsch *Kon*, *Kyn*; en dit door *Genus* en *Proles*; en brengt daartoe zeer wel, het Eng. *Kind* in de eerste, en het Duitsche *Kind* in de tweede betekenis. A. Gudmundus, Lex. Isl. verklaart *Kynd* zo wel van Beesten als van Menschen, *Animalculum*, *Creatura*, *Naturæ proles*: *ð Kon*, *genus*. En dan voegt hy 'er by, *Mañkynd*, *bomo*: dat is *Menschenkind*. Voor *Adderen gebroedjel* Luc. III. 7. staat in de Yslandsche overzettinge, *Nadrुकyn*. J. Ph. Palthenius, Animadv. in Tatianum p. 301. heeft aangetekend, dat het Gemeen in Pomeran noch zegt, *kind* und *kunne mit-bringen*; en hy verklaart het in 't Latijn, *universam familiam secum ducere*. Dat is het zaakelyke. Maar ik zie daaruit niet, wat het woord *kunne* daar eigenlijk betekene. En al reisde ik naar Pomeran om het daar te verneemen, ik zou waarschy-nelyk even wijs weder t'huis komen. Ondertusschen versta ik door *kind* und *kunne*, niet anders dan *zoons en dochters*. D. van Assenede in Fl. en Bl. f. 9 c.

*Doe dede die Coninc overal gebieden
Van sinen lande alle den lieden,
KINT en KINNE, Man en Wijf.*

Welke plaats zo duidelijk volleedig is, datze zich zelve ver- klaart zonder hulpe van anderen. *Kind* en *Kinne* staan hier tegen *Man* en *Wijf*, in tweederleie betrekkinge. Eerst, als *Jongen* tegen *Ouden*. Ten anderen, als *Ongebuwden* tegen *Gebuwden*. In eene derde betrekkinge staat hier *Man* tegen *Wijf*; en op gelyke wyze *Kind* tegen *Kinne*; dat is *Zoon* te- gen *Dochter*. Het is dan niet mogelijk, *Kinne*, hier anders te verklaaren, dan *Jonge dochter*. En dus vinden wy, by deezen ouden, volkomelijk die evenredigheid en wel in acht genomene betrekkingen, die wy voorheen in onze nieuwe Dichters veeltijds vruchteloos gezocht hebben. Zie onze Proe- ve B. X. v. 156. en XIV. 993. Tot een toegift laat ik hier volgen de woorden van Th. Torfæus, Hist. Norveg. P. I. L. X. c. 4. daar hy spreekt van Rigus, die zich allereerst *Ko- ning* in Deenemarken genoemd heeft: *KONUNGS titulum, qui generis incomparabilem Nobilitatem, vel etiam patriæ Patrem, denotat, a voce KYN deductum, quæ Genus seu Nobilitatem significat, assumfit*. Doch deeze verklaring van het Deen- sche

B. I. fche *Kyn* door *Nobilitas* wijkt af van al het bygebragte. En
 7.633. deeze, zo afleiding als betekenis van het woord *Koning*, zal-
 men ook, zo ik vertrouwe, niet licht by anderen aantreffen.

7.689. 7. 689 (*Crofanus*) Melis volgde Meerhout op 't jaar 980.
 Doch dees *Tbeopbanus* is niet bekend. *Romanus de Jongere*,
als andere fchrijven, tekende Seb. hier aan: en Alk. zing-
 hem naar, *Romanus de jongere*, *seggen andere*. Maar ande-
 ren, als M. Voffius, *Annal. L. I. p. 24.* willen dat LUDGAARD
 geweest zy een Dochter uit den Huize van *Kleef*. Noch ande-
 ren, als D. Blondel *Tab. 7.* zeggen van *Keizer Otto II.* en
 dan zou zy ook geweest zijn de Dochter van *Tbeopbania*, die
 hier haare Zuster heet. Wederom, als wy haar, met onzen
 Dichter en anderen, befchouwen als Zuster van *Tbeopbania*,
 zo zou zy, volgens de aanhaalinge van A. Matthæus ad
Annal. Egm. p. 184. uit de *Kron. van Cario in Ottone II.*
 geweest zijn een Dochter van den *Griekfchen Keizer Nice-*
phorus: want dien vind ik daar duidelyk p. 521. als Vader van
Tbeopbania. Maar Matthæus moest die plaats niet bygebragt
 hebben, of hy hadt 'er moeten byvoegen, dat die zelfde
Tbeopbania, in die zelfde *Kronijk*, in *Nicephoro p. 525.* e-
 ven duidelyk genoemd wordt Dochter van *Romanus den Jonge-*
ren. Wy zullen daarom, by deeze twee Griekfche Kei-
 zers, noch twee anderen noemen, te weten *Joannes*, die in
 de *Chronica reg. S. Pantal. col. 895.* en *Constantinus Porphy-*
rogeneta (den grootvader van *Romanus den Jongen*) die by
Foppens, Addit. ad Miræi Cod. Donat. Piar. c. 40. al mede
 te boek staan als Vaders van *Tbeopbania*. Alles buiten de
 waarheid. Doch wy zullen van *Tbeopbania*, in de naaftvol-
 gende Aantekening afzonderlyk fpreken. Eindelyk willen
 noch anderen, als van Loon *Al. Hift. II. p. 210.* en vooral
 op *Kolijn p. 247.* dat de Vader van LUDGAARD geweest zy
Sigefried I, Graaf van Luxemburg. en zulks, volgens de
Vaderl. Hift. B. VI. p. 131. op goede gronden. Dit staat ons
 dan wat naauwkeuriger te befchouwen. Doch, om den Ko-
 ninglyken weg te houden, zal ik niet vorderen, datmen my
 bewyze, lijnrecht, dat de Vader van onze Graavinne LUD-
 GAARD Sigifridus geheeten hebbe, of Graaf van Luxemburg
 geweest zy; want dat zal nooit beweezen worden. Maar van
 Loon bouwt die felling voornaamelyk op deeze onderftelling-
 gen: Vooreerst, dat *Ludgaard* geweest zoude zijn Zuster van
 de

de Keizerinne, niet *Theophania*, maar *Kunegunde*, Vrouw B. I. van Henrik II. Ten anderen, dat de Vader van Kunegunde 7.689. geweest zy Sigefried Graaf van Luxemburg. Dit laatste staa ik volkomen toe, omdat ik die afkomst van Kunegunde ook vinde in de Geslachtsafelen van Miræus Op. Dipl. p. 346. van Butkens p. 84. en van Blondel Tab. 30. Daar blijft dan alleen te onderzoeken, hoe van Loon bewijst, dat *Ludgaard*, Graaf *Arnouds* vrouw, geweest zy de ZUSTER van *Kunegunde*, de Keizerinne?

Vooreerst uit Ditmarus, Bisschop van Mersburg, eenen Tijdgenoot, die by my zwaarer weegt, dan honderd anderen die eene of meer eeuwen na hem geschreeven hebben. Ten anderen uit twee byzondere plaatfen van dien Schryver, in welker eene hy Diederik, Zoon van Arnoud en Ludgaard, noemt Neef, *Nepos*, van Kunegunde: en in de andere wordt Ludgaard genoemd *Zuster der Keizerinne*, Kunegunde. Zulke bewyzen schynen gansch overtuigende te zyn. Maar, by naauwkeurig onderzoek vind ik weinig zekerheid in de zelve. Wat het woord *Nepos* by Ditmarus betekene, zullen we daarna onderzoeken. Van meer belang is *de Zusterschap tusschen Ludgaard en Kunegunde*; dewelke van Loon ten minsten viermaalen, als in zyn Hist. II. p. 210. en 238. en op Kolijn p. 247 en 267. bewijst uit deeze herhaalde woorden van Ditmarus L. VI. fol. 380. *Frefones Rex navali exercitu adiens, ab incepta contumelia desistere, et magnum zelum LUIDGARDÆ, SORORIS REGINÆ, placare coëgit.* Ditmarus is laatstelijk uitgegeeven door den Heer Leibnits, in 1707, order de Brunswijksche Schryveren; welke uitgaave, volgens Fabricius Biblioth. Med. et Inf. Lat. L. IV. p. 115. uit zeker MS. zeer vermeerderd en verbeterd is. Voor my, ik moet my behelpen met de eerste Uitgaave van Ditmarus door Reineccius in 1580. in de welke die woorden niet geleezen worden. Maar zy worden geleezen by den Annal. Saxo op 't jaar 1005. alleen met verandering van *expeditione* in plaats van *exercitu*. En hier heb ik den sleutel, om achter 't geheim te komen, in handen gekreegen. Men maakt veel ophefs van MSS. die meer behelzen dan de geenen diemen reeds hadt. Maar geloof my, die minder hebben zyn doorgaands ouder en echter dan die meerder hebben. Ik spreek niet van uitlaatingen van woorden en regels, die den zin bederven; maar van geheele vertellingen, die zelve of noit opzettelijk

B. I. worden overgeslagen, wanneerze, gelijk deeze, ganfch on-
 7.689. verfchillig zijn; maar duizendmaal door latere Uitschryvers
 in de oude afchriften worden ingevoegd; of bekleed met om-
 ftandigheden, die veelszins buiten 't fpoor loopen. Dit blijkt
 genoegzaam uit alle oude Kronyken, waarvanmen twee of
 meer Handschriften gevonden heeft, gelijk ook uit dit Werk
 van onzen Dichter; 't welk hier korter is dan in de voorige
 Uitgaaven; en buiten twiffel noch korter geweest is, toen
 het eerst kwam uit de handen van zynen maaker. Staan nu
 die Woorden by Ditmarus p. 380. ftaanze op 't jaar 1005,
 gelijkmen uit van Loon moet befluiten, en gelijkez ftaan by
 den Sax. Annalift; zo fchroom ik niet onbewimpeld te zeg-
 gen, dat een laater uitschryver van Ditmarus de droomen van
 den Annalift in het werk van Ditmarus ontydig heeft inge-
 voegd. Ik heb dien Annalift, onder 't fchryven deezer Aan-
 tekeninge; beter leeren kennen dan my lief is. Zijn werk
 beftaat meerendeels uit ftukken en brokken van anderen, ook
 van Ditmarus, letterlijk of woordelijk naargefchreeven. Dat
 zelfde hebben anderen met lof gedaan, omdat zy noemden
 de geenen van welker arbeid zy zich bediend hadden. Maar
 dees is een ondankbaare, die Ditmarus gelezen, geplonderd,
 beftolen heeft, zonder hem ergens te melden als Historie-
 fchryver; fchoon hy hem meermaalen, doch niet overal daar
 't behoorde, genoemd heeft, als zijn deel gehad hebbende in
 de voorvallen van dien tijd. 't Is ook plomp, om niet te zeggen
 befottelijk, dat hy de woorden van veel ouder Schryvers,
 die van zich zelfs fpraken, ook in den eerften perfoon naar-
 fchreef, waardoor hy zeer geleerde Mannen voorheenen mis-
 leid heeft. Zo zegt hy, op 't jaar 1074. col. 512. 513. *cujus
 partem, crusta panis insertam, catulo dari, eumque sine mora
 mori vidimus; et quod Episcopus talem medicinam non gusta-
 verat, LETATI SUMUS.* Doch dat zijn, benevens veele voor-
 gaande en volgende, de eigen woorden van Bruno de Bello
 Saxonico by Freherus p. 113. nov. edit. p. 188. Zo lees ik by
 hem ook, op 't jaar 1009. col. 413. *Hos plerique laudant quasi
 injustitiam Dominorum suorum pati nolentes, NOS autem
 quasi ignavos e contra vituperant.* by Ditmarus L. VI. p. 71.
*Quos nennulli, injustitiam Dominorum suorum pati nolentes,
 laudant, NOS autem quasi ignavos econtra vituperant.* Ver-
 der gaat, en nader ter zaake komt, dat die zelfde Annalift,
 die der Keizerinne Kunegunde eene Zuster Ludgaard gaf,
 haar

haar ook noch eenen Broeder *Dedo* gegeven heeft. Welke B. I. *Dedo* zoon was van eenen *Diederik*; die dan almede Vader †.689. van *Ludgaard* zoude mogen heeten. Ditmarus spreekt p. 71. 72. met nadruk van Graaf *Dedo*, omdat die des zelfs Neef, den Markgraaf *Wirinharius* byna ten val hadt gebragt: en dat ganfche verhaal vindtmen eveneens, doch een weinig verplaatft, by den Annalift col. 413. r. 1-24. die 'er echter eenen staart aanhecht, welke eene loutere onwaarheid behelft. Want zo gaat hy voort, spreekende van *Dedo*: *dotem et patrimonium REGINÆ CUNEGUNDIS, quæ SOROR SUA erat, Ecclesiæ Bavenbergenfi a Rege delegari dolens, contra ipsiun rebellat.* Of dit almede in de nieuwe of laafte Uitgaave van *Ditmarus* gevonden werde, weet ik niet; zekerlijk niet in de myne van 1580. Ook is het openbaar valsch. zie 't Geflacht van deezen Graaf *Dedo*, by *Reineccius* achter *Ditmarus* p. 119. by *Blondel* Tab. 133. by *Hubner* Taf. 154. enz. Die nu zulk een' *Broeder Dedo* aan *Kunegunde* vereerde, moet die ook niet gehouden worden voor den zelfden, die haar, ook uit zijn eigen, eene *Zuster Ludgaard* gefchonken heeft? 't Zijn twee maakfels van de zelfde hand.

Doch laat ons overgaan tot *Ludgaard*; en toonen, dat de Historie, die van *Loon* uit de woorden van *Ditmarus*, den Annalift, en anderen, op 't jaar 1005 verder heeft opgefmuikt, onmogelijk kan waar zijn: en, voorts, dat *Ditmarus* die woorden onmogelijk kan gefchreeven hebben. Wy gavenze boven in 't Latijn; hier volgen zy in het Duitsch: *De Keizer, de Vriezen te water aantastende, dwong hen, van bunne begonnen weder/pannigheid af te zien, en den grooten toorn van LUDGAARD, Zuster der Keizerinne, te bevredigen.* De vertelling van van *Loon* II. p. 237. behelft zaakelijk; „ dat *Lutgaard*, „ als *Mocder* en *Voogd* van haaren jongften zoon *Sigifrid*, „ het gebied voerende over de *Westvriezen*, deezen, het „ *Vrouwelijk Staatsbewind* verachtende, tegen haar opftonden; het welk haaren *Zwager*, den *Keizer*, noodzaakte „ tot haar hulpe te *Thiel* te komen, daar hy de ganfche *Vasten* doorbragt met het vervaardigen eener *Vloote*, waarmede hy de ontoegangkelyke *Vriezen* zulks bedwong, dat „ zy zich met *Ludgaard* moesten verzoenen“. Graaf *Arnoud* was, volgens van *Loon*, gefneuveld in *September* 1003. maar volgens alle onze oude *Kronijkschryvers* in 993. en *Ludgaard* overleefde hem niet lang. De Brief, waaruit

B. I. van Loon Arnoud 10 jaaren langer deedt leeven, is van geen gewigt. En al waar hy volkomen wigtig, zo zou 'er alleen uit blyken, dat Arnoud noch leefde in 998. en dat scheelt noch veel van 1003. En een schrijffout te onderstellen in DCCCCXIII, voor MIII, is te plomp om 'er van te spreken. Het blijft dan, tot nader bewijs, by my zeker, dat Arnoud gefneuveld is in 993. En dewijl Ludgaard kort daarna overleedt, en haar (gewaande) Zuster Kunegunde eerst in 1002 Keizerin is geworden, zo vervalt hier aantonds de gansche vertelling van van Loon. Maar ik zal hier, voor een poos, onderstellen, dat Ludgaard geleefd hebbe tot 1005; en dat die woorden door Ditmarus geschreeven zijn op dat zelfde jaar 1005; zo vraag ik: Wie verstondt hy door *Vriezen*? van Loon zegt, de *Westvriezen*. ik zou zeggen, de *Hollanders*. Toen die goede Keizer, in 't jaar 1018, zynen Neef Diederik, *Ludgaards zoon*, te vuur en te zwaard uit het zyne poogde te verdryven, noemde Ditmarus de *Hollanders*, **VRIEZEN**: (zie boven by *†. 1008*) gevolgelijk ook hier. En immers konnen zo wel een' opstand in Holland verzielen, als in Westvriesland. By voorbeeld, Ludgaard kon, gelijk naderhand Peternelle, geweigerd hebben den toom der Regeeringe over te geeven aan haaren mondigen Zoon Diederik, die, volgens de rekening van onze oudste Schryvers, in 1004 zijn 23 jaar moet bereikt hebben, enz. Weezenlyker is de bedenking, dat Keizer Henrik, niet zynen Neef Diederik, Graaf van Holland; maar zyner Schoonzuster Ludgaard, die nu geen recht hadt tot de Regeeringe, te hulpe kwam. Maar hier komt Westvriesland wel ter snede, want dat was 't Graafschap van Sieuwaard, daar Ludgaard als Moeder en Voogd van deezen haaren jongsten zoon, de Regeering waarnam: en zulks met uitsluiting van Graaf Diederik. En hoe kwam Sieuwaard aan dat Graafschap? Volgens Kollijn *†. 629-632* (en uit deezen bewijft het van Loon p. 236.) by verdrag, van zynen Broeder Diederik; nadat hy zynen anderen Broeder Adelbert (zo van Loon wil) doodgeflagen hadt, reeds met Tietburg getrouwd was, enz. Stondt hy dan noch, na dat alles, onder de Voogdye zyner Moeder? die dit kan o-vereenvrengen, mag het doen. En dan zal ik noch staande houden dat by Ditmarus geen *Westvriezen* konnen verstaan worden; en vooral niet door van Loon. Arnoud, zegt hy, sneuvelde den 17 of 18 Sept. (hy moest gezeld hebben, 18 of

19. want dat is XIV of XIII Kal. Oct. gelijk zijn getuigen, B. I. Beka en Leo, (spreeken) in het jaar 1003. De Hollanders leeden daar eene zwaare nederlaag, en moesten niet alleen het Veld, maar geheel Westvriesland, ruimen: zonder dat Diederik III, in zijn gansche leeven, dat eindigde in 1039, iets in Vriesland te gebieden gehad heeft; hebbende zelfs zijns Vaders dood gansch ongewroken moeten laten, en Kenemerland, ter nood, met veel strydens, konnen behouden. Dit zegt onze Dichter in deeze weinige regelen ¶. 1024.

*Deze Grave Diderike,
Met oerloghen en met pinen
Bebelt bi Kenemare metten sinen.
Ongewroken sinen Vader
Moeste bi laten alte gader.*

Nu wenschte ik onderricht te worden, door wat middelen de ongelukkige Weduwe Ludgaard, aanstonds na 't omkomen van haaren Man, haar *Vrouwelijk Staatsbewind*, gelijk van Loon beuzelde, zulks in Westvriesland heeft konnen vestigen, dat de Vriezen tegen haar in 1004 op nieuw behoefden op te staan: die nochtans in 1005 door haaren Zwager, den Keizer, wederom aan haar onderdaanig zouden gemaakt zijn. En om de buitenspoorigheid van deeze vertellinge noch wat naakter te ontdekken, zo gelieve de Leezer in acht te nemen, dat Ludgaard, toen zy haars Mans nederlaage en dood vernam, zich gedroeg als eene Heldin, vestigende haar *Vrouwelijk Staatsbewind* in Westvriesland zelf: Maar dat zy, toen de Westvriezen tegen haar opstonden, toen de Keizer, alsof hy r'huis niets te doen hadt, haar te hulpe kwam, en dien Westvriezen andere *mores* leerde; dat zy, zeg ik, in plaats van verheugd te zijn over die hulpe zonder weergaa, en der zelve gewenschten uitslag, door die stoutheid der Vriezen zo getroffen was, datze noch in 't zelfde jaar 1005, den 10 *Mey*, van droefheid overleedt. En opdatge niet denkt, dat van Loon hier spreekt zonder Getuigen, zo bewijst hy: Eerstelijk, dat Ludgaard gestorven is den *Tienden Mey*, uit de woorden van Leo Mon. p. 149. *Lutgardis obiit TERTIO IDUS Maji*; en zulks niet alleen, Hist. II. p. 238. maar ook op Kolijn p. 267. uit welken herhaalden mislag, in byzondere Werken, blijkt, dat hy niet wist, dat 3 *Idus Maji* is den *Der-tienden Mey*; noch dat 3 *Idus*, in den Latijnschen Almanak, altijd is de 11 of 13, noit de 10 dag der Maand. Ten twee-

B. I. den, dat Ludgaard in 1005 *van droefheid* gestorven is, be-
 7.689. wijst hy uit Kolijn 7. 665. doch die sprak, gelijk alle onze
 anderen, van *tien jaaren vroeger*; en is zo te verstaan, dat
 zy *van droefheid* gestorven zou zijn op de tydinge van het on-
 geluk, haaren Gemaal in 't byzonder overgekomen. Ten
 derden, dat Keizer Henrik zyner Vrouwen Zuster te hulpe
 kwam in 1005, bewijst hy, Hist. p. 237. uit Melis Stoke fol.
 25. 7. 1. dat is B. I. 7. 1011. daar onze Dichter spreekt van
 't jaar 1018, dat is *dertien jaaren laater*; en zegt,

*En bem wort helpe des gbelike
 Ghesent van Keijser Heinrike,
 Een Hertogbe, de Godevaert biet.*

Doch van Loon haalt alleen de twee eerste regels aan. Zie
 ondertusschen hier eene korte schets van van Loons Manier
 van Bewyzen, welke heerscht in en door alle zyne Werken.
 Daarmen echter moet byvoegen, dat de aanhaalingen der ei-
 gene woorden uit oude Schryveren, die de wereld reeds te
 lang bedroogen hebben, dikwils, met opzet, verminkt zijn;
 zodaanig dat het somtijds een vervalsching mag heeten. En
 zo heet ik, onbewimpeld, de laatstgemelde uit onzen Dich-
 ter; daar, vooreerst, *bem*, te weeten *Diederik*, zoude bete-
 rekenen *Ludgaard*: Ten tweeden, *de Keizer zondt Hertog
 Godevaard tot bulpe van Diederik in 1018*. zoude betekenen,
de Keizer kwam in persoon tot bulpe van Ludgaard in 1005.
 Ten derden, en ten bewyze dat hier ook bedrog onder
 schuilt, in die drie vaarzen van Melis 1011-1013, wordt ge-
 zeid eene onwaarheid, waarvan wy aldaar, en die van Loon
 zelve wel gezien heeft, als blijkt uit zijn eigen verhaal van dat
 geval p. 274. daar hy zegt, *dat de Keizer aan dien Hertog be-
 vel gaf, om de Vriesche volkplanting zijns Neefs, Diederiks,
 gewapenderhand uyt te rooyen*. Hoe zalmen dat noemen?

Zo verminkt hy ook twee andere Getuigen, Hist. p. 237.
 uit de welken hy in 't byzonder bewijst, dat Keizer Henrik
de gansche Vasten te Tbiel zoude doorgebracht hebben. Eerft
 beroept hy zich op *Annal. Hildesb. IV. ann. 4. Henrici II*
 (en waarom niet eenvoudig, *ad ann. 1005?* want dat jaart-
 taal staat 'er ook, maar niet *IV. ann. 4*) en voorts op den
 gemelden Sax. Annalist *ad ann. 1005*. wiens woorden, als de
 klaarsten, schoon anders by beiden de zelfden, aldus luiden:
*Anno D. Inc. MV Rex Natale Domini Thorneburb feriavit,
 et in partibus Saxonie usque ad tempus Quadragesime: in*
 Qua-

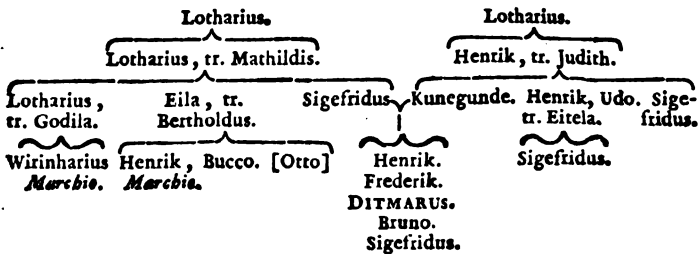
Quadragesima autem Thiele degebat. Zie daar den Keizer te B. I. Thiel. twee oude Schryvers getuigen 't. Maar wat deedt hy 7.689x te Thiel? Hy *vervaardigde*, volgens van Loon, *eene vloot*, enz. Maar wie zegt dat? niemand dan van Loon, die hier wel hadt mogen uitrekenen, hoeveel tijds 'er valt tusschen de *Vasten* en 't *Paaschfeest*. Want beide zyne getuigen laaten onmiddelijk op de aangehaalde woorden volgen, zonder eenig onderscheid; *Pajcha vero Aquisgrani celebravit*: en 't Paaschfeest (toen 1 April) vierde hy te Aken. Hadt van Loon die vier woorden in zyne aanhaalingen niet achter gelaten, men zou aanstonds gezien hebben, dat de Keizer, immers volgens die twee Getuigen, van *Thiel*, vertrokken was naar *Aken*, en geenszins naar *Westvriesland*.

Maar wat zullen wy zeggen van die twee Getuigen zelfs? Vooreerst, dat de een den anderen naarpraat; en zy dus te saamen maar éenen Getuigen uitmaaken, die schreef of zeide het geen hy niet wist. Want, gelijk ik beloofd heb te zullen bewyzen, het is *onmogelijk*, dat Ditmarus die woorden, zo dikwils door van Loon bygebragt, heeft kunnen schryven. En, dit bewezen zijnde, zal ook alles, wat de jongstgemelde twee Getuigen by van Loon verhaalen, in rook verdwynen. Zy spreken, en zo doet ook van Loon, van 't jaar 1005. en dit jaar wordt, onder weinigen, by Ditmarus uitgedrukt in 't begin van zijn Zesde Boek. In 't laatz van 't voorgaande p. 57. lin. 34. zeide hy, dat de Keizer het Kersfeest vierde in *POLITH*; en dat is niet in *Tborneburg*, gelijk de twee anderen zeiden. en dit is 't begin van 't jaar 1005. In de maand February hieldt hy, B. VI. eenen Landdag in Saxen; en krijgt tyding, dat zyne Beyerfchen veel overlast leeden van den Poolfchen Boleslaus; tegen welken hy aanstonds te velde trekt; doch keert, onverrichter zaake, te rugge: en komt te *MERSBURG*; daar hy toestel maakt om een' krijgstogt te doen naar *Lombardyen*: komt te *MAAGDENBURG*; vandaar te *REGENSBURG*, daar hy XII Kal. Apr. of 21 Maart, eenen Landdag houdt: voorts te *AUGSBURG*, daar hy der Keizerinne verlof geeft naar Saxen te rug te keeren, onder 't geleide van Tagmo Aartsbiffchop van Maagdenburg; door wien *DITMARUS*, *DIE DIT SCHREEF*, verzocht was te *AUGSBURG* te komen; gelijkze ook vandaar te saamen, met de Keizerinne Kunegunde, zijn wedergekeerd. De Keizer, zynen togt voortzettende, vierde het Paaschfeest aan de

B. I. de overzyde van 't Gebergte, in het vlakke veld, aan de rivier de BRENTA. Hoe verre zijn wy hier, zo van Aken, als van Tbiel en van Westvriesland? Is het dan wel mogelijk, dat Ditmarus geschreeven hebbe, dat de Keizer, in die zelfde tijd, de Westvriezen zoude bedwongen hebben? Doch ik mag my over de Uitgaave van Ditmarus, die van Loon aanhaalt, niet nader uiten, voor dat ik de zelve gezien zal hebben: en genoeg my nu, den Leezer, dieze bezit, aan te wyzen het geene wel onderzoeks waardig is.

Maar, zal licht iemand vraagen, staat dan in de eerste Uitgaave van Ditmarus ook niet, dat Diederik, Ludgaards zoon, was een Neef der Keizerinne? Ja. het staat 'er L. VIII. p. 112. l. 22. *Imperatricis nostræ Nepotem Tbidricum*. Was dan die Tbidricus een ander dan onze Graaf Diederik? Neen. hy was 't zelf. Zie daar dan, met den eersten opslag, een bewijs, daar geen praaten tegen valt. Want *Nepos* betekent, by de Schryvers der Middenste eeuwen, eenen Broeders of Zusters Zoon. 't Is waar. maar dat het alleen in die, en in geene andere, betekenis zoude voorkomen, is eene onderstelling, die valsch is. En dewijl het hier aankomt op de meening van Ditmarus, die, als bekend is, somtijds Latijn op zich zelve sprak; zo is hier niet de Vraag, wat anderen, maar alleen, en bepaaldelijk, wat Ditmarus door *Nepos* verstonde? Reineccius heeft voor zyne Uitgaave geplaatst eenige woorden van den Schryver, die hy meende uitlegginge noodig te hebben: en daaronder *Nepos*, dat ergens in dit Werk zoude betekenen *Avus maternus*, dat is, *Moederlyke Grootvader*. Hoe vreemder my dit voorkwam, hoe meer ik misnoegd was, dat hy de plaats niet aanwees, waar zulkste vinden was, opdat ik het zelf mogt onderzoeken. Want schoon my dit hier wonderlijk in mijn kraam zoude dienen, en op het gezag van Reineccius, by verre de meesten, lichtelijk ingang zou vinden; ik kan echter van my zelve niet verkrygen, den Leezer iet wijs te maaken het welk my, na een naauwkeurig onderzoek, gebleeken is valsch te zijn. De plaats, daar Reineccius 't oog op hadt, heb ik gevonden L. IV. p. 40. daar hy, nevens de woorden, *Nepos meus Marchio Henricus*, op den kant zette, *Avus maternus*. doch gansch kwaalijk. En dewijl wy ons bepaalen zullen tot het Geslachte van Ditmarus, laaten wy dit Tafelken voorafgaan, door Reineccius zelve opgesteld.

Lotha-

Dus was Ditmarus gesprooten uit de Graavelyke Huizen van *Waldbeke* en van *Staden*. Tweemaalēn spreekt hy van zynen *Grootvader Henrik*, eenen bloedverwant, *consanguineus*, van Keizer Otto den Grooten; en noemt hem telkens, niet *Nepos meus*, maar *Avus meimet*, L. II. p. 22. en L. III. p. 28. het welk zijn uitschryver, de Sax. Annalist, op de jaaren 969 en 975, wel uitdrukte door *Comes Henricus de Stadbe*. doch tevens lasthertig zwygende van Ditmarus, dien hy uitschreef. Maar L. IV. p. 40. sprak Ditmarus van den Zoon zyner Moeye *Eila*, den *Markgraaf Henrik*: die daarom ook by den Annalist, op 't jaar 994, in 't zelfde verhaal genoemd wordt, *Henricus qui Marcibiam habebat*. Dees Markgraaf hadt eenen voornaamen Dienstman des Bisschops van *Wirtsburg* de oogen doen uitsteeken: waarop hy gebannen wordt. Maar zich eerlang met den Keizer en Bisschop verzoend hebbende, werd't hy, nevens den Markgraaf *Lupold*, door den Bisschop genoodigd en wel ontvangen; welke *Lupold*, speelende met de zynen, door eenen vriend van den geblinden, met een' pijl, zulks getroffen werd't, dat hy twee dagen daarna overleedt; schoon hy tot dat stuk noch met daad, noch met raad, geholpen hadde; *innocens in facto predictæ actionis, et in consilio*. Uit welke woorden blijkt, dat niet de schuldige *Henrik*, maar de onschuldige *Lupold* dood bleef. Zodat *Reineccius*, buiten de taalfout van *Nepos* te verklaaren door *Grootvader*, ook in 't Leeven van Ditmarus p. 1. twee Historische onwaarheden stelde; niet alleen, dat des zelfs *Grootvader Henrik* dat geweldige stuk uitgevoerd hadt; maar ook, dat hy op die wyze in 994, toen hy waarfchynelyk al eenigen tijd was dood geweest, het leeven verloor. Allerzekerst is, dat Ditmarus zyne *Volle Neeven*, of *Zusterlingen*, gewoon was zijn *Nepotes* te heeten. 't Welk nergens klaar

B. I. er blijkt, dan L. V. p. 55. daar hy dien zelfden *Henrik* eerst
 †.689. noemt *Bertoldi Amitaque meæ Filius*; en daarna *Nepos meus*.
 Ditmarus weder L. VI. p. 71. *Nepos meus Marchio Wirinbarius*:
 welken *Wirinbarius* *Reineccius* in zyne Kanttekening
 aldaar, noemt *Zoon van Lotbarius*, en *Kleinzoon van Wirinbarius*.
 't Is waar; en nochtans kwaalijk gezeid, omdat niemand, uit die
 woorden, iet anders verstaan kan, dan dat *Lotbarius* een *Zoon van
 Wirinbarius* zoude geweest zijn. Neen. Zijn vrouw *Godila* was de
 Dochter van *Wirinbarius*. En zy was het, die haaren eersten *Zoon
 Wirinbarius* noemde naar haaren Vader: gelijk duidelyk te leezen is by
 Ditmarus L. IV. p. 42. De Schryver verhaalt daar, hoe Graaf *Dedo*,
 boven gemeld, des zelfs Neef *Wirinharius* trachtte te brengen in
 haat van den Keizer: en vervolgens, hoe de zelfde *Wirinharius*, met
 hulpe van *Frederik*, Graaf *Dedo* overviel en van 't leeven beroofde.
 Deezen *Frederik* noemde Ditmarus *Fratrem meum*, mynen Broeder.
 De Annalist, die hem genoegzaam letterlyk naarschreef, doch wederom
 niet goedvondt hier zynen wegwyzcr te noemen, gebruikte deezen
 omweg, noemende *Frederik*, *Zoon van zynen* [*Wirinharius*] *Oom
 Sigifridus*. waardoor die *Frederik* wel onbekend hadt konnen
 blyven, zo wy Ditmarus niet hadden. Onder tusschen stemt die
 beschryving van den Annalist ganschelyk overeen met het bovenstaande
 Tafelken, dat my hier veele woorden doet spaaren. Zo noemde ook
 Ditmarus L. IV. p. 41. *Sigifridus*, *Zoon van zynen Moederlyken Oom
 Henrik*, eveneens *Nepos meus*; de Annalist col. 357. *Zoon van Graaf
 Henrik*. Zodat ten vollen blijkt, dat Ditmarus het woord *Nepos*
 doorgaands gebruikte om de *Zoons van Oomen en Moeyen* aan te
 duiden. En ik acht, dat dit overvloedig genoeg is, om te bewyzen,
 dat *Nepos Imperatricis*, gelijk hy onzen Graaf *Diederik* noemde,
 wel te kennen geeft, dat *Diederik* een *Neef der Keizerinne
 Kunegunde* was, maar geenszins, dat die Keizerin *Kunegunde*
 geweest zoude zijn *Moeye van Graaf Diederik*, of *Zuster van
 Ludgaard*. En deeze band van Zusterschap nu los gemaakt zijnde,
 zullen wy 't hierby laten.

†.691. †. 691 (*Crosana*) Van Loon is, in zijn gemelde Aantek.
 op Kolijn p. 247. zo edelmoedig, dat hy, geen gering medelyden
 betoont te hebben met alle onze andere Kronijkschryvers,

vers, en zelfs met lieden van geleerdheid in zyne dagen, die **B. I.**
Luugaard en *Theopbania* voor Zusters hielden. Die geleerde **†. 691.**
 Mannen zijn dan wel verplicht, op hun beurt, medelyden te
 hebben met van Loon, daar hy zulks verdient. Hy bewijst
 aldaar, dat *Theopbania* geweest is de Dochter van *Romanus*
 Keizer van 't Oosten, uit den Continuator van *Regino* op 't
 jaar 767, in plaatse van 967. en dat die zelfde *Theopbania*
 geweest is de Vrouw van den Westerschen Keizer *Otto II*,
 uit *Sigebertus Gembl.* op 't jaar 971. En het was op 't ge-
 zag van die zelfde Schryvers, dat hy te vooren p. 231. *Theo-*
phania noemde DOCHTER van *Romanus*, NICHT van *Joannes*,
 en STIEFDOCHTER van *Nicephorus*; drie Oostersche Keizers.
 Daar het geen groote kundigheid onderfelt, dat hy *Joannes*,
 den Moorder en Opvolger van *Nicephorus*, voor den zelven
 noemt: *Romanus* storf 16 Maart 963. *Nicephorus* werdt ver-
 moord en opgevolgd door *Joannes Zimisca* in December 969.
Nicephorus was getrouwd met de Weduwe van *Romanus*:
 en *Joannes* met de Dochter van den zelfden *Romanus*, *Theo-*
dora genoemd. Waaruit aanstonds opkomt, dat *Theopha-*
nia, aangemerkt als *Dochter van Romanus*, en *Stiefdochter*
van Nicephorus, was de *Schoonzuster van Joannes*. Maar in-
 dien van Loon zyne eigen Getuigen verstaan hadt, zy zou-
 den hem beter onderricht hebben. Want de Continuator van
Regino verhaalt wel, dat Keizer *Otto I*, in 't jaar 967, Ge-
 zanten afvaardigde naar CP. om de *Dochter van Romanus*, de
Stiefdochter van Nicephorus, die toen op den troon zat, voor
 zynen Zoon *Otto II* ten huwelijk te verzoeken. Maar *Sige-*
bertus, op 't jaar 971, verhaalt, dat *Joannes*, die toen re-
 geerde, zyne *Nicht* zondt tot een Bruid voor den jongen
Otto: maar geenszins dat die *Nicht van Joannes* zoude ge-
 weest zijn de *Dochter van Romanus*, of de *Stiefdochter van*
Nicephorus. want dat is zo niet. En zo is ook niet, dat
Theopbania zoude geweest zijn de *Dochter van Romanus*.
Otto zondt Gezanten, om de Dochter van *Romanus* voor
 zynen Zoon ten huwelijk te verzoeken. Is dit een be-
 wijs, dat dat huwelijk inderdaad voltrokken geweest is? dat
 leert de dagelyksche ondervinding anders. Ik zeg noch meer;
 en zelfs, dat die Dochter, door die Gezanten, noit ten hu-
 welijk verzocht is. Want zy werden, op hunne reize der-
 waarts, door de trouwelooze Grieken vyandlijk overvallen,
 sommigen gedood, eenigen gevangen, weinigen ontvlucht-
 tende

B. I. 7.691. tende om de tyding te brengen aan Otto den Grooten, die terftond, tot wraak deezer belediging, een goed leger in Kalabrien zondt; die de Grieken sloegen en verfloegen, den gevangenen den neus affneeden, hun in Kalabrien en Apulien zwaare fchattingen opleiden, en met grooten roof wederkeerden. Dit ongeval was oorzaak, dat het volk te CP. tegen Nicephorus opftondt, die eindelijk, door lift van zijn eigen Vrouw, en door de hand van Joannes, van 't leeven beroofd werd. Dees, in zijn nieuw gebied, voor al zoekende de vriendschap van den gehoonden Otto te winnen, zendt, met prachtige gefchenken en een treffelijk gevolg, *NIET de begeerde Maagd, MAAR zyne eigen Nicht, THEOPHANIA gebeeten*: waardoor Otto zich liet bevredigen, niettegenftaande sommigen die *onverzochte Maagd* wilden te rugge zenden. Zie dit ganfche verhaal by Ditmarus L. II. p. 18. uit wien ik 't ontleend heb, en dien van Loon, hoe dikwils hy zich ook op dien Schryver beroepe, noit fchijnt geleezen te hebben. H. Meiboom, Not. ad Witichindum Mon. in Meib. Rer. Germ. T. I. p. 701. heeft, uit die plaats van Ditmarus, voorlang aangemerkt, dat *Theopbania*, Vrouw van Otto II, eene andere geweest is dan de Dochter van Romanus, die Otto I zynen Zoone toegefchikt hadt. Maar hy deedt vergeeffiche moeite om te ontdekken wie haar Vader geweest zy. Het welk ik thans niet geloove dat ergens te vinden zal zyn. Eveneens heb ik lang geoordeeld over den Naam der Dochter van Romanus; daarmen niet fterk naar gezocht heeft, omdatmen in de vafte verbeelding was dat zy *Theopbania* hiet. En zelfs die geen, die haar ANNA noemen, laaten haartevens den anderen naam behouden. Jac. Basnage, in zyn Thef. Monument. T. III. p. 50 (r): ANNA vel THEOPHANIA, a Nicephoro Imp. prognata: *bancque Luitprandus juffu Ottonis I in matrimonium postulavit pro Filio Ottone II, an. 968.* Deeze Aantekening is, buiten twijffel, ontleend uit die van Henr. Canifius, wat verder voorkomende, *ibid p. 75 (o): THEOPHANIA five ANNA, quam Otto I Filio petiverat per Luitprandum in Legatione ad Nicephorum Imp.* Daar echter niet gezeld wordt, dat zy de Dochter van Nicephorus zoude geweest zijn. Dewijl ik nu vaftelijk vertrouwe, dat Canifius den naam van ANNA by eenen geloofwaardigen Schryver gevonden heeft, zal ik daarin beruften: Mids wy, onder die twee Naamen, ook twee Perfoonen verftaan. Dus houd ik

Ik ANNA voor de *Dochter van Romanus*; en THEOPHANIA B. I. voor de *Nicht van Joannes*. De eerste was, volgens DITMARMARUS, de *desiderata*; de tweede, de *non desiderata virgo*.

†. 722 **Diederik van Holland**) zo wordt Diederik in den †.722: Brief niet genoemd. Het verdient evenwel zyne opmerking, dat Melis zo spreekt; gelijk ook vroeger †. 695. *Arnoude van Hollant*. En niet alleen Melis; maar ook Albericus, op 't jaar 1018, *Arnulphus Hollandensis*. Dit gaatmen voorby. Maar omdat één enkele Hermannus Contractus, die geboren was aan den Donauw, en zijn leeven doorgebracht heeft in het klooster Reichenaw, Graaf Diederik IV noemde *Markgraaf van Vlaardingen*, zo heeftmen niet alleen zulk een Markgraaffchap in ons Land gesticht; maar weet het ons ook in nieuwe Historien en Landkaarten bepaaldelijk aan te wyzen. Ja het is, van de Douzaas af tot nu toe, door geleerden en ongeleerden, in dicht en on dicht, bevestigd geworden: Laat ons eens zien, hoe het bewezen is door van Loon. Hy zegt eenvoudig, dat het *Graaffschap Vlaardingen ook wel als een Markgraaffschap in de oude schriften genoemd wordt*. Ten bewyze beroept hy zich p. 74 (4) op deeze woorden van Contractus an. 1046. *Subsequitis diebus navali expeditione in PHLADIRTINGAM, fretum trajiciens, pagum quendam, quem Theodericus MARCHIO sibi usurpaverat, ab eo eripuit*. Hier ontbrekt, aan 't hoofd, *Rex Paschale festum apud Trajectum, Fresie urbem, egit, et subsequitis, &c.* gelijkge by hem zelven zien kunt p. 296 tweemaal, eens by (4) andermaal by (6) en op Kolijn p. 327. †. 812. Wat zegt nu Contractus? Hy zegt „ dat de Keizer, van Utrecht, over eene „ zee-engte, gevaaren is naar *Vlaardingen*; en zich meester „ gemaakt heeft van zeker *Pagus*, of land, het welk de „ *Markgraaf* Diederik ten onrechte in bezit genomen hadt.“ Wat mensch kan hieruit leezen, dat Diederik geweest is *Markgraaf van Vlaardingen*? Dit laatste zeggen echter ook Douza, Scriverius, Miræus, Buchelius. Maar die hadden zekerlijk het oog op 't geenemen lang daarna leest, op 't jaar 1047, *Theodericus de Phladirtinga Marchio*. Maar, wat is dat? Is het, **DIEDERIK VAN VLAARDINGEN, Markgraaf**? Of is 't, **Diederik, MARKGRAAF VAN VLAARDINGEN**? Het onderscheid dier bewoordingen, zoude ik met voorbeelden konnen bevestigen. Doch 't is der moeite niet waardig. Want

R

hoe

B.I. hoe Hermannus 't ook mag gemeend hebben, hy was altijd vergift: zijnde hy zekerlijk te tellen onder die Vreemdelingen, waarvan Douza zeide, *quibus distinctio illa gentium populorumque minus innotuerat*. Zijn tydingen luiden, dat de Keizer naar *Vlaardingen* was gevaaren, 't welk Graaf *Diederik* toekwam. En geen kennis hebbende aan deezen persoon, noemde hy hem *Diederik van Vlaardingen*. Voor 't overige was 't in die eeuwen gemeen, de woorden, *Marcbio* en *Comes*, nu en dan te verwisselen. Dat hy *Utrecht* noemt eene *Stad van Vriesland*, is in hem te verschoonen: niet in van Loon, dat hy, van dit geval spreekende, en dus in 't midden der Elfde Ecuwe p. 296 a. *Holland*, of *Vlaardingen*, simpelk noemt *Vriesland*.

†.745. †.745 Dit recht willen wi dat hem coemt) in *A* dat hem an coemt. wy volgen hier de Andd. Maar 't geen Melis in deezen regel zegt, staat niet in den Latijnschen Brief, die my hier gebrekkelijk schijnt: — *in proprium tradidimus. in Comitatus ita nuncupatis, Masalant, Kinbem, Texla*. Of, gelijk by *Scriverius*, *tradimus: et in Comitatus*. Dit doet my denken, dat daar iet diergelijks achter het woord, *tradidimus*, uitgevallen is. En zo hebben ook anderen gedacht. Van Rijn op de Oudh. van Noordholland II. p. 77. vult het gebrek aldus aan; *al bet welke gelegen is*: en plaatst onder 't Graaffschap van MAASLAND *de landen tusschen de Lier en den Yffel*: onder 't Graaffschap van TEXEL *bet Landfchap van Texel* (waarop ik nu geen aanmerking zal maaken): en HET ANDERE onder het Graaffschap van KINHEM. Wat was nu dat andere? Vooreerst, *Zonnemare* of *Sunnemere*; en dat plaatst hy in *Schouwen*: voorts, het geene gelegen was tusschen de wateren *Medemelec* en *Cbinneloes*. En dus zou het Graaffschap van *Kinbem* zich uitgestrekt hebben *van Zonnemare in Zeeland tot omtrent de tegenwoordige Stad Medemblik toe*. Was dan dit de meening van van Rijn? Neen: 't was een gebrek van oplettendheid. Zou hy zulk eene uitgebreidheid aan *Kinbem* hebben kunnen geeven, juist ter zelve plaatse, daar hy den Heer *Alting* bestraft, omdat die ons het Land van *Texel* door een onmatig vergrootglas hadt doen zien? Zie wat van Rijn deswegen, breedvoerig, gezeid heeft p. 69-77. Maar dewijl *Alting* telkens met zulk een verzekering spreekt van die verschrikkelijke overstromingen in de Der-

Dertiende Eeuwe, door welken de landen, tusschen Enk-^{B.I.}huizen en Staveren, in eene Zee veranderd; en zulk een ^{7. 745} groot gedeelte van het Land van Texel, als reikte van het tegenwoordige Texel tot Medemblik, alleen uitgezonderd het Eiland Wieringen, door de woedende golven ingezwolgen, en Wieringen toen eerst van Texel afgescheurd, zoude zijn; heb ik dienstig geacht, de ongegrondheid, de nietigheid van dat vertelsel wat duidelyker in 't licht te stellen. Men beschouwe zyne Landkaarten voor het Tweede Deel, vooral Tab. VII. waarin hy, opzettelyk, vertoont den staat van het Vrye Vriesland, benevens dien van de Zuiderzee, tot de Overstromingen der gemelde Dertiende Eeuwe toe. Tot bewijs van welken hy zich beroept op *Emo* en *Menko*, Eersten en Derden Abt van Wittewerum, als Ooggetuigen. Dit zijn zyne eigene woorden by *FLĒHUS*, *FLI*: *De eluvionibus bijse nemo certiora ad Posteror reliquit, quàm Antistites nostri Werumenses ceu testes oculati Emo et Menco, quorum Membranas apud me esse dixi vivente altero descriptas.* Hy hadt dan die Kronyken, op perkament geschreeven by 't leeven van Menko zelve: en dit zegt hy in een lang bearbeid Werk, welks Voorrede hy schreef, of tekende, te Groningen den 6 Nov. 1698. Ant. Matthæus heeft deeze Schryvers uitgegeeven in het Derde Deel der *Analecta*, welks Opdragt hy schreef, of tekende, te Leyden den 1 Nov. 1699. In welke Opdragt hy, met de uiterste dankbaarheid, erkent, dat hy 't Afschrift op perkament (want hy hadt ook een ander op papier geschreeven) het welk hy in zyne Uitgaave gebruikt en gevolgd heeft, van den Heere Menso *ALTING* gunstiglyk ontvangen hadt. Matthæus, die, als bekend is, zich haastte met uitschryven en uitgeeven, heeft dan tijdsgenoeg gehad om het zelfde Afschrift, dat Alting gebruikt hadt, uit te schryven, en in 't laatste van 't jaar 1699 uit te geeven; nadat de Heer Alting, zijn Werk voleindigd, en ter drukpersse overgegeeven hebbende, het zelve niet meer noodig hadt. Wy hebben dan in de Uitgaave van Matthæus het zelfde afschrift waarop Alting zich beroept. Wat getuigen nu, in de Uitgaave van Matthæus, die twee Abten, Emo en Menko? Zy getuigen, vooral de eerste, van zeer zwaare en malkanderen kortelyk volgende Watervloeden, die veroorzaakt zijn door het overstromen der *Eems*, daar zy naaft by lagen, en waardoor zy dikwils

B. 1. schade leeden. Daarvan waaren zy ooggetuigen, dat beschryven zy. Maar van de *Zuiderzee*, van de afscheuring van *Staveren van Enkhuizen*, van *Wieringen van Texel*; met één woord, van alles wat Alting, op hun gezag wilde doordryven, is by hen geen woord te vinden. En hoe konden zy getuigen 't geene zy niet wisten, niet gezien hadden? 't Is noodig datwe Alting zelven hier weder hooren. zo spreekt hy op 't woord *WIRON: Texlensis Pagi quondam pars continens, forte et Comitatus, Seculo XIII primum avulsa, et sensim imminuta. Nomen Tractui facit Inventarium Bonorum Trajectensis Ecclesiae, VILLA WIRON, a WIERE, alga marina juxta nascente, aggerum insigni munimento.* Maar dat loopt vast. De Lijst der Utrechtsche Kerkgoederen behoort tot de *Negende Eeuw*; daarin wordt *Wieringen* gemeld, onder den naam van *Wiron*. Hoe is 't nu mogelijk dat dat Land (*Terra*, niet *Villa*) zynen naam gekreegen hebbe van het *Wier*, dat daar omstreeks zeer overvloedig door de Zee wordt opgegeeven, indien het, noch tusschen de drie en vier eeuwen daarna, dat is tot in de *Dertiende Eeuwe*, niet alleen vast land zoude geweest zijn, maar zelfs in het harte des lands gelegen hebben; en geen zee daar heinde noch by kwam? want zo vertoont Alting het in zyne Kaart. Ten waare men ons bewyzen kon, dat het *Wier*, 't welk Junius in *Batav. p. 303.* en *Douza Ann. p. 286.* noemden, *maris ejectamentum in propinquo*, voor negen of tien eeuwen op 't land plag te wassen. Immers, hoe dit zy, hadt Alting die Utrechtsche Lijst, op de welke hy zich beroept, met aandacht geleezen, hy zou anders geredeneerd hebben. Want vooreerst vindtmen daar, naby 't einde, genoemd het *EILAND TEXEL*. En 't geen aleromstandigst is, te vooren staan daar geboekt als een eigendom van *S. Maarten*; in *TEXLE*, een derde deel: in *WIRON*, twee deelen des ganschen Lands, met de Kerken der beide Landen: in *VAROTH* van gelyken: *midsgaders de Tien den der SCHEPEN*, die daar, door 't geweld der Stormwinden worden aangedreeven, en der gevonden goederen omdat daar geen Tol is. Wat *Varoth* zy, weet ik niet: mogelijk de *Waard*, nu een Zandplaat, toen een bewoond Eiland, Oostwaarts van *Texel* en *Wieringen* gelegen, en met de zelve eenen driehoek maakende. En zo moeten 'er dan, in de *Negende Eeuwe*, tusschen *Texel* en *Wieringen*, reeds, van tijd

tijd tot tijd, fchepen door ftorm vergaan, of op die Eilanden B. I. gebleeven zijn.

†.745.

†. 782 opheffen) Alk. verklaart dit door *ontgraven*; waar-†.782. in ik nu wel wil beruften, fchoon ik lang van gedachten geweest ben, dat onder dit woord hier wat meer moest verftaan worden, omdat Melis zegt, dat zulks gefchied is omdat Jeroen een Martelaar genoemd werdt. Want men *ontgroef* geene Heiligen, dan om hun, geheel of ten deele, eene aanzienelyker en verhevener plaatfe te geeven. te wecten, nadat zulk een Sint aan eenen Monik of ijhoofdige Nonne, in een gezigte geopenbaard hadt, dat hy niet ruften kon daar hy lag; gelijk ook S. Jeroen verklaard hadt, dat hy te Noordwijk niet wilde blyven maar naar Egmond vervoerd worden. Dit noemdemen, als met een eigen woord, in 't Latijn, *levare, elevare*; in het Duitfch *verheffen*. Dom Filipe le Cerf, Biblioth. de S. Maur, Art. MABILLON p. 222. *ce fut dans ce 7. fiècle qu'on commença de LEVER les corps de terre, et de transporter les Reliques.* Annalista Saxo ad an. 1126. *Corpus S. Conradi de tumulo honorifice LEVATUM est, quem tunc et prius Deus per multa Miracula glorificaverat.* En dit was altijd verzeld, en gevolgd van Mirakelen; want die leidden het water naar de molen, en bragten de Saus op den Vifch der Moniken. De zelfde op 't jaar 1132. *Corpus S. Godebardi, Hild. Episcopi, cum magna Miraculorum declaratione ELEVATUR.* Chron. Episc. Metenf. by d'Achery Spicil. T. II. p. 229. *Hic Herimannus Praeful, admonitus visione, sanctum LEVAVIT ab humo Clementem primum Doctorem Metensium.* Zie ook Broeder Jans Kronijk van Egmond c. 8. daar hy fpreekt van de VERHEFFINGE, of, de ELEVATIONE corporis S. Adelberti. Zie hier de Vertaaling van zijn Latijn, uit de Holl. Kronijk Divif. IV. c. 14. omdat de fpreekwyze daar beter, dan ik elders aangemerkt heb, wordt opgehelderd: *Defer Nonnen openbaerde dye beylighe Confeffoer S. Aelbrecht in baer fape, feggende en bevelende, datmen fijn alrebeyligheftē, dat gelikē andere lichamen en gebeenten diepe inder aerden leggende [was], op soude graven, en HOGE VERHEFFEN soude, en allen menfchen thonen, om den kerften menfchen te exciteren en verwrecken tot devocien: dat is, tot giften en zogenoemde aalmiffen.* Wouter van Heyft, onlangs door le Long uitgegeeven, p. 110. *Anno 1027 wert finte*

B. I. *sinte Macharius gbecanonizeert, ende gbetranslateert, ende*
 †.782. VERHEVEN tot Gbent in Vlaenderen. Arn. de Bevergerne,
 Chron. Monast. by A. Matth. T. V. p. 30. in den tiden wairtb
Sinte Elisabeb, de Lantgreffinne van Hessen, VERHEVEN ende
canoniseert. Te vooren p. 9. van den derden Bisschop Al-
 fridus: *de was utermaten innich, oetmoedich und billich; son-*
der be en is nicht VERHEIVEN. 't Welk daar op den kant, on-
 kundig genoeg, verklaard wordt, *elatus, arrogans.* Die Bis-
 schop WAS (by zijn leeven) *beilig*; maar IS (na zijn dood)
 niet *verbeven.* En zo weder aldaar p. 14. *deffe wert billich*
gebolden, maer be en is niet VERHEVEN. Ondertusschen is 't
 waar, dat de Moniken hunne Sinten, al dikwils vry *arrogant,*
 na der zelve dood, doen spreken. En wien hebben wy
 hier nader dan onzen Jeroen, die, volgens de Holl. Kron.
 Div. V. c. 16. eenen ouden man openbaarde en vermaande; *dat*
gbi mijn reliquien en gebeenten, als inder aerden vergeten op-
boeren en VERHEVEN sult, op dat allen menschen kenlick mach
werden, van wat groter verdiensten ICK by God den Here
bin. Zie daar Jeroen ook *verbeven.* Maar onze Dichter geeft
 eenvoudig te kennen, dat die Martelaar, die bevoorens ge-
 legen badt te Noordwijk, toen lag te Egmond. En Meer-
 hout spreekt slechts van eene verplaatsinge, op 't jaar 985.
Iste Theodericus reliquias S. Gereonis Martyris, ipso revelan-
te, de Nortga, ubi ipse monuit, collocavit. Doch dit is, bui-
 ten twijffel, verminkt. Want de woorden, *ubi ipse monuit,*
 zijn niet betrekkelijk tot *Nortga,* maar tot *Egmond,* dat hier,
 voor de zelve, uitgevallen schijnt. Molanus in zijn Natales
 SS. Belg. 17 Augusti, zegt, dat het hoofd van S. Jeroen te
 Noordwijk bleef, daar hy gemarteld was; maar dat het lig-
 haam, kort daarna, niet zonder Mirakelen, na eene drie-
 daagsche vasten, vandaar overgebracht is naar Egmond. Zijn
 Mirakelen bestonden meest in het aanwyzen van verloren
 goed:

Rebus in amissis Ieron sapissime fulget.

Uit Meerhout en Melis kan ik niet bespeuren, dat hy toen
 noch Mirakelen deedt. Doch zie, zo 't u lust, de Holl.
 Kron. Divis. XXVIII. c. 42.

†.812. †.812 *Dus waer si Keiser de twee man) waer si is waa-*
ren zy. zie het ook IX. 840. In A staat hier, de twee iaer.
 Doch dat is, by verzinning, gesprooten uit †. 814. *daar twee*
iaer

jaer wel geplaatst is. Het Rijnwoord *an* wijst genoeg aan, B. I. dat *iaer* moet zijn *man*. Zo leezenwe VI. 418. *dander twee* †. 812. *man*. IX. 1.

Her Willam de iongbe man.

en II. 399. in *W*.

Dat een Here Coninc waert.

maar in *B* en *U*, niet *Here*, maar *Man*. Wat nu het zaakelyke betreft, zo worden de tyden wel aangeduid. Want Lotharis I is vijftien jaaren Keizer geweest tot 855. Lodewijk II twintig jaaren tot 875: en dus *longbe daer naer*. Karel II *alleen twee* jaar tot 877. Maar bezienwe eens, of Melis dit heeft kunnen schryven. Hy spreekt van drie Broeders, Zoons van Lodewijk I, en noemtze, volgens den rang hunner geboorte, zeer wel, *Lotbaris*, *Lodewijk*, *Karel*; welke laatste hier †. 815. tot meerder klaarheid, genoemd wordt *baer darde broeder*. Maar te vooren, daar hy van die zelfde Broeders sprak, was Lotharis †. 283 *doutste*; Karel †. 289 *doutste daer na*; Lodewijk †. 297 *de ionxte*. Daar dwaalde hy grootelyks. Maar uit die dwaalinge zelve is klaar, dat hy deezen brok niet geschreeven heeft. De Kaarlingen kwamen boven zeer wel, hier gansch niet te passe. Ook zijn de onkundigheden hier veel menigvuldiger dan daar. De drie naamen, *Lotbaris*, *Lodewijk* en *Karel*, passen wel op den rang, zo van de drie Keizers, als van de drie Broeders. Maar dees Keizer Lodewijk was niet de Broeder; maar de Zoon van Lotbaris; en zynen Vader in 't Keizerrijk opgevolgd. Hy liet noch Zoon noch Broeder na, toen hy in 875 overleedt. Maar zijn twee Ooms, *Lodewijk* en *Karel*, leefden noch. *Lodewijk* meende, als naaste Erfgenaam van zynen Neef Lodewijk, zich in 't bezit van het Keizerrijk te stellen: maar zijn jonger Broeder *Karel* was hem te gaauw. Dees Oom *Lodewijk* was *Koning van Duitschland*; de zelfde, die, niet in 868, maar in 849 (zie boven by †. 444) het Foreest Wasda schonk aan eenen Graaf Diederik. Hy storf in 876. en is noit Keizer geweest. De mislagen, die ik hier in onze Rijkronijk aantoon, worden niet gevonden by Meerhout; by wien echter de uitschryvers niet minder gebroddeld hebben met den bynaam van Pius. Koning Lodewijk, die een Zoon was van *Ludovicus Pius*, wordt daar tot tweemaal, an. 867 en 877, genoemd Zoon van *Lotbarius Pius*: het welk lijnrecht strijdt tegen het genmen 'er leeft an. 842. Dit is dan ook zekerlijk

R 4

van

B.I. van byzondere handen. An. 876 wordt gezeid : *Obiit Ludovicus Pius Imperator, filius Lotbarii Imperatoris, cui successit Carolus Calvus filius ejus Rex Francorum.* Al wat daar volgt is een onnut byvoegfel, en herhaaling van het geen eenige regels te vooren geleezen was. Men mogt 'er dan de pen wel doorhaalen. Gelijk ook noodzaakelyk diende te geschieden door de woorden *Pius* en *filius ejus*. 't Geen 'er dan overblijft is onberispelyk, en, zo ik meene, de echte hand van Meerhout. Want Keizer *Lodewijk II* is nooit gebynaamd *Pius*; en *Karel de Kaale*, die hem opgevolgd is, was zijn Oom, en niet zijn Zoon. Maar zijn Grootvader was de rechte en eenige *Ludovicus Pius*; en zijn Vader, *Keizer Lotbaris*, gelijk by Meerhout wel geleezen wordt. Waarom de Leezer gewaarfchouwd zy, dat hy ook de pen diene te haalen door deeze Kanttekening van A. Matthæus op de woorden, *filius Lotbarii*, luidende, *Non Lotbarii sed Caroli.* Want de waarheid is, *Non Caroli sed Lotbarii.* Hoeveel nutter hadt hy, op de volgende woorden, *filius ejus*, kunnen aantekenen, *Non filius sed patruus?* Noch eens is 'er, in de Kronijk van Meerhout, gebrabbeld met dien bynaam. An. 840 leeftmen : *Obiit Ludovicus Imperator.* Dees was de rechte *Ludovicus Pius*. Waarom dan die naam hier verzwegen? Maar in den naaftvoorgaanden regel wordt van des zelfs Vader *Carolus*, die *Magnus*, en niet *Pius*, gebynaamd werdt, gezeid, *qui cognominatus est Pius.* Doch 't is klaar, dat deeze woorden daar by verzinninge zijn ingesloopen, en datze verplaatft moeten worden achter de gemelde woorden, *obiit Ludovicus Imperator.* Al deeze haspelingen by Meerhout kunnen hersteld worden: maar niet, de gaaping van 72 jaaren, van 768 tot 840, juist de Regeeringstijd van Karel den Grooten en van zynen Zoon Lodewijk; ten waare iemand het geluk hadde van een volleedig *MS* aan te treffen.

*.943. * 943 hebben lui vereest) dat is, volgens Seb. *vereischt*: volgens Alk. en van Loon, *verjeest*, VERHAALD. Het is verstaan, vernomen. Doch voor *vereeft*, diende hier geleezen te worden *vreescht* of *ghevreescht* om het Rijm, gelijk V. 981. *Als de Vresen badden gevreescht.* daar de Andd. ook hebben *vereeft*, en Alk. het verklaart, *vereischt*, GEDAAGD. Het rechte woord is *Vreischtben*, *vreischte*, *gevreescht*, en komt hier dikwils voor; anders altijd wel

in **A**, meerendeels wel in **B**. maar altijd kwaalijk in **A**, ver B. I. voor vr. Beneden uit **A**, VII. 882. *Men vreischt in Hollant.* †.943. **B** vreischt: **A** vereischt: en daar is 't, volgensd Alk. ONTBODD. In 't zelfde Boek †. 491. *Doe bijt ghevreischte*, de Andd. *vereischte*: en Alk. verklaart het hier door VERSTROID. dat is te byster. maar beter VII. 1177. door WISTE, en noch beter IV. 1516. door VERSTOND: en IX. 458. door VERNAM. Zie verder V. 34. 641. VI. 48. 946. VII. 1177. VIII. 497. 932. 1238. 1341. in al welke plaatsen het ook in **B** onbedorven is. Br. Jan van Heelu p. 114.

*En boorden si den leeu brieschen,
Alfoe verre alsijt ghevreischen,
Waren si op tfelt of opt wout,
Dat elc vlowwe in sire gebewout.*

wederom p. 231.

*Want alse sciene alsi vreischen
Dat die Hertoge quam boven,
Gheberden si als liede die doven,*

Der Ystorien Bloeme f. 14 b.

*Mettien, alsict bebbe ghevreesst,
Quam daer dlicht so groet ———*

Died. van Assenede f. 2 a.

*Die niemare liep voren in die poort:
Die ierst ghevreischt, bi teltet voort.*

en f. 13 c. ——— dierste niemare

Die ic ghevreischen conde van bare.

Fragm. de bello contra Sar. †. 1505.

*Tbes vroude sib min sele
Unde vreischte iz oub vile gerne.*

dat is: Des verheugde zich myne ziel, en vernam het ook zeer gaarne. Roman van Limburg VI. f. 65 a.

Op dat die Coninc ghevreischen conde,

Walewein f. 16 c. en 25 b.

Om te vreeschene niemare,

en f. 17 a. *Hi wilde vreeschen niemare,*

Wat castele dat dat si.

en f. 4 d. *Storwic bier, sprac doe die bere,*

Menne ghevreeschte nemmermere

Waer dat ic becomen ware.

en zo meermaalen. Het is dan een mislag, datmen f. 57 d. leeft,

B. I.
*943.

Vallic doet enen bode varen,

En doet gheverefchen wat si menen.

voor ghevreeschen. en zo mede f. 52 c. verefchen voor vreeschen. Deeze verzinning is dan oud, en vreeschen heeft enkelijk voor verefchen moeten wyken. Der Sielen troest: *en reet veel landen om, en vereyffchede niet van finen vader.* Holl. Kronijk Divif. XII. c. 8. *Grave Dirck dit vereyffchende, enz.*

*.
1161.

*. 1161 *Robrecht de Vries*) zo genoemd, wilmen, na zijn Huwelijk met Geertruid, en het aanvaarden van 't bewind over *Holland*: zie Vaderl. Hist. B. VI. p. 177. Dit gevoelen is zo diep ingeworteld, en zo algemeen, dat het gevaarlijk schijnt het zelve noch in twijffel te durven trekken. Doch het is tweeszins te verstaan. Alsmen, enkelijk, op den Tijd ziet, is het eene allerzekerste waarheid: want hy is eerst de *Vries* genoemd na zijn *Huwelijk*, enz. maar als men zegt, dat hy zo genoemd is, omdat hy in *Holland*, dat toen *Vriesland* zoude geheeten hebben, regeerde (en dit is het algemeene zeggen) zo maak ik geen zwaarigheid van dat zeggen te verklaaren voor eene groote ongerijmdheid. Wy hebben by * 76. 292. en elders, van die brabbeling tusschen *Holland* en *Vriesland*, genoeg gezeid. Maar omdatmen, hieromtrent, zo algemeen, zo lang, geworsteld heeft met dien naam van *Robrecht de Vries*, zullen wy dien ophelderen alleen uit onzen Dichter, die te veel wordt misbruikt, omdatmen hem niet verstaat, en aan Alk. vraagt, wat hy zeggen wil. zo spreekt hy * 1155.

En want sijn vorsate Florens

Ghegoet was op der Vresen ebens,

Eer bem Hollant ane quam,

Hiet men doe, als ict vernam,

Grave van Vrieslant bi toenamen,

En vort wort Robrecht alte zamen

Ghebeten Robrecht de Vriesse mede,

Na finen vorsate; dus wilde de sede.

Dat is, vooreerst, te zeggen, dat *Robrecht de Vries* geheeten is, volgens 't gebruik van dien tijd, naar zynen Voorzaat *Florens*. En daar hebtge het gansche geheim, ten opzichte van *Robrecht*, waarover zo veel papiers nutteloos verklad is. Staat dan nu, verder, alleen te bezien, waarom
Flo-

Florens I *de Vries* genoemd is geweest. Melis zegt het zo B. I. duidelijk, dat zyne woorden naauwlijks eenige verklaringe **†**. noodig hebben: te weteen, omdat hy, Florens, 1161.

Ghegoet was op der Vresen cbens.

dat is, op de Heerlyke Rechten en Inkomsten van *Vrieslands*; in hier voegen, datmen hem ook noemde *Graave van VRIESLAND*. En wanneer was dat? Melis antwoordt:

Eer bem HOLLANT ane quam.

Waaruit noodzaakelyk volgt; eersfelijk, dat de toenaam, *De Vries*, zyn betrekking hadt tot *Vriesland* zelf, en niet tot *Holland*: ten anderen, dat, op eenen tijd, de twee Zoons van Diederik III genoemd zyn geworden, Diederik, de Oudste, *Graaf van Holland*; Florens, de Jongste, *Graaf van Vriesland*: gelijke ook aldus voorkomen by Jo. a Leydis Chron. IX. 1. Dit is geen giffing van Melis; maar 't eenvoudige verhaal eener Historische waarheid, die tusschen haare eigene omstandigheden vast staat. Men noemde Florens, by 't leeven zyns Broeders, *den Vries*. waar? in *Vriesland*? geenszins. maar in *Holland*. ten overtuigenden bewyze, dat de naamen van *Holland* en *Vriesland*, in dien tijd zo wel als nu, hier te lande, bekend en onderscheiden waaren. Meerhout, honderd jaaren ouder dan Melis, en geboren in eenen tijd toen 'er in Holland noch dikwils van Robrecht zal gesproken geweest zyn, zegt op het jaar 1063. *Robertus, junior filius Balduini III, Gertrudem Comitissam, relictam Florentii Comitissae HOLLANDIAE VI, in matrimonio sociavit, et sic COMITATUM etiam FRISIAE acquisivit.* Robrecht, zegt hy, trouwde de Gravinne Weduwe van *Holland*, en verkreeg daardoor ook het *Graafschap van Vriesland*. Wat zalmen hierop antwoorden? Zalmen met Alkemade op onze Dichter p. 33. zeggen: *Maar 't is deezen baar onkunde te vergeeven, nadien de naam van Holland ten synen [Robrechts] tijd noch niet BEKEND was?* Maar Alk. heeft nergens doorslaander bewyzen van zyn eigen onkunde gegeven, dan in die zelfde Aantek. die, voor zo verre de zelve eenige geleerdheid en kundigheid bevat, ganschelyk gestolen is uit Scriverius Oud Batavien p. 110. 111. en ook elders geleezen kan worden. Wat kon Alk. erger zeggen, dan hy deedt, toen hy, uit eenen Engelschen Schryver, by Scriverius gevonden, bewyzende, dat Robrecht *de Vries* genoemd is, omdat hy *de weduwe van een Vriesse (dat is nu Hollandse) Grave trouwde;*
en

B.I. *en in Vriesland (nu Holland) regeerde; daarop laat volgen:*
 † *'t welk onze Schryver mede ZO DEFTIG gevat en begreepen*
 1161. *beeft. Schoon 'er in onzen Schryver geen enkel woord te*
vinden is, dat daarnaar gelijkt of zweemt. Wist dan Alk.
niet, dat die allerbekendste Brief van Diederik V, van 't jaar
1083, voorhanden was, en alomme als echt erkend is? dat
Diederik zich daarin noemde, . Graaf der Hollanderen? Ja,
zal van Loon op Kolijn p. 381. antwoorden: maar dat is niet
Graaf van Holland. En waarom niet? omdat de Graaven,
in dien tijd, geen Eigenaars hunner Graaffchappen waaren.
6 lepidum caput! En wie waaren dan Eigenaars van Vrank-
rijk, toen de Koningen zich noemden Koning DER FRANKEN?
En, let wel! in zijn eigen, en vroeger, uitgaave van dien
Brief, Al. Hist. II. p. 354. staat HOLLANDIÆ Comes. En noch
eens, let wel! Diederik V mogt zich niet noemen, Graaf
van Holland: en daarom noemde hy zich: DOOR GODS GE-
NADE Graaf der Hollanderen. of, gelijk by van Loon zel-
ven, DEI GRATIA HOLLANDIÆ Comes.

Maar laat ons eens zien wat Kakolijn hiervan gemaakt heeft,
 Zo zingt hy †. 938.

Ende want zi [Geertruut] beboefde trooft

Ende belpē, dieze stuwde,

940 *Ist beslagen datze buwde*

Die outste Zoene van Boudijn

Vanne Vlaender, dat i zou zijn

Voegt jegens ten jongen Grave

Daer oic dese Robbregt ave

945 *Den name Robbert die Vriese bevalt;*

Want voir Godewairt metten balt

Hietmen van Frieslant Grave:

Ende dit kwam bem dus daer ave,

Hy badde als Voight bet lant bestelt

950 *Agte jaren.*

Geertruud, zegt hy, *beboefde trooft en bulpe*: want hy hadt
 by Melis geleezen †. 1152.

Gbertruut sach wel dat soe breke

Helpen badde. ———

maar hy hadt by Melis niet geleezen, *dieze stuwde*: dat is,
dieze dreef; gelijkmen de Varkens en Kalveren doet, omze
 voort te krygen. Kiliaan: STOUWEN: *Agere, minare, duce-*
re; propellere. van Loon verklaart daar *stuwde* door *steunde,*
onder-

ondersteunde: maar de plaats, daar hy 't beweezen moest hebben, staat noch open. Kolijn vervolgt: *Ist beslagen*; by van Loon, *beslooten*; doch almede zonder bewijs. Dat Kolijn Robrecht noemt, *Oudsten*, voor *Jongsten Zoon*; is door van Loon aangetekend. Ik wil Kolijn hierover niet in Rechte betrekken; maar vermoede echter dat het met overleg geschied is, om te lichter te bedekken dat hy Melis geleezen hadt, want zulk slach van Schryveren kan 't niet scheelen wat zy zeggen. Want dat hy Melis voor zich hadt, toen hy dit schreef, blijkt uit *ƴ. 947.*

Hietmen van Friesland Grave.

vergeleeken met onzen Dichter *ƴ. 1158 en 59.*

HIET MEN *doe, als ict vernam,*

GRAVE VAN VRIESLANT ———

Maar van Loon verstondt noch zynen Kolijn, noch onzen Melis; want hy vertaalt het vaars van den zynen aldus: *Hietmen ZE GRAAVEN van Friesland* in de plaatse van *Hietmen HEM GRAAVE v. V. Van bietmen*, voor *bietmen bem*, en diergelyken, spreeken wy elders uitvoeriger. En wie ziet niet dat *ƴ. 949.*

Hy hadde als Voight bet lant bestelt

Agte jaren.

eene naervolging is van Melis *ƴ. 1163.*

Achte iaer vervogbede bi Hollant?

Vergelijk noch, dat ik haast vergeeten had, Kolijn *ƴ. 944, 45.*

Daer oic dese Robbregt ave

Den name Robbert die Vriefe bebal.

met onzen Dichter *ƴ. 1160, 61.*

En vort wort Robrecht alte zamen

Gbebeten Robrecht de Vriefe mede.

Het blijkt dan overal dat Kakolijn onzen Melis geleezen, maar ook tevens, dat hy hem niet verstaan heeft. Evenwel is hy daarin oprecht, dat *Robrecht*, of, gelijk hy schreef, *Robbregt*, in zynen tijd, die niet lang geleezen is, genoemd wierdt, *Robbert.*

ƴ. 1191 Godebaerde van Bulgioen) dat is, *van Bouillon. ƴ.* Toen zijn Oom Goverd (verftaa onder *Goverd* altijd den *1191.* Oom, doorgaands genoemd *Goverd met den Bult*; onder *Godevaard* den Neef; want wy noch dikwils van die beiden te spreken hebben) overleeden was, gaf Keizer Henrik IV het Hertog-

B. I. Hertogdom van Lothier aan zynen zoon Koenraad, staatsw-
 y. lijks drie jaaren oud, zegt Blondel T. I. seu Præfat. Apolog.
 1191. XXI. f. 1 a. Zo die Zoon geboren is, gelijk Lambertus be-
 scheidelijk zegt op 't jaar 1074, 2 *Idus Febr. feria 4*, dat is,
 den 12 Febr. die in 1074 een Woensdag geweest is; zo was
 hy, Paasch 1076, 27 Maart, noch lang geen drie jaaren oud.
 Ter zelve tijd gaf de Keizer het Markgraaffschap van Ant-
 werpen aan Godevaard, zoon van Ida, en neef van Goverd;
 als zijnde, zegt van Loon p. 343. *een jongeling in het stuk*
van den krijg byzonderlijk afgerecht. De tijdgenoot Lam-
 bertus op 't jaar 1076, p. 405. *Pascha Trajecti celebravit,*
ibique ducatum Lotbaringia filio suo Cunrado, marchiam ve-
ro, qua dicitur Antwerpba, Godefrido, confobrino Gozelonis
ducis, filio Eustatii comitis, impigre et AD REM MILITAREM
 ACERRIMO ADOLESCENTI, *tradidit.* By Sigebertus, die 'et
 mogelijk niet van gesproken heeft, leestmen korter p. 842.
scri adolescenti. De Hertog Gozelo, van wien Lambertus
 hier spreekt, is Goverd, dien hy, door een' wonderlyken
 gril, eerst Godefridus, maar in en na 1073 altijd Gozelo heet.
 Dat nu de jongeling Godevaard, in het jaar 1076, *in het stuk*
van den krijg byzonderlijk afgerecht zoude geweest zijn, kan
 niet bestaan met het geene Blondel, als boven, aangetekend
 heeft in eene groote ruimte, dat, naamelijk, Godevaard ge-
 boren is na het jaar 1061. En noch veel minder met het zeg-
 gen van Chantereau p. 60. dat Godevaard in 1070 noch naau-
 welijks geboren was, *à peine estoit né.* Dees was nader aan de
 waarheid dan hy zelf wist. Ondertusschen komen die twee
 Schryvers in 't weezenlyke, dat ik hier zoek, overeen. En
 bevestigen my in mijn vooroordeel, dat de Keizer; niet, het
 Markgraaffschap van Antwerpen gaf aan Godevaard, omdat
 hy in het stuk van den krijg byzonderlijk afgerecht was; maar,
 dat hy Godevaard het Hertogdom van Lothier ontnam, om-
 dat die noch een kind was, en dus niet in staat om zijn recht
 te verdedigen tegen het Kind Koenraad. Maar zie hier, hoe
 dat Kind Godevaard het zelf begreep, niet in 1076, maar
 achttien jaaren laater, naamelijk in 1094, toen hy zich in 't
 hoofd van eenen Brief, te vinden by Miræus, noemde: *Le-*
gitimus Successor et Hæres Ducis Godefridi Barbati, Filiique
potentissimi et justissimi Ducis Godefridi avunculi mei Repræ-
sentans. Zodat hy, die eerst, eindelijk, of *tandem*, gelijk
 Sigebertus met nadruk zegt, in 't jaar 1089, in 't bezit van
 Lo-

Lothier gesteld of hersteld is, zijn wettig Erfrecht afscheidde B. I. van zynen Grootvader, dien hy in 't Hertogdom hadt moeten opvolgen, al waar 'er die Oom, dien hy nu *representeerde*, 1191¹ noit geweest. Waaruit ten eenen maale vermeld wordt het dikwils herhaalde voorgeeven van Chantereau le Febvre, dat, niet *Godevaard*, maar zijn Broeder *Eustatbius*, geweest zonde zijn de Oudste Zoon van Ida. Hoewel Ida zelve in haaren Brief van 1096 (zie hem p. 300) *Godevaard*, onder haare drie Zoons, eerst noemt. Dat nu *Godevaard* in 1076 noch een kind was, blijkt nader uit Albericus, die, op 't zelfde jaar, zegt, dat hy, na de dood van zynen Oom, gesteld is onder Voogdye van Henrik, Bisschop van Luik: waarmede, zoveel die Voogdye aangaat, overeenkomt mijn Chron. de Liege MS. f. 70 b. Ten opzigte van zyne Heldendaaden heb ik niet anders te zeggen, dan dat hy in 1096 vertrokken is naar 't H. Land, nadat hy, om de kosten tot die reize goed te maaken, zijn goed van Bouillon verkocht hadt aan Otbert, toen Bisschop van Luik; en vervolgens de eerste Koning van Jerufalem geworden is. Welken naam hy echter maar één jaar gevoerd heeft, zijnde gestorven in 1100, en opgevolgd door zynen Broeder Boudewijn, die overleeden is in 1118.

Zulk een Held, die in den eersten Kruistogt, een zeer heilig werk, gelijkmen toen in 't gemeen oordeelde, allereerst tot KONING VAN JERUSALEM verkooren werd, was een waardig voorwerp van verwonderinge voor allen, zo tijdgenooten als nakomelingen; en moest dierhalve te vooren ook al een Man van ongemeene deugd en dapperheid geweest zijn. In het Magnum Chron. Belg. leefstmen p. 143. dat *Godevaard* de eerste was, die den voet zette op den muur van Rome, toen Keizer Henrik [in 1083] die Stad innam. En p. 152. dat *Godevaard*, in den slag tusschen den zelfden Keizer en den Tegenkeizer Rudolf [in 1080] de Keizerlyke baniere droeg, waarmede hy Rudolf doorftak en dood ter aarde deedt vallen. Volgens Meyerus was *Godevaard* in 1072 een der voor naamste helpers van Richild en haaren zoon tegen Robert den Vries, waarvan in 't vervolg. Dit zijn zyne woorden: [*Richildis*] *grandi ab Theodiuino impetrata pecunia, GOTHOFREDUM BULIONENSEM Eustatbii Comitis Bononia filium, Alb. Namurcensem, Henricum Lovaniensem, &c. in societatem armorum sibi adjungit.* De Monik *Ægidius Aureæ vallis*, anders Gilles d'Orval, noemt dat zelfde gezelschap, zeggende, by

B.I. by van Loon p. 336 (4) *Hæc quidem omnia Foffis, sub testi-*
 * *monio Ducis GODEFRIDI BULLIONIS, et Alb. comitis Namurc.*
 †191. *et comitis Lovaniensis, &c. ordinata fuerunt.* Eveneens Bou-
 dewijn van Avennes in zijn Geneal. p. 11. *Istis conventioni-*
bus præfentes apud Foffis interfuerunt, GODEFRIDUS DE BUL-
LONIO, comes Albertus de Namurco, comes Lambertus [immo,
Henricus] de Lovanio, &c. Butkens p. 65. noemt alle drie
 deeze Schryvers als zyne getuigen; en van Loon fchrijft de
 eigen woorden van de twee eerften uit; en nochtans vertel-
 len zy alles van *Hertog Goverd*, het geen die drie duideljk
 toefchryven aan *Godevaard van Bouillon*. Zonder hierover
 thans veele aanmerkingen te maaken, zeg ik alleen, datwe in
 't vervolg nader gelegenheid zullen vinden, om te onderzoe-
 ken, of *Goverd* in 1072, in Henegouwen, te Luik, of te
 Foffe in 't land van Luik, geweest zy. En wat *Godevaard*
 belangt, dat die 'er zekerlijk niet heeft kunnen zijn.

Vreemd is my altijd voorgekomen, dat het jaar, waarin
 zulk een Held, als *Godevaard*, geboren is, of immers waarin
 zyne Ouders getrouwd zijn, by geene Oude Schryvers geboek-
 ts. Chantereau zegt wel p. 326. dat hy vroeger uit twee Ne-
 derlandsche Kronyken beweezen hadt, dat dat Huweljk vol-
 trokken is in 1059. De eerfte dier getuigen is *Ægid. de Roya,*
Annal. Belg. die dat gezeid heeft, maar by my niet zwaar
 weegt; al waar 't maar, omdat hy den Vader van *Goverd*
 noemt *Hertog van Brabant*. De tweede is *Dondergheft, Chron.*
de Fland. (zo noemt hy hem) maar dewyl ik de Kronijk van
Oudegerft (of hoe hy geheeten hebbe) noit zag; en Chante-
 reau geen woord uit hem bewijft, kan ik hem niet mede tel-
 len. Ook was hy veel te jong. Meermaalen heb ik 't by
 Ouden vruchteloos gezocht. Eindeljk vind ik het nu; en
 wel op beter plaatfe dan in eenige niet oude Kronijk. Na-
 meljk, in eenen Brief van zyne Ouders, *Eustathius* en *Ida*,
 zelfs, gegeeven in 't jaar 1070, toen zy pas getrouwd waaren,
 en zekerlijk noch geene kinderen hadden. Zie den Brief by
Miræus, Dipl. Belg. L. I. c. 38. p. 159. By den zelve gee-
 ven zy zeer veele goederen aan de Kanoniken van *Lens* in
Artois, door hunne Voorouderen geflicht; en zulks, *ut —*
per conjunctionem cordis nostri, et largitionem nostræ posses-
sionis, ad Solem Justitiæ caput erigamus. Die vereeniging
van bun barte, als nu beide maar één harte, maar énen zin,
 hebbende, toont, niet wiskunftig, maar echter zeer natuur-
 lijk,

lijk, dat, die zo spraken, noch waaren in dien staat; dat zy B. I. de zelve niet van achteren beschouwden; maar nu eerst bereikt hadden; en verder te gehoet zagen. Doch in deeze 1191. woorden ligt eigenlijk mijn bewijs niet; hoewel zy zeer wel sluiten op de volgenden, die in den Brief voorgaan; naame- lijk tot besluit van eene lange Voorrede, die blijk geeft, dat deeze Echtgenooten zeer Godvruchtige menschen waaren: Het welk inzonderheid getuigd wordt van haar, die by veelen *piissima*; by sommigen *sancta Ida*, genoemd wordt. Zo spreken zy: *Respicientibus enim ad matutinum, id est, nostri diei; nostrae latitiae principium, demorabitur gloria jucunditatis; ad vesperam autem, id est, nostrae noctis, nostri doloris initium; infelicitas desolationis.* Gy zult licht zeggen, dat die woorden behelzen een duister Raadfel. Ik bekent. Maar als een Raadfel eens uitgeleid is, zo is het geen Raadfel meer. Ik vertaalze voor- eerst aldus: *Want vestigen wy bet oog op de Morgenstond; dat is, op het begin van onzen Dag, van onze Blijdschap; zo zien wy te gemoet een volmaakt Genoegen; Maar [zien wy] op den Avond, dat is, op den aanvang van onzen Nacht, van onze Droefheid [zo verbeidt ons] een troostelooze eenzaamheid.* Nu ik u gezeid heb dat die woorden hunne betrekking hebben op het pas voltrokken Huwelijk van Eustathius en Ida, zullenze u waarschynelyk duidelyk genoeg voorkomen. Zie hier evenwel myne uitlegging. Zy spreken van eene *Morgenstond*; en van eener *Avond*. De eerste noemen zy het begin van hunnen *Dag* en van hunne *Blijdschap*: den anderen, den aan- vang van hunnen *Nacht* en van hunne *Droefheid*. Die *DAG* is de tijd, dien hun *Huwelijk* zoude dauren; en waarin zy zich voorstelden eene *gloria jucunditatis*; een volmaakt ge- noegen; onder het licht van de *Zonne der Gerechtigheid*. De *Avond* betekent het uur, waarin die *Huwelijksband* eens zou- de verbroken worden door de dood van den eenen, wanneer de ander zoude blyven zitten in eenen *Nacht* van droefheid; in eenen *Weduwlyken* staat, niet kwaalijk uitgedrukt door *infelicitas desolationis*. Thans waaren zy noch in de *Mor- genstond* van hunnen *Dag*; dat is, in de eerste dagen van hun *Huwelijk*. Ja, niet onwaarschynelyk, op den eersten *Dag*: wannermien ook nu noch gewoon is, zyne milde hand open te doen. Zekerlyk waaren die giften zeer groot, daar noch bykwam, dat *Lietbertus*, *Bisschop* van *Kamerik*, ten ver- zoeke van *Eustathius* en *Ida*, noch verscheiden voorrechten

B. I. en vryheden aan dat zelfde Kapittel schonk , volgens zynen
 †. Brief, mede by Miræus, aanstonds na den bovengemelden,
 1191. te vinden. Beide die Brieven zijn gegeven in 't jaar MLXX,
 de VIII Indictie; zonder melding van dag, of maand, of plaatse.

Uit deeze twee Brieven besluit ik, als allerzekerst, dat *Godevaard* geboren is, op zijn vroegst, in 1071. In den eersten stellen Eustathius en Ida, tegen de overtreeders van hunne maakinge zekere geldboete, zo als Koning Philips van Vrankrijk, en de Graaf van Vlaanderen die bepaald hadden; *sicut ꝛ Philippo Rege Francorum, et Comite Flandrensiū imperatum.* Die Graaf van Vlaanderen wordt hier niet genoemd. Maar in den tweeden Brief, die zekerlijk behoort tot den zelfden tijd, zegt de Bisschop van Kamerik, dat hy dien ten voordeele der voornoemde Kanoniken gegeven heeft, ten verzoeke van Eustathius en Ida, en met toestemminge van ARNOUD Graaf van Vlaanderen, en met goedkeuringe van Philips Koning van Vrankrijk. Onze Dichter zal ons, in de naastvolgende Aantek. gelegenheid geeven om te bewyzen, dat *Arnoud* geen Graaf kon heeten voor 16 of 17 July 1070, toen zijn Vader, Boudewijn, Broeder van Robert den Vries, overleeden is. En dus besluit ik, dat Eustathius en Ida getrouwd zijn in de laatste helft van 't jaar 1070; en dat, by gevolge, hun oudste zoon niet geboren is voor 1071: dat *Godevaard*, toen hy eerst in 't bezit van Lotteringen kwam, 't welk men stelt in 1089, doch waarvan de omstandigheden onbekend zijn, niet meer dan 18 jaaren; en toen hy Koning van Jerusalem wierdt in 1099, niet meer dan 28 jaaren oud was. En nu kan elk licht oordeelen van de Heldendaaden, die hy in 1072 uitgevoerd heeft.

†. 1213. †. 1213 (Ant laer te horen) dat is in 1070. Het geene wy, in 't vervolg, noch te zeggen hebben wegens Goverd en Robert, noodzaakt my hier, vooraf, de Tijdrekening van onzen Dichter, in dit stuk, te verdedigen; omdat van Loon de zelve geheel achter de bank gesmeeten heeft. De Tijdmerken van Melis, waarop ik hier zie, zijn deezen. In 't jaar *Mlxij* trouwt Robrecht de Weduwe van Holland, †. 1131. Tot dit jaar maakt de Dichter zyne rekening veeltijds betrekkelijk. In *Mlxvij* sterft Graaf Boudewijn, vader van Robrecht; te weeten, *Vier* jaaren na het huwelijk van zyn jongsten zoon Robrecht, †. 1165. en *Drie* jaaren voor de dood

dood van zyn' oudsten zoon Graaf Boudewijn , †. 1171. In B. I. *Mlxx* storf dan dees laatstgemelde Graaf Boudewijn , Robrechts broeder, als gebleeken is; en hier nader blijkt †. 1213. 1213- daar dat overlyden geplaatst wordt *Een* jaar voor de vlucht van Robrecht uit Holland; die door Melis gesteld wordt op het jaar *Mlxxi*, †. 1209. en *Acbt* jaaren na 't huwelyk, of de Voogdye van Robrecht, dat is, na *Mlxiiij*: †. 1163. In *Mlxxv* is Goverd overleeden, nadat hy Holland *Vier* jaaren geregeerd hadt, †. 1211. en Melis zelf noemt het jaar *Mlxxv* uitdrukkelijk †. 1300. daar wy her zelve nader zullen bevestigen. Alleenlyk den slag by Kassel meldt hy †. 1227. zonder eenig jaar of jaarmerk te bepaalen. Gy kunt daar vinden de redenen, waarom wy dat jaar moeten weeten. Ondertuffchen zal ik hier bewyzen dat Robrechts Broeder overleeden is in *Mlxx*, gelijk onze Dichter klaar genoeg te kennen geeft; en niet in *Mlxix*, gelijk van Loon wil. Want daarvan, hangt het jaar van dien Veldslag, waarin de jonge Graaf Arnoud, door zynen Oom Robrecht, van goed en leeven beroofd is, ganschelyk af.

Meyerus zegt, dat Balduinus *Pius* storf den 1 Sept. *Mlxvij*: en dat hy opgevolgd is door zyn' zoon Balduinus *Montensis*, die *TRIBUS omnino gubernavit annis*, en overleedt 16 *Kal. Augusti Mlxx*; dat is den 17 July. Zie ook de nieuwe Kronijk van Vlaanderen T. I. c. 14 en 15. In mijn *MS. Gesta Flandriae*, lees ik: *obiit autem [Balduinus] anno Domini Mlxx, rexit Flandriam TRIBUS annis*. Chron. Elnonense S. Amandi, by Martene in Thef. T. III. col. 1396: *Mlxvij Balduinus comes obiit 4 Kal. Maji. Mlxx 17 Kal. Aug. obiit Balduinus junior comes*. Dit verschilt van Meyerus éénen dag; doch raakt ons hier niet. Chron. Tornacense S. Martini, *ibid.* col. 1456: *Mlxvij obiit Balduinus comes. Mlxx Balduinus comes obiit*. Chron. Lobienfe, *ibid.* col. 1418. *Mlxx Godefridus dux Lotharingiae obiit in Natali Domini — obiit Balduinus comes*. B. van Avennes in zijn Geneal. p. 8. *iste Balduinus — mortuus est anno Domini Mlxx*. Daar noch veele anderen konden bygevoegd worden. Onze Dichter komt met al deezen, in alles, overeen; ook in de uitgedrukte bepaaing van de *DRIE* jaaren. En nochtans durft van Loon, die p. 321 (3) zelfs uit Sigbertus bewijst, dat de oude Boudewijn gestorven is in *Mlxvij*, de *DRIE* jaaren inkorten tot *TWEE*; zeggende dat de jonge Boudewijn storf den 16 July *Mlxix*; en tot zyn'

B. I. eenigen getuigen aanhaalen p. 322 (7) het reeds gemelde korte Chron. Elnonenſe, daar het gemeld wordt op 't jaar *Mlxx.*
 †.
1213. Wat achtting heeft zulk een Schryver voor de waarheid? Hy zegt, het geen niemand voor hem, zo veel hem en my bekend is, gezeid heeft: vat eenen getuigen by 't hoofd, die hem tegenspreekt, en die van alle ouden, eenpaariglijk, ondersteund is. En zulks om eenen Romanschryver, en eenen Brief, die, al waar hy niet valsch, echter niets ter zaake doet; en dien hy vertaald, maar niet verstaan heeft; van gebruik te maaken. Van 't eene en 't andere in het vervolg nader.

†. †. 1227 *Bi Cassel*) dees Slag is, volgens eenpaarige getuigenis van allen, voorgevallen in de Maand *February.* Maar omtrent den Dag en 't Jaar, ismen 't niet eens. De Dag is hier van geen belang. Het Jaar is by veelen 1072. By veelen ook 1071. Alleen by van Loon p. 327. is het 1070. Wy zagen zo aanstonds, dat Arnouds Vader gestorven is in July 1070; en zeiden dat het jaar van den Slag by Kassel daarvan afhong. Dewijl nu de maand *February* buiten verschil vast staat; is het volstrekt onmogelijk, dat het vroeger heeft kunnen zijn dan Febr. 1072. Omdat een tijd van zeven maanden, te weeten, van July 1070 tot Febr. 1071, veel te kort is voor alles, wat 'er verricht is tusschen de dood van Graaf Boudewijn Richilds man, en het sneuvelen van Graaf Arnoud Richilds zoon. Dit waar licht te bewyzen, zo wy noodig achtten daarby te blyven staan. Maar stel dit laatste geval in Febr. 1072, zo is 'er noch onmogelijkheid, noch eenige onwaarschijnlijkheid in. Boven dit alles zullen de volgende getuigen het zelfde bevestigen. Meyerus noemt, in zynen stijl, 't jaar 1071; doch dat is 1072. Want zo verklaart hy 't zelf: *anno 1071, sive, ut Sigebertus MORE ROMANO supputat, 1072.* Te weeten, Meyerus telde Paaschjaaren; van welke dwaaling beneden by †. 1300. Sigebertus noemde beter het jaar 1072. En zo oordeelde ook Miræus, Op. Diplom. p. 69. Radulfus de Diceto, inter *Scriptores rerum Angl.* die in de volgende eeuw geleefd heeft, verhaalt het op 't zelfde jaar 1072; en noemt den dag, den Zondag *Septuagesima*, die in 't Schrikkeljaar 1072 geweest is 5 Febr. Paasch 8 April. Ik zal hier noch alleenlijk byvoegen het Chron. Tornacenſe, reeds gemeld by †. 1213. en 't welk eindigt met het jaar 1099.
 Daar

Daar leeft men : *MLXXII Arnulfus puer comes Flandria* — B. I. a Roberto Patruo suo apud Cassellum perimitur. zie boven by †. §. 1245. p. 130. Het staat dan onwrikbaar vast, dat de Slag 1227. by Kassel geschied is in Febr. 1072.

Daarop volgde dat Koning Philips, die toen omtrent 20 jaaren oud was, vrede maakte met Robrecht, hem erkende voor Graaf van Vlaanderen, en des zelfs Stiefdochter, de Hollandfche Bertha, ten huwelijk nam. Dit behoort dan mede tot 1072; en niet tot 1071, gelijk de geleerde David Blondel, de *Formula Regnante Christo* p. 314. zegt; omdat hy ook meende, dat de slag voorgevallen was in 1071, op den Zondag *Septuagefima*, die in dat jaar was 20 Febr. Paasch 24 April.

Toen Richild zich dus van Vrankrijk verlaaten zag, nam zy haare toevlucht tot Diedewijn, Biffchop van Luik, aan wien zy haar Graaffchap van Henegouwen opdroeg, om het van hem weder te leen te ontvangen; en die, in vergeldinge, zyne Kerken plonderde om haar aan geld te helpen; waarvoor zy een nieuw leger op de been bragt. Wy hebben boven by †. 1191. p. 272. gezien, dat *Godevaard van Bouillon*, toen één jaar oud, daar niet heeft kunnen zijn: en beloofden daar, nader te zullen onderzoeken, of het dan *Hertog Goverd* geweest zy. Dit zullenwe hier doen; en beginnen met het jaar 1071, in het welke ons voorkomt, de Brief van Keizer Henrik IV, dien hy den 11 Mey te Luik zoude gegeven hebben, in tegenwoordigheid van *Goverd*, die 'er in genoemd wordt.

Den Brief zelven kunt gy vinden by van Loon, in 't Latijn en in 't Duitsch. Den inhoud ook in 't Fransch by Butkens; waaruit van Loon zyne gebrekkige vertaaling vry wat hadt kunnen verbeteren. Ik heb uit een Aantek. van den Baron le Roy op de *Geneal. van Avenes* p. 12. geleerd, dat die Brief ook geboekt is door den Monik *Ægidius Aurea vallis*, die zeide, dat de zelve gevonden is onder de papieren van de Groote Kerk te Luik. Waarom 't my vreemd voorkomt, dat Butkens hem geen plaats gegund heeft onder zyne *Proeven*; en dat van Loon hem liever heeft willen ontleenen uit *Vinchant*. Maar ook hierin zijn Butkens en van Loon het eens, dat de gemelde gifte, die Richild gedaan heeft [in 1072] aan Biffchop Diedewijn, bevestigd is door Keizer Henrik in zynen Brief van 11 Mey 1071. En dit is de reden,

B. I. waarom Butkens den slag by Kassel van Febr. 1072, achter-
 uitfchoof tot Febr. 1071, en van Loon tot Febr. 1070. De
 *
 1227. Tijdgenoot Lambertus maakt geen gewag, noch van den
 Brief, noch van dien veldslag. Maar hy zegt, op 't jaar
 1071. p. 344. dat de Keizer, het Paafchfeest te Keulen ge-
 vierd hebbende, zich begaf naar Luik: daar hy dan den 11
 Mey zeer wel kan geweest zijn. Hy voegt 'er by, dat Ri-
 child te Luik by den Keizer kwam, en des zelfs hulpe ver-
 zocht tegen Robert. En om zulks te lichter te verwerven,
 zegt hy verder p. 346. droeg Richild, of haar zoon, het Graaf-
 schap van Reginherus, dat is Henegouwen, gelijk B. van
 Avennes het noemt, op aan S. Lambert, dat is aan den Bis-
 chop van Luik, die het wederom te leen gaf aan Hertog
Goverd; en dees weder aan den rechten eigenaar en erfge-
 naam, Boudewijn, nu Richilds eenigen Zoon. Voorts be-
 val de Keizer den Bisschop van Luik, Hertog *Goverd* en an-
 dere Lotteringsche Prinssen, om Richild te helpen, en Ro-
 bert met geweld te verdryven.

Om ons eerst van dien Brief te ontslaan, zullen wy des
 zelfs inhoud eens ter toetse brengen; en dan zal wel ras bly-
 ken, waarvoor hy te houden zy. In den Brief is geen woord
 te vinden, betrekkelijk tot eene Bevestiging van voorige Gif-
 ten, door Richild gedaan; maar eene vrye gifte van den Kei-
 zer zelven; of liever eene gansch ongeloofbaare milddaadig-
 heid des Keizers, ten behoeve van den Luikschen Bisschop,
 die den Keizer gebeden hadt, dat hy de sloten, Bergen en
 Beaumont, *castella Mons et Belmont*, aan S. Marye en S. Lam-
 bert gunstiglijk wilde vereeren. En wat was zijn te kennen
 geeven om zulk eene begeerlijkheid te billyken? Was 't, *Om-
 dat Richild en haar Zoon die aan hem reeds hadden opgedraagen?*
Verre vandaar. 't Was, omdat zijn Bisdom sedert lang, zo hy
voorgaf, grooten overlast uit die twee Sloten geleeden badt. Zo
 dat de Bisschop inderdaad klagten inbragt tegen Richild en de
 haaren; die ook het Proces met de kosten verlooren. Want de
 Keizer, wiens oogmerk in deezen was, volgens de inleiding
 zijns Briefs, *Gods Kerken eere te bewyzen, en de zelven van ba-
 re ONDERDRUKKERS te verlossen*, vereerde hem, of zyner Ker-
 ke, niet alleen die twee verzochte Sloten, maar voegd 'er, be-
 halve 't Markgraafschap van Valenchijn, nochtien of twaalf zo
 Abtdyen als Proostdyen by; en noch veel meer. En zulks door
 tusschenkomfte, *interventu*, niet van Richild, maar van de
 Kei-

Keizerinne Bertha, van ééne Aartsbiffchop, zes Biffchoppen B. I. en drie Hertogen; en onder deezen van *Goverd*. Omtrent [†] eveneens als die zelfde Keizer, maar zeven jaaren te vooren, ^{1227.} het *gebeele Graaffchap van Holland* vereerd hadt aan den Biffchop van Utrecht, *intervenu et confilio* van vier Aartsbiffchoppen, één' Biffchop en drie Hertogen; en daaronder van *Goverds* Vader. Ook zijn die twee Brieven net evenveel waardig. Doch het komt hier op der zelve waarde of onwaarde niet aan. Want onderfeld, of toegestaan, dat de Luiksche Brief echt is, zo blijkt 'er uit, dat de Keizer het Graaffchap van Henegouwen, immers alles wat hy noemt, aan den Luikschen Kerkvoogd gefchonken heeft, niet ten verzoeke van Richild, maar om haar te kastyden als een ONDERDRUKSTER der Luiksche Kerke. Na deeze eene aanmerking, acht ik verscheiden anderen, die ik reeds ontworpen had, overtollig. Ik verwonder my dierhalve, dat Butkens van zulk een' Brief, zulk een ongelukkig gebruik heeft konnen maaken. Die Brief deert dan ook myne Tijdrekening niet, volgens de welke Richild haar Graaffchap van Henegouwen aan Biffchop Diedewijn moet opgedraagen hebben in 1072. En is die Opdragt een waarachtige zaak; zo is die Brief een logenachtig ding: of die Biffchop was een dwaas, dat hy, om die gewezen *Onderdrukster* zyner Kerke aan geld te helpen, zyne Kerke plonderde en beroofde, en dus zelf een *Onderdrukker* der Kerke wierdt; omdat Richild hem opdroeg een Graaffchap, 't welk hy reeds te vooren van den Keizer, om Gods wil, gekreegen hadt. En wat recht hadt de Keizer om Henegouwen zo weg te geeven? 't Is waar dat Avenes al het gegeevene noemde *Feuda*; maar, 't geen Richild behieldt, haare *propria Allodia*. Doch Avenes beroept zich in dit alles op één Chron. Lobienfe. Maar de Monik Egidius wederfpreekt het, noemende al het gegeevene *Allodia*: by van Loon p. 336 (4). Richild alleen kon en mogt haar *Vry Erfgoed* opdraagen aan wien zy wilde: maar dat kon geen derde doen. Voeg hierby van Rijn, Bat. Sacra II. p. 9. En dus verre van dien Brief.

Belangende Lambertus, die was, ten kortften gezeid, een fierlijk Romanschryver. Doch dat korte zeggen eifcht wat langer bewijs. Hy zegt dan vooreerst, alswe gezien hebben, dat de Biffchop van Luik het Graaffchap van Henegouwen opdroeg aan *Goverd*, enz. Wat hem tot dit zeggen gelegen-

B. I. heid gegeven hebbe, is kwaalijk te giffen. Maar zyne on-
 * kunde was zo groot, dat hy zelfs noit geweten heeft, dat
 1227. *Goverd* Holland overweldigd hadt. En daarom zoumen uit
 hem alleen, indien hy een geloofwaardig Schryver was, mo-
 gelijk konnen bewyzen, dat die geheele overheersching een
 verdichtfel is. En wat in 't byzonder Henegouwen aangaat,
 daaromtrent was hy, voor een Tijdgenoot, zeer kwaalijk on-
 derricht; zeggende p. 346. dat Richild het Graaffschap van Re-
 ginherus, benevens het sterke Slot Mons, met haaren eersten
 man behuwelijkt hadt: *à priore marito suo, dotis nomine, ac-*
ceperat. Die eerste Man van Richild hiet Herman, voorts
 onbekend. B. van Avenes p. 8. *Postmodum autem fuit ibi*
Comes, Hermannus nomine, per uxorem suam Ricildim. But-
 kens p. 61. noemt hem met een soort van verachtinge, *cer-*
tain Comte Herman, qui à cause de ceste alliance se qualifia
Comte de Haynaut. En hy voegt 'er by, dat het met dit paar
 ging, *comme l'on voit advenir d'ordinaire ou quelqu'un est*
Monsieur par Madame. Richild was 't eenige kind van Re-
 ginherus of Raginer (of Reinier) den V; en dus Geboren
 Graavinne van Henegouwen. En zulke mislagen, als dees in
 Lambertus, zijn van al te veel gevolg om in eenen Tijdge-
 noot door de vingeren gezien te worden. Doch om my niet
 meer met kleinigheden op te houden; zie hier één staaltje,
 ten bewyze, dat Lambertus van Holland niets, van Vlaand-
 ren weinig wist, en een volslagen Romanschryver geweest is.
 Hy geeft, naamelyk, op dit zelfde jaar 1071. p. 344-346. een
 aaneengeschakeld verhaal van het leeven van Robrecht den
 Vries; van den volgende inhoud.

„ Het was, *sedert veele eeuwen*, in het Graaffschap en in
 „ het Geslacht van Boudewijn gebruikelijk, dat een der zoon-
 „ nen, die den vader meest behaagde, *des vaders naam aan-*
 „ *nam*, en alleen erfgenaam bleef van geheel Vlaanderen:
 „ terwijl de anderen, als onderdaanen en buiten aanzien t'huis
 „ leefden; of hun geluk buiten 's lands moesten zoeken.
 „ Graaf Boudewijn verkoos zynen zoon Boudewijn tot erfge-
 „ naam, en gaf aan Robert, *zoras by in staat was de wape-*
 „ *nen te voeren*, schepen, goud, zilver, en alles in overvloed
 „ wat tot een' langen zeetogt vereischt werd. Zijn man-
 „ schap bestondt uit een menigte van Vlamingen die t'huis te
 „ veel waaren. Robert gaat sloop met oogmerk om Gallicie
 „ te winnen. Na weinig dagen landt hy aan eene onbekende
 „ kust;

„ kuft; daar hy zijn volk ontscheept, en straks aan 't plon- B. I.
 „ deren valt, maar zo wel ontvangen wordt, dat meest alle 7.
 „ de zynen dood blyven, en hy zelf met weinigen naauwe- 1227,
 „ lijks ontkomt, om den slechten uitflag zyner eerste Aven-
 „ tuur aan zijn' Vader te gaan klaagen. Maar die wijft hem
 „ met verachting van de hand. Robert, zijn vloot op nieuws
 „ bemand hebbende, gaat weder s'cheep; doch lijdt, na wei-
 „ nig dagen, schipbreuk, daar hy alles verliest, en zelf, ter
 „ naauwer nood, naakt en berooid, aan land komt. Al e-
 „ venwel goede moed. Hy begeeft zich, in slecht gewaad,
 „ onder een gezelschap van Pelgrims, die ter bedevaard naar
 „ Jerusaleem wilden, om alzo binnen *Konstantinopelen* te ge-
 „ raaken, derwaarts genoodigd door herhaalde gezantschap-
 „ pen van de Noormannen, die den Griekschcn Keizer dien-
 „ den, en beloofd hadden *hem Keizer te zullen maaken*. Maar
 „ de aanslag wordt ontdekt; en Robert, verneemende dat de
 „ Keizer op hem deedt passen, scheidt 'er uit. Ziende dan,
 „ dat zijn fortuin over zee niet te vinden was, wil hyze lie-
 „ ver dicht by huis zoeken. Ten dien einde valt hy in *Vries-*
 „ *land, daar 't aan Vlaanderen grenst*; alwaar Diederik, en
 „ na hem des zelfs broeder Florens geregeerd hadden. Hier
 „ heeft hy weder het ongeluk van tweemaal geslagen en ver-
 „ dreeven te worden. Evenwel, de zegepraalende ingeze-
 „ tenen waaren door hunne overwinningen zo uitgeput, dat-
 „ ze zich aan den altijd geslagen maar nooit uitgeputten Ro-
 „ bert, vrywillig onderworpen. Maar zijn broeder Boude-
 „ wijn (de vader was nu overleeden) zulks verstaande, wil
 „ hem gewapender hand, weder vandaar verdryven. Robert
 „ zendt hem gezanten te gemoete, die hem om Gods wille
 „ baden: Hy zoude gedenken dat zy Broeders waaren; zich
 „ genoeg dat hy alleen de vaderlyke erffenis bezat; mede-
 „ lyden hebben met hem, met zijn geleeden armoede, zwer-
 „ vend leeven en *naderenden ouderdom*; en hem niet benyden
 „ de bezitting van een klein *boekje lands, dat niet tot Vlaan-*
 „ *dren beboorde*; enz. Doch te vergeefs. Hy moest dan van
 „ de nood een deugd maaken: stelt zich te weer: slaat zyn-
 „ nen Broeder, die op de plaats dood blijft: valt nu zelf in
 „ Vlaandren, en neemt het, als zijn erfgoed, in bezit. “

Het gezag van Lambertus is by veelen van zo veel gewigt
 geweest, datze dit verhaal blindelings geloofd, toegestemd,
 of overygenomen hebben, schoon Meyerus en alle oude Vlaam-

B. I. fche Schryvers van niet diergelijks wisten. Inzonderheid
 * was het zeer naar den fmaak van van Loon, die zelfs p. 311 en
 1227. 312. die togten naar Gallicie en 't Griekfche Rijk niet ver-
 geeten heeft: en Graaf Boudewijn, die geruft op zijn bed ge-
 storven is, noch eens doet fterven in den slag tegen zynen
 Broeder. Buchel op Heda p. 134 (e) noemt het een duidel-
 ijk verhaal van Lambertus, *hoe Robert Holland met geweld*
veroverd, en de inwooners verdreeven heeft. Zie ook Mat-
 thæus op Meerhout p. 441-443. 't Wordt dan tijd, dat ik eens
 zonneklaar doe zien dat het gansche verhaal is een louter ver-
 dichtsfel van Lambertus; of van eenen anderen *Kakolijn*, die
 zich Lambertus genoemd heeft.

Wy hebben te vooren reeds aangemerkt, dat hy niet wift,
 dat Goverd meester geweest was van Holland. Hy fchijnt
 'er evenwel, by een verward gerucht, iets van gehoord te
 hebben. Waaruit dan gefprooten kan zijn, dat hy de over-
 heerfching van Holland toefchreef aan *Robert*, in plaatfe van
 aan *Goverd*. Even weinig wift hy; Dat Robert getrouwd ge-
 weeft is met de Weduwe van Holland: Dat die Weduwe
 eene Dochter hadt, die Robert, toen hy, na zijn overwin-
 ning by Kassel, zich met den Koning van Vrankrijk vereenig-
 de, aan den zelven Koning uitgetrouwd heeft: Dat die slag
 by Kassel oit voorgevallen is: Dat daarin gefneuveld is Ri-
 child's oudfte zoon, Arnoud, Graaf van Vlaanderen: Enz.
 Evenwel moet hy van dien slag en 't sneuvelen van Arnoud,
 mede iets hebben hooren luiden. Doch niet weetende waar
 't eind vast was, maakt hy van den slag tuffchen Robert en
 des zelfs Neef Arnoud by Kassel, eenen anderen tuffchen Ro-
 bert en des zelfs Broeder Boudewijn omtrent de grenzen van
 Holland: En den gefneuvelden Graaf, die Arnoud was, Ri-
 child's Zoon, noemt hy Boudewijn, Richild's Man. Tot na-
 der ophelderinge van dit laafte; ja, dat hy dien Graaf Ar-
 noud noit heeft hooren noemen; dient, Eerftelijk, dat hy
 aan Richild niet meer dan éenen Zoon toefchrijft: Ten ande-
 ren, 't welk noch verfcheiden ongerijmdheden in zich bevat,
 dat hy zich inbeeldde, dat, *federt veele eeuwen*, alle de Graa-
 ven, of Erfgenaamen van het Graafschap van Boudewijn,
 dat is Vlaanderen, *den naam van Boudewijn of baden, of*
aannamen: als blijkt uit het begin van zijn verhaal, boven ge-
 meld. Hier heeft een kundig Leezer ftoffe van onderzoek en
 vergelykingen. Ik heb 'er genoeg aan, om te befluiten, dat
 Lam-

Lambertus, al waar hy geweest, *in rebus Germanicis*, een B. I. accuratissimus scriptor, nochtans geweest is, *in rebus Belgicis*, een ineptissimus nugator. Doch hy slachtte Procopius, ¹²²⁷⁻ die ook veel wist; maar van het geene hy niet wist, even stout praatte als van het geene hy wist.

Thans zullenwe *Goverd* naar Saxen volgen; en Lambertus zal weder onze Leidsman zijn. Al vroeg in het jaar 1073 hadden de Saxen een groote magt van volk in het veld, om, zo zy voorgaaven, hunne vryheid tegen den Keizer te verdedigen: waarin zy zelfs door de meeste Vorsten, die zich aan de zyde des Keizers hielden, heimelijk ondersteund werden. Lambertus p. 361. zegt, dat veelen van gevoelen waaren, dat de Aartsbisschoppen van Ments en van Keulen, benevens de meeste Prinsfen des Rijns, reeds van den beginne af, kennis van, en deel in die saamenzweeringe gehad hadden; *jam à principio Conjuracionis bujus conscios participesque existisse.* Onder deeze *Rheni Principes* was ook *Goverd*. Want toen, na andere onderhandelingen, de dag van 20 Oct. bepaald was om noch een mondgesprek te houden in Thuringen, zondt de Keizer; te Wirtsburg zijnde, derwaarts de twee voornoemde Aartsbisschoppen, de Bisschoppen van Mets en van Bamberg, en de Hertogen, *Goverd van Lotteringen*, Rudolf van Zwaben en Berthold van Karinthien. Deeze Gezanten des Keizers de klagten der Saxen gehoord hebbende, staan (even of zy uit de lucht waaren komen vallen) verbaasd over de grootheid der schelmstukken des Keizers, *præ immanitate scelerum* p. 363. en besluiten, na een beraad van drie dagen, niet alleen Keizer Henrik te verlaten, maar Hertog Rudolf in des zelfs plaatse tot Keizer te kiezen. Dóch Rudolf wees zulks toen van de hand. Weinig jaaren daarna was hy zo voorzigtig niet.

In 't zelfde jaar 1073, den 22 April, werdt Hillebrand gekooren tot Paus onder den naam van Gregoor VII. Onder de geenen die hem schriftelijk geluk wenschten, was ook *Goverd*. De Paus antwoordde hem, ten opzigte van den Keizer, aldus: „ Wy zullen [zegt hy] by de eerste gelegenheid „ eene bezending aan hem doen, om hem vaderlijk te herin- „ neren het nut der Kerke en de eere zyner Kroone. Luistert „ hy naar ons; wy zullen om zyne behoudenis zo veel blijdschap hebben, als om onze eigene. Beloont hy onze vriendschap met haat, dat God verhoede, wy zullen op ons niet haa-

B. I. „ haalen de bedreiging [Jerem. XLVIII. 10] *Veroloeft zy*
 „ *die zijn zwaard van den bloede ontboudt.*“ Zie Fleury Hist.
 y. Ecclef. L. LXII. n. 2, die 'er byvoegt, dat hy weinig dagen
 1227. daarna in dien zelfden zin fchreef aan Beatrix Gravinne van
 Toskaanen. Welke Beatrix was de Weduwe van *Goverds*
 Vader, en tevens de Moeder van *Goverds* Vrouw, de be-
 faamde Mathilde. Waaruit een natuurlyke bedenking fpruit,
 of *Goverd*, dien wy zoeken in Holland en Duitfchland, toen
 niet geweest zy in Italiën. Te meer, omdat Lambertus zegt
 p. 418. dat Mathilde haar vaderland niet wilde verlaaten om
 haaren Man naar Lotteringen te volgen; en *Goverd* in zijn
 HERTOGDOM zo veel te doen hadt, dat hy zijn Vrouw naau-
 welijks ééns om de drie of vier jaaren ging bezoeken. Gevol-
 gelijk moet hy, die eerst in 1070 HERTOG geworden was, se-
 dert dien tijd, buiten zyne Saxifche veldtogten [en bemagti-
 ging van Holland] noch eene of twee reizen naar Italiën ge-
 daan hebben; zo al waar is wat Lambertus fchreef. Na zijn
 dood gaf Mathilde, toen maar 29 of 30 jaaren oud (*Fleury*
 n. 38) zich ganschelijk over aan 't gezelfchap van den Paus,
 en benoemde hem noch in 't zelfde jaar (n. 48) tot eenigen
 Erfgenaam van alle haare Staaten. Is 't waar; zo is 't vreemd
 dat 'er Lambertus niets van geweeten heeft. Maar 't is niet
 vreemd dat de kwaadspreekers die groote gemeenzaamheid ten
 argften duidden, alsof de Paus, gelijk Lambertus zelf zegt,
die ac nocte impudenter in ejus volutaretur amplexibus. Doch
 hy merkt 'er aanftonds zeer wel op aan, dat zulks niet te ge-
 looven is van eenen Man, die zo Apostolifch leefde, dat op
des zelfs gebeden veele Teken en Wonderen gefchiedden. Een
 zeer vernuftige en overtuigende manier van redenkavelen,
 waarvan zich ook Buchelius bediende tegen Heda, die gezeid
 hadt p. 128. dat Biffchop Willem, aanmerkende dat Holland,
 onder de Voogdye van eenen Vreemdeling gekomen, noch
 wettigen Heer, noch Befchermer hadt, zyn slag hadt waar-
 genomen, om zich, met hulpe van *Goverd*, eensklaps mees-
 ter des Lands te maaken. Want daarop zegt hy p. 134 (b):
Hac consideratio non cadebat in virum strenuum et magnani-
imum, ut pauld ante eum vocarat, multo minus in EPISCOPUM.
 Zie Bat. Sacra II. p. 10. daar gy de vertaaling deezer woor-
 den, benevens het oordeel van van Rijn over de zelve,
 kunt vinden.

In January 1074, toen de Keizer weder met alle magt te-
 gen

gen de Saxen te velde kwam, was *Goverd* ook daar. Want B. I. toen het ter zaake moest komen, spraken de Kerkvoogden van Ments en van Keulen, van Straatsburg en van Worms; alle de Hertogen [Welf] van Beyeren, [Rudolf] van Zwaben, [*Goverd*] van *Lotteringen*, [Diederik] van der Moezele, [Berthold] van Karinthien; nevens de Leenmannen der Abten van Fulden en Herveld; den Keizer in het aangezigt tegen, en weigerden hem te dienen tot onderdrukkinge der onschuldige Saxen. Zodat hy genoodzaakt was eenen Vrede aan te gaan, die straks geslooten werdt, naamelijk op den 2 Febr. zie Lamb. p. 368. Bruno, in zijn *Hift. Belli Saxonici*, een werk dat die Tjdggenoot over deezen en volgende Saxische oorlogen geschreeven heeft, komt, ook in deeze omstandigheid, met Lambertus overeen; dat die van 's Keizers zyde (hy noemt niemand) *cum prius ad praliandum fuissent incerti, quod dignam non videbant causam pugnandi, nunc ad non pugnandum facti sunt certi*: p. 110 of 184. Waar *Goverd* zich verder in dit jaar opgehouden hebbe, vind ik niet. Want dat van Loon den veldtogt van 1075 verhaalt op 't jaar 1074, strijdt tegen de eenpaarige getuigenisse van Lambertus, Marianus, Bruno, en alle ouden: en hy zelf hadt geen reden ter wereld om zulks te stellen.

In 1075 was *Goverd* weder by den Keizer, die, het Paascheeffte te Worms vierende, op nieuws eene algemeene heersvaard gebodt tegen de Saxen; die, het gevaar dat hun dreigde, ziende aankomen, bode op bode zonden aan de Hertogen Rudolf, Berthold, *Goverd*, en de andere Prinsfen, *quos priore bello conjurationis socios babuerant* (waarvan boven) om hun indachtig te maaken het Verbond datze onderling gezworen hadden. doch kreegen nu geen gehoor: Lamb. p. 385. De reden van deeze verandering was; niet, omdat de Keizer hen verschalkt hadt door het afneemen van eenen nieuwen Eed, gelijk Lambertus zegt, die ook den Eed omstandig beschrijft: maar, omdat de Saxen, in het voorgaande jaar hunnen vrede maakende met den Keizer, niet dachten om de Zwaben, met de welken zy in verbond stonden, en die reeds geweigerd hadden tegen de Saxen te dienen. zie Bruno p. 110. daarge vinden kunt dat hy 't bepaaldelijk zegt van de Zwaben: en p. 115. daar hy het wederom bepaaldelijk zegt van der zelve Hertog Rudolf, die daarover ten uittersten verbiterd was. Van de overige Prinsfen zegt hy, datze ten deels door

B. I. door beloften gewonnen, ten deele door vreeze gedrongen waaren. En zo gaat het gemeenlijk in diergelyke omstandigheden. De Keizer, nu staat konnende maaken op de zynen, taft de Saxen aan, en behaalt op de zelve eenen bloedigen zege. De Slag is voorgevallen aan de Unstrut, welke rivier van ouds Saxen en Thuringen vaneen scheidde; op den 9 Juny 1075. En niet op den 13 dier maand, *Idus Junii*. Een misflag, dien ik vind ingesloopen by vier oude Schryvers, die ik hier, in 't voorby gaan, tevens van den zelve moet zuiveren. In 't Werk van Bruno p. 116. in Chron. Magdeburg. by Meiboom T. II. p. 302. en in Chron. Citiz. van Paulus Langius, staan jaar en dag eveneens uitgedrukt, aldus: *anno Domini MLXXV. Idus Junii feria III.* De dag ook eveneens by den Annalista Saxo, op 't zelfde jaar, col. 518. *Idus Junii feria III.* Maar Bruno schreef, *MLXXV. V Idus*, &c. Doch de tweede *V* is by hem verslonden door de eerste: en de anderen volgden blindelings wat zy vonden; als blijkt uit hun *feria III*, dat is *Dingsdag*. Want in 1075 was, niet 13, maar 9 Juny, de *derde dag van de week*. Dat deeze verbetering allerzekerst is, blijkt uit Marianus Scotus, by wienmen noch leeft: *hoc bellum consummatum est V Idus Junii*. dat is, gelijk ik nu ook vinde in Chron. Chronicor. van Gualtherius T. III. p. 778. *anno 1075; die 9 Junii*. Hoe is nu mogelijk, dat alleen Lambertus zulks niet wist? Want hy verhaalt p. 383. dat de Keizer den dag, waarop zijn leger moest byeen komen tot Bredingen (aan de rivier de Werre) bepaald hadt op 8 Juny, *VI Idus Junii*. En zonder te zeggen, wanneer de Keizer met het zelve vandaar opbrak, getuigt hy evenwel p. 387. datze *twee dagen* op weg geweest zijn, eerze zich naby de Saxen nederfloegen: en dan kan het gevecht op den 9 Juny niet geschied zijn, gelijk het nochtans geschied is. In de omstandigheden van het zelve heeft Lambertus zyne eigen verbeeldingen meer opgevolgd dan de waarheid. Hy wil dat het gevecht geduurd hebbe van 's middags ten 12, tot 's avonds 9 uren, wanneer de Zwaben en Beyerschen begonnen te deinzen; en de Keizer van alle kanten bericht kreeg; dat de zynen het te kwaad hadden. Geheel anders spreekt Bruno, zeggende p. 116. *sævisimum quidem fuit illud prælium, sed brevissimo tempore peractum*. 't Gevecht was wel zeer scherp, maar zeer kort. Doch Lambertus wilde de eere der overwinninge toegeschreeven hebben aan zynen Held *Go-*
verd,

verd, die 'er niet geweest is; waarin hy echter ook aan den B. I. Hertog van Bohemen deel geeft. Want zo gaat hy voort p. 388. *Tum dux Boëmorum, tum Gozelo dux Lotbaringorum, multis prius periclitantium in praelio legationibus et supplicationibus fatigatus, suas uterque copias, incitatis ad cursum equis, immittit.* Dat is vry poëtisch. Vernuftig durf ik het niet noemen. Want vrienden en vyanden te laten plukharen, negen uren achtereen, zonder zich te laten beweegen door bidden en smeeken van noodlydende vrienden, om hen te komen helpen, riekt meer naar kouden schroom dan naar vuurige dapperheid. Te meer als wy hier aanhechten het verhaal van den Dichter, by Reuberus, Lib. III. p. 214. daar hy zegt, dat de Unstrut zodaanig met lyken opgevuld was, dat die *Goverd* en den zynen tot eene brug dienden om 'er over te komen en de vermoede vluchtelingen voorts, van achteren, in de pan te hakken:

— — — *humana cadavera pontem
Nostris præbebant transire volentibus ultra.
Sic transportatus cum turmis Dux Gotefridus
Hostes ex undis servatos irruit armis,
Fervidus innumeras prostravit et ipse catervas,
Circumquaque premit fugientes atque peremit.*

Niet minder poëtisch was Lambertus in 't volgende. Na die overwinning beschreef de Keizer wederom eene nieuwe heersvaart tegen den 22 October. Maar *Rudolf*, *Bertbold* en *Welf* ontzeiden nu, en voorts, allen bystand aan den Keizer tegen de Saxen. Omtrent *Goverd* was iets voorgevallen, dat hem nader aan den Keizer verplichtte. Bisschop Diederik van Luik storf in dit jaar 1075; volgens Albericus, *IX Kal. Junii*, dat is 24 Mey. volgens J. le Roy op de Geneal. van B. van Avenes, *IX Kal. Julii*, dat is 23 Juny. 't Verschil is een schrijffout; *Junii* of *Julii*: waarin ik geen belang heb, omdat my genoeg is, dat hieruit blijkt, dat Diederik gestorven is in Mey of in Juny; en niet in December. *Goverd* sprak voor zynen Neef *Henrik*, en de Keizer benoemde *Henrik*, ten verzoeke van *Goverd*, tot Opvolger van Diederik in het Bisdome van Luik. Het welk oorzaak was, dat *Goverd* zich op nieuw verbondt, den Keizer verder tegen de Saxen te ondersteunen. Hy verscheen dan ook ter bestemde plaats, naar het verhaal van Lamb. p. 394. met zulke een menigte van volk en verdere toerusting, dat hy de gansche magt des Keizers scheen te over-

ver-

B. I. vertreffen. Zodat nu alles draaide op *den* duim van *Goverd*,
 †. Doch waartoe diende al die uiterlyke toefel? Misschien om
 1027. de Saxen bang te maaken. Want hy begaf zich in persoon,
 nevens echige Kerkvoogden, in eene nieuwe onderhandeling
 met de Saxen; die hy door zyne welsprekendheid zo verre
 weet te bepraaten, dat hunne voornaamste Hoofden, op zijn
 woord, hun eigen perfoonen stellen in de magt des Keizers,
 die hen allen als vyanden handelde en gevangen nam: De
 zaak zelve verhaalt ook Bruno p. 118. 119. met dit merkelyk
 verschil, dat het niet *Goverd*, maar *Rudolf* en *Bertbold* ge-
 weest zijn, die de Saxische Hoofden, onder verpanding van
 hun woord voor de goede trouwe des Keizers, tot dat dwaaze
 besluit overhaalden. Ten blyke dat zy den Saxen wel
 wilden dienst doen; maar noch geen vyanden des Keizers
 waaren, gelijk zy hierna geworden en gebleeven zijn.

Zultge nu wel kunnen gelooven, dat *Goverd* daar niet eens
 geweest is? Immers noch Bruno, noch Marianus, noch ie-
 mand der oudste Schryveren, die van deezen Saxischen oor-
 log spreken, hebben daarin van *Goverd* eenige melding ge-
 maakt. Onder deezen vind ik zeer aanmerkelijk den Saxi-
 schen Annalist, die alles wat hy van *Goverd* zegt, zo op 't
 jaar 1070 als 1076, genoegzaam zeggende met de eigen woor-
 den van Lambertus, evenwel, in 't verhaal van dien oorlog,
 geen woord spreekt van *Goverd*. Heeft hy 't by Lambertus
 gelezen, zo durf ik zeggen, dat hy Lambertus in dit stuk
 niet geloofde. Heeft hy 't 'er niet gelezen, zo worstel ik
 hier met eenen *pseudo-Lambertus*. En evenwel is het waar,
 dat ik, op 't jaar 1075, en by den Annalist col. 519. en by
 Bruno p. 116. eenen Hertog *Godefridus* genoemd vinde; doch
 in éenen en zelfden brief, dien de ontgoede Aartsbisschop
 van Maagdenburg geschreeven hadt aan twee andere Kerk-
 voogden, die hy badt hem met den Keizer te willen verzoen-
 en; en waarin hy onder anderen zeide, gelijkmen al vroeg
 by Bruno, en uit hem sedert byden Annalist, gelezen heeft:
Det nobis locum, ubi Vobiscum et cum Rodolfo, Bertoldo et
GODEFRIDO Ducibus conveniamus, &c. Doch ik twijffel niet,
 of daar is in dien naam misgetast. Vooreerst is zeer bedenke-
 lijk, of 'er niet gestaan hebbe met enkele letteren, *cum R. B.*
et G. ducibus. Dit was, voor de geenene die dagelijks met
 die Hertogen omgingen, even verstaanbaar. Die verkorting
 kan ook gesprooten zijn uit de eerste naarschryvers van dien
 Brief;

Brief; want nergens is dit gemeener dan in oude affchriften B. I. van Brieven. Baldericus Chron. Camerac. L. III. c. 30. *E. Archiepiscopo, G. nullius meriti Coepiscopus.* c. 31. *B. nomine et merito Episcopo, G. nullius, &c.* c. 32. *G. nomine, non merito, Episcopus, L. Abbati.* Petrus Cellensis schreef zynen allereersten Brief aan Paus Alexander III onder den naam, of letter, van G. en in den Brief zelven klaagt hy over eenen anderen G. Het naschrift van den vijfden Brief luidt aldus: *Magister H. vir apud nos probatae honestatis, magistrum F. Clericum — docuit. &c.* Ja zelfs in 't Historisch verhaal van Lambertus kunt gy vinden p. 352. dat *Rutbardus* Abt van Herveld opgevolgd is door *H.* dat is, *Hardwigus*: zie *Maderi Antiquit. Brunswic.* p. 158. En p. 364. deeze woorden: *statimque ad ducem R. abiit.* dat is, tot Hertog *Rudolf.* Ten anderen, behaagt u niet de enkele letter G: zo zal ik, noch sterker beweeren, dat 'er, in plaats van *Godefrido*, moet geleezen worden *Guelfone*; dat is, met *Welf* Hertog van Beyeren. in wiens Geslacht *Welf* of *Guelf* de hoofdnaam, voor en na, geweest is. En wie is onkundig van de Italiaansche verdeeldheden tusschen *Guelfen* en *Gibillynen*? *Trithemius Chron. Hirf. ad an. 1140.* van 't begin der zelve spreekende, zegt p. 409. *Qui erant ex parte Ducis Guelfonis, clamabant: Hic Guelfi, hic Guelfi.* Die Bisschop sprak dan in zynen brief, van de Hertogen *Rudolf, Berthold* en *Welf.* En met reden; want *Welf* was altijd de derde man wanneer de twee anderen hunnen geheimen raad hielden, gelijk uit het gezeide licht te zien is; en niet minder uit het vervolg der Historien van dien tijd. Voeg hierby, het geene, mijns oordeels, deezer bedenkinge veel schijns van waarheid byzet, dat Lambertus uit het woord *Guelfone*, gemakkelyker heeft kunnen smeden *Gozelone*, dan uit *Godefrido.* Doch wy hebben Lambertus reeds verklaard voor een' Romanschryver: wy hebben 't bewezen uit zijn vertellinge wegens de aventuuren van *Robert den Vries.* Al wat hy, op de jaaren 1073-1075, van *Goverd* verhaalt, is van de zelfde waarde. En dat hy den zelfden persoon, dien hy op 't jaar 1070 zeer wel genoemd hadt *Godefridus*, vervolgens altijd noemt *Gozelo*, is een blijk van kort geheugen, of van slimmer. Of dat een ander op zynen naam geschreeven heeft, het geene hy noit gedacht hadt.

Evenwel is het wederom waar, dat ook by Bruno p. 131. geleezen wordt: *GODEFRIDUS DUX, qui fuit maximus hostis*

T

Saxo-

B. I. *Saxoniae, periit in secretiori corporis parte perfossus saevo mucrone, nec purgatus ultima confessione, nec munitus sacra communione.* Maar Bruno heeft dat nooit geschreeven. Het is geen historisch verhaal van de dood van *Goverd*. Het is een *Exempel*, in den zelfden zin als de geleerde Burman in *Novo Commentario ad Phædrum* p. 71 a. het Latijnsche woord *exemplum* verklaart, zeggende: *hoc genus scribendi, quo usus est Aesopus, continetur solum exemplis, id est FABULIS FICTIS.* Eerst leestmen by Bruno p. 130. de dood en eeuwige verdoemenis van Willem Bisschop van Utrecht, omdat die zoude geweest zijn een der yverigste voortstanders des Keizers, en de voornaamste doordryver van de afzettinge des Paus, die geschied is te Worms in January 1076, toen Bisschop Willem al negen, en Hertog *Goverd* al elf maanden, waaren dood geweest. Men vindt zaakelijk het zelfde, wegens Bisschop Willem, by Lambertus. Wat van de zaak zelve te denken zy, kuntge vinden in de Aantek. van van Rijn op *Bat. Sacra* T. II. p. 12. 13. Maar een Monik van den ouden tijd, de verdoemenis van Bisschop Willem by Bruno geleezen hebbende, kreeg in zijn ledig hoofd, om 'er noch een lijst van *zeven* perfoonen, met hun gevolg, by te voegen, dien het in hun uiterste, om de zelfde reden, eveneens zoude gegaan zijn als Willem. Die lijst bestaat in de 41 eerste regels by Bruno p. 131. De eerste op dezelve is een Patriarch, die geweest was de voornaamste oorzaak van de afzettinge des Keizers; doch zedert tot den ontkeizerden Keizer wederkeerende, en communicerende met de geëxcommuniceerden, door een schielijke dood weggerukt is, *incommunicatus et inconfessus.* Doch die dat schreef was een zot van het ergste soort; want zo vervolgt hy, met deeze zijn eigen woorden: *Verum quod tanta dignitatis virum non decebat ire solum ad infernum, quinquaginta (sicut audivimus) de suis habuit socios, eadem morte repentina correptos, ne quos habebat in iniquitate consortes, in retributione non haberet participes.* Het paste een' Man van die waardigheid niet, alleen ter helle te vaaren; en daarom gaf hy hem, tot geleide *vijftig* medgezellen, die allen even schielijk storven, *gelijk by geboord badt.* 't Is of hy een kluchtje vertelde. En hierom is het overige van die lijst niet waardig, dat wy 'er ons verder mede ophouden. Ook is die rekening tusschen Keizer en Paus voorlang vereffend door den verzaamelaar van het *Chron. Magnum Belg.* p. 127. daar hy zegt:

Fe-

Feruntur plures inimicorum [Henrici] vitam exitu miserabili B. I.
conclufiffe. En hy brengt ook een voorbeeld by; naamelyk, *†.*
 van iemand, die, onder zyn maaltijd, van den Keizer alle *1227.*
 kwaad uitwerpende, overvallen werd van een heirleger van
 Muizen, die hem leevende opaten. En dat is geen éénen van
 alle de vyanden van Paus Hillebrand overgekomen. Doch zo
 waaren de Moniken gewoon.

Terwijl deeze stoffe onder de hand aangroeit, had ik reeds
 voorgenomen om van Loon hier de gratie te doen van hem
 ftilzwygende voorby te gaan. Maar dat acht ik my niet ge-
 oorloofd. De Leezers zouden billyke reden hebben om het
 my kwaalijk te neemen. Hy verhaalt dan p. 340 (3) dat
Goverd zich naar Saxen begaf *aan 't boofd der VRIESCHE,*
Tielsche, Bommelsche, Nieumeegsche en andere onder zyn ge-
bied staande volken. Ten bewyze van dit zeggen, geeft hy
 ons te leezen de volgende vaarzen van den meergemelden
 Dichter:

Post bos insignis Dux agmen agit Gotefridus
Corda gerens Patris, quamvis fit corpore dispar,
Consuetas juvenum ducens ad bella pbalanges;
Ripheas habitant urbes, Thilen Nimagumque
Extremos Regni fines, ubi bella moventur

* *Semper, et hostili crudefcit sanguine terra.*

* *Et Westfalvorum, FRESONUM, BOJEMIORUM &c.*

Zo onderscheidt hy den laatsten regel. Maar volgens deeze
 aanhaaling, en 't gebruik dat van Loon maakt van den naam
 van *Vriezen*, zouden ook de *Westfalers* en *Bobemers* onder 't
 gebied van *Goverd* gestaan hebben. En ik twijfelde eerst of
 hyze niet bedoelde onder zyne *andere volken*. Maar neen.
 Eerst monstert hy de *Westfalers* voorzigtiglyk uit, gelijk hy
 te kennen geeft door 't verschil der letteren. Voorts beveelt
 hy den *Vriezen*, zich te onderwerpen aan 't gebied van *Go-*
verd. Eindelijk verandert hy, zeer vernuftig, de *Bobemers*
 in *Bommelaars*. En zo verkoopt hy ons telkens knollen voor
 citroenen. Zie hem zelven p. 341 (4) daar weder het laatste
 vaars, nevens drie volgenden, wordt aangehaald, en wederom
 ten bewyze van *Goverd met zyne Vriezen*; en gy zult 'er ge-
 noeg uit zien, dat het eerste dier vier vaarzen geen' faamen-
 hang ter wereld heeft met het geene de Dichter van *Go-*
verd gezeid hadt. Doch dat is onnoodig; want van Loon
 bedriegt u, willends en weetends. De twee laatste vaarzen,

B.I. boven uit van Loon bygebragt , alsof zy te saamen in verband stonden, worden by den Dichter zelven door noch drie
 y. anderen ganschelijk van een gescheiden; aldus p. 212.

* *Semper, et hostili crudescit sanguine terra.*

*Tum Dux Lotbarios Tiedricus cogit in arma
 Dux insignis eques in equestria bella valentes
 Turmas educens, armis animisque vigentes.*

* *Et Westvalvorum, Fresonum, Bojemiorum
 Exhibant acies accitu Regis ———*

Buiten de bedriegelijkheid der aanhaalinge van van Loon, zietmen hier klaar, dat de *Vriezen*, even als de *Westfalers* en *Bobemers*, te velde kwamen *accitu Regis*, op bevel des Keizers, en niet van Goverd.

Na het glorierijk eindigen der twee veldtogten in 1074 en 1075, begaf *Goverd* zich eindelijk weder naar *bet thans genaamde Holland*, volgens van Loon p. 341. In 't begin van December bevondt hy zich op zijn Kasteel van Bouillon, daar hem Herman Bisschop van Mets op den tweeden Zondag van den Advent (6 Dec. 1075) kwam bezoeken. By welke gelegenheid hy ons een zoet fabeltje vertelt uit de *Hist. Andaginenensis Monasterii*, p. 341 (6) en 342 (1). waarmede ik my niet ophoude. Het volgende Kersfeest vierde *Goverd* te Utrecht, daar hy door Bisschop Willem met de uiterste tekenen van hoogachtinge ontvangen werdt. Maar zijn eenige getuigen in dit alles p. 342 (3) spreekt noch van *Bisschop*, noch van *Willem*, en noemt de plaats eenvoudig *Trajectum*, waardoor op die reize, in 't holste van eenen zeer kouden winter, veel voegelyker *Maastricht* kan verstaan worden. Doch laat het *Utrecht* zijn, omdat van Loon het zo goedvindt. Hoelang nu *Goverd* na 6 Dec. noch vertoefd hebbe te Bouillon; hoeveel dagen voor 25 Dec. hy te Utrecht gekomen zy; en hoeveel nachten hy tusschen Bouillon en Utrecht geslaapen hebbe; onderzoek ik niet. Het blijkt klaar genoeg, dat van Loon noch passer, noch maatstok, noch ry, noch regel, by de hand hadt, toen hy *Goverd*, tusschen des zelfs vertrek van Bouillon en komte te Utrecht (een tijd, op zijn meest, van *zestien dagen*) noch een reis laat doen naar den Keizer; die, volgens Lambertus op S. Andries dag, 30 Nov. te Bamberg, en den 25 Dec. te Goslar, geweest is: en zulks, om zynen Neef Henrik te bevorderen tot Bisschop van Luik, in de plaatse van Diedewijn, die reeds in Mei of Juny 1075 overleeden

was :

was : na welken tijd *Goverd* noch verscheiden maanden by **B. I.** den Keizer zoude geweest zijn. Van Loon voelde dit; en ^{†.} daarom liep hy 'er zo kort overheen, dat de meeste Leezers ^{1227.} de onmogelijkheid zyner vertellinge niet zullen gezien hebben. Doch zie zynen getuigen p. 342 (2) die het geval, dat noit gebeurd is, zo omstandig verhaalt, dat het van Loon ten volen overtuigt, dat hy niet wist, wat zijn eigen Getuigen zegen; en zulke lange en verdrietige aanhaalingen by hem alleen gediend hebben om zijn werk te vergrooten.

Thans is de laatste vraag; Waar, en Wanneer, *Goverd* de doodwond ontvangen hebbe? De Plaats wordt by onze oudste Schryvers niet genoemd. Kakolijn zegt, *tot Delft*. De laatst-gemelde Getuigen van van Loon p. 342 (3) zegt, in *Vriesland* op 't Kasteel *Vlardingis*. En uit dit een en ander smeede de van Loon; *Delft*, onder 't rechtsgebied van bet geweeze Graaffschap *Vlaardingen*. Maar Lambertus en Sigebertus zegen beide, te *Antwerpen*. de eerste: *in confinio Lotbaringia et Flandriae, in civitate quae dicitur Antwerpba*. de tweede: *Godefridus* — *Antwerpia a sicario per insidias graviter lapsus moritur*. En nochtans leestmen by den zelfden Sigebertus ook: *Richarius in Frifonia Godefridum ducem perimit*. Doch dit is ontleend uit verschillende Handschriften; en kan dienen tot een staaltje, dat ook dees Schryver door zyne uitschryvers mishandeld is. Struvius heeft zeer wel, het geene hy uit de Uitgaave van Miræus in die van Pistorius ingevoegd heeft, met andere letteren doen drukken; 't welk yder lichtelijk kan naargaan. Maar wy weeten daarom niet altijd, wat echt of valsch zy. Ook zijn 'er noeh andere verschillende Handschriften geweest, die geen der Uitgeeveren van Sigebertus gezien heeft; gelijkmen zien kan by Meyerus op 't jaar 1076.

Het jaar van *Goverds* overlyden is niet 1076, maar 1075. Onze Dichter, in het einde van dit Boek, is zo naauwkeurig, dat ik blootelijk op zijn zeggen durf verzekeren, datmen by Meerhout het bedorven jaartal MLXXII moet veranderen in MLXXV. Ook is door anderen voorlang aangemerkt, dat door de Uitschryvers meermaalen gebrabbeld is tusschen deeze getalen II en V. Beka spreekt p. 42. juist even als zy: ten blyke dat hy nergens beter bericht hadt kunnen vinden. Zelfs de Vlaamsche Meyerus plaatst het ook op 't jaar MLXXV: en is daarin letterlijk gevolgd door den Schryver der Chronol. Ecclesiastico-polit. by Gualterius T. III.

B. I. p. 778. Die van het Chron. Affligemienſe, by Heda p. 131
 v. gemeld, noemt het zelfde jaar MLXXV. Te Luik moctmen
 1227. ook niet anders geweeten hebben. Wy hebben gezien dat Biſ-
 ſchop Diedewijn in Juny 1075 overleeden, en opgevolgd is
 door Henrik; en zulks ten verzoeke van *Hertog Goverd* by
 den Keizer. Maar volgens mijn MS. Chron. de Liege f. 70
 b. is het geſchied ten verzoeke van *Godevaard de Bouillon* by
 het Kapittel te Luik. Eerſt zegt die Schryver: *lan mil lxxv*
morrut Cbodewin noſtre Evesque. En ſtraks: *Après les Seig-*
neurs du venerable Chapitre de ſainct Lambert, manderent les
Peres et Barrons du pays pour faire election, et ne ſceurent
eſtre d'accordz. Lors lendemain retournerent en Chapitre pour
faire election; et GODEFROID DE BOUILHON requiſt por son
MAISTRE HENRI, filz au Comte de Tboux. Ainſi a ſa requeſte
Veſleurent Evesque de Liege. Nu hebben wy vroeger, niet al-
 leen uit deezen Schryver, maar ook uit Albericus aangetoond,
 dat *Godevaard* van Bouillon, na de dood van zynen Oom *Go-*
verd, geſteld is onder de Voogdye van Biſſchop Henrik,
 hierom genoemd *ſon Maiſtre Henry*. Gy zult miſſchien zeggen,
 dat die vertelling ook geen geloof verdient, omdat *Godevaard*,
 volgens mijn eigen rekening, eerſt geboren zijnde in 1071,
 toen een kind van vier jaaren was, en dus geen woord in 't
 Kapittel in te brengen kon hebben. Ik geef u volkomen ge-
 lijk. Maar geloof echter, dat dikwils verdichte verhaalen een-
 nige waarheid onderſtellen; en dat, uit die onderſtellingen
 ook dikwils zeer goede bewyzen konnen opgemaakt worden.
 Die Luikſche Schryver ſpreekt nergens van de dood van *Go-*
verd: en al wilt gy alle de aangehaalde woorden, als on-
 waar, verwerpen; ik zal 'er evenwel uit bewyzen, dat men
 te Luik gedacht heeft, even als Meerhout en Melis, in Hol-
 land; Beka, te Utrecht; Meyerus, in Vlaanderen; de op-
 ſteller van 't Chron. Affligem. in Krabant, enz. gedacht heb-
 ben: naamelyk dat *Goverd* in MLXXV dood en begraven
 was. Wat geldt hiertegen één enkele Lambertus, of pseudo-
 Lambertus? een Romanschryver? een Logenaar in veele op-
 zigten, doch allerzekerſt in zyne zotte vertelling van de A-
 venturen van Robert den Vries, die tuſſchen de dertig en
 veertig jaaren moeten geduurd hebben: want hy zondt hem
 naar Gallicien *zoras by oud genoeg was om de wapenen te voe-*
ren: en eer hy zyn' Broeder van 't leeven beroofde, klaagde
 hy over zynen *naderenden ouderdom*. Zoek daarin zo veele
 On-

Onderstellingen als gy wilt, gy zult 'er geen ééne in vinden, B. I. waaruit gy in staat zijt eenige waarheid te bewyzen. Een *
klaar bewijs dat het rondom valsch is.

1227.

Is dan Goverd vermoord in Febr. 1075; zo is ook Bisschop Willem overleeden in April 1075. gelijk onze Dichter zegt. Gy zult misschien vraagen, wat verband 'er zy tusschen deeze twee sterfgevallen? Het zal genoeg zijn, dat ik antwoorde, dat alle Oude Schryvers, die van beiden gewag maaken, beiden altijd plaatfen op het zelfde jaar, het zy 1075, het zy 1076. Daar zy onderling verschillen, moeten of mogen wy kiezen. Maar daar zy al te saamen overeenkomen, moeten wy hun gelooven: ten waare wy het tegendeel op eene ontegenzeggelyke wyze kunnen aantoonen. Zolang dat niet geschiedt, houde ik my aan 't eenvoudige, en, ten opzigte der tijdrekening, zeer nette verhaal van onzen Dichter. Hier zalmen my licht tegenwerpen, dat Lambertus p. 404. daar hy spreekt van de afzetting van den Paus, door den Keizer en zyne aanhangeren, te Worms geschied in de maand January 1076, duidelyk zegt, dat Bisschop Willem daar tegenwoordig en de sterkste doordryver van dat besluit, zoude geweest zijn. Doch dat is een verdichtfel van Lambertus, en als een voorlooper van 't geen hy p. 405. wegens de dood van Willem laat volgen. En daartoe dient ook het geen hy aanstonds voortgaande zegt: *Is eo tempore Regi admodum carus acceptusque erat, etique Rex omnium, quæ privatim vel publice agenda erant, post se ordinationem aelegaverat, vir secularibus literis apprime eruditus, sed fastu nimio inflatus, vix se ipse ferebat.* Zie daar Willem verheven tot eersten Staatsdienaar van den Keizer, die aan hem opgedraagen zoude hebben de bestiering van alle Rijkszaaken, zo gemeene als byzondere. Doch dat heeftmen te Utrecht nooit geweeten. En denkelyk ook niet, dat hy geweest is een man van zeer groote geleerdheid. Deeze laatste getuigenis geeft my aanleiding om te denken, dat Lambertus het oog hadt op zeker scherp geschrift tegen Paus Hillebrand, waarvan de rechte Schryver onbekend was; en 't welk daarom, door verscheidene, aan verscheidene, en onder deezen ook, door sommigen, aan Bisschop Willem is toegeschreeven. En dan zoumen ook lichtelyk kunnen vinden de reden, waarom Lambertus, of wie hy zy die het eerst uitgevonden heeft, dien Bisschop zo kwaaden dood heeft doen sterven. Zulke vertellingen vinden thans by

B.I. geen redelyke menschen geloof. Immers van Heussen beriep
 zich, daartegen, zeer wel op eenen Brief van dien Paus aan
 1227. Manassès Aartsbisschop van Reims; uit den welken blijkt,
 dat Willem, noch in Maart 1075, de bescherming van den
 Paus verzocht tegen den Bisschop van Noions, die hem de
 Kerk van Brugge ontnomen hadt. De Brief staat ook by
 Buchel op Heda p. 136. en was getekend, 3 *Nonas Martii*,
Indict. 13. dat is 5 Maart 1075. Van Rijn p. 14. 15. bericht
 ons, dat het verschil uitgeweezen is ten nadeele van den Bis-
 schop van Noions; en zulks in de Tweede Kerkvergadering,
 die, onder Gregoor VII, te Rome gehouden is. Welke Ver-
 gadering gezeten heeft van Dingsdag in de eerste week der
 Vasten, 24 Febr. 1075 tot den laaften dag dier maand toe.
 zie Fleury Hist. Eccl. L. LXII. p. 281. Ik zal hier voorts
 alleen op aanmerken, dat Bisschop Willem, die den 27 April
 des zelfden jaars, en dus maar 53 dagen na den Pausselyken
 Brief, overleeden is, tot zijn dood toe in goede vriendschap
 met den Paus geleefd heeft, en zelfs verpligting aan hem hadt.
 Ten opzigte van den Keizer zal ik hier byvoegen de eigen
 woorden van Fleury p. 282. *On peut remarquer dans le decret
 de ce Concile, que le Pape ne menace d'excommunication que les
 ministres du Roi Henri, comme coupables de Simonie. Mais
 le Pape le ménagoit encore, esperant le ramener par la douceur:
 car ce Prince temoignoit lui être fort soumis: &c.* En hieruit
 zietmen dat 'er gedurende het leeven, zo van Hertog Go-
 verd als van Bisschop Willem, tusschen Keizer Henrik en Paus
 Gregoor geen openlyke vyandschap geweest is. Dat hellsche
 vuur is eerst uitgeborsten in 't begin van 1076, in vlam ge-
 raakt door een' Brief van Paus Hillebrand, geschreeven den
 8 January. Hierop volgde den 23 der zelve maand, de afzet-
 ting van den Paus door den Keizer te Worms; en ruim drie
 weeken daarna, de afzetting en het banvonniss van den Keizer
 door den Paus te Rome: zie Fleury L. LXII. num. 27. 28. 29.
 daar gy, alte veel, niet anders zult vinden dan eene letterly-
 ke vertaaling van de fabelen van Lambertus.

★. ★. 1300 (seventich en vyve En dusent) in dit jaar 1075
 1300. storf Goverd, alswe gezien hebben. En de Dichter bepaalt
 ★. 1312 ook den dag,

Voor Maerte op die vijfste Kalende.
 dat is 25 Febr. 1075; en niet 25 Febr. 1076, gelijk onze nieu-
 we

we Historiefchryvers willen : die ten minften verdacht be- **B. I.**
 hoorden geweest te zijn, dat 1076 een Schrikkeljaar was, en **7.**
 gevolgelyk *V Kal. Martii*, niet 25, maar 26 Febr. Lam- **1300.**
 bertus p. 404. noemt den Sterfdag van Goverd, *IV Kal. Mar-*
tii 1076; en Fleury Hist. Ecclef. L. LXII. n. 38. vertaalt het
 zeer wel, 27 Febr. Fleury was in dit stuk zeer naauwkeurig.
 Nochtans dacht hy niet aan het Schrikkeljaar, toen hy n. 28.
 den Zondag *Septuagesima* in 't zelfde jaar 1076 noemde, 23
 in plaatse van 24 January: Paasch 27 Maart. Maar de groot-
 ste dwaaling is, dat zy, zich op Melis beroepende, zijn 1075
 veranderen in 1076. Te weeten, zy waaren in 't begrip, dat
 onze Dichter zyne jaaren telde *van Paasch tot Paasch*; en dat
 dierhalve de maand February 1075 behoorde tot het jaar 1076.
 Maar hieromtrent in een verkeerd begrip te zijn, moet nood-
 zaakelyk aanleiding geeven tot ontelbaare verwarringen van
 tyden en zaaken, en eene jaarlyksche verplaatfinge van 't
 achterfte voor. Waarvanwe hier aanstonds een overtuigend
 bewijs vinden. Wy hebben p. 295. reeds aangemerkt, dat de
 oudste Schryvers, schoon niet overeenkomende in het jaar,
 echter daarin overeenstemmen, dat beide, Goverd en Bis-
 chop Willem, overleeden zijn in één en het zelfde jaar,
 twee maanden na elkander, die, 25 Febr. dees, 27 April.
 Als dan Melis, den sterfdag van Goverd geplaatst hebbende
 in Febr. 1075, daarop aanstonds laat volgen **7.** 1313.

Willem de Bisscop starf also wel

Daer na int uitgaende April:

spreekt hy buiten twijffel van het zelfde jaar 1075, en stemt
 dus met die anderen overeen. Maar Goverd storf **VOOR**,
Willem NA PAASCH; gevolgelyk niet in 't zelfde jaar, ten
 aanzien der geenen die het jaar met Paasch begonnen. En
 daaruit volgt allerzekerst, dat Melis en alle anderen, die de
 dood van Goverd en Willem stelden op *'t zelfde jaar*, om
 geene **PAASCHJAAREN** gedacht hebben.

Maar in dit verkeerde begrip zijn ook veele anderen ge-
 weest, omdatze ooit schynen overdacht te hebben, wanneer
 de *Paaschjaaren* in gebruik zijn gekomen. De Schryver van
 't Leeven van Suger Abt van S. Denis T. II. p. 203. spree-
 kende van den dag waarop de zelve tot Abt gewaard was, zegt,
 uit Suger zelve, dat het geweest is den 12 Maart, *qui étoit*
le Dimanche de la Passion, en, *la Fête de S. Gregoire*. Wel-
 ke drie merken saamenvlocien in 't jaar 1122. Waarom die
T 5 Schry-

B. I. Schryver, in eene Kanttekening, zich verwonderde, dat **Au-
 teuil baat durven verzekeren, dat die plegtigheid geschied was
 op het einde des jaars 1121.** Doch 't komt my voor, dat **Au-
 1300. teuil** die Tijden wel in acht genomen, maar, zich al
 mede vergaapende aan *Paaschjaaren*, 't hoofd van 1122 zal
 aangezien hebben voor den staart van 1121. Haltaus in Ca-
 lendario p. 69. zegt, dat de Zondag *Judica* (14 dagen voor
 Paasch) ook genoemd is *Passionis*; en in 't Hoogd. *der jcbwart-
 ze Sonntag*, omdat de Beelden, het Outer, de Preekstoel,
 enz. met *Zwart* bedekt werden; en de Menschen in 't *Zwart*
 gekleed ter kerke kwamen. In 1122 was *Paasch* 26 Maart.
 Doch dit was eigenlijk de *Eerste Zondag der Passie*. H. de
 Kuyghon, de *Event. Angliæ* col. 245. spreekt van het
 Verbod van Paus Innocent III, tegen Koning Jan en gansch
 Engeland: *Incepit hoc Interdictum Generale a prima Domini-
 ca Passionis Domini anno 1208, quæ fuit X Kal. Aprilis, et
 duravit sex annis.* dat is 23 Maart, Paasch 6 April. Moet ik
 hier verzwigen de dwaaling van Polydorus Vergilius, die in
 zijn *Hist. Angliæ* L. XV. p. 693. dat zelfde verhaalende, ach-
 ter de woorden, *X Kal. Aprilis*, liet volgen, *in quem diem
 eo anno incidit Pascha?* doch dit in 't voorbygaan. De *twee-
 de Zondag der Passie* is Palmzondag. Calvisius op 't jaar 1186.
*Eclipsis Lunæ annotatur in Vigilia Passionis, sive Vespera
 Palmarum, a monacho Colonienfi.* dat is 5 April, Paasch 13
 April. Deze Eklips vind ik, zo in mijn *MS. Chron.* de S.
 Denis f. 337 a. als by Nangius, bepaald op 5 April, *Zater-
 dag voor den Zondag der Passie*, in het jaar 1185; in welk
 jaar 5 April *Vrydag* geweest is; maar in 1186 *Zaterdag*. Zie
 daar een dubbel en duidelijk voorbeeld van *PAASCHJAAREN*,
 zalmen zeggen. 't Schijnt zo; maar 't is zo niet. Zy waaren
 verbijsterd, en in de Jaaren, en in de Dagen. In de *MS Kron-
 nijk* wordt daar ook gesproken van *Zaterdag* 10 Mei; en van
Zondag 18 Mey, met het uitgedrukte jaar 1185. Doch die
 dagen zelfs wyzen ons tot 1186. En Nangius, de Eklips van
 5 April 1186 gesteld hebbende op 1185, laat daarop volgen
 de Overheering van Konstantinopelen door Isaacius, bene-
 vens het omkomen van Andronicus; en het overlyden van
 Paus Lucius: alles voorgevallen in 't najaar van 1185. zie Cal-
 visius. Zeer wel komt hier, dat Rigordus in 't *Leeven van
 Koning Philips Augustus*, duidelijk zegt: *Anno D. Inc.
 MCLXXXVI INCOSPTO, Regni Philippi anno VI, viii Kal.
 Apri-*

Aprilis. Dat is in goed Duitfch , 25 Maart , *eerften dag des B. I. jaars.* Hy rekende dan geen *Paafcojaaren.* De anderen ook *7.* niet. Maar hy was , in alles , niet minder verward dan zy. 1300. Want hy vertelt ons van eene Maaneklips op dien 25 Maart 1186. By Calvifius vind ik die geboekt op 25 Maart 1187. En dat was niet in het VI, maar in 't VIII jaar van Philips. Zie hier , uit meer anderen , noch één ftaaltje. Hy noemt 1 Juny 1181 *Hemelwaartsdag*; op welken dag Philips zoude getrouwd zijn in zijn II jaar. Buiten den *Hemelwaartsdag* is hier niets goed. Philips is getrouwd 29 Mey 1180 in zijn I jaar; 't welk begonnen was met 1 November 1179. Dit is bekend, en ik vind het ook in mijn MS. Kronijk f. 328 d. op 't jaar 1180, *en la quarte Kl' de Juing, droitement le jor de l'Acen-fion:* dat is, 29 Mey, *Hemelwaartsdag.*

Uit deeze onherftelbaare voorbeelden van verwarringen ; moeten wy leeren , hoe kwaalijk , ten minften nutteloos , fom-mige laater Schryvers , moete gedaan hebben om de Ouden , daar zy verschillen , door het middel van *Paafcojaaren* te vcr-eenigen. En , vooral , dat die geen en zich zeer misgaan en ontelbaare nieuwe verwarringen in de Tijdrekening ingevoerd hebben , die de Ouden , welken van geen *Paafcojaaren* ge-droond hadden , anders hebben willen verklaren , dan die dachten. Dit moeten wy , uit het voorgaande , onthouden ; dat , naamelijk , Rigordus het jaar 1186 begon met 25 Maart , dienmen noemt *Maria Boodfcbap.* Maar dat de Abt Suger (het is niet gering , dat hy alleen , eenigen tijd , geheel Vrank-rijk met Koninglyke magt geregeerd heeft) het jaar begon , noch met *Paafcb* , noch met *Maria Boodfcbap* ; maar of met 1 *January* , of , gelijk ik denke , met den voorgaanden 25 *December* ; waarvan in 't vervolg. Laat ons nu zien , hoe de jonger Historiefchryvers zich , ten deezen opzigte gedraagen hebben.

Meyerus stelt het overlyden der Gravinne Sibylle , Vrouw van Diederik van Elfatien , op 't jaar 1165. Anderen , zegt hy , in 1166. En by deeze gelegenheid klaagt hy zeer over de verwarringen , door die verschillende wyze van het jaarte beginnen , in de Tijdrekening ingefloopen. Om 't gefchil te vereffenen , gift hy , dat Sibylle gestorven zal zijn tuffchen 1 *January* en PAASCH. Doch dat laat ons zo onzeker als wy waaren. Diederik zelf is overleeden , zegt hy , 17 *January* 1168 : 't welk , voegt hy 'er by , wederom anderen , die den

Room-

B. I. *Roomfchen Stijl* volgden, verſchuiven tot 1169. Beide kwaal-
 y. lijk. Graaf Diederik was in 1167 reeds overleeden. By Mi-
 1300. ræus Op. Dipl. p. 543. ſtaat een Brief van Diederiks zoon,
 Philips, waarin hy aldus ſpreekt: *Quoniam divinatorum judicio-
 rum diſpoſitio mihi Flandriæ et Viromandiæ Dominium, et Ju-
 ſtitia commendavit gubernaculum, &c. Dat. an. 1167. Indiçt.
 XV.* De bygevoegde *Indiçtie* redt ons hier uit alle twijffeling.
 Godevaard, eerſte Hertog van Brabant, overleedt ook in
January: de oudſte Schryvers zeggen, in 1139. zie de Proeven
 van Butkens p. 32. Meyerus, zonder Maand of Dag te noe-
 men, meldt het op 't einde des jaars 1139. Dat was dan in 't
 begin van 1140. Miræus p. 181. in Notis: *Anno 1139 (Stilo
 Eccleſiæ Gallicanæ, hoc eſt, anno 1140 ſtilo Romano) Gode-
 fridus — moritur.* Butkens p. 106. op den kant: 1139,
 1140 *Stil, Rom.* By Divæus is de dag 25 January. Is 'er nu
 een oud Schryver, die deezen dag nader bepaald heeft, *feria
 IV, of feria V*; zo zou het verſchil tuffchen 1139 en 1140
 beſlist zijn. Maar dan zouden Meyerus, Miræus, en ande-
 ren, die den *Franschen Stijl*, in de Twaalfde Eeuwe, toe-
 paſſen op de *Paafchjaaren*, in de plaats van op de Jaartel-
 ling van 25 *Maart*, evenwel noch zeer vergift zijn.

De gemelde Aantekening van Miræus p. 181. behelſt meer
 andere geſchiedeniſſen, die hy aldus beſluit: *Hactenus ex
 Auctariis Gemblaceniſi et Affligemiſi, quæ nos cum Sigiberti
 Chronico Antverpiæ 1608 edidimus.* Deeze *Auctaria*, of Ver-
 meerderingen, die allen ſchijn hebben van door Tijdgenooten
 geſchreeven te zijn, kanmen vinden onder de Schryvers door
 Piſtorius, laaſtelijk door Struvius 1726 uitgegeeven, Tom.
 I. de eerſte p. 958. de tweede p. 966. Daar begint p. 960.
 het jaar 1139 met de dood van Hertog Godevaard: en het
 volgende, 1140, met *IV nonas Aprilis*, of 2 April, toen
 Dingsdag voor *Paafchben*. En p. 967. het jaar 1153 met *VII
 Kal. Febr. fer. 2.* en *V Idus Febr. fer. 2.* dat is, 26 January,
 en 9 February, beide *Maandag*. Die Schryvers telden dan
 zekerlijk geen *Paafchjaaren*. Ten tyde van Miræus teldemen
 ook geen *Paafchjaaren*. Wat hadt hy dan toch met *Paafch-
 jaaren* te doen?

Erger is, dat hy, onder een' Brief van Hertog Godevaard
 III, gegeeven, volgens het onderschrift, te Luik, in *Ca-
 pite Fejunii*, 1173, *Frederico Imperatore Alexandriam no-
 vellam Civitatem Italiæ potenter expugnante*; deeze aanteke-
 ning

ning stelde , p. 190. *Anno 1173, stilo Ecclesie Gallicane: B. I. nam Diploma istud scriptum est in Capite Jejunii, hoc est, initio Quadragesime, adeoque ante PASCHA. Itaque stilo Romano, anni initium a Kal. Januariis inchoante, anno 1174 scriptum est: quo anno POST FESTUM PENTECOSTES, Alexandriam Civitatem a Frederico Imp. obsessam fuisse, diserte legitur in Auctario Aquicinctinio.* Als Foppens dit gezegd hadt, ik zou 'er my niet over verwonderen. Nu verwondert my, dat Miræus het heeft kunnen zeggen. 't Jaar 1173 staat in den Brief. De Dag, *Caput Jejunii*, is de eerste dag der Vasten, of *Afcbdag*: en dus voor *Paasch*. Laat het dan eens zo zijn, dat 1173 moet genomen worden voor 1174. Zo moet dan Keizer Frederik den 6 Febr. 1174 (toen Paasch was 24 Maart) de nieuwe Stad Alexandria in Lombardyen, reeds belegerd gehad hebben. En dat bewijst Miræus hier uit een' Schryver, die zegt, dat de Keizer eerst *na Pingster*, 12 Mey 1174, in Italiën gekomen is, en vervolgens die Stad belegerd heeft. Is dan de Brief echt, zo moet het jaartal 1173 verstaan worden van 1175. Welk verschil door geen voorwendfel van *Paaschjaaren* weggenomen kan worden. Volgens Dodechinus in Append. ad Marianum Scotum, kwam de Keizer met zyne Krijgsmagt eerst in Lombardyen omtrent *Maria Geboorte*, dat is 8 September, 1174. Calvisius zegt het zelfde. Spondanus; op 't einde des jaars 1174. Sigonius, de Regno Italiæ Lib. XIV. bepaalt het beleg der Stad Alexandria, van October 1174 tot Paasch 1175; wanneer het werdt opgebroken. Calvisius zegt dat zulks geschied is op Paasch-avond. Zeker is, dat het dien ganschen winter geduurd hadt. En dat, gevolgelijk, de Brief, waarin van dat beleg gewaagd wordt, zekerlijk gegeven is in 1175, en wel op 26 Februa-ry, Paasch 13 April.

Noch eens. p. 40 (9) maakt hy deeze Aantekening, die ik vertaalen zal: *Fulbertus is Bisschop van Kamerik geworden in 't jaar 935 volgens den Roomschen stijl, die het jaar begint met 1 January: zie Baldericus in Chron. Camerac. L. I. c. 68 en 69.* Ik heb Baldericus naargezien; en 'er niet anders gevonden, dan dat Bisschop Steven den 11 Febr. 934 overleeden, en door Fulbertus opgevolgd is. Wat bewijst dit nu anders, dan dat de voortreffelyke Miræus, in dit stuk, van den weg was? Daarenboven: Frodoardus in Chronico (door Miræus aldaar, weinig regels te vooren, tweemaal, doch hier niet,

B.I. niet, aangehaald) stelt die zelfde verkiezing op 't jaar 933.
 y. En G. Colvenier, Not. ad Baldericum, wafcht den Moriaan
 1300. zo wel als Miræus, wanneer hy, om die twee oude Schry-
 vers te vereenigen, onderstelt, dat Frodoardus *Paaſchjaaren*
 zou kunnen geteld hebben. Zo geeftmen zich moeite, om
 den aankomenden onderzoeker alle vaſtigheid te beneemen:
 zijnde zulke dekmantels van de gebreken der Ouden, niet
 anders dan blinddoeken voor de oogen der Jongen. Frodoar-
 dus en Baldericus hebben nooit van *Paaſchjaaren* gedroomd.
 Hun verſchil is een weezenlijk verſchil. En Colvenier zelf
 ſcheen daar niet vreemd van, toen hy, in die zelfde Aante-
 kening, erkende, dat Frodoardus zyne jaaren ſcheen te be-
 ginnen met 25 December, *a Crifti Nativitate, ut bodie fit*
Romæ. En zo deedt hy, als nader zal blyken. Miræus met
 zijn 935, moet hier niet gehoord worden.

Onder de *Paaſchtellers*, na Meyerus, hadt eerst moeten
 volgen Divæus; of liever de Uitgaave van Divæus te Ant-
 werpen 1610, die wy aan Miræus verſchuldigd zijn. Maar
 ik heb, voor zeer veele jaaren, het geluk gehad van een MS
 van 't Werk van Divæus magtig te worden. Het kwam my
 voor als een Afſchrift, door den Schryver zelve in 't net ge-
 ſteld. Doch in 't zelve zijn, federt, zo door de zelfde, als
 door eene andere hand, zeer veele veranderingen gemaakt.
 In de Uitgaave van Divæus ('t MS heeft DYVEUS) vindt-
 men altijd *Paaſchjaaren*: in 't MS nooit. En ik acht my ver-
 pligt, den Leezer te berichten, dat alles, wat ik uit het
 MS zal aanhaalen, is van de eerste hand; en dat in het zelve
 nergens de minſte verandering gemaakt is. Laat ons zien.
 Men leeft in de Uitg. p. 89. *Kalendis Januarii EJUSDEM ANNI*
Adalbero frater Ducis, Episcopus Leodiensis, vita defungit-
tur; conditus in Monte sancti Aegidii in coenobio Præmonstra-
tensium a se constructo. SEQUENTI ANNO Alexander — om-
niunum suffragiis electus est. Dit zou dan alles behooren tot het
 jaar 1129, welks begin hier voorkomt als het laatste gedeelte
 van 1128. Maar in 't MS wordt het een en ander verhaald
 onder 't jaar 1128: *Cæterum Adalberone Episcopo Calendis Ja-*
nuarii anni 1128 e vivis sublato, conditoque in coenobio Præ-
monstratensi a se constructo, Alexander — episcopatu poti-
tus est. Men vindt in de Uitg. p. 91. *Annus vero 1139, Bra-*
bantis funestus, VIII Kal. Febr. Godfredum Ducem maximo
omnium luctu hac luce subtraxit. 't MS zeer kort: *deceffit 8 Cal.*
Febr.

Febr. 1149. Telde nu Divæus *Paaschjaaren*, zo zou ons dit wyzen tot 25 Jan. 1141. Om dit buiten 't oog te houden, heeftmen 1140 veranderd in 1139; om dus evenwel 1139 te doen verstaan van 1140. Lastige Schryvers, die het eene zeggende en het andere meenen! Op het jaar 1254 de vlucht van Karel van Anjou gemeld hebbende, gaat Divæus over tot de dood van Koning Willem, die hy stelt, volgens 't MS PAULO POST, kort daarna: 't welk wel sluit op 't begin van 1255, waarin Willem gefneuveld is. Maar de Uitg. p. 120. heeft, FINE SEQUENTIS ANNI, op het einde des volgenden jaars, dat is 1256. Noch eens: in de Uitg. p. 159. eindigt het jaar 1339 in Maart; en dan begint 1340 met de woorden, INITIO SEQUENTIS ANNI, in 't begin des volgenden jaars. Maar in 't MS lees ik, PRIMO VERE ANNI 1340: In welk jaar *Paasch* geweest is 16 April. Gevolgelyk is het voorgevallene in 't eerste der Lente, ook gebeurd voor *Paasch* 1340. zo noemde het Divæus, en zo meende hy. Doch 't is genoeg. Dewijlwe nu, bevoorens, gezien hebben, dat Miræus geweest is een sterk dryver der *Paaschjaaren*; en ook de Uitgever van het Werk van Divæus, zo meen ik goede reden te hebben, om hem te houden voor den Man, die die veranderingen in het zelve gemaakt heeft. En wie kan 'er aan twijffelen, als men daarby voegt, dat hy zelf, in zyne Opdragt aan den Aartshertog Albertus, zich beroemt, dat hy het van den roeft gezuiverd heeft, om het gladder voor den dag te doen komen? Zo spreekt hy: *In quem ego cum incidissem, fortè an de industria, adlaboravi libens, ut eruereetur* [te weeten, uit de duisternisse, waarin het veertig jaaren na de dood des Schryvers gelegen hadt] *et aliquid etiam opella nostrâ accedente, velut æruginè deterfa nitidior appareret.*

Christ. Gottlob Haltaus, in *Calendario Medii Ævi* p. 20. in eene Kanttekening, zegt, dat, in *Chron. Montis Sereni*, de jaaren overal beginnen met 25 December; en datmen 'er echter op 't jaar 1217 leeft: *Hujus anni die primo, hoc est, VIII Kal. Aprilis*: daar 25 Maart duidelyk genoemd wordt de *Eerste dag des jaars*. Even gelijk Rigordus, in 1186, dat is 31 jaaren vroeger, gedaan heeft. En dit dient sterk tegen de *Paaschjaaren* in dien tijd. Maar Haltaus hadt die Kronijk niet genoeg onderzocht. De zelve begint met het jaar 1124. En die Eeuw uit, meen ik, dat 'er niet anders geteld wordt dan van 25 December: maar in de volgende, van 25 Maart. Op het

B. I.
*.
1300.

B. I. het jaar 1210 vind ik eerst gewag gemaakt van 6 *Mey*, laatst
 † van 19 *February*. Toen telde de Schryver zekerlijk, noch
 1300. van 25 December, noch van 1 January. De jaaren 1207 en
 1208, *Paasch* 22 en 6 April, beginnen daar in de week voor
Paasch. Dus telde hy zekerlijk geen *Paasch* jaaren. Men kan
 dan, alleen uit die drie jaaren, opmaaken, dat dees Kronijk-
 schryver het jaar toen begon van 25 Maart. En de proef op
 de som is, dat hy zelf, op 't jaar 1217, dien dag noemt den
eersten des jaars. Voortgaande, zegt hy, dat ook de Schry-
 ver van de Hist. der Landgraaven van Thuringen altijd het
 jaar begint met 25 December; maar cap. 126. van *Paasch* tot
Paasch rekende. De plaats naarziende, bevind ik, dat we-
 der de schuld niet zit by den Schryver, maar by Haltaus zel-
 ven, die hem niet verstondt, en daarom des zelfs woorden
 buiten verband bybragt. *Nam*, zegt hy, *Ludovicum Præsu-
 lem Magdeb. qui in ludis Bacchanalibus repente obiit, de-
 functum scribit ANNO NON (i. e. nondum) REVOLUTO; et ita,
 quod usu civili ad initium anni pertinet, ad ejus finem refert.
 Vid. ap. Pistor. T. I. p. 1354.* Laat ons zien, hoe de Schry-
 ver zelf zich uitte. Eerst zeide hy: *anno 1381 obiit illustris
 Princeps Fredericus Marchio*. En wat verder: *Eodem anno
 non revoluto, obiit Dominus Ludovicus Archiepiscopus, &c.*
 Haltaus was van gedachten, dat de dubbele uitdrukking, *eo-
 dem anno non revoluto*, haare betrekking hadt tot het jaar 1381.
 Maar die woorden betekenen niet anders dan *binnen 's jaars*;
 of, gelijk Melis sprak B. II. †. 602. *binnen den zelven jaare*.
 Het welk wy daar, uit het Latijn van Meerhout, verklaard
 hebben. Beide, *eodem anno*, en *anno nondum expleto*, vind
 ik by Paulus Diaconus in zijn vervolg op Eutropius L. XVII.
 als in éénen adem: *Capto igitur Vitige, Gottbi transpadani
 Ildobrandum sibi Regem constituunt, qui EODEM ANNO perimitur.
 Cui successit Errarius, et ipse NONDUM ANNO EXPLETO
 jugulatus*. Dat is te zeggen, dat beide die Koningen, binnen
 het eerste jaar hunner regeeringe, vermoord zijn. Zo was 't
 ook met Robert, die de Fransche Kroon van Karel den Sim-
 pelen op zijn eigen hoofd hadt doen zetten. Chron. Senon.
 S. Columbæ, by Martene, Thesaur. T. III. col. 1450. *Rob-
 ertus Princeps unctus in Regem Cal. Julii contra Carolum —
 et NONDUM EXPLETO ANNO, XVII Cal. Julii peremptus est in
 bello Suessionensi ab exercitu Caroli*. Robert werdt gekroond
 den 1 July 921: en dat was noch geen vol jaar geleeden,
 toen

toen hy, den 15 Juny 922, in den slag by Soissons dood B. I. bleef. Vraagtge nu, welk verband 'er geweest zy tusschen den sterfdag van den Markgraaf Frederik, en dien van den Aartsbisschop Lodewijk? Dit; datze volle Broeders waaren, zo onderling, als van den Landgraave Balthazar; die dus, binnen 's jaars, twee Broeders verloor: den eenen in 1381, den anderen in 1382.

Maar geen mensch heeft zich in de jaartellinge, en in die der *Paaschjaaren*, jammerlyker verward, ja verlooren, dan van Loon. De Brief van Koning Lodewijk wegens 't Forest Wasda, heeft dit onderschrift: *Datum anno Dni DCCCLXVIII, Idus Aprilis, regnante Dno Lodewico anno XVI, Indictione XII.* En van Loon verhansfelt het aldus, *Al. Hist. II. p. 99. Gegeeven in't jaar onzes Heeren 869, den 13 van Grasmaand, regeerende de Heer Lodewijk in bet 26 jaar, de 2 Indictie.* En daarop vervolgt hy: „ Niemand verwondere zich dat ik „ hier niet het jaar 868, gelijkmen alom doet, maar 869 „ stelle, dewijl de voorgemelde 2 Indictie op het jaar 869 „ der menschwordinge valt, zijnde dit ook het 26 jaar, en „ niet het 16, gelijkmen in den Brief verkeerdelyk geschree- „ ven vindt, van Lodewijks regeeringe, te weeten: na Lo- „ tharis II in Hooimaand te vooren was overleeden, gevol- „ gelijk Koning Lodewijk naar de bezitting van zijns Neefs „ achtergelaate Rijk stondt, en men in dien tijd met de „ daaraanvolgende PAASCHE, het jaar 870 begon te tellen. “ En of dit niet genoeg waare, zo maakt hy, ter zelve plaats, noch deeze Kanttekening op de Latijnsche woorden, *anno XVI, Indictione XII.* „ Moet zijn XXV en de X der In- „ dictie by het jaartal der regeeringe gesteld worden, en dan „ komen de jaaren van de Geboorte Christi en der regeerin- „ ge van Lodewijk met de II Indictie, midsgaders met het „ sterfgeval van Lotharis II overeen. Als konnende in 't „ uitschryven de I in 't eerste overgeslaagen, en de X in het „ tweede Jaartal verplaatst zijn. “ Verstaat gy die taal, zo zeg my, wat hy wil zeggen, wat hy bewijst. Laat ons onder- „ tusschen zien, of 'er kans zy om het te ontdekken. Voor- „ eerst bewijst hy, uit de 2 Indictie, dat de Brief behoort tot „ het jaar 869, en niet tot 868. En dan, by weeromstuit, uit „ het jaar 869, dat de Indictie moet zijn II, en niet XII. Maar „ hoe komt die X by de Indictie? Dit zegt hy ons duidelyk: „ want dat is de zelfde X, die, uit het jaar der Regeeringe.

B. I. XXVI, overgelopen is, en zich gevoegd heeft by de Indictie II. En dus is XXVI ingekrompen tot XVI; en II uitgedijd tot XII. 't welk immers geen onmogelyke zaak is, 1300. Vindenwe nu in dit alles, tot hier toe, geen bewijs ter wereld, wy worden echter, langs een' taamelijk gemakkelyken weg, zachtkens by den neus geleid. Maar die weg wordt hoe langer hoe slechter. 't Regeeringsjaar XVI, gelijk in den Brief staat, verandert hy tweemaal in 26, en eens in XXV. Van 26 geeft hy geen reden. Wy konden het daarom voor ongezeid houden, zo hy het niet in den vertaalden Brief ingevoegd hadt. Omtrent XXV gift hy, dat, wederom in 't uitfchryven, de I in 't eerste, dat is in XVI, of volgensd zyne verandering, in XXVI, kan OVERGESLAGEN zijn. Dat is, om kort te gaan; hy verandert VI in V, en praat 'er over alsof hy V in VI veranderd hadt. En noch even vernuftig praatte hy, elf jaaren later, op Kolijn p. 209. daar hy die gansche Aantek. wegens XVI en XII, ons nochmaal te leezen geeft. Het eenige dat hem hier te bewyzen stondt, was, in wat jaar Koning Lodewijk zyne Regeering hadt aangevangen. doch hiervan geen woord. In tegendeel vertelt hy ons, daar ons, in deezen, niets aan gelegen ligt, dat Lotharis II overleeden is *in Hooimaand TE VOOREN*. Wat is dat, *te vooren*? Is dat July 868? 't schijnt ja. Maar 't is zo niet. Want p. 94. zegt hy zelf, *in Hooimaand des jaars acbtbonderdnegenenzestig*. Zo ging dan, in dat jaar, *July* voor *April*? Want zo luidt deeze Looniaansche redeneering: Lodewijk begon eerst, sedert de dood van zijn' Neef Lotharis, te staan naar des zelfs achtergelaaten Rijk; te weeten, in of na JULY 869. En daarom gaf Lodewijk een gedeelte van dat Rijk weg op den 13 APRIL des zelfden jaars 869: dat is drie maanden eer hy 't hadt. En dat van Loon het zo meende, blijkt daaruit, dat hy in den Brief niet alleen het jaar 869, maar ook, tot meerder zekerheid, de TWEDE Indictie, ingevoegd heeft. Maar wederom, dat van Loon het zo niet meende, blijkt hieruit; datmen *in dien tijd met de daaraanvolgende PAASCHE het jaar 870 begon te tellen*. Wy moeten dan het eerste verwerpen, en het laatste aanneemen; want een van beiden is zekerlijk valsch. Hy telde dan *Paa/jbjaaren*; en zulks in de Negende Eeuw. Maar waarom zeide hy niet aanstonds duidelyk, gelijkwe gezien hebben dat anderen deden, dat, in den Brief, zijn 869 te verstaan is volgensd

gends den Franschen Stijl, dat is, volgens den Roomschen, B. I. 870. Dit blijft dan het eenige dat wy uit al dien wildzang konnen besluiten. En dat eenige is voldoende om te bewyzen, dat van Loon niet wist wat hy schreef. Want behoort de Brief, gelijk van Loon laatst wilde, tot het jaar 870, zo vervalt zijn eerste gebouw, dat alleen steunt op de TWEDE Indictie, tot niet. Dan moest hy de DERDE Indictie genoemd hebben. Want deeze, en niet de Tweede, liep in het jaar 870. Waarby noch komt, dat in 870 het Paaschfeest gevallen is op 26 Maart; en dat gevolgelijk 13 April niet geweest is voor, maar reeds de achttiende dag na Paasch. Doch dat is een ongeluk. Hadt hy van 871 gesproken, hy zou het geraaden hebben. Maar wy hebben boven by §. 444. bewezen, dat de Brief behoort tot het jaar 849. En nu schenk ik hem 't geen hy, Al. Hist. p. 149. en op Kolijn p. 201 (2) zich liet ontvallen, wegens den Paaschavond en Paaschdag in 922 en 923; daar hy niet alleen verschilt van zich zelve, maar in alles de waarheid misliep.

Men hielt in dien tijd, en op veele plaatsen noch eeuwen daarna, den 25 December, als den dag der Geboorte des Heeren, voor den eersten dag des jaars. En hiervan is het dat de zesde dag van January bestendiglijk den naam van Dertiendag behouden heeft: hoewel de Hoogduitschen dien noemen der Zwoelfte Tag, gelijk de A-Saxen voorheen Twelfte Nibt, Twaalfden Nacht. Spondanus, die met 1 January begon, in Epit. Baronii op 't jaar 34; *dicimus S. Stephanum passum esse die 26 mensis Decembris — anno Domini 35 per unum diem INCHOATO*. Welke bewoording, *anno inchoato* of *inchoante*, dat is, in den aanvang des jaars, dikwils voorkomt, als 'er gesproken wordt van eenen der zeven laatste dagen van December, toen de eerste, nu de laatste week van het jaar. Frodoardus in Chron. Anno 928 *INCHOANTE, in ipsi's solemniis Ortus Christi*. dat was 25 December 927. Bruno de bello Sax. p. 119 of 194. *Natalis Dominici festiuitatem, ubi 1076 annus ab Incarnatione Domini INCHOATUR, &c.* dat is 25 December 1075. Daar hebtge een Franschen en een Saxischen Schryver, zie hier eenen Vrieschen, naamelijk den Abt Menko by Matth. p. 149. Anno Domini 1249 jam *INCHOANTE — in festo Jobannis Evangelistae*. dat is 27 Dec. 1248. Chron. Magdeb. by Meiboom, Script. Gerun. T. II. p. 317. *Transacto Natali Domini proximo,*

B. I. mo, quo, anno 1081, ab Incarnatione Domini INCEPTUS *annus erat*. En p. 319. in natali S. Stephani [26 Dec.] cum jam 1082 annus Incarnationis Dominicæ fuisset INCHOATUS. Cosmas Pragensis sprak eveneens; doch is door zijn' geleerden uitgeever niet verstaan geworden. Want zo lees ik (by Mencken T. I. col. 2070) *Eodem anno — veniunt Mantovam, et presentantur Imp. III Henrico Augusto INCHOANTE*. en voorts met een' nieuwen regel: *Anno Dom. Incarnationis 1092, III Kal. Januarii*. En zo weder col. 2102. *Rex autem — exercitu concitato INCHOANTE. — Anno Dom. Incarn. 1110, III Kal. Januarii, ingressus est Boëmiam*. Wie ziet nu niet, dat *inchoante*, in beide die plaatsen, behoort tot het volgende woord *anno*, waarvan het ganschelijk afgecheiden staat, en geenszins tot het voorgaande, *Augusto of exercitu*, waarmede het zo naauw vereenigd is? Dit is al te grof. *III Kal. Jan. 1092 en 1110*, was 30 Dec. 1091 en 1109. Sigismund Rositz, die in 't jaar 1430 te Breslaw in Silesien Priester werdt, volgde noch dat zelfde gebruik, en verklaart zich deswegen even duidelijk, doch op eene andere wyze, in zijn Chron. Episc. Wratislav. by Sommersberg, Script. Rerum Siles. T. II. p. 64. *Anno 1446 dies Christi fuit SABBATHO*: maar 25 December was *Zaterdag*, niet in 1446, maar in 1445. *Anno 1448 dies Christi FERIA SECUNDA*: maar 25 Dec. was *Maandag* in 1447. *An. 1450 die Christi FERIA QUINTA*: maar 25 Dec. was *Donderdag* in 1449. En zo voorts. Voeg nu by deezen alle die Kronijkschryvers, en zie of gyze tellen kunt, die telkens, in den aanvang van een nieuw jaar, beginnen met deeze woorden, *NATALEM DOMINI Rex celebravit &c.* Maar eindelijk, *Waar? Wanneer? en Hoe?* zijn dan de **PAASCHJAAREN** in gebruik gekomen? De eerste deezer drie vraagen is licht te beantwoorden uit den naam van *Franschen stijl*. Doch onder dien zelfden naam wordt ook verstaan de telling van 25 Maart, die veel ouder is. En het is om deeze dubbelzinnigheid te vermyden, dat ik my altijd bediene van het woord *Paaschjaaren*, welker uitvindinge ik aan Vrankrijk noch betwiste, noch benyde. Op de vraag, *Wanneer?* zal ik noch niet antwoorden. *Om de waarheid te zeggen*, schreef du Cange col. 230. *magmen twijffelen, of onze Franjchen, in dien tijd, de jaaren begonnen te tellen van 25 Maart, of wel van Paasschen*. En de vier voorbeelden van *Paaschjaaren* die hy daarop bybrengt, behooren allen tot de Veertiende

Eeuw.

Eeuw. Mabillon zegt II. 23. 7. de R. D. dat de *Franfche Stijl* B. I. meest in gebruik geweest is onder de Koningen van den derden Stam, vooral in de Dertiende en Veertiende Eeuwe, beginnende toen het jaar met Paasch. En het oudste voorbeeld van *Paaschjaaren*, dat hy bybrengt, is te vinden by Nangius, als men daar den saamenhang der jaaren 1284 en 1285 wil naarspooen. 't Is waar, Nangius spreekt, op 't eerste dier jaaren, in orden, van de maanden Augustus, November, January en Maart; en begint vervolgens het jaar 1285 met *Woensdag na Paasschen*. Maar dit voorbeeld bewijst niets. In 1285 was de Paaschdag zelf 25 Maart. Mabillon geeft ons L. V. p. 432. het hoofd en 't slot van twee Brieven van Lodewijk IX, in 't koper gesneden. De een draagt de Merken van *February* 1226, en 't *Eerste jaar* der Regeeringe. Welk Eerste jaar begonnen was met 8 *November* 1226. Gevolgelyk behoort dees Brief tot *February* 1227. De ander heeft *Maart* 1255, met het *Dertigste jaar*: dat is 1256. Hier telde Mabillon zeer wel. In een' derden, by Doublet p. 908. vind ik het *Drie-en-dertigste* genoemd in *January* 1258; dat is 1259. Begon nu Koning Lodewijk IX het jaar met *Paasschen*, of met 25 *Maart*? Dit dorst Mabillon niet bepalen: hy spreekt hierop slechts van den *Ouden Stijl*. Op een' anderen toon spreken de hedendaagfche Benedictynen, in hun Art de verifie les Dates &c. Paris 1750. Daar vind ik, Dissertat. p. xx. dat het in Vrankrijk, onder de Koningen van den Derden Stam, gebruikelijk was, het jaar te beginnen met Paasschen: *de ne commencer l'année qu'à Pâque*. Niet, met eenige bepalinge, gelijk Mabillon deedt. In tegendeel, zy trekken dat gebruik noch al verder achterwaarts, zelfs tot den tijd van Karel den Grooten toe. Doch hun oogmerk is, ons te doen gelooven, dat alle die afgeschafte Jaartellingen, veele Eeuwen achtereen, te gelijk, zo in Vrankrijk als elders, in gebruik zouden geweest zijn; ja in de zelfde Brieven, in de zelfde Kronyken, gevonden worden. Een bekwaam middel, om ook het verdorvenste, in schijn, goed te maaken. Zie hier een staaltje door hen aangehaald p. XXI. Karel werdt Keizer 25 December 800; en storf 28 Jan. 814. De Jaarboekfchryvers van Mets en Moissac stellen het eerste op 't jaar 801, het laatste op 813. Hierop vraagen zy: *Comment les accorder avec nous?* En het antwoord luidt: *Rien de plus facile en distinguant les différens commencemens de*

B. I. *P'année que nos deux Compileurs ont suivie.* Niets gemakkelijker! Hunne verdere oplossing is, dat die Jaarboekschryvers 1300. 25 Dec. 800 noemden 801, omdat zy het jaar 801 begonnen met 25 Dec. 800. dit is waar. Voorts, dat zy 28 Jan. 814 noemden 813, omdat zy toen het jaar begonnen, OF met 1 Maart, OF met 25 Maart, OF met PAASSCHEN. Dat 's alles te grabbel gegooid. Ei, Heeren! gaat de voordeur, en niet de achterdeur, uit. Gy vraagt: *Comment les accorder avec NOUS?* Gy moest gevraagd hebben, *Comment les accorder avec EUX-MEMES?* En dan zoude ik antwoorden; alleen door 't erkennen van den mislag, en 't veranderen van het bedorven Jaartal 813 in 814. Dan zullen zy met zich zelfs overeenkomen. anders niet. Ondertusschen vind ik by hen, zo weinig als by du Cange of Mabillon, geen enkel voorbeeld van PAASCHJAAREN, onderscheidelijk van de tellinge van 25 Maart in de *Dertiende Eeuw*. Integendeel vind ik klare bewyzen, datmen, noch in 't laatste dier Eeuwe, in verscheiden *Provincien* van Vrankrijk, het jaar begon, of met 25 December, of met 25 Maart. Het eerste ontleen ik uit gemelde *Dissert.* p. xviii. De *Statuten* der Kerken van Cahors in Querci, van Rhodéz in Rouergue, en van Tulle in 't Neder-Limoufin, werden geschreeven in 't jaar 1289: en men vindt daar deeze Aantekening of Waarschouwing: *Nota, quod Numerus Lunaris & Littera Dominicalis mutantur annuatim in festo Circumcisionis; anni vero Incarnationis Domini mutantur in terra ista in festo ANNUNTIATIONIS B. Mariæ, & in quibusdam regionibus in festo NATIVITATIS Domini.* Geen PAASCHJAAREN gemeld. Durandus, in Provence geboren, en Bisschop van Mende in Languedoc, in 't jaar 1296 overleeden, zegt in zijn *Rationale* L. VIII. c. 3. n. 2. spreekende in 't gemeen van de verschillende Jaartellingen: *Sane quidam, ob reverentiam Salvatoris, computant annos a NATIVITATE ejus; alii vero ab ejus Incarnatione, id est, a CONCEPTIONE B. Mariæ.* Geen PAASCHJAAREN genoemd. Voeg hierby, dat Gervasius Dorobernensis, of van Kanterbury, wiens bloeitijd gesteld wordt op 't jaar 1200, zegt, in de *Voorrede* zyner *Kronijk*: *Quidam enim annos Domini incipiunt computare ab ANNUNTIATIONE, alii a NATIVITATE, quidam a CIRCUMCISIONE, quidam vero a PASSIONE.* Geen PAASCHJAAREN gedacht. De Benedictynen haalen die woorden p. xxii. ook aan, en voegen 'er by: *Ajoutons à ce que dit cet Auteur ce que nous avons prouvé plus*

plus haut: quidam a MARTIO, quidam tandem a PASCHATE. B. L. Die weinige Fransche woorden behelzen, vooraf, twee ongerijmdheden. De Eerste is, dat zy zeggen *beweezen* te hebben, enz. maar dat *bewijs* is nergens te vinden, zo zy niet doelden op het geene zy zeer kwaalijk gezeid hadden tot verschooninge van den zekeren mislag van January 813 voor 814, boven gemeld. De Tweede is, dat zy de vier jaartellingen die Gervasius noemt, van 25 Maart, 25 December, 1 January, en van de *Passie*, dat is van den *Dood des Heeren*, verryken met twee anderen, aan welken Gervasius niet eens gedacht heeft; naamelijk van 1 Maart en van *Paasschen*. Want zo gaan zy voort: *Ecoutons-le maintenant lui-même faire ses réflexions sur CES différens commencemens de l'année de l'INCARNATION.* Even als of Gervasius ook gedacht hadt om het geene hun nu geliefd heeft te zeggen. Maar hier hebben wy tevens eene Derde, en zeer groote, ongerijmdheid; hierin bestaande, dat zy alle die zes verschillende jaartellingen begrypen onder den naam van Jaaren der *Incarnatie*. Maar welaan, laat ons den ouden Schryver zelven hooren. *Cui ergo, zegt hy, istorum magis credendum est? Annus solaris, secundum Romanorum traditionem & ecclesiae Dei consuetudinem, a Kalendis Januarii sumit initium; in diebus Natalis Domini, hoc est in fine Decembri, sortitur finem. Quomodo ergo utriusque vera poterit esse computatio, cum alter in principio, alter in fine anni SOLARIS, annos incipiat INCARNATIONIS?* Dit noemen zy, *un témoignage si clair & si précis* — Ik zeg, zo klaar, zo duidelijk, dat zy 'er geen woord van verstaan hebben. Wat verder vraagen zy: *Cette maniere de parler (Quomodo ergo, &c.) ne nous marque-t-elle point clairement, qu'il y avoit en ce tems-là des Auteurs, qui commençaient l'année avec le mois de Janvier?* op deeze vraag antwoord ik volmondig *Neen*. Dat Gervasius zulks gezeid heeft, is waar: te weeten in de bovengemelde woorden, *quidam a Circumcisione*. Maar hier zegt hy niet anders, dan dat het Sonnenjaar, *Annus Solaris*, begon met 1 January, en eindigde met 31 December. Dit witten zy ook wel. Maar zagen wat verder. Dus vervolgen zy hunne vraag, in saamenhang met het voorgaande, *avec le mois de Janvier; & cela un an moins sept jours avant ceux qui la commençaient le jour de Noël?* Zy doen Gervasius dan zeggen, dat 'er in zijn tijd Kronijkschryvers waaren, die het jaar (by voorbeeld 1200) begonnen,

B. I. niet alleen met 25 December, maar zelfs met 1 January 1199.
 †. Dit is geen onkunde, maar slimmer. Zy wringen die uitleg-
 1300. ging uit de woorden van Gervasius, om 'er een bewijs uit te
 ontlenen ten voordeele van twee Pausselyke Brieven, waar-
 in, ten opzigte der jaaren, gedwaald is. Zie Mabillon de Re
 Dipl. L. II. c. 25. n. 9. en hier de waare meening van Gerva-
 sius. Onder den naam van *Incarnatie*, telde hy slechts twee-
 derlei jaaren; die begonnen, of met 25 December, of met
 25 Maart. Daarom zeide hy boven, *uterque*, en *alter &*
alter. Want hy verklaart allerduidelijkst, dat hy in twijffel
 gestaan heeft, of hy, in zyne Kronijk, de jaaren der *Incarnatie*
 zoude rekenen van 25 Maart, of van 25 December. Eerst verkoos hy
 25 Maart: doch bevondt, zo hy meende, dat hy 't niet kon uitvoeren
absque fuco falsitatis. Om die reden besloot hy tot 25 December. Doch Gervasius zelf was,
 niet alleen met anderen, maar ook met zyne eigen Jaartellinge
 in den war. Kon hy niet beginnen *absque fuco falsitatis*, van
 25 Maart; hoe kon hy, *absque fuco falsitatis*, zyne jaaren re-
 rekenen van 25 December? Daar hy zelf, ten blyke zyner ver-
 legenheid, de Moord van den Aartsbisschop S. Thomas,
 voorgevallen 29 Dec. 1170, en dus, volgens zyne rekening,
 den vijfden dag van het jaar 1171, evenwel plaatst op het
 einde van 't jaar 1170; omdat hy het (zo hy zegt) niet kon
 plaatsten in het begin des jaars 1171. Zie zyne Kronijk op die
 jaaren, benevens zyne Voorrede.

Maar de derde Vraag was, *Hoe?* En hieromtrent zijn ver-
 scheiden gevoelens. Mabillon II. 23. 8. meende, *uit eerbied*
voor bet Paaschfeest, bet welk by de JODEN: bet eerste in
rang en waardigheid was. Maar hoe komen de *Joden*
 te pas by het *Paaschfeest der Christenen?* Scaliger Epist. 226
 (by du Cange) zegt, dat de Franschen, het oude Kerk-
 gebruik volgende, den *Paaschdag*, en de *Paaschweek*,
 noemden het *Nieuwe Jaar*. Maar du Cange oordeelde
 dit, zonder goede borgen, niet aanneemelijk. Petrus Fran-
 ciscus Chifflet, de annis Dagoberti cap. 5. poogt het begin
 des jaars met den Paaschdag, te bewyzen uit Victorius, die
 in de Vijfde Eeuwe zynen Canon Paschalis schreef, en in de
 Voorrede zeide: *Pascha quippe, sicut omnimoda traditione*
cognoscitur, anni principio, non sine, celebratur. Dit bewijs
 zou volkomen beslissende zijn, indien 'er bedenking was ge-
 vallen, of de Paaschdag geweest waare de *eerste* of de *laatste*
 dag

dag des jaars. Nu zegt het niets. Victorius bedoelde niet anders, dan dat het Paaschfeest, al lang voor zijn tijd, gevierd plag te worden in het VOOR- en niet in het NA-JAAR. Of, gelijk du Cange die zelfde woorden van Victorius verklaarde, *in primis anni mensibus duntaxat*. Du Cange zelf oordeelde, dat de *Paaschjaaren* gesprooten zijn uit het Tafelken of Bordeken, het welk van ouds plag gehangen te worden aan de Paaschkaars, diemen op den Paaschavond, by den aanvang van het Paaschfeest, wijdde en ontfak; en op welk Bordeken het loopende jaar, *annus currens*, aangekend stondt; en dat de Franschen vandaar het begin des jaars rekenden. De Luiksche Kanonik en Historieschryver Jo. Hocsemius, op wien du Cange zich beroept, sprak aldus, in Gestis Pontif. Leod. cap. 1. *attendendum est, quod a tempore cujus memoria non existit, annorum Nativitatis cumulatío, sive cujuslibet anni succrescentis initium in Cereo consecrato Paschali bacte-nis appensa depingi tabula consuevit; et ab illa hora annus Dominicus incipit*. Datmen te Luik, in 't begin der Veertiende Eeuwe, zo gewoon was, blijkt duidelijk uit eenen Brief van het jaar 1318, by Miræus p. 214. geschreeven door den Notaris H. van Vesnake, die 'er onder voegde: *In quo scribendo annos Domini, usus sum consuetudine Dioecesis Leodiensis, ubi Data mutatur in Vigilia Resurrectionis Domini, post benedictionem Cerei*. Deeze Wyding der Paaschkaarsse bepaalde dan het eerste oogenblik van het volgende jaar; en ook daarop werdt acht gegeven in het onderschryven der Brieven. Het volgende voorbeeld heb ik dank te weeten aan de Benedictynen, Dissert. p. xx. Het zijn twee Brieven van Jan, Koning van Vrankrijk, welker eerste gegeven was op *Goeden Vrydag*, 31 Maart 1362. De andere op den volgenden *Zaterdag*, na de *Wyding der Waschkaarste*, 1 April 1363. Dit voorbeeld is zeer aanmerkelijk, en mogelijk het eenigste in zijn soort. De Heeren leiden daar ook het gebruik der Paaschjaaren af van het opschrift op het Bordeken. Maar 't gebruik van dat Bordeken is veele Eeuwen ouder dan de *Paaschjaaren*, en zekerlijk uitgevonden toen de Christenen noch somtijds verschilden omtrent den rechten dag, op welchen het Paaschfeest gehouden moest worden. Om dan te bewyzen, datmen in den dag niet dwaalde, schreefmen op het Bordeken, en vertoonde in 't openbaar, de Tijdmerken, volgens welken de Paaschdag berekend was. Ander oogmerk kan ik 'er niet in

B. I. zien. En dit meen ik vry klaar te blyken by du Cange, v.
 7. CEREUS, daar hy uit Udalricus in Confuetud. Cluniac. l. 14.
 1300. bewijft, dat de Voorzanger op het zelve aantekende, *quotus an-
 nus fit dominicæ Incarnationis, quota Indictio, Concurrens et Ep-
 acta*. En daarenboven, vervolgt hy uit de Veter. Confuetud.
 Floriac. Coenobii c. 1. *circulus Lunæ, terminus Paschæ, litera
 Dominicalis, dies Dominicus Paschæ, Luna ipsius diei et Au-
 reus numerus*: benevens de jaaren des regeerenden Paus en Ko-
 nings. 't Geen hier in 't Latijn staat zijn al Tijdmerken, die
 betrekking hebben tot de uitrekening van den Paaschdag. En
 het zou my niet vreemd doen, dat deeze gewoonte haaren
 oorsprong genomen hebbe uit de vierde Kerkvergadering van
 Orleans, in 't jaar 541, die beval dat voortaan *alle Priesters
 bet Pascha vieren moesten op éénen zelfden dag, volgens de
 uitrekening van Victorius*. Naderhand vergatmen dat eerste
 oogmerk, en tekende op het Bordeken aan, de een meerder,
 de ander minder, elk naar zijn goeddunken: even gelijk wy
 noch, in onze jaarlijksche Almanakken, meer of min uitge-
 breide Verklaringen, of Gemeene Aanwyzingen, ontmoeten.
 En ik acht, dat die Verklaringen niet anders zijn, dan
 een onafgebroken vervolg van die oude Bordekens. Dat, het
 welk in 't jaar 1327 gehangen heeft in de Koninglyke Kapelle
 te Parijs, is geheel te leezen by du Cange v. CEREUS: en
 men ziet 'er uit, datmen zich ook van dit middel bediend
 heeft, om de gedachtenis der Reliquiën voort te planten. En,
 dat vreemd is, van den *Paaschdag* zelve is 'er niets te vin-
 den. Maar eindelijk, langs wat weg zijn de *Paaschjaaren* in
 gebruik gekomen? Ik zeg alleen, niet langs den Koningly-
 ken weg.

Voorceerst konnen geen verwarder noch wanordelyker jaa-
 ren bedenken, dan de *Paaschjaaren*, die telkens langer of
 korter zijn dan het voorgaande en 't volgende, en waarin
 veele dagen somtijds tweemaal, somtijds niet eens, gevonden
 worden; gelijkwe vervolgens nader zullen zien. Ten an-
 deren, de *Paaschjaaren* zijn, daarze ingesloopen waaren,
 meermaalen afgeschafft: als, by voorbeeld, te Luik, met den
 aanvang des jaars 1334, welks eerste dag, die geweest zoude
 zijn 27 Maart 1334, vervroegd werdt tot 25 December 1333.
 De reden van die verandering was, volgens Hofsemius, dat
 de Roomsche Kerk, en de Keulsche die de Moeder der Keul-
 sche was, het jaar met dien dag begonnen. Zo was de Keul-
 sche

sehe Kerkvergadering in den jaare 1310 voorgegaan: zie Hal-B. I. taus p. 25. En Bisschop Guy van Utrecht liet, in dat zelfde jaar, dat zelfde bevel wegens 25 December, ook in zijn Bisd- 1300. om afkondigen: Bat. Sacra II. p. 285. Integendeel vind ik by Mabillon II. 23. 7. dat, in 't jaar 1301, in het Bisdom van Limoges, de eerste dag des jaars verschikt is, van den Paaschdag, tot den bepaalden dag van 25 Maart. En zo ik Haltaus p. 27, 28. gelooven mag, zouden de Zwitsers, in naarvolginge der Franschen, ook *Paaschjaaren* gebruikt hebben, tot dat Amedeus, Bisschop van Geneve, het begin des jaars bepaalde op 1 January. Noem my nu ééne Kerkvergadering, éénen Paus, Bisschop of wereldlyken Vorst, die bevolen heeft, dat de PAASCHDAG de Eerste dag des jaars moest zijn. Terwijl ik dit afwachte, zullen wy overgaan tot het geene ons nader raakt; en aantoonen, datmen, onder 't leezen van onze oude Kronijkschryvers, noit moet denken om *Paaschjaaren*.

MEERHOUT telde zo niet. 't Is waar, de Jaartalen zijn by hem door de uitschryvers zo menigvuldiglijk bedorven, dat 'er niet altijd staat op te maaken is. Maar zie hier één voorbeeld, dat voldoende is voor zijn geheele Kronijk. Men leeft by hem op het jaar 1168: *Contigit hæc cæles XI Kal. Febr. die S. Vincentii martyris, quæ erat Feria secunda*. In de Vaderl. Hist. B. VII. p. 262. daar de Leezer ook tot deeze woorden van Meerhout, doch onder den naam van den Procurator, verzonden wordt, vindtmen dit vertaald, *op den 22 van Louwmaand 1169*. Maar, by geluk, voegde Meerhout 'er by, dat die dag geweest is *Feria secunda*, dat is, *Maandag*. Want S. Vincentsdag, 22 Jan. was *Maandag in 1168*, Zondagsletter G. maar in 1169 was 22 Jan. *Feria quarta*, dat is, *Woensdag*. Wy vallen over mislagen, aan welken de Schryvers zelfs dikwils geen schuld hebben; en zien ondertusschen over 't hoofd het geene met lof behoorde gemeld te worden. Zodaanig is, en de bovengemelde voorbeelden wyzen het uit, wanneer de Schryver, niet te vrede met *Jaar en Dag* genoemd te hebben, daar een *derde Tijdmerk* byvoegt; het welk, met de twee anderen overeenstemmende, een allerzekerst bewijs uitlevert. Die vier woorden van Meerhout, *quæ erat feria secunda*, zijn honderd Marken waardig. Zy zullen ons in 't vervolg dienen om een snood Vlaamisch verdichtsel te ver-
de-

B. I. delen. zie by II. 602. De Vriessche Abt Emo behoort ege-
 7. lijk niet tot Holland. Ik kan hem echter hier niet voorby-
 1300. gaan; zo omdat hy onze buurman was, en geschreeven heeft
 tusschen Meerhout en Melis; als omdat hy 't gezeide op ee-
 ne ongemeene wyze bevestigt. Hy beschrijft ons, by Matth.
 Anal. II. p. 45. de groote Watervloed van 16 January 1219.
 en hy voegt 'er by: Eerfelijk, dat het *Paaschfeest* in dat
 zelfde jaar gevierd is *VII Idus Aprilis*, dat is, 7 April: Ten
 anderen, dat de *Zondagsletter* was *F*: Ten derden, p. 47.
 dat de Vloed voorgevallen is op een' *Woensdag*. En in dit
 alles is niets fout. Alles te saamen genomen wijft ons tot het
 uitgedrukte jaar 1219. MELIS STOKÉ bemoeide zich niet met
Paaschjaaren. Hy volgde Meerhout, en plaatste het geval
 dat wy uit deezen gemeld hebben, insgelijks op S. Vincents-
 dag 1168. Vergeet ook niet de plaats, waarop wy dit aan-
 kenen; en 't geene wy in 't begin deezer Aantek. gezeid
 hebben. En van 't geene hy zelf beleefd heeft, moet
 hier voldoen, dat hy B. IV. §. 1127. zegt, dat Beatrix,
 Vrouw van Florens V, overleeden is op *Goeden Vrydag*
 1296. En §. 1530. dat Florens gevangen is den 23 Juny 1296.
 Het eerste is *voor*, het tweede *na Paasch*. Nochtans noemt
 hy, in beide die gevallen, het jaar 1296. Voor 't overige;
 Hy was geen Jaarboekschryver. Van het midden des *Achtsten*
Bocks, tot het einde des *Negenden* verhaalt hy omstandig het
 gebeurde in 1304, welk jaar hy nochtans nergens noemt dan
 in 't begin van het *Tiende Boek*. ENZ. WILLEM, PROCURA-
 TOR van 't Klooster te Egmond, telde volstrektelijk noit
Paaschjaaren. En het was een groote achteloosheid in Ant.
 Matthæus, dat hy op dien Schryver zelven p. 515. aanteken-
 de, dat het jaar te beginnen met Paaschen, toen in Holland
 gebruikelijk was. De Procurator zelf hadt hem beter kunnen
 onderrichten. Die begint zijn verhaal op 't jaar 1255, met
 de dood van Koning Willem 28 January: p. 514. 't Jaar 1302,
 met S. Benedictusdag, 21 Maart: p. 556. 't Jaar 1308, met
 de dood van Werner Abt van Egmond, die, volgens Jo. a
 Leidis, Annal. Egm. c. 52. overleeden is op S. Aagtdag,
 5 Feb: p. 577. 't Jaar 1319, met de dood van den Abt Bert-
 hout, die, volgens den zelfden Jo. a Leidis, gestorven is den
 12 Febr: p. 583. 't Jaar 1323, met eenen harden winter,
biems asperrima: p. 596. en spreekt daarna p. 597 van 6
 Febr. in *crastino Agathæ*: en doorloopt verder dat zelfde jaar
 1323

1323 tot p. 619 toe. De Karmelijt JOHANNES A LEIDIS, an- B. I.
 ders JAN GERBRANDSZ geheeten, droomde van geen *Paasch-* *.
jaaren, toen hy schreef (zie beneden by II. 38) dat de Abt 1300
 Steven overleeden is in January 1083; en de Brief van Die-
 derik V gegeven is in July 1083 na de dood van Steven.
 Noch toen hy, in Chron. Belg. L. XXXII. c. 26. verhaalde,
 dat de eerste Man van Vrouw Jacoba gestorven is 4 April
 1417; en daarna haar Vader 31 Mey 1417; de een *voor*, de
 ander *na Paaschb.* Enz. Uit het gezeide wegens Meerhout en
 den Procurator, kanmen genoeg oordeelen omtrent alle de
 KLOOSTERLINGEN van Egmond, onder welken ook behoo-
 ren de Schryvers van het DOODBOEK; waarin van 22 Maart
 tot 25 April, op en tusschen welke dagen het Paaschfeest be-
 paald is, de jaaren nooit onderscheiden worden door eenige by-
 voeginge van *voor of na Paaschb.* Twee gevallen zal ik 'er uit
 aanhaalen. Men leeft daar: 17 April 1298 *storf Meinsfo*, enz.
 Het *Paaschjaar* 1298 zou begonnen geweest zijn met 6 April
 1298, en geëindigd op Zaterdag 18 April 1299. Gevolgelyk,
 in één jaar, TWEEMAAL 17 April. Zodat van twee perfoonen,
 die beide den 10 April, in 't zelfde *Paaschjaar* 1298, over-
 leeden waaren, de een des anders weduwe wettig hadt kon-
 nen en mogen trouwen. Zie hier een ander: 28 Maart 1311
storf Jacob, enz. Het *Paaschjaar* 1311 begon met 11 April,
 en eindigde met 25 Maart 1312. Gevolgelyk in dat *Paasch-*
jaar NIET EENS 28 Maart. Dit is besliffende. En du Mont
 bediende zich van dit zelfde bewijs, Supl. au Corps Diplom.
 T. I. P. II. p. 13. *Il n'y eut point*, zegt hy, *de 10 Avril*
dans l'année Pascale 1302. Maar tot wat einde? Om te too-
 nen, dat de dagtekening van zekeren Franschen Brief nier
 echt is. Ik betwift dat niet. Maar een ander zou 'er, even
 waarschynelyk, uit konnen beweeran, dat de Schryver van
 dien Brief zich met geen *Paaschjaaren* bemoeid hadt. Einde-
 lyk, 't KAPITTEL IN DEN HAAGE bediende zich zo weinig van
Paaschjaaren, als de Moniken van Egmond. By de Riemer,
 onder de Bylaagen p. 813. kuntge vinden eene Instelling van
 dat Kapittel, beginnende: *anno Domini 1525 stilo Curiae Tra-*
jectensis, ultima Januarii, &c. Dat is, volgens den stijf
 des Hof van Utrecht, die het jaar begon met 25 December.
 In de Privilegien van Texel N. XXIV. staat een Brief van
 Hertog Philips, gegeven 23 Maart 1440, NA DEN LOOP VAN
 ONSEN HOVE: benevens een Getuigfschrift der Edelen,
 ook

B. I. ook getekend 23 Maart 1440, NA DEN LOIP SHOIFS VAN
 * HOLLANT. In die beiden moet 1440 genomen worden voor
 1300. 1441. Beide komen zy daar voor in een Vidimus van het
 gemelde Kapittel, bezegeld 8 April 1441. En dat was maar
 16 dagen na de tekening van 23 Maart 1440. Dit voorbeeld
 behelst alles. En de Proef is weder, dat, in het *Paasch-*
jaar 1441, van 16 April tot 31 Maart 1442, geen 8 April
 plaats hadt.

Omtrent de *STEDEN in Holland*, heeft de Heer Griffier
 van de Water, in de Voorrede van het Utrechtsche Plakaat-
 boek, zeer wel aangemerkt, dat het niet onwaarschynelijk is,
 datmen, daar, den *Gemeenen Stijl* schreef: te weeten, toen
 het *Hof van Holland* zich van *Paaschjaaren* bediende. Dit is
 my gebleeken uit verscheiden Brieven: doch allen geschree-
 ven na het jaar 1500. En zulks onder de verschillende uit-
 drukkingen van, *naar Gemeen scbryven*, en, *naar 't scbry-*
ven deezer Stede. De oudste, dien ik gevonden heb, is van
 Burgermeesteren, Schepenen en Raden der Stede van Haer-
 lem, 28 Jan. 1508. *naer costume des SCHRYVENS DER SELVER*
STEDE. MS Brief van Schout, Burgermeesteren en Schepe-
 nen Gerechte der Stede van Monickendamme, 9 *Februarii*
anno 31 [1531] NAER GEMEEN SCHRIVEN. Handv. van Am-
 sterдам I. p. 308. kuntge vinden een' Brief van Burgermee-
 steren dier Stad, van 26 Febr. 1532, NAE 'T SCHRIVEN DEE-
 ZER STEDE: ingevoegd in eenen van 't Hof van 26 April
 1532. Zie ook, en vergelijk, aldaar p. 325-329. drie Brie-
 ven, van byzondere Jaaren, allen gegeven voor Paasch; al-
 len met byzondere byvoegfels. Keure van Baljuw, Schout
 en Gerechte in den Haage, by de Riemer I. p. 49. 13 *Febr.*
 1551 NA GEMEEN SCHRIVEN. By Walvisch, Beschr. van der
 Goude I. p. 370. vind ik zeker Extract, gedagtekend, *den 16*
dach Martii 1574 *STILO COM.* dat is *Gemeenen Stijl*. Maar
 het is aanmerkelijk, dat, slechts 20 jaaren te vooren, die
Gemeene Stijl genoemd wordt Nieuwe Stijl, in eene aantekening
 van Kerkmeesteren aldaar; 12 Jan. 1554 *STYL. NOV.*
 Walv. II. p. 51. Men moet dan, te vooren, in die Stad eenen
 anderen Stijl gevolgd hebben. Mogelijk dien der *Paasch-*
jaaren. Deze bedenking steunt daarop, dat de Graaven van
 Blois, in der tijd Heeren van der Goude, hunne Brieven,
 voor Paasch, dagtekenden met dit byvoegfel, *na der manie-*
ren des Hoofs van Holland. zie Charterb. III. p. 347. 378.

385. zo veranderden ook die van Heusden hunnen Stijl, toen B. I. zy de Handveste van 17 July 1404, waarby Hertog Aelbrecht beloofde, Schepenen voortaan te zullen verzetten op den Heyligen Dordtiendag, ontvangen hebbende, onmiddelijk achter de zelve deeden aantekenen: *Item die Heer en dat gemeyne Gerecht der Stad van Huesden keuren, datmen dat Nyeuwe Jaer altoes nu scryven sal opten Heyligen JAERSDACH.* zie Befchr. van Heusden p. 235. Dat is op of met

*Den eersten daech van Januare,
Die men tbegin noemt vanden iare:*

volgens de taale van Maerlant I. 29 f. 7 c. Want *Jaersdag* heeft noit iet anders betekend, dan by onsnoch *Nieuwejaersdag*. Haltaus p. 32. *Festum Circumcisionis Cbristi, a quo civiliter annum inchoarunt Germani, vocatur JAHRSTAG.* Zo lees ik ook in de A-S. Kronijk op 't jaar 1096. p. 204. *to GARES DAGE.* 't welk de Uitgever beter verklaarde, *Kal. Jan.* dan vertaalde, *in anni die.* zie onzen Kiliaan. Het woord, by onzen Dichter te vinden V. 693. en VII. 818. was algemeen, ook by die geenen, die eenen anderen Stijl gebruikten. By de Riemer I. p. 275. staan twee Brieven, de een van Heer Nyclays, Abt van Middelborg, 1326 op *S. Bartholomeus dag*, dat is, 24 Aug. 1326. De ander van Graaf Willem III, die den voorgaanden bevestigde, op den *JAERSDACH* 1326, dat is, noodzaakelijk, 1 Jan. 1327. Te Utrecht was de Eerste dag des jaars 25 Dec. Nochtans schreef de Raad dier Stad, in 1443, *Woensdags na JAERSDAG.* zie Utr. Jaarboeken II. p. 26. Meer voorbeelden heb ik by de hand; maar, sedert, onder het doorbladeren der Charterboeken, gezien hebbende, dat het, ook daar, meermaalen voorkomt, heb ik de zelve onnoodig geoordeeld. Alleenlijk moet ik noch aanmerken, datmen ook, gelijk *Jaersdag*, vindt *Jaersavond*. Brief van Willem VI, by de Riemer p. 232. op *ten beyligen Jaers avond* 1415. Dat was 31 Dec. 1415.

Schoon ik nu die ophelderingen, naar gemeen scbryven, en naar 't scbryven deezer Stede, alleen gevonden heb in Brieven, behoorende tot de Zestiende Eeuwe; zo zou het echter een zeer lichtvaardig oordeel zijn, daaruit te besluiten, dat zy noit vroeger in gebruik zouden geweest zijn: of, dat de Steden, juist met het invoeren van die byvoegfels, haaren Stijl zouden veranderd hebben. Ik geloof wel dat 'er voorbeelden te vinden zijn voor, maar ik heb 'er geen gevonden.

dan

B. I.
y.
1300.

dan na het jaar 1500. Men was, in die Eeuwe, ten vollett overtuigd van de verwarringen, die uit zo verschillende Jaartellingen telkens konden, ja moesten, ontstaan, en alom werksaam omze voor te komen, of geheel weg te neemen. Dit is eerst geschied in Vrankrijk, in 't jaar 1564, door Koning Karel IX, willende, datmen, door 't ganfche Rijk, het jaar voortaan zoude beginnen met 1 January. Koning Philips volgde dat voorbeeld ten opzigte der Nederlanden, by Plakaat van 16 Juny 1575. Maar van ongelijk meer omflags was het werk van de afschaffinge des Ouden, en invoeringe des Nieuwen Stijls, door Paus Gregorius XIII, met den aanvang des jaars 1582. Het Plakaat van Philips heb ik in het Hollandfche Plakaatboek niet gevonden: maar in het Utrechtsche I. p. 455. en in het zelve deeze woorden: „ datmen in eenige „ Quartieren den Datum van 't vernieuwen des Jaars begint „ ten voorfz dage *van der Geboorte*; ofte den *Eerften dag „ van Januario* daarna volgende, het welk de STIJL is dienmen GEMEYNELIJK gebruikt; andere beginnende het zelve „ op den *Paafcbavond*, 't welk sommige zeggen *Stijl vanden „ Hove*; ende andere andersins na de diversiteyt van de Bisdommen; gelijk ook sommige daar by stellen, voor sekeren tijd, te weeten, van 22 Maart tot 25 April daarna „ volgende, dese woorden, *voor ofte na Paaschen*“. Ook by Vredius, de Sigillis p. 228. daarmen kwaalijk leeft, tot 15 [voor 25] April. Dit was daar een drukfeil. Maar zo was 't niet by Haltaus, die het p. 29. niet alleen naarschreef; maar te vooren p. 28. van de Nederlanders spreekende, als uit eigen weetenschap, zeide, dat die byvoeging plag te geschieden van 22 Maart tot 15 April.

Eindelijk kom ik tot onze GRAAVEN zelfs. Hier kondenwe licht in een' Doolhof raaken. Ik hoop 'er my echter kortelijk door te redden. Eerst, ten opzigte der Graaven uit het oude Hollandfche Huis. Hooger op te klimmen dan tot KONING WILLEM, acht ik onnoodig. Dees heeft, in HOLLAND noit, maar wel in ZEELAND, dien Stijl gebruikt, dien zijn Tijdgenoot, Lodewijk IX, Koning van Vrankrijk, volgde: en die wy, tot noch toe, niet hebben kunnen besliffen, of gerekend moet worden van den wandelenden Paaschdag, of van den staanden dag 25 Maart. Ik beslis het ook hier niet. Hy gaf, 28 January 1252, *Indictie X*, eenige Rechten aan de Stad *Dordrecht*. De Brief was gegeven te
Bruns-

Brunswijk, daar hy, vier dagen te vooren, zijn Huwelijk B. I. voltrokken hadt. En de *Indictie X* bepaalt ons volkomenlijk tot het jaar 1252. Hier valt dan geen twijffel. De eerste Brief, onder de Handvesten van *Rijnland*, is van WILLEM, en gegeven te *Leiden*, 9 April 1253, *Ind. XI.* overeenkomstig met den voorigen. Deeze twee Getuigen zijn gelijk-luidende; en verdienen daarom geloof. Te meer, omdat de eerste eene historische omstandigheid vervat, die voldoende behoort te zijn. Maar hier tegen strijdt die, waarbij *Willem*, te *Dordrecht* zijnde, die Stad tolvry verklaarde, den 17 February 1249, *Ind. VIII.* doch lees VII. De twee anderen willen 't zo. Werp my niet tegen, dat *Willem* noch eenen Brief gegeven heeft 12 Febr. 1254, *Ind. XIII.* Dat zou dan geweest zijn 12 Febr. 1255. doch toen was hy al dood. Maar omdat dit door veelen ontkend wordt, en te zyner plaats nader zal onderzocht worden; zo merk hier alleen, dat *Willem*, in dien Brief, niet spreekt als *Graaf van Holland*, maar eeniglijk als *Keizer*. Dat nu nooit *Keizer Paaschjaaren* geteld heeft, is te bekend om 'er van te spreken. Het is dan volstrekt zeker, dat hier, gelyk elders, in het Merk der *Indictie* is misgetaft, en dat XIII moet veranderd worden in XII. Laaten wy *Willem* nu eens volgen naar ZEELAND. Slaa slechts de Zeeuwfche Kronijk van Smallegange op, en gy zult 'er vinden, alleen p. 419 a. twee Brieven; den eenen getekend 3 Febr. 1250, *Ind. IX.* den anderen, 11 Maart 1253, *Ind. XII.* Welke *Indictien* ons eenpaarig wyzen tot de jaaren 1251 en 1254. En deeze overeenkomst doet my vaststellen, dat *Koning Willem* in *Zeeland* een' anderen *Stijl* volgde, dan in *Holland*. En dit wordt door 't volgende nader bevestigd.

FLORENS V deedt, gelyk zijn Vader gedaan hadt. Hy begon, in HOLLAND, het jaar niet met *Paaschen*. Maar de wijfmen in zyne Brieven geene *Indictien* ontmoet, zijn de besliffende Kentekenen zeer moeilijk te ontdekken. Zie hier evenwel weder een dubbel bewijs, in twee Brieven van *Florens*, gegeven 3 April 1289: en 1 April 1292. Dewyl nu, in 't *Paaschjaar* 1289 geen 3 April; gelyk ook in 't *Paaschjaar* 1292 geen 1 April geweest is, zo heb ik 'er niet anders by te voegen, dan dat de Brief, van 1 April 1292, aan weer-kanten snijdt; en ten opzigte van den *Zeeuwfchen Stijl*, even besliffende is, als men den zelve vergelijkt met het volgende. Dees was gegeven te *Aalbrechtsberge*; dat is, by *Bloemendaal*

B.I. daal buiten Haarlem: zie Charterb. p. 545. Daar volgt p. 546. een andere van *Florens*, met dit onderschrift: *Gegeeven des 7. Dijnsdaechs voer Paeßchen, in 't jaar ons Heeren 1292, tot 1300. Middelborch*. En dat is, naar de letter genomen, ook 1 April 1292. Dit is zonderling. Heeft dan *Florens*, op éenen en zelfden dag twee Brieven gegeven, den eenen buiten *Haarlem* in *HOLLAND*, den anderen te *Middelborg* in *ZEELAND*? Zekerlijk neer. Wat dan? Dit. 1 April 1292 was, in *Holland*, *Dingsdag voor Paaßch* 1292. Maar *Dingsdag voor Paaßch* 1292, was, in *Zeeland*, 24 Maart 1293. Uit vergelykinge van die twee Dagtekeningen blijkt dan allerzekerit, dat *Florens*, even als zijn Vader, in *ZEELAND*, het Jaar anders begon, dan in *HOLLAND*.

Van de zes Brieven van Graaf *JAN I*, geschreeven na de dood zijns Vaders, 8, 17 en 18 January; 2 en 4 February, en 3 Maart, met het uitgedrukte jaar 1296, zijn de drie eersten hem voorgeschreeven, toen hy noch was in *Engeland*, daarmen de Jaaren telde van 25 *Muart*, noit van *Paaßchen*. In deezen onderstel ik, daarom, den *Engelßchen Stijl*. De drie anderen zijn gegeven in *Zeeland*; en bevestigen dus het geene wy gezeid hebben van den *Zeeuwßchen Stijl*. Hy was toen, als Graaf, noch niet in *Holland* geweest. Meer heb ik van hem niet te zeggen. Want zyne drie Brieven getekend February en Maart 1298, en in 't Charterb. I. p. 591. geplaatst op dat zelfde jaar 1298, schynen daardoor wel van de voorigen te verschillen: en ik vertrouw ook dat zy inderdaad verschillen: maar in zich zelfs niets behelzende waaruit zulks beweezen kan worden, mogen wy ons ook op de zelve niet beroepen.

JAN II kwam uit *Henegouwen*, en schijnt, gelijk hy altijd ten naauwsten met *Vrankrijk* verbonden geweest is, ook den *Franschen Stijl* aanstonds, en alom, ingevoerd te hebben. Zie Charterb. II. p. 5 enz. daarge vinden zult dat niet alleen de Graaf, maar ook byzondere Heeren, ja byzondere Poorters der Stad *Dordrecht*; zelfs ook de *Vriessche Stad Stavoren*, in hunne Brieven, geschreeven in 't begin van 1300, eenpaariglijk noemen het jaar 1299. Maar is dees Graaf altijd bestendiglijk by dat gebruik gebleeven? Zo moesten zijn twee Brieven, aldaar voorkomende p. 10 en p. 26. onder de dagtekening van 9 April 1300, en 12 January 1303, getekend geweest zijn 1 April 1301, en 11 January 1304. Doch ik twijfel

fel of Jan II hierin vaster voet gehouden hebbe dan de vol-B. I. gende Graaven.

WILLEM III, Zoon van Jan II, was hierin zich zelven zekerlijk niet gelijk. In 't Charterb. p. 196. vind ik twee Brieven van Willem, gegeven in den Haage, MAANDAG na Palmzondag 1318: welke dag daar verklaard wordt 17 April 1318. Dat was zeer goed in 1318, toen Paasch geweest is 23 April. Maar in den eersten dier Brieven staat, daarenboven, *op den ander dach in Aprile*. En dees Dag wijst ons ontwijffelbaar tot het jaar 1319, Paasch 8 April; gevolgelijk 2 April Maandag na Palmzondag. Kort te vooren, p. 194. een' anderen, ook gegeven in den Haage ZATERDAG op onser Vrouwen Avond in Martio 1318. Dat is 24 Maart. Maar 24 Maart was Zaterdag in 1319, niet in 1318. Geheel anders spreekten de twee volgenden. De een komt voor p. 193. en was gegeven te Brussel, WOENSDAG acht dagen binnen der maand Maart 1318. Maar 8 Maart was Woensdag in 1318, niet in 1319. De ander p. 149, 150. in den Haage, ZONDAG in Dertienavonde 1315. Dat is 5 January. Maar 5 January was Zondag in 1315, niet in 1316. 't Schijnt dat deeze en eenige volgende Graaven zich weinig met de Dagtekening hunner Brieven bekommerd hebben, zulks misschien overlaatende aan hunne Klerken, die hierin hun eigen begrip volgden. Wy zullen, daarom, noch maar een staaltje of twee bybrengen, waarover geen twijffel kan vallen.

WILLEM V, Hertog in Beyeren, gaf, in 't jaar 1348, vier Brieven, op vier achtereenvolgende dagen, p. 748. met deeze aanmerkelyke Dagtekingen: I. VRYDAG NA HALF VASTEN, die doen was 27 Maart. II. ZATERDAG NA HALF VASTEN, dat was 28 Maart. III. ZONDAG NA HALF VASTEN, die doen was 29 Maart. IV. MAANDAG VOOR PALMEN, die doen was 30 Maart. In het uitgedrukte Jaar 1348 was Paasch 20 April; wameer die vier genoemde dagen geweest zijn 4, 5, 6 en 7 April. Maar in 1349 viel de Paaschdag op 12 April (niet 11) en gevolgelijk die dagen op 27, 28, 29 en 30 Maart, overeenkomstig met die Brieven. Zodat het niet mogelijk is, de telling van Paaschjaaren duidelyker en omstandiger aan te wyzen, dan hier geschied is. Andere taal, wederom, voeren de twee volgenden p. 790. hebbende beiden het jaar 1351, met den zelfden Dag: I. opten PAASCHAVOND, die doen was den XVI dach in Aprile. II. 16 April, wesende als doen

B. I. PAASCHAVOND. Dat is niet 1352, maar 1351, toen 17 April
 †. Paasch geweest is. En dit is zo duidelijk als 't voorige, en
 1300. verschilt 'er nochtans geheel van. Alle die zes Brieven zijn
 gegeven te *Dordrecht*: en alle die Byvoegfels, *die doen
 was*, enz. schynen van de zelfde hand te zijn. Mogelijk na-
 derhand ingelascht, om die zo onzekere Jaartellinge, in dee-
 zen, te bepaalen.

AELBRECHT, die als Ruwaard aan de Regeering kwam
 in 't begin des jaars 1358, was hierin, eenige jaaren, niet
 opletender dan zijn Broeder, en anderen zyner laatste Voor-
 zaaten, geweest waaren. By 't aanvaarden van 't Ruwaard-
 schap, trok hy van Stad tot Stad, en gaf aan elke in 't byzon-
 der eenen Brief van gelyken inhoud, behelzende eenige pun-
 ten, waartoe hy zich moest verbinden. Die voor *Dordrecht*
 heeft 23 February 1357. Die, dien hy aan *Leiden*, en dien
Leiden aan hem gaf, hebben beide 7 Maart 1357. Maar die
 te *Rotterdam* en te *Schiedam*, hebben integendeel February
 en Maart 1358. Teldemen dan in de Steden, *Dordrecht* en
Leiden, Paaschjaaren; te *Rotterdam* en te *Schiedam* niet? En
 volgde Hertog Aelbrecht, in zyne Brieven, den Stijl der
 plaatse daar hy was? Dit heeft my lang zo toegescheenen. En
 men kan aldaar meer vinden, om zulks waarschynelijk te maa-
 ken: indien my niet gebleeken was, dat ook het zelfde ver-
 schil van Stijl voorkomt in Brieven, die in de zelfde Steden
 gegeven zijn. Echter schijnt dit, in en omtrent het jaar
 1358, zo geweest te zijn. Hoe dit zy, Hertog Aelbrecht
 dacht evenwel, met der tijd, om in zyne Brieven duidelyker
 te spreken, en zyne *Paaschjaaren* op te helderen door dit
 nutte byvoegfel, NAAR DEN LOOPE VAN ONZEN HOVE. De
 oudste Brief, waarin het, volgens 't Charterboek, gevonden
 wordt, is van 27 January 1367: p. 222. De tweede en derde
 van 21 en 28 Maart 1374: p. 305 en 307. De vierde van 9
 January 1384: p. 419. Ik tel niet dien van 11 January 1379:
 p. 346. daarwe bericht worden, dat die woorden, *na den
 lope*, enz. in het perkamenten MS. niet staan in den Brief zel-
 ven, maar op den kant. Mogelijk was het ook, in de drie
 voorigen, door eenigen uitschryver ingevoegd, of uit verklaa-
 ringen op den kant overgenomen. Een opletend Leezer zal,
 op dit spoor, noch veel kunnen ontdekken. Wy scheidan 'er
 af, om over te gaan tot onze Paaschtasel.

De

De noodzaakelijkheid van eene goede PAASCHTAFEL by der B. I. hand te hebben, als men, het geene ik dus verre over de Paaschjaaren geredeneerd heb, wil ter toetse brengen, heeft my bewoogen om de myne, waarvan ik my met vrucht bediend heb, aan het Gemeen mede te deelen. Die daartoe gebruik zou willen maaken van de Uitgaave van het Glossarium van du Cange, waarvan ik my bediend heb, zou op glad is wandelen. Meer dan *Honderd* mislagen heb ik 'er uit aangekend gehad. De nieuwe en vermeerderde uitgaave van dat Werk door de Heeren Benedictynen is ook niet zuiver. Ik heb, deezer dagen, gelegenheid gehad, om ook daar de Paaschtafel tegen de myne te vergelyken, en 'er *Veertien* mislagen in te ontdekken: al drukfouten. Dat zelfde zeg ik van de *Twintig*, die ik aangemerkt heb in de Tafelen van Fr. Pagi, verspreid achter de drie Deelen van zijn Breviarium Pont. Rom. van 't jaar 326 tot 1304. Behalve dat hy driemaal den Paaschdag twijffelachtig stelt, als; An. 590, 26 Maart, by anderen 2 April: An. 740, 24 April, by anderen 17 April: An. 760, 6, by anderen 13 April. Meyerus in Annal. Flandriae, begint yder jaar van 1278 tot 1476, met den uitgedrukten Paaschdag; doch die daar *Viermaal* kwaalijk gesteld is, als, op de jaaren 1285 en 1296, tweemaal 7 April (die toen *Zaterdag* was) voor 25 Maart: 1446, 18 voor 17 April: en 1456, 27 voor 28 Maart. Eindelijk heb ik, terwijl deeze Aantekening de drukpars reeds bezig hieldt, het geluk gehad van eene Paaschtafel te ontdekken, die nergens van de myne verschilt, buiten éene drukfout, die ik niet telle, omdat de zelve in de *Errata* behoorlijk is aangewezen: naamelijk, in de Table Chronologique, het voortreffelijkst gedeelte van het Werk der Benedictynen, l'Art de vérifier les Dates, &c. keurlijk gedrukt te Parijs in 't jaar 1750. En dewijl de Paaschdagen aldaar vergeleeken, en overeenstemmig bevonden zijn met de Registers van het Parlement van Parijs; zo besluiten zy niet kwaalijk, Preface p. 3. dat de Regel, dien zy, in 't bepalen der Paaschdagen, gevolgd hebben, zeer goed is geweest. Zy hebben echter niet goedgevonden, dien Regel zelve aan hunne Leezers mede te deelen. Daar waaren zy meester van. Zie hier het beknopte Richtsnoer, naar het welke ik myne Paaschtafel heb opgemakt; in dier voegen, dat ik, in het eerste ontwerp zelf, noit eenige verandering heb

B.I.
 *.
 1300.

PROEFTAFEL.		
XVI	D	22 Maart
V	E	23
XIII	F	24
II	G	25
	A	26
X	B	27
	C	28
XVIII	D	29
VII	E	30
	F	31
XV	G	1 April
IV	A	2
	B	3
XII	C	4
I	D	5
	E	6
IX	F	7
	G	8
XVII	A	9
VI	B	10
	C	11
XIV	D	12
III	E	13
	F	14
XI	G	15
	A	16
XIX	B	17
VIII	C	18
	D	19
	E	20
	F	21
	G	22
	A	23
	B	24
	C	25

heb behoeven te maaken. Ik heb het ontleend uit de *Histoire du Calendrier Romain* van M. Blondel, Part. II. L. IV. ch. 3. Het bestaat uit drie Kolommen, die niet anders behelzen dan de twee laatste Kolommen onzer Paaschtabel; naamelijk het *Gulden getal*, en de *Zondagsletter*, benevens de Dagen waarop het Paaschfeest kan vallen. Doch alles in omgekeerde orden. Des zelfs gebruik is zeer eenvoudig, mids men vooraf weete, welke de *Merken* zijn van het Jaar, waarin men den Paaschdag zoekt of onderzoekt. By voorbeeld, die van 't jaar 1494 waaren *XIII* en *E*. Zoek nu, in de eerste Kolom van 't Proeftafelken, het Getal *XIII*, en, in de tweede, de Letter *E*, die allereerst na dat Getal volgt. Zie dan wat Dag, in de derde Kolom, allernaast die *E* staa. Gy vindt 'er 30 Maart. En dat was de Paaschdag in 1494.

Ik zeide, *de Letter die allereerst na 't Getal volgt*. Want als die beide nevens elkanderen staan, stelden de Christenen het Paaschfeest acht dagen uit, om het niet te vieren op eenen zelfden dag met de Jooden. In 't jaar 1532 waaren de Merken *XIII* en *F*. Deezen staan in 't Proeftafelken nevens elkanderen; en daar naast 24 Maart. Om gezeide reden sprongen zy over deczen dag heenen tot de naastvolgende *F*, en tot 31 Maart, den Paaschdag des jaars 1532. Hierom is vreemd, dat Pagi, den Paaschdag in 't jaar 740 wel gesteld hebbende op 24 April, daarby voegde, *by anderen* 17 April. De Merken in 740 waaren *XIX* en *B*. Die staan in 't Proeftafelken

felken nevens elkanderen. En dus volgt uit het voorgaande, B. I. dat, in 740, Paafch geweest is, niet 17, maar 24 April. ^{v.} Ook, aan den anderen kant, dat hy, in 't jaar 590, het ^{1300.} Paafchfeest wel bepaald hebbende, volgens de Merken II en A, op 26 Maart, daarop liet volgen, by anderen 2 April. Want de Letter A, die ons wijft tot 2 April, is niet de eerste, maar de tweede na 't Getal II. 't welk nooit zijn kan.

Wanneer iemand by M. Blondel zelve wil naarlezen, het geene hy, tot verklaaringe van het zelfde Proefstafelken, 't welk ik uit hem ontleend heb, bybrengt; men zal 'er vinden 't geen de echtheid myner Tafel twijffelachtig zou kunnen maaken, zo ik dien hinderpaal hier niet uit den weg ruimde. Hy stelt tot voorbeeld het jaar 1520, en zegt, dat toen Paafch geweest is 1 April. Myne Paafchtafel zegt, dat het geweest is 8 April, uit hoofde der Merken I en G. Zyne eigen Proefstafel beslist het geschil ten mynen voordeele. Want de G, die ons wijft tot 8 April, is de eerste die volgt na I. Maar de G, die ons wijft tot 1 April, gaat voor I. Dat dit fout is, begrijpt nu elk. Maar hoe kwam een Man van die kundigheid tot zulk eenen mislag? 't Is naauwlijks te begrypen, en nochtans zeer klaar. Het was, met één woord, eene niet meesterlyke onachtsaamheid. Want het zy hy te veel op zijn geheugen vertrouwde; het zy zijn oog miszag, of zyne hand kwaalijk schreef; hy vergifte zich allerzekerst daarin, dat hy aan 't jaar 1520 toeëigende het Gulden Getal II, in de plaats van I. Ik noem dit eene onachtsaamheid; waardoor zelfs zyne kundigheid geene de minste afbreuk lijdt. Want als de Merken, inderdaad, zijn II en G, gelijk in 't jaar 1464, zo valt de Paafchdag zekerlijk en altijd op 1 April.

Wy hebben boven p. 309-312. gesproken van de tegenwoordige Heeren Benedictynen, en aangetoond, dat zy in hunne Dissertation sur les Dates des Chartes et Chroniques, te veel hun werk maakten van kennelyke mislagen, in de Tijdmerken van oude Brieven, op veelerlei wyzen te verdedigen. Die zelfde Dissertatie is ook niet vry van onachtsaamheden. Zie hier vooraf een klein staaltje. Ik vind daar p. xxxiv. de Tijdmerken van eenen Brief vermenigvuldigd tot Negen toe, boven en behalve het Jaartal 1109. En zy oordeelen 'er aldus van: *TOUTES ces Dates sont très-exactes, et on peut les vérifier TOUTES très-aisément par notre Table Chronologique: il n'y a qu'à jeter les yeux sur l'année 1109, où*

B. I. *elles sont TOUTES marquées de suite.* 't Is iets, dat 'er, onder zulk eene nuttelooze menigte van getalen, niet meer dan één kwaalijk gesteld is. Doch dat ééne zagen zy over 't hoofd. In den Brief staat, zeggen zy, *Terminus Paschalis XIII Kal. Maji.* dat is 19 April. Maar in hunne Table Chron. staat, op 't gemelde jaar, onder *Terme Paschal*, 18 April. En zo moet het weezen, omdat het, volgens hunne eigen aanwyzinge, Nieuwe Maan geweest was 5 April. Gevolgelyk de *Terminus Paschalis*, of de Veertiende dag der Maane, niet 19 maar 18 April, of *XIV Kal. Maji.* Zie hier een ander, het welk ten eenen maale ongeneesbaar is; schoon zy voorgeeven het geneezen te hebben. 't komt voor p. XLV. De Tijdmerken zijn: *Anno MXCIV. Indictione IV. Concurrente II. Epacta XXIII. Feria IV. IV Idus Aprilis. Luna XIII. Era MXXXIV.* Dit laatste getal is fout, voor MCXXXIV; en zo hebben zy 't verbeterd. Het eerste, MXCIV, is insgelijks fout, voor MXCVI. Doch in plaats van dit te erkennen, bedekken zy 't onder de blaauwe huik van Paascha-jaaren. De drie volgende Merken, *Ind. IV. Concur. II. Epacta XXIII.* zijn in goede orden, wyzen ons eenpaariglyk tot het jaar 1096, en verschillen niets van hunne Table Chron. Hoor nu, en verwonder u. Op het laatstgemelde tekenen zy aan: *Il faut lire EPACTA XXIII, comme dans notre Table Chronologique à l'an 1196. les Anciens Computistes ne connoissoient point d'EPACTA XXIII.* Daar sta ik voor. Doch ik zal 'er niets van zeggen, dan het geene hier noodig is gezegd te worden. Zy spreken van 't jaar 1096; en wyzen ons naar hunne Tafel op 't jaar 1196. dit is 't minst. Zy gebieden, datmen, voor *Epacta 23*, leeze *Epacta 24*; lijnrecht strydig tegen hunne Tafel, tot de welke zy ons verzenden. Evenwel, zy geeven reden van hun zeggen, willende, dat de Oude Tijdsrekenaars geen *Epacta 23* gekend hebben. Slaa nu slechts hunne Tafel op, en gy zult 'er die onbekende *Epacta 23*, gedurende den Ouden Stijl, van 1 tot 1582, telkens vinden nevens het Gulden Getal XIV, en dus alle negentien jaaren eens; in 't geheel 83 maalen: terwijl d'*Epacta 24*, die zy hier willen indringen, in al dien tijd, by hen zelfs nergens gevonden wordt. Wat dunkt u? Geen wonder dan, dat iemand, die in zulken maalstroom vervallen was, noch verscheiden gebreken, in de aanwyzinge van den Dag, over 't hoofd heeft gezien. Die ééne Dag heeft daar drie byzondere Merken,

ken. Het eerste is *Feria IV*; en dat is altijd WOENSDAG. B. I. Het tweede, *IV Idus Aprilis* (10 April) was in 1096, toen Paafsch was 13 April, DONDERDAG. Het derde, *Luna XIII*,¹³⁰⁰ was in April des zelfden jaars VRYDAG; want het was Nieuwe Maan geweest op *Zondag 30 Maart*: zie hunne *Table Chron.* p. 44. Dewijl dan die Merken, die alle drie, of waarvan ten minsten twee om het derde te verbeteren, moesten overeenkomen, alle drie verschillen; zo volgt van zelf, dat 'er maar één van de drie kan goed zijn. En daarom is het volstrekt onmogelijk, tusschen die drie dagen met eenige zekerheid te kunnen kiezen. Is het eerste, *Feria IV*, goed; zo moeten de twee volgende veranderd worden in *V Idus* en *Luna XI*. Is het tweede, *IV Idus*, goed; zo moet het eerste zijn *Feria V*, en 't laatste *Luna XII*. Is het derde, *Luna XIII*, goed; zo moeten de twee eersten zijn *Feria VI* en *III Idus*. Zeg my nu, tot welken dag die Brief behoore. Tot *Woensdag 9, Donderdag 10, of Vrydag 11 April*? Doch dat kan my geen mensch zeggen. Zy veranderen wel *Luna XIII* in *XII*. maar behalve dat die verandering louter willekeurig is, en geenen grond heeft in hunne *Table Chronologique*, zo blijft doch de strydigheid en volkomen onzekerheid tusschen *Woensdag* en *Donderdag*. Dit niet gezien, en, ten opzichte der *Epacta*, zo dwars tegen hunne eigene *Tafel* aan gewerkt hebbende, durven zy zich echter, onmiddelijk daarop, beroemen: *Nous corrigeons toutes ces fausses Dates par le moyen de notre Table Chronologique, et nous les corrigeons SANS CRAINTE DE NOUS Y TROMPER*,

Dewijl ik niet anders bedoeld heb, dan de Paaschdagen, van jaar tot jaar, met zekerheid te kunnen bepalen; en daartoe alleenlijk noodig had het *Gulden Getal* benevens de *Zondagsletter*; heb ik niet dienstig geacht myne *Tafel* met meer andere *Tijdmerken* te overlaaden. En gemerkt de Paaschdagen, met alle der zelve menigvuldige Merken, telkens, na verloop van 532 jaaren (diemen den *Cyclus Paschalis* of Paaschkring noemt) in de zelfde orden moeten wederkeeren; en myne *Tafel* uit drie zulke Paaschkringen bestaat; heb ik de zelve niet onder, maar nevens elkanderen geplaatst: zodat ik de Paaschdagen, die ik, inderdaad, 1596 maal heb aangewezen, niet meer dan 532 maal heb behoeven te schryven. Aangezien, ook, dat de *Cyclus Paschalis* uitgevonden is door onderlinge vermenigvuldiging van den *Zonnencirkel* en het *Gulden*

330 BREEDER AANTEKENINGEN.

B. I. den Getal, dat is van 28 en 19 jaaren; heb ik geoordeeld, dat met de goede orden best overeenkwame, dien *Cyclus* te beginnen met het jaar 76, in het welke de gemelde Tijdkringen van 28 en 19 jaaren, tegelijk hunnen aanvang genomen hebben: schoon het, ten ruwften genomen, evenveel is waarmen dien beginne. En ook hierin volg ik M. Blondel; niet-tegenstaande die daarover door de Benedictynen bestraft wordt. Met wat recht of onrecht kanmen by hen onderzoeken. Voor my, het kwam my ongerijmd voor, myne Tafel, die enkelijk geschikt is voor de Paafchdagen der Christenen, te beginnen met het jaar van de Geboorte des Heeren.

PAASCH-

P A A S C H - T A F E L .

J A A R E N			M E R K E N		P A A S C H D A G
76	608	1140	I	GF	7 April
77	609	1141	II	E	30 Maart
78	610	1142	III	D	19 April
79	611	1143	IV	C	4
80	612	1144	V	BA	26 Maart
81	613	1145	VI	G	15 April
82	614	1146	VII	F	31 Maart
83	615	1147	VIII	E	20 April
84	616	1148	IX	DC	11
85	617	1149	X	B	3
86	618	1150	XI	A	16
87	619	1151	XII	G	8
88	620	1152	XIII	FE	30 Maart
89	621	1153	XIV	D	19 April
90	622	1154	XV	C	4
91	623	1155	XVI	B	27 Maart
92	624	1156	XVII	AG	15 April
93	625	1157	XVIII	F	31 Maart
94	626	1158	XIX	E	20 April
95	627	1159	I	D	12
96	628	1160	II	CB	27 Maart
97	629	1161	III	A	16 April
98	630	1162	IV	G	8
99	631	1163	V	F	24 Maart
100	632	1164	VI	ED	12 April
101	633	1165	VII	C	4
102	634	1166	VIII	B	24
103	635	1167	IX	A	9
104	636	1168	X	GF	31 Maart
105	637	1169	XI	E	20 April
106	638	1170	XII	D	5
107	639	1171	XIII	C	28 Maart

J A A R E N

M E R K E N

· P A A S C H D A G

108	640	1172	XIV	BA	16	April
109	641	1173	XV	G	8	
110	642	1174	XVI	F	24	Maart
111	643	1175	XVII	E	13	April
112	644	1176	XVIII	DC	4	
113	645	1177	XIX	B	24	
114	646	1178	I	A	9	
115	647	1179	II	G	1	
116	648	1180	III	FE	20	
117	649	1181	IV	D	5	
118	650	1182	V	C	28	Maart
119	651	1183	VI	B	17	April
120	652	1184	VII	AG	1	
121	653	1185	VIII	F	21	
122	654	1186	IX	E	13	
123	655	1187	X	D	29	Maart
124	656	1188	XI	CB	17	April
125	657	1189	XII	A	9	
126	658	1190	XIII	G	25	Maart
127	659	1191	XIV	F	14	April
128	660	1192	XV	ED	5	
129	661	1193	XVI	C	28	Maart
130	662	1194	XVII	B	10	April
131	663	1195	XVIII	A	2	
132	664	1196	XIX	GF	21	
133	665	1197	I	E	6	
134	666	1198	II	D	29	Maart
135	667	1199	III	C	18	April
136	668	1200	IV	BA	9	
137	669	1201	V	G	25	Maart
138	670	1202	VI	F	14	April
139	671	1203	VII	E	6	
140	672	1204	VIII	DC	25	
141	673	1205	IX	B	10	
142	674	1206	X	A	2	
143	675	1207	XI	G	22	

J A A R E N			M E R K E N		PAASCHDAG
144	676	1208	XII	FE	6 April
145	677	1209	XIII	D	29 Maart
146	678	1210	XIV	C	18 April
147	679	1211	XV	B	3
148	680	1212	XVI	AG	25 Maart
149	681	1213	XVII	F	14 April
150	682	1214	XVIII	E	30 Maart
151	683	1215	XIX	D	19 April
152	684	1216	I	CB	10
153	685	1217	II	A	26 Maart
154	686	1218	III	G	15 April
155	687	1219	IV	F	7
156	688	1220	V	ED	29 Maart
157	689	1221	VI	C	11 April
158	690	1222	VII	B	3
159	691	1223	VIII	A	23
160	692	1224	IX	GF	14
161	693	1225	X	E	30 Maart
162	694	1226	XI	D	19 April
163	695	1227	XII	C	11
164	696	1228	XIII	BA	26 Maart
165	697	1229	XIV	G	15 April
166	698	1230	XV	F	7
167	699	1231	XVI	E	23 Maart
168	700	1232	XVII	DC	11 April
169	701	1233	XVIII	B	3
170	702	1234	XIX	A	23
171	703	1235	I	G	8
172	704	1236	II	FE	30 Maart
173	705	1237	III	D	19 April
174	706	1238	IV	C	4
175	707	1239	V	B	27 Maart
176	708	1240	VI	AG	15 April
177	709	1241	VII	F	31 Maart
178	710	1242	VIII	E	20 April
179	711	1243	IX	D	12

J A A R E N

M E R K E N

P A A S C H D A G

J A A R E N	M E R K E N	P A A S C H D A G
180	X CB	3 April
181	XI A	16
182	XII G	8
183	XIII F	31 Maart
184	XIV ED	19 April
185	XV C	4
186	XVI B	27 Maart
187	XVII A	16 April
188	XVIII GF	31 Maart
189	XIX E	20 April
190	I D	12
191	II C	28 Maart
192	III BA	16 April
193	IV G	8
194	V F	24 Maart
195	VI E	13 April
196	VII DC	4
197	VIII B	24
198	IX A	9
199	X G	1
200	XI FE	20
201	XII D	5
202	XIII C	28 Maart
203	XIV B	17 April
204	XV AG	8
205	XVI F	24 Maart
206	XVII E	13 April
207	XVIII D	5
208	XIX CB	24
209	I A	9
210	II G	1
211	III F	14
212	IV ED	5
213	V C	28 Maart
214	VI B	17 April
215	VII A	2

J A A R E N			M E R K E N		PAASCHDAG
216	748	1280	VIII	GF	21 April
217	749	1281	IX	E	13
218	750	1282	X	D	29 Maart
219	751	1283	XI	C	18 April
220	752	1284	XII	BA	9
221	753	1285	XIII	G	25 Maart
222	754	1286	XIV	F	14 April
223	755	1287	XV	E	6
224	756	1288	XVI	DC	28 Maart
225	757	1289	XVII	B	10 April
226	758	1290	XVIII	A	2
227	759	1291	XIX	G	22
228	760	1292	I	FE	6
229	761	1293	II	D	29 Maart
230	762	1294	III	C	18 April
231	763	1295	IV	B	3
232	764	1296	V	AG	25 Maart
233	765	1297	VI	F	14 April
234	766	1298	VII	E	6
235	767	1299	VIII	D	19
236	768	1300	IX	CB	10
237	769	1301	X	A	2
238	770	1302	XI	G	22
239	771	1303	XII	F	7
240	772	1304	XIII	ED	29 Maart
241	773	1305	XIV	C	18 April
242	774	1306	XV	B	3
243	775	1307	XVI	A	26 Maart
244	776	1308	XVII	GF	14 April
245	777	1309	XVIII	E	30 Maart
246	778	1310	XIX	D	19 April
247	779	1311	I	C	11
248	780	1312	II	BA	26 Maart
249	781	1313	III	G	15 April
250	782	1314	IV	F	7
251	783	1315	V	E	23 Maart

J A A R E N			M E R K E N		PAASCHDAG
252	784	1316	VI	DC	11 April
253	785	1317	VII	B	3
254	786	1318	VIII	A	23
255	787	1319	IX	G	8
256	788	1320	X	FE	30 Maart
257	789	1321	XI	D	19 April
258	790	1322	XII	C	11
259	791	1323	XIII	B	27 Maart
260	792	1324	XIV	AG	15 April
261	793	1325	XV	F	7
262	794	1326	XVI	E	23 Maart
263	795	1327	XVII	D	12 April
264	796	1328	XVIII	CB	3
265	797	1329	XIX	A	23
266	798	1330	I	G	8
267	799	1331	II	F	31 Maart
268	800	1332	III	ED	19 April
269	801	1333	IV	C	4
270	802	1334	V	B	27 Maart
271	803	1335	VI	A	16 April
272	804	1336	VII	GF	31 Maart
273	805	1337	VIII	E	20 April
274	806	1338	IX	D	12
275	807	1339	X	C	28 Maart
276	808	1340	XI	BA	16 April
277	809	1341	XII	G	8
278	810	1342	XIII	F	31 Maart
279	811	1343	XIV	E	13 April
280	812	1344	XV	DC	4
281	813	1345	XVI	B	27 Maart
282	814	1346	XVII	A	16 April
283	815	1347	XVIII	G	1
284	816	1348	XIX	FE	20
285	817	1349	I	D	12
286	818	1350	II	C	28 Maart
287	819	1351	III	B	17 April

J A A R E N			M E R K E N		PAASCHDAG
288	820	1352	IV	AG	8 April
289	821	1353	V	F	24 Maart
290	822	1354	VI	E	13 April
291	823	1355	VII	D	5
292	824	1356	VIII	CB	24
293	825	1357	IX	A	9
294	826	1353	X	G	1
295	827	1359	XI	F	21
296	828	1360	XII	ED	5
297	829	1361	XIII	C	28 Maart
298	830	1362	XIV	B	17 April
299	831	1363	XV	A	2
300	832	1364	XVI	GF	24 Maart
301	833	1365	XVII	E	13 April
302	834	1366	XVIII	D	5
303	835	1367	XIX	C	18
304	836	1368	I	BA	9
305	837	1369	II	G	1
306	838	1370	III	F	14
307	839	1371	IV	E	6
308	840	1372	V	DC	28 Maart
309	841	1373	VI	B	17 April
310	842	1374	VII	A	2
311	843	1375	VIII	G	22
312	844	1376	IX	FE	13
313	845	1377	X	D	29 Maart
314	846	1378	XI	C	18 April
315	847	1379	XII	B	10
316	848	1380	XIII	AG	25 Maart
317	849	1381	XIV	F	14 April
318	850	1382	XV	E	6
319	851	1383	XVI	D	22 Maart
320	852	1384	XVII	CB	10 April
321	853	1385	XVIII	A	2
322	854	1386	XIX	G	22
323	855	1387	I	F	7

JAAREN			MERKEN	PAASCHDAG
324	856	1388	II ED	29 Maart
325	857	1389	III C	18 April
326	858	1390	IV B	3
327	859	1391	V A	26 Maart
328	860	1392	VI GF	14 April
329	861	1393	VII E	6
330	862	1394	VIII D	19
331	863	1395	IX C	11
332	864	1396	X BA	2
333	865	1397	XI G	22
334	866	1398	XII F	7
335	867	1399	XIII E	30 Maart
336	868	1400	XIV DC	18 April
337	869	1401	XV B	3
338	870	1402	XVI A	26 Maart
339	871	1403	XVII G	15 April
340	872	1404	XVIII FE	30 Maart
341	873	1405	XIX D	19 April
342	874	1406	I C	11
343	875	1407	II B	27 Maart
344	876	1408	III AG	15 April
345	877	1409	IV F	7
346	878	1410	V E	23 Maart
347	879	1411	VI D	12 April
348	880	1412	VII CB	3
349	881	1413	VIII A	23
350	882	1414	IX G	8
351	883	1415	X F	31 Maart
352	884	1416	XI ED	19 April
353	885	1417	XII C	11
354	886	1418	XIII B	27 Maart
355	887	1419	XIV A	16 April
356	888	1420	XV GF	7
357	889	1421	XVI E	23 Maart
358	890	1422	XVII D	12 April
359	891	1423	XVIII C	4

J A A R E N			M E R K E N		PAASCHDAG
360	892	1424	XIX	BA	23 April
361	893	1425	I	G	8
362	894	1426	II	F	31 Maart
363	895	1427	III	E	20 April
364	896	1428	IV	DC	4
365	897	1429	V	B	27 Maart
366	898	1430	VI	A	16 April
367	899	1431	VII	G	1
368	900	1432	VIII	FE	20
369	901	1433	IX	D	12
370	902	1434	X	C	28 Maart
371	903	1435	XI	B	17 April
372	904	1436	XII	AG	8
373	905	1437	XIII	F	31 Maart
374	906	1438	XIV	E	13 April
375	907	1439	XV	D	5
376	908	1440	XVI	CB	27 Maart
377	909	1441	XVII	A	16 April
378	910	1442	XVIII	G	1
379	911	1443	XIX	F	21
380	912	1444	I	ED	12
381	913	1445	II	C	28 Maart
382	914	1446	III	B	17 April
383	915	1447	IV	A	9
384	916	1448	V	GF	24 Maart
385	917	1449	VI	E	13 April
386	918	1450	VII	D	5
387	919	1451	VIII	C	25
388	920	1452	IX	BA	9
389	921	1453	X	G	1
390	922	1454	XI	F	21
391	923	1455	XII	E	6
392	924	1456	XIII	DC	28 Maart
393	925	1457	XIV	B	17 April
394	926	1458	XV	A	2
395	927	1459	XVI	G	25 Maart

J A A R E N M E R K E N P A A S C H D A G

396	928	1460	XVII	FE	13	April
397	929	1461	XVIII	D	5	
398	930	1462	XIX	C	18	
399	931	1463	I	B	10	
400	932	1464	II	AG	1	
401	933	1465	III	F	14	
402	934	1466	IV	E	6	
403	935	1467	V	D	29	Maart
404	936	1468	VI	CB	17	April
405	937	1469	VII	A	2	
406	938	1470	VIII	G	22	
407	939	1471	IX	F	14	
408	940	1472	X	ED	29	Maart
409	941	1473	XI	C	18	April
410	942	1474	XII	B	10	
411	943	1475	XIII	A	26	Maart
412	944	1476	XIV	GF	14	April
413	945	1477	XV	E	6	
414	946	1478	XVI	D	22	Maart
415	947	1479	XVII	C	11	April
416	948	1480	XVIII	BA	2	
417	949	1481	XIX	G	22	
418	950	1482	I	F	7	
419	951	1483	II	E	30	Maart
420	952	1484	III	DC	18	April
421	953	1485	IV	B	3	
422	954	1486	V	A	26	Maart
423	955	1487	VI	G	15	April
424	956	1488	VII	FE	6	
425	957	1489	VIII	D	19	
426	958	1490	IX	C	11	
427	959	1491	X	B	3	
428	960	1492	XI	AG	22	
429	961	1493	XII	F	7	
430	962	1494	XIII	E	30	Maart
431	963	1495	XIV	D	19	April

J A A R E N			M E R K E N		PAASCHDAG
432	964	1496	XV	CB	3 April
433	965	1497	XVI	A	26 Maart
434	966	1498	XVII	G	15 April
435	967	1499	XVIII	F	31 Maart
436	968	1500	XIX	ED	19 April
437	969	1501	I	C	11
438	970	1502	II	B	27 Maart
439	971	1503	III	A	16 April
440	972	1504	IV	GF	7
441	973	1505	V	E	23 Maart
442	974	1506	VI	D	12 April
443	975	1507	VII	C	4
444	976	1508	VIII	BA	23
445	977	1509	IX	G	8
446	978	1510	X	F	31 Maart
447	979	1511	XI	E	20 April
448	980	1512	XII	DC	11
449	981	1513	XIII	B	27 Maart
450	982	1514	XIV	A	16 April
451	983	1515	XV	G	8
452	984	1516	XVI	FE	23 Maart
453	985	1517	XVII	D	12 April
454	986	1518	XVIII	C	4
455	987	1519	XIX	B	24
456	988	1520	I	AG	8
457	989	1521	II	F	31 Maart
458	990	1522	III	E	20 April
459	991	1523	IV	D	5
460	992	1524	V	CB	27 Maart
461	993	1525	VI	A	16 April
462	994	1526	VII	G	1
463	995	1527	VIII	F	21
464	996	1528	IX	ED	12
465	997	1529	X	C	28 Maart
466	998	1530	XI	B	17 April
467	999	1531	XII	A	9

J A A R E N			M E R K E N		PAASCHDAG
468	1000	1532	XIII	GF	31 Maart
469	1001	1533	XIV	E	13 April
470	1002	1534	XV	D	5
471	1003	1535	XVI	C	28 Maart
472	1004	1536	XVII	BA	16 April
473	1005	1537	XVIII	G	1
474	1006	1538	XIX	F	21
475	1007	1539	I	E	6
476	1008	1540	II	DC	28 Maart
477	1009	1541	III	B	17 April
478	1010	1542	IV	A	9
479	1011	1543	V	G	25 Maart
480	1012	1544	VI	FE	13 April
481	1013	1545	VII	D	5
482	1014	1546	VIII	C	25
483	1015	1547	IX	B	10
484	1016	1548	X	AG	1
485	1017	1549	XI	F	21
486	1018	1550	XII	E	6
487	1019	1551	XIII	D	29 Maart
488	1020	1552	XIV	CB	17 April
489	1021	1553	XV	A	2
490	1022	1554	XVI	G	25 Maart
491	1023	1555	XVII	F	14 April
492	1024	1556	XVIII	ED	5
493	1025	1557	XIX	C	18
494	1026	1558	I	B	10
495	1027	1559	II	A	26 Maart
496	1028	1560	III	GF	14 April
497	1029	1561	IV	E	6
498	1030	1562	V	D	29 Maart
499	1031	1563	VI	C	11 April
500	1032	1564	VII	BA	2
501	1033	1565	VIII	G	22
502	1034	1566	IX	F	14
503	1035	1567	X	E	30 Maart

J A A R E N			M E R K E N		PAASCHDAG
504	1036	1568	XI	DC	18 April
505	1037	1569	XII	B	10
506	1038	1570	XIII	A	26 Maart
507	1039	1571	XIV	G	15 April
508	1040	1572	XV	FE	6
509	1041	1573	XVI	D	22 Maart
510	1042	1574	XVII	C	11 April
511	1043	1575	XVIII	B	3
512	1044	1576	XIX	AG	22
513	1045	1577	I	F	7
514	1046	1578	II	E	30 Maart
515	1047	1579	III	D	19 April
516	1048	1580	IV	CB	3
517	1049	1581	V	A	26 Maart
518	1050	1582	VI	G	15 April
519	1051	1583	VII	F	31 Maart
520	1052	1584	VIII	ED	19 April
521	1053	1585	IX	C	11
522	1054	1586	X	B	3
523	1055	1587	XI	A	16
524	1056	1588	XII	GF	7
525	1057	1589	XIII	E	30 Maart
526	1058	1590	XIV	D	19 April
527	1059	1591	XV	C	4
528	1060	1592	XVI	BA	26 Maart
529	1061	1593	XVII	G	15 April
530	1062	1594	XVIII	F	31 Maar
531	1063	1595	XIX	E	20 April
532	1064	1596	I	DC	11
533	1065	1597	II	B	27 Maart
534	1066	1598	III	A	16 April
535	1067	1599	IV	G	8
536	1068	1600	V	FE	23 Maart
537	1069	1601	VI	D	12 April
538	1070	1602	VII	C	4
539	1071	1603	VIII	B	24

J A A R E N

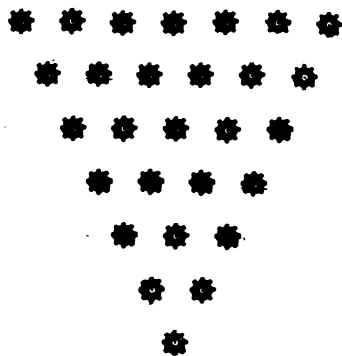
M E R K E N

P A A S C H D A G

540	1072	1604	IX	AG	8 April
541	1073	1605	X	F	31 Maart
542	1074	1606	XI	E	20 April
543	1075	1607	XII	D	5
544	1076	1608	XIII	CB	27 Maart
545	1077	1609	XIV	A	16 April
546	1078	1610	XV	G	8
547	1079	1611	XVI	F	24 Maart
548	1080	1612	XVII	ED	12 April
549	1081	1613	XVIII	C	4
550	1082	1614	XIX	B	24
551	1083	1615	I	A	9
552	1084	1616	II	GF	31 Maart
553	1085	1617	III	E	20 April
554	1086	1618	IV	D	5
555	1087	1619	V	C	28 Maart
556	1088	1620	VI	BA	16 April
557	1089	1621	VII	G	1
558	1090	1622	VIII	F	21
559	1091	1623	IX	E	13
560	1092	1624	X	DC	28 Maart
561	1093	1625	XI	B	17 April
562	1094	1626	XII	A	9
563	1095	1627	XIII	G	25 Maart
564	1096	1628	XIV	FE	13 April
565	1097	1629	XV	D	5
566	1098	1630	XVI	C	28 Maart
567	1099	1631	XVII	B	10 April
568	1100	1632	XVIII	AG	1
569	1101	1633	XIX	F	21
570	1102	1634	I	E	6
571	1103	1635	II	D	29 Maart
572	1104	1636	III	CB	17 April
573	1105	1637	IV	A	9
574	1106	1638	V	G	25 Maart
575	1107	1639	VI	F	14 April

JAAREN			MERKEN		PAASCHDAG
576	1108	1640	VII	ED	5 April
577	1109	1641	VIII	C	25
578	1110	1642	IX	B	10
579	1111	1643	X	A	2
580	1112	1644	XI	GF	21
581	1113	1645	XII	E	6
582	1114	1646	XIII	D	29 Maart
583	1115	1647	XIV	C	18 April
584	1116	1648	XV	BA	2
585	1117	1649	XVI	G	25 Maart
586	1118	1650	XVII	F	14 April
587	1119	1651	XVIII	E	30 Maart
588	1120	1652	XIX	DC	18. April
589	1121	1653	I	B	10
590	1122	1654	II	A	26 Maart
591	1123	1655	III	G	15 April
592	1124	1656	IV	FE	6
593	1125	1657	V	D	29 Maart
594	1126	1658	VI	C	11 April
595	1127	1659	VII	B	3
596	1128	1660	VIII	AG	22
597	1129	1661	XI	F	14
598	1130	1662	X	E	30 Maart
599	1131	1663	XI	D	19 April
600	1132	1664	XII	CB	10
601	1133	1665	XIII	A	26 Maart
602	1134	1666	XIV	G	15 April
603	1135	1667	XV	F	7
604	1136	1668	XVI	ED	22 Maart
605	1137	1669	XVII	C	11 April
606	1138	1670	XVIII	B	3
607	1139	1671	XIX	A	23

* * *
 * *
 *

R I J M K R O N I J K

V A N

M E L I S S T O K E .

T W E E D E B O E K .

MEn screef dusent sebentich en sesse/
 Als Dideric hadde grote langhenesse
 Dat lant te hebben weder algader/
 Dat Grabe Florens was sijns vader.
 5 Met beben en met siere claghe
 Versamende hi man en maghe/
 En sijn Stiesvader help hem echt/
 Van Plaentzen de Dese Roetzrecht;

DIED-
 RIK de
 Vijfde.

1076.

En

†. 2 langhenesse) begeerte, van 't Werkwoord *langhen*, ook noch by Kiliaan bekend in de betekenis van *verlangen*.

†. 4 sijns vader) zie de Aantek. I. 139. p. 153.

†. 6 man en maghe) in de Andd. *vrind en maghe*. en zo ook V. 1169. en VII. 13. elders, *orient en man*, *mannen en vrienden*. Strickerus VII. 10.

*Marfilies die wainte barte ;
 Baide an bare und an barte
 Rauft er sich vor laide,
 Er sprach: Wo sint nu baide
 Freunt, Man und Mage ?*

daar hebt gyze alle drie; en nochtans noemt hyze *beide*: waar-
 van zie by I. 607. 't Is niet noodig, hier, by onzen Dichter,
 door *Man*, bepaaldelyk te verstaan *Leenmannen*. Meerhout,
 wien Melis hier vertaalt, zeide, *convocatis quibuscumque
 potuit*,

DIEDE-
RIK de
Vijfde.

- Eñ eñ comen t'Helmonde /
 10 Daer ghemact hadde tier stonde
 Ene vaste bozch / al wast onrecht /
 Willem de Bisscop van Utrecht ;
 Eñ hi berneemt eñ verstaet /
 Dat daer is de Bisscop Coetraet .
 15 Daer was ghebochten vaste eñ sere :
 Waer ionghe Dideric wan de ere /
 Want hi de bozch t'Helmonde
 Wzande eñ slechte inden gronde /
 Eñ wan met scepe den wijch mede

20 M

potuit. Diederik verzaamde al wat hy kon, Even onbepaald zegmen ook nu noch, *Man en maag te bulp roepen*: dat echter al veeltijds verbafterd is in *Man en Maagd*. zelfs heb ik 't gevonden by Schryvers, daar ik 't geenszins verwachtte.

†. 19 *Eñ wan met scepe den wijch*) Meerhout maakt hier geen gewag van eenen scheepsstrijd op de Merwede. Kolijn heeft Melis, niet alleen dien strijd zelve, maar ook de woorden, *wan den wijch*, ontleend, doch de laatste gansch bedorven, †. 1016. — — en ging beslaen

*Alomme en trak zine scepen
 Tegen opt Mereweda, daer grepen
 Zi mit force ein ander an,
 Diederick wast ti de wyge wan.*

†. 25 *al noch*) zo ook I. 575. alwaar in de Andd. *noch*, gelijk hier *noch an*. *Al noch* is 't zelfde met *als noch*.

†. 26 *menich halberch*) Wouter de Klerk maakte hiervan *menich Aelbrecht*.

†. 28 *Eñ was seker ghelaten gaen*) beter leestmen in de Andd. *Eñ zident was bi laten gaen*.

Ik heb het echter onveranderd gelaaten: niet, omdat 'er staat VIII. 816. *Eñ bevet den iongben Grave ghelaten*

In de poert bliven allene.

en vervolgens †. 1294.

Eñ bevet se alle slapen ghelaten.

want

- 20 **Albaer inde Marwerde.**
 Die Proefft van Sabentre bleef daer /
 Van Dubemonster de Pape Malnaer
 En een Grave / heet Gheerlach /
 En menich ander op den dach.
- 25 **Men segghet al noch / tote Helmonde**
 Segghet menich halsberch inden gronde.
 Die Bisscop Coenraet wozt ghebaen /
 En was seder ghelaten gaen.
 Albus quam Dideric in sijn lant /
- 30 **En wan den zeghe metter hant /**

DIEDERIK de
 Vijfde.

En

want ik acht dat in die plaatfen behoorde geleezen te worden, *blijvende en slapende*; en dit schijnt bevestigd te worden door de Andd. daarmen leeft *slapende laten*: zie de Aant. IV. 360. maar, omdat ik vind V. 1371.

Hadde de Coninc ghewilt gheven.

en VIII. 1047. *Hebdi ghehoert segghen.* En zo ook by anderen. Walewein f. 13 d.

*Hi baddene welna met groter porffe
 Ghedaen tumen vanden orffe.*

en f. 58. d. *Sestich badire ghedaen vallen.*

Doch anders, en beter, by den onzen IV. 1175. *badde laten maken.* III. 1178. *badden dorren bestaen.* VI. 1294. *bebbe boren lien.* II. 884 en VI. 639. *was gaen slapen.* En dus waar ook hier beter, *was laten gaen.*

†. 30 *den zeghe*) zo in 25. In 24 kwaalijk, *de segbe.* Onze oudste Dichters gebruikten in dit woord doorgaands de z; en 't woord zelf altijd Mannelijk. zie I. 75. II. 1098. IV. 597. IX. 1301. X. 622. Maerlant II. 22. f. 24 d.

*En als Moyses up bief die bande
 So verloren den zege die viande;
 En als bem die bant nedervel
 Verloren den zege die van Ysrael.*

en zo elders. In de Andd. worden dit en het voorgaande vaars aldus geleezen:

*Aldus wan Dideric metter bant
 Den zegbe, en quam in sijn lant.*

†. 31

DIEDE-
RIK de
Vijfde.

- En leedde bichstiene laer
In byeden sine tijt daer naer.
Diedric / deen dit is gheschiet /
Nam een wijf / de Ochtit hiet /
35 Daer ane waer hi enen zone;
Florens was hi heten de gone.
Dese Diedric gaf inder stonde
Den Abt Steben van Egmonde
Hantvesten / en beste al die gaben /
40 Die sine Onbe Dorders gaben;

En

†. 31 bichstiene) dat is vijftien. Wy tekenen dit alleen aan om 't zeldsaame voorbeeld der anders gemeene verandering van *f* in *cb*.

†. 36 heten) dat is, *gebeeten*; gelijk hier in de Add. Zo vindenwe III. 258. *legben* voor *gelegen*. Hieronder †. 66. L. 1032. en elders, *brocht* voor *gebrocht*. IV. 1376 *alst gbeten was*: doch dit schijnt eene verkorting te zijn voor *ge-eeten*.

†. 38 Den Abt Steben) zie hier achter.

†. 39 al die gaben) de Add. *al die haven*. mogelijk, omdat het volgende Rijnwoord ook is *gaven*. Doch 't eene een Naamwoord, het andere een Werkwoord zijnde, zo is dit hier van weinig belang. Melis vertaalde Meerhout; en daar leezenwe, *donationes et largitiones*: en dat zijn, met één woord, gaaven. De spreekwyze, *geeven eene gaave*, lees ik ook by Maerlant IV. 12. f. 33 c.

God gaf daer een vrende gave;
Deselinne sprac bi Gods gebete.

Dat was dan een *Gaave Gods*: waaronder Kiliaan niet alleen begreep *Donum Dei*, maar ook *Pestis vel alia lues a Deo immissa*. Waarom dan ook de bewoording, *met dolbeid begaafd zijn*, voorheenen bestaan kon; schoon menze nu, te recht, voor bespottelijk houdt.

†. 43 Entaer) in de Add. twee woorden, *Ende daer*.

†. 46 (Scouthertdoem van Alhemare) zie hier de woorden des Briefs: *concessi Stephano suisque successoribus Judicariam*

- En merste hem haer recht
 In landen/ in heersteppen echt;
 Entaer toe so makede hi
 Des Goeds huts man al tolue hi.
- 45 Oec gaf hi hem openbare
 Scoutheertboem van Alkmaere.
 Dese Diederic starf daer naer/
 Als men screef ons Heren iaer
 Dusent neghentich en een.
- 50 Om hem daerf Holland groten ween.

DREDF-
 RIK de
 Vijfde.

1091.

Stu

siam potestatem in Alcmere, quod Ambocht vocatur Theutonice. En zo leestmen ook by Meerhout. In de Holl. Kron. Divis. X. c. 9. wordt het aldus verduitscht: *dat Ambochts gherecht, datmen biet dat Dagbelijxs Gherecht.* Dat het Schoutchap van Alkmaar aan de Abten van Egmond zoude opgedraagen geweest zijn, noemde Eikelenberg *niet geloofstijk.* En zulks om reden, dat die Abten dat recht, of die magt, noit geoeffend, noit beweerd hebben: gelijk hy ook van den Brief zelve de beste gedachten niet hadt. Doch misschien is 'er in den naam van Alkmaar gemist. By onzen Dichter, in B, lees ik hier *Altenaer.* Zeker is dat ook elders by Meerhout *Alcmuria* ingesloopen is in de plaats van *Almaer.* Want beschryvende de vlucht van de Gravinne Aleid met haaren Schoonzoon, den Graave van Loon, van Haarlem naar Utrecht, terwijl Ada naar Leiden week, zeide hy, immers in de Uitgaave van Sweertius: *quorum fuga, si beneficium noctis non intercessisset, a pagis circumjacentibus Ollesdorp et Alcmaria, proculdubio intercepta fuisset.* Waarop Scriverius aantekende, dat hy by Wilh. Procurator gevonden hadt, *Okstorp en Almaer;* en in één zyner MSS. van Meerhout eveneens *Almaer,* dat is *Aelsmeer.* 't Is zeker dat Alkmaar daar niet te pas kwam. Melis noemt die plaatsen niet: zie hem B. III. §. 63. Eindelijk mag ik hier niet verzwigen, dat Scriverius, nevens de eerstgemelde woorden van Meerhout, schreef het eene woord, *Ambochtsbeeren.* dat mogelijk niet geheel mis is. Doch ik laat dit alles ter beslissinge van den kundigen *Leezer.*

§. 49 Dusent neghentich en een) zie hier achter.

§. 58

DIED-
RIK de
Vijfde.

Sijn Vader was doot dertich iaer/
 Eer dat hi starf/ harte naer;
 Eñ twee iaer was sijn Moeder hoghet
 Des lants/ als de geeste toghet;
 55 Eñ acht iaer hadde sijn Stiefvader
 Hollant in sine hant algader/
 Eñ hier iaer daer na Godebaert/
 Die Bulricghede gheheten waert/

Die

†. 58 *Bulricghede*) *gibbosus*, by Meerhout. Van de spellinge eg voor gg, sprakenwe I. 11. *Bulriggede* is *bulrigde*. Jacob Vilt, Vert. van Boëtius B. III. pr. 4. *bootbeus*, *bulrigdt ende gbeconterfaict*: alle drie tot vertaaling van 't eene woord *Struma*; waarvoor de ongenoemde Vertaaler zeide, *bocheux of contrefait*. In de Andd. staat hier *buulrigde*; en dat is 't zelfde. Alk. verklaart het *Bult-rugde*; en Kakolijn schreef †. 959. *builrugde*, als of 't genoeg waare een woord te bederven, om het een' zwier van oudheid te geeven. Wat is *built*? is 't *buil*? of *bult*? maar *bul* en *buul* zijn zekerlijk *buil*; en daarvan ook by onzen Dichter I. 1287. *gbebuulde*. Men zegt noch doorgaands, *Goverd met den bult*. Dat wist Kolijn ook; en noemde hem †. 946. *Godevaert metten balt*: Want *bult* was te gemeen. Nochtans zeiden de Ouden ook *bult*, en niet *balt*. Inaar de Heer Klaas Kolijn ontdekt zijn bedrog op nieuw, zeggende †. 951. *de gebocbalde Govaert*; wederom met een moedwillige verbastering van het woord *gebocbeld*, in dien ouden tijd volstrekt onbekend. Want dat is, het geene onze Dichter noemde I. 1187. 1197. *bocheus*: de eene Vertaaler van Boëtius, *bocheux*; de andere, *bootbeus*: en J. v. Maerlant, *bootseus*, aangehaald boven I. 1149. Dit laatste, het oudste onder deeze voorbeelden, schijnt my het regelmatigste, als ons lijnrecht wyzende tot des zelfs oorsprong, *bootse*, dat is *bult*. Boëtius, ter gemelde plaatse, zeide, dat Catullus, Nonius, schoon eenen man van staat, echter genoemd hadt *Struma*: de ongenoemde, vertaalde het *bocheus*; en in de Glose f. 114 a. bragt hy 't over van den rug tot het harte: *omne dat by van quaden levene een bulge of BOOTSE int herte droech*. Kiliaan: *BOETSE is butse; Tuber*. Ik zeg hier niets van *bulge*, dan alleen dat 'er zo staat; mogelijk voor *bultge*. *Bult* vind

- Die Hertoghe; doe tieghen recht
 60 Een iaer die Bisscop van Utrecht.
 Dus stoet hem utermaten onsiene
 Grabe te sijn der iaren bijsiene:
 En bistien iaer helt hi in vreden
 Sijn lant en al sine steden.
 65 Cote Egmonde mozt hi ter eerden
 Bzocht met harde grotter werden.

DREDF-
 BIK de
 Vijfde.

Fla

vind ik Rom. van Ferguut, in de beschryvinge van eenen
 Naan of Dwerg, f. 13 c.

*Vore die tente bi staende vant
 Enen eyfeliken Seriant,
 Vier voete lanc, tboeft baddi groet,
 Sijn ogen blakeden roet,
 Geformeert was bi alse een catte,
 Sijn nojelocke wijt en platte,
 Die lippen swart, die tanden wit,
 Tote ane doren den mont gesplit,
 Verronselt was bem al sijn lijf,
 Swart alse pec, baesvudigb, stijf,
 H was ru alse een camore,
 Den Bult baddi achter en vore.*

maar *Bochel* of *Buchel*, in de betekenis van *Bult* is een woord
 van deeze en de voorgaande eeuw, en zelfs by Kiliaan, in
 die betekenis, niet bekend. In de beschryvinge van den
 Naan, schijnt de vijfde regel bedorven te zijn. daar staat:

Geformeert was bi alie een catte.

Ik begrijp die gelijkenis niet tusschen het maaksel van dien
 Dwerg en van eene Kat. Doch mijn begrip is geen richtsnoer
 voor dat van anderen. maar ook anderen zullen lichtelijk be-
 grypen, dat de gelykenis tusschen de oogen des Naans en die
 der Katte, in die beschryvinge zeer welvoegelijk zoude zijn,
 en hier geleezen kunnen worden:

*Sijn ogen blakeden roet
 Geformeert alse eenre catte.*

Dit in 't voorbygaan.

¶.61 onsiene) wy hebben deeze plaats verklaard boven L.1002.

Z

¶. 72

FLO-
RENS de
Tweede.

- Floranſ wozt nabē vader
 Grabe en Dere dez lantſ algaber.
 Deſe hiet Florenſ de Vette.
 70 Met groter eren / ſonder lette /
 So leedde hi alte mael ſijn leven
 In herachticheden / in ſeeſten / in gheben.
 In rikeden ghinc hi te voren
 Allen daer hi af waſ gheboren.
 75 Ce luwe nam hi Peternelle
 Ce blivene ſijnſ bedden gheſelle /

Deſ

v. 72 *In herachticheden*) de *Add. in eren*. Dit komt verſtaanlyker voor. Maar wat taal is dit? *Hy leidde zijn leven met grooter eren in eren*. *Herachticheid* is *beerachtigheid*, en betekent pracht, luifter, *magnificentia*; waardoormen geëerd wordt waarmen komt. Limborg B. XI. f. 112 b.

Nu laet ons onſe vaert bereiden

Met groter erachticheiden —

En ontbieden in menich lant

Om riddren en om liede,

En voeren ene ſcone mayſeniede,

Dat radic, en varen ſoe erelike,

Datmen daer int Keyſerike

Ons eerlijc mach ane ſien.

Varen ſo erelike, te weeten, met eene *ſcone mayſeniede*, een ſchoon gevolg van Ridderen en Knaapen, is *Heerlijc*, *Magnificè*. Maar *eerlijc aangezien worden*, is *Eerlijc*, *Honorificè*. Enz. *Maisniede* is geen woord van onzen Dichter; anders gemeengenoeg. Walewein f. 601 b.

— — — *bet ſijn liede*

Van des Cō. Wonders maiffniede.

Ferguut f. 25 b.

Artuer die Coninc en ſine maiffniede;

Hi bout altoes vrome liede.

deczen noemde Artur zelf f. 29 d.

De Ridders van mire meiffniede.

Maar de *Ridders* hebben ook hunne *meiffniede*. Wal. f. 6 c.

Ten elps bene ſaten die Graven

En

Des Hertogghen Dideric's dochter van Sassen / FLO-
RENS de
Tweede.
 Van edelen come wt ghewassen.
 Enen broeder hadsi / hiet Notaris /
 80 Daermen wel of weet dat waer is /
 Dat hi seder Roemsch Keiser was.
 Hier na salmen ghewagghen dat.
 Nu haer wan hi Diderike /
 En enen Florens des ghelike /
 85 Die de Suarte Florans hiet /
 Daer vele quaets of es ghesiet.

De

*En Hertoghen van groter haven;
 En ten yvore Hogbe liede,
 Rudders: maer bare maifniede
 Saten beneden ten marberine.*

Eigelijk betekende het Huisgezin, Huisgenooten. J. van Maerlant l. 42. f. 10 c.

*Abraham die nam Ysmaël,
 Ende daer toe alle sine maifniede,
 In datmen vant van mansdiene.*

zie Genef. XVII. 23. Der Vrouwen Stede I. 44 f. 98 b. *allerande bandwerc om buere mesnieden te wercke te stellene.* En II. 26. f. 153 b. *inde welke camere zy dien zo bebendelic ende zo secretelic gheborghen hadde, dat gbeen van bueren boden noch mesnieden weten noch vernemen en consten dat by daer ware.* Elk kent het Fransche *mesnage, ménage*, in de betekenis van ons *Huisbouding*.

†. 72 *in gheben*) in gaaven, giften. Fragm. †. 1544.
Manebvalt wart thi u gewe.

In 't Neerd. heb ik 't elders niet aangemerkt.

†. 75 *Peternelle*) kwaalijk in *A*, *ene Peternelle*.

†. 77 *Des Hertogghen Dideric's dochter van Sassen*) alles mis. Daar was toen geen Hertog Diederik bekend noch in Opper- noch in Neder-Saxen. Zy was de volle Zuster (*germana soror*, zegt Krantzius in Saxonia V. 44) van Lotharis, die door gunst van Keizer Henrik V, na de dood van Hertog Magnus, die twee Dochters, maar geen Zoon, naliet, aangeg-

FLO-
RENS de
Tweede.

Deſe Dettre Floranſ / daer ic of telle /
 Eñ ſijn wiſſ / vrouwe Peternelle /
 Beterden tgoet tote Egmonde
 90 Bede in renten ende in ponden /
 Eñ offerden daer Miſſe gheuwaden /
 Eñ gout / daermen mede begaden
 Sint Aelbrechtſ ſcrine / daer hi in legghet.
 In ſinen tiden / alſ men ſegghet /

95 Du-
geſteld is tot *Hertog van Saxen* in 1106. zie *Helmoldus* in
Chron. Slav. l. 35. en tot Keizer verkooren in 1125. Zijn,
 en gevolgelijk dan ook haar Vader, hiet *Gebhardus* Graaf
 van *Suppelenborg*. zie *Krantzius* VI. 1. Eer *Lotbaris* Keizer
 was, werdt hy *Luder* of *Luderus* geheeten.

†. 88 ſijn wiſſ / vrouwe Peternelle) van wiſſ en vrouwe,
 en de ſaamenvoeging dier woorden, zie het ſlot onzer Aantek.
 l. 453. II heeft, *ſijn wijs vrou*: en Seb. verklaart *wijs* door
wiſe. Alk. breedvoeriger: *Wiſe vrouwe, van wiens verſtand*
de ſaarboeken by uytkeimentbeyd gewagen. 't Is jammer dat
 zy B niet gezien hebben: daar ſtaat voluit, *ſijn wiſe vrouwe*.
 Beuzelingen! *Melis* zegt niets tot lof van *Peternelle*, dan dat
 zy, met haar' Man, de inkomsten van 't Klooster vermeer-
 derd heeft; waartoe niet veel wijsheid noodig was. Doch zie
 by †. 167.

†. 92 begaden) een onverſchillig woord. *Begaden* MET
 GOUD, gelijk hier, is *vergulden*. En *Begaden* MET SLIJK, dat-
 men met *Kiliaan* wel *LEELICK begaeden* mag heeten, is *vuil*
maaken. *Vaernewijck*, VI. Audvt Tr. I. §. 184.

Hy wart daer dicwils van tghebouſte met opſet

En vande vrouwen MET SLIJCKE zeer begaect,

En gheworpen inde Schelde —

Sierlijk begaeden vind ik in *Limborg B.* VI. f. 71 c.

Vrouwe, wat ſeldi ons raden

Dat wi CIERLIKEN begaden?

Wi ſijn coepmanne van Arragoen,

Eñ ſouden gverne doen

Onſen nuwen Coninc ere.

daar *begaden* eigelijkt betekent *laaten maaken*. Die *Kooplui-*
 den

- 95 Dufent waft ons Heren iaer
 En neghen en neghentich datz waer /
 Was Bifcop Coentraet van Utrecht
 Vermoxt van enen Driefchen knecht
 In fijn huis / daghes na mistijt;
 100 En ontran wech fonder strijt.
 Men groebene in onfer Doulven kercke /
 Die hi van harde fconen ghetwerke

FLO-
 RENS de
 Tweede.

1099.

Sci-

den waaren te vooren onderling overeen gekomen,

*Datfi een clene clenodiekijn,
 Wel goemaect ende fijn,
 Wouden doen maken, datfi fouden
 Den Coninc profenteren — —*

en ten dien einde gaan zy by eene Konftwerkster te Venetien (die zelve Koningin van Arragon geweest was, maar ter liefde van Evax, thans den nieuwen Koning, haaren staat verlaaten hadt) de welke deeze gelegenheid waarneemende om zich aan Evax bekend te maaken,

*Ghinc bare bande te werke fetten,
 Ende wrachte, fonder letten,
 Een cleet te poente wale,
 En wrachter in alte male
 Hare ghevaren tuffchen bem beiden,
 En boe fi van bem was ghefcheiden,
 Van ende torde, en anders niet.*

Wy hebben dit wat breeder aangehaald, omdat 'er uit te zien is, niet alleen 't gebruik van *begaden*, maar ook wat een *clene clenodie* zy; naamelijk alles wat weergaloos fraay, en zelfs onder de *raariteiten* raar is. zie boven l. 609. Merk ook in de laaft aangehaalde vaarzen *bare ghevaren*, in de betekenisfe van *baar wedervaaren*. als mede *van ende torde* (*ten orde*) in die van, *van 't eene einde tot bet andere*: dat is, *van bet begin tot bet end*. want *ord* is *begin* en *einde*.

v. 99 *daghes*) dat is *by dag*; gelijk *nachts* van ouds betekende *by nacht*. Bediedenis der Miffle f. 5 c.

*Dat bemelijc te gader gaen
 Dat die foden nachts daden.*

Z 3

Maer-

FLO-
RENS de
Tweede.

1112.

- Selue maken dede twaren/
En setter in Probenenaren.
105 Als men screef elf hondert iaer
En rij meer daer naer/
Starf/ inde bloeme van siere ioghet/
Florens de Vette/ vol menigher doghet/
En was tEgmonde begaven.
110 Peternelle gaf vele haben
Daer/ ober de ziele van haren man/
En soe bleef houdende bozt an

Die

Maerlant VII. 7. f. 41 b.

Nachts geboot bi hem en biet
Dat bi brake dat outaer,
Dat sijn vader maecte daer.

niet onwaardig beneden X. 55.

Hadden si nachts moghen ontsien,
Men badje daghes niet gbesien.

B en **N** zijn hier wederom bedorven. Voor *In sijn buys daghes*, gelijk wy hier geeven uit **A**, leestmen daar, *Op enen dach*. Dat Bisschop Koenraad *in zijn buis*, of *in zijn bos*, gelijk de Holl. Kronijk spreekt, vermoord is, kanmen nader zien in de Vert. van Beka p. 85. en in de Aantek. van A. Matthæus aldaar. *in propria domo* zegt Meerhout op 't jaar 1099. *in quarta feria Paschalis hebdomada*. dat is, Woensdag in de Paaschweek, 13 April; en niet 14, gelijk by Heda staat.

†. 103 *twaren*) of, gelijk hier in de Andd. *te waren*, is zo veel als *ter waarheid*; gelijk Alk. het I. 441. zeer wel verklaarde: anders *in waarheid*, *waarlijk*, *voorwaar*, enz. doch doorgaands een Rijmwoord, dat net zo veel zegt als *dats waer*, hier even boven †. 96. en meermaalen B. I. Nochtans verklaart Alk. dat zelfde *te waren* hier door *te bewaaren*; zie hem ook by II. 662. en V. 802. maar III. 284. door *zig te wagten*. Hier ter plaatse heeft hy onzen Dichter ook jammerlijk mishandeld; want zo leestmen by hem:

Men groef en in onser Vrouwen-kerke,
(Die bi van sconen gbewerke

Sel-

- Die Ghaeffcap van Hollant ghemene
 Met haren kinderen / de waren clem.
- 115 Doe men screef xi hondert iaer
 En xxi quam ebel suær
 Den Keiser Henric an tUtrecht;
 Daer galt hi der naturen recht/
 Als ghelden moet een ieghelike.
- 120 Dit was de Dierde Heinrichie.
 Na hem wart Keiser ghecoren
 Notaris / als ic sprac hier boren /

FLO-
 RENS de
 Tweede.
 DIEDR-
 RIK de
 Zesde.
1125.

Gza

*Selve maken dede) te waren,
 Ende set 'er in Provenenaren.*

waaruit iemand zou kunnen opmaaken, datmen *Proveniers* in de Kerke *zet* om de begraaven lyken *te bewaaren*. Zijn haaken en oogen bederven hier alles, gelijk doorgaands: en daardoor worden de laatste woorden, *te waren*, die hy 'er buiten sluit, ook buiten alle verband gerukt. Hy verandert *setter* in *set 'er*; en dus bederft hy de oude taal. Hy verklaart *Provenenaren* door *Proveniers*: dat, onbepaaldelijk, wel goed is: want het laatste woord is zekerlijk gemaakt van het eerste; maar bepaaldelijk, want hier wordt gesproken van de *Kanoniken* van de L. Vrouw te Utrecht, zeer kwaalijk, omdat zulks een vermenging maakt van de *Proveniers* te Haarlem, en de *Kanoniken* te Utrecht.

†. 105 elf hondert iaer En xij) zie hier achter.

†. 111 ober de ziele) de Andd. voer die ziele. 't is het zelfde.

†. 116 En xxi) zoo ook ik B. en in C. maar in de eerste Uitg. kwaalijk, *En den xxv*. Alk. in plaatse van *den weg* te werpen, als een zichtbare fout zijnde; of het te laaten zo hy 't vondt: voegt 'er noch een party fouten by, schryvende vol uit, *En den vijf en twintigste*.

†. 120 de Dierde Heinrichie) de Vijfde. Henrik I. plag niet mede geteld te worden onder de Keizers, omdat hy niet gekroond is van den Paus; of omdat hy den Paus bedankte voor

DIFDE-
RIK de
Zesde.

Gabinne Peternelen beoeder /

Eñ was des Riken beoeder /

125 Eñ beoech ij iaer de crone

Mit groter eren harde scone.

Ant iaer ons Heren / min no mee /

Ij hondert dertich eñ twe

Was het winter herde groot.

130 Die Driescn / de menighen noot

Ten Grave daden van Houtant /

Eñ onder wilen ghinghen in hant /

Som wile ombzaken / saghen sijs stede /

Was

den tytel van *Keiser van Romē*. zie Heifs, Hist. de l'En p. L. II. ch. 2. Doch Melis dacht daar niet om: anders zou hy dus niet hebben voortgegaan,

Na hem wart Keiser GHECOREN

Lotaris. —

want zo de verkiezing *Keizers* maakte, zo was ook Henrik I. Keizer. En zekerlijk was hy 't. De Heer Bourgeois du Chastenet heeft aangetekend op Heis L. II. ch. 11. dat in deeze verkiezinge van Lotharis, de grond geleid is, om het hoofd des Rijks voor altijd afhankelijk te maaken van des zelfs Leden.

†. 124 *des Riken beoeder*) dat is, volgens Alk. *altoes oekende, augustus*. waarvan zie onze Aant. I. 717. *Beoeder* is geen byzondere tytel der Keizeren. Zo noemt onze Dichter Lodewijk Koning van Duitschland I. 398. *Coninc en Beboeuer over Almanien*. en hieronder †. 262. Heer Herman van Arendsbergh, *Voghet en Beboeder* zyner Nichte. Indien ook *Beoeder* eenige verklaring noodig heeft, zo is 't naaste woord *Voogd*; gelijk de oude Hoogd. dichters den Keizer zeer gemeen noemden *Roemisch Vogt*, of *Voget van Romē*: waarvoor Melis zeide *des Riken Beboeder*. zie Goldastus ad Paræn. Regis Tyroli §. 13.

†. 126 *Mit groter eren harde scone*) zo heb ik de bedorven woorden in *H*, *Mit groten enen barden scone*, herteld. In de Andd. *Met eren ende bards scone*.

†. 131

Waren tien tiden buiten vrede.

- 135 Dideric/ des Vetten Graven Zone/
Gaderde sijn here/ als de gone
Tie ghebochte al sulker scaden/
Alsi hem boymackē hadden beraden/
En pynde hem die te wesen swaer/
140 So dat hi quam tote Niemar.
Tie West Dzesen bloen tien stonden
Als diet ghehouden met en conden/
Int vaste banden lande ghemene.
Want ghehije euen marbersteue

DIEDERIK de
Zede.

145 Was

†. 131 Den Grabe) in *U Den Graven*. kwaalijk. Meerhout an. 1152. *injuriarum, quas ILLI Frijones Occidentales frequenter fecerant*. te weten, *bem Diederik zelven*; als ook hier blijkt †. 137-139. De langduurige minderjaarigheid van deezen Graave kan daartoe licht aanleiding gegeven hebben.

†. 133 ombzalten) voor *ontbraken*, als gemeen is. *Ontbreeken* is hier *afzullen, deficere*, zich onttrekken aan de gehoorzaamheid van hunnen wettigen Heer. Het tegengestelde, dat hier voorgaat, is *geboorzaam zijn*, gaan daar zy door de hand van hunnen Meester geleid of gedreeven worden: die dan de zulken *in band heeft*. Deeze Spreekwyzen komen hier zo dikwils voor, datze geen nader bevestiginge noodig hebben. maar dit en 't voorgaande vaars zijn buiten 't Latijn.

†. 137 ghebochte) in *U dochte*; en daarvoor in *B* en *C* kwaalijk *ducute*. de Aantekening hier van *Alk.* is geleend van *Seb.*

†. 138 Alsi) dat is, gelijk in de *Andd. Als si*: en is gemeen. *alsiere* voor *als zy 'er IX. 306. alsijt* voor *als zy bet*: *D. v. Affenede f. 13 a.*

Hen gejciede alsijt ontsagen.

J. v. Maerlant II. 20 f. 24 b.

Mer alsijt daden an baren mont

Smaket als bonich. —

Z 5

†. 146

145 Was Ozeplant al hert verbzoren.
Oze ghinc men hereghen en storen

Eñ

†. 146 hereghen en storen Eñ bernen ende roben) uit de drie laatste woorden kan yder zich lichtelijk een denkbeeld vormen van het eerste; 't welk eigenlijk betekent *verwoesten*. Voor *bereghen* staat hier in de Andd. *terghen*: dat zekerlijk bedorven is. Ik acht, dat het een en ander weezen moet, *berghen*; gelijk hieronder †. 291 en 332, *verberghen*: in de Andd. kwaalijk, *vererghen*. Noch in dit zelfde Boek †. 685 en III. 161, vind ik in Allen *verbeert*, in de betekenis van beroofd, of geroofd, geplonderd, enz. Melis zegt III. 183.

Men ginc bernen en ROVEN doe

Al omme en om te Leiden toe.

't Welk de Schryver der Goudsche Kronijk aldus uitdrukte p. 54. *daer dede die Bisschop HEREN ende branden tot Leyden toe*. Wy leezen Deuteron. XXXII. 25. *van buyten sal bet sweert BEROOVEN*. In den Delfschen Bybel 1477. *buyten salse dat zwaert WOESTEN*. By Notkerus aldus: *sawert HERROTA sie uze*. Rythm. de St. Annone §. IV. van den Heere Christus:

Ce bellin vur ber ane funden,

Her HERITE si met geweld.

dat is niet, *by bestreedtze*, gelijk de vertaaling van Schilterus medebrengt; het is ook niet, *by verbeerdeze*, volgens de verklaring van M. Opitz; maar het is, *by beroofdeze*, *plonderdeze*: Walafrius Strabo, de Resurr. Christi:

Tartara DESPOLLANS, devicta morte resurgens.

Noch eens §. X.

Die HERITEN after lanten

Unzi si Hierusalem virebranten.

daar Schilterus geheel spoorbijster was, vertaalende den eersten regel, *qui dominabantur super terras*, het welk zou betekenen, *die heerschten over de landen*, of over de aarde. Maar de zin is: *Die PLONDERDEN achter lande,*

Tot sy Jerusalem verbrandden.

wat *achter lande* zy, hebben wy elders getoond. Fragm. de Bello Sarr. †. 1576.

Tber HERETE mir mine marke.

dat is, die *verwoestte* my myne grenzen, of mijn land. Ook was Kiliaan verbijsterd, schryvende dit oude woord met *ee*,
bee-

**Eñ bernen ende roben /
 Meer dan men soude ghetoben.**

**DIEDE-
 RIK de
 Zoude.**

Cle
beerien voor *berien*, en verklaarende het zelve door *beerschap-
 pen, dominari*. Van Heer komt regelmatig, *beeren, bebeen-
 ren, overbeeren*; niet *beerien*. Maar de gemeenschap tusschen
 de letteren *g* en *i* of *j*, is zo groot, datmen niet kan twijffe-
 len of *bergen* en *berien* is slechts eene verschillende spelling
 van het zelve woord. En, inderdaad, zie 'er hier een over-
 tuigend bewijs van. In 't Gloss. Teuton. van Schilterus vind
 ik **HERIUNGA**, *direptio*: en in de **A-Sax. Kronijk**, op de jaa-
 ren 994 en 1006, wordt **HERGUNGE** in 't Latijn vertaald *vaf-
 tatio*. Het woord is daar zo gemeen, dat het zonderling aan
 die taale, als eigen, schijnt. Ik heb 'er uit aangetekend den
 Infinit. *bergian, ofer-bergian*, enz. in de zelve betekenis als
 by onzen Dichter *ver-bergben*. Het Imperf. is 'er, *bergode* en
bergade, in 't Meerv. *bergodon*; zo zonder als met de Voor-
 voegfels *ge-, for-, ofer-*. Dit zoude, regelmatig, by ons
 zijn, *bergede* of *bergde*: gelijk ook het Deelwoord *gebergod*,
 in onze taale zoude luiden, *geberged* of *gebergd*. Hoewel ik,
 daarvoor, by onzen Dichter niet anders vinde dan *verbeert*.
Brunsw. Rijkronijk c. 36. §. 45.

Do se badden vernomen,

Dat de van Beygern Doringenlant

Also hadde VORHERET und vorbrant.

Meermaalen heb ik die twee woorden daar, dus te saamen
 gevoegd, gevonden: waarvoor eens, c. 42. §. 85. **VORWOS-
 TET und** vorbrant. Anders 60. 48.

Unde HERDEN mit brande

Unde mit rove alle dat lant.

daar **Goblerus**, voor *berden*, heeft *verbeerten*. **Wachterus**
 in Gloss. Germ. gewaagt daar ook van **VERHERGEN**, *devasta-
 re, depopulari*, als een woord, waarvan zich Luther bediend
 heeft. En hy leidt het af van 't **A-Sax. HERIG, HERG, exer-
 citus**; het welk ons tevens aanwijst, zo den oorsprong, als
 de grondbetekenis van ons *beir*; doch by onze Ouden altijd
bere. Liever, evenwel, telde ik dit woord onder die geenen,
 die verdienen aangemerkt te worden als algemeene Duitfche
 woorden; en die een enkel volk onder de Duitfchen geen recht
 heeft zich in het byzonder toe te schryven. En zulken, acht
 ik, zijn 'er noch veel.

DIEDE-
RIK de
Zesde.

- Cleder / hoepen ende paert
 150 Brochten donse t'Alhamare waert /
 En luden ghebaen tien stonden /
 Aldaer si doe den Gzabe bonden.
 Maer dese zeghe was onseghen
 Wel naer al Hollant ghebeghen.
 155 Gzabe Diberic had enen broeder /
 Sijns vader hint en ziere moeder /
 Die Gzabe Florans hiet de Zwarte /
 En was van eenre fierre herten /
 Wel sprekende en hobesch fere /
 160 En staende na der werelt ere /

So

†. 162 *Ridders / knapen*) in de *Andd. Monike, Ridders*.
 By Meerhout staat, *juvenes, senes, clericos, monachos*. Waar-
 om Scriverius giste, dat Melis, voor *clericos*, geleezen hadt
militas. Melis dacht, denk ik, dat *Ridders* en *Knaapen* hier
 alzo wel voegden als *Klerken* en *Moniken*.

†. 163 *Donsienlicste*) zo ook in *M*, te weeten *on-*, niet
ont-; het welk ik hier echter vind in *B Donsienlicste*. en
 dat het zo moest verstaan worden, hadt ook Seb. gezien.
 Meerhout: *vehementer aduersans omnibus inimicis suis*.

†. 167 *nachttoe*) dat is *tot noch toe*. by Meerhout, *aduc*. zie
 het aangetekende op 't laatste vaars van B. I. Hier verklaart Alk.
 het op eene zeldsaame wyze, *Ten tyde als zy Voogdesse was*. Maar
 hy hadt in zijn lange Aant. p. 42. zo veel gezeyd tot lof van Pe-
 ternelle; dat hy hier kan schynen niet te hebben willen zien,
 dat het geen onze Dichter hier zegt, naamelyk dat zy tot noch
 toe geheel Holland *geweldelyk* (dat is tegen recht en reden,
 alzo haar Voogdyfchap ten einde was) *badde in band*; of re-
 geerde naar haar welgevallen, zekerlyk niet strekt tot haar
 lof. gelijk ook niet doet het geen Meerhout verhaalt op 't jaar
 1122. en uit hem Jo. a Leydis in zijn *Annal*. Egmond c. 19.
 dat zy haaren Kapellaan Afcellinus deedt verkiezen (*fujcipi
 juberet*) tot Abt van Egmond, om door die hand van de in-
 komsten der Kerke te kunnen schikken volgens haar meeste
 voor-

- So datter hem vele waren hout/
 Ridderſ/ knapen/ ionc ende out.
 Conſienlicſte waſt ſinen bianden/
 Die men bant in menighen landen.
 165 Bi dullen rade/ bi ſiere ſculden/
 Verloof hi der moeder hulden/
 Die nochtoe al Hollant
 Ghewelbelike hadde in hant.
 Den hoeder had hi verwocht mede
 170 Maer ſijne overmoedichede.
 Maer ſone meer haetten de zine/
 So hi hem dede meetre pine

DIEDE-
 RIK de
 Zede.

Om

voordeel en welbehaagen. Zie de Aantek. van A. Matthæus op de plaats van Meerhout p. 446.

†. 169 *verwocht*) Seb. en na hem Scriverius, verklaart dit door *ſijn werken vertoort*. By Kiliaan vind ik deeze zelfde Spreekwyze *Verwercken ſynen vriendt*; en hy vertaaltze in 't Latijn op gelyke wyze, *Opere ſive facto offendere amicū, &c.* Melis gebruiktze noch eens VII. 947.

*Hadde bi de Stat te vriende ghebouden,
 De bi verwocht bi ſinen ſcouden.*

Jan de Weert f. 10 c.

*Daer wy God in dancken moghen,
 Oft verwerken met onſen gbreken.*

Doctrinale B. II. f. 11 a.

*Aldus moetijt, wildijt merken,
 Gode, of uwen beere, verwerken.*

en B. III. f. 34 c.

*Ghierecheit, vrecheit en nijt
 Scouwet die Wiſe talre tijt;
 En oec al dat, nacht en dach,
 Daer bi Gode met verwerken mach.*

in der Sachſen Spiegel vind ik dit woord dikwils voor *verbeuren*, als B. II. art. 66. *ſein leib verwirken*. Enz. Zie beneden VI. 1094.

†. 171 Maer (one) in **B** Maer ſoene. in **M** Mer ſoene.
 Welk

DIEDE-
RIK de
Zesde.

Om te hebene der vzeember hulbe /
Daer hi riepliken ane hulde.

175 Der

Welk laatste Alk. verklaarde, *boe meer men soende of vergaf.*
Het een en ander is *Maar zo bem, of boe bem.* Seb. hadt het
reeds wel verklaard, doch met afgebroken woorden, *Hoe meer
bem* [de zynen haatten] *bos bi meer* [vlijt aanwendde] enz.
Meerhout zeide: *Sed quo magis displicebat suis, tanto am-
plius placere studuit et placuit alienis.* Onze Dichter beneden
IV. 1397. So hi meer volcs bringbet int stric,

So hi meer helpen bevet int pic.

So is hier *boe.*

†. 173 der vzeember hulbe) dat is de *gunst of vriendschap*
van vreemden. Even te vooren †. 165.

*Bi dullen rade, bi siere sculden,
Verloos bi der Moeder hulden.*

Rijthm. de S. Annone †. 791.

*Der durch werltliche sculde
Virlos finis Herrin hulde.*

Jan van Heelu p. 40.

*Daer wert om sine ommate
Die Bisscop Heinric onstet
Van sinen Bisdome: dat belet
Met aventuren lichte waer bleven,
Hadde bi hulde gebadt sijns Neven
Van Brabant des Hertogen.*

Doctrinale f. 9 b.

*God, laten ons alle minnen
Dat wi sijn hulde gbewinnen.*

Claes Willemsz B. II. c. 6.

*Als gy tganse lant purgiert,
En alle mannen ter doeghet stiert,
Des zy verdienen Godes hulde.*

Fragm. de bello Sarr. †. 212.

*Wir sin Haitben,
Leitber! von Gode geschaiten:
Nu bilf uns sine hulde erwerven,
Thaz wir an then sunden niht ne sterben.*

Brief van Hertog Henrik van Breslaw 1294, by Sommersberg,
Script.

175 **Der Ebelinghen somme een deel**
Warenſ hem hout al gheheel/

DIEDERIK de
 Zeede.

En

Script. Silef. T. I. p. 890. *Wir geben auch unſe hulde und unſe vruſtſchaft Herrn Bognſchem van Wiſenburck*, enz. zie ook beneden by §. 243. Houde zegt onze Dichter hieronder §. 244. *Behouden des Keizers houde.*

en *onboude* voor *vyandſchap*, de Berymer van eenige Fabelen van Eſopet f. 1 d. daar de Leeuw, by 't verdeelen van den buit, aldus ſpreekt:

Die tſierde ſtic name, bi ſoude
Daerom hebben mine onhoude.

§. 174 **Daer hi rieſliken ane hulde**) Seb. zette hiernevens; *raſendelik, onſinlik in dulle was*. Alk. aldus; *raſende na verlangde*. Ik meen dat de zin is: *daar by onbedachtelik en dwaas aan deedt*. want *dullen* is *dwaasſelijk*, en *rieſen* is *roekeloos doen* of handelen. Van *rieſen* ſpraken wy uitvoerig I. 196. *dullen* verſchilt 'er weinig van. want *dul*, het welk in enger en ſterker betekenis gebruikt wordt voor *rabidus, furioſus*, betekent in ruimer en ſlaauwer zin, *zot, onverſtandig*. Walewein f. 35 d.

Hi es dul, die te ſere ontſiet
Een ongeval; en om een gewin
Te blide wert in ſinen ſin.

daar is *dul*, op zijn hoogſt genomen, *zot, dwaas*. Hierom worden *ries* en *dul* zeer wel te ſaamen gevoegd, zo hier, *rieſliken dullen*: als I. 766. *verdullen en verrieſen*: zie de Aant. aldaar. Hebtge noit eenen ongewaſſchen mond hooren uitſlaan: *Benje zot, of benje dol?* Ik lees het in den zelfden Roman f. 35 c. aldus

Sidi ſot, of ſidi ries,
Dat gbi dus deſer dinc gbewagbet?

zet daar *dul* in de plaats van *ſot*, of zet het in de plaats van *ries*; de zin en betekenis zal altijd de zelfde blyven.

§. 176 **Warenſ hem hout**) Uit het geene wy zo even zelden van het Subſt. *Hulde* of *boude*; zalmen haaft kunnen begrypen wat de rechte betekenis van het Adject. *boud* zy. Anders leert het ons Kiliaan, die het zeer wel vertaalt, *Favens, benevolus, amans*: ook Melis zelf, die, het geen hy hier zegt,

DIEDE-
RIK de
Zede.

Entie meente was hem mede/
Die ummer wil nie pijnlijchebe/
Op avonture / oft quame in desen/
180 Dat si te vzier mochten wesen.
Du sijn de Driesen verblijft /

218

zegt, warens hem bout, wat verder †. 298. aldus uitdrukt,
Warens alle Florens mede.

en korter III. 594. *Warens hem mede.* Het een en 't ander kanmen ook verklaaren, zy beulden met *hem*. Want ik twijfel niet of *beulen* is een spruit van *loud* of *bulde*. Alk. verklaart hier *boud* door *bouw* en *getrouw*. Welk *bouw* niet anders is dan *boud*; en Kiliaan vertaalt ook *boud* door *fiäus*, *fidelis*. Maar gelijk wy boven zagen Gods *bulde*: zo vinden wy ook dat God gezeid wierde iemand *boud* te zijn; dat is, in de gemeene betekenis *gunst'g*, in de byzondere en eigelyke, *genadig*. Jan van Heelu p. 117.

*Die sterf cortelinghe na:
Sijnre sielen si God hout.*

Strickerus c. I. §. 5.

*Des ist dier dein Scheppher holt,
Das du vil wol ervinden scbolt.*

†. 182 *des broeder*) de *Andd. der broeders*: doch als dat de meening des Dichters geweest waare, moest 'er staan, *der broederen*. beneden VI. 1047. *twe sijnre broedere*. Wegens *des broeder*, zie I. 139.

†. 183 *tote Florense*) in de *Andd. tot Florens*. Wy hebben I. 101. aangemerkt, dat de regelmatige uitgang der manlyke eigen naamen in den Vierden Naamval by onzen Dichter doorgaands eindigt in E. zie hier eenige voorbeelden uit anderen, die zulks bevestigen. J. v. Maerlant IX. 16. f. 51 b.

David ontflo, en quam daer na

Tote Samuelle in Ramatba.

en IX. 104. f. 81 c.

— *en brochten so vorre
Toten Co. Nabugodonosorre.*

Fer-

Als si bernamen des hooeder strijt/
 En senden tote Florense boden/
 En deden hem haerre helpen noden;
 185 Wildbi wesen hem beneben/
 Si wulden hem West Driestlant geben.

DIESE
 RIK de
 Zeede.

En

Ferguut f. 18 c.

*En bi riep tote Fergute:
 Ridder, wat soekes du bier ute?*

Walewein f. 3 b.

En scoot upten bere Waleweyne.

en:

Tjerpent Waleweyne vercoos.

Floris en Bl. f. 7 c.

Datmen Florise van mi sciet.

Jan van Heelu p. 236. — *sonder slach*

Verloren si beeren Geraerde.

Macrlant I. O. f. 146 d.

Van desen Herodes es bescreven,

Dat bi S. Jacobe ontboofden dede.

der Ystor. Bloeme f. 1 c.

Doen Herodes hadde doet [gedood]

Den meerren Jacoppe —.

en f. 2 b.

Van dier ure bi voert sochte

Hoe bi Petre doden mochte

S. Peter hadde wel verstaen —

En sette Paus in sine stede

S. Clemente — Enz.

ŷ. 184 haerre helpen noden) 2 zo goed niet, bare bulpe: noch minder in 11, baer bulpe. Ik meen dat in 21 niets ontbreekt dan een t, tbaerre belpen, dat is tot haar bulp: gelijk Seb. 't verklaarde. Dat Alk. bulpe noden, neemt voor bulpe aanbieden, zou in een' anderen naauwelijks te verschoonen zijn. Meerschout zegt, dat de Vriezen, *legatos Florentio mittentes, illi, si ad partes suas transire vellet, Dominatum totius Occidentalis Frisia promiserunt.*

ŷ. 185 Wildbi) de Andd. Wilde bi. en dit diene hier tot verklaringe. Elders is wildi, wilt gy.

A a

ŷ. 189

DIEDERIK de
Zeede.

Entie ionghelinc alte hant
Doer in West Drieſlant /
En hantſe onder ſijn gheheer /
190 Bede ghetwillich en ghereet.
Dus waſ hi met hem een iaer
Den boeder ſel en zwaer.

En

†. 189 gheheer) dat is gebod, bevel. J. v. Maerlant B. IV. c. 12. f. 33 c.

Defelinne ſprac bi Gods gehete.
en IX. 30. f. 55 d.

Want bi vele dede bi ſinen gehete.
de Annd. hebben hier *bebeet*; het welk wy elders gevonden hebben in de betekenis van *belofte*. zie I. 173. Ik houd het echter, in beiden, onverſchillig, of men zegge *gebeet* of *bebeet*.

†. 191 een iaer) van Augustus tot Augustus. Meerhout.

†. 195 *braken*) zo ſprakmen van ouds; niet *wreekten*: gelijkmen nu moet ſpreken, omdat het bedorven gebruik zulks wil. en nochtans zeggen wy wel *gewroken*, en niet *wreekt*. Een kluchtig ding is Gewoonte. Men vindt niets aanſtootelijks in *Spreeken*, *ſprak*, *geſproken*; in *Breeken*, *brak*, *gebroken*; in *Steeken*, *ſtak*, *geſtoken*: nochtans zoumen ons belagchen alswe nu zeiden, *Wreeken*, *wrak*: niettegenſtaande wy noit anders zeggen dan *gewroken*, en van *wrak* noch hebben *Wraak*, even als van *Sprak* en *Brak*, ook noch *Spraak* en *Braak*. Ferguut f. 24 d.

Gberne wrake ic mi, wiſtic boe.
Walewein f. 26 c.

*Maer weit ghi wat ic name gbaerne?
Enen ſcilt. die mine was duerſteken.
Daer ic die joncfrouwe ſoude wreken,
Stackene mi dore een ridder ſel.
Ne ware ic wrac mi ſelven wel
Over hem. —*

Ne

En hi bede daer toe sinen lande/
 Daer so hi mochte / scade en scande.
 195 Haren scade luken de Diefen swaer:
 Want si de Kerke van Alcaer/
 Entie marct hzande dat si stoof/
 En namenre wel zwaren roof.

DIEDE-
 RIK de
 Zeede.

Hier

Ne ware, of ne waer, is maar. f. 7. c.

Ic wanet hier hebben gbevaen:

Ne waer mi dinke, betsi mi ontgaen.

dat is, *Ik waande bet:* zie I. 1099. Ferguut f. 1 d.

— — bi zeere vliet,

Ne waer mijn beer Pertseval

Volcbde beme al over al.

Maerlant XI. 32. f. 99 a.

Nachts ne sleep die Coninc niet,

Ne waer biet sine ieeftelief.

zie Esther VI. 1. En Evang. c. III. f. 134 d. van Judas:

Al seide bi dit, bine badde niet lief

Die arme; ne waer bi was een dief.

en zeer dikwils. ook wel *ne maer*, Ferguut f. 10 a.

So dat bi achter waert gleet.

Ne maer ane die bramen wreet

Sloech bi sijn bant, diere vele sijn,

Die bangen over dat padelkijn.

Met groter pinen clam bi boven.

*. 197 *Entie marct hzande*) de Andd. bornde. Dat hier de Markt te verstaan is van de *Huizen op de Markt*, is aangemerkt in de Vaderl. Hist. B. VII. p. 222. Zo sprak Melis ook VII. 878. en VIII. 1020. van 's Graaven vrienden te bernen: niet de Persoonen; maar der zelve Huizen, Sloten, enz. Zo zeide Virgilius, dat *Ucalegon brandde*, voor het huis van Ucalegon. en Horatius, dat *zijn Waard*, dat is het huis van zyn' Waard, gevaar liep van in brand te vlieden.

DIEDE-
RIK de
Zesde.

Hier binnen vele lieden waren/
200 En tmeeste deel van Kenemare/
Die stonden te swaren tribute/
En traken tenen rade ute/
En begaerden al dat si
Hem selven mochten bechten hzi;
205 En hzoeghen ober een ghemeenlike/
Dat si best lieten Oiberlike/

En

†. 199 (Hier binnen) ondertusschen: by Meerhout, *interea*.
Deeze twee regels,

Hier binnen vele lieden waren,
En tmeeste deel van KENEMARE,

luiden by Meerhout aldus: *Interea plurimi et maxime de Comitatu rustici*. En zo lees ik nu, niet alleen in de Uitg. van Sweertius; maar zo las ook Scriverius in zyne MSS. En dit geeft my gelegenheid om Meerhout, voor de tweede reize uit zynen Vertaaler te verbeteren. *Comitatus*, of *Graaffschap*, zoude ons alleen wyzen tot *Holland*. Doch wy mogen hier alleen denken om *Kenemerland*: welke naam, in dit verhaal, by Melis, driemaal, †. 200. 220. 229. maar by Meerhout niet eens, uitgedrukt gevonden wordt. Waaren die *Socii conspirationis* (die *Gesellen der Vriesen* †. 230) *meest* *Hollanders*? Scriverius zelf schreef 'er, by Meerhout, nevens, *Kenemaren*. Dit waaren ontwijffelbaar de zelfden, van welken eerst gezeid was, *plurimi et maxime de KENEMARE rustici*. Want dat Meerhout zo geschreeven heeft, daarvan verzekert my onze Dichter, die het woordelijk vertaalde, *vele lieden, en 't meeste deel van Kenemare*. Dat Scriverius de misschryving in 't Latijn niet gemerkt heeft, is zeker, en blijkt ook uit de verschikkinge, die hy zelf in de woorden maakte, aldus: *plurimi de Comitatu et maxime rustici*. Zo zouden 't dan *altemaal Hollanders*, doch *meest* *landluiden* geweest zijn. *Verander Comitatu in Kenemare*; zo zijn 't *altemaal Kenemers*. Maar verkieft gy die plaats te leezen, gelijk wyze allereerst bybragten, dan zal de zin zijn, *een groote hoop Boeren, en meest uit Kenemerland*. Maar zo waaren 'er dan ook anderen, niet uit Kenemare. En wat lieden waaren deezen? zeer waarfchynelyk van die geenen, welken naderhand bekend geweest zijn on-

En laten hem Florenſ berrieſen /
 Dat ſi met hem en metten Drieſen
 Souden ſijn in allen noden.

DIEDERIK de
 Zede.

210 Hier op ſenden ſi hem boden /
 En hebben ober Heer ontfanen /
 En hebben hem hulpe en ede ghebden.
 Dus quamen ſi mit ghelwapender hant /
 Beide bi watre en opt lant /

215 So

onder den naam van *Kenmervolgers*: waarvan zie beneden by
 †. 549.

†. 200 (van *Kenemare*) zo moetmen leezen, en niet van
Kenemaren. Maar dewijl de MSS hierin, noch met zich zelfs,
 noch met malkanderen overeen komen, heb ik beſt geoord-
 deeld, overal het goede, nergens het bedorvene, te volgen.
Van Kenemare is, gelijk hier aanſtonds †. 220. van *Kenemaerlant*. En zo leezenwe verder, *die van Kenemare* III. 213. *die meente van Kenemare* III. 58. en verder aldaar, *de heren van Kenemare* †. 138. en *dat volc van Kenemare* †. 312. Maar *de Kenemaren*, als hier †. 229. en elders, zijn *de Kenemaerlanders*. In de MSS van Meerhout vindt Scriverius door-
 gaands, *Kenemar* of *Kenemare*, even als *Alcmar* en *Alcmare*.
 Waaruit genoeg blijkt, dat *van Kenemaren* niet beter kan zijn
 dan *van Alcmaren*.

†. 207 (En laten hem Florenſ berrieſen) Alk. verklaart
 hier weder *verrieſen* door *verryſen*: en dan, *bem verryſen*
 door *over baar beerſchen*. 't is wel rieſlijk verklaard. De or-
 den der woorden is deeze: *en laaten Florens bem*, te weeten,
 zynen Broeder Graaf Diederik, *verrieſen*. Even als beneden
 †. 1088. *Lieten ſi bem de Ridderſ iaghen*.
 Van *verrieſen* zie hierboven by †. 174. Men zou 't ook kon-
 nen verklaaren; En laaten Florens zynen Broeder wat *BRUIEN*;
 volgens de ſierlyke welsprekendheid van Kakolijn †. 646.

†. 211 (hebben) dat is, *bebben bem*.

†. 212 (En hebben hem) in de Andd. alleen, *En bem*. zeer
 goed.

DIEDE-
RIK de
Zede.

- 215 So machtich / datten Gzabe dochte
Dat huse verweren niet en mochte /
En hoochten Florense / wien lief of leet /
Al tote Haerlem toe ghereet /
En hebben s'heren huse verhzant /
- 220 Waer so si stonden in Kenemaerlant /
Die waren der ouder Gzaben.
Maer teghen nacht ghinghen si scaben /
Die Vriezen / weder te haren wiben ;
Want haer sebe is niet / dat bliuen
- 225 Bi nachte / selben of nemmerme /
Van haren husen / wien lief of wee ;
En boerden haren Gzabe mede :

En

†. 215 datten) dat is, gelijk hier in de Andd. *dat den*. Somtijds betekent het *dat bem*. De zin wijst het altijd genoeg uit.

†. 216 verweren) dat is *afweeren*; gelijkwe nu zeggen, om het te onderscheiden van *verweeren*, in de betekenis van *verdedigen*. En beide die betekenissen heeft in 't Latijn ook het ééne woord *defendere*.

†. 221 der ouder Gzaben) Meerh. *antiquorum Comitum domos et cuncta circumcirca aedificia, vidente Comite, combusserunt*.

†. 222 ghinghen si scaben) dat luidt wat verachtelijk; te meer, omdat 'er bykomt *te baren wiben*. doch dit is buiten 't Latijn. Voor *scaven* zegmen by ons ook noch, in den zelfden zin *schuiven*. Meerhout: *festinanter redierunt*.

†. 224 Want haer sebe is niet) beter waar; *Want baer sebe is*. Maar ook in de Andd. staat, en noch sterker, *nes niet*, en is niet. De gewoonte der Vriezen was, volgens Melis, *datze zelden of noit, by nacht, buiten bunne buizen bleeven*. Ook hier waar beter, *buiten bun land*. Meerhout: *Quia Fresonum mos est, nunquam vel rarissime extra suos terminos pernoctare*. Dat Alk. die gewoonte toefchrijft aan de *Hollanders*, zo wel als aan de *Vriezen*, zou hem moeilijk te be-

- En lieten in groter pijnlichebe
 En in vzesen de Kenemaren /
 230 Die hare gesellen doe waren.
 Die waren alle ghemeenlike
 Vanden Gzabe Diedzike
 Verbernt / en al of ghenomen
 Wat soe hem mochte te haten comen :
 235 Want de Gzabe met hem dede
 Al sinen wille daer ter stede.
 Doe dit ghesiede / quam de mare
 Den Oem / den Keiser Lothare /
 Van den Neven van den ozloghe.
 240 Hi sender saen enen Hertoghe /

DIEDERIK de
 Zede.

En

bewyzen geweest zijn. Het tegendeel blijkt genoegzaam uit het gansche Werk van onzen Dichter. Wat de Vriezen beoosten 't Vlie deswegen al beweerd zouden hebben tegen Karel den Grooten, kanmen zien boven p. 144.

†. 227 En boerden haren Gzabe mede) nergens noemt Meerhout Florens Graaf. Hier zegt hy, *cum duce suo redierunt*. Hy was hun *Leidsman*, of aanvoerer: maar toen zy gingen schuiven, moest hy volgen.

†. 235 de Gzabe met hem dede Al sinen wille) Meerh. de iis Comes, *ut voluit, triumphavit*.

†. 239 Van den Neven van den ozloghe) dat is van den oorlog zynen Neeven. En zo nam 't ook Alk. Meerh. noemt het *discordia fraterna*. Geef wel acht, dat Lotharis zich niet bemoeide met den geduurigen oorlog tusschen Holland en Westvriesland, maar alleen met de vyandschap tusschen zyne Neeven. Hy mengde zich daar niet in, als Keizer, maar als Oom.

†. 240 saen) terstond, of *inder ile*, of *ijl*, gelijk Seb. en Alk. zeggen. het wordt, in dien zin, by alle onze oude Dichters gevonden. *San*, vind ik in de zelfde betekenis, Rythm. de S. Annone †. 526. 551 en 853. ook in Winsbekiæ Paræn. S. 13. En dierhalve is het wat onbedacht gehandeld van

DIE DE-
BIK de
Zesdo.

Eñ gheboot hem daer ter stede
Dat si souden maken vrede /
Also lief als ic daer woude
Behouden des Keisers houde.
245 Doch al was het zwaer te boene
Was albaer ghemaect de zoene;
Eñ van elker zide oec mede
Die met elken inden onbrede

Hy

Scherzius, dat hy op alle die plaatsen *san* wil veranderd hebben in *far*. ons woord *saen* verdeedigt het ten vollen.

†. 242 **Dat si souden**) de Andd. *Dat bi soude*: als of Melis gezeid hadde, dat de Keizer *bem* (zynen Hertog) gebooden hadde, dat *by* den vrede moest maaken. maar de zin is, dat de Keizer door dien afgezonden Hertog, *Princeps*, *hem*, dat is *bun* (zynen Neeven) geboodt dat zy zich zouden verzoenen; *præcipiendo præcipiens, ut in pacem convenirent*.

†. 243 **Also lief**) *si ejus amicitiam et gratiam habere velent*. 't Geen onze Dichter hier in twee regels zegt, vind ik tweemaal in éénen regel uitgedrukt, *Fragm. de bello Sarr.* †. 708.

Also lieb so thir mine bulde sin.

en weder †. 839.

Also lief iu mine bulde si.

zo sprak daar, Keizer Karel; hier, Keizer Lotharis. zie hierboven by †. 173.

†. 254 **Daer na**) in Allen staat hier *Want daer na*. doch ik heb hier liever van Allen willen afwyken, dan eenen ontwijffelbaaren misflag in decze uitgaave laten blyven. **Wen U** hebben hier noch een woord dat 'er niet voegt, *Want daer na leet*. Ondertusschen hebben wy *Want* niet weggeworpen, maar alleen verplaatst, te weeten aan 't hoofd van het volgende vaars. De redenen waarom ik dit gedaan heb, zijn deczen. Zo als 'er stont, zoude Melis een malligheid, ja een onwaarheid, gezeid hebben. lees het met aandacht.

*Want daer na niet menich dach
Van Arensberghe beer Herman,
Entie bere van Kuuc nochtan*

Heer

- Npten anderen hadde ghebochten.
 250 Dus lieten si hem bede sochten.
 Florens de Zwerte / na desen bezede
 Begonste een ander pijnliche /
 Daer hem sine doot an lach
 Daer na niet menich dach.
 255 Want van Arensberghe heer Herman /
 Entie here van Huuc nachtan

DIEDE-
 RIK de
 Zesde.

Heer

*Heer Godevaert, hadden onder bem tween
 Ene Nichte.*

hieruit zou volgen dat zy die Nichte, die nu huwbaar was, weinig dagen te vooren niet gehad hadden; 't welk valsch is: of dat Melis wildzang schreef; konnende den eersten deezer regelen met de volgenden geen goed verband hebben. Hierom moet de zelve noodzaakelijk gebragt worden tot, en gehecht aan de voorgaanden: 't welk niet geschieden kan dan door 't wegneemen van *Want*, aldus:

*Florens de Zwerte, na desen vrede
 Begonste een ander pijnliche,
 Daer bem sine doot an lach
 Daer na niet menich dach.
 Want van Arensberghe —.*

Maar, zalmen zeggen, Melis schreef zo niet. Ik zeg 'er tegen, Melis schreef zo. En ik zeg het, vooreerst, omdat hy te kundig was om het andere geschreeven te hebben. Ten tweeden, omdat zulks ten vollen blijkt uit Beka, die hier niet anders gedaan heeft dan Melis te vertaalen. zie hier zyne woorden p. 48. *Florentius secundam contentionem recenter concepit, pro qua IN BREVI TEMPORE peremptus fuit. Godefridus NAMQUE de Arnsberch, &c.* aldus vertaald p. 91. *Ende als dese twydracht geleit was, begonste dese Florens enen anderen kiff, dair by CORTELICK NA om doot geslagen wert.* WANT Godevaert van Arnsberch, enz. ('t laatste woord, by A. Matthæus bedorven, heb ik genomen uit mijn MSS.) Zulks vindtmen ook by Jo. a Leydis XVII. 9. in de Gemeene Kronijk XII. 9. by den Ongenoemden Klerk p. 61. Doch Beka is hier genoeg. Want Jo. a Leydis heeft het van hem; de anderen wederom van deezen; maar Beka van Melis Stoke en Melis allereerst van

DIEDE-
RIK de
Zesde.

- Heer Godebaert / hadden onder hem twee
Ene Richte: want haerre Zuster een
Hadse ghewonnen / alst God woude /
260 Anden here van Kochem Arnoude.
Da vader doot en na der moeder
Dozter boghet of en behoeder
Van Arenzberghe heer Herman /
Cote dat soe hutuelic ghetwan.
265 Want haer behoerde te comen in hant
Daste boghe en sone lant.
Maer de man vander ioncrouwen
Nemen waer en bescouwen
Des Zwartens Florenz edelshede /
270 En sine grote manschede /

En

van Meerhout: wiens woorden, zo als Scriverius die uit zyne MSS verbeterd heeft, aldus luiden: *qui NON MULTO POST per infidias gladio occisus est: cujus necis HÆC CAUSSA EST: Godefridus de Kuk et Hermannus de Arnesberg, nobiles viri et famosi, nepiem ex sorore Aleida habuerunt, filiam Arnoldi de Rotbem, nomine Heilwinam, &c.* Zie D. Paringet, Besch. van de Stad Grave en den Lande van Kuik, met de Aantek. van Mr. Paul van Alen p. 53 (4) en 57 (4). Beka heeft eerst de Broeders, *Godefridus* en *Hermannus*, verkeerdelijk genoemd, en is daarin door veelen gevolgd.

†. 260 van Kochem) in *Roch'en*; en dat zou zijn, *Rocheren*. In de Andd. *Rochem*. by Beka en Slichtenhorst, *Rotbem*: zo ook by Meerhout in MSS. maar in de Uitgaaven *Rotem*. Slichtenhorst voegd'er by, of *Reken*. Alk. en de Vaderl. Hist. verklaren *Rochem* door *Rechem* in 't Land van der Mark. Butkens maakt 'er *Redincbem* van. In 't Utr. Plakaatb. T. I. p. 282. wordt onder de Utrechtsche Ridderfchap, op het jaar 1108, geteld, *Rochem* in *Roffem*. Doch dat in schijnt bedorven te zijn, en geleezen te moeten worden, *Rochem* nu *Roffem*: gelijk op dat zelfde jaar geleezen wordt, *Havredrecht* nu *Haeftrecht*. Enz.

†. 267 de man) de Leenmannen, gelijk Seb. en Alk. het ver-

- En lifteren onder hem saen
 Dat ſijn te here willen ontfaen.
 Dus hebben ſine omboden dan/
 En woorden daer zine man/
 275 En gaben hem in zine hant
 Der ionchzoutwen bozch en lant/
 In wat ſteden dat ſijt vermachten.
 Met hem ſijt neernſteliken verſochten/
 Die manne/ an haren Gem.
 280 Maer de gone heit ober broom.
 Noch met beden/ noch met mieden
 Ne mochter ghene dinc an dieden/
 Dat hi te deſer dinc iet quame/
 Dat Florenz ſijnre Nichten name.

DIEDERIK DE
 ZEDE.

285 Flo

verklaarden v. 343. In de Andd. *manne*. Meerhout, *ministeriales*.

v. 270 *manlichede*) *probitas*, gelijk Meerhout ſchreef: het welk de Gemeene Kronijk letterlijk, en wel, uitdrukte door *vroombeyt*. Het een en het ander is *mannelyke dapperheid*. In die zelfde betekenis zeide Strickerus IV. 15. en elders, *manbait*: en Wirnt von Gravenberg zijn ganſche Werk door.

v. 271 *lifteren*) zie hier achter.

v. 272 *ſijn*) dat is *zy bem*: te weteen, *ſijn* voor *ſine*, gelijk in de Andd. en zo ook hier in den volgenden regel. Op de zelfde wyze zagenwe *bijn*, voor *bine* of *by bem*, I. 1145. 1307. enz.

v. 276 *Der ionchzoutwen bozch en lant*) *urbes et poſſeſſiones latiffimas*, zegt Meerhout; en weder *urbes et praedia*.

v. 281 *Noch met beden / noch met mieden*) Meerhout, *prece vel munere*. De MSS van Scriv. waaren hier bedorven, Melis komt met die leezing, die ook Scriverius goedkeurde, volkomen overeen. Ik weet niet hoe Seb. hier heeft konnen denken aan *omkooppen*: waarvan Alk. weder maakte *omkoopingen*.

DIEDE-
RIK de
Zede.

- 285 Florenſ de verheerde al/
 Huus en doop / berch en dal/
 En dede hem pine en grote hoede
 An ſinen live / an ſinen goede;
 En doer den Keuſer / de ſijn Gem waſ/
 290 Mozt hi vele te machtighet daſ.
 Florenſ de voer al verherghen
 Des heren goet van Arenſberghe
 Wat hi mochte / buten beſten:
 En hi weerde hem / ten beſten
 295 Dat hi mochte / met zinen neven;
 En het ſtant nauwe om Florenſ leben.

Die

gen. Arenſberg wilde de beheering van die ryke erffeniſſe niet miſſen, zegt Meerhout.

ƒ. 287 *hoede*) dat is, zegt Alk. *ſcade*. maar het zeggen van Alk. is van weinig gewigt. 't Woord *boede*, ſchoon ik 't in Allen vinde, acht ik bedorven door het ſchryven van een *b* voor een *n*; waaruit vervolgens geſprooten is de bedorven uitgang de voor *t*. Ik zou dierhalve deeze twee vaarzen aldus leezen:

En dede hem pine en grote noet

An ſinen live en an ſijn goet.

want iemand *nood doen* is een ſpreekwyze ook van onzen Dichter, II. 130. *De Vriefen, die menigben noot*

Den Grave daden van Hollant.

dat is, het geen wy nu heeten, iemand *afbreuk doen*. Men ſtoore zich ook niet aan de verwiffeling van *an ſinen live* en *an ſijn goet*: want ook dit vindenwe hier, en wel in Allen, V. 172 en 173. *an baer doen* en *an baren doene*; en elders dikwils. Van Loon op Kolin ƒ. 994. ſchreef hier ook *noede*. Evenwel, tot verdeddinge van *boede*, en des zelfs verklaringe volgens Alk. zou zich iemand kunnen beroepen op deeze woorden uit Ferguut f. 28 b.

Doet haer manſcap van uwen goede,

Soe mogedi leven ſonder hoede.

doch *ſonder boede* is daar eenvoudigt en natuurlijkt, *zonder*

20r-

Die van Utrecht vander stede
 Waren alle Florens mede /
 So dat hem / in sijn uplopen
 300 Utrecht talre stout was open.
 Maer de Bisscop / heet Andries /
 Was den anderen al hout die /
 So dat hem Florens ter stoude
 Ofuernde zine beste Termoude /
 305 Dat doe was ene vaste stede /
 En verhoot hem Utrecht mede /
 Om dat hi metten andren street.
 Op een tijt was dat Florens reet /

DIE
 RIK de
 Zede.

Hem

zorge, onbekommerd: zonder telkens op zijn boede te moeten zijn.

†. 294 En hi weerde hem) te weeten, Herman van Arensberg, die, geholpen door zyne Broeders, *militum non parvum multitudinem collegerat*.

†. 296 En het stont nauwe) de Andd. En stont. waarom Alk. deezen regel verklaarde, *leyde toe op sijn leven*; alsof de Heer van Arensberge *nauwe stont om Florens leven*. De zin is, dat het leeven van Florens in het uiterste gevaar was: naamelijk omdat zyne vyanden daarop bedektelijk toeleiden. De zelfde spreekwyze vind ik, *Walwein f. 50 a.*

*Nu staet met Walwein wel nouwe,
 En met Ysabelen der Ioncfrouwen.*

te weeten omdat zy op den hals gevangen zaten. *staet* is daar *staett, staet bet*; gelijk honderdmaalen.

†. 307 Om dat hi metten andren street) nu zegmen onverschillig *met* en *tegen* iemand stryden, vechten, enz. maar de Ouden spraken beter. Bisschop Andries streedt *met* zyne Broederen Heeren Herman en Godevaerd, *tegen* Florens. *Ferguut f. 25 b.*

*Alle die gene die met bem waren,
 Waren blide en te gemake,
 En Macedone, van der sake*

Das

DIEDR-
RIK de
Zesde.

- Hem tienden / t'ltrecht uter stat /
 310 Eñ hem was belaghet sijn pat /
 Alne wisti hier of niet.
 Eñ eer hi hem wel bestet /
 Die van Arensberghe en van Huuc
 Gaben op hem enen huuc /
 315 Daer hi was al onbersten ;
 Eñ als hi heren waent metten /
 Eñ wel ware ontreden al /
 So quam hem een onghetal /

Eñ

*Dat bi MET sinen Oem soude vechten :
 Want bi waende bem wel verrecchten
 Jeghen elken man. —*

Doctrinale B. III. f. 37 a.

*Dats dat Portre en Lants liede
 Te samen selen plechten,
 En elc MET andren vechten
 Vor bar recht en vor bar ere.*

dat is, gezaamender hand vechten. Wat plechten zy, kan-
 men zien uit de volgende plaatsen van Jan van Heelu, als p. 5.

*Die met hem plechten ende sweren
 Dat si den lantvrede souden weren.*

p. 12.

*Pbaro, dat sijn die Heeren,
 Die den lantvrede verkeerren,
 Ende iegben den Hertoghe plichten.*

p. 15.

*Dese sijn den Hertoghe al onbout,
 Ende plechten metten Heeren
 Die bem iegben den Hertoghe keerren.*

plechten is, zich verbinden. hiervan plechtbrief voor verband-
 brief.

†. 309 Hem tienden) zie hier achter.

†. 314 huuc) in de Andd. yuuc. kwaalijk. Het woord
 dient alleen, om een groot en verward geschrey of geschreeuw
 uit te drukken; waartoe de letter *b* zeer, maar de *z* of *y* geens-
 zins bekwaam is. Ook vind ik dit zelfde woord in Walewein
 f. 59 b.

So

- En sijn paert sturte tsiere scade
 320 Tere stede / hiet Abstade.
 Daer wart hi van hem verslaghen /
 En te Keynsboezch ghezaghen
 Int cloester / dat sijn moeder stichte /
 En begraven / seghet ghedichte.
 325 Te hant so quam dese mare
 Sinen Oem / den Keyser Lothare /
 Die zwaerlike verbroech de mare /
 En quameit wuzken harde zware

DREDS-
 RIK de
 Zede.

Met

*So sere riep die edelman,
 Dat si bem ommekeerden dan,
 En gaven enen groten huuc.*
 als mede gbehuuc f. 58 c.

*T-ghehuuc was groot, en die jacht.
 Men stakre menigben groten scacht
 Duer die lichamen* ———

en kort daarna:

Daer was gbeclanc en ghehuuc.
 Gebu, lees ik by Maerlant J. O. f. 159 c.
*Tytus liet tors lopen voren.
 T-gehu mochtmen van bem boren,
 Want dat bere te samen vel.*

Gebue, by Jan van Heelu p. 174.
*Doen ane quamen die van Gelre
 Met luder stemmen en met belre
 Ende met grooten gehoe.*

†. 319 sturte) de Andd. storte. Hy struikelde niet, gelijk
 Alk. zegt; maar viel plotselijk ter aarde. corruit, zegt Meer-
 hout. Ferguut f. 20 c.

*Hi staect int berte, bet moeste storten,
 En viel doot op die erde.*

Walewein f. 59 c.

Menegen dedi sturten ter aerde.
 Hiervan stortende sieckte, dat is vallende ziekte. Zie Kiliaan.

†. 326 Lothare) de Andd. al openbare.

†. 335

DIEN-
RIK de
Zesda.

Met Diezike van Hollant

330 Si verdoeben des lants te hant
Die van Kuuc en van Arensberghe;
Daer lant voeren si berherghen /
So dat hem al of woxt te broken:
En noch so wart mee ghetzoeken /

335 Maer dat de doot / de niet en spaert /
Den lieyter trac ter langher vaert.

1137.

Hi sciet henen van desen lebene /
Almen screef xi hondert / xxx en sebene /
(Ce groten ghelucke en te ghevalle

340 Van Arensberghe en van Kuuc alle /
Want si keerden te hant te lande /
En boden Gzaben Diezike de hande /
En woorden aldaer sine man.

Dus quamen si des soendinx an.

345 Almen screef ons Heren iaer

1140.

M C en xl daer naer /

Doer

†. 335 Maer dat) zie hier achter.

†. 346 M C en xi) de MSS komen hier overeen. Maar Meerhout, zo in de Uitgaaven, als in de twee MSS van Scrivetus, zegt, dat Diederik in 1138 naar Jerusaleem vertrokken is. De Brief des Paus, hier gemeld, zoude gegeven zijn 28 Febr. 1139, Ind. III, in des zelfs XII jaar. Maar, dewijl Innocentius II Paus geworden is 14 Febr. 1130, Ind. VIII; moeten 'er, in de Tijdmerken des Briefs, ten minsten twee misflagen begaan zijn. Wy houden 'er ons niet mede op, omdat wy den ganschen Brief verwerpen. 't Heet een *Privilegium Exemptionis*: waarvan zie by †. 105. hier achter.

†. 354 doer sine lieve) lieve is liefde. Dit zag ook Alk. Maar, DOER sine lieve, is, OM des Abts Wouters liefde; ter liefde van Wouter: en dit zag Alk. niet. Want hy zet 'er nevens, door *sijn goede gunst*. Dit zou dan betekenen, door des Paus gunst. Doch dat is grovelijk misgetast in iets dat al-
ler-

- Doer Grabe Dideric met groten here
 Int Heilighe lant van ober mere /
 Coten heilighen grabe ons Heren.
 350 En daer hi thuus wilde heren /
 Besaghebe hi bzi ter selver stonden
 Bede Kingsborch en Egmonde /
 En brochte dies des Pabwes liebe
 Den Wit Wouter / doer sine liebe.
 355 Dese Diederic had ene vrouwe
 Te wiwe / edel en ghetrouwe /
 Die Softe hiet / van hoghen maghen.
 Si was dochter / horte gheswaghen /
 Des Palesgraven van Kinegghe.
 360 In Diderics tiden / als ic segghe /
 So was kweringhe en ghebrecht
 Tusschen den Bisscop van Utrecht
 En hem. Dat coste seer groot goet.
 Maer Bisscop Herbrecht de was broet /

365 En

Iergemeenst is: zie by VI. 1250. In 't Hoogd. was dit zo gemeen als in 't Neerduitsch. Parænes. R. Tyrolis §. 23.

Got dur uns nicht me sterben wil.

daar Goldastus, *dur uns*, zeer wel verklaarde, PROPTER NOS, *om ons, om onzen wil*. Maar, ter bevestiginge deezer (goede) verklaaringe, laat hy 'er aanstonds op volgen deeze vaarzen van Tanhuser:

Da muost er dor den Babst Urban

Ouch ewig sin VERLOREN.

en die vertaalt hy: *nempe Urbanus Papa IN CAUSSA fuit, &c.* welk voorbeeld met het voorgaande overeenkomt als de Dui-ternis met het Licht. Doch Goldastus zag veeltijds door eenen dikken nevel. Leibnitz op de Voortede der Brünsw. Rijmkr. v. 47. DURCH einen) *id est, PROPTER aliquem, PRO aliquo, in gratiam alicujus.*

v. 360 In Diderics tiden) zie hier achter.

Bb

v. 375

DREDE-
NIK de
Zede.

- 365 En duanc sente Mertijns viande
Mitten banne van swaren bande/
En oec metten zwaerde mede;
So dat hi voer hem comen dede
Gzabe Dideric al barevoet/
370 En daer zoeken sinen oetmoet/
En hem libben oec ghenaden
En oflaet van sinen misdaden.
Ten Palesgzabe duanc hi mede/
Die hem vele over lastz dede/
375 En vinghens bi Hughens Batren daer/
Die doe meest was sijn toerberlaet/
Entie beste van siere hant
Libber van al Duitfchen lant.
Ej hondert / hiertich ende biere
380 Screef men / toe de goerdertiere/
Oec Detten Gzaben Florans wijf/
Peternelle / endede haer lijf/

1144.

En

†. 375 (Hughens Batren) voor *Hughens* hebben de *Andd. Hughes.* liever las ik *Hughen.* Voor *Batren* wilde Buchel op *Beka* p. 51. geleezen hebben *Boteren.* Maar dewijl ik hier in de *MSS* geene verandering vinde, heb ik 'er ook geene gemaakt. Meerhout noemt hem *Hugo Buterus*; *Beka*, *Hugo de Boter*; anderen korter, *Hugo Boter* of *Botter.* Deezen toenaam kreeg hy; volgens Kemp, *Befchr. van Gorkum* p. 22. van zyne Heerlijkheid *Botterflood.* Waarschynelijk van de *maat boters*, waardoor hy, als jonger zoon, zijn Wapen onderscheidde van dat der Heeren van *Arkel.* In het *Utr. Plakkaatb. T. I.* p. 282. wordt hy, op 't jaar 1145, onder de *Ridderschap van Utrecht*, genoemd, *Botter van Arkel.* Zijn zoon, Heer *Herbaren*, werdt niet *Botter*, maar *van Botterflood*, geheeten.

†. 376 (Die doe meest was sijn toerberlaet) dit vaars wordt in de *Andd.* niet gevonden; maar, in des zelfs plaats, deeze onnutte woorden, *Dat also bescreven staet.*

†. 377

- En was te Keinsbrooch begraven /
 Dat soe stichtte met haerre haben
 385 In de ere der Moeder ons Heren.
 Albaet legghet si met eren.

Dron-
 rik de
 Zede.

- In't iaer ons Heren xi en vize
 En xi hondert / woorden kaitive
 Onse Kerstin van ober mere /
 390 En woorden metter Cozken here
 Belegghen in de stat van Edissen;
 Daer noit siber ghetrac Miffen /
 Sident dat de Apostole ons Heren
 An Iesuse Christuse haben bekeren.

1145.

- 395 Daer lach Cadeus en Thomas.
 Die Cozken wonnent / dat iamer was.
 Da Totarise / de Keiser was /
 In Diberick tiden / gevel das /
 Dat een here Coninc waert
 400 Van Almaenghen / de zine haert

Sete

†. 377 *Entie bestē van siere hant*) ik verstond dit eerst
 als hieronder †. 617.

Die beste van haerre sde.

want *band* en *zyde* betekenen honderdmaal het zelfde. Maar
 beter dient hier, tot verklaringe van *Melis*, 't geen ik lees
 in *Ferguut* f. 25 d.

Die goet Ridder es van siere bant.

dat is, *kloek van daad*. als mede, *Ridderſcap metter bant*, ge-
 lijk *J. van Heelu* sprak: zie by *IV. 413.*

†. 383 *woorden kaitive*) zie hier achter.

†. 394 *An Iesuse Christuse*) zie het aangetekende by *I.*
101. p. 156. In *A* staat hier, *ik'use xpuse*. In *B* en *C* *ib's*
xps: maar in *I* de volle naam. enz.

†. 396 *iamer*) zo wordt dit woord in *A* altijd geschreeven;
 noit *iammer* noch *iāmer*.

Bb 2

†. 406

DIEDE-
RIK de
Zesde.

- Sette int lant van ober meer.
 Met hem woer / met groten heer /
 Lodewijc van Franckrike /
 Die Philippe / den Coninc rike /
 405 Van / de siber Rozmendie
 Crac ande Franse partie.
 Desen bochte daer ande baert
 Metter crusinghe sente Bernaert /
 Die Abt van Clerbaß tien tiden.
 410 Maer lettel baten dede haer striden;
 Wapt si Damasch hadden belegen /
 En dane boeren / als diere legghen
 Niet en hadden zulkie ghetwelt /

Dat

†. 406 (Crac ande Franse partie) dat is het geen de Fran-
 sche Schryvers noemen, *vereenigen met de kroon*. Jan, geby-
 naamd Zonder land; zich ten nadeele van Artus Hertog van
 Bretagne, Zoon van zyn' ouder' Broeder, met geweld mees-
 ter gemaakt hebbende van Engeland en Normandye, doodde
 zelfs zynen Neef met eigen hand. Om welke en andere rede-
 nen hy, in 't jaar 1202, voor 't Parlement gedagvaard en ver-
 klaard werdt, verbeurd te hebben alles wat hy in Vrankrijk
 bezat. Philips Augustus was de uitvoerer van dit vonnis. Zie,
 buiten de Historieschryvers, P. de la Force, *Descript. de la*
France T. V. p. 3. En van Koning Jan beneden †. 1324.

†. 409 (Clerbaß) in de Andd. bedorven *Clerewans*. *Clerवास*
 in het Duitsch, beantwoordt niet kwaalijk het Fransche *Cler-*
voux.

†. 410 (striden) wederom kwaalijk in de Andd. *riden*. Dees
 ongelukkige togt, waarvan S. Bernard een der voornaamste
 doordryvers geweest is, was een gevolg van 't verlies van E-
 desse. Zie Marinus Sanutus, *Secretor. L. III. P. VI. c. 19.*
 daar hy, onder anderen, zegt, dat Keizer Koenraad III, en
 Koning Lodewijk, elk wel 70 duizend man met zich voerden.
 Na niets uitgerecht te hebben, keerden zy in kleinen getale
 te rug.

†. 415

- Dat sijt mochten hebben ghevelt.
 415 So dat Koenraet xv iaer
 Coninc wozt / en starf daer naer
 Int iaer ons Heren / min noch mee /
 Eij hondert vijftich en twee;
 En Diederic quam in sine stede /
 420 Coninc en Keiser mede /
 En wozt ober twee iaer daer ane
 Van den Paulweg Abziane
 Cote Rome ghebenediet /
 En Keiser oec ghetriet /
 425 En was xxxvij iaer
 Roomsche Keiser ober waer.

DIERDE-
 RIK de
 Zesde.

1152.

De

†. 415 xv iaer) noch geen dertien jaar : te weteen, van omtrent Halfvasten 1139 tot 15 Febr. 1152. *Halfvasten* in 1139 was 2 April, Paasch 23 April. D. Blondel, de Form. Regnante Christo p. 341. *cum anno 1201 (quo Pascha Martii 25 celebratum) Media Quadragesima in Martii 4 incidit, &c.* Zie ook by VIII. 540.

†. 422 Van den Paulweg Abziane) zo ook Meerhout, doch kwaalijk op 't jaar 1154. waarop ook Melis het oog hadt in de voorgaande woorden, *over twee iaer daer ane.* Want Frederik is te Romen gekroond op Zaterdag 18 Juny 1155, en dus drie iaer na zyne verkiezing. Int 't voorbygaan zullen wy hier Meerhout van eene andere smet zuiveren. Men leest daar: *Romani obsederunt eum, et vicissim eum, ni Germani, bellicosi naturaliter, gladio sibi viam per medios hostes fecissent.* De laatste Uitgeever schreef daarnevens: *Sensus hic non constat.* Doch verander alleenlijk *vicissim* in *vicissent*; en de zin zal volleedig en klaar zijn. En zo lees ik nu by Sweertius, daar Scriverius de pen haalde door *eum*, achter *vicissent*; welk *eum* inderdaad overtollig is, ook naar het oordeel van Meerhout, die kort daarna zelf schreef: *Episcopum — obsederunt, et cepissent, nisi — evasisset.* waarin Uitg. en MSS overeenkomen.

DIEDE-
RIK de
Zesde.

Deſe dinc / de lui ober liben /
Gheſcie in Grave Didericꝰ liben /
De Dette Floranꝰ zone waꝰ.

1155.

430 Alſmen rj hondert laꝰ
Eñ lu onꝰ Heren laer /
Quamen hem ozlogghen zwaer

Die

†. 427 *de lui ober liben*) dat is, die wy *overſtappen*, *voor-
bygaan*: en geenszins, *verbaald hebben*, gelijk onze Uitleg-
gers meenden.

†. 428 *Gheſcie*) dat is, *geſchiedde*, gelijk hier in de Andd.
zie onze Aantek. I. 1099.

†. 432 *hem ozlogghen*) zo moetmen leezen, ſchoon 'er in
A ſtaat, *met bem orlogben*; in de Andd. *met orlogben*, zoon-
der *bem*. 't Laatste zou kunnen verdedigd worden; alſmen
laꝰ, *met orlogbe*. Het eerste niet; omdat *met bem* daar zoude
betekenen, *tegen bem*. Doch men *oorloogt met* iemand *tegen*
een' derden: zie by †. 307. Iemand *oorloogen* is *beoorloogen*.
Zo zegt onze Dichter zelf volgens A, VI. 101.

Dat bi emmer orlogben woude

Den Grave ———

hoewel ook daar de Andd. hebben, *Teghen den Grave*. Doch
dat dit fout is, is lichtelijk afte meeten alleen uit de lengte van
dat vaars, gelijk het daar voorkomt,

Teghen den Grave. ic wane dat bi emmer soude.

ſchoon die lengte wat verkort is in B, door 't uitlaaten van
het wordeken, *dat*. Maar die zelfde woorden, *orlogben den
Grave*, vind ik Roman van Limborg V. f. 45 d.

Datti metten Coninc ware

Vore Sefſoen openbare

Te ORLOGENE DEN GRAVE Robbrechte.

Roman van Grimbergen, onder de Proeven by Butkens p. 36
a. en by A. Matth. Anal. T. I. p. 256.

Sy badden menegen koenen degen,

Die Grimbergen boirden toe,

Dair zy DEN HERTOGE doe

Met OIRLOEGHDEN ———

Noch aldaar p. 144. uit een oud MS.

Als

Die Driefen van Drechtcrant /
 En hebben gherobet en ghebant
 435 Die Heuermaren harde sturc.
 Dit verflaghen de ghebure
 Van Okezdorp / entie poorters mede
 Ate Harlem vander stede /

DIEDE-
 RIK de
 Zeele.

En

*Als dus Heer Jan van Blaersvelt
 De Graeve hadde in sijne gewelt,
 OERLOGDE hier ut, met moede boge,
 Van Gelre DEN HERTOGE.*

Daar staat, *Den Graeve*. Maar dewijl 'er gesproken wordt van *de Stad Graeve*, heb ik geen zwaarigheid gemaakt, *den* te veranderen in *de*. zie de Besch. van de Stad Grave p. 103. Zoenbrief van Herman van Woerden 1287. *dat sy nemmermeer sterken ne solen my, noch myne magen, noch myne nacomelingen, te OIRLOGEN DEN GRAVE van Hollant. Zo zedemen insgelijks, eene stad stormen; dat nu is bestormen: zie by VI. 974.*

†. 437 (Okezdorp) zo staat hier in Allen, zonder eenig verschil. Waaruit Meerhout p. 456. moet verbeterd worden; by wienmen nu leeft, *Okertborpe*, voor *Okestborpe*. Maar wat is *Okesdorp*? Volgens Alk. was het hier *Outdorp*. En *Outdorp* was, volgens den zelfden Alk. III. 223. 308. 494. *Huisduinen*. Doch verandert weder V. 1130. in *Oud-Carpsel*. Van Loon op Kolijn †. 1172. daarmen *Oxtorp* leeft, verklaart het *Ouddorp* digt onder *Alkmaar*. Enz. *Okesdorp*, *Oksdorp*, *Oxdorp*, is nu *Osdorp*; gelijk 't hier in de *Vaderl. Hist. B. VII. p. 236.* zeer wel genoemd wordt: naamelijk eene der *Ambachtsheerlijkheden*, die de *Stad Amsterdam*, in 't jaar 1529, van den Heere van *Brederode* kocht; en door *Keizer Karel V.*, in zyne goedkeuringe van dien *Koop*, ook kwaalijk genoemd is, *Oistdorp*; gelijk het in dien tijd doorgaands genoemd werdt. *Commelin*, Besch. van *Amsterdam* p. 876. heeft aangetekend, dat daar is een staand meerteje, bekend onder den naam van 't *Ookmeer*; 't welk genoegzaam de leezing van *Okesdorp* bevestigt. Vandaar konnen den rook en de vlammen uit het dorp *Zanden*, gelijk *Beka* het noemt, nu mogelijk de *Zandpoort* volgens *Scrivierius* op de *vermaaning* van

B b 4

DIEDE-
RIK de
Zesde.

En streden hem an / en badense kersti
440 Swaerlike te haren ommeren /
En sloeghen hem of bliende nochtan
Omtrent negghen hondert man.

Maey

van Pancratius Castricomius, zien opgaan : want dat zegt onze Dichter, *Dit versaghen de gheburē*

Van Okesdorp ———

Hier aan *Ouddorp* te denken, lijdt de gezonde reden niet; en het is geen gering bewijs van onachtsaamheid. De *Ouddorpers* waaren zelfs *Vriezen*, en komen hier altijd voor als *Vyanden*: zie hieronder by *†*. 549. *†* Komt echter by den Uitlegger van *Kolijn* p. 469. alzo wel te pas, als die lange aanhaaling uit eene ongedrukte *Kronijk*, waardoor hy *Florens den Zwartē*, omtrent twintig jaaren na des zelfs dood, noch doet spookē in *Kenmerland*.

†. 445 *†* *hondert bijsich en zebene*) wy zagen boven by *†*. 105. dat onze *Kronijkschryvers* in de uiterste verwarring geweest zijn omtrent het sterfjaar van *Florens II*. Omtrent dat van zyn' Zoon, *Diederik VI*, is het niet veel beter gegaan. zie *Buchel* op *Beka* p. 55 (a). *Mieris* op den *Klerk* p. 69 (6). enz. *Scriverius*, aangemerkt hebbende, dat *Florens III* gestorven is, volgens onzen Dichter beneden *†*. 991. in het jaar 1190, na eene regeering van 33 jaaren, besloot zeer wel, dat *Diederik VI* dan moet gestorven zijn, als *Melis* hier zegt, in 1157. Maar dewijl hier ook gezeid wordt dat *Diederik* geregeerd heeft 45 jaaren; en *Scriverius* boven *†*. 105. geleezen hadt, dat *Florens II* overleeden is in 1122; zo oordeelde hy, dat hier *†*. 449. voor *vijf en veertich*, moest geleezen worden *vijf en dertich*. Het welk *Alk.* hier goedkeurt, met byvoeginge, dat ook onze Dichter zelf zulks in 't vervolg zoude gezeid hebben. Doch dit laatste hadt hy gedroomd. Wy hebben gezien, dat 1122 strijdt tegen alle de *MSS* van *Melis*, die daar schreef 1112; en dus in zyne rekening van 45 jaaren onberispelijk is. Nochtans geloofde *A. Matthæus* op *Beka* p. 99. dat *Scriverius*, wegens 't jaar 1157, mis hadt; zonder van onzen *Melis*, of van zynen *Meerhout*, dien hy slechts één jaar vroeger hadt uitgegeeven, een woord te spreken. Doch zyne redenen hebben niets om 't lijf; gelijk yder zien

Maer de Graaf Diederik bleef/
 Als men ons Heren jaren screef
 445 Eij hondert vijftich en zehene/
 En voer ten langhen levene.

DIEDERIK de
 Zede,

1157,

Be

zien kan, deze gelieft te leezen en te onderzoeken. Wy hebben genoeg aan onze twee oudste Schryvers, Meerhout en Melis, die de dood van Diederik verhalen op 't jaar 1157. Of is Kolin de oudste? Dees zegt 1156. Op welke plaats, §. 1183. van Loon beweert, dat Kolin hier meer geloof verdient, omdat Meerhout *wel vijftig*, Melis *meer dan honderd en vijftig jaaren* laater dan Kolin geleefd en geschreeven heeft. Van Loon was een liefhebber van rekenen; maar 't is jammer, dat hy ooit Proeven op de Som maakte. Hier hebben wy wat anders, zo met Kakolin, als met van Loon, te verrekenen. Wy hebben Kolin nu al dikwils verklaard voor eenen oliken Bedrieger. zie het hier weder allerzekerst bewezen. Hy hadt in de Uitgaaven van Melis gelezen, dat Florens II gestorven is in 1122, en Diederik VI in 1157, na eene regeering van 45 jaar; maar zag niet, dat zulks behelsde eene misrekening van 10 jaaren. Want die zelfde misrekening vindtmen, zonder enig onderscheid, by hem (zie §. 1083. en §. 1181) behalve dat hy 1157 veranderde in 1156, omdat het zo in 't Rijn te pas kwam. Zodat die misflag, of vervalsching, in de Uitgaave van Melis, gelukkiglijk geworden is een strik, waarin de Heer Klaas Kolin is blyven hangen. En wat zegt van Loon daarvan? Na eene naauwkeurige uitrekening der regeertijd van Diederik, begonnen met 2 Maart 1122, en geëindigd 5 Aug. 1156, leert hy ons, dat Kolin die tijd wel begrootte of *VIJFENVEERTIG* jaaren, hoewel eigelijk maar *VIERENVEERTIG* jaaren, 5 maanden en 3 dagen. Ziet! dat is klaar, en heeft geen nadere uitlegging noodig; dan alleen, dat dees Graaf Diederik, die, volgens van Loon, den 5 Aug. 1156 overleeden was, in Juny des volgenden jaars 1157, volgens den zelfden van Loon, den Rijksdag te Nicumeege heeft bygewoond. Zie zijn Gew. Leenroerigheid I. p. 41. en zijn Bewyzen aldaar p. 32.

§. 446 (En voer) deeze twee vaarzen,
 En voer ten langhen levene.

Bb 5

Be-

DIEDERIK de
Zesde.

Begraven was hi te Egmonde /
Daer hi leghet nu ter stonde,
En laet nabes vader

450 Was hi Here des lande algader.

FLORENS de
Derde.

Soffie / de edele Gzabinne /
De heilich was en wijs van zinne /
Hadde van haren man iij zonen;
En den outsten / Florenz / den gonen

455 Quam dat Gzaesscap met rechte ane.

Hier na doe ic u te verstante /
Wie de ambze Bzuetze waren /
En hoe si hebben ghebaren.

Als

Begraven was hi te Egmonde.
hadt Kakolijn in 't oog, toen hy schreef, hoewel in een ander geval, v. 594, 95 en 97.

*Is gevaren ten lange leven
Tot Hegmond; daer i ter uutvaert
Iffe gelegd en begraven.*

niet minder sierlijk luidt de vertaaling van van Loon: *Is ver-
trokken naar 't Eeuwige leven te Egmond.*

v. 453 (van haren man) de *Andd. van enen man.* Doch dat klinkt wat vreemd.

v. 460 (Ej hondert en iij doe was) die twee woordekens, *doe was*, staan in Allen; daarom moet ikze dulden. Voor lxi, heeft M lxi, by verzinninge. Op 't voorgaande jaar 1160 (doch 't welk Scriverius veranderde in 1159) leeftmen by Meerhout, vry omstandig, van eenen oorlog in 't Sticht; tusschen den Bisschop en de Stad van Utrecht; waarin de Bisschop krachtdaadig ondersteund werdt door den Graave van Holland; en de Stad, met geen' minderen yver, door dien van Gelre. Is dat verhaal door Melis overgeslagen? Of is het uit zijn Werk uitgevallen? Dit laatste, ook elders geschied, komt my waarschynelykst voor. Mogelyk hadt hy 't ook begonnen met de woorden, *Alsmen*, gelijk hier v. 459. 467. 475. enz. en een der eerste Uitschryvers het eene *Alsmen* aangezien voor 't andere, niets gemeener dan dit. Maar hoe komt dan,

- Mānen de iaren ons Heren laſt/
 460 Hj hondert en Ixj doe waſt/
 Maecten de van Drechtter lant
 In zoendinghe vaſten vant
 Segghen Grave Florence/ de xxx iaer
 Ghehouden hadden tozloghe zwaer;
 465 En alle de Weſt Driefen mede
 Quamen onder zine moghenthede.
 Mānen xj hondert en Ixj ſcreef/
 Ghevel/ dat ment hulic bedzeef
 Van den Grave Florenſ/ met ſtaden/
 470 En van ſconinx zuſter Aiden/

FLO-
RENS de
Derde.

1161.

1162.

De dan, dat het ook niet te vinden is, noch by Beka, noch by Jo. a Leydis? Omdat de laatste het niet gevonden hadt by Beka; noch Beka by Melis, dien hy meer ſchijnt gebruikt te hebben dan Meerhout. Maar, waarom wordt het ook niet geleezen in de Vaderl. Historie? Het zou 'er, waarlijk, beter gepast hebben, dan die fabelachtige vertelling van die ontmoeting, in 't Bosch te Kreil, tusschen Florens II en den Vriesschen Galama. Doch dit hadt die Schryver aan het nu ontdekte bedrog van Kakolijn dank te weeten.

†. 464 hadden) in Allen, badde. Maar dan zou Melis gezeld hebben, dat Florens III, in 1161, reeds 30 jaaren tegen de Vriezen geoorloogd hadt. En zo verklaarde het Alk. zonder eens acht te geeven, dat, volgens zijn eigene Uitgaave en rekening, de Vader van deezen Florens in 1122 noch een klein kind was. Doch dit was in 1112. Maar dan zou Florens, evenwel, al in de wieg tegen de Vriezen gevochten hebben. Meerhout zegt, dat de Vriezen met Florens vrede maakten, na eenen onvrede van dertig jaaren, en meer: te weeten, tegen de Hollanders. Melis stemt daarmede ganschelijk overeen, zeggende boven †. 127. dat de Vriezen, reeds voor het jaar 1132, vyandig handelden tegen Holland. Hier zien wy, dat, sedert dien tijd, geen pais gemaakt is geweest, dan nu in 1161.

†. 470 (coninx zuſter) en hier staat wederom in Allen, *ſco-*

FLO-
RENS de
Deide.

De Coninc van Scotlant was.
Met vele scypen / sijt zeker dat /
Hebet hise inde Mase ghebrocht /
En aldaer habene ghesocht.

1164

475 Alsmen screef xi hondert iaer

En kriij oec daer naer /
Brocht van Coelne Bisscop Reinout /
Een edel pape en een stout /
Die bze Coninghe van Milane /

480 Die den Goeds Zone saghen ane /

Daer sine van verren versochten /
En hem haer offerande brochten /
Te Betelem / opden Dertienden dach /
Aldaer hi inde cribbe lach.

485 Ce

sconinx Dochter. Dit eene nu alom bekende, en allerzekerste zaak zijnde, hebben wy dien mistal in deeze Uitgaave niet kunnen dulden. En onze waarborg is Meerhout, die haar reeds 's Konings Zuster genoemd heeft. Ja Florens zelf zou haar zo genoemd hebben in eenen Brief; doch waarvan wy de beste gedachten niet hebben, als te zien isboven by §. 105. naby het einde. Dat zy by Beka ook 's Konings Dochter heet, bevestigt op nieuw, dat Beka onzen Dichter meer raadpleegde dan Meerhout. Zy was, toenze in 1162 met Florens trouwde, Zuster van den Koning Milcolumbus IV, die toen noch maar 22 jaaren oud was. Zie hiervan breeder by IV. 795. daarwe spreken van 't Recht, dat Florens V hadt, of eifchte, op de Schotsche Kroon.

§. 477 Reinout) by Alk. Remout: en hy tekenet 'er op aan; Reynoud zeggen andere. Hadt hy oogen gehad, hy zou gezien hebben, dat Remout, voor Reinout, een drukfeil was in de Tweede Uitgaave. Hadt hy de Eerste gebruikt, hy zou 'er Reinout gevonden hebben: 't welk echter, volgens C, Reynout hadt moeten zijn.

§. 480 den Goeds Zone) Der Sielen Troest f. 46 c. dat bi nimmermeer steruen en soude, bi en badde ghesien DEN Goeds Soen

- 485 *De Coelne ledise inden Doem.*
 Doch huden hebben sijz ere en roem.
 Als men ix screef en zesse/
 Quamen met groter zwaernesse
 Die Drieten van ober Otten sozt
 490 Gheswapent t'Alkemaer opde poozt/
 Met groten menighen bermeten/
 En hebben dat poztekin bezeten.
 Die daer quamen/ en waren beraden
 Omme der poozt te stane in staden/
 495 Doe si saghen there so swide/
 Crahen si hem ober een zide/
 En lieten alle de ghebuere
 In sorgghen en in d'aventure.

FLO-
 RENS de
 Derde.

II66.

Die

Soen *inder menscheit.* Doctrinale f. 11 b.

Mids den welken dat si scone

Maecht ontfinc DEN Gods Sone.

zo ook f. 3 c. *Dinghel vander Gods crachte.*

W. v. Gravenberg f. 29 c.

— — mit DER Gotes craft.

Rythm. in Victoriam Lud. Regis an. 883.

Gilobet si THU Godes kraft.

Fragm. de bello Sarr. v. 341. THAZ Godes rike. Onze Dichter II. 646. DE Goeds arme. en I. 91. DEN Goeds viant. zie ook II. 908.

v. 490 *opde poozt*) dat is, tegen de poort; *contra urbem.* de Andd. kwaalijk, *in die poort:* want dan zoudenze de Stad, of 't Stedeken, belegerd hebben, nadat zy 'er in waaren.

v. 495 *so swide*) zo ook in II. maar in **B** *so wide.* Seb. verklaart het, *so veel, so sterk.* Alk. *so swydig, so talrijk.* Gloss. Lipsii: SUTHO, *nimis.* Materie der Sonden f. 20 c. *en hoe onse leven langher vertrect, hoe die schult zwide en zwaerra wort.* Kiliaan: SWINDIGH, *multus, magnus.* Swindigh volck; *populus frequens, copiosus.* De letter N heeft zich in veel woorden ingedrongen. *Frangere* was by de Latynen, 't geen by

FLO-
RENS de
Derde.

Die Dyzsen namen dat si bonden /
500 En berndent al op tien stonden:
Sine lieten staen groot noch clene /
Sonder recht de kerke allene /
Die lieten si staen al onghescaet;
Dus wilde haer ghemene raet.
505 Die van Almaer hebben versien
Dat hem haer vziende ontsien:
En recht omtrent lxxx man
Woepen hem ter were bozt an /
Hect van moede / ghelike riefen /

510 En

by ons is kraaken of breeken. Integendeel, *dingen* is by ons, 't geen de Latynen noemden *dicere*: als blijkt uit hun *dica*, en ons *dinc*, *geding*. Enz.

*. 505 van Almaer) in *A* staat van *Kenemaren*. doch dat kan hier geen plaats hebben.

*. 507 lxxx man) by Mserhout staat voluit, *octingenti viri*, achthonderd man. en zulks zo wel by Sweertius als by Matthæus. zie Vaderl. Hist. B. VII. p. 260. 't Is waar, Scriverius haalde de pen door *octingenti*, en schreef op den kant *octoginta*; en voegd'er alleen by, zonder van zijn *MSS* te spreken; *vide Bekam*. Maar Beka was, gelijkwe meer hebben aangemerkt, gewoon Melis te volgen.

*. 510 *streden*) *streden* in *A*. een *d* voor een *k*; dat zo gemeen niet is als een *t* voor een *c*, of een *c* voor een *t*, gelijk, zo in veele andere woorden, ook inzonderheid in deeze zelfden. *Streec* voor *street* vind ik in *A*, IV. 1016. en integendeel *street* voor *streec* VII. 31. Dit laatste vind ik ook beide in *B* en in *H*, VII. 755. en alleen in *H*, VIII. 708 en 1151. zie ook V. 1120. *Stryken nids onder* — is in de taale van Melis, *zich werpen midden in den hoop*. 't Is waar, zy bleeven *strydende* dood: doch dat is 't geen de Dichter te kennen geeft in den volgende regel

En bleven daer, werender bande.

Want *stryken* is by hem meerendeels een schielijk aanrukken van Krijgsvolk; daar dan 't *stryden* dikwils op volgt. In een te-

- 510 En streken midt onder de Drielen/
 En bleben daer / waer onder hande /
 Alle doot onder de hande.
 Dat de Drielen dit dus daden /
 Een deel waren si der toe berladen.
- 515 Want haer ghebuer / de van Scapghen /
 Die waren / met ere laghen /
 Van dien van Haerlem / int selve iaer /
 Verbarnt en herodet zwaer /
 En ghebaen en gheboot /
- 520 Meer dan hovesschede gheboot.

FLO-
 MENS de
 Derde.

Int

tegengesteld en zyn gebruiken wy nu dit woord van de zulken die het haazenpad kiezen en zich stillekens wegpakken: zy gongen *stryken*: gelijk wy zouden kunnen zeggen tot verklaring van *†. 496.*

Traken si hem over een zide.

en dit noemde Melis zelf boven *†. 222. si gbinghen scaven.* want *schaaven*, *schuiven*, *stryken*, betekenen dikwils het zelfde.

†. 517 van Haerlem) de Andd. van Hollant. Maar Meerhout, Beka en zyne volgers gewaagen hier ook van *Haerlem*: nochtans twijffel ik of by onzen Dichter niet beter geleezen wierde *Hollant*. Beka wil dat de Vriezen Alkmaar dus deerlijk handelden tot wraak van die 900 Vriezen die door die van *Haerlem* [en van Osdorp] verflagen waaren, alswe boven gezien hebben. Maar dat heeft geen' schijn van waarheid; omdat het reeds elf jaaren geleeden was. Integendeel roert Melis hier een geval aan, dat in 't *zelfde jaar*, 1166, te Schagen gebeurd was: ook, en in de zelfde orden, gemeld by Meerhout p. 459. zodat het gezag van Beka, ook door Matthæus aangehaald, hier tegen niet wigtig; en de gifling van Scriverius, die by Meerhout, *eodem anno* veranderde in *MCLV anno*, ten eenenmaale verwerpelijk is.

†. 520 gheboot) dat is hier toeliet: maar het geeft ook *fray* te kennen, dat het geene zy gedaan hadden, door de billijkheid en redelijkheid *verboden* was. 't Is loffelijk en edelmoe-

FLO-
RENS de
Derde.1167.

Int naeste laer te deser stonde
 Gheschiede een wonder tot Egmonde;
 Want een scaep een lam boert hoochte/
 Daer men wonder an zien mochte.
 525 Het had een hoeft/ en achterwaert
 Hadt twee enden/ en elc enen staert/
 Twee boete boren en achter biere.

Me

moedig gezeid van Melis, dat, naamelijk, de heuscheid ook in den oorlog tusschen vyanden moet plaats hebben. Te meer, omdat hy de bestraffing niet doet vallen op de Vriezen die Alkmaar, maar op zyne eigene Landgenooten die Schagen, onmaatiglijk mishandeld hadden: *minus quam decebat misericorditer tractaverunt*, zeide Meerhout. Die hier, in 1166, den vrede van 1161, boven gemeld, verbraken, waaren niet de Vriezen, maar de Hollanders. Elk zijn recht. doch dat geldt weinig onder verbitterde en tevens onbeschaafde Vyanden.

†. 526 *Hadt twee enden*) *H* heeft hier *voete* voor *enden*. *Hadt*, gelijk ook in *B*, is *bad bet*, als elders gezeid is. in *H* kwaalijk *Hat*. De *twee enden achterwaerts*, zijn twee achterlyven: zodat het lam van achteren dubbel was. zulke wonderen zijn meer gezien.

†. 529 *libren*) in de *Andd. bede*. Wy hebben van *bideen*, *bedi* en *bede*, reeds gesproken I. 515. daarwe zeiden dat *bideen* en *bedt* 't zelfde betekenen; dat *bede* een mischryving is voor *bedi*; en dat echter *Alk.* het wel trof toen hy I. 530. *bede* verklaarde door *daaromme*. en dat betekent het ook hier, zo een bedorven woord iets kan betekenen. Maar *Seb.* zette daarnevens, *seide*: waardoor my twijffelachtig voorkomt, of hy wilde, dat *bede* betekene *seide*; of dat *bede* moest veranderd worden in *seide*. *Alk.* in plaats van zich te houden aan zyne reeds gemelde uitlegging, vergaapt zich aan deeze, en hangt 'er noch wat by van 't zyne, verklearende *bede* door *beduyde*, *seyde*, *voorspelde*. *Enz.* De zin der woorden onzes Dichters †. 529-536. is deeze: *En dewijl zulk een wonder niet zonder reden geschied is, zo wilden sommige wyze luiden die TWEE ENDEN inpassen op Holland en Vriesland, die met recht*

Menich quam sien dese maniere.
 En sibeem dat dusbaen wonder

FLO-
 RENS de
 Dede.

530 Sonder redene niet es besonder /
 Some banden wijsen luden
 Wouden die twee enden beduden
 Hollant en Vriezlant /
 Dat met rechje tot ere hant

535 Hoef

recht onder één Hoofd behoorden vereend te zijn, maar zich met oorlogen gesplitst en gescheiden hadden in twee. De vinding is onverbetterlijk. zie Meerhout ad An. 1167.

†. 531 (wijsen luden) groote Klerken, die den volke predikten dat deeze natuurlyke misgeboorte een groot wonder was, om het zelve te vermaanen tot vrede en eendragt.

†. 532 (die twee enden beduden) in Allen staat hier *die twee een*, voor *die twee enden*. Ik heb dien mistand uit deeze uitgaave geweerd. Elk kan hem zien. *duas agni partes* noemde Meerhout. *Beduden* is hier *verklaaren, uitleggen*; of, gelijkwe boven schreeven, *toepassen* op.

†. 534 (tot ere hant Hoefden) dat is, *hoofden aan*, of, *staan onder, ténen Heer*. Meerhout: *cum uterque ad eundem pertineat Comitum*. Kiliaan zegt, *Hoofden aen yemanden*; en vertaalt het, *Habere aliquem pro Domino*. En dit *hoofden an* was van ouds gemeen. J. van Heelu p. 247.

*Doen si beeren Bertbouds, sijns Neven,
 Miften, daer si aen hoefden souden.*

dien zy moesten volgen en gehoorzaamen; doch hy was reeds gesneuveld. Limborg III. f. 28 b.

— — — — — enen man
Daer si alle hoveden an.

welke man kort daarna genoemd wordt *Kivitein der Stad*: dat is *Kapitein*, of *Hoofdman*. gelijk aldaar VII. f. 74 d.

— — — — — dat si name

*Ecbites ten hoefman,
 Daer si mochten hoveden an.*

Ferguut f. 2 a.

ic was thoeft van minen nagen,

Cc

Ed

FLO-
RENS de
Derde.

- 535 Hoefden soude al over een/
 En met stride hem scieden in twee.
 En want Egmonde steet
 Binaer int rechte ghesceet /
 So wilden si waenen dat rederie ware /
 540 Dat hem thwonder daer openbare.
 Als men screef / als ict besachte /
 Nij hondert sestig ende achte /
 Versamende de Grabe Florenz.
 Groet heet / om sijn ghepeng
 545 Te toghene den sellen Driesen /
 Die hem sijn volc deden verliezen /
 En quam op een winter tijt
 Met sinen walke om strijt

1168.

(Cote

En si hoveden alle ane mi.

En gebruikt Melis hier deeze spreekwyze te bevalliger met betrekkinge tot het hoofd des Lams.

†. 535 *over een*) dat is, te saamen; gelijk in *over een komen, over een brengen*: zo ook hier *over een hoefden*.

†. 536 *scieden*) dat is *scheideden*, verdeelden. In de Andd. zeer kwaalijk *sceiden*: als of 't waare, *hoefden en sceiden soude*. dat gansch mis is. *Soude* is hier *beboorde*. Merk de keurlyke wellspreekendheid van onzen Dichter in het verwisselen der getalen: *Dat met rechte tot ere bant*

Hoefden soude al over een.

in het Eenv. beschouwende beide, Hollant en Vrieslant, vereenigd onder één Hoofd, als het enkele voorlijf van het Lam. want schoon in *H souden* staat, *B* en *V* hebben *soude*. Maar

En met stride bem scieden in twee.

in het Meerv. beschouwende Holland en Vriesland, dus verdeeld, als de twee achterlyven van dit mischapen Lam.

†. 539 *So wilden si waenen*) zo in Allen. nochtans twijfel ik niet, of Melis schreef,

So waenden si dat redene ware.

zo is vaars en taal beter. Een uitschryver schreef, *waarschyn-*
ne-

- Cote Scozle / doe ghelegghen
 550 Recht der Diefen lande teghen.
 Daer had hi raet / ende dochte /
 Hoe hi de Diefen zoeken mochte.
 Als hi van desen dinghen riet /
 De wilden aldoe ghedogghen niet
 555 Somighe coene ionghelinghe
 So langhe vorste / so lanc ghedinghe ;
 Want de moet hebetsē verwaonnen.
 Mit haren ozen sijn si gheronnen
 Licht ghewapent ten Diefen waert /
 560 Nachtan dat die Gzave misbaert
 En hi wilde dat si beiden.
 Cote Scagghen sijn si ghereden /

En

nieljk, by verzinning, *So wilden si*, voor *So waenden si*: en voegde 'er, om de fout te bedekken, *wanen*, uit zijn eigen, achter aan.

†. 540 *openbare*) is hier *openbaarde*.

†. 549 (Cote Scozle) zie hier achter.

†. 556 *So langhe vorste*) in de Andd. *So lanc gbeverst*. Die koene Jongelingen konden het marren en overleggen niet langer dulden. *Vorste* is *uitstel*. Meerhout noemde 't hier, *mora deliberationis*. En de Heraud zeide f. 27 a. *inden marren van desen rade*. doch zie den Vertaaler van Beka p. 103. Zonder *vorste* kuntge hier ook vinden II. 1265. VI. 42. VII. 578. zie op de eerste dier plaatsē.

†. 560 *misbaert*) Seb. verklaart dit misselijk door *misbaecht*. en Alk. op dien zelfden toon, *misbaagde*, *misprees*. Immers is *misbaaren* 't zelfde, dat wy nu gemeener zeggen, *misbaar maaken*: dat is, jammerlijk schreeuwen, kermen. Walewein f. 21 b.

Maer der joncfrouwen mesbaren

Dede den bere Waleweine so wee.

Men moet evenwel 't *misbaaren* des Graafs niet gelyken by
 dat

FLO-
RENS de
Derde.

En hebben verhoort Scaghen.
Die Vriesen waren inden laghen/
565 En rekenden ghene scade buiten/
Mochten si haer viande besluten/
Dat si kerren niet en mochten.
Tander / de des niet en rochten/
Penseden al om haren roof/
570 En om den hant / de verre stoof/
En traken voort / bi weghen / bi diken.
Sulke seiden / de Vriesen wiken.
Du sijn de Vriesen opghesponghen/
Die hem hadden onderbonghen

575 Den

dat eener gansch droevige jonkvrouwe. Melis wilde zeggen, *boe zeer de Graaf schreeuwde*. Meerhout zeide zachter, *Comite dissuadente*: hoe zeer de Graaf het hun afriedt.

†. 565 *En rekenden ghene scade buiten*) Seb. verklaarde dit niet. Alk. ook niet: maar dees plaatste het volgende vaars tusschen twee haaken, ten teken dat hy hier niets verstonde. *Gbene scade* is hier, *die of gindsche* schade, die de Vriezen van verre aanzagen: maar zy *rekenden die buiten*; zy telden die niet, gaven 'er geen acht op. Meerh. *domorum suarum jacturam facilem babuerunt*. Zy lieten die Loshooften met Schagen begaan; maar verborgen zich langs den weg, dien de zelve moesten wederkeeren, en kreegenze dus in het net. *Gbene taefle* zagen wy boven I. 611. en *gbene ridders* zullenwe vinden beneden III. 638. in de zelfde betekenis als hier *gbene scade*.

†. 574 *onderbonghen Den wech*) wy hebben deeze spreekwyze opgehelder I. 847. waaruitmen kan afneemen, dat het een misflag is in de Andd. daarmen leeft *ondronghen*. Op de zelfde wyze als *ondaen* voor *onderdaen*, in *U* en *B* *ontaen*. Meerh. *vias, quibus erant redituri, occupaverunt*.

†. 583 *toten haren*) van Loon op Kolijn †. 206. verklaart hier *baren* door *ten*. En dan moet *toten baren* betekenen, TOT DEN HEN. Want *toten* is altijd tot den.

†. 586

- 575 Den wech / de si souden heren.
 En alsoe si weder wilden / de heren /
 Sijn hem de Diefen te ghemoete /
 Met sellen boerhjoefde en onsoete.
 Sulke handen ridderen waren /
- 580 De hem traken tere scaren /
 En setten tijf in darenture /
 En reben de viande duere /
 En quamien albus toten haren /
 Daer de Gzabe en dandze waren.
- 585 Alle dandze bleven doot /
 Sonder menighe hore groot.

Fl. 7.
 h. n. s. de
 Derde.

Die

†. 586 hore groot) dat is *niet groot*. Dit woord is sedert eenige eeuwen niet verstaan geworden; en daarom is het te meer waardig dat wy 'er ons wat mede ophouden. Hier zegt onze Dichter:

*Alle dandre bleven doot,
 Sonder menighe BORE groot.*

dat is, *buiten een klein getal*. Want *menighe* is hier, gelijk elders, *menigte* of *getal*. In de Andd. staat hier, *bure groot*; en daarom verklaarde Alk. die zelfde woorden, *Bebalwen een groote menigte van BUREN*. Ik weet niet hoe by dien woesten uitloop *buuren* te pas kwamen. En waar 't zo, zo zoude de woordschikking noch vorderen, niet, *een groote menigte van buuren*; maar, *een menigte van groote buuren*. By nood zoude ik niet anders behoeven, dan deeze eene plaats van Melis, om verzekerd te zijn, dat *bore* is *niet*; of, nadrukkelyker, *gansch niet*. Want hy volgde hier Meerhout, en die zeide, *alii omnes, exceptis PAUCISSIMIS captivatis, occisi sunt*. Dus vertaalde hy *paucissimi* door *bore groot*. Onder de Edelen die hier dood bleeven, was Heer Symon van Antwerpen, van wien onze Dichter getuigt †. 590.

*Scoenre noch vromer in sijn doen
 Ne was doe gheen BUER out.*

dat is weder, *niet oud*, en dus hier *jongeling*. In **B** staat *e-*
vencens buer out. maar in **U** *buerout*. Doch in beiden wordt 'er

FLO-
BENS de
Derde,

Die si biaghen behifden tieben.
Dit waren bebelinghe diere bleben,
Van Andwarpen het Synnoen /
590 Scoente noch izamer in sijn daen
Ne was doe gheen buer out;
Mijn here Willam van Dozhout /

En

'er *en* of *ende* ganfch ontydig bygevoegd: by Alk. aldus:

Ne was gheen ende buerout.

En wat zullen wy uit die woorden verstaan? Naamelijk, zy betekenen, volgens Alk. dat 'er *geen einde van berouw* was. Tot verklaaring van den goeden Melis, heb ik niet anders by te brengen, dan drie woorden van Meerhout: *juvenis incomparabilis pulchritudinis*: een Jongeling van onvergelykelyke fchoonheid. Voor de derde reize vindenwe dit woord by onzen Dichter X. 459. doch al weder anders gespeld:

De meente en was baer groet,

Die den fwaren wederstoet

Wederstonden in Sirixe.

waarover niet veel te zeggen valt, dewijl hier zelfs voor *baer groot*, geleezen wordt, in **M** NIET *groot*: in **B** NIET *te groot*. Klaare blyken, die ons elders meer voorkomen, dat die andere MSS de oude en echte woorden, die wy in **M** vinden, dikwils aan nieuwen verwisseld of anderszins bedorven hebben. Ondertuffchen verwondert my, dat wy ook in **M**, daar dit woord driemaal voorkomt, het zelve overal anders gespeld vinden, *bore, bure, baer*. Doch de rechte spelling is *bore*. Roman van Limborg f. 15 c.

Want wi quamen tere stad,

Daer wi tpaers vonden verheten,

Doen waenden wi dat si ware gbeten.

Vort voeren wi bore verre,

En vonden scakeren, die ene kerre

Brachten, die si badden gberoest.

dit zelfde, *bore verre*, voor *niet verre*; vind ik ook in den Roman van Walewein f. 28 c.

Mettien sach bi vorem staen

Ene linde, ne bore verre.

zo ook *bore blide*, voor *droevig*, f. 3 2,

En

En van Haerlem her Boudaen /
 Her Florens hoeft en rouste ontgaen /
 595' En de Drossate her Gheraert /
 En van Egmonde her Maert /
 Heer Bune van Castrichem / ionghe Geraet
 Van Maastre / van Doztic heer Euraet.

FLO-
 RENS de
 Derde.

De

En alst [Serpent] Walewein comen fiet,
Sone was hijs bore blide,
 wederom f. 12 b.

De knape ne was bore blide.
 bore wel voor kwaalijk, f. 10 c.

Hine was ne bore wel ontfaen,
 Noch eens in Limborg B. XI. f. 111 c.
Tubal hadde vonden ene maniere
Daer men met, die elpen diere
Vellen soude inde noet,
Husekine ne bore groet.

J. v. Maerlant f. 160 c.

En baddene daer gelaten staen
Met ere menichte bore groot,
Die bem verweerden in den stoot.

waarvanwe de uitlegging vinden by Josephus, Joodsche Hist. B. IV. c. 4. in deeze woorden: *alwaer by — met eenige weynige gelaten wiert.* Zelfs vindtmen ook de rechte spelling bore, in den Spiegel Hist. B. III. c. 46. daar gesproken wordt van Graaf Florens V. en van het Paard, waarop hy gebonden en vermoord is:

En bondene vaste metter spoet
Op oen pert, dat was bore goet.

* welk Alk. in de Bylaagen achter onzen Dichter, verklaart, *wierd oorbaar en goed gekeurd.* Maar Le Long keurde dat niet goed, en verklaart het, *Bore, Vore, of SEER GOET.* Doch dat is, gelijk het paard was, ZEER SLECHT. Noch lees ik, op eene zonderlinge wyze, in Walewein f. 50 c. daar gesproken wordt van twee gevangen:

Men brochte bem ten andren daghe
Broot en water, en bore wat;
Si badden varinc gheten dat,

Cc 4

59

FLO-
RENS de
Derde.

- Te boden / als mense ghevoimen conde
 600 Waren bzocht tote Egmonde /
 Daer si waren betweent wel sware.
 En dit was binnen den selven iare /
 Dat dit wonderlike lam
 Te Egmonde te scoutwene quam /
 605 Upden dach / als ment bekient /
 Dat men biert sente Dient,

1168.

Den varinc is ras, schielijk. maar wat is bore wat? eigenlijk, niets; hier, niet anders. want datze niet anders kreegen dan water en brood, blijkt uit het vervolg:

*Die karcwaerdre, die ongbetrouwe,
 — — brochte bare lijfnere,
 Dat was een brodekijn so clene,
 Een man badder iij allene
 Wel gbeten ten sinen dele;
 En water te enen vierendele
 Was bem gheven onder bem tweene.*

†. 602 binnen den selven iare) zie hier achter.

†. 608 op sente Uolitus dach) den 13 Augustus.

†. 610 Over de sictene) waarvan boven by †. 549. In de Andd. over rekene; 't welk Alk. al droomende verklaarde, aan- of op-trekken.

†. 613 entie ghebuere) zo staat hier in de Andd. maar in *A en ghebuere*: alsof deezen mede in kleenen getale geweest waaren. Meerhout: *a vulgo circumcirca commoranti, et a paucissimis militibus, &c.* Dat gemeen, *circumcirca commorans*, waaren de Landluiden aldaar, diemen toen Buuren, na Boeren noemt. Want Boer is Buur; en niet Bouwer, gelijk ons de Rederykers voorheen deden gelooven. Men zou my echter, met eenigen schijn, kunnen tegenwerpen, dat de Hoogduitschen, in de zelfde betekenis, zeggen *Bauwer*; 't welk zekerlijk meer overeenkomst heeft met *Bouwer*, dan met *Boer* of *Buur*: en een' gereeden ingang moet vinden by allen die het Neerduitsch gaarne afleiden van het Hoogduitsch, en daaraan genoegzaam onderwerpen. Doch ik ben van een ge-

Den naesten somere / dierre lach /
 Quamen / op sente Apolitus dach /
 Die West Vriesen / tere scare /
 610 Ober de Kiekene tote Alcmare /
 En hebben onsteken de poort.
 Dan ginc hem niet ten besten woert :
 Want lettel Ridderen entie ghebuere
 Hebbense wederstanden sture /

FLO-
 RENS de
 Derde.

615 En

geheel ander gevoelen. Het Hoogduitsch, waartoe onze Hollandschè taal de naaste betrekking heeft, is het Neder-Saxifsch. Maar dat Saxifsch is, sedert de Dertiende Eeuw, verder afgeveeken van het Hollandsch, dan 't Hollandsch van 't Saxifsch. Hr. Eck van Repkaw schreef in 't Latijn, Spec. Sax. L. I. Art. 20. *secundum arbitrium paganorum*. En II. 42. *prout a paganis arbitretur*. En hy vertaalde beide die plaatfen met de zelfde woorden: *na der BURE kore*: volgens de Uitgaave van 1516. Maar in die van 1569 vind ik in de eerste plaatse, *nach der BAWERN koer*: in de tweede, *nach dem ibn die BAWERN schatzen*. alwaar ik II. 55. voor 't Lat. woord *Schultetus*, ook lees, *Bawermeister*; doch in de voorige *Burmester*. De Heer Leibnits heeft ons ook de Brunsw. Rijmkr. in byzondere Dialecten gegeven; de eerste in 't Neder-Saxifsch, zo als die taale, in de Dertiende Eeuwe, te Brunswijk in gebruik was: de andere scheen hem meest te zweemen naar het Thuringisch. In 't eerste lees ik aanstonds C. I. 7. 37. *Brunswig*; in het laatste *Braunschweig*. En zo schrijft en spreektmen ook nu, en al sedert eenige eeuwen, te *Brunswijk* zelve. 't Is genoeg om te zien, dat ons *buuren* niet verbafterd is uit het Hoogd. *hawern*; maar dit uit dat. Enz. Beiden, *GEBURE* en *GEPAW* *WER*, ontmoetmen by Strickerus XIV. 6.

*Des andern morgens frue
 Cham Otten ein Gebure zu;
 Den grueft er und fraget in:
 Reit ein Ritter do bin?
 Do begunde der Gepawer jeben.*

7. 614 *wederstanden*) zo ook VII. 516. *standen*, maar in de Andd. *staen* en *wederstaen*.

Cc 5

7. 615

FLO-
RENS de
Derde.

- 615 En verlaghetse van ban.
 Daer lieten si legghen xxx man/
 Die beste van haerre sibe.
 Hadmen gheheit metten scribe
 Om de scuttere alte sannen/
 620 Die haer van Vlaendren bele quamen/
 Men hadde metten groten ghescote
 Onteert alte mael de rote;
 So dat die kindere haren maghen
 Daer naer hadden moeten claghen.

625 Dit

†. 615 verlaghetse) dat is *veriaechdense*. en zo staat in de Andd. Zie by III. 1486.

†. 618 Hadmen gheheit metten scribe) zo waar Alkmaar, dat reeds ontfteeken was †. 611. lichtelijk geheel verbrand. Gepaster zeide Meerhout: *Waaren de Vlaamsche Scutters, die noch dien zelfden dag kwamen, wat eerder gekomen, enz.*

†. 621 ghescote) pylon. Hieronder †. 785.

En dat ghescot vloech als reghen.

hoewel anders in de Andd. zie aldaar. Strickerus VIII. 17.

Und begunders vaste schieffen

Mit pheilen und mit geren.

daar Scherzius in een ander MS voor *pheilen* gevonden hadt *geschosche*. Maar wat zijn *geren*? ik denk, *garots* of *kwarreelen*; waarvan zie by IX. 969. Hist. van Jason f. 9 a. *Hercules en Jason scoten so zeer, so lang als boer ghescot duerde — en als hem scut ghebrac, togben boer zwaerden.* Profectus B. I. f. 46 a, *vander ledicheit scrijft een poet; Als ledicheit en wech is, soe verganghen die ghescutte der begbeerten.* 't Welk een vertaaling is van dit vaars van Ovidius:

Otia si tollas, periere cupidinis arcus.

Zie ook onzen Dichter IX. 520.

†. 623 So dat die kindere haren maghen) voor *baren*, gelijk in **A** staat, vind ik in **B** en **C** alleen *b'*, dat is *baer*: maar in **M** *sin*; dat vry plomp is. Verkiestge *baer* of *bare* maghen (in Accusativo) zo zal in den volgenden regel *claghen* zijn *beklaagen*. Indien *baren* (in Dativo) zo moet in het begin

- 625 Dit was in Graaf Florans' tiden /
 Soffien soen / dien doe tiden
 Die Drieten deden vele pinen.
 Soffie / sijn moeder / liet an haer schen /
 Dat soe weidsaden was ghemone.
- 630 Want soe met Otten / haren zome /
 Die Bentjem behuwoede tlant /
 En met van Haerlem Hsetizant /
 Int lant boer van ower zee.
 Noeh sullen wi u tellen mee

FLO-
 RENS de
 Derda.

635 Van

gin van dit vaars *So dat*, genomen worden voor *So datt*; dat is, *so dat bet.* En dit verkies ik. Meerhout zeide: *ut posteritas de hoc potuisset narrare filiis filiorum suorum.*

†. 631 (Die Bentjem behuwoede) dit komt niet overeen met het geene Beka, en meer anderen schryven; naamelijk, dat Otte, Soffien zoon, Graaf van Benthem geworden is, niet door huwelijk, maar als Erfgenaam van zyn' moederlyken Oom, ook Otte genoemd. Zie Beka p. 50. zynen Vertaaler p. 96. Matthæus op Meerhout p. 465. Mieris op den Klerk p. 66. enz. Maar Meerhout zelf zegt noch 't een noch 't ander. Daar noemt hy hem *Schoonzoon van Henrik Graave van Arnesberch*: die hem eenigen tijd gevangen gehouden heeft, en niet ontslaan wilde, voor dat hy beloofde of borg stelde, dat hy zynen Schoonvader niets ontyreemden zoude, buiten 't geene de zelve hem met zyne Dochter ten huwelijk gegeven hadt. en p. 466. daar hy deezen togt naar Jerusalem meldt, niet anders dan *Otto*, zonder van *Bentbem* te gewaagen. *Otto van Bentbem* zal ons in 't vervolg ander werk verschaffen.

†. 634 (Noeh sullen wi u tellen mee) ik twijffel niet of hier is een Mirakelzieke Broddelaar doende geweest. Ook schijnt hy het zelf te kennen te geeven in deeze woorden, die niet anders zeggen, dan, *Ik zal u noch wat meer vertellen.* Te weeten, Melis hadt ons verhaald de bedevaard van Sofia naar 't H. Land in 1173. Dees, noch wat meer over die stoffe willende zeggen, maakt, tusschen beiden eenen uitroep
 †. 634-636. en besluit zyn verhaal met een' anderen uitroep
 †. 662.

FLO-
RENS de
Derde.635 Van haren kinderen en van hare /
En anderz niet van trechte ware.

Soe sterf / na ons Heren gheboznessen

1176.

Ej hondert seventich en sesse /
Int Heilighe lant van over mere /

640 Dat soe met volmaecten beghere

Had

†. 662. *Dit was scone dinc twaren.*Maar die *schoonen dingen* kwamen doorgaands uit op fabelen.
Brunsw. Rijmkr. c. 62 †. 34.*Ein schone ding finde ek beschreven.*

En daar was't even als hier. Al het welke zo vreemd is van den natuurlyken stijl onzes Dichters, dat het niet mogelijk is, dat hy 't schreef. Daar is, tusschen dit en 't voorgaande geen verband ter wereld. Het overige zullen wy, elk stuk op zich zelf, nader beschouwen.

†. 635 *Van haren kinderen*) van deeze kinderen volgt niets, dan †. 663. dat haar zoon Bouden verkooren is tot Bisschop van Utrecht. Maar dit heeft Melis, buiten twiiffel, zelf geschreeven, als volstrektelyk behoorende tot zyne Historie, alzo die Bisschop was de Broeder des Graafs van Holland.†. 636 *En anderz niet van trechte ware*) Kwakzalvers stijl. Hy wilde 't gemeen met een valsch Mirakel bedriegen; en daarom betuigt hy vooraf, dat hy 't niet wil doen. Melis, integendeel, hadt, in den aanvang zijns Werks, eens voor al, den leevenden God aangeropen om *kennisse der Waarheid*. Welk een onderscheid!†. 637 *Soe sterf*) dat is, *Zy storf*. Hy belooft ons wonderlyke dingen van Sofia en haare Kinderen; en het eerste, dat hy zegt, is, *zy storf*. En dit is, zekerlyk, waar.†. 638 *seventich*) in *W seflich*. Ik heb dit veranderd; niet alleen op 't gezag der Andd. maar ook op dat van Meerhout; die haar gemelde reize stelde op 't jaar 1173. Ondertusschen geloof ik, dat het geen hier geleezen wordt, wegens de dood van Sofia, echt is; maar tevens, dat Melis, volgens zyne ge-

Hadde hzie warben bezocht /
 En soe was ter eerden bezocht
 Albaer int Dietsche Hospitael.
 Haer herte was een grondelooß wael
 645 Van milicheit en van ontfarme /
 Van soeticheit op de Goeds arme /

FLO-
 RENS de
 Derde;

Dan

gewoone kortheid, daarmede van Sofia afstapte. En dat de Kwakzalver de vaarzen van onzen Dichter, om de Rijkklan-ken, heeft moeten veranderen.

†. 639 Int Hellighe lant van ober mere) ook dit kan Melis naauwlijks geschreeven hebben, dewijl hy, maar zes regels te vooren geschreeven hadt:

Int lant van over zee.

†. 641 hzie warben) driemaal naar Jerusaleem te reizen, is veel voor een Vrouw, die, daarenboven, noch een Beëvaard geëaan zou hebben naar S. Jacob te Compostelle. Hier wordt duidelijc gezeid, datze *driewerwen* 't H. Land bezocht heeft; maar uit Meerhout kan ik 't niet leezen. Daar staat by Matthæus p. 469. *pro Christo exulans tertio postquam Hierosolymis est profecta, ibidem moritur.* By Sweertius wordt het woord *tertio* niet gevonden. Maar daar ontbreekt by beiden noch een woord, dat hier alle duisterheid geheel wegneemt. Lees dan: *pro Christo exulans, TERTIO postquam Hierosolymis profecta est ANNO, ibidem moritur.* Zo verbeterde Sriverius den text uit zyne MSS. Meerhout zegt dan, dat Sofia te Jerusaleem gestorven is, in het derde jaar na haar vertrek derwaarts. Zy vertrok in 1173, en storf in 1176, na eene driejaarige uitlandigheit, die Meerhout bedoelde toen hy schreef, *pro Christo exulans.* Deeze, toen zo genoemde, Godsdienstigheit dorst Jan de Weert van Yperen wel *Afgoderye* noemen, f. 8 d.

*Die ghene die Bevaert loven of lopen
 Om yet te bebben dat si begberen,
 Dat bem helpen mach of deren,
 Deje bouden bem an afgroddrien,
 En scheyden van Gode in frenesien:
 Want kenden sy Gods Almachtichede,
 Sy daden an bem al baer gbebede.*

Even-

FLO-
RENS de
Derde.

- Van waakene / van pinen in ghebebe.
 Die Monfter van Rensborch mede
 Bede si maken op van gronde /
 650 Die noch scone staet ter stonde.
 Oec so hoer si ene baert /
 Doz Gode / eens te Compestelle waert /
 Daer haer scone mirakle bel
 In den weghe / so waert men wel.
 655 Want mozders haddense ghebaen
 Metten haren / en wulven saen
 Al rfolc stibelen : maer sine conden
 Met haren kniben niemant woonden.
 Als sijt volbzinghet niet en mochten /
 660 Dellen si neder / en sochten
 Ghensaden / en lietense baren.
 Dit was scone dine tuaren.
 ¶ hondert laet Ix en achte

1178.

¶ Dart

Eveneens oordeelde dees Dichter van den Beeldendienst: zie boven by I. 146.

¶. 648 Die Monfter) zie hier achter.

¶. 650 Die noch scone staet ter stonde) dit is valsch. Meerhout verhaalt ons omstandig, op het jaar 1183, toen hy waarschijnlijk in den bloei zyner jaaren geweest is, dat die Monster, of Kerk, te Rensborg, die Sofia gesticht hadt, in dat jaar, op den 2 Mey, door Bisschop Boudewijn gewijd, maar op den dertienden dag daarna, te gelijk met het Klooster, door den brand verteerd is: zodat het grootste gedeelte der Nonnen buiten 's lands toog, in jammerlyken staate. Nocht gewaagt Meerhout daar van een groote Hongersnood, zo in 't Sticht als in Holland. Maar by Melis geen woord van het jaar 1183. doch buiten zijn schuld.

¶. 657 stibelen) by Meerhout *occidere*.

¶. 658 kniben) zie hier achter.

¶. 670

- Wart Biffcop tUlrecht met machte
 665. Vanden gheeren / zone Soffien /
 Die Prouff recht was finte / Marien.
 Gzate Pirant was fijn goeder /
 Soffie was hoerre better moeder /
 En Gzate Diberic hoer vader.
 670 Int felue iaer verheerde algader
 Philips / de Biffcop van Coelne / dat lant
 In der Weferen / dat doe in hant
 Die Hertoghe holt van Brunfwijk.
 Hem volghede Keifer Dederijc
 675 Met groten here seer vermeten /
 En hebet Brunfwijk beseten /
 En dat ghekommen / en bozghhe bele;
 En oec inden felben tijtpele
 Den Hertoghe mede ghebaen /
 680 En uten Hertochdoem ghebaen /

FLO-
 RENS de
 Derde.

En

¶ 670 Int felue iaer) deeze Historie van Henrik den Leeuw, Hertog van Brunswijk, is mede ontleend uit Meerhout, die zich zo naauw niet bepaalde tot Holland. Maar onze Dichter was niet gewoon, zaaken te verhaalen, die daartoe geene betrekking ter wereld hebben. En zo heeft hy ook de vier gevallen, voorkomende ¶. 683-706. als opgevifcht uit de Kronijk van Meerhout, met achterlaatinge van alles wat niet behoorde tot zyne materie, gelijk hy elders spreekt. Ook wordt de gefchiedenis zelve anders verhaald in de Keulfche Kronijk f. 176 a.

¶ 680 En uten Hertochdoem ghebaen) dit is zo: maar 't voorgaande is mis. De Keizer heeft noch Brunswijk belegerd, noch den Hertog gevangen. Dees zocht hulp by den Keizer, uit Italien wedergekeerd, tegen Biffchop Philips. Doch in plaatfe van die werdt hy gedagvaard op den Rijksdag te Worms, om zich te verantwoorden. Kort daarna in een mondgesprek met den Keizer geweigerd hebbende des zelfa gunfte en voorspraak te koopen voor 5000 Marken, werdt hy

FLO-
RENS de
Derde.1180.

Eñ hebet ghegeven dat gone
Enen Bernaert/ des Adersgraben zone.

Alsmen screef rj hondert en lxxx
Quam Grabe Florans mit here machtich/
685 Eñ hebet verheert en verhzant

Winkel en Diebzp in Dzeslant.

1182.

Als lxxx en twee was ghescreven/
Nam Diebzic/ de Grabe van Cieben/

Gra

hy noch driemaal gedagvaard, en niet verschynende in den Rijksban gedaan, en beroofd van zijn Hertogdom. zie Arnoldus Lubecenf. Chron. Slav. L. II. c. 24 (29).

†. 682 **Enen Bernaert**) dees Bernard was Graaf van Anhalt, en Zoon van den dapperen en gelukkigen Albert, gebynaamd de Beer; die ook, voor een groot gedeelte, Markgraaf van Brandenburg geweest is.

†. 689 **en vrou Aden**) in de Andd. vrou Aven, zonder en. aldus by Alk.

Grave Florens Dochter Vrou aven

Met grooter feesten, met groter haven.

Inmers hadt het woord *Vrou Alk.* moeten doen zien dat *aven* een Vrouwennaam was, en dierhalven een groote letter eischte, *Aven*. En zo staat dit woord niet alleen in de eerste Uitgaave, maar ook in de tweede, die hy gebruikt heeft, als hier weder blijkt †. 686. uit *Nyederp*, gelijk in de tweede, voor *Nyedorp*, gelijk in de eerste geleezen wordt. Maar hy wist wel beter, want hy verklaart *aven* door *af*; zonder eyenwel zyne meening te verklaaren; en laat dus zync Leezers loopen met de oogen vol zands, als gebleeken is aan van Loon, die op Kolijn †. 19. dit zelfde vaars van Melis aanhaalt, om te bewyzen dat *ave* is *af*: gebruikende nochtans een voorzigtigheid, daar Alk. niet om gedacht hadt, naamelyk, dat hy *aven* eerst verkort tot *ave*. De Heer Joh. van den Brouke besloot zijn Lijkdicht op D. van Hoogstraten niet onaardig, aldus. *Frangamus calamos, scindamus, Musa, libellos,*

Barbaries tenebras advebit atra suas.

De woorden, gelijk wy die hier uit **A** geeven,

Grave Florans dochter en vrou Aden

zeg-

Grabe Florans dochter en vrou Wben/
 690 Met groter feesten / met hoghen daden/
 Als hem beden was betame:
 Margziete so was haer name.
 Ant selve iaer moften de Driessen
 Scade nemen ende verliesen/
 695 Daer si quamen op Wterfloot/
 Want vele der haerre bleben doot.

FLO-
 RENS de
 Derde.

Zeggen het zelfde of wy nu zeiden, *de dochter van Graaf
 Florens en van vrouw Ade.* zie boven \S . 470. Van *Ade* komt,
 in de geboogen Naamvallen, en dus ook in den Genitivus als
 hier, *Aden. Dochter Aden*, even als \S . 665. *Zone Soffien.*
 Een uitschryver schreef, denk ik, by verzinning, *aven* voor
aden; en dewijl het een Rijmwoord is, zo veranderde hy,
 om niet te kladden in zijn afschrift, ook *daden* in *baven*.
 Maar dat *baven* komt hier weinig beter te pas dan *aven*. want
 dit vaars ziet vooral op de Bruiloft, waarmede Diederik van
 Kleef zyne Bruid ontving: welker luister, te dien tyden,
 voornaamelijk bestondt in *Prachtige Maaltyden* en *Ridderlyke
 Steekjelen*. De eersten worden hier aangeduid door de woor-
 den *Met groter feesten*: de anderen, door *met hoghen daden*.
 Volgens Meerhout is deeze Bruiloft te Lis gevierd.

\S . 694 (*Scade nemen*) zo staat in **A**, in **B**, en in de eer-
 ste Uitgaave. Maar in de tweede, *Stade nemen*. en daarom
 ook by *Alk.* die het al wederom in den blinde verklaart door
Halte bouden. Arme *Melis*, hoe zijt gy mishandeld! *Scade
 nemen* is *schade lyden*. zie alleen in dit Boek \S . 794 en 979.
J. van Maerlant J. O. f. 153 b.

*Om die scade die Cestius nam
 Waren die Romeyne so gram.*
 en f. 155 a. *Dat sijn volc nacht en dach
 Vanden Fueden namen grote scade.*

\S . 696 (*bleben*) in **B** bleef *d'*. in **A** bleven *der*. Ik gis dat
Melis geschreeven hebbe *blever*; gelijkwe dat, voor *bleeven*
'er, ook vinden IV. 417. en VIII. 370. Doch wy hebben
 voorlang in onze Proeve aangetoond, dat *veelen bleeven 'er*,
 en *veelen bleef 'er*, beide goed Duitsch is, zo wel nu als voor
 Dd veel

FLO-
RENS de
Derde.

1184.

Eij hondert lxxx ende viere
 Screefmen / hoe de goebertiere
 Florans van Holland dat cruus ontfinc /
 700 Om te woebene aermine
 Ant. lant / dat God met sinen bloede
 Benediede doer sine omoede.
 Maer eer hi dit nam in hant /
 Had hi Cerele en Wierinc lant
 705 Beduonghen met ologhen starr /

En

veele eeuwen. maar van ouds was het algemeener : zie I. 459.

†. 700 aermine) in de Andd. *aremine*. en dat is, volgens
 Alk. *armiger*, *wapendrager*. In wat zin? van *Schildknaap*?
 of van *Soldaat*? maar ik zie niet, dat hier 't een of 't ander
 te pas komt. Integendeel dunkt my, dat het hier naauwelijks
 iet anders betekenen kan, dan *Pelgrim*; want zo noemdemen
 alle die Kruisvaarders. Doch ik weet niet, het woord elders
 geleezen te hebben.

†. 706 hier duzent *Marr*) zie hier achter.

†. 707 *Du gaet*) de lapzalver, die dat schoone Mirakel
 van Vrouwe Sofie in dit Werk ingevoegd heeft, schijnt 'er
 tevens andere echte vaarzen uitgeworpen te hebben; gelijk
 boven reeds kortelijk aangemerkt is. Meerhout verhaalt, op
 't jaar 1186, het Huwelijk van Diederik zoon en opvolger
 van Graaf Florens, met Aleid zuster van Graaf Diederik van
 Kleef; het welk te Loosduinen voltrokken is. Hiervan wordt
 in geen der MSS van Melis, eenig woord gevonden. Noch-
 tans zegt hy zelf beneden †. 997.

Diedrike, de hier voren staet,
Dien dat Gruesscap in hant gaet,
Die Vrouwe Aleiden bad van Cleven,
Als hier te voren staet bescreven.

Hy hadt dan te vooren van dat Huwelijk gesproken; en echter is het nu niet te vinden.

†. 713 (*Tabarien*) de Heer Alb. Schultens in zyn' Index
Ge-

Eñ nam hem of tiii busent marc.

Nu gaet hier an routue eñ vaer.

Want als men screef ons Heren iaer

Ej hondert eñ seben eñ tachtich /

710 Quam Saladijn / de Soudaen machtich /

Met groten heren in Galilee /

Eñ besat op de berse zee

Tabarien met groten here.

De Coninc Wijt sette hem ter werre:

FLO-
RINS de
Derde.

1187.

715 De

Geographicus (geplaatst achter 't Leeven van Saladijn door Bohadinus beschreeven, verzeld van eenige Uittreksels, zo uit Abulfeda, als uit eenen genoemden Ispahanensis; van welke drie Arabische Schryveren, of liever, van welker Latijnsche vertaaling door A. Schultens, wy in 't vervolg gebruik zullen maaken) TIBERIAS, Taberria, *vel potius* Taberya *bo-die*. De Schryver van de *Expediitio Asiatica*, die toen leefde (by Bafnage, *Thesaur.* Tom. III. Part. II. p. 500) noemt het in 't Latijn *Tabaria*: en A. du Chesne, in zijn *Hist. de la Maison de Chastillon* p. 980 en elders, in 't Fransch *Tabarie*. Men moet dan *Tabarien* by onzen Dichter geenszins houden voor een bedorven woord. Deeze Stad kwam den Graave van Tripoli toe, van wege zyner Huisvrouwe, die ook Vrouwe was van geheel Galilea: en die hy onlangs getrouwd hadt, om beter in staat te zijn, zich tegen den Koning te verzetten. zie Marinus Sanutus, *Secreta fidelium Crucis* Lib. III. Part. VI. cap. 24. Want alles was, by de Christenen, verdeeld. Broeder Steven van Cyprus, die zich schreef, *de la Royale Maison de Lusignan*, noemt den Graaf van Tripoli *Raymond III*; en des zelfs Vrouw *Efcbine*, dochter van Gautier Prinsse van Galilea. Onze Dichter houdt hem mede voor den Ver-raader der Christenen en eenige oorzaak van den ondergang des Koninkrijks van Jerusalem. En wie durst twiiffelen aan iets, 't welk, federt zo veele eeuwen, door ontelbaare Schryvers, in alle Christen Landen, zo eenpaariglijk getuigd is? Ik zeg dit vooraf, opdat de Leezer zich niet te schielijk, niet te sterk, verwondere, zo ik in 't vervolg mogt zeggen, dat ik 'er aan twiiffele.

†. 714 De Coninc Wijt) de Andd. *Onse Coninc Wijt.* Dees
Dd 2 Ko-

FLO-
RENS de
Derde.

- 715 Die Duutsche heren en die Tempeliers /
Die Ridderſch entie Hospitaliere
Entie Kerſtine Baroene met hem
Nten lande van Jeruſalem.
En alſe ſi hem ſetten ter weere /
720 Saladijn ende al ſijn here

Sijn

Koning hiet *Guido van Luſignan*, en was eerst Graaf van Joppe en Askalon. Zyne Vrouw was *Sibylle*, oudſte Zuſter van Koning *Boudewijn IV*; die, doodkrank zijnde, in 'tjaar 1182, deezen Zwager aanſtelde tot Voogd des Rijks, waartoe anderen meenden dat *Tripoli* nutter zoude geweest zijn. Maar Koning *Boudewijn* ontzette *Guido* vervolgens van die waardigheid; deedt den kleinen *Boudewijn*, voorzoon zyner Zuſter, *Guidoos* Vrouwe, tot Koning kroonen, en droeg het Rijksbeſtier op aan *Reimond Graave van Tripoli*. Dus verre gaat het verhaal van den Aartsbiſſchop van Tyrus, die dikwils met lof ſpreekt van *Tripoli*, maar telkens met groote verachtinge van *Guido*. Koning *Boudewijn IV* overleedt in 1185. 't Kind *Boudewijn V* in 1186. Dus werdt *Guido*, uit hoofde zyner Huisvrouwe, Koning, zonder zelfs de toeſtemming van *Tripoli*, des Rijks Voogd, te vorderen. In de Exped. Aſiat. wordt hy aldus beſchreeven: *Rex peregrinus fuit et advena, Piſtaviensis natione, mediocris quidem genere, sed miles elegantis formæ et armis strenuus; in quem cum Regina oculos injeciſſet, ut amans, ut fœmina, indulgens animo, nupſit ei præter ipſius COMITIS et aliorum Principum voluntatem: exinde accidit ut COMES in odium Regis se familiarem redderet Saladino*. Ten opzichte van die gemeenzaamheid met Saladijn, moeten weeten, dat de Chriſtenen en Turken te dier tijd in vrede leefden; en dat de Graaf van *Tripoli*, toen Saladijn in 1187 den oorlog hervatte, hem de vriendschap plegtelijk deedt opzeggen; gelijkwe nader zien zullen. Doch ik meld dit hier, omdat de Abt de Vertot T. I. p. 188. die laaſte woorden aldus vervalſcht heeft: *il prit deſtors des meſures ſecretes avec Saladin*: te weeten, om na *Boudewijn IV* Koning van Jeruſalem te worden. Wegens de afkomst van *Guido*, zegt de aangehaalde Schryver niet wel, *mediocris quidem genere*. Want hy was, volgens Vertot p. 187. *de la Maiſon de la Mar-*

Sijn ghesceden vander stat.

Die ander quamen saen na dat

Met haren here te Weetleem/

En streben vafte teghens hem/

725 In Junius upden sevendenden dach.

Dien dach duere was menich slach

FLO-
RENS de
Derde.

Ghe-

Marche, fils de Hugues le Brun, En du Chesne, Hist. de la Maison de Chastillon p. 484. spreekende van 't huwelijk van Geofroy de Lesignem (dat is Lusignan) noemt hem Broeder van Hugues VIII, Sire de Lesignem, Comte de la Marche; et de Guy et d'Aimery de Lesignem successivement Roys de Hierusalem et de Cypre.

725 In Junius upden sevendenden dach) de eerste dag van den Strijd was, volgens Sanutus, niet de zevende, maar de eerste van Junius des jaars 1188. Alles kwaalijk, Onze Dichter tastte ook mis, zo in de Maand als in den Dag: maar het Jaar noemde hy wel 1187. De tweede dag, die alles befliste, was, volgens Bohadinus, in 't Leeven van Saladijn cap. 35. de Vierentwintigste der (Vierde) Maand *Rabia posterior*, in het jaar der Hegire 583, welks eerste dag in het Tijdsfelken, vóór dat Werk geplaatst, bepaald wordt op 13 Maart 1187. De zes onevene Arabische Maanden hebben, in gemeene jaaren, 30; de zes overigen, 29 dagen. Zie hier de nauwkeurigheid van Bohadinus: Op WOENSDAG den 21 der Vierde Maand stelde Saladijn zyne troepen in slagorden bewesten Tiberias; maar dewijl Koning Guido zich stil hieldt, wendde hy het, met een gedeelte zijns legers, tegen de Stad zelve, die hy, *bora momento*, aantastte, vermeersterde, en met roof, moord en brand vervulde. Dit deedt de Christenen te voorschijn komen. DONDERDAG 22, kwamen de wederzijdsche legers over elkander te staan aan de Westzyde van den Berg van Tiberias; maar den nacht naby zijnde, werden niet handgemeen. VRYDAG 23, vochten zy den ganschen dag; bleeven den volgenden nacht onder de wapenen; en hervatteden het gevecht, op ZATERDAG 24, met dien ongelukigen uitflag voor de Christenen, als bekend is. Deeze vier dagen, in 't Latijn zo genoemd, bepaal ik tot 1, 2, 3 en 4 July 1187. welke laarste dag by ons allerzekerst een ZATERDAG

D d 3

ge-

FLO-
RINS de
Dede.

- Gheslegghen daer an' elker zijde.
 Onse hadden bere banden stride /
 Maer datte Heidine twater wonden /
 730 Dat si met liste onderronnen /
 Diez de onse sekerlike
 Hadde alte grote lieste.
 Smozghens quamen de Heidine scaren /
 Eer dat die onse ghereet waren /
 735 So dat si hem cume wapene mogghen /
 Als de viande op hem togghen.

De

geweest is. En dat de 24 der gemelde Vierde Maand ook een ZATERDAG was, bevestigt Abulfeda cap. 27 in 't begin, daar hy zegt: *die SABBATI, quinque adhuc diebus in Rabia posteriori reliquis*. Want 5 afgetrokken van 29, blijft 24. en dus de zelfde ZATERDAG, 4 July 1187, dien Bohadinus zo omstandig genoemd hadt; en de Tempelier Terricus, die 'er tegenwoordig was, ruimer beschreef, *infra Octavas beatorum Apostolorum Petri & Pauli*. Nu staat hier noch kortelijk aan te merken, dat de eerste dag van het jaar der Hegire 583 ook geweest is een ZATERDAG. Zo zegt de *Ispahanensis* in 't begin: *Damasco egren ditur Sultanus, die SABBATI, ipfis Kalendis Mubarremi*. Tweeten, des zelfden jaars als boven: zie Bohadinus cap. 34e. Zodat de eerste dag van dat jaar geen andere schijnt geweest te kunnen zijn, dan ZATERDAG 14 Maart 1187. Ook zijn de Dagen, zo van den Eersten der Eerste Maand (*Mubarrem* geheeten) tot den Vierentwintigsten der Vierde Maand; als van den Veertienden Maart tot den Vierden July; Honderd en dertien in getale. ENZ.

7. 728 *Onse hadden bere banden stride*) dit weet ik niet of men elders licht vinden zal. De tweede dag wischte alle de heldendaaden des eersten ganschelijk uit. Bohadinus geeft de Eere van den eersten dag, in 't algemeen, aan de zynen. Maar evenwel, als ik by hem lees p. 69: *Musulmannis a tergo quidem Jordanes, a fronte hostilia omnia, ostendunt unam salutem esse in Deo et Victoria, &c.* schijnt my klaar, dat noch op den tweeden dag (want van dien spreekt hy daar) de Musulmannen hunne overwinninge zeer duur hebben moeten
 koo-

- De grote Pensen/ de daer waren/
 Quamen ten Coninc daer ghebaren/
 En bzaggheden in ghemenen rade/
 740 Watmen tsulker noot best dade.
 Alse dit hoerde de Coninc Wijt/
 Albaer hiet hi halen ter tijt
 Enen Ridder/ hiet her Jan:
 Die was een besceiden man/
 745 En hadde met Cozken hoz desen
 Dichten in striden ghetoesen/

FLO-
 RENS de
 Derde.

En

koopen. 't Is zeker, dat de Christenen heldhaftig gestreeden hebben.

†. 739 in ghemenen rade) de Prinssen vervoegden zich by Koning Wijt, en vraagden hem *gemeenlijk*, dat is *gezaamenlijk*, wat hun in deezen noód te doen stonde. Maar de Andd. hebben, *in menighen rade*; en dat verklaarde Alk. niet kwaa-lijk, *Overhoop*, *verwardelijk*. Doch onze leezing is beter. Zy hielden kriegsraad. Zy overleiden *in 't gemeen*.

†. 743 Enen Ridder hiet her Jan) wie dees Heer Jan geweest zy, is my onbekend. Maar wy zullen in 't vervolg gelegenheid hebben om aan te merken, dat de Raad van deezen Ridder, die, volgens Melis, van alien goedgekeurd zijnde, echter door den éenen Graave van Tripoli te niet gedaan werdt, geweest is dat gevoelen, 't welk Koning Wijt, met veel drift, tegen dat van Tripoli, doorgedreeven heeft, tot ondergang der Christenen. De Schryver van de Hist. de l'Ordre de S. Jean de Hierusalem (1658) hadt, L. II. chap. r. het oog op dien zelfden Raad, doch schreef dien toe aan eenen verlochenden Christen, komende uit het Leger van Saladijn, *qui donna avis, qu'il falloit donner sur les Mamelucs, qui avoient la plus haute enseigne du camp, et que ceux-là estans forcez, toute l'armée seroit aisée à desfaire*. En het was wederom Tripoli die zich tegen deezen Raad verzette; en reden hadt, om dien raadgever te schelden voor een *vernoiert quaet*, †. 766. Die hoogste Banier der Mamelukken was geen andere dan *Saladijns Banier* †. 754.

Dd 4

†. 753

FLO-
RENS de
Darde.

- Eñ hi kennebse bi haren namen /
Wie si waren dedet quamen /
Bi haren ridderliken banen.
750 Hem dede hi vzaghen eñ vermanen /
Watmen teler stont best dade?
Hi sprac in ghetrouwen rade /
Datmen best bestonde de scare /
Daer Saladijnz Veniere in ware:
755 Want waert datmen de vellen mochte /
Cander dat verwoonnemen zochte.
Hem allen dochte wel an desen
Nutten raet eñ wijs oec wesen,
In desen quam niet sijne scaren

760 Van

†. 753 best bestonde) dat is, gelijk Alk. zegt, *best zoude doen aan te tasten*. 't Is zeker, dat iemand *bestaan*, van ouds betekende, iemand *aanvallen*, *aantasten*. Ook in 't Hoogd. Strickerus C. II. §. 1.

*Do wart der Haiden so vil,
Das si das dauchte ein cbindes spil,
Das si Cbarlen scholten bestan.*

daar Scherzius *bestan* ook verklaart, *aggredi proelio*: Keizer Karel aan te tasten, hielden zy voor kinderspel; te weeten, om hunne menigte. Alleen in B staat hier kwaalijk, *begonste* voor *bestonde*.

†. 760 *Hughe*) zo wordt Tripoli ook genoemd by Meerhout. maar zijn naam was *Reimond*.

†. 766 *hetz een vernoiert quaet*) Seb. verklaarde dit uitvoeriglijk, *een verlobbende schadelike raetsgever*. En zo weder beneden †. 889.

Dat bi bem hadde vernoiert.

dat is, zegt hy, *verlobbent*, *een Mabometist* ware geworden. Dat Alk. te deezer plaats *vernoiert* uitlegt *beklagelijk*, is in den blinde geschermd. De woorden *bets een vernoiert quaet*, beteken naderkkelijk; *bet is* (of *by is*) *een verlobbende*

Boos-

760 Van Crippe Gzabe Hughe ghebaren/
Een Kerstijn quaet al onbersten.
Men mochte merken wel an dien/
Dat hi den Heidinen waeg hout/
En hi bloukede met ghekwout

765 Hem/ de gaf alsulken raet;
En seide/ hetz een vernotiert quaet/
Hi hebet met Heidman ghesproken;
Sijn raet ez nutteliken te broken;
Laet ons in dit gheberchte riden/

770 So moghe wi coenlic op hem striden.
Daer ez tsoordeel ons alte male.
Alwe/ hi des Gzaben tale/

Dozt

Booswigt. want quaet ziet hier op den Persoon, niet op de Zaak. zie de Aantek. VII. 59. Zo spreekt een verwonnen Booswicht, zyne misdaaden belydende, Rom. van Limborg B. II. f. 18 d.

*Altos foe bebbic tote nu
Coene gbeweest in mordaet,
Ende emmer gbeweest een quaet.*

dees met zyne Makkers worden te vooren genoemd *quadien*:

f. 17 b. *En seide: Soucti dit, quadien?*
dat is gemeener. Maerlant XI. 70. f. 111 c.

*Want men vint altoos van dien
Orscalke, die met quaetheit omme gaen:
Tusschen Antypater en Yrchaen
So waren quadien die quat spraken.*

By den ongenoemden Klerk p. 70. worden de woorden *quadien* en *moordenaaren* verwisseld. In 't Schaakspel vind ik f. 19 b. en 20 a. de Latijnsche woorden *Peccator* en *Impius*; vertaald door *quadien*. en 't Vrouwlyke *quaderse*, in Limborg I. f. 13 a.

*Onsen sone verliesen wi,
En al bi derre quaderse.*

dat is, door dit ondeugende vrouwmensch.

Dd 5

*. 773

FLO-
BENS de
Derde.

Wozt de nutte raet ontfelt /
Om dat God onse doxperheit /
775 Die lui int Hellighe laut daer tyeven /
Wzeken wilbe op onse leben.

Chere rede hem alte gader
Den raet te boene / de de verrader
Herstinett riet te verliese.

780 Dus was dat heer trocht te riese.
Want doe si op de Heidine quammen
Vanden berghe / was alte samen
De zonne recht in haer ogghen.

Die hitte ne conden si ghebogghen :
785 En dat ghescot bloech alse regghen.
Dus was hem dabonture tegghen /

Den

†. 773 nutte) zo staat in *M* en in *B*. maar in *M* *onnutte*: om het welke te verklaren *Alk.* eenen onnutten arbeid besteed heeft. 't Is de onkunde van den eenen die *C* gedubbeld heeft voor de Eerste Uitgaave; en niet wist dat de punten ... gesteld onder *on* betekenden, dat die twee letters niet moesten gelezen worden.

†. 774 Om dat God onse doxperheit) zie hier achter.

†. 785 dat ghescot bloech alse regghen) de *Andd.* die al veel, maar hier ongemeen, overeenkomen, hebben *stof*, in plaats van *ghescot*. De *regen* wordt wel eens geleeken by *stof*; als blijkt uit *stofregen*: maar *stof* noit by *regen*. Integendeel worden *pylen* of *ghescot* (zie boven by †. 621) dikwils geleeken by *regen* en *bagel*. Hiervan een *bagelbuy van scbichten*. Genoegzaam dit zelfde vaars van onzen Dichter vind ik in 't Hoogd. by W. von Gravenberg f. 110 d.

Daz gescht sam der rein gie.

Melis ontleent ook somtijds de gelykenis van een' zwerm byen: zie IX. 376. en 998.

†. 789 hadde gheraden) kwaalijk in de *Andd.* *ghedaen badde*.

†. 790 Itet sine hantere int bal) *Seb.* en na hem *Alk.* ver-
klaa-

- Den onsen / en hem moeste messien.
 De Graaf van Cripfen de ginc blien /
 De dit hadde gheraden al /
 790 En liet sine baniere int dal /
 Pattie Heidine merken zouden /
 En hem oec te meer verbouden.
 Kerstineit ghinc onder daer.
 Het ne nam mozt scade so swaer
 795 Daer te boren in menighen daghen /
 Sider dat met sinen maghen
 Godebaert van Bollioen tlant wan.
 Die Bisscop van Akerz een goet man /
 Doerde ons Heren cruse tier stont /
 800 Die mozt swaerlike ghelwont /

FLO-
 RENS de
 Dende.

En

klaaren dit, *liet syne vane dalen*. De laatste voegt 'er achter, *vallen*. Beter waar geweest liggen. Melis hadt reeds gezeid, dat de Graaf *ginc vlien*. Nu zegt hy, dat hy *zyne banere liet liggen op den grond*: want dat is, *int dal*. Walewein f. 35 d.

Doe gbincki metten swarden bouwen

Up Waleweins belm van stale;

Die stene vielen inden dale.

zie de Aantek. IX. 1056. Sanutus zegt: *Comes Tripolitanus, proditor exercitus, depositis armis, fugit ad castrum Saphet*. Doch wy zullen die Vlucht nader onderzoeken by ¶. 881.

¶. 798 *Die Bisscop*) dit alles verhaalt ook Sanutus; die uitdrukkelijk zegt, dat de Koning, met den Kruisstandaard in de hand, gevangen werd. Toen Saladijn voor Askalon lag, beloofde hy, indien Guido uitwerkte dat de Stad zich by verdrag overgaf, dat hy hem op vrye voeten zoude stellen. En hy hieldt zijn woord: doch by het ontslag moest de Koning zich verbinden, *noit weder de Wapenen tegen Saladijn te zullen opvatten; en zich erkennen voor des zelfs Slaaf, Mameluk en Vrygemaakten*. Zo verhaalt het Bohadinus cap. 51. en hy voegt 'er by, dat die Meineedige aanstonds zijn woord brak; begeevende zich naar Tyrus, om daar, als Koning, het bevel weder te voeren: doch vruchteloos. De Tyriers hadden nu dap-

FLO.
ENS de
Derde.

Eñ gäst enen anderen tier tijt /
Diet hoert gaf den Coninc Wijt.
Maer de wijch wozt staende eñ zwaer /
Entie Coninc wozt ghebanghen daer /
805 Eñ thiruse ons Heren mede
Was gheboert in bzeemder stede.
Selden wozt in enen nijspele
Dit ghestoet bloets also vele.

Want

dapperer beschermmer gevonden in den jongen Markgraaf van Montferrat, die ook de Stad ongemeen verdedigd en behouden heeft. Die Turksche Schryver zelf noemt hem daar, *een groot Man, uitmuntende in raad en in daad, en den yverigsten voorstander van zynen Godsdiensl.* Abulfeda cap. 27. misprees, sedert, die goedheid van Saladijn, ten opzichte van eenen Heer van Hobeilla of Giobeil, die mede in den Slag van Tiberias was gevangen geworden, als eene zaak van schandelyke gevolgen. En daarop verhaald hebbende de komst des Markgraafs te Tyrus, gaat hy aldus voort: „ Dit geval, als „ mede het ontslaan der Franken, welker Steden zich by ver- „ drag aan Saladijn hadden overgegeven, en dien hy zelf „ Vrygeleide naar Tyrus bezorgd hadt, is de voornaamste „ bron geweest van het onheil, dat de Franken, na 't be- „ magtigen van Ptolemais [12 July 1191] het hoofd weder „ opstaken.“ Hadt dees Schryver, een geboren Prins van Hamata, en die zelf, in 't jaar 1320, tot de waardigheid van Sultan verheven is, in de plaats van Saladijn geweest, hy zou, zo 't schijnt, anders met zyne gevangenen omgesprongen hebben. Doch 't scheelt veel ofmen de zaaken van voren, of van achteren, beschouwt.

†. 808 Dit) staat niet in de Andd. en was hier, na Selden, ook niet noodig. Ik heb 't echter niet willen verwerpen. Melis sprak niet, gelijk wy nu spreken. Meerhout begroot het getal der gesneuvelde Christenen op *zestig duizend*. Genoeg is dat Abulfeda zegt, zonder bepaling, dat de Franken, sedert zy eerst in Syrien vielen, noit zo zwaar een verlies geleden hadden. En de Tempelier, uit dien slag ontvlucht, schreef, *omni multitudine nostrâ interfectâ*. Uit welk onbepaald

- Want albe macht van over mere
 810 Bleeft verslegghen inde woere/
 Of ghebanghen / herbe sciere.
 Tempeliers en Hospitaliere /
 En alle de bloeme banden lande /
 Ghinc onder de Heibine hande :
 815 En dit deden onse grote zonden.
 Want noit en wilde van eersten stande

FLO.
 RENS de
 Dede.

God

paald getal, de Abt Vertot, in zijn Hist. de l'Ordre de S. Jean, evenwel geteld heeft, dat 'er Dertig duizend doodbleeven. zie zijn Uittreksel uit dien Brief T. I. p. 214. en den Brief zelven onder de Proeven p. 603-604.

†. 815 En dit deden onse grote zonden) dit en de negen volgende regels kunnen dienen tot eene nadere verklaring van 't woord *dorperheid*, boven †. 774. De hand was niet oprecht, die dit vaars eerst veranderde, gelijk 't nu in de Andd. geleezen wordt,

Ende deden an onse grote zonden.

Dit is een verfoeylyke verandering in de woorden van eenen oprechten Schryver. Deeze soort van Pelgrims, die, in het H. Land doodblyvende, volgens de vroegere Predicaden van S. Bernard, met koussen en schoenen ten hemel voeren, waren thans omtrent even vroom, als der zelve naarvolgers, ruim zestig jaaren later, geweest zijn in den Tugt, waarvan de H. Koning, Lodewijk IX, het hoofd was. Men vindt 'er een korte schets van by Joinville, die 'er tegenwoordig geweest is. Want, verhaald hebbende, hoe de Prinssen en Grooten, zich aanstonds ziende in het bezit van 't veroverde Damiate; en zich aldaar onderling op het prachtigste onthaa-lende; en dus hun geld en middelen verkwift hebbende, straks het gemeen beroofden en plonderden: zo gaat hy aldus voort, opdat gy hem, in zijn eigen taale, moogt hooren, chap. 22.
Il n'y avoit femme ni fille qui ne fust violée et mise a bonte. Les bourdeaux estoient espendus par tout le camp, en sorte que le Roi mesmes trouva plusieurs bourdeaux que ses gens tenoient a l'entour de son pavillon, a un jet de pierre; et de ce adverti, le Roi donna congé a plusieurs de ses Officiers. Et tant d'au-

FLO-
RENS de
Derde.

- God dat kant den Kerstija laten /
 De met hoerre grotter ommaten
 Daer lebeden en onsuberlike;
 820 En des was daer sekerlike
 So vele onder de Clergie /
 En onder de werelt partie /
 Dat God of wiesch de obermoede
 Albug met Kerstinen bloede.
 825 Salabijn met ziere partien
 Dreiden / neven Cabarien /

Den

*d'autres maus estoient commis et perpetrés au camp, qu'il se-
 roit chose de grand' borreur qui les voudroit racompter. Ainsi
 donques tout le monde estoit mal vivant: mais NOUS EN ENDU-
 RASMES LA PEINE, comme sera dit ci apres.*

†. 818 met hoerre grotter ommaten) de Andd.
 — met boverden en met ommaten.

†. 826 neven Cabarien) Sanutus: *Saladinus manubias ad
 pontem Tyberiadis dividi jubet, et meliora in Damascum de-
 ferri.*

†. 831 (Templiers en Hospitaliere) in *Tempralen*. Wou-
 ter de Klerk meende misschien *Templaren*. Maar Melis schreef
 hier, buiten twijffel, gelijk hy gedaan hadt †. 812. en dat was,
 geloof ik, *Templiere*, als †. 715. De Hospitaliers zijn de Rid-
 ders van S. Jan, noch alom beroemd onder den naam van Rid-
 ders van Malta. De Templiers, of Ridders van den Tempel
 zijn, in 't begin der Veertiende Eeuwe, uitgerooid door Phi-
 lips den Schoonen, Koning van Vrankrijk, niet zonder ken-
 nisse van Paus Clemens V: zomen geloofde, om der zelve
 onnoemelyke en meer dan Koninglyke schatten; zomen voor-
 gaf, om der zelve onbeschryvelyke en meer dan Heidensche
 godloosheden. Het laatste kan waar zijn, maar 't eerste ge-
 loof ik. Twee staaltjes van hunne alleronbeschaamste geld-
 gierigheid kanmen leezen by Joinville ch. 50 en 52. daar hy
 verhaalt, niet slechts 't geen hy gezien en bygewoond, maar
 waarin hy zelf de hoofdrollen gespeeld hadt.

†. 833

- Den roof/ de groot was en rife.
 Dat beste dede hi ghemeenlike
 Doeren te Damassche tien stonden.
 830 Alle de daer waren bonden/
 Tempeliers en Hospitaliere/
 Oedi voer hem bzenghen sciere/
 En dedem allen thobet of slaen/
 En Wijs de Coninc ileef ghevaen.
 835 Doe was voer Saladine te hant
 Ghebzoecht de Prince Famant /

FLO-
RENS de
Derda.

En

†. 833 (En dedem allen thobet of slaen) van dit ombren-
 gen deezer Geestelyken meldt Sanutus niets. Maar Bohadinus
 zegt het bescheidenlyk: *De Meesters der Hospitalieren en Tem-
 plieren verwees de Sultan ter dood, en zy zijn allen, tot één'
 toe, verdelgd geworden.* En nochtans is de Meester der Hof-
 pitalieren ontvlucht; doch, twee of drie dagen daarna aan
 zyne wonden overleeden. De Ispahanner zegt even duidelyk,
 dat de Meester der Hospitalieren gevangen, maar die der Tem-
 plieren door de vlucht ontkomen was, recht verkeerdt. Zelfs
 is de Meester der Tempeliers door Saladijn gespaard. Maar
 dat Saladijn alle die ongelukkigen voor zich deedt brengen,
 omze te zien *ontboofden*, denk ik niet, schoon ook anderen
 het uitdrukkelyk getuigen. *Nederabelen* zou mogelyk 't rechte
 woord geweest zijn. De ontvluchte Tempelier schreef, dat
 'er, zo hy in waarheid geloofde, op ééne dag, 230 onthoofd
 waaren. Doch hy kon het niet anders hebben, dan by ge-
 ruchte.

†. 836 de Prince Famant) en wat verder †. 857. *mijn
 Here Famant.* Ik zal my met dien naam niet ophouden. Zijn
 eigen naam was *Rainaldus*. Seb. tekende hier aan: *Siet van
 RAINALDO de Monreal Nauclerum.* Alk. die geen kennis aan
 die Naamen hadt, en evenwel wat wilde zeggen, ontleende
 van Seb. alleen het eerste en laatste woord, *Siet Nauclerum.*
 Sanutus noemt hem *RAIMUNDUS* (zo was de Voorzaat van
RAINALDUS geheeten geweest) *nobilis Princeps Montis Rega-
 lis et Petraccensis.* En voegt 'er by, dat die Prins zestien ja-
 ren by de Turken gevangen geweest was. Waaruit blijkt, dat het

FLO-
RENS de
Derde.

- Een edel ridder en een waert:
 Beter ridder gozde nie zwaert:
 Wijs van rade / rein van zeden /
 840 En van groter barmhertigheden /
 Onser Kerstine rechter hant /
 En den Curken een swaer blant /
 Die vele hadde der werelt eren /
 Nochtan haetti de werelt sere.
 845 Ene dinc allene sonder mere
 Mes prijdbemen an hem wel sere:
 Al gafmen den Curken brede /
 Hine heltz altooz in ghyenen steden.
 Om dit hadden Saladijn leet /
 850 En was hem utermaten wreet.

En

het de zelfde persoon is, dien Will. Tyrius doorgaands noemt, RAINALDUS de Castellione, *Princeps Antiochia*: van wiens gevangenis hy 't begin verhaak L. XVIII. c. 28. en 't einde XXI. 11. daar hy zegt: *Dominus RAINALDUS de Castellione, qui Domino Raimundo Principi Antiocheno in eodem Principatu successerat, uxorem ejus, Constantiam nomine, ducens, post multos annos captivitatis suae, quam apud Halapiam duram nimis passus fuerat, — libertati restitutus.* En verder XXII. 28. verhaalt hy, dat Saladijn de Stad *Petra Deserti* belegerde; en RAINALDUS de Castellione *regionis illius tanquam haereditatis Uxoriam curam gerebat.* Wederom de zelfde, die by Bohadinus heet *Princeps ARNALDUS Carachae Dominus.* Welk *Caracha* het zelfde is met *Petra Deserti*, de sterkste plaats van het tweede Arabia, *Petraa* of *Petracensis* genoemd. Zie A. Schultens in *Indice Geogr.* daarge ook vinden kunt, dat *Arnaldus* slechts een verschillende uitspraak is van *Rainaldus*. Van des zelfs gevangenis zegt Bohadinus p. 46. *Francorum tum praefectum agebat Princeps ARNALDUS, qui redemptus fuerat Halebi, ubi in vinculis detinebatur inde a tempore Noureddini.* Halebum, Halapia, is *Aleppo*.

† 845. (Ene dinc allene) zie hier achter.

† 851. (En almen dien borchte togghen) de *Andd. En als-*

- En als men dien brochte toghen /
 Warp hi hem aldaer boer ogghen
 Sine loofheit en zine misdade /
 En hoe hi bi hem menighen scade
 855 Dicke wile hadde ontsaen /
 En hime nu hadde ghebaen.
 Mijn here Hamant en keerde nie /
 Om al sijn bezeghen / sinen blie /
 Want hi der doot cleine achte /
 860 En wiste wel in sijn ghedachte /
 Dat hem nakede te lone
 Van Gode de hemelsche crone:
 En hi was onthobet mede
 Doer Saladijn daer ter stede.

865 **Do**

als men hem dien — 't welk op één uitkomt; midsmen gedachtig zy, dat *hem* zeer dikwils verflonden wordt door het voorgaande *men*. Alk. verklaart *brochte togben*; door *voor hem bragt*. Dit is klaar uit den saamenhang. Maar hadt hy geweten, wat *togben* zy, hy zou het, volgens zyne kwaade gewoonte, verdeeld hebben, *t' ogghen*. Want *te oogen* brengen, is van de zelfde natuur als *te monde slaan*; *ter ooren komen*, *ter berten* neemen.

†. 858 (*sinen blie*) de Andd. en ik denk, beter, *sine blie*. Onze Uitleggers neemen *blie* voor *blijd gelaat*. Doch in die algemeene nederlaag der Christenen, kwam een *blijd gelaat* weinig te pas: maar wel een gestadig, een onveranderlijk wezen, houding of gebaar; het allerzekerste bewijs van een standvastig en onbeweegelijk gemoed; het welk noch in voorspoed rijft, noch in tegenspoed daalt, maar zich altoos in *balans* weet te houden. Wy zullen op B. IX. zien, dat *blye*, *blyde*, ook een *balans* betekende.

†. 862 (*de hemelsche crone*) anders sprak Bohadinus p. 71. *ita orco precipitatur spiritus*, &c. Maar hierin kwamen toen Christenen en Turken overeen, datze van weerzyde dien oorlog noemden, eenen *beiligen oorlog*.

E e

†. 865

FLO-
RENS de
Derde.

- 865 Doe gaf haer op Iherusalem/
Ascalon/ en mede Betlem/
En al meest dat Conincrike/
Steden en boeghe sekerlike.
Saladijn hadde deen lof/
870 Dien alre meesten oec daer of/
Dat hi niemant liet verstaen/
Die Kerstijn was/ hine lieten baren/
Op dat hi niet en wilde bliuen/
Ende hem in cense doen beschriuen:

875 En

†. 865 Iherusalem/ Ascalon) na de overwinning van Saladijn, 4 July 1187, bemagtigde hy *Ptolemais* den 10 der zelfde maand; den 27, het sterke slot *Tebnum* of *Tebnan*; den 29, *Sidon*; den 7 Augustus, *Berytus*, daar hy zich eenigen tijd ophieldt. Den 3 September belegerde hy *Askalon*, dat zich na twee of drie dagen, by verdrag, opgaf. En nu meester zijnde van alle sterke plaatsen rondom *Jerusalem*, besloot hy eindelijk het beleg te slaan voor die *Heilige Stad* (zo noemden haar ook de Turken) op den 21 September; en werd 'er, mede by verdrag, meester van, op den 3 October, en bleef daar tot het einde dier maand: waarna hy voor *Tyrus* het hoofd stiet.

†. 871 (Dat hi niemant liet verstaen) de zelfde woorden in het Duitsch, die Sanutus L. III. P. IX. c. 5. in 't Latijn gebruikte, *nullum gravari sinebat*. Dit weinige behelst eene uitmuntende lofspraak van Saladijn, omdatze komt van de zyde der Christenen. Hy was rechtvaardig, getrouw, goedertieren: als hy zelf iet lofsijks deedt, of van anderen hoorde verhaalen, perste het genoeg hem dikwils de traanen uit de oogen. Noit, zegt Sanutus, schondt hy zyn' Eed; en paauwlijks weigerde hy iets dat hem gevraagd werd. Maar Bohadinus, die hem van naby kende, zegt duidelyk genoeg, dat hy ooit weigerde; zelfs niet aan de alleronbeschaamdste vraaggers. 't Is dan ook geen wonder, dat hy zeer dikwils zonder geld was, en, na zijn dood, in zijn schatkist niet meer dan één gouden en 47 zilveren stukken gelds gevonden zijn; gelijk beiden, Bohadinus en Abulfeda, getuigen.

†. 872

- 875 En de hem oec so taillen liet /
 Dien en wulde hi onterben niet.
 Txxxvij iaer hadde theleghe lant
 Ghestaen inder Kerstine hant /
 Sint dat die goede heilighe man
 880 Godebaert en sijn gheselschap man.
 Die Gzabe van Crippe / diet berriet /
 Ontginc der wazake ons Heren niet.
 Men hantten doot ter moezghen stont /
 Als hi was slafen gaen ghesont :

FLO-
 RENS de
 Deide.

885 En

†. 872 Die —) dit vaars ontbreekt in *A*. Ik heb het overgenomen uit *H*. In *B* vind ik *liet hem voor lieten*: dat het zelfde is.

†. 875 *so taillen liet*) Seb. twijffelde of *taelien*, gelijk in de Anderen staat, betekene *schatten*, of *besnyden*. Maar gelijk dit laatste hier geenszins te pas komt; zo is klaar, dat *so taillen*, niet anders is dan 't even voorgaande, in *cenje beschri-ven*. Alk. begreep het beter. By Joinville ch. 93. p. 305. geeft Koning Lodewijk aan zyn' Erfgenaam, onder andere goede lessen, ook deeze: *Ne mets pas sur ton peuple trop grans tailles et subsides*. Brief van Florens II. Charterb. p. 75. *quod dicti homines — nullas talias, tributa, sive exactiones nobis conferent*.

†. 876 *onterben niet*) dat is niet, gelijk Alk. wilde, *sijn land niet weygeren*. Maar het is, niemand het zyne ontneemen: niemand uit zijn *erf* of goed stooten. Walew. f. 9 a.

Men sal mijn Some ontherven,

En mine kinder moeten derven. Mijns —

Zo ook in 't Fransch, *desberiter*. Joinville ch. 6. *a l'occasion de quoi delibererent de prendre vengeance de lui, et de le desheriter*. 't Welk op den kant verklaard wordt, *lui faire perdre son pays*. gelijk ch. 34. *lui oster ou ravir son estat*. Integendeel boven l. 1224. *Si willen alle mit hem sterven,*

Of hem daer aen Vlaendren erve.

dat is, in 't bezit van Vlaanderen stellen.

†. 881 *diet berriet*) zie hier achter.

E c 2

†. 886

FLO-
RENS de
Deide.

- 885 Eñ algmen naect besach ter steden/
So bantinen tusschen de bene besneden
Al versch/ na de Heibiusche wet:
Dies mochtment weten te bet/
Dat hi hem hadde vernoiert/
890 De dese moert hadde ghevisiert.

In

†. 886 besneden Al versch) Sanutus: *et circumcisionis in eo inventa sunt stigmata, quam recenter susceperat.* Br. Steven van Cyprus, Geneal. ch. 17. *il fut trouvé mort en son lit, estant circoncis.* Doch die alle de Schryvers, welken dit zelfde getuigd hebben, wilde bybrengen om zulks te bevestigen, zou een' langduurigen en zeer ongelukkigen arbeid onderneemen. Want het is, ten opzigte van den geenen, die deeze vertelling eerst heeft uitgevonden, eene verfoeilijke lastering. De allernaaste Tijdgenoot was Bohadinus, en die zegt, volgens zyn' Vertaaler p. 70. *Comes quidem Tripolitani, fuga Tripolim perlatus, pleuritide divinitus immissa periiit.* Daar de woorden, *divinitus immissa*, aanmerkelijk zijn, en vergeleeken moeten worden (onder anderen) met de Kanttekening op de Hist. de l'Ordre de Malte L. II. ch. r. daar 's Graaven dood genoemd wordt eene *mort miraculeuse*. Zodat Turken en Christenen beiden een wonderwerk stelden in de dood van Tripoli; omdatze beiden even bygeloovig waaren. Want de Turken hielden Tripoli voor hunnen ontzaglijksten vyand. Maar de laater Christenen voor hunnen verraader, en vriend der Turken. Abulfeda, die geboren is in 1273, en overleeden in 1333, en dus, voor een goed gedeelte zijns levens, tijdgenoot van onzen Dichter, zeide, volgens den zelfden Vertaaler, c. 27. p. 40. *Comes elapsus est, Tripolimque delatus, ubi post exiguum temporis spatium furore absumtus est.* Het is dan zeker, dat de Graaf, te Tripoli aangekomen, terstond ziek geworden, en kort daarna overleeden is. Doch zyne onschuld by †. 881 (hier achter) in 't breede aangetoond zijnde, is ook de valsheid van die *besnydenis* volkomen bewezen.

†. 894 Doe cruugde hem) Alk. verklaart dit, *Namen 't kruys op, wierden kruys ridders.* Eigelijk is 't, *namen het kruis aan; ontvoongen het kruis.* aanstonds †. 900.

Tgbe-

Int laer Goodz 71 hondert ende achte
 En lxxx quam mare onzachte
 Vanden lande van ober mere.
 Doe cruusde hem met groten ghere
 895 Kenstet Dzeberic / en van Zwaben
 De Hertoghe / met vele Szaben /

FLO-
 RENS de
 Derde.

1188.

Flo-

Tgbemeente hebben tcruce ontsaen.

Want zy *ontvongen* het uit de handen der Bisschoppen of andere Geestelyken; de Koningen zo wel als 't Gemeen. Daniel, Hist. de Fr. T. II. p. 589. zegt, dat, by deeze gelegenheid, de Koningen van Vrankrijk en Engeland het ontvongen uit handen van den Aartsbisschop van Tyrus (den Historiefchryver, boven meermaalen gemeld) die in Vrankrijk gekomen was om deezen nieuwen togt te helpen bewerken. De Kruiffen zelfs waaren meerendeels van zyde, of met goud geweeven; en voorts van allerlei laken. Zy werden genaaid op de rechter schouder, achterwaarts. Op de kleur kwam het niet aan. Want Hovedenus (by du Cange Gloss. Lat. T. I. col. 1402. en by Daniel p. 590) verhaalt, dat de gemelde Koningen en de Graaf van Vlaanderen overeenkwamen, dat de Franschen *roode*, de Engelschen *witte*, de Vlamingen *groene* kruiffen zouden draagen, opdat elk de zynen te lichter mogte onderkennen. Wanneer Lodewijk IX, in 1244, doodelyk krank was, deedt hy een gelofte, dat hy, tot gezondheid hersteld wordende, zou trachten het H. Land van 't geweld der Ongeloovigen te verlossen: en eischte het kruis van den Bisschop van Parijs. zie Daniel III. p. 60. Maar de rampen van die dwaaze onderneemingen waaren noch zo leevendig in 't geheugen, dat hy, hersteld zijnde, weinig naarvolgers vondt. Hy bedacht hierom een middel, datmen verscheidelyk kan noemen. Le Gendre p. 414. heet het *artifice*; Daniel p. 64. *plaisanterie*. De gewoonte was, dat de Koningen, op zekere Feesten, aan hunne voornaamste Hovelingen Kappen uitdeelden, daar zy aanstonds gebruik van maakten. Hy hadt doen vervaardigen eene menigte van Kappen, fraayer dan naar gewoonte; deeldeze uit op eenen vroegen morgen, eer 't klaar dag was; en zy volgden den Koning ter Missè met hunne Kappen. Toen het dag was, zagen zy, de een op des anders

E e 3

Kap,

FLO-
RENS de
Derde.

- Florang de Grave van Holland /
 Otte Grave van Getrelant /
 En menich hoghe man sonder waen.
 900 Gheemeente hebben toruce ontfaen /
 En reden hem / ten naesten iare
 Te porrene met willigher scare.
 Oec so cruusde hem diez ghelike
 Philips / de Coninc van Franckrike /
 905 Die Coninc mede van Inghelant /
 Philips de Grave van Vlaendren lant /
 En menich Prince van bede den landen /
 Die sel waren den Goedz bianden.
 Ant laer / doe men screef lxxxix
 910 So porrede dat haer machtych.

1189.

Itex

Kap, een geborduurd kruis: en zy waaren allen gekruist eer zy 't wisten. Ondertusschen waaren zy 'er aan vast; en vermaakten zich, lagchende, met die aardige vindinge des Konings. En dus begon lagchende het geene gansche zeen van bloed en traanen gekost heeft. Want dees derde Togh, gelijk le Gendre zegt, *écboua avec plus de bonte et plus de malheur que jamais*. Van andere Kruistogten, tegen Christenen zelfs, zie by VI. 27.

†. 897 (Florang) die het kruis reeds ontvangen hadt in 't jaar 1184. zie boven †. 697. Doch tusschen de belofte en de uitvoering verlieden al dikwils veele jaaren. En bleef ook de laatste wel eens geheel achter. Naderhand is het bloote voorgoeven een middel geworden om de schatkisten van Pauzen en Koningen te vervullen. 't Schijnt ook der overweeginge waardig te zijn, of de Roovers uit Barbaryen minder recht hebben, om thans de Christenen te plonderen waar zy konnen, dan de Christenen toen hadden, om zich, door kracht van wapenen, meester te maaken van Landen, waarop zy, noch naar Goddelyke, noch naar menschelyke wetten, iets te eischen hadden.

†. 912 (Ten Arme sente Joris waert) zie hier achter.

†. 913

- Keyser Frederic sette sine vaert
 Ten Arme sente Joris waert /
 Om dat de zee albaer was inghe;
 En hem gheseyt was sonderlinghe
 915 Van enen clusenare te boren /
 Dat hi in watre soude versmoren:
 En voer met crachte Gziken duere /
 Dat menighen Gziet wozt te suere;
 En dwaanc den Keyser oec met stride /
 920 Was hi erre / was hi blide /
 Dat hi hem ghysele en helpe gaf.
 Dus quam hi des vloghen af /
 En verwinterde in Gziken daer.
 Ten naesten lentine daer naer

925 Doer

¶. 913 Om dat de zee albaer was inghe) de Bruyn noemt
 deeze doorvaart tusschen Asie en Europe, *beel eng*, doch zeer
 vermaakelijk; en bepaalt de breedte, tusschen de Oude Dar-
 danellen, op een halve mijl, en tusschen de Nieuwen, om-
 trent vier uren vandaar, op vijf vierden van eene mijl.

¶. 919 En dwaanc den Keyser) Isaacius Angelus. Hoe be-
 driegelijk, hoe trouwloos, dees Oosterfche Keizer met den
 Westerschen handelde, getuigen allen, die ons eene befschry-
 ving van deezen Togt hebben nagelaaten. Zie, onder anderen,
 Nicetas, die toen te Philippopolis het bevel voerde; met
 wiens verhaal dat van onzen Dichter niet kwaalijk overeen-
 komt. By Tageno p. 410. vindtmen een' Brief van de Ko-
 ninginne Sibylle, in welks slot zy Keizer Frederik smeekt, dat
 hy toch geen geloof gawe aan de Gezanten des Griekfchen Kei-
 zers: die onder schijn van vriendschap den ondergang der La-
 tijnsche Christenen zocht te bewerken. Maar Frederik dwong
 hem zo wel, dat hy genoodzaakt was, ten zynen koste, de
 vaartuigen te bezorgen, tot den overtocht noodig. Tageno:
*Gracus Imp. gratis navigium COACTUS misit, naves MD, gal-
 leas XXVII misit. Expediit. Asiat. p. 515. in transitu Galli-
 polis, vel inter Siston et Abidon navium sufficientiam exhibebit*
 (Isaacius) *ad transfretationem gloriosi Imperatoris (Fride-*

Ee 4

11

FLO-
RENS de
Derde.

925 Doer hi ober sente Foris arem /
Daer de onse waten ontfarem
Daggheden van bzaken en van spisen;
En om dat in alre wifen

Dit

rici) — Dit was eene der voorwaarden, waarop Frederik de vrede aan Isaacius toestondt.

927 van bzaken en van spisen) de Andd. korter, van *braken spisen*. 't welk de Uitleggers verklaarden, *gebrek van spisen*. Hoe dit aan kan gaan, zie ik niet. Liever zou ik 't genomen hebben voor *brakke spyzen*, in dien zin als men by Kiliaan vindt, *Brak goed*, voor goederen die door zeeewater bedorven zijn. Maar dan moest men, in 't overvaaren, noodzakelijk een zwaare storm belooopen, en zy lang op zee gesukkeld hebben. Doch hiervan niets. Zy kwamen voorspoedig over. Niet in twee reizen, en binnen den tijd van vier dagen, gelijk Nicetas verhaalt L. II. c. 6. maar in zeven dagen. Wy, zegt Tageno, *werden den Arm van S. Foris overgevoerd in zeven dagen, zonder éenen man te verliezen*. En zulks in drie reizen. Eerst de Hertog van Zwaben, op Goeden Vrydag 23 Maart. Vervolgens Dietpold Bisschop van Passau [Tageno was Deken van Passau] den 26: Laastelijk de Keizer, op Woensdag den 28 Maart. Doch dat zijn niet meer dan zes dagen. Want den 29 trokken zy gezaamenlijk voort. Men moet dan met A leezen, *van braken en van spisen*. En dit zal betekenen, *door gebrek van ruste en van goed voedsel*. Van *breeken*, *brak*, komt het Zelfstandige *brake*, *braak*; en hiervan weder het Werkwoord *Braaken*; by ons wel bekend in *nachtbraaken*, en *waaken en braaken*, welk laatste Kiliaan eerst vertaalt uit Festus, *fraxare*, en voorts, *frangere se vigiliis*. Dit was een allerzekerst gevolg van zulke onderneemingen. Gebrek aan voedsel hadden zy dikwils. Dit wordt van allen getuigd. Maar Sanutus geeft 'er hun zelfs de schuld van; omdat zy, in Turkyen gekomen, aanstonds gingen aan 't rooven en plonderen van levensmiddelen, die hun niet zouden ontbroken hebben, als zy die tot eenen redelyken prijs hadden willen betaalen. Het welk ik met het verhaal van Tageno niet kan overeenbrengen. Dees zegt, Dat zy, in Turkyen gekomen, beleefd en vriendelijk ontvangen, en van

le.

Die Heidine / hi nachte en hi daghe /
 930 Op donse laghen inder laghe.
 Doch quam hi doer ente zine;
 En den Soudaen van Iconine

FLO-
 RENS de
 Dede.

Der

leevensmiddelen voorzien zijn geworden. En vervolgens, Dat zy, komende op eene verlaaten plaats, veelerhande vee vonden, in grooten getale; doch dat zy 'er, hoe aangenaam hun dit zou geweest zijn, ja zelfs noodig, niets van namen, omdat het toekwam aan Turken, die zy toen noch meenden hunne vrienden te zijn. Met welk laatste de Exped. Asiatica p. 517. genoegzaam overeenstemt.

†. 932 Soudaen van Iconine) *Iconium*, de hoofstad van Lycaonien. Alk. tekende hier aan, nu *Cogni*. Maar het was reeds te dier tijd gebruikelijk, de eerste letter deezes naams achter te laten, en *Comium* te schryven; als blijkt uit de ondertaande Latijnsche vaarzen. 't Is even als *Spania* voor *Hispania*; *spitaal* voor *hospitaal*; om hier van geen Mans- of Vrouwen-naamen te spreken. A. Schultens in *Indice Geogr. ICONIUM, COUNIA*. Joinville, Chron. de S. Loys (1596) Ch. 20. *Le Soudan de Comue estoit tenu le plus puissant et riche Roi de toute la Payennie*. Daar *Comue* bedorven schijnt uit *Connie*. Tageno p. 414. geeft ook den rijkdom des Soudaans van zynen tijd te kennen, zeggende, dat de Pelgrims, in de vermeersterde Stad, noch by een vonden den bruidschat, dien hy zynen dochter hadt medegegeeven; be draagende, zo in goud als in zilver, meer dan honderdduizend Marken. Ook vielen hun daar in handen, volgens de Exped. Asiat. p. 524, 525. andere tienduizend Marken, die Saladijn derwaarts gezonden hadt, om nieuw krijgsvolk tegen de Christenen te werven. Doch meer dan goud of zilver was hun waardig de overvloed van Spyze en Drank, en allerlei ververschingen, die hen, na een langduurig, en meer dan eens uiterste, gebrek, niet weinig verkwikten. Petrus d'Ebulo, de *Moribus Siculis* L. III. †. 129.

*At, postquam CONII SPOLIIS SATURANTUR ET AURO,
 Castra movent; nec eis cura quietis erat.
 Prob dolor! ad flumen ponunt tentoria Tbarsis,
 Quo lacerat tumidas nans Fredericus aquas.*

E e 5

Suf-

FLO-
RENS de
Deide,

- Derwan hi in vele scriben /
 En berheerde inden tiden
 935 Vele sijns lants / en nacht zeghe
 Op de Heidine alle woeghe /
 Al waest dat hi sonder verlies
 Niet en quam te haben dies.
 In allen desen swaren arbeit
 940 Was hem bi ende ghereit
 Die Grabe Florans van Holland /
 Die in ologhen metter haant
 Betagghede dicken eren vele,
 Als si wel naer alte spele
 945 Tellen waenden hare pine /
 Entie Keyser / entie sine /

*Suspectas invenit aquas, qui raptus ab undis
 Exiit humanum, servit et ante Deum.*

Daar ook de woorden, *SUSPECTAS invenit aquas*, kunnen dienen tot bevestiging van 't zeggen van Melis, dat de Keizer het water schroomde, omdat een Kluizenaar hem voorfeld hadt *†. 916. Dat bi in watre soude versmoren.* Immers, dat zulks verhaald werd.

†. 936 alle woeghe) dat is, gelijk wy nu spreken, *allerwegen.* Zie het ook IV. 285. en IX. 1302.

†. 951 Salef) Seb. zegt hier, *Salepbium.* Alk. *Salefo*, of *Fiume del ferro*, eertijds *Calycadnus.* En sommigen meenen, dat al die naamen slechts eene zelfde rivier betekenen. zie Ortelius v. CALYCADNUS. *Salepb* heb ik ook ontmoet by Sanutus. Zo noemdenze ook, volgens Struvius op Godefridus Monachus, by Freherus T. I. p. 356, Arnoldus Lubec. Alb. Stadenfis, Jo. Bromtonus, Rog. Hovedenus: maar Rad. de Diceto, *Sapbeth*; het welk, gelijk ook *Serra*, als by Conradus Ursf. bedorven schijnt uit *Salepb.* Onder de nieuwe Fransche Schryvers, vind ik by den meergemelden S. D. B. daar veele naamen bedorven zijn, L. II. ch. 2. *Desaro ou Selesion.* Maar by Vertot, en anderen, is het de *Cydnus.* Struvius *ibid. Plerique Cydnum vocant, Armenia fluvium, Tarso*

Tiden t'Antiochen waert
 Te haerne hare rechte waert;
 Ghebel hem / dat si quamen sciere
 950 Ghebaren op éne cleine riviere /
 Die Salep hi namen hiet;
 En alsse de Krenser t'water siet
 Kopende / claer ende wit /
 Hi was bezweet en seer verhit /
 955 En wilde wasschen sine lede.
 Hi ontclede hem ter stebe /
 Alsoe de swimmen conde wel;
 En tiersten dat hi inden stroom wel /
 Droughene de stroom met ghetwout /
 960 En hi verbranc int water cout.

FLO-
RENS 60
Dende.

Waer
Tarso vicinum. Zy liep midden door de Stad. Zie Schultens
 Ind. Geogr. v. TARSUS, daar zy echter alleen met haaren A-
 rabischen naam, *Baradanus*, genoemd wordt, om derzelve
 ongemeene koude, unde *Alexandro Magno periculum*, *Fride-
 rico Abenobarbo exitium conflatum*. De redenen; waarom ik
 oordeele, dat noch de *Salep* of *Salepbium*, noch de *Cydus*,
 hier in aanmerking kunnen komen, maar alleen de *Calycadnus*;
 vindtge aanstonds hier onder.

†. 955 wasschen) in de Andd. dwaen.

†. 959 Droughene de stroom met ghetwout) de Andd.
 voegen 'er wech by:

Droechen die stroom wech met gbetwout.

Ik geloof dat Melis geschreeven heeft:

En tiersten dat bi inden stroom wil

Droegbene de wech met gbetwout.

de is die, te weeten *stroom*: welk woord zo schielijk niet be-
 hoefde herhaald te worden. Doch tot het zaakelyke. Keizer
 Frederik is niet *verdrongen*; maar hy is den 10 Juny 1190,
 in de Stad *Seleucien*, tegen den avond, schielijk overleeden.
 Onder alle de Tijdgenooten, weet ik geen eenen, die deeze
 gansche Reis bygewoond en beschreeven hebbe, dan TAG-
 NO; wiens getuigenis, daarom, van byzonder gewigt is. Zie
 hier

FLO-
RENS de
Derde.

Daer rouwe groot en zeriche
Om dreef al fierstinede.
Sijn gheswade was lut ghedaen/
En zijn lichaem ghesouten zaen.
965 Het was inder Hebdine beduanc;
Entie wech was starc en lanc/

Over

hier zijn eigene woorden: *Exercitus, qui noctu praecesserat, ea die, id est, IV Id. [lees, VI Id.] Junii, in campis Seleucia castra metatus est. Magna laetitia in campis Seleucia CONVENIMUS, jam enim omnia pericula EVASERAMUS, sed gaudium NOSTRUM in luctum maximum versum est. Nam IV Id. Junii, qui erat tunc dies Solis, circa vesperam, Seleucia subito Imperator obiit.* Dit Seleucie, onder veele Steden van den zelfden naam, lag aan de gemelde rivier *Calycadnus*. Die rivier was dan de *Cydnus*, of *Rivier van Tarjus*, niet. Zy was ook niet het water, *Salepb* of *Salepbium* geheeten. Dit noemde Tageno eerst, zeker groot en onwaadbaar water; en straks: *Descendentes igitur juxta praedictam aquam, SELEPHICA nomine, juxta lapideum pontem castra metati SUMUS.* Van daar waaren zy opgebroken den 6 Juny. Den 7 hadden zy een' zeer gevaarlyken togt, over een steil gebergte; terwijl veele zicke Bisschoppen en Heeren, niet zonder zorg, moesten gedraagen worden. Den 8 kwamen zy, met groote blijdschap, in de vlakke velden van *Seleucien*; in welke Stad de Keizer, op Zondag den 10 Juny, schielijk overleedt. En dit, zonder meldinge van eenig Water. Dit zou my haast doen gelooven, dat onze Mcerhout, die zeer kort over deeze Kruis-togten heen loopt, alleenlijk geschreeven hebbe: *Fredericus Imperator obiit. Corpus ejus exenteratum, &c.* en dat al wat daartusschen voorkomt, van eene vreemde hand zy. Vooreerst lees ik daar, dat de zwemmende Keizer door de kracht van 't water, niet alleen weggesleept, maar tegen een' steen, bedekt onder 't water, geslagen zou zijn. Ten anderen, dat de belegerde Turken in Accaron (*Ptolemais*) zulks eerder zouden geweeten hebben, dan de belegeraars zelfs, dien zy het spoutende van de wallen toeriepen. Maar hoe dit zy: *Bohadinus* c. 69. verhaalt, en het wordt c. 70. bevestigt in eenen Armenischen Brief; dat Frederik, in koud water zwemmende,

Ober bosch en ober roche /
Ermen quam tote Antioche /
Daer was hi met groter haben
 970 **I**n sinte Peters kerke bezaben.
De Gzabe Florans van Hollant /
Dier mede meneghen swaren pant

FLO-
 RENS de
 Derde.

Ghebo

mende, aanstonds ziek geworden, en kort daarna gestorven is. De eerste voegt 'er by, dat het gebeurd is in de *Rivier van Tarfus, naby de Stad*. Maar dan zoumen den zieken Keizer binnen *Tarfus*, niet naar *Seleucien*, gebragt hebben. En dewijl hy daar overleeden is, zal hem dat ongeluk zekerlijk in de naaste Rivier, den *Calycadnus*, bejegend zijn. Maar zeer bedenkelijk is, dat de Keizer, een man van 69 jaaren, na zo veel uitgestaan te hebben, noch even roekeloos zoude geweest zijn als Alexander de Grootte, die, op gelyke wyze, in het koude water van den *Cydnus*, eene gevaarlyke ziekte gehaald hadt; die hy nochtans, in den bloei zyner jaaren zijnde, nauwelijks te boven kwam. Zie ook Buchelius ad Bekam p. 59 (d). ENZ.

†. 961 —) tusschen dit en het voorgaande vaars vind ik in de Andd. twee regels meer:

*Die Roemsche Keiser recht in sijn bote
 Bleef aldus doet, sonder wero.*

Ik denk niet dat iemand zich beklagen zal, dat ikze niet overgenomen hebbe.

†. 963 (ghetwade) ingewand. In de Andd. *gheweyde*.

†. 967 (Ober bosch en ober roche) zie hier achter.

†. 968 (Eermen quam) *Wy kwamen*, zegt Tageno, den 19 Juny voor de poort van S. Simeon; en den 21 het leger behouden te Antiochien.

†. 972 (Dier) dat is, *die 'er*. In **B** vind ik *diere*. In **M** *dire*. Alleen by Alk. *di re*. En zulk een vuilnis vischte van Loon op, om de basterdtaal van Kakolijn te verklaren. zie hem aldaar †. 37.

†. 985

FLO-
RENS de
Derde.

- Gheboghet hadde in dese haert/
Doer Gode de ghecruct waert/
975 De levede niet langhe daer naer.
Hi starf t'Antiochen / en daer
Wort hi begraven op enen dach/
Niet verre van daer de Keyser lach;
Daer there an nam groten scade:
980 Want hi was stout en wijs van rade/
En van Kerstinen manieren.
Meer / dan te u can visieren/
Storven daer lube ghemene/
Grote heren / en daer toe clene;
985 Want si hadden hongher ghehat/
En aten hem daer alte zat.
Dies was theer seer ondaen.
Grave Florans / hebben wi verstaen/
Starf metten Keyser Diederike/
990 Int iaer ons Heren zekkerlike
Ej hondert en neghentich iaer.

1190.

Grave

†. 985 Want si hadden) deeze twee regels acht ik gansch verwerpelijk. Het schijnt een Pestziekte geweest te zijn. Kort, maar krachtig, zeide Tageno: *Antiochia Calamitas oppressit exercitum. Subito cadebant: nec erat qui sepeliret.* En zo eindigt hy zijn verhaal.

†. 988 Grave Florans) in de Exped. Asiat. p. 514. worde hy genoemd, de groote Graaf van Holland; *Dux igitur Meraniae, et magnus Comes Hollandiae, et Fridericus de Berguen cum trecentis electis militibus Philippopolim ab Imperatore mittuntur.* Godefridus Monachus p. 356. *Imperator consilio cum suis habito fere usque ad noctis medium, quos ad civitatem [Iconium] obtinendam praemitteret, decrevit Ducem Sueviae, filium videlicet suum, et Comitem Hollandiae, Florentium nomine, ad expugnationem civitatis mittere: ipse in castris insidias Turcorum sagaci animo operiens. Dux autem Sueviae cum sequacibus suis — invadens civitatem obtinuit.*

†. 996

- Gzabe van Holland was hi bozwaer
 Ertij saer met eren.
 Zijn wijf was/ als de ghersten keren/
 995 Van Scotlant Ade de Gzabinne;
 Die wan an haer/ als ict bekinne/
 Diedzike/ de hier boren staet/
 Dien dat Gzaesscap in hant gaet/
 Die bzoutwe Aleiden had van Cleven/
 1000 Als hier te boren staet bescreben:
 En enen anderen/ de Willam hiet/
 Die node van sinen vader sciet;
 Want hi den vader volghede naer
 In alle die pine/ in alle den baer/
 1005 Die hi hadde in domme baert
 Een Arme sente Goris waert/
 En hi was rWitiochen mede/
 Albaer hi starf/ in de stede:
 En doe hi hadde den vader verloren/
 1010 Heesten met hem bercoren

FLO-
 RENS de
 Dede:

De

†. 996 Die wan an haer) zo in Allen: doch kwaalijk.
 Voor die, lees *bi*: of, voor *baer*, lees *hem*. Een van beiden
 is noodzaakelijk. Doch Melis was, in dit stuk, veeltijds niet
 zeer opletende.

†. 997 Diedzike/ de hier boren staet) maar dees staat ner-
 gens hier vooren. Zie onze Aantek. boven by †. 707. Ook
 zijn hier de drie volgende regels in de Andd. uitgevallen, en,
 naar gewoonte, aangevuld met dit eene, 't welk alleen dient
 om te rymen:

Hi dede menigbe vrome daet.

†. 1008 Albaer hi starf) verstaar door *bi*, niet Willem;
 laaft genoemd: maar Willems Vader, in het volgende vaars
 gemeld. Doch zulke duisterheden komen hier meer voor.

†. 1014

FLO-
RENS de
Derde.

Des Keisers zone / boben vele Gzaben /
Hi / de Hertoghe waer van Zwaben /
Om sine grote bzmichede /
En boerden met hem tAkers mede.

1015 Maer de Hertoghe starf aldaer /

1191.

Als men screef xij iaer

En xj hondert int carnacioen.

Int selve ozloghe / int selve doen /

Starf oec tAkers boer de stede

1020 Philips de Gzave van Vlaendren mede

In Junius opden iersten dach.

Opden tienden diere na lach /

Opden dach sente Barnabas /

Keestinen dat Akers ghetwommen waer /

1025 Dat binaer / als wijt weten /

Chae iaer hadde ghesijn beseten /

Err

¶. 1014 boerden) dat is, voerde hem. Kwaalijk in **U** voerde. Beter in **B** voerde.

¶. 1022 Opden tienden diere na lach) dat is, den 11 Juny 1191, die de tiende is na den eersten der maand, en tevens **S. Barnabasdag**. Maar 11 Juny 1191 was **Dingsdag**: en Akers, of Ptolemaïs, is door de Franken bemagtigd, op **VRYDAG**, den 17 der laatste Sjumada, in 't jaar 587. gelijkmen leeft by Bohadinus cap. 112. en by Abulfeda cap. 33. dat is, volgens onze rekening, **VRYDAG**, 12 July 1191. De Stad was belegerd van de zee tot de zee, dat is, overal van de landzyde. Maar de belegeraars waeren wederom, van achteren belegerd door de Turken, daar Saladijn tegenwoordig was. Vandaar zagmen, op gemelden dag, allereerst de standdaarden en tekenen der Christenen op de muuren der Stad, tot de uiterste ontsteltenis van Saladijn. *EGO interim, zegt Bohadinus, Sultano aderam ad officia, multo afflictiori quam orba est genitrix, externata luctu, et calidas lacrymas profundens. &c.* Geen minder misbaar maakte Saladijn, toen de Markgraaf de Turkische vloot, voor Tyrus, vernielde.

¶. 1026

- Eer Philips en Richaerd te samen/
 Die twee Coninghe/ albaer quamen.
 Du Florens/ Soffien zone/
 1030 Antiochen starf/ als de gone
 De porrede van sinen lande/
 Om te wrekenen ons Heren scande/
 Bleeft Dideric/ sijn Zone/ Grave.
 Willem/ daer ic eer sprac abe/
 1035 Als sijn vader doot was bleven/
 En sijn Meester/ de hem ghegheven
 Wel gherne hadde vele haven/
 Dat was de Hertoghe van Swaben;
 So tijdde hi te lande waert/
 1040 Als de daer comen begaert/
 Daer hi gherne wezen soude/
 Onder sijnz selfz broeder behoude/

FLO-
 RENS de
 Derde.

DIEDE-
 RIK de
 Zevende.

En

†. 1026 ghesijn) dat is, *geweest*. In de *Andd. sijn*: dat my, elders, in die betekenis niet bekend is. *Walewein* f. 11 b. *Hadst geweten, dat bi beden Soude hebben ghezijn int crijt.*
 en f. 53 d. *Hi bevet inder bellens strec Langbe ghesijn: —*

Zeghelijn p. 31.

Ick waende dat gby goet badt ghesijn.

Fabelen van Esop. f. 5 b.

Daer blivet gberne een wortelkijn

Daer rijt en baetscap beeft ghesijn.

Ghesijn en *geweest* worden in de *MSS* van onzen Dichter meer dan eens verwisseld: te weeten, zo als het den Uitschryveren uit de penne viel.

†. 1042 *Onder sijnz selfz broeder behoude*) lees met de *Andd. boude*; dat is, gunst, vriendschap, bescherming. Zie de voorbeelden, hiertoe dienende, boven by †. 173. *Beboude*, in de betekenis, zo van *boude*, als van *bebout*, is my onbekend. Zie hier eenige voorbeelden van 't laatste, allen uit onzen Dichter. Vooreerst komt het voor in de bekende

F f

be-

DIEDE-
RIK de
Zeven-
de.

- Eñ is albus te lande comen /
Wel ontfanghen van hem somen.
1045 Vanden Gave Diederike
Was hi ontfanghen hooederlike.
Maer niet langhe stont de minne /
Diedric en verkeerde van zinne /
So datz Willam wozt gheware;
1050 Eñ hi nam te hant albare
Some / deez hem waren hout /
Eñ hi vlo in sijn behout
Coten Diefen van Drechtter lant /

Dicne

beteckenisse van *behoudenis*, of ontkoming uit een dreigend ge-
vaar, II. 1287.

*Die bliscap dreven menichfout
Van sijnre coemste, van sijn behout.*

Anders zegt hy *in sijn bebout*. Het welk wederom tweezins
te verstaan is; *in zijn eigen*, of *in eens anders* behoud. Die
in zijn eigen *beboud* is, is, als men zegt, *in bebouden haven*.
Straks hieronder *ƴ. 1052*.

Eñ bi vlo in sijn behout.

en IV. 1289.

Eer bi ware in sijn behout.

Maar die in eens anders *beboud* is, is, met één woord, een
gevangen man: III. 1160.

*De Coninc dede al te bant
De ghevangene in sijn behout.*

hy stelde de Krijgsgevangenen in beslooten plaatsen, om 'er
vervolgends mede te doen wat hy wilde. Voeg hierby uit
Ferguut f. 11 d.

*Haddi mi in sire behout,
Hi soude mi doen raetbraken.*

Men ziet licht, dat geene deezer betekenissen van *bebout* hier
ƴ. 1042. kan plaats hebben; en dat 'er dierhalve niets over-
schiët, dan met de *Andd.* te leezen, *boude*.

ƴ. 1051 *deez*) dat is *dies*, gelijk in de *Andd.* ook by *Alk.*
die het echter, omdat zulks zijn gewoonte was, hadt moeten
scheiden, *die 's*; als twee regels te vooren *dat 's*. Want ge-
lijk *dats* daar is *dat des*; zo is *dies* hier *die des*. Maar *dees* in
ƴ is *de des*. *ƴ. 1058*

- Diene omfinghen alte hant.
 1055 Wi haerre helpe / bi haren rade /
 Bede hi den Broeder dicke scade.
 Om dit te wreken / quam tier stonde
 Gzabime Aleid tote Egmonde /
 Den clooster ter grotter scade.
 1060 Oec waent men / dat bi haren rade
 Corloghe began entie plaghje.
 Soe lach van sinte Louwerens daghe
 Cote viij daghe na sinte Martins dach /
 Dat den closter wel sere verluachj.

DIEDERIK de Zeven-
de.

1065 A

†. 1058 Aleid) de Andd. *Alijt*; en zo mede †. 1072. 1081. enz. maar †. 1299 *Aleyden*. De naam, onverkort, is *Adelheid*; verkort, *Aleid*. Hiervan by ons *Alida*.

†. 1063 (Cote acht daghe na sinte Martins dach) Meerhout op 't jaar 1195. p. 481. eveneens: *a festo sancti Laurentii usque ad Octavam sancti Martini*. En dat is, volgens Alk. van 10 Augustus tot 12 November. Deezen laatsten dag, naamelijk *den twaalfden*, vind ik ook in de Vaderl. Historie p. 278. buiten twijffel door te groot vertrouwen op 't zeggen van Alk. Maar ik vind daar ook *November* vertaald *Wynmaand*. Dit is een verzinning, die wy lichter ontwyken konnen door de Maanden te schryven gelijk wyze noemen. Maar wat bedoelde Alk. met 12 November? Den Dag van S. Maarten? of de Octaaf van S. Maarten? 't Was beide mis. S. Maartens Dag is 11 November; en de Octaaf, of achtste dag van S. Maarten is 18 November. Zodat de Graavin Aleid, met haar leger, omtrent Egmond gebleeven is drie maanden en acht dagen, van 10 Aug. tot 18 Nov. Maar die tijd was te lang, naar 't oordeel van Scriverius. Hy giste, *ad Octavam S. Martyris sc. Laurentii*. Dat zou dan geweest zijn, van 10 tot 17 Aug. Doch dat was eene ongelukkige gissing. Daar volgt aanstonds by Meerhout, dat zy, niet slechts omtrent Egmond, maar tusschen beiden *elf dagen*, met al haar gevolg, in 't Klooster zelf huisgehouden heeft. Maar van 10 tot 17 Aug. zijn slechts *zeven*, of *acht dagen*.

†. 1064 (Dat den closter wel sere verluachj) dat is, drukte,
 Ff 2 be.

DIEDF-
RIK de
Zeven-
dc.

- 1065 *Altœs waes si den cloester swaer /
Eñ dzeghede sinte Aelbzechte daer
Dat sine soude bisiteren.
Ic wane / God siber wrakt dat deren.
Gzave Diedzic lach in Zelant /*
- 1070 *Eñ helt torloghe metter hant
Aeghen van Vlaendren Gzave Bouden.
Aleid pijnde hare / te houden
Aeghen den Swagher tozloghe mede
Met wael groter behendichebe ;*
- 1075 *Eñ maecte vzienscap alte hant
Mettien van Diedozp in Dzeislaant /*

Die

bezwaarde, lastig viel. Elders vind ik *verwegen* in dit Werk niet. Ferguut f. 18 c. van eenen schild:

*So wiene om den bals draget,
Lettel no vele bi bem verwaegt.*

Liever las ik daar *dreget* en *verweget*; omdat het Imperf. is *verwach*, in 't Meerv. *verwagen*; gelijk aldaar f. 31 b.

*Hi horte stappans in den rinc ;
Lettel bem sine wapine verwagen.*

Walewein f. 21 a.

*Sine berte was in groter pine,
Werwaert bi bem wilde bewinden,
Daer bi die joncfrouwe mochte vinden :
Dit was meest dat bem verwach.*

Vert. van Boëtius f. 57 c. *der weldigber delicates meinschen, dien een cleen meschief alte zeere verweecht.* Wat verder f. 60 b. vind ik *verwegen* in de betekenis van *zwaarder weegen*, *over-weegen*: zo *tragbic dy, oftu rekenen wils met Fortunen, eñ wegghen tgbeluc iegghen tongbeluc? Doetstu dat, ic seggbe dy voerwaer, dattu baer vele sculdich eñ tachter werdt, eñ dat dijn gbeluc verwegghen sal.*

v. 1065 *Altœs waes si den cloester swaer*) ik nam dit *altœs* eerst, bepaaldelijk, voor den tijd dien zy in de nabuurschap van 't Klooster gelegerd geweest was. Maar Meerhout voegt 'er uitdrukkelijk by: *et non tunc solum, sed toto dominatus sui*
tem-

- Die haer te boren waren onthout.
 Na dien routue menichj hout
 So quam Willem openbare
 1080 Mit sinen volke tote Almare.
 Aleit quam metten Kenemaren/
 En met Ridderen vanden haren.
 Daer began te hant een stzijt.
 Winkel en Niebozz ter selver tijt/
 1085 Die Willem waren onder niet/
 Weten / ende vochten niet.
 Doe dat andre Vriesen sagghen/
 Lieten si hem de Ridderz iagghen;

DIERDE-
 RIK de
 Zeven-
 de.

En

tempore claustrum Egmondense saepe et graviter oppressit. In A staat hier *Vriesen*, in de plaats van *Cloester*: 't welk een groote verzinning was in Wouter den Klerk; als blijkt uit de woorden van Meerhout.

†. 1066 (En bezeghede) Meerhout: *interminata est, quod S. Adelbertum visitare.* Maar daar volgt weer, *et elato corde posuit in coelum os suum minus opere profecuta*: zo leestmen by Matthæus. maar by Sweertius, *minas operum profecuta est*: met een * voor 't woord *minas*. Uit vergelyking is klaar, datmen moet leezen, *minas opere profecuta*, haar bedreigingen metterdaad volbrengende. En zo vind ik nu ook by Scriverius. Want haar bezoek duurde Elf volle dagen, enz. Meerhout, die toen leefde, en Monik te Egmond was, scheen te stellen, dat God dit bestaan noch eens straffen zoude: onze Dichter, dat het gestraft is; ziende waarfchynelyk op het gebeurde na de dood van haar' Gemaal, Diederik VII.

†. 1077 (waren onthout) hierop volgt by Meerhout, dat Bisshop Boudewijn te Egmond by de Gravinne kwam, om vrede te maaken; doch geen gehoor krygende weder vertrok omtrent S. Michiel, 29 Sept.

†. 1088 (Lieten si hem de Ridderz iagghen) dat is zaakelyk, lieten zy zich door de Ridderz verjaagen.

DIEDE-
RIK de
Zeven-
de.

- En Willam die werde hem langhe
1090 Mit cleinre menechte in bedwanghe.
Maer doe hi sach / hoe dandre gbinghen
Diene al omme wilden heringhen /
So es hi metten sinen ghetweken /
En den vanden daer ontstreken.
1095 Die Vriesen waren hem vozt hout /
Om dat sine saghen so stout.

Grave

†. 1090 in bedwanghe) dat is, die hy noch *in bedwang* hadt; die hem getrouw waaren gebleeven: in tegenstellinge van die van Winkel en Niedorp, en anderen.

†. 1092 heringhen) in *A* kwaalijk *bringben*. en zo weder VII. 905. *bringbenje* voor *beringbenje*. Dat *beringen* beteke-
ne omringen of insluiten, behoeft naauwlijks gezeid te wor-
den. In de Andd. wederom staat kwaalijk †. 1091. *dat dander*
gbingen voor *boe d. g.* 't welk Alk. schijnt gelegenheid gegee-
ven te hebben, om, eer hy 't volgende vaars geleezen hadt,
gbingben te verklaren door *vlugten*, *dandre* zijn hier, niet de
Vriezen, maar de Kenemaaren: en *boe zy gbingben*, is, wat
gang zy namen, of hoe zy toeleiden om Willem in te sluiten
en hem den hertred in Vriesland af te snyden. Meerhout be-
schrijft dit gevecht alsof hy 't gezien hadt; waarom wy noo-
dig achten, zyne woorden hier, vertaald, in te voegen. zo
zegt hy p. 482. „ Willem eindelijk, in het open veld eenen
„ slag willende waagen, komt met eene oneindige menigte
„ van Vriezen te Alkmaar; dien de Ridders der Gravinne en
„ de Kenemaaren tegentrekken en 't hoofd bieden. De Vrie-
„ zen, vreezende van achteren bezet te zullen worden; en
„ omdat de aanvoerers en oudsten der Vriezen van Winkel
„ en Niedorp, welker vlucht voor geld gekocht was, hunne
„ benden aan de overzyde der vloed ophielden, wyken lang-
„ saam te rug naar de ondiepte der vloed als die vlooden;
„ somtijds houden zy stand, als die weder aan den man wil-
„ den. De Kenemaaren, zulks ziende, vallen, zonder de
„ Ridders te wachten, hun dapperlijk op 't lijf, en dryvenze
„ naar den anderen boord der vloed. Maar Willem hielt
„ stand in de ondiepte zelve, zich eenigen tijd weerende, en
„ waare

Gzabe Dibriken quam de mare
 Vanden zeghe van Alkemare:
 Diez was hi in hzolicheden.

DREDE-
 RIK de
 Zeven-
 de.

1100 En oec hadde hi doe berstreden
 Den Gzabe van Vlaendren tier stonden.
 Duz heerde hi woeder tote Egmonde;
 Daer Bisscop Bouden van Utrecht/
 Otte van Bentem sijn hzoeder echt/

1105 Die

„ waare ingeslooten geweest, zo hy zich niet tydig door de „ vlucht gered hadt“. Die dit vergelijkt met het Latijn by Matthæus, zal my mogelijk kwaalijk duiden, dat ik *progre-*
diebantur vertaale wyken te rug. Doch dat Latijnsche woord, *progredi*, kan daar niet bestaan, alzo zy te rug trokken van-
 waar zy gekomen waaren. Beter is dan, gelijk ik by Sweer-
 tius vind, *congredebantur*; als die zich vereenigden by 't
 wed, of de ondiepte, daar zy niet konden afgesneeden wor-
 den, maar vechten, of vluchten, zo zy zelfs wilden. of
 lees met Scriverius, *gradiebantur*. Het geen ik hier *vloed*
 noem is in 't Latijn *flumen*. Waarop Matthæus vraagt: *Quod*
illud flumen? an fossa proprie non flumen? Maar zo hy gelet
 hadt, dat Willem hier, over 't water, uit Vriesland te Alk-
 maar kwam; en dat, volgens dien zelfden Schryver, Meer-
 hout zeg ik, de Vriezen in 't jaar 1169 over de Reken of Re-
 kere te Alkmaar gekomen waaren: zo hadt hy die vraag kon-
 nen spaaren. wijl daaruit onwederspreekelijk blijkt, dat, het
 geen hier heet *flumen* en *vadum fluminis*, het zelfde is met
vadum Rekere. Deeze schildery van een gevecht, zelfs in
 het water, geeft ons een leevendig denkbeeld van den toe-
 stand des Lands in dien tijd, en in 't byzonder der Reken,
 die wy boven by §. 549. getoond hebben eene voornaame
 grenscheiding tusschen Holland en Vriesland te zijn geweest.

§. 1100 berstreden) Alk. verklaart dit, *overwonnen met den*
stryde. Natuurlyker waar geweest, *strydende verwonnen*.
 By Kiliaan vindtmen *overstryden* vertaald *vincere proelio*. Zo
 zeggenwe ook *verwinnen* en *overwinnen*.

§. 1103 Bisscop Bouden) wy zagen by §. 1077. uit Meer-
 F f 4 hout,

DIEDE-
RIK de
Zeven-
de.

- 1105 Diezic de Comproefft mede /
Haer drie Omen / quamen om vrede;
Eñ Ade / haer twier moeder /
Mede quam / als elken broeder
Te liddene met zwaren zinne
- 1110 Om pais ende om minne.
So langhe sprac men eñ dede /
Dat Willam in enen vrede
Te Haerlem toten broeder quam /
Te sinen bedde / eñ hi nam
- 1115 Van hem antwoorde / eñ hi gaf /
Eñ men stont des oploghen af:

Sobat

hout, dat dees Bisschop te vooren, in de maand September, al eens te Egmond geweest was, om zyne Neeven te bevredigen: doch vruchteloos. Nu kwam hy andermaal te Egmond, tot dat zelfde einde, verzeld van zyne twee Broeders, *Dominica præcedente Quadragesimam*. Dat was dan op den Zondag *Quinquagesima*, die de zevende Zondag voor Paasch is; en altijd valt in February, of in 't begin van Maart. Den dag nader, en met zekerheid, te bepaalen, acht ik niet doenlijk. Noch Meerhout, noch Melis bepaalen hier het jaar. Beide zeggenze dat Bisschop Boudewijn overleeden is in 1196. Melis verhaalt het voor, Meerhout na de dood des Bisschops, op 't jaar 1197, onder deeze inleidinge: *Sed ut ea, quæ vivente Balduino ad huc Episcopo gesta sunt, breviter replicemus: Idem Wilbelmus post obitum Patris, &c.* Nevens welke laatste woorden Scriverius aantekende, eerst 1194. voorts breeder: *Membrana Wilb. Proc. rejiciunt supra in an. MCXCIII.* Maar te vooren, na het jaar 1193 by Meerhout, tekende hy ook aan: *Wilb. Procurat. MCXCV: Wilbelmus, frater Theoderici Comitis, post obitum Patris, &c. quæ infra leguntur.* Daar niet alleen verschil in de aangehaalde woorden, maar ook in de jaaren is. Ik heb hier voornaamlijk het oog op die *Membrana Wilb. Procuratoris*, die hier blijkt geene anderen geweest te zijn, dan de reeds dikwils by my uit Scriverius aangehaalde MSS van Meerhout. Zie de Holland-
sche

Sodat Willam soude ontsaen
 Te Gerbliet inde tolne gaen
 Van hem ccc pont ten iare /

DIEDE-
 RIK de
 Zeven-
 de.

1120 En hi boort Man des hoeders ware
 Om t'haesscap van Oest Drieslant;
 En liete den hoeder inde hant
 Behouden / dat hi daer besate /
 Te sinen wille en tsiere hate.

1125 Dus was de dinc daer gheent.
 Willem is t'Oest Drieslant ghesent /
 Daer hi goetlike was ontsaen /
 En de Driesen huldene zaen.

Willem

sche Kronijk van Scriverius p. 159. daar gy Meerhout, ver-
 taald door Mr. Pieter Brugman, kunt leezen, onder 't op-
 schrift van *Oude Schriften van 't Klooster van Egmond*; zon-
 der naam. Daar ook de weinige kanttekeningen de zelfde
 zijn, die ik, onder meer anderen, vinde in 't Latijn op Meer-
 hout, door de eigen hand van Scriverius.

†. 1114 (Te sinen hebbe) men zou kunnen denken, dat Graaf
 Diederik ziek geweest was, indien Meerhout ons niet om-
 standiger bericht hadt. De Bisschop, in deeze byeenkomst te
 Egmond weder niet geslaagd hebbende, begaf zich naar Haar-
 lem daar Diederik was. Maar de Proost Diederik bleef dien
 nacht noch te Egmond, en kwam met Willem, die hem tot
 een mondsprek genoodigd hadt, wegens de verzoeninge
 overeen. Dit door de twee Ooms, den Bisschop en den
 Domproost, welker eerste Graaf Diederik, gelijk de tweede
 Willem gedaan hadt, daartoe deedt besluiten, tot volkomen-
 heid gebragt zijnde, kwam Willem te Haarlem, en, op eenen
 vroegen morgen, voor 't bed van zynen Broeder, daar, na
 een bescheiden saamenpraak, de vrede getroffen werdt.

†. 1118 (inde tolne gaen) ik beken rondborstig, dat ik die
 spreekwyze niet versta. Meerhout zeide eenvoudig, *de the-
 loneo*, uit den tol.

†. 1125 gheent. Willem is t'Oest Drieslant) al deeze woorden
 F f 5

DREDE-
RIK de
Zeven-
de.

- 1130 Willem woert gheswellich Szabe
Van Oest Drieslant / en stont strijds aen
Aeghen den broeder / en had in hant
Coter Laberen al de lant.
Een here sat den Driesen ane /
Dienmen hiet Henric de Crane /
1135 Die hadde gheweest den Driesen zwaer.
Willem voer metten Driesen daer /
En slechte hem / inden gront /
Sine veste in coeter stont /
En drebene uten lande.
1140 Alde scade en alle de scande /
Die hi den Driesen hadde ghedaen /
Wat hi op hem sonder of staen ;
En alle de Driesen nam Willem /
De hi beduonghen hadde / an hem.
1145 Ant iaer van Gods gheboznessen
Ej hondert neghentich en zesse
Starf Boudin / Bisscop van Utrecht /
Willems Oem en Diderics echt /
De Szabe van Hollant was.
1150 Si twee woerden ghecoren na dat :

1196.

Teen

den heb ik uit de Andd. ontleend , omdatze in *A* vergeeten waaren , doordien Wouter de Klerk , voor *gbeent* , schreef *gbesent* ; 't welk het Rijmwoord is van den volgenden regel.

†. 1134 *Henric de Crane*) Meerhout noemt hem *Heinricus Crus*.

†. 1144 *De hi beduonghen hadde*) *bi* , is hier niet *Willem* ; maar *Henrik de Kraam*. Voorts komt deeze schrijfwyze , *du* voor *dw* , ook elders in *A* voor.

†. 1152 *Dien gast de Keiser*) zie hier achter.

†. 1164 *Wie fore waer*) Seb. verklaarde dit aldus: *Tfi wiet wil* ,

- Teen was de Comproefst Dideric;
 Dien gast de Keiser Henric.
 Dideric's sone de verdanc/
 Want het an hem was belanc/
 1155 Dat dwerlike recht in de hant:
 Florans/ de Gzabe van Hollant/
 Die tote Antiochē seghet/
 Was sijn broeder/ als men ons seghet.
 Vander was de Proefft Arnout
 1160 Van Debenter; en dien was hout
 Otte/ de Gzabe van Selre lant:
 Maer Keiser Henric sette in hant
 Van Hollant Gzabe Dideric
 Dat Bisscopdoem: wie sore wike/
 1165 Dat den ghenen ghegheben si
 Dient de Paulwes ghebet al bzi.
 Dus voer Dideric en Arnout mede
 Coten Paus/ daer ic bede.
 Sine macht om d'Bisscopdoem.
 1170 Menich ologe en menich roem
 Hadder onderlinghe metter hant
 Die van Selre en van Hollant.

DIDER-
 RIK de
 Zevende.

Wt

wil, dient den Paus afdele te moeten wiken. Alk. verstondt noch Melis noch Seb. by hem is 't: *Wie 't soude wikken, overhaalen.* beklaagelijk! *sore*, dat hy, zo hy 't gekend hadt, volgens zijn gewoonte, moest gescheiden hebben, *so re*, is zo 'er (en niet *soude*) gelijk elders *sone*, somtijds zo *bem*, meest zo *en*. zo vindtmen *soos* en *soes*, voor zo *des*; en *soet*, voor zo *bet*. D. van Assenede f. 6 a. *so wat soet was*: dat is, *wat bet ook was.* even als hier, *wie 'er ook wyke.* Van *wie so*, *wat so*, *so wat so*, enz. sprakenwe I. 370.

*. 1171 *Hadder*) wy hebben dit I. 439. verklaard als een verkorting van *badden 'er*. Doch lees *badden*; het welk in A ve. anderd is in *badder* ter gelegenheid van de laatste greep in het

DIEDERIK de Zevende.

- Alt lant van Over Ycele dede
 Onder sine moghentheide
 1175 De Grave van Gelre moghendelike.
 Maer van Hollant Diezike
 Was Utrecht onderdaen de stede/
 En West lant entie bozghede mede.
 Et de dede op anders lant
 1180 Scade/ roof/ en groten pant;
 Also dat si beide te zamen/
 Te Heimenberghe te wighe quamen/

Part

het aanstonds volgende onder. Zo verspreekt, zo verschrijftmen zich dagelijks; *vingberlijn ende staf*, haalden wy kort te vooren aan uit de Vertaaling van Beka, by A. Matthæus. maar daar staat gedrukt, *enfte staf*. Ik vind hier geen hulp by de Andd. daar staat *badde*, doch het kan 'er niet bestaan.

†. 1177. Was Utrecht onderdaen) zo moeten leezen: niet, met **U**, *ondaen*; noch met **B** *ontaen*; daarmen ook leeft *tutrecht* voor *utrecht*. zie Meerhout.

†. 1178 West lant) het Nedersticht; terwijl de Graaf van Gelre meester was van het Bovensticht, 't welk Melis †. 1173 noemde het *Land van Over Ycele*.

†. 1180 groten pant) de Andd. *groten brant*. doch behoud en lees *pant*. zie onzen Dichter hiervooren †. 972. daar ook de Andd. *pant* hebben. 't Woord was in die tijd gemeen. J. v. Maerlant XI. 15. f. 92 d.

*Hi destrueert al onse lant
 En doet ons al te zwaren pant.*

En I. 32. f. 8 a. b.

*Cbams zone biet Cbanaan:
 Up sijn gheslachte leistmen dat wan
 Dat Juedsche volc tbelege lant.
 Aldus slouchse die zware pant
 Van den vlouke die Noë gaf.*

en IX. 12. f. 50 a. van Saul:

*Want in bem voer die Viant,
 Die bem dede menighen pant.*

Wa-

- Daer van Hollant de stoute man
 Met cleenre menechten veruan.
 1185 Die Gzabe van Gheire en sijn volc mede
 Worden ondaen daer ter stede/
 En gheslegghen en ghebaen.
 Dus eist ons ten besten bergaen.
 Int naeste iaer / dat si twee waren
 1190 Te Komen om d' Bisscopdoem ghevaren /
 Arnout en Didric / so ghebel /
 Eer tpleit was ghehendet wel

DIBBE-
 RIK de
 Zeven-
 de.

Doer-

Walewein f. 21 a.

*Ene gbecele, daer bi mede
 Der Joncfrouwe dede menighen pant.*

te vooren f. 4 a.

Dus dede bem tserpent groten pant.

Walewein lag 'er onder bekneld, doch 't was al dood.

Ferguut. f. 1 d.

Die bonde deden bem groten pant.

wederom f. 9 a.

Bedi bad sijn te meerren pant.

noch eens f. 14 c.

Mine dede noit man selken pant.

Limborg B. VI. f. 59 d.

En doen der kerken groten pant.

en te vooren B. V. f. 56 a.

Dat die Grave van Perant

Der Conincginne dade groten pant.

waarvoor kort daarna gezeid wordt:

Hebben dede selken rouwe.

zo wy éen woord hebben, 't welk, in alle deeze voorbeelden, de plaats van *pant* zoude kunnen vervullen, zo is het, *leed*.

†. 1192 (Eer tpleit was ghehendet) Meerhout: *Sed cum more diutino disceptationis protrabuntur, Arnoldus mense Junio moritur, &c.* Lees, *more diutina disceptationis*. daar *diutina* de tweede Naamval is, *diutina disceptationis*, die hy drie regels te vooren genoemd hadt *longam disceptationem*. Deeze verbetering wordt bevestigd door de twee MSS van
 Scri-

DIEDE-
RIK de
Zeven-
de.

Doerden Paulus / dat Arnout stierf /
En Diczic de verhuarf
1195 Dat Bisschopdoem / en dede hem laten.
Maer als hi quam te Pabien /
So bleef hi al ghinder doot.
Oec stierf Henric de here groot /

De

Scriverius; die echter verkoos, *morâ diutinâ disceptationes*. Ook door de Uitgaave van Sweertius, daar geleezen wordt *mora diuturna disc.* Dit zou A. Matth. gezien hebben, indien hy zijn MS met eenige aandacht vergeleeken hadt by de vroeger Uitgaave. Dan zou hy ook gezien hebben, dat na de woorden, *mire congauentibus*, tot slot van 't jaar 1195. by Sweertius p. 366. l. 44. deeze woorden meer gevonden worden: *filiam Comitiss Ottonis honorifice ad se deductam, nuptiis Stauriæ celebratis: voeg 'er by, uxorem duxit*. Scriverius hadt in zijn MSS gevonden, *ad se deductam, uxorem duxit, n. Stauren c.* zie het in Duitsch by onzen Dichter, beneden n. 1289. Wy toonen elders, by gelegenheid, dat Matthæus zyne Uitg. van Meerhout (die hy ook behoord hadt te onderscheiden van 't werk van Wil. Procurator) meermaalen hadt kunnen verbeteren, en ik schroom niet te zeggen dat hy het ontelbaare reizen hadt kunnen doen, uit die van Sweertius, zo gebrekkig als die is. Dat de heer Matthæus, een man die zeer veel by de liefhebbers onzer oude Historien verdiend heeft, zich den tijd niet gegeven heeft, om alles met de noodige oplettendheid te collationeeren, gelijktien spreekt, is hem lichtelijk te vergeeven; zelfs was hy 't niet verplicht; zo hy 't niet beloofd hadt. Hoor hem zelve in de Odragte *Reliqua*, zegt hy, *inter se contuli — nec si quid aliter deprehendi in Sweertii quam in meo, id silentio suppressi*. Doch dit in 't voorbygaan, tot onderrichtinge, en tot waarschouwinge, dat uit nader vergelykinge van die twee Uitgaaven, eene veel betere zoude kunnen bewerkt worden. Maar tot onzen Dichter. Indien Arnoud gestorven is, eer het Pleit geëindigd was, gelijk onze twee oudste Schryvers getuigen; zo vervalt plotselijk het geene Beka en zyne Volgers zeggen, dat Arnoud het zoude gewonnen hebben; enmen zou zynen naam uit de Lijst der Utrechtsche Bisschoppen mögen uitwischen.

Meer-

De Keiser van Komen / *Wederic* zone
 1200 Diere verbrant / ente gone
 Tiet doe *Wederic* sijn sijnt
 Van vijf iaren / also ment sijnt.
 De van Utrecht / papen / clerken /
 Ente man der heiligher kercken /

Dit is
 RIK de
 Zeven-
 de.

1205 De

Meerhout stelt Arnouds overlyden in de maand Juny 1197. Beka op 6 April 1198. Wie zal dit besliffen? zie onzen Dichter v. 1189. vergeleeken met v. 1146. en daaruit blijkt, ten minsten, datmen ook in zijn tijd by Meerhout het jaar 1197 uitgedrukt heeft gevonden. Voeg hierby dat Meerhout toen leefde, en dit zelfs niet lang daarna geschreeven heeft: waarom hy, vooral ondersteund van Melis, geloof verdient. Maar men leeft ook by Meerhout, dat dat Pleit verhandeld is voor den Paus, met deeze byvoeginge, *scilicet Domino Innocentio III.* en dees is eerst Paus geworden in 1198. Doch die woorden, op zich zelfs, hebben ganschelijk de gedaante, van eene ingelapte glos te zijn: en worden, daarenboven, niet gevonden by Sweertius. Ik verwerpze dan, en prijs de Vaderl. Hist. die deezen Paus noemde *Celestijn III*, die in Jan. 1198 overleeden, en door *Innocent III* opgevolgd is.

v. 1198 *Oec* sterf *Heintric de here groot*) in *A* staat *Doe*. maar ik volg hier de *Andd.* omdat *Oec* veel beter saamenhang maakt. Voor *Here*, staat, alleen in *B*, *Keyfer*.

v. 1202 *Van vijf iaren*) Meerhout ook p. 489. by *Matthæus*; doch niet by *Sweertius*, noch in de *MSS* van *Scrivenerius*, die het anders zekerlijk zoude aangetekend hebben; *puer quinquennis*: kwaalijk. *Frederik* is geboren omtrent July of Augustus 1195. en zijn vader, Keizer *Henrik*, is gestorven in 1197. zie den tijdgenoot *Petrus d'Ebulo*, de *motibus Siculis*, en zijn uitgeever *Samuel Engel*, zo in de *Voorrede*, als p. 142. *Ottavio Beltramo*, *Descritt. della Citta di Napoli*, en *Spondanus* in *Epit.* bepaalen den dag op 28 Sept. 1197. *Du Mont*, *Supl. au Corps Dipl. T. II.* p. 99. n. 117. en p. 142. n. 162. heeft ook dat zelfde jaar, maar in den dag was hy verward, zeggende op de eerste plaats, 4 Octob. op de tweede

29

DIEDE-
RIK de
Zeven-
de.

- 1205 De coren enen Bisscop ercht
Diezike Proest van Maestrecht.
Maer nu verhozt cortelike
Hoet ghinc metten Roenſchen rike.
Frederic / de inde haert
- 1210 Verbranc Antiochjen waert /
Hadde iij zonen / en beene lieef doot
Dooz Akerz inden oflate groot.

De

29 Sept. Zodat Frederik, toen hy zijn' vader verloor, noch de helft van Vijf jaaren niet bereikt hadt. Maar in Chron. Siciliae by Martene T. III. lees ik, cap. 22. dat Frederik oud was omtrent vier jaaren, toen zijn vader, de Keizer, den 4 Octob. 1197 overleedt; als ook c. 24. dat hy 7 jaaren oud was, toen hy in 1200 tot Koning van Sicilien gekroond is. Doch ik houd het met den voornoemden Petrus, die achter zijn Werk schreef: *Ego Magister Petrus d'Ebulo, servus Imperatoris fidelis, hunc librum ad bonorem Augusti composui. &c.* en voorts:

*Annis quinque minus numeratis mille ducentis
Caesar regna capit, et sua Nupta parit.*

te weeten, na de volkomen overheersching van Sicilie, L. II.

†. 251. *Cumque Triumpator nudis jam parceret armis,*

Nascitur Augusto, qui regat arma, puer.

daar *Augusto* ook de maand kan betekenen. †. 267.

Te nascente suis tellus honoratur aristis, &c.

†. 1207 *Maer nu verhozt cortelike*) ik zeg kortelijk, dat deeze 48 regels, 1207-1254, zijn van een vreemde hand. Melis heeft ons op zyne wyze, dat is zeer kortelijk, in vijf regels, 1198-1202, alles gezeid wegens 't Roomsche Rijk, het welk betrekking hadt tot zijn Werk; naamelijk, de Opvolging der Keizeren. Hy laat 'er in vier regels, 1203-1206, even kort, op volgen de Verkiezing van eenen nieuwen Bisschop van Utrecht. Doch laat ons dien vreemden brok wat nader beschouwen.

†. 1209 *Frederic / de inde haert Verbranc*) wy lazen zo even †. 1200.

— — Frederics zone

Dis.

De ander zone hadde algader
 Dat Roemſche rike naden vader;
 1215 Die hiet Henric/ en waer hi naer
 Keiſer/ alſ men vijnt vijf iaer/
 En ſtarf int iaer/ alſ ic beſachte/
 Xj hondert neghentich en achte/
 En liet van vijf iaren enen zone/
 1220 Frederic ſo hiet de zone/

DIEDE-
 RIK de
 Zeven-
 de.

1198.

De

Diere VERDRANC ———

en te vooren v. 1153.

Vrederics ſone de VERDRANC.

en dit alles, nadat dit *verdrinken* zelf ons verhaald was v. 960.
En hi VERDRANC. zo kanmen den beſten ſchryver beſpottelijk
 maaken. Ik erken de herhaaling v. 1200. voor echt: maar de
 voorige v. 1153. en deeze v. 1209. zijn valſch. Ten anderen,
 wy zagen, in den eerſten dier vijf regelen, v. 1198. dat Kei-
 zer Henrik *ſterf*, in 't jaar 1197. En twintig regels verder
 wilmen ons wijsmaaken, dat Keizer Henrik noch eens *ſtarf*
 in 't jaar 1198. Ten derden, wy lazen in die zelfde vijf re-
 gels v. 1201.

*Liet doe Vrederic ſijn kijnt
 Van vijf iaren ———*

En achttien regels verder moeten wy weer leezen,

En liet van vijf iaren enen zone.

En dus blijft 'er, in die zeer goede vijf regels, niets overig;
 't welk van eenig nut zoude zijn, gemerkt alles herhaald wordt.

v. 1211 *derne bleef boot*) zie boven v. 1015. daar was ook
 dit reeds gemeld.

v. 1212 *inden oflate groot*) dat is, gelijk Seb. het ver-
 klaarde, *in den krijgſtocht* (of Kruistogt) *daer veel oflaet*
voor beloofd werde.

v. 1217 *alſ ic beſachte*) de *Andd. bedachte.* Doch verge-
 lijk deeze woorden,

—— *int iaer*, als ic beſachte,

Xj hondert neghentich en achte;

met het geene wy boven geleezen hebben v. 541.

Gg

Al

DIEDERIK de Zevende.

- De sint Keiser was en here /
 En naer ontset van ziere ere.
 En om dat dat kint was diene /
 So coren de Heren ghemene
- 1225 Philips den Swaef / Keiser Heinrichs broeder /
 Dat hi ware des Kinken behoeder /
 Onthier en dat kint op quame /
 Dat ment ter Keiser crone name.
 Cesen rade / daer ment riet /
- 1230 He was de Wiscop van Coolne niet :
 Dies vrochte hi dat Kink in stride /
 En hi trac doe an ene zide
 Die hi mochte en de hi vant /
 Coninc Richaerd van Anghelant /

1235 En

Als men screef, als ict besachte,

Xj bondert festich ende achte :

en gy zult niet noodig oordeelen, *besachte* hier te veranderen in *bedachte*. Het een is zo goed, of zo kwaad, als het ander, en slechts een gezochte Rijmlap, zonder betekenis. Ondertusschen beken ik, niet te weten, wat *besachte* zeggen wil. Volgens Alk. zou 't zijn *besogte*; en betekenen, *soekende bevond*. Doch de twee laatste woorden hooren Seb. toe.

†. 1222 *ontset van ziere ere*) hier volg ik de Andd. in *U* staat *ontseit*. Maar wederom, deeze geschiedenis wordt breeder verhaald in 't volgende Boek, en onder anderen gezeid *z. 741*. *En ontfelde hem gracie en ere*.

Doch die uitdrukking doet hier niet ter zaake. *Ontsetten iemand van zyne eere*, is de zelfde spreekwyze met *ontsetten eene maagd van baare eere*; diemen kan vinden by Kiliaan.

†. 1227 *Onthier en*) dat is, *Tot dat*. Zie by I. 112. p. 156.

†. 1238 *van Poitiers den Graue*) Otto was een Zoon van Henrik den Leeuw, Hertog van Beyeren en Saxen (dien wy boven p. 415. met onzen Dichter, noemden Hertog van Brunswijk: zie aldaar) en van Machteld, zuster van Richard Koning

1235 En van Hollant Grabe Didrikke /
 Den Grabe van Vlaendren des ghelike:
 Met crachte en met groter habe
 Wachte hi van Poitiers den Grabe
 Otte / inden stoel tot Wien /

DIEDERIK
 da
 Zeven-
 de.

1240 En lieten albus Coninc maken.
 Philips hadt scoenre inden Kike:
 Maer hi wart daer na costelike
 Gheslegghen doot in zine zale
 Van enen Grabe gheboren wale.

1245 Dze dochteren sijn van hem bleben:
 Die ene was in Beheem ghegeben /
 Die seker oec den Coninc droech /
 Den de Coninc Koedalf sloech;

Dana

ning van Engeland, die deezen zynen Neef aanstelde tot Graaf van Poitiers. zie Matthæus op Meerhout p. 480 (3).

†. 1239 Otte) den *Vierden*, en niet den *Derden* van dien naam, gelijk Alk. hier droomde.

†. 1243 in zine zale) in zijn hof, of paleis:

†. 1244 enen Grabe) Otto van Wittelsbach, wiens vrouw geweest is Agnes van Loon, Moeye van Graaf Lodewijk van Loon. zie Butkens p. 138. en Blondel tab. cxliii. Zodat het weinig schijns heeft, dat hy Keizer Philips zo schandelijk vermoord hebbe, omdat die hem eene zyner Dochteren ten huwelijk beloofd, en naderhand ontzeid zoude hebben.

†. 1246 Die ene) de oudste dochter van Philips was Kunegunde, getrouwd met *Wenceflaus*, Koning van Bohemen, die by Heis, Hist. de l'Empire L. II. ch. 15. barbaarschgenoeft genoemd wordt, *Otbéare*. Hadt ten minsten moeten zijn, *Ottocare*. zie Hubner taf. 106. Blondel tab. cxxxiv.

†. 1248 Den de Coninc) in *De den*. in de *Andd. Die den*. alles verkeerd. Want DE Koning, of Keizer, Rudolf sloeg DEN Koning van Bohemen, naamelijk *Ottocarus*, zoon van Wenceflaus en Kunegunde. De Uitschryvers vergaten

Gg 2

hier

DIEDE-
RIK de
Zeven;
dc.

- Dander was in Spaengen ghesent/
1250 Daer dit Oer of quam / als ment kent /
Dat nu de Spaensche crone draghet;
In Brabant quam de derde maghet /
Die den lesten Henric wan /
Sijn sone hiet Hertoghe Jan.
1255 Du wullie te mier materien kerren /
En bozt van onsen Gzaben leren.
Gzabe Willem van Oest Drieglant /
Als hi sijn goet hadde inde hant /.

Wist hier hunne taalkunde uit onkunde der Historien, niet weetende, of niet overweegende, of Rudolf Ottocartus, dan of dees dien verslagen hadde. Dit viel voor in 1278.

†. 1249 Dander) Beatrix, Koningin van Spanje. zie hier achter.

†. 1252 de derde) Maria, getrouwd met Henrik II, Hertog van Brabant; en Moeder van Henrik III, en Grootmoeder van Jan I.

†. 1253 den lesten Henric) zie hier achter.

†. 1260 tsiere moeder / Gzabinne Adb) voor de twee laatste woorden staat in de Andd. *Ter Gravinnen*. En, alsof de Leezers noch niet wisten wie de Ouders van deeze Broeders, Diederik en Willem, geweest waaren, zo verklaart Alk. het woord *Moeder* aldus: *Sopbia, Weduwe van Florens de 3*. En zo trouwt hy hier weder een' Zoon aan zyne Moeder. Kon hy dan niet naarzien . . . ? Ja wel: maar dat kostte tijd; en in die tijd kon hy misschien zes nieuwe Aantekeningen op 't papier werpen.

†. 1265 sonder bozst) Seb. verklaart het: *Sonder te mogen ontgaen*. Dit hadt hy wel mogen t'huis houden: maar hy voegt 'er beter by; *sonder vertueven*. dat is, *vertoeven*. Alk. schreef *sonder raadpleging, overleg*. Het is *zonder uitstel*. zie boven by †. 556. J. v. Maerlant Joodf. Oorl. f. 154 c.

*Hi sende boden dor dat dal,
Die daer in drougen, sonder vorste,*

Dies

1260 *Wist hem hier boren gaf de broeder /
 Herde hi hier ober tsiere moeder /
 Ghabinne Ade / diene wel ontfinc.
 Maer soe tiet hem ene dinc /
 Also lief alle hi hebet sijn ere /
 Dat hi ten broeder niet ne here /*
 1265 *Hi ware ghevanghen sonder hoest.
 Doe lach sijn broeder toter hoest /
 Als de tot noch hilt ober recht
 De voghebie van Utrecht /*

DIEDERIK de
 Zeven-
 de.

En

Dies si noot hadden en bedorste.
 ter zelve plaats staat in mijn MS borste voor vorste:

*Dus badt liever den strijt
 En te stervene, zeker sijt,
 Dan te dogene bonger en dorste,
 En zwaerlike te hebne borste.*

lees vorste: en zie Josephus J. O. III. 13. f. 331 a.
 Der Ystor. Bloeme f. 11 c.

*Doen sprac S. Iacop tien stonden:
 Inden name van Ib'c Kerste
 Willic dat u sonder verste
 Dingbele ons Heren laten gaen,*

Ferguut f. 9 c.

*Maer ic bidde dat gbi mi verste gest,
 Tes mi die Ridder gesproken best.*

Limborg B. I. f. 11 a.

Si en beeft maer verste tote marghen noene.

Zo ook vorsten en versten, voor uitstellen. Maerlant f. 161 c.

*En bad, datmen vorsten soude
 Die dinc; want die Wet niet woude,
 Datmen om pays dade gewach,
 Of om strijt, op Saterdach.*

dat is, op den Sabbat. en f. 164 b.

*Om dese dinc vorste die vaert
 Vaspasjaen.* ———

Misschien schreef de Dichter, *vorsti*, dat is, *vorste bi*: zie
 onze Aantek. I. 455. Limborg III. f. 32 a.

DIEDE-
RIK de
Zeven-
de.

1198.

- En was int selve iaer / dat doot bleef
 1270 Keiser Henric / als ic screef.
 Maer so wat dat men hem riet /
 Dat ne diebde algader niet /
 Hine woude sinen hzoeder sien,
 Ter Hoyst quam hi toe mettien /
 1275 Daerne de hzoeder op den dach
 Diet lieflike aen en zach:
 Want sijn biant / Henric de Crane /
 Dinghene / daert de hzoeder sach aen /

Diere

*Dat men desen camp bier naer
 Verste noch twee iaer.*

J. van Heelu p. 140.

Daer bi wert gheverft dat iagen.

Ferguut f. 12 a. — — *bets dicke geseit:*

Een lettelt versten is werc vele.

daar staat *wert vele*: doch dat is een schrijffout. 't Was een spreekwoord of spreuk van dien tijd: en 't is noch eene waarheid, *wat rusten speeit werk.*

†. 1272 (Dat ne diebde algader niet) deeze zelfde woorden hebbenwe I. 1014. en V. 1370. daar Alk. na Seb. *diedde* wel verklaarde door *bedyde* of *gedyde*. Maar hier leeftmen in de Andd. *dat ne mochte deden niet.* en dat is, volgens Alk. die hier geen handleiding vindt by Seb. 't *had niet te beuiden.* Wy zeggen nu, 't was al vergeefs; het help, het baate niet. zie IV. 602. 't Is 't zelfde dat ik in de Brunsw. Rijmkr. aldus vinde uitgedrukt. c. 32. †. 53.

Dat en balp allent nicht.

en †. 71. *Dat balp allent nicht eyn stof.*

†. 1277 (sijn biant / Henric de Crane) Meerhout by Sweertius: *ab Henrico Grus, bomine sibi inimicissimo, et ceteris ministerialibus* (waarvan niets by Matthæus) te weeten, *Ecclesiae S. Martini in Trajecto*, gelijk te voeren, op 't zelfde jaar 1197, gezeid was. Henrik de Kraan behoorde zelf mede onder de Dienstmannen der Utrechtsche Kerke. Schottanus B. IV. p. 101. berispt Emmius, dat die (L. VII. p. 115)

Hen-

- 1280 Diere teghen niet en zeghet/
 En heesten int priſoen ghelegheit.
 Doch es hi ontlopen dane/
 En quam den Gzabe van Gekre ane/
 Daer hi ſeker ontjout vant/
 Al waes hi des hzoeder biant;
 1285 En van daer es hi ontſlopen
 In Oest Driestlant en oncroppen/
 Die bliscap hzeven menich fout
 Van sijne coemste/ van sijn behout.

DIEDE-
 RIK de
 Zeven-
 de.

Hiet

Henrik de Craan en den Graaf van Kuynder, voor onderscheiden perſoonen hielt; daar het de zelfde geweest is. Zie ook Vaderl. Hist. B. VII. p. 281. en Buchel op Beka.

‡. 1278 *Dinghene*) dat is, *Vingh bem.* en zo mede I. 848. en II. 375. in de *Andd. Vincken*. Hier wordt *bem* uitgedrukt door *ene*, gelijk elders, in saamensmeltingen, door *en* of door *ne*. Verder zultge hier vinden, *Brochtene*, brocht hem, I. 1151. *Dattene*, dat hem, IV. 1292. *Drevene*, dreef hem, II. 1139. *Drougbene*, droeg hem, II. 959. *Gbinkene*, ging hem, V. 61. *Groevene*, groef hem, II. 101. *Hietene*, hiet hem, V. 1438. VI. 1177. *Latene*, laat hem, IV. 1421. *Moetene*, moet hem, VI. 927. *Onbotene*, ontbood hem, IV. 875. *Ontgrávetene*, ontgraaft hem, III. 936. *Ontſingene*, ontving hem, VI. 1179. *Scietene*, ſciet, ſcheidde, hem, III. 742. *Sloegbene*, sloeg hem, III. 1565. V. 414. 419. *Vantene*, vondt hem, VI. 393. Ik heb deeze voorbeelden vergeleeken met **B**, daar ik die laatste *e* nergens heb gevonden; en in **H** alleen tweemaal, naamlijk II. 1139, en V. 414. maar ik houd my verzekerd dat *Melis* zo schreef. (Het *MS C* heb ik hierop niet onderzocht). By *Macclant* vind ik het driemaal op één blad f. 49 c.

Samuel die scaltene zere —

Maer Saul hiltene bi den cleeden —

En hietene al te sticken slaen.

En dus verre van 't Eenv. Van 't Meerv. zie hieronder by
 ‡. 1406,

DIEDERIK de
Zeven-
de.

Hier na nam hi te wibe te hant
1290 *S*Gaben dochter van Gelre lant/
En dede sine eerste mede
Cote Staderen inde stede.

Inden selven iare so quamen
In soeninghe en byenscepe te samen/

1295 De

†. 1289 Hier na nam hi) de Latijnsche woorden van Meerhout, waaruit dit ontleend is, hebben wy boven by †. 1192. uit Sweertius aangehaald, omdatze by Matthæus niet gevonden worden. Ondertusschen heeft W. Procurator, die met het jaar 1206 de Kronijk van Meerhout begon te vervolgen, konnen goedvinden zynen Voorganger te wederspreken, alsof het niet *waarschynelyk* waare, dat Willem getrouwd zoude zijn toen hy, zynen Broeder ontvlugtende, in Gelderland was gekomen. En hy zelf begint zijn werk met het Monikachtigste, dat is zotste, verdichtfel dat ik in lang heb gelezen. Hy zegt dat Willem, den Graaf van Looi, zynen Schoonzoon, ganschelyk verwonnen hebbende, naar den Keizer wilde reizen om in zijn Graafschap bevestigd te worden; doch weetende dat de Graaf van Gelderland hem zocht op te ligten, kleeedde hy zich als den minsten der knechts, nam maar eenen Dienaar by zich, en reisde zo, bloots voets, door Gelderland, en zelfs voorby 's Graaven wooning, daar hem de Graavin uit een venster zag, kende, en by zich deedt komen; en haaren Man, door behendigheid, buiten zijn weten, deedt stemmen in 't huwelyk van Willem met zyne Dochter Aleide. enz. een slecht begin! doch een Poët zou 'er een Blyspel van konnen maaken.

†. 1299 *Aleiden*) in *A Aleide*. de *Andd. Aleyden*. Meerhout noemt deeze ondertrouwde Bruid van Jonkheer Henrik van Gelre ook *Aleidis*. en alle onze volgende Schryvers geeven eenpaariglyk aan Diederik VII, twee Dochters, de Oudste *Aleid* of *Adelbeid*; de Jongste *Ada* genoemd. Lees nochtans, en wel buiten twijffel, *Aden* voor *Aleiden*. De laateren schreeven 't geen zy geschreeven vonden. alleen Meerhout, als tijd- en land-genoot, wist het zekerlyk. maar hy noemtze ook *Aleidis*. Het staat 'er zo: maar of hy 't zo geschreeven hebbe, twijffel ik. ja al zag ik zijn eigen handschrift,

zo

- 1295 De Grafe Ditzic van Holland
 En Otte Grafe van Gelrelant /
 En wozt also groot en vast mede /
 Datmen hutuelic gheloben dede
 Tuffchen Aleiden Grafe Ditzic dochter /
 1300 Om dat de hede waer te fochter /

DIEDERIK de
 Zeven-
 de.

En

zo zoude ik noch gelooven dat hy zich verzind hadt. In zijn tijd leefden Graaf Willems *Vrouw* en *Zuster* en *Schoonzuster*, alle drie ALEID; en Willems *Moeder* en *Nicht*, beide ADA geheeten. Zich daarin eens te vergiffen is gansch niet raar. en dit zelf geloof ik niet. Maar om nader te komen, vraag ik: waarom noemt Melis *y.* 1370. *Ada de ENIGHE Dochter* van Diederik VII; toen dees, op zijn sterfbed, zynen Broeder Willem wenschte te zien, om die Dochter aan hem en des zelfs toezigt te beveelen? Waarmede ook Meerhout overeenstemt op 't jaar 1203. *ut ejus curæ Filiam suam nomine Adam commendaret.* Want waaren 'er twee Dochters geweest, hy zou gezeid hebben, *Filias suas.* Ada was dan, toen haar Vader storf, de eenige Dochter. Waar nu blijkt, buiten deeze eene plaats, die ik betwift, dat *Ada* een Zuster gehad heeft? En, dewijl die Zuster, ik zegge *Aleid*, by jonger schryvers voorkomt als de Oudste, en dus als Erfdochter; waar is die Erfsprinses gebleeven? waar, wanneer is zy overleeden? Maar dit zegt ons Slichtenhorst in zijn Geldersche Historie B. VI. c. 23. naamelijk dat beide, Henrik en Aleid, in 'tjaar 1198. *eerlang na de bruiloft en een kort vermaak, KINDERLOOS uit de wereld gerukt zijn, en met een treurige uitvaart in 't klooster van Rijnsburg in Holland, DE EEN BY DEN ANDER BEGRAVEN.* Waarop ik vooraf aanmerke, dat het zeer natuurlijk is, dat kinderen *kinderloos* sterven; en dat tusschen deeze kinderen noit Bruiloft gevierd; noit Huwelijk voltrokken is. 't Was slechts een Verlooving; als blijkt uit Melis *y.* 1298. en uit Meerhout. Korter zeide de ongenoemde Klerk p. 86. *ende dese twe leveden onlange, ende sijn begraven tot Reijnsburch.* Waarop de heer van Mieris aantekende: *Dit bevestigen ook M. Stoke, Wilb. Procur. Egm. J. de Beka, en Pontanus, wiens woorden in Hist. Gelrica p. 204. daar te vinden zijn.* Men hadt 'er Jo. a Leydis L. XIX. wel kunnen

G g 5

by-

DIEDE-
RIK de
Zeven-
de.

1198.

- 1305 Eñ Heinrec Gzabe Otten zone.
Maer onlanghe daer na / de gone
Starf in Hollant / eñ was gheart
In Rensborch; des men dzoebe waert,
Als men screef xj hondert eñ achte
Eñ neghentich / doe boer met machte /
In wintertijt / in Drechtter lant
Gzabe Didric / daer hi verbrant
Huis eñ dozp / cleine eñ groot /
1310 Eñ sloech vele Dzesen daot.
Int selve iaer, daer ic of scrive,

Quam

byvoegen: maar moest'er M. Stoke en W. Procurator aflaa-
ten, want die bevestigen het tegendeel. De Procurator, ei-
gelijk, spreekt 'er niet van. maar 't is Meerhout, die zegt op
't jaar 1197 by Sweertius, aanstonds na 't melden van dien
ondertrouw: *Sed idem PUER non multo post languore correptus
moritur, et Reynsburgh tumulatur.* En M. Stoke †, 1301.

— Heinrec Grabe Otten zone.
Maer onlanghe daer na, de gone
STARF in Hollant, eñ was gheart
In Rensborch ———.

Waar nu, moet ik weder vraagen, is de ondertrouwde *Aleid*
gebleeven? daar wasmen naderhand mede verlegen, en om
zich van haar te ontdoen, begroefmen de leevende met den
dooden. Ondertusschen verwondert my, dat ik, het geene
ik hier beweere als een nieuwe ontdekking, in de allerduide-
lijkste woorden vinde by den Brabantschen Butkens, die p.
165. gezeid hebbende dat Diederik VII in 't jaar 1203 over-
leeden is, aldus voortgaat: *laisant de sa femme Adeleyde de
Cleves une seule fille beritiere ADE, laquelle avoit esté promi-
se du vivant de son pere à HENRY, fils aîné d'Otton Comte
de Gueldres, mais estant ledict HENRY peu apres trépassé, la-
dicte ADE fut donnée en mariage par sa mere à Louis Comte
de Los.* Men heeft deeze allerongelukkigste Erfdochter *Ade*,
by haar leeven, in twee gedeeld, om 'er noch een *Aleid* van
te maaken; en, na haar dood, heeftmenze weder, als tot be-
ternisse, saamengesmolten met eene leevende *Aleid*: gelijkwe,
te zyner plaatsē, zullen aantoonen, en uitvoeriglijk bewyzen.

†. 1311

Quam een ridder van dode te live
 In Vermendois, de openbare
 Sprac vele dat te ghesciene ware.

DIEDE-
 RIK de
 Zeven-
 de.

- 1315 Als men screef xciij iaer
 En elf hondert / doe belach zwaer
 Conine Richaert van Anghelant
 Bi Tymogien / als een stout hiant /
 Ene bozch bast en groot /
 1320 En was daer bore ghesloten doot /
 En tote Rueme was hi begraven
 Dan ziere rikeit / van siere haben.

1199

†. 1311 Int selve iaer) deeze vier regels verdienen de plaats niet, daarze staan.

†. 1321 tote Rueme) de *Andd. tote Romen*. Versta *Rouen*, nu by ons doorgaands *Rouaan* genoemd; de hoofdstad van Normandyen, dat toen noch was in de magt der Koningen van Engeland. Seb. tekende hierop aan: *Ronen, Roanen; want daer wilde bi sijn hart, als bi sine getrouwe, tander ingewandt in Poictou, en sijn lichaem bi Aigle in Normandien, begraven hebben*. En Alk. heeft zich niet geschaamd dat alles naar te schryven, alsof hy 't zelf gevonden hadt. Tot verklaring van *sine getrouwe*, kan, buiten Polyd. Vergilius (*Hist. Angl. L. XIV in sine en XV. p. 682*) op wien Seb. zich beriep, ook dienen dat le Gendre *Hist. de Fr. T. III. p. 383*. de Burgers dier stad noemde, *generetux Bourgeois, toujours fideles à leur Prince*. Maar Seb. verklaarde *Romen*, in de eerste plaatse, ook niet wel *Ronen*, alsof 'er een *M* stontd voor een *N. Rome* (ik lees in Ferguut f. 30 b.

Daer was Sibilie van Rome

En sGraven wijf van Vendome;

maar of 't hiertoe behoore, weet ik niet) is een verkorte verbas-tering van 't Latijnsche *Rotomagus*, gelijkmen hier ook by Meerhout leeft. In veel ouder Kronyken leestmen meermaalen *Rotoma*: ook op oude Geldstukken daar geslagen. zie le Blanc p. 84. Neem daar de middelste greep uit, zo is 't *Roma* of *Rome*. In mijn *MS* Ktonijk van S. Denis, heb ik meermaalen aangemerkt *Roam*, en dat schijnt de oorsprong te zijn van het tegenwoordige *Rouen*.

†. 1322 Dan ziere rikeit) dat is *rijkleid*, rijkdom. In de *Andd.*

DIEDE-
RIK de
Zeven-
de.

- So bleef Oir sijn broeder Jan /
Een sachte goedertieren man /
1325 Die verloof des lants so vele /
Dat noch gaet al uten spele /
Als Nozmandien ende des ghelike.
Dese waen den Coninc Henricke /
Eñ Henric waen Edwarde /
1330 De als nu met sinen zwarde
Clant van Wales heeft onder ghebaen /
Eñ noch crone draghet sonder waen.
Int iaer Goode rij hondett en twee
Woerden onderlanghe ghevee
1335 De Bisscop Diczic van Utrecht /
Ente Grave van Hollant echt;
So dat de Grave voer in sijn lant /
Eñ stichter in roof ende bzant.
Ten lesten wasser bzede ghenomen.
1340 Oec was hem ghebanghen comen
Des Hertoghen broeder Willeim /

1202.

Ena

Andd. *Van sinen rike*. Maar ik meen dat Melis geschreeven heeft gelijk wy 't hier geeven, en dat dit vaars behoort, niet tot het volgende, maar tot het voorgaande.

†. 1324 (Een sachte goedertieren man) misschien wat goedertierener dan Nero. Larrey Hist. d'Angl. T. I. p. 447. vergelijkt hem by Tiberius. Men kan daar, of anders by le Gendre Hist. de Fr. T. III. p. 396. het karakter van Jan Zonderland opgemaakt vinden. ook by anderen. zie ondertussen boven by †. 406.

†. 1330 (als nu) zo spreken wy noch. maar in de Andd. staat *al nu*. en zo geloof ik dat Melis geschreeven heeft. zie boven by †. 25 en 138. Deeze onderwerping van 't Land van Walles aan de Engelsche Kroon, door Koning Eduard I, is voorgevallen in 't jaar 1283. en dewijl onze Dichter die tijd uitdrukt door *als nu*, schijnt hy dit in dat zelfde jaar geschreeven te hebben.

†. 1341

- Ente heer van Kunc met hem /
 En riddzen / en ander liede.
 Als den Hertoghe dus messiede /
 1345 Ghelvan hi doe an sine zide
 Groot ridderscap / ghereet ten stride;
 Van Kuelne der grotter stede
 Den Bisscop / van Lubekke mede;
 Van Limbozch den Hertoghe /
 1350 Van Vlaendren den Grave hoghe /
 En andre de ic niet can noemen:
 En es alduz te Huesden comen /
 Daer Bidzic lach met overmoede /
 Met lettel volcz / met cleenre hoede;
 1355 En hi verloof ter selver tijt
 Wi sijne obermoet den strijt /
 En hi mozt albaer ghebaen /
 En gaf / eer hi mochte ontgaen /
 Twe dusent pont. Met desen doene
 1360 Was albaer ghemaect de zoene.

DIEDERIK de Zeven-
de.

Int

†. 1341 (Des Hertoghen broeder) Alk. tekent hier zeer wel aan: *Willem I. Heer van Perwijs*, enz. Waar hy dit bloemen geplukt hebbe, weet ik niet. Zie Butkens p. 136. Maar het volgende is uit zyn' eigen hof; daar hy den Bisschop van Luik †. 1348. noemt *Henrik*. Want die Bisschop hiet *Albert*, en was volle broeder van Hertog *Henrik*. Zie de Geslachtlijst by Butkens, en p. 133. De Heer van *Perweis* was hun halve broeder.

†. 1356 (Wi sijne obermoet) Meerhout: *ex pertinacis animi minus circumspccta prudentia, tum animosa priorum victriarum fiducia*. Die 'er by geweest waaren, getuigden, dat het een roekeloos bestaan was van Graaf *Diederik*, dat hy, met verstrooide benden, zo magtig een leger dorst tegentrekken en 't hoofd bieden.

†. 1359 (Twe dusent pont) zie hier achter.

†. 1362

DIT
RIK de
Zeven-
de.
1203

- Int laet ons Heren rij hondert en drie
Starf Graue Didric / wats gheschie /
Als hi hadde herde naer
Graue gheloesen rij laet.
- 1365 Te Dorpzecht lach hi bevelt zware /
En hi woxt des wel ghelware /
Dat hi der doot niet mochte ontbreken.
Den broeder wilde hi gerne spreken /
Om den moet te maken zochter ;
- 1370 En hem sijn enighe dochter
Bevele / de was ghelieten Ade ;
En hi met ghemenen rade

Met

†. 1362 wats gheschie) een Rijmlap, dienmen mag voor-
bygaan, als niets betekenende. Letterlijk is 't, *wat des ge-
schiede*. In **B** staat, *soe wats gheschie*. In **U**, *wat soes ge-
schie*. Alleen by Alk. leestmen, *want so es gescie*. en dat
verklaart hy, *want soo is 't geschied*. 't Is Alkemade, die 't
zeide. Uit vergelykinge van *wats* in **A**, *soe wats* in **B**, en
wat soes in **U**, of liever in **C**, blijkt genoeg, dat Alkemade
de man niet was, om oud Duitsch te verklaaren. zie onze
Aantek. hierboven by †. 1164. maar vooral by I. 370.

†. 1364 gheloesen) in de Andd. *gbesijn*. Zie boven by †. 1026.

†. 1365 bevelt zware) zie hier achter.

†. 1375 de scalliet van sinen wiue) Meerhout: *Aleydis
Comitijæ solertia*.

†. 1382 Haerre dochter gheben sekerlike) in de Andd.
is het laatste woord bedorven:

Haer dochter te gheven des gbelike.

daar *des gbelike* niets waardig is; terwijl *sekerlike* zeer gepast
te verstaan geeft het onveranderlijk opzet van Adaas Moeder,
om *baare* Dochter te geeven *aan den* Graave van Loon. Want
zo moetmen Melis verstaan: en niet, alsof de Moeder *den*
Graaf van Loon hadt willen geeven *aan baare* Dochter: waar-
toe *baerre* aanheiding schijnt te geeven. Doch in de Andd.

is

- Metten Baroeten plant besette/
Dat het bliibe sonder lette.
1375 Maer de scalkheit van sinen wiwe
Wille/ dat al achter bliibe/
Want sijt altemale ontsloech.
Haer sin alte gader brouch
Plant te houden te haer waert.
1380 En soe wille en soe begaert
Van Loon den Grave Lodewicke
Haerre dochter geben sekerlike.
Hier toe nam si sulken goem/
Dat si selve Graben Oem/

1385 Et

is het vergeefs veranderd in *baer*; 't welk ik houde voor een schrijffout, omdat die elders, in dit stuk, ook met *A* overeenkomen. Zo zegt onze Dichter IV. 301.

So verdreef bi uten lande

SIERE Moeyen, en dede baer scande.

Maar waarom dan ook niet VIII. 276. *DES Graafs verdrioven* nu staat 'er:

Hoe bi DEN Grave verdrioven mochte.

Wederom IV. 18.

En sperde metter bant

SIRE Dochter, om dat bi woude

Dat bise te wive hebben soude.

Aanstonds by *ÿ*. 1395. zullen we een plaats bybrengen uit *Walewein*; en daarin de woorden, *SIERE Dochter vrien en minnen*. Maar by *Melis leestmen* V. 140.

Dat de bondekijn bi sonder

Minden HAREN Here alsoe.

niet *HAERS Heren*. Limborg B. XII. f. 118 a.

Die berde gberne, waert u bequame,

UWER Suster te wive name.

zo ook hier II. 284

Dat Florens Sijnre Nichten name.

't Is aanmerkelijk, dat in Limborg, na de woorden, *UWER suster neemen*, binnen de naaste 19 regels volgt, *DIE bi nemen woude*: en

Datti

DIEDE-
RIK de
Zeven-
de.

- 1385 Otten/ de Grave van Benthem was/
Gheluiclich hadde ghemaect was/
En van Bozne Oefte den here/
En van Maerhem her Antgere/
En anderz vele der groter heren.
- 1390 Maer dit wilden emmer heren
Philips van Wassenae metter hant/
En menich ander in Hollant/
Die niet ne wilden onder hem
Ghedoghen/ dat si den Grave Willem
- 1395 Aldus souden sien ontbrien
Al slants en der hoghedien.

Hci.

Datti ENE Joncfrouwe name.

en zo sprak, wederom, ook onze Dichter hier kort onder
v. 1400. *En bi DE Joncfrouwe name.*

en IV. 787. *Eer bi DE Joncfrouwe hadde genomen.*

en III. 600. *Nam te wive ENE Joncfrouwe.*

in de Andd. (zie by III. 587) *Nam EEN Vrouw.* En waar-
om, in al deeze plaatsen, ook niet, DER en EENER *Joncfrou-
wen?* Te meer, omdatwe by onzen Dichter zelf in Allen
leezen IX. 795.

Dese vier coghen, als ic versta,

Volgheden DER spisen na.

Dit zy; voor tegenwoordig, genoeg.

v. 1385 van Benthem) lees van Gelre: en zie hier ach-
ter.

v. 1387 van Bozne Oefte den here) zie hier achter.

v. 1395 ontbrien) wanneer de eene gezel zich verbeeldt,
wel by de Juffer te staan, wordt hem de zelve somtijds door
eenen anderen *ontvrijd*: en is zy rijk, zo wordt hem ook
somsomtijds zijn *fortuin ontvrijd*. Zo spreektmen nu. Maar zou-
men ten tyde van Melis ook al zo gesproken hebben? Dit
komt my bedenkelijk voor. 't Is waar, datmen *vryen* ook
by de Ouden vindt, in de zelfde betekenis als by ons. Wa-
lewein f. 61 d.

— eer

- Heimeliken men boden sende /
 Daer de Gzabe lach op sijn ende /
 Om Gzabe Lodewijk / dat hi quame /
 1400 En hi de Joncfrouwe name.
 Cote Outena so is hi comen /
 En beide tote hi heeft vernomen
 Des Gzaben doot / en daer na recht
 Es hi comen te Doordrecht.
 1405 Ten boden namen si in twiste /
 En leidene in ene kiste;
 En gaben / inden selven rouwe /
 Te hulwelike de Joncfrouwe

DIEDR-
 NIK de
 Zeven-
 de.

Den

——— ——— eer bi wiste
 Wie Walewein was, die bi liste
 Siere dochter vriede en minde.

Ook, in 't gemeen, voor bidden en smeeken f. 54 a.

——— ——— bet om niet iu vrien,
 Ic sal iu noch beden pape wien,
 En sceren crune met minen swaerde.

Maar Meerhout zeide p. 487. et *Wilhelmus, hereditarii fundi alienus, solo nativo pelleretur*. Zy konden niet gedoogen, datmen Willem zoude ontvryen en balling 's lands maaken. Of, gelijk Melis korter zeide, *ontvryen al 's lands*. 't Een en 't ander, te saamen genomen, heeft veel overeenkomst met zich *ontvryen en ballinc worden*. Welke spreekwyze, doch verbloemd, voorkomt by den ongenoemden Vertaaler van Boëtius f. 33 d. *al es de meinsche van bem selven vry, by mach bem nochtans wel ontvryen ende ballinc worden, met datty, buter gberustheit zijns, in impatiencien en ongedogbe terdt* [dat is *treedt*]. De eerste bedenking zal veelen mogelijk aangenaamer voorkomen. Maar de laatste dunkt my zaakelyker.

†. 1406 *leidene*) dat is, *leiden bem*. in *W leeden*. in *U leyden*: doch by *Alk. leya'en*: gansch kwaalijk. zie by I. 439. Hierboven †. 1278. hebbenwe eenige voorbeelden aangetekend van *ene*, voor *bem*, gehecht aan Werkwoorden in 't

Hh

Eenv.

DIEDE-
RIK de
Zeven-
de.

- Den Gzake dan Loon/ den ionghen man.
 1410 Proebe wast te scouwene an/
 Datmen also saen bergat
 Den LantsHERE op de doot stat.
 Daer meh hande soude hebben gheswonghen/
 De lude dansten en songhen.
 1415 Dit was te misprijene zere/
 Al hadt ghesijn volc sonder ere.
 De dode was in een scip gheswonghen.
 Egmonde ginc men hene iaghen;

Daer

Eenv. getal. Wy beloofden daar diergelyken in 't Meerv. en wy latenze hier kortelyk volgen; als, *buldene*, huldden hem II. 1128. *begravene*, begraven hem III. 174. enz. Zie verder, zo 't u lust, III. 1062. 1565. 1581. IV. 618. V. 32. 38. 88. 91. 94. VI. 155. 820. IX. 96. Wy voegen hier maar eene vreemde plaats by, uit Maerlant J. O. f. 152 b.

Ne ware sine vroescap groot

Si haddene verslegen doot:

Daer na tere tijt nochtan

Haddene selve belaget Jan.

daar het eerste *baddene* is Meerv. *badden bem*: het tweede Eenv. *baat bem*.

†. 1419 (*groefmen*) en dit is *groefmen bem*. Wy merken dit hier aan, als een aanhangfel van onze voorgaande Aantek. Zo vindenwe hier *alsmen*, voor alsmen hem II. 851. 885. *brochtmen*, brogten hem V. 1174. *datmen*, datmen hem I. 1310. IV. 562. enz. *doemen*, doe men hem III. 1594. En zo verder *biesmen* III. 938. *bietmen* VIII. 237. *settemen* V. 95. *vantmen* II. 886. enz.

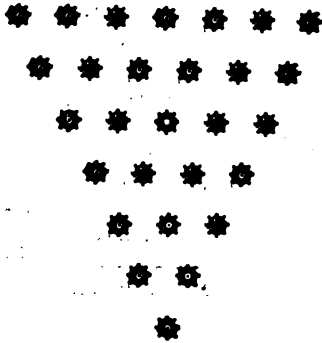
†. 1424 (*Dochtman mitter Goedsbuus goede*) *nochtan* zegt hier weinig minder, dan of 'er stondt, *ja dat noch meer is: ten minst en; zo veel, als daerenboven, gelijk wy 't elders verklaarden. Mitter Goedsbuus goede, is by Meerhout p. 487. de rebus Ecclesie, waaruit blijkt, hoe onkundiglijk. Alk. hier aantekende: dit swygen, andere Schryvers, en 't is ook niet waar-*

Daer groefmen hi sinen maghen /
 1420 Albaer sine bozders laghen.
 Maer dat was alte grote onwerbe.
 Men hoochte den doden ter aerde
 Met alte groter armoede;
 Nochtan mittes Goeds huus goede.
 1425 Hys damp / de der werelt dient.
 Die dode en hebet genen hient.

DIEDE-
 RIK de
 Zeven-
 de.

waarschijnlijk. Die hier, volgens de waarschijnlijkheid, wilde oordeelen, zou het gansche Huwelijk van Ada, immers haar Bruiloft terwijl het Lijk van haaren Vader noch boven aarde stondt, kunnen in twijffel trekken. Dewijl nu Meerhout verhaalt het geene hy gehoord, gezien en bygewoond heeft, zal 't der moeite waardig zijn, zyne eigene woorden hier in te voegen. zo schrijft hy: *Cui sepultura funebria, quod sine admiratione dici non potest, non de propria rerum substantia, quamvis [by Sweertius, quarum] erat distissimus; sed de rebus Ecclesiae, tam in Missarum oblatione, quam Elemosinarum distributione, celebrata sunt.*

B R E E D E R
 A A N T E K E N I N G E N
 O P H E T
 T W E E D E B O E K .

†. 38 ~~Den Abt Steven~~) Mellis heeft het oog op den Gift-brief van Diederik V, aan deezen Abt, en des zelfs opvolgers, gegeven den 26 July 1083; behelzende tevens alle de Giften der voorige Graaven; by welke gelegenheid wy 'er, op het voorgaande Boek, meermaalen van gesproken hebben. Sommigen hebben deezen Brief, als onecht, verworpen: en ik vind geene reden, om 'er sterk voor te pleiten. Want wat is dit, dat de Abt Steven, als overleeden, genoemd wordt, *bonae memoriae*, in eenen Brief, die gegeven is in 't zesentwintigste jaar van Heer Steven; en waarin de zelfde Abt Steven, als leevende, de eerste plaats onder de *Getuigen* bekleedt? Dit is volstrekt onaanneemelijk: nochtans heb ik 'er, sedert, meer dan een, meer dan eenerlei, voorbeeld van gevonden by Mabillon de Re Dipl. waarvan dan ook iets te zeggen staat. Lib. V. Tab. 55. p. 452. zegt hy, dat Lodewijk, Abt van S. Denis, in eenen Brief, ten zynen verzoeken gegeven, en door hem zelven ondertekend (juist in 't zelfde geval als onze Abt Steven) genoemd wordt, *piae memoriae Hludowicus Abba*. Die Brief is van 't jaar 862, en aldaar ten deele in 't koper gebragt, benevens de menigvuldige naamen der Ondertekenaars, met verscheiden handen geschreeven. Maar, die dat Specimen Tab. 55. met aandacht beschouwt, zal my toestaan, dat, schrift tegen schrift vergeleken, de zelfde hand, die het lighaam des Briefs schreef, ook de ondertekening van *Hludowicus Abb.* geschreeven hebbe. En dan zou die Abt zich zelven *piae memoriae* genoemd hebben. En, trouwen! waarom zo wel niet als Graaf Florens III zich zelven noemde *beatae memoriae*, in den Brief, van welken zie het slot onzer Aantek. hieronder †. 105? Maar geef hier, bid ik, wel acht op. Ik heb die woorden, *piae memoriae*, in dien Brief by Mabillon, een en andermaal gezocht, maar niet kunnen vinden. Integendeel heb ik 'er gevonden: *ass-*

B. II. *stente reverentissimo et carissimo nobis Abbate ejusdem coenobii*
 †. 38. *Hladowico*. en weder: *Hladowico venerabili Abbati*. noch: *Hladowicus Abbas*. Wat is dit? Het zelfde als tevooren Tab. 46. n. 2. p. 436. daar Mabillon zegt, spreekende van eenen Brief van Paus Sergius van 't jaar 689 of 698: *Erit fortasse quem moveat, quod hac epistola data dicitur per manus Johannis, Bibliothecarii. TUNC sanctæ sedis apostolicæ*. En ook daar heeft de plaatsnyder Giffart dat eene woordeken *tunc*, waaraan Mabillon vreesde dat iemand zich stooren mogt, achtergelaaten. Die wagen gaat dan voorzeker niet recht: en die in 't koper gesneedene Brieven verliezen daardoor by my veel van hun geloof. Maar waarom verzweg dan ook Mabillon niet die aanstootelyke woorden, *pia memoria* en *tunc*? Omdat hy, want het blijkt hier, toen noch geen afdrucken dier Brieven, die onder 't opzigt van anderen zullen vervaardigd zijn; maar slechts bloote afchriften van de zelve gezien en voor zich hadt. Mabillon spreekt ook van beide die uitdrukkingen, *pia memoria* en *tunc*, afzonderlijk, alsofze geene gemeenschap onderling hadden. Doch in deezen opzigt verschilt het niets, ofmen afzonderlijk zegge, *Stephanus pia memoria Abbas*; of *Stephanus tunc Abbas*; of, by verdubbelinge, *Bona memoria A. Abbas, tunc Ecclesiam E. aigne regens*: waarvan wy een doorluchtig staaltje der Eymondsche Kloosterwijsheid hebben aangetekend beneden by †. 105. Andere voorbeelden van *tunc* of *tunc temporis*, kuntge vinden by Mabillon L. II. c. 21. n. 14. en van *pia memoria*, L. VI. n. 96 en 180. telkens met zyne aanmerkingen daarby. N. 96 is een Brief van 't jaar 862, waarin Karel de Kaale den zelfden Abt Lodewijk noemt in goede orden, *Vir venerabilis et propinquus noster Hladowicus videlicet Abba*. Maar verder p. 536 E. zegt hy: *refectiones, quas pia memoria Hladowicus Abba nobiliter ordinavit*. Waarop Mabillon zelf scheen te twijffelen, of dees Abt Lodewijk niet een ander geweest zy dan de toen leevende: schoon hy, op de twee andere plaatsen, verzekert, dat ook hier van den leevenden gesproken werdt. Dat ik niet geloof: Omdat ik, noch in den zelfden Brief, p. 537 D leeze: *refectiones, quas bona memoria Hilduinus Abba ordinavit*. Dees was zekerlijk dood: en gevolgelijk sprak ook de opsteller van dien Brief zo van Dooden. N. 180. p. 600. zijnde een Brief van 't jaar 1135, zoude Goslenus, Bisschop van Soissons, ook by zijn leeven genoemd zijn *pia memoria*. Doch
 by

by my wederom gansch twijfelachtig; omdat my toefchijnt, B. II. dat 'er tuffchen de handeling van Goslenus, gemeld in den Brief, in den welken hy nergens *piæ memoriæ* genoemd wordt; en het opmaaken van dit Getuigschrift wegens die handeling, eenige tijd verloopen, en Goslenus midlerwylen overleeden kan zijn. Want zo leeftmen in des zelfs slot: *Hujus concordia vel pacti inter nos et illos, Dominus Præful Goslenus, und cum Comite Rainaldo, mediator et testis exstitit.* En voorts: *Actum an. 1135, regnante piissimo Francorum Rege Ludovico, presidente Remis Rainalao Archiepiscopo, Episcopante Sueffionis PIÆ MEMORIÆ Domino Goisleno.* Ondertuffchen zoude, in deezen Brief, *piæ memoriæ* ook kunnen bedorven zijn ult, *præmemorato*, den voornoemden.

By Othlonus, de Vita S. Bonif. L. II. p. 363. vindenwe een' Brief van Koning Pippijn aan Bonifacius, waarin hy zynen Broeder Karloman noemt *BEATÆ MEMORIÆ*. Waarop Mabillon aantekende, *vox supposita*; om reden, dat Karloman niet voor, maar na Bonifacius overleeden is. Doch Bagnage merkt daarop aan, dat, den juften sterftijd van Karloman onbekend zijnde, die woorden zelfs van Pippijn te kennen geeven, dat Bonifacius Karloman overleefd moet hebben; schoon het niet lang kan geweest zijn. En dit komt my aanneemelijkst voor. Doch dit alles helpt onzen Hollandschen Brief niet, daar de Abt Steven, niet in 't einde, maar in 't begin des Briefs, dien hy zelf ondertekende, genoemd wordt *bonæ memoriæ*. Zodat die niet te helpen is, dan door het ganschelijk uitwetpen van die onnutte woorden.

Onze Jan Gerbrandsz is zo licht niet te geneezen. In zijn Annal. Egmond c. 16. zegt hy, dat Steven gefforven is den 11 January 1083; c. 18. herhaalt hy dat zelfde jaar 1083; en tuffchen beiden c. 17. zegt hy duidelyk, dat de Brief gegeeven is *na 't overlyden van den Abt Steven*, en bepaalt den dag op *Septimo Kalendas Augusti 1083.* dat is, den 26 July. Waar van Loon om dacht, toen hy dat Latijn vertaalde, *den Eersten van Oogstmaand*, onderzoek ik nu niet. Hadt Broeder Jan deezen en twee volgende Brieven in zijn Werk niet ingevoegd, men zou zijn verhaal voor waarheid kunnen aanneemen. Nu verklikken zy hem. want in dien van 26 July 1083, vindenwe twee duidelyke kenmerken, dat Steven toen noch leefde; en nochtans wil de Kronijkschryver, dat Steven

B. II. toen al eenige maanden dood, en door Adelaard opgevolgd
 7. 38. geweest zy. Daarenboven geeft hy ons c. 18. twee Brieven
 van Graaf Florens II; welker eerste gegeeuen zou zijn den
 13 April 1108 in het **VIERDE**; de ander, den 16 July 1116,
 in het **TWAALFDE Jaar** van den Heer Adelaard Abt. 't Is van
 gewigt, dat de Jaartellingen deezer twee Brieven ganschelijk
 overeenkomen: en daaruit, al hadden wy niet anders, zou-
 den wy mogen besluiten, dat de Abt Steven gestorven endoor
 Adelaard opgevolgd is, in 't begin van 't jaar 1105. Dit ver-
 schilt veel van 1083. en echter is 't zo. Ik zeg dit zo zeer
 niet op 't gezag van die twee Brieven, welker echtheid ik
 wat verder by 7. 105. nader ter toefse zal brengen. Evenwel,
 't zy echt of onecht, dieze schreeven hielden het daarvoor,
 dat het jaar 1105 geweest is het *Eerste Jaar* van den Abt A-
 delaard: en daarin geloof ik hun, omdat Steven, volgens
 het Doodboek, overleeden is den 3 Jan. 1105. Waaruit Meer-
 hout moet verbeterd worden, daar 't nu staat op 't jaar 1106.
 Doch welke verbetering ik nu zie dat reeds door Scriverius
 uit zyne MSS van Meerhout gemaakt was.

7. 49. 7. 49 *Dufent neghentich en een*) by Kolijn 7. 1029. *MCX*
en iene. Van welke bloote verzinning, van Loon een' wee-
 zenlyken misflag maakte, toen hy 't vertaalde *MCX en een*.
 Doch in zyne Aantek. p. 413. toont hy zeer wel uit onzen
 Dichter, dat het moest zijn, *MXC en een*. *CX* was een druk-
 fout, door het stellen van die twee letteren het onderste bo-
 ven; keerde te saamen om, zo wordt *CX*, *XC*. Vervol-
 gends zegt Melis dat dees Graaf gestorven is omtrent 30 jaa-
 ren na zynen Vader; en hy berekent die jaaren zeer uitvoer-
 rig. Diederiks Vader was overleeden, volgens Melis B. I.
 7. 1122. in het jaar *Dufentich lx ende een*; of, gelijk 'er
 by Kolijn staat 7. 933. *MLX ende ien*. Maar van Loon
 heeft, met veel arbeids, uitgerekend, dat Diederik, niet 30
 jaaren, maar, éénen dag minder dan 29 jaaren, geregeerd
 heeft. en daarom wil, of vertrouwt, hy, datmen by Kolijn
 voor, *MLX ende IEN*, moet leezen, *ende TWIEN*: en dat is,
 by hem, *TWEE*. Is 't waar? zo moet ook by Melis I. 1122.
 voor, *ende EEN*, geleezen worden, *ende TWIEN*. Doch Me-
 lis verstondt geen Runisch. Hy zegt, in goed Duitsch, dat
 Florens, vader van Diederik, dood bleef in het jaar 1061.
 Maar dit zoude; zegt van Loon p. 375. *tegen de getuigenis*
van

van meest alle andere Chronijkschryvers onzes Lands aanloopen. Doch dit loopt tegen die hoedaanigheid, die wy in alle Kronijkschryvers, en in der zelve Uitleggenen, begeeren, lijnrecht aan. Wie zijn die *meest alle anderen*? waar schuilen zy? zie hier ondertusschen een Twaalfstal van Schryvers, die het jaar 1061 duidelijk noemen. In het eerste Paar stel ik MEERHOUT en KLAAS KOLIJN. Want schoon de laatste by my niets is, zo kan echter van Loon des zelfs getuigenis niet wraaken. In het tweede, volgen MELIS STOKK en de Schryver der CHRONICA DE HOLLANT. In het derde gaan hand aan hand, BEKA en HEDA. En zo doen in het vierde, de Broeders THEOD. A LEYDIS en LEO MONACHUS in Brevic. In het vijfde bevinden zich de Schryver der GOUDSCHE KRONIJK p. 31. en Jo. A LEYDIS, Annal. Egm. c. 16. In het zesde plaats ik den Heraud met den ongenoemden KLERK, die wel, niet het jaar 1061, maar p. 56. de *dertig jaaren*, die van Loon tegenspreekt, duidelijk noemt. Wiltge hier, als recht is, *Kelijn* uitmonstren; zo kan echter de Vlaamsche MEYERUS het Twaalfstal vol maaken. Schoon nu deezzen allen als uit ééne mond spreken; zy loopen echter, zo van Loon wil, tegen de getuigenis van MEEST ALLE ANDERE Chronijkschryvers onzes Lands aan.

†. 105 *¶* *hondert iaer (En rij)* dit is het sterfjaar van Florens II; en niet 1122, gelijk thans in 't gemeen wordt vastgesteld, ook inzonderheid by den Schryver der Vaderl. Historie B. VII. p. 212. zich beroepende op onzen Dichter en op de Moniken Theod. a Leydis en Leo. Doch die Moniken spreken niet van 1122, maar van 1121. En zo deedt ook Heda. Het jaar 1122 vind ik by Meerhout, in de Uitgaa-ven van onzen Dichter, en by Jo. a Leydis in Chron. Belg. L. XVI. c. 11. Dat van 1123 in onze Holl. Kronijk Divis. XI. c. 10. En dat van 1126 by Beka. Doch Beka schreef zo niet. Zijn Vertaaler by Matthæus p. 87. heeft hier, *in den jaer ons Heren voirs.* En dat is daar, MCXXI. 't welk ook de Heraud MS f. 23 b. overgenomen heeft. Maar by den Vertaaler MS f. 55 b. is dat *voirs. jaar*, MCXI. Boven welk getal XI, met een laater hand, geschreeven staat 21. Beka zelf schreef *anno Domini quo supra*; te weeten 1121; gelijk ik in vier Latijnsche MSS van zijn Werk gezien heb.

Melis Stoke moet, en zal, het geschil volkomen beslissen,

Hh 5

Want

B. II. Want niet alleen in **A** en in **B**, maar ook in **C**, staat **xii**: doch ook daarboven, met een jonger hand, **XXII**. Zodat de eerste Uitgever, die, zonder eenige waarschouwinge, **xii** veranderde in **xxii**, daarmede kleenen dank verdiend heeft. Het blijkt dan uit alle de Oude Handschriften des Dichters, dat Florens overleeden is in **1112**; en daarom 't verhaal by Meerhout van **1122** op **1112** moet verplaatst worden.

Een ander blijk, het welk, by het voorige gevoegd, niet de minste twijffeling, veel min tegenspraak, onderhevig zal zijn; is, datmen in die zelfde *MSS*, in **C** zo wel als in **A** en **B**, gelijk ook in de Uitgaaven, hieronder **v. 445**. leeft, dat Diederik VI, Zoon van Florens II, storf in 't jaar **1157**, en **v. 449**. dat hy *Vijf en Veertig jaaren na den Vader* het Land geregeerd heeft. Het welk ons wederom even duidelijk, even zeker, wijst tot het zelfde jaar **1112**: en tevens verzekert, dat Melis dat zelfde jaar, en niet **1122**, by Meerhout gevonden hadt.

Derwaarts wyzen ons ook alle verdere omstandigheden. Florens storf, volgens Melis, *in de bloem zyner jeugd*, en liet *kleine kinderen* na. Meerhout zeide, *aduc in flore juvenutis positus*; daar hy die kleine kinderen noemt, *tres pufillos filios*; behalve een dochterken, te vooren gemeld. Het woord *pufillus* geeft te verstaan, dat het oudste dier kinderen noch *zeer jong* geweest is. Dit kanmen wederom daaruit afneemen, dat het eerste bedrijf van dat Kind, Diederik VI, naamelijk zijn togt tegen de Vriezen, by die zelfde Schryvers eerst gemeld wordt op 't jaar **1132**, toen hy mogelijk **26** of **27** jaaren oud was. Ik weet wel, dat wy, om 't beginsel deezer rekeninge te vinden, dienden te weeten, wanneer Florens en Peternelle getrouwd zijn. Doch dat is, voor zo veel ik weete, niet aangetekend. De Vaderl. Schryver bepaalde zulks by gissinge tot den aanvang der Twaalfde Eeuwe. Graaf Floris de II, zegt hy p. 206. *begaf zig, zo 't schijnt na dat by zelfs 't bewind over 't Graafschap van Holland in banden genomen badt, welk in den aanvang der twaalfde eeuwe geschiedde, in Huwelijk met Petronelle*. Op deeze stelling, die ik ganschelijk overneem voor de myne, bouw ik verder, dat dit Huwelijk voltrokken is in het jaar **1104** of **1105**. Het welk volmaaktelijk sluit op myne rekening; dat, naamelijk de Kinderen, uit dat Huwelijk gesprooten, noch *klein en zeer jong* waaren, toen de Vader in **1112** overleedt.

Van

Vanwaar dan dat algemeene gevoelen, dat Florens tien B. II. jaaren laater, in 1122, overleeden zou zijn? Hiervan, datmen een' Brief van Florens gevonden heeft, dien hy in 't jaar 1116 zoude gegeven hebben. Doch die Brief is verdicht en valsch, en daarenboven belachelijk zot. Wy hebben 'erthans twee byzondere Uitgaaven van: de eerste achter Eikelenbergs Beschr. van Alkmaar p. 112. de tweede in 't Charterb. p. 83. daarmen onder anderen leeft, *in PRÆSENTIA omnium*; waarvoor by Eikelenberg, *in POENAM omnium*. Overweeg, bid ik, het begin des Briefs. zo luidt het: *Notum fit omnibus — quod dulcissima intervent one BONAE MEMORIAE Adalardi Abbatis, TUNC Ecmundensem Ecclesiam digne regentis, cujus donatio AB ANTECESSORIBUS NOSTRIS legitime ad nos perlata est, &c.* Hier vinden wy 't overspelig gebroedersel in 't nest. 't Is wel waar, dat het woordeken TUNC by Eikelenberg niet gevonden wordt. Maar dewijl de evenredige uitdrukking, BONAE MEMORIAE, daar ook voorkomt, is het eene, in zich zelf, niet beter dan het andere. Wy zullen hier niet herhaalen het geen wy deswegen boven by §. 38. aangemerkt hebben. Wy gaan dan kortelijck over tot het laatste gedeelte der aangehaalde woorden, *Cujus donatio, &c.* Van welke woorden de zin, voor zo verre 'er zin in is, getrouwelijck, zo by Eikelenberg, als, uit hem, in 't Charterboek, overgezet is: *WIENS gifte van onze Voorzaaten wettiglijk tot ons is overgebracht.* Maar wat taal is dit? Wat is het te zeggen? Het is, met één woord, te zeggen, dat die Gifte reeds te vooren geschied was door den, toen noch leevenden, Abt Adelaard; en dat die Gifte van den Abt Adelaard, of de echte Bewyzen der zelve, oorspronkelijk vertoonnd zijn aan den Graave Florens door zyne, toen reeds overleedene, Voorzaaten. Kanmen wel iet zotters bedenken? *CUJUS donatio AB Antecessoribus nostris legitime ad nos perlata est!* in de plaats van: *A QUO donatio Antecessorum nostrorum, &c.* Dat is eenvoudig: *die ons de Giftbrieven onzer Voorzaaten oorspronkelijk vertoonnd heeft.* Overeenkomstig, onder anderen, met de Inleiding des Briefs van Diederik V, in 1083, waarin de Graaf van den Abt Steven zegt: *quasdam auctoritates donationum detulit mansuetudini nostræ, qualiter piissimi Comites Antecessores nostri, &c.*

Wy spraken boven by §. 38. van eenen vroegeren Brief van Florens, gegeven 13 April 1108, dien wy ook beloofden

B. II. den hier te zullen onderzoeken. Hy is van den zelfden inhoud als die van 16 July 1116: ja woordelijk de zelfde; behalve dat die uitzondering van den *bonderdften* schoof (*twin-tigsten* in 't Charterb. p. 80) benevens de woorden *bona memoria* en *tunc*, alleen voorkomen in dien van 1116. en de naamen der Getuigen verschillen. Schoon nu de Brief van 1108 wel bestaan konde met het Sterfjaar van Florens 1112; echter houd ik my verpligt, ook de valsheid van deezen te bewyzen. Datmen onder de Tijdmerken vindt de *Tweede Indictie*, voor de *Eerste*, zoude ik, als een schrijffout, toegegeeven hebben: indien ik my niet verzekerd hield, dat de Graaven niet gewoon waaren de *Indictien* in hunne Brieven te tellen. Maar dat de dag bepaald wordt, *Idibus Aprilis, quando Octava Paschæ celebrantur*, is loutere onkunde van den Paaschdag; die in 1108 geweest is 5 April, en, gevolgelijk, de *Octaaf van Paasschen*, dat is, de *Zondag na Paasch*, niet 13, maar 12 April. En een schrijffout te onderstellen in *IDIBUS*, voor *Pridie Idus*, kan wel gezeid, maar niet aanneemelijk gemaakt worden. 't Is een bewijs dat die dagtekening lang daarna opgesteld is. Waarvan een ander bewijs is, dat de Graaf den Abt Adelaard, als in het aangezigt, *den by God en Menschen zeer geliefden (dilectissimi Deo et hominibus)* genoemd; en die Abt zelf zijn zegel daaraan gehangen zoude hebben. Vergeet hier ook niet, dat, gelijk de Brief van 1116 gegeeven is aan de Poorters van Alkmaar, *Civibus Alcmariensibus*; zo mede die van 1108 aan de POORTERS VAN HILLEGOM, *Civibus Heylegommenibus*: hoewel de Vertaaler daarvan gemaakt heeft *Ingezeetenen van Heyloo*. Maar die *Cives Heylegommenses* zijn hier zeer welspreekende.

Ten opzigte der beide Brieven in 't gemeen, is vooreerst aanmerkelijk, dat Florens zo den eenen als den anderen zoude genoemd hebben zijn *Testament*. Ik weet wel, dat 'er andere Gifbrieven te vinden zijn, aan welken die naam gegeeven is. Maar ik vertrouw ook dat niets een *Testament* kan genoemd worden, by 't welke de Maaker of Opsteller *niets van bet zyne* geeft; veel minder, waarby hy *niets* geeft. Dit brengt ons tot een nader beschouwinge deezer Gifte zelve; die hierin bestondt; Dat de Burgers van Alkmaar en Hillegom, voortaan, *wegens 't Recht van Begraavinge*, niet meer zouden betalen dan zy *SCHULDIG waaren*. *Mids dat zy ten vollen opbragten, gelijk overal gescbiedde, de Tienden van alle bunne Veldvruchten,*

ten, en alles wat zy van bunne *Veulens*, *Kalveren*, *Lammen*, *Biggen* en *Ganzen*, van rechts wegen, B. II. schuldig waaren. Zie daar een voortreffelijk PRIVILEGIE! Gy zult betaalen wat anderen betaalen, en wat gy schuldig zijt; maar meer niet. Te recht twijffelde *Eikelenberg*, of dit voor eene *Gunst*, daar het voor aangetekend is, te houden zy.

Deeze zonderlinge milddaadigheid van *Florens* wel overwogen hebbende, zultge lichtelijk begrypen, dat der zelve afkondiging zeer ongemeene plegtigheden vereischte. Deeze geschiedde in het openbaar; 1108 te *Egmond* in *S. Pieterskerk*; 1116 te *Alkmaar* in *S. Laurenskerk* (elders in die tijd noch niet genoemd: zie *Eikelenbergs Alkmaar* p. 24). Beider inhoud, ten einde die ten allen tyden, onveranderlijk, mogte naargekomen worden, deedt hy bezweeren door twee vrome mannen, in de tegenwoordigheid van allen: of, zomen verkieft in *poenam omnium*, kanmen 't verstaalen, in de ziele van allen. En dit behaagt my. Na dien Eed, volgde het *Beschryven* en *Bezegelen* der *Brieven*, ten overstaan van veele *Getuigen*, en onder de toevloed van eene ontelbaare menigte van *In- en Op-gezeten*en des *Lands*. Boven dit alles werd die van 1116 (niet die van 1108) noch bezwooren door *Zeven en zeventig* byzondere perfoonen, die daar allen met zo veele enkele naamen, zonder eenig byvoegfel, genoemd worden. Of echter dit alles, en diergelyk, niet genoeg waare om naauwgezette en bygeloovige gemoederen het geld uit de beurs te kloppen; zo ging de onbeschaamdheid van die *Verdichters* van *Valsche Giftbrieven* noch zo veel verder, dat zy der menschen eeuwige *Verdoemenis* of *Zaligheid*, hechtten of vastmaakten aan het *niet* of *al* volbrengen van het begeerde. Zo wenschte *Florens*, indien gy 't gelooven wilt, dat yder der volgende *Graaven van Holland*, yder der *Abten van Egmond*, en alle *Vreemden*, die maar eenige verandering in dit zijn *Testament* zouden willen maaken, in de *Eeuwigheid* hun deel mogten hebben, met *Judas den Verraader des Heeren*, met den *Duivel* en zyne *Engelen*, en met de *geenen*, welker worm nooit zal sterven, welker vuur nooit zal uitgebluscht worden.

Die nu gelooven kan, dat dees *Graaf* het eeuwige *Welzijn* zyner *Kinderen* en *Kindskinderen* zoude gewaagd hebben aan zulk een beuzeling, een *Niet*, die mag van mynen wege, van dit uur af aan, wel een *Monikskap* aantrekken. Wat was dit

B. II. dit dan? Het gochelspel der Moniken, waardoor zy hutine
 r. 105. Tienden en andere Inkomsten, zeer wisten te doen vermenigvuldigen, en te verkrygen het geene hun niet toekwam.

Dikwils heb ik te verstaan gegeven, dat my de Brief van Diederik V verdacht was, zonder hem echter als valsche te verwerpen. Maar den zelven op nieuw ter hand neemende, en ter toetse brengende, vind ik hem rondom vuil; en verwerp hem nu als ontwijffelbaar valsche. Vooreerst vindmen 'er den zelfden Vloek als in dien van Florens II. Het welk by my aangezien wordt als onnatuurlijk, als afschuwelijk; en, zo 'er eenige andere redenen van twijffeling bykomen, krachtig medewerkt, om zulk eenen Brief buiten alle geloof te stellen. De Vaderl. Hist. B. VII. p. 196. spreekt 'er aldus van: *Sommigen hebben denzelven voor verdiigt gehouden: doch, onzes oordeels, zonder genoegzaamen grond. Andere geloofwaardige Schryvers getuigen, dat zy den oorspronglyken Brief zelf gezien hebben.* Onder die *Sommigen* bedoelt de Schryver Buchelius, onder de *Anderen*, Heda. Want hy wijst ons tot Heda p. 91. en de Nooten van Buchelius aldaar. Buchelius zeide, dat de Brief behelst *contradictiones, falsa et absurda plura*. Het welk zekerlijk niet wederleid wordt door een bloot zeggen van *zonder genoegzaamen grond*. Maar Buchelius voegde 'er by, Dat, daarom *Brockius, Preissius* en *Sandelinus*, welken hy den lof geeft, van zeer ervaren in onze Vaderlandfche Oudheden geweest te zijn, oordeelden, dat die Brief door de Moniken verducht was: dat *Scriverius* zich by deezzen gevoegd hadt: ja dat *Miræus*, die dat Diploma zelf hadt uitgegeeven als echt, naderhand aan hem, *Buchelius*, geschreeven hadt, dat hy ook aan des zelfs echtheid begon te twijffelen. Zalmen zulken Mannen mistrouwen om de *geloofwaardigheid van Heda*? Men moet dan beziën, hoe verre Heda, in dit stuk (ik spreek nu van geene anderen) geloofwaardig zy. Wy zullen kort zijn. Hy zelf zegt, en het staat ook in den verminkten Brief by hem, dat de Geever geweest is *Theodericus QUARTUS*: dat die Gift geschied is 7 Kal. Aug. 1083. En p. 125. verhaalt hy zelf dat *Theodericus QUARTUS*, te Dordrecht, vermoord is in 't jaar 1048. Dit kon genoeg zijn. Maar zie eens, of 't niet bespottelijk zy, dat *Diederik V* zelf gezeid zoude hebben: *Hujus Florentii filius fui ego Theodericus QUARTUS*. En zulk 'een' Brief, waarvan noit een ouder Schryver zich beroemd heeft, het *Origineel* gezien te hebben, durft

durft Heda zeggen dat hy *originaliter* gezien heeft. Hy was B. II. veel te jong om hierin geloofd te worden. Of verdient hy ^{7.103.} geloof; dat is, heeft hy in den Brief van Diederik V, *originaliter* gelezen *Theodericus quartus*; zo hebben wy uitgepraat, en de Brief is onloochenbaar valsch. Doch om zulks te bewyzen, heb ik niet anders noodig dan den Brief zelven. Graaf Diederik V spreekt daar zelf. Maar hy moet al dood geweest zijn, om dus te spreken: *Hujus Florentii filius FUI ego quintus Theodoricus*. En waarom sprak de Graaf zo? Omdat de Opsteller des Briefs, lang of kort na de dood van Diederik V, in zyne eenvoudigheid dacht, doch niet overdacht, *Diederik V* IS GEWEEST de zoon van Florens. En dus deedt hy den Graaf spreken, gelijk hy zelf dacht. Ik zwijg van die optellinge der Diederiken, *de Eerste, de Tweede, de Derde, enz.* Dat heeft geen gedaante van oudheid: en is daarenboven: overtollig, omdat 'er telkens bygevoegd wordt de naam des Vaders. Maar wat wil dit, dat *Diederik IV* daar in 't geheel niet genoemd wordt? Hadt die alleen niets voor de Moniken ten beste? Of zou hier wel wat anders haperen. De volglin der genoemde Graaven gaat, onafgebroken, door, van Vader op Zoon. Dus kan 't schynen, dat de Opsteller des Briefs niet geweeten heeft, dat Florens I een' Broeder gehad hadt, die voor hem Graaf geweest was; en daarom *Diederik den Vijfden, den Vierden* genoemd heeft. Want dat Heda zo in het afschrift, dat hy gebruikte, gelezen heeft, zagen wy boven. En dan ligt 'er de Brief toe. Maar ik bid u, hebben wy daartoe iet anders noodig, dan dat, in dien Brief, *Egbert, Aartsbisschop van Trier*, genoemd wordt *Zoon van Graaf Diederik II*? Zie onze Aantek. I. 698. en oordeel zonder vooroordeel.

Op geen' hooger prijs schat ik den Brief van Florens III, waarby hy, den 28 Aug. 1162, de Kerk van Vlaardingen zou geschonken hebben aan de Kerke van Egmond: zie Charterb. p. 108. Daar noemt hy zich in het hoofd: *Ego Florentius, TERTIUS HUIUS NOMINIS, Dei beneficio Comes Hollandiae*. En vervolgens onder de Getuigen: *BEATÆ MEMORIÆ Florentius Hollandiensis Comes*. Zo, zeg ik, noemt hy zich zelven. Want dat hy zelf de spreker is, blijkt uit de Tijdmerken, daar hy zegt: *Anno primo promotionis W. Abbatis, et MATRIMONII NOSTRI, quo Sororem Regis Scotiæ duxi uxorem*. Men vindt 'er, zaakelijk, de zelfde Vervloeking, als in de boven-

ge-

B. II. gemelden van Diederik V, en Florens II. Men vindt 'er, **7.105.** even als in dien van 1108, alle de Moniken van Egmond genoemd, *tota Deo dilecta S. Adalberti congregatio*. En gy kunt 'er noch meer vinden.

Het verschilt iets, maar gansch weinig, of iemand een' valschen Brief verdicht; dan of hy, onder eenen echten Brief, of ander echt Schrift, valsche Getuigen of Naamen stelt, tot staavinge van onbewijsbaare vooroordeelen, of van ongegronde *prætensien*. Ik doel hier, niet ecniglijk, maar voornaamlijk, op die Keizerlyke Brieven, onder welken ook eenigen onzer Graaven, als Getuigen, en daarom, zomen wil (schoon 't 'er niet uit volgt) als Leden en Leenmannen des Rijks, geboekt staan. Men vindt 'er eenige voorbeelden van in de Vaderl. Hist. zo elders, als vooral, B. VII. p. 236-238. Onder anderen, dat Graaf Florens III, als een Lid des Rijks, op de algemeene Vergadering, in den jaare 1158, te RONCALLE, in Italië, tusschen Plaijance en Kremone, verscheenen is. Het geschrift, waaruit dit verhaald wordt, is, buiten de aanwyzinge aldaar gedaan, nu ook te vinden in het Charterboek van Holland p. 105. onder dit Opschrift: *Willekeuren of besluiten van Keizer Frederik den I. in de Rijksvergaderingen te Roncalia met de Prinszen of Grooten van Duitschland, van Vrankrijk en van Italie, over de Regalien van 't Keizerrijk genomen*. Wy moeten het onderscheiden in twee deelen. Het eerste behelst de Zaaken, die daar verhandeld zijn, en naar waarheid voorgesteld worden. Het tweede, de Persoonen, die daar tegenwoordig zouden geweest zijn. Doch die Lijst is zo ongerijmd, dat 'er duidelijk uit te zien is, dat de zelve verdicht is. Alleen uit Duitschland zouden zich daar bevonden hebben, ZES Aartsbisschoppen en DERTIG Bisschoppen met der zelve *Legaatien*; VIJFTIEN Abten, buiten die onder *&c* begreepen zijn; TWEE EN TWINTIG Vorsten, Hertogen en Graaven, behalve noch ONTELBARE andere Hertogen en Graaven, die niet genoemd worden; en eindelijk de *Consules* der Steden en Gemeenschappen; *&c*. En dat gansche Duitsche gezelschap zou den Duitschen Keizer, over het Alpische gebergte, naar Italië hebben moeten volgen, om daar een' Rijksdag by te wonen, en te handelen over zaaken, die hen niet aangongen: naamelijk, de *Regalia*, of Keizerlyke Rechten; in LOMBARDIEN. Het voorstel des Keizers behels-

helsde: *ut Jura, quæ Lotbarii et Conradi, nostrorum decessor. B. II. rum, incuria obliterata, atque ab Italicis usurpata sunt, ¶. 105. repetamus, ac novis institutis stabiliamus.* Daarop werd't aller- eerst de Aartsbisschop van Milaan gelaft zijn gevoelen te uiten, 't welk hoofdzaakelijk was, „ dat hy den Keizer toe- „ stondt de magt om nieuwe Wetten te maaken; en oordeel- „ de dat 's Keizers Wil voor Wet moest gehouden worden.“ Daarna werden gevraagd, eerst de Bisschoppen en Abten, vervolgens de Vorsten en Graaven, laatstelijk de *Consules* der Steden: die allen eveneens spraken. Dewijl nu, onder de Graaven, ook de *Graaf van Holland*, doch zonder naam, geteld wordt, schijntmen te moeten vaststellen, dat, onder alle die *Consules der Steden*, ook die der *Hollandscbe Steden* zullen begreepen geweest zijn. Wie ziet niet dat dit uitloopt tot in de uiterste ongerijmdheid, ja dwaasheid, toe? Het waaren, met één woord, de *Steden van Lombardyen*, die, gedurende de verwarde Regeeringe van Keizer Henrik IV, reeds begonnen hadden, zich de Keizerlyke Rechten aan te maatigen, en als vry eigen te gebruiken 't geen zy te vooren van 't Rijk te Leen plagten te bezitten. Dit moesten zy nu alles aan Keizer Frederik plegtig afstaan. De Tijdgenoot Otto Murena verhaalt het bescheidenlijk: *Hoc sic peracto* (door verkooren Rechters bepaald zijnde, wat tot de *Regalia* behoorde) *Mediolanensis Archiepiscopus una cum CONSULIBUS MEDIOLANI, omnes alii præsentis LOMBARDIÆ Episcopi, Comitæ, Marchiones, Duces, cæterique ITALIÆ Principes, et OMNIUM LOMBARDIÆ CIVITATUM CONSULES ibi adstantes publice in colloquio ipso surgentes, in manu ipsius Imperatoris omnia, quæ prædicti Iudices jura Regalia esse dixerant, refutaverunt, et ei fidem de ipsis omnibus fecerunt.* Zie dit, en veel meer, by Herm. Conringius, de *Finibus Imp.* cap. XI. p. 141-148. zie ook Andreas Rivinus, de *Majumis, Maicampis et Roncaliis* cap. VIII. §. 9 et 10. in *Collect. Dissertationum Rariff. ex Musæo J. G. Grævii* p. 612. schoon ik anders niet zien kan, hoe *Roncalia* daar te passe kwam. Dat dan Graaf Florens III daar tegenwoordig geweest is, geloof ik zo wel, als dat Willem I, den 19 April 1219, terwijl hy in *Egypten* was, den *Rijksdag te Frankfort* bygewoond heeft. Zie *Vaderl. Hist. B. VIII.* p. 349 (7) en den *Brief in 't Charterb.* p. 177. Zie ook het slot onzer Aantek. boven by ¶. 445 enz.

In het vervolg zullen wy meer andere Brieven overtuigen
 Ii van

B. II. van valsheid; en tonen, dat sommigen der zelve gesmeed
 v. 105. zijn met zo verfoeilijke inzigten, datmen 'er vryelijk op
 mag toepassèn het zeggen van L. Chantereau, *Confid. Hist.*
 L. II. p. 263. *Ce crime est un des plus noirs et abominables que*
Von puisse commettre. Ik zwijg van anderen, die oordeelden,
 dat zulke Logendichters eene openbaare geesseling verdienden.
 Om myne Leezers, die meerendeels eene onbepaalde eerbied
 hebben voor alle oude Brieven, eenigszins, als in 't ver-
 schiet, te doen zien, dat dit schandelyke bedrog, sedert vee-
 le eeuwen, allergemeenst geweest is; zal ik hier het volgen-
 de kortelyk byvoegen. De Parijssche Theologus Jo. Launoy,
 die in de voorgaande eeuw, eenen langduurigen en gansch
 ernstigen pennestrijd gevoerd heeft tegen de Benedictynen
 van S. Maur, over een Privilegie, 't welk de vroomme Paus
 Gregoor I aan de Moniken van S. Medard te Soissons zoude
 gegeven hebben, en waarin de bovengemelde Vlock, zeer
 uitgebreid, en met naame tegen de KONINGEN (van Frank-
 rijk) die de Broeders van S. Medard maar eenigszins ontrustten
 of stoorden, gevonden wordt: Launoy, zeg ik, schroomde
 niet te schryven, dat hy, alleen in de Beschryvinge van de
 Abdye van S. Denis door den Monik Doublet, **MEER DAN**
TWINTIG Valsche Brieven ontdekt hadt. Baillet, *Jugement*
des Sçavans n. 248. prijst hem hooglyk, wegens des zelfs *dis-*
cernement pour les Livres, et pour les PIÈCES QU'ON PRETEND
FAIRE PASSER POUR AUTHENTIQUES, par le moyen du quel il a
rendu des services immortels aux Prélats de l'Eglise de JESUS-
CHRIST aussi bien qu'aux gens de Lettres. De zo even gemel-
 de Schryver der *Confid. Hist.* even te vooren gezeid hebben-
 de, dat Fr. de Rosieres Aartsdiaken van Toul, zich beriep op
 Brieven van Willem Hertog van Lotteringen, verdichten
 Zoon van Eustathius en Ida (zie boven by I. 1189) die gevon-
 den zouden zijn in het Klooster van S. Agry te Verdun, van
 den jaare 1101; gaat aldus voort: *Tels Actes auroient un en-*
tier pouvoir sur mon esprit, n'estoit la supposition que ie sçay
y estre si frequente qu'il n'y faut pas croire legerement. L'ay
appris du R. P. Sirmond Jesuite Confesseur du Roy, auquel le
public doit beaucoup pour infinité d'excellentes pieces qu'il a
mis au iour, que la plus part des Lettres patentes portant DO-
NATION OU FONDATION D'EGLISES attribuées aux premiers Ducs
de Lorraine sont fausses ou falsifiées; et qu'il en a veu iusques
à QUATRE-VINGT dont il n'y en avoit pas une qui ne fust viciée

bu alterév: &c. In het Berlijnsche Journal Epistolaire van B. II. den Heer Formay, Lett. XXII. du 31 Mai 1755, vind ik *¶. 105.* eenige Uittreksels uit de Longueruana, en daaronder p. 338. *Veiffiere, Benedictin, et qui, poussé à bout par une cabale, quitta la Congregation de S. Maur malgré lui, et enfin se fit Protestant par nécessité et par indigence, me dit longtems avant sa sortie, qu'étant à l'Abbaye de Landeveneq en Bretagne, de DOUZE CENS Chartres qu'il avoit examinées, il en avoit reconnu HUIT CENS certainement fausses, et que pour les 400 autres il ne voudroit pas les garantir.* Waarop de Hr. Formay aantekende: *Le Veiffiere dont il s'agit ici, est notre celebre M. LA CROZE, mort à Berlin en Mai 1739.* Men moet daarby aanmerken, dat de geen, die deeze getuigenis wegens zo veel Valsche Brieven uit den mond van *Veiffiere* opschreef, schoon hy de redenen van des zelfs verandering van Godsdiens niet voordeelig voorstelt, echter vertrouwen op des zelfs kundigheid en oprechtheid moet gehad hebben. En, ten anderen, dat *Veiffiere* zo oordeelde, lang eer hy de Vergadering van S. Maur, en het Pausdom, verlaaten hadt; dat is, toen hy noch Monik was.

¶. 271 *bisferen*) dat is, volgens Seb. *besloten, vonden* *¶. 271.* *goet*: volgens Alk. zo goed niet, *adviseren, goedvinden, toestaan.* Hier, meen ik, betekent het beide, *overleggen en besluiten*; of anders, *zoeken en vinden.* Welke dubbele betekenis ook plaats heeft in *vonnis, vondenis, vonnissen.* Want zonder voorafgegaan *onderzoek* kanmen zich geen *vonnis* verbeelden; en eermen de waarheid *gevonden* heeft kanmen, in orden, niet *vonnissen.* Doch dit heeft alleen plaats omrent Rechters: maar, *visieren* is algemeen. Deeze Mannen hadden *gezocht* naar eenen persoon, die waardig was der Jonkvrouwen Echtgenoot en hun Heer te zijn; en zy *vonden* hem in Florens, Neef des Keizers, en Broeder des Graafs van Holland. Of anders, na gehouden overleg beslooten zy, enz. Somtjids betekent het niet anders dan *overleggen*; als VII. 334.

Op den avont men visierde

Wat men best bier toe dade.

Die Bisscop van Coelne wert te rade

Dat bi —

Jan van Heelu p. 136.

Eñ gbinghen dichten eñ visieren

B. II.
 №. 271.

*Hoe si den Hertoge mochten weren,
 Ende dlant van Limborch ontbouden;
 Doen vonden si raet, dat sie —*

Zy vonden raad: Ferguut f. 29 c.

Maer ic heb vonden enen raet.

Floris en Bl. f. 5 b.

Den besten raet die wi mogen vinden.

waarvoor ik meen elders geleezen te hebben, *eenen raet visieren*. Schaakspel f. 11 a. *doe dat kint sach — visierdet en vout subtiliken een cleyn logen*. Dit noemde J. v. Heelu hierboven, *dicten en visieren*: en wy noch *verdichten en verziere*; anders *uitvinden*: Kiliaan in 't Latijn, *comminisci, fingere*; welke twee woorden de laatste zijn waarmede hy *Visieren*, en de eersten waarmede hy *versieren*, vertaalde. Dit doet my besluiten, dat ons *verziere* het zelfde woord is met het oude *vizieren*, door verandering van *vi* in *ver*. Voor iet nieuws maaken, allereerst uitvinden, vind ik die woorden verwisseld in 't Schaakspel f. 3 a. daar de eerste uitvinding van dat Spel beschreeven wordt: — *VERSIERDE bi nader menscheliker formen twe Coningben met boir betailgen, van goude en van zilver, een ygbelic verciert mit schoenbeden en mit moghentbeden na sinen state*. Dit raakt de uitvinding deezer beelden van goud en zilver: maar van der zelve gebruik zegt hy kort daar na: *doe VISIERDE bi dese twe ghemaecte Coningben, na rechter conincliker eeren, mit boiren betailgen, up dat voirsz tafelbord onderlinge te stryden*. Wy hebben deeze plaatsen te liever aangehaald, omdatmen daarin alle drie deeze woorden *Versieren, verciere* en *visieren* (of, gelijk wy nu schryven, *verziere, versieren* en *vizieren*) by een vindt. Korter en klarer zegt die zelfde Schryver f. 5 a. van Busyris: *die visierde en maecte enen metalen stier bynnen bol, en an die een zyde een vinstre mit een slot*. J. van Maerlant I. 63. f. 16 a. van Prometheus:

*Hi was die twingerlijn visierde,
 En die bant daer mede vercbierde:
 Maer yserijn so was dat sijn.
 Hi liet dragen twingerlijn
 An den vingher, dat was sijn raet,
 Die naest den clenen vingbere staet.*

Wy lazzen I. 754.

Besegelt met onsen vingherline.

en diergelijk te vooren *†*. 384. en 441. en dit schijnt een B. II. tweede betekenis van 't woord *vingerlijn* te weezen: doch 't *†*. 271. is slechts een oneigelyke spreekwijs, den *ring* genomen voor den *steen*, die in den ring gezet, en waarin het zegel gesneeden was. Hiervan *signare gemmâ*, by de oude Latynen. Wirnt von Gravenberg in Gwygallois f. 90 a. drukt het een en ander niet onaardig uit:

De selbe brief besigelt was

Uder eynem adamas

In eyn gulden vingerlin.

Maar daar is noch een soort van *Vingerlynen*, die volgens Maerlant XI. 20. f. 94 c. eerst *gevisierd* of uitgevonden zouden zijn door den trotsen Tarquijn.

Die bovardige Tarquinius:

Van hem so lesen wi aldus,

Dat bi vingerline en boeyen,

Daer men mede doet moeyen

Die gone die waren gevaen,

Eerst visierde na mijn verstaen.

Jan van Heelu p. 146.

Beide op waghene ende op kerren

Loeden si een groot deel

Veteren, vingerline ende feel,

Daer si die gbene met wouden binden,

Die si voer Wueronc souden vinden.

Walewein f. 46 c.

Mettien braken sine vingherline.

te vooren *boeyen* geheeten. en f. 50 c.

En Ysebele die joncfrouwe sine

Hadde omtrent bare bene vingherline.

dat is, om of aan haare beenen. En dit loopt al wat verre heen, gemerkt *vingerlijn* zekerlijk gemaakt is van *vinger*. Doch men maakte geen onderscheid tusschen *vingerlijn* en *ring*: en *ringen* voor *boeyen* is zeer oud. Martialis L. III. Epigr. 29.

Has cum geminâ compede dedicat catenas,

Saturne, tibi Zoilus, annulos priores.

†. 309 *Florens reet* / *Hem tienden*) dit zou betekenen, dat *†*. 309. Florens ter stad uitreedt met negen anderer. In de Andd. met *hem tienden*, kwaalijk. moest zijn, met *hem tienen*. en dat zou

B. II. betekenen, *bem elfden*. Een der twee laatsten moest Melis hier gebezigt hebben; want Meerhout zegt, dat Florens reedt *cum decem militibus*: dat is, *se undecimo*, gelijk by Will. Procurator, *se tertio*, *se quarto*, *se XIV°*. zie de Aanteekeningen aldaar p. 512 en 693. Zo ook in Baluzii Miscell. T. IV. p. 213. *Abbas S. Savini venit obviam in equitibus SE SEXTO*. p. 221. *venit* — *SE QUINTO*. p. 222. lees ik, *venit obviam CUM UNICO socio*; dat het zelfde is met *SE SECUNDO*. Dit alles schijnt sloop te komen voor den Latijnschen Ablativus Absolutus. Doch die kan hier geen plaats hebben. Want het Voornaamwoord *se* (by ons *zich*, waarvoor onze Ouden zeiden *bem*) kan noit, wat 'er ook moge bykomen, eenen Ablativus Absolutus uitleveren. *Venit se quarto* is *venit quartus*, of *cum tribus*, &c. Zo is ook by onzen Dichter, *Florens reedt bem tienden*, niet anders dan *by tiende*. Maar zo spraken toen niet. Ik ben een groot voorstander van den Abl. Abf. ook in onze taale, mids ter rechter plaats en gelegenheid gebruikt: anders niet. By de Franschen ontmoeten zeer dikwils *lui tiers*, *lui diziesme*, en diergelyken, ook in eenen regelmaatigen Abl. Abf. Maar als ik by Joinville ch. 54. lees: *j' avois fait demourer Messire Pierre du Pont Moullain LUI TIERS*. en ch. 60. *le Roi le retint LUI DIZIESME a son service*; zie ik aanstonds, dat *lui tiers* en *lui diziesme*, geen Ablativus, maar een Accusativus zijn. By Melis is *bem tienden* een Nominativus. En waarom niet? Immers zegt het Gemeen noch, *'t is bem*, voor *by is 't*. Doch dat maakt geen Gebruik. 't Latijn van Meerhout, *cum decem*, vorderde dan noodzaakelyk, of, *bem elfden*; of, *met bem tienden*. Nu geloof ik, dat Melis het laatste meende; maar dat hy schreef *met bem X*, gelijk Maerlant f. 160 c. *En een, biet Gallus, ontscuulde daer*

MET HEM X —

zo ook beneden VI. 1051. volgens de Audd.

Olout bleef MET HEM VI doot.

alleen by Alk. *met bem zesse*. Maar in \mathfrak{A} wederom *met bem seften*, voor *seffen*: of liever voor *vyven*. want zo daar geen andere misflag ingesloopen is, was *Olout een van zessen*. Doch om hier geen meerder brabbelingen in te haalen, zullen wy die plaats daar nader onderzoeken. Duidelyker leestmen in den Spieg. Hist. B. I. c. 42.

Dattie Bisscop MET HEM VIEREN

Riden soude —

doch

doch dat is gestolen uit Jan van Heelu p. 30.

*Dat die Bisscop MET HEN VIEREN
Riden soude* ———

B. II.
v. 309.

Dat dees Dichter een bestendig onderscheid maakte tusschen *bem* en *ben*, hebbenwe reeds kortelyk aangemerkt by l. 903. Noch duidelyker spreekt het volgende by dien zelfden Fur litterarius B. III. c. 15. p. 168.

*Si badden vromer liede wale
Hondert en tien bi getale,
Gemonteert onder ene baniere,
Entier en keerden nember dan VIERE
Uten stride van allen dien,
Dat was Coene Swabbe MET HEM DRIEN.*

aldus by J. v. Heelu p. 229.

*Si brachten daer ten stride
Van baren geslechte bi getale
Hondert mans ende tien wale,
Gemonteert onder ene baniere,
Diere en keerde maer VIERE
Weder gebeel van allen dien,
Ende dat was MET HEN DRIEN
Her Coene Snabbe, die ontvlo.*

Dit is klaar: en het volgende niet minder. Spec. Sax. Lib. II. Art. 42. *debitumque solvat Judici, quod Judex suo sacramento ET DUORUM probare potest.* Het welk in de oudste of Nederfaxische Vertaaling by Jac. Fried. Ludovici p. 308 b. aldus uitgedrukt is: *und gelde de scbult, de de Richter darup tugen mach vor Gerichte SELFF DERDE.* Beter dan *bem derden*, of *se tertio*: maar in 't Nederduitsch heb ik 't nooit ontmoet. De Hoogduitschen spreken noch zo. Lex Saxonum Tit. I. §. 1. *TERTIA MANU juret.* Waarop Car. Guil. Gärtner aantekende: *Nobis erit SELB DRITTE.* dat is, zegt hy, *adbibitis DUOBUS conjuratoribus.* Daar hy ook een plaats bybrengt uit den Saxensp. l. 63. waarin mede gesproken wordt van zweeren *selb siebend* (in de gemelde Vertaaling, *selff sevende*) van welk Duitsch Heer Eck van Repkaw zijn *metseptimus*, gelijk daar in 't Latijn staat, schijnt gemaakt te hebben. Zeer kwaalijk schreef Sibr. Siccama ad Leg. Frif. Tit. I. §. 3. op de woorden, *CUM SEPTEM Sacramentalibus juret*, als tot verklaringe: *alibi SEPTIMA SUA MANU.* Doch dit is, *cum sex*: het ander, *sua manu OCTAVA.* Gärtner als boven §. 3. tekende op de woor-

B. II. den CUM UNDECIM, zeer wel aan, dat 'er by Lindenbrog kwaa-
 7.309. lijk staat CUM XII. omdatmen in de oude Wetten noit leeft,
jurare DECIMA TERTIA manu; wel, DUODECIMA: dat het zelf-
 de is als CUM UNDECIM: op die wyze en in dien zin, als Dit-
 marus L. IV. Chron. gezeid heeft: *Judiciali sententia DUODE-*
CIMUS IPSE sacramentis exsolvit. Ik heb 'er niets by te voegen.

Het volgende is van eene andere natuur: hier echter niet
 vreemd. Men leeft by onze Vertaalers II Petr. II. 5. *maer Noë*
den Preüiker der gerechtigheid SIJN ACHTSTER *bewaard heeft*.
 Dit heeft my altijd gestooten. De Apostel zeide: *ὅλλ' ὀυδοο*
Nōi δικαιοσύνης κέρυα ἐφύλαξε. Letterlijk gevolgd in 't Latijn:
sed OCTAVUM NOE justitiæ præconem custodivit. Waarop Gro-
 tius aantekende: *Est locutio qualis apud Martialem*:

Dic QUOTUS et quanti cupias coenare —
nam OCTAVUS dicitur servatus, qui UNUS fuit EX OCTO serva-
tis. De Grieksche woordvoeging, in dien zin die zekerlijk
 de rechte is, is zonderling om haare eenvoudige korthed. Zie
 de Engelsche Godgeleerden, die de zelve met voorbeelden uit
 andere Grieksche Schryvers hebben opgehelderd. Maar ik ge-
 loof niet, dat 'er een eenige nieuwe taal is, die dat zelfde zo
 kort, op een verstaanbaare wyze kan naarzeggen. De Itali-
 aansche vertaaling van Diodati is even kort: *ma conservò NOE*
OTTAVO, predicatore di giustitia. Maar ik geloof niet dat de
 Italiaanen dat zouden verstaan hebben zonder de bygevoegde
 kanttekening: *CON solo SETTE ALTRE persone con lui*. Onze
 taal heeft zekerlijk geene gebruikelijke of bekende uitdrukking,
 om zulks letterlijk naar te volgen. Onze Vertaalers waaren
 'er mede verlegen, doch zijn nergens ongelukkiger geweest,
 in 't stuk van taalkunde, dan hier. Want *sijn achtster* is,
 mijns oordeels, noch oud noch nieuw Duitsch; en dus; op
 zich zelf, onverstaanbaar. Ja Dominicus Goltzius, die voor
 zeventig jaaren eene breede en geleerde Verklaring over dee-
 zen Brief in 't licht gaf, schijnt het voor een drukfout aange-
 zien te hebben. want hy haalt die woorden altijd aan, of 'er
 stondt *sijn achtste*. En dat woord *achtste* wel toegepast heb-
 bende op 't *gezelschap* van Noach; voegt hy 'er ten overvloede,
 doch niet wel, by, dat Noach hier ook de *achtste* ge-
 noemd kan zijn, omdat hy de laatste, dat is de *achtste*, in
 de Arke ingegaan is. Dit waar goed, ja zeker, wanneer Pe-
 trus hier gesproken hadt van een *ingaan in de Arke*. Maar hy
 bepaalde het getal der personen, die God in de Arke be-
 waard

waard heeft. Niemand kan 't beter verklaren dan Grotius B. II. gedaan heeft: OCTAVUS dicitur SERVATUS, qui UNUS fuit EX v. 309. OCTO SERVATIS. Maar, eindelijk, hoe zoumen dan de woorden van Petrus in onze taale best overzetten? Ik denk aldus: maar Noë, den prediker der gerechtigheid, HEM ACHTSTEN, bewaard heeft. Hier is hem achtsten een regelmatige Accusativus; geenszins een Ablativus Absolutus, (*se octavo*). Ten anderen zijn my hierin voorgegaan zo de Fransche overzetting, die hier heeft, *lui buitene*; als de Hoogduitsche van Luther, daarmen leeft, *selb acbte*. Welke bewoordingen, in die taalen, evenredig zijn met ons *hem achtsten*.

v. 335 *Maer dat*) Seb. verklaarde dit door *Ten ware*: en v. 335. Alk. eigende het. Ook is die verklaring, te deezer plaats, zeer natuurlijk. *bet waar meer gewroken geweest*, ten waare de dood &c. Meerhout: *si non mors eum, ad magnam felicitatem istorum, rapuisset*. Maar zie eens, ofge hier by Melis, in plaatse van *Maer dat*, niet kunt leezen *Sonder dat*, buiten kwetsing van den zin. Zie verder, ofmen in de volgende plaats I. 814.

*Dus waer si Keiser de twee man
Int Roemsche Rike langbe daer naer,
Sonder dat allene twee iaer
Haer darde Broeder Keiser was:*

voor *Sonder dat* niet zou kunnen leezen *Maer dat*. Dit zo zijnde, gelijk my zeker schijnt, en uit het volgende nader zal blyken, zo zie ik geen middel, om *maer dat* beter te verklaren dan door *sonder dat*, en somtijds *behalve dat*. Zie ook *sonder dat* I. 958. en X. 490. *maer dat* vindenwe noch eens wat verder v. 729.

*Donse badden dere van den stride,
Maer dat-te Heidine twater wonnen.*

daar *ten ware* geen plaats kan hebben: maar zeer wel *Sonder dat*, in de betekenis van *behalve dat* of *uitgezonderd dat*; waarvan elders. Wederom III. 197.

*Doe moste Grave Willam wiken
En in Zelant bene striken,
Maer dat bi twe scepe doe nam,
Daer Grave Lodewijx spijs in quam.*

Willem moest wyken, en rechte dus niets uit, *behalve dat* hy twee schepen nam. *ten waare* kan hier wederom onmogelijk

B. II. lijk plaats hebben. Dit kan de Leezer by onzen Dichter nader onderzoeken. Laat ons nu eens zien de weinige plaatsen, die wy, onder veelen, uit anderen aangetekend hebben. Hoor de zoete Blancefleur, klaagende over 't missen van haaren Floris f. 7 d.

*Ik weet wel dat bi mi niet geteme,
En mi niet en bestaet van beme,
En bem niet van mi te rechte;
Hi es van so bogen geslechte
Dat ic sijns werdecb niet en bē,
Maer dat bi mi mint, en ic bem.
Florijs mint mi utermaten,
So doe ic bem: in caent gelaten.*

Zy wist wel, zegtze, dat 'er tusschen Floris en haar geen overeenkomst was *behalve* dat zy malkanderen onderling beminnden. Laat ons nu ook Floris eens hooren: zo klaagt hy, onder anderen, f. 16 b.

*Wat beesttu geseit? bepeins dit bet.
En gedinct di niet, dattu bads geset
Dine griffie te diere berte binnen;
En soutti hebben verslegen dor bare minne,
Om dattu wanes, dat si waer doet,
Maer dat mijn Moeder sach, en mi verboet?*

te weeten, toenmen Floris wilde wijs maaken, dat Blancefleur dood was, zoude hy zich zelven met een griffie gedood hebben, *ten waare* ('t welk hier kan plaats hebben) of *zonder dat* zijn Moeder het gezien en belet hadde. Deeze zelfde betekenis van *zonder dat* of *ten waare*, vertoont zich zeer klaar in 't volgende, Roman van Limborg IV. f. 43 d.

*En gaf Ecbites enen slach
Datbi op tpaert in onmacht lach:
Daer ware bi bleven doet,
Maer dat - ten drouch uter noet
Ferrant, dat weldragende paert.*

Heer Keye de Droffate (van wien ik in den Roman de la Rose en prose ch. 12. f. 19 b. leeze: *Si tu dois mirer en Keux le Seneschal, qui jadis fut bay et mal renomme pour ses moqueries. Et Gavvain par sa courtoisie eut bien autant de pris, que le dit Keux — eut de blasme*) hadt den knaap Ferguut, toen die eerst ten hove kwam, smaadelijk beschimpt: hierover werdt hy scherpelijk bestraft door den heusschen Heer Gawein, aldus, Ferguut f. 4 d.

Hets

*Hets waer, en bets dicke geseit,
Die mont spreect dat int berte leit.
Gbi bebt int berte nidecbede.
Gbi wart te borsten op die stede,
Gine badt den cnape gereden op.
Alte nagbingel was u scop.
Van spraken gelijcti enen putier.
Her Keye ontstac als een vier:
Nochtans dorste bijs togen niet,
Want bi mijn ber Gaweine ontstiet.
Keye seide: Ic en seit om gene sake,
Maer dat ic speelde metten knape.*

B. II.
† 335.

Fl. en Bl. f. 18 a.

*Die vloere sijn al van marberstene,
En hebben ontboutnessse el ne gene,
Maer dat-ter een pilaer in die middelt staet,
Die dor elken vloer in den hogesten gaet.*

Maerlant, J. O. f. 146 a. van Herodes.

*Hi bleef doot, bort finen ende,
Want bi hem selven niene kende,
Maer dat bi hem eren biet
Also men onsen Here pliet.*

Dit, op zich zelf, is duister: maar wordt opgehelderd uit den Neder-Saxischen stijl der Brunsw. Rijkmonnik by Leibnitz c. 13. †. 69.

*Disse bere was nicht to ricbe,
Mer dat be sek dogentlicbe
An mangen stuken wifede.*

daarmen, voor *Mer dat*, by Goblerus leest, *Obne dafs*; dat is, *zonder dat*. Het welk ons hier allen twijffel beneemt.

†. 360 *In Dideric's tiden*) deeze 19 regels, 360-378, †. 360. zijn niet te verstaan zonder Meerhout, dien Melis hier met weinig oplettendheid geleezen, of kwaalijk begreepen heeft. Hy geeft ons aanstonds een denkbeeld alsof Diederik geleefd hadde in geduurige onlusten en oorlogen tegen Bisschop Herbrecht. Doch dat is zo niet; en Meerhout heeft het ook niet gezeid. Zijn verhaal behelst; In 't jaar *CIƆCXLIV* (ik denk *XLIII*, zo omdat het jaar 1144 daar, zo wel als by onzen Dichter, noch eens volgt, als omdat ik in de Kronijk van Egmond c. 25. 't jaar 1143 genoemd zie) op den 7 October, wijd-

B. II. wijdde die Bisschop de nieuwe Kerk te Egmond, in 't byzijn
 * 360. van Diederik en Sofia, met zo veel toefstels, dat de geenen,
 die 't gezien hadden, noch *beden ten dage*, zegt hy, getui-
 gen, noit diergelyk eene Kerkwyding bygewoond te hebben.
 Vervolgens verklaarde Herbrecht de Kloosterlingen tolvry
 door het gansche Sticht. Daarop gaat Meerhout aldus voort:
*De zelfde Heer Herbrecht, opdat wy der waarheid getuigenis
 geeven, verstrooide de Vyanden der Kerke van S. Maarten.
 Met een allerbardest voorhoofd, met een allerwrymoedigst ge-
 zag, met dreigende woorden en oogen, en met uitstrekkinge der
 handen, voer by uit tegen de menschen; en om bet kwaade te
 beteugelen, sbeeen by somtijds te raazen [furorem ostendebat].
 Want de Hertogen en Graaven spanden te saamen; de welken
 by, zo met bet tydelyke zwaard door de zynen, als met bet
 geestelyke door zich zelven, bedwong: zie hier van beiden een
 VOORBEELD.* Het eerste Voorbeeld is dat van Graaf Diederik,
 dien hy met het geestelyke zwaard zoude bedwongen hebben:
 het tweede, van den *Paltsgraaf Otto*, dien hy door de wa-
 penen van Hugo Boter, verwon. Welke twee gevallen hy
 niet, historiescher wyze, veel min, als eenige onderlinge ge-
 meenschap hebbende, verhaalt; maar terloops, als even met
 den vinger, aanroert, ten bewyze der ontzaglykheid van Bis-
 schop Herbrecht; en dat ter gelegenheid van eene Kerkwy-
 ding, geschied op den 7 October: waarvan onze Dichter in
 't geheel geen melding maakt, spreekende, integendeel, van
werringe en gevecht * 361. waarvan niets by Meerhout.
 Hieruit zienwe dat het geene, by Meerhout, slechts *Voor-
 beelden* zijn, en een aanhangsel van de geschiedenisse van dien
 Bisschop; by Melis voorkomt als een weezentlijk deel der ge-
 schiedenisse van Graave Diederik. Hy wist niet wat hy van
 dat verhaal by Meerhout moest maaken. en, om de waarheid
 te zeggen, ik weet het noch niet. en daarom kan ik Melis te
 lichter verschoonen: maar niet zynen Voorganger, die hier
 geenszins, op die wyze, moest gesproken hebben van zulk
 een merkwaardig geval van onzen Graaf Diederik, alsof die
 hem vreemd waare geweest, en niet eigelyk tot zyne Historie
 behoord hadt. Maar is het wel waar, dat Meerhout zo sprak
 en zo schreef? Ik heb 'er dikwils aan getwijffeld, en twijffel
 'er noch aan. Eenen der Graaven van Holland, welker His-
 torie hy beschrijft, met naame by te brengen, en wel in de
 eerste plaatse, als een' *Vyand der Kerke* van Utrecht, en als
 ge-

geremd door het geestelyke zwaard des Bisschops; zonder B. II. Tijd, noch Plaats, noch de allerminste omstandigheid te mel- y. 360.
den; is verschoonelyk in Melis, die honderd jaaren jonger was; maar niet in Meerhout, die, volgens 't reedsgemelde, veele menschen hadt kunnen spreken, die hem van de vereischte omstandigheden, als oor en ooggetuigen, hadden kunnen onderrichten. Mogelyk is 't een invoegsel van eene Stichtsche hand. Meerhout was niet gewoon zulke taal te spreken. Dit geef ik over aan 't oordeel van anderen. Het myne durf ik met meerder vrymoedigheid uiten over 't verhaal, dat Beka daaruit gestoffeerd heeft: naamelyk, dat het is een louter verdufsel. Hy wil, dat, den Paltsgraaf Otto gevangelyk binnen Utrecht gebragt zijnde, Diederik, daarop, de Stad met veel volks belegerde: dat de Bisschop, niet in staat zijnde zich tegen zo magtigen vyand te verdedigen, met alle zyne geestelyken ter Stad uit trok, recht naar 's Graaven leger. Deeze uittocht geschiedde, volgens een myner MSS van den vertaalden Beka f. 61 b. 62 a. op deeze wyze: *Ende aldus ginck die gbemeene Ecclesie voren in witten overrocken, elck nae synen staete, en die Bisschop ginck alre afterste, geleet met synen Ornamenten, ende droech in synre bant DIE BLIXSEM DES VYERS, dat was dat BORCK daer by den Grave van Hollandt ende syne bulpers mede VERMALEDYDEN woude.* Onmiddelyk voor deeze woorden gaat, dat die heilige Bisschop bem selven ende die mit bem waren willicblyken gaff totter aenstaender MAERTELIE. (vergelijk de gebrekkelyke Uitgaave van A. Matthæus p. 95.) Zie daar eenen vrywilligen Martelaar met den Bliksem des vuurs, ter vervloeking, in zyne hand. Wel hoe? Was hier noch middel noch weg tusschen die twee uitersten, het Martelaarschap van den Bisschop en alle zyne Geestelyken, of de Vermaledyding van den Graave met alle zyne Hollanders en helpers? Waarom belegerde de Graaf Utrecht? alleen om den gevangen Paltsgraaf uit des zelfs gevangenis te redden. Deezen hadt de Bisschop slechts over te geeven; en dan hadt hy waarfchynelyk noch al iets kunnen bedingen; zekerlyk niet te waagen om een onnutte Martelaar te worden. Doch dat was te laag, te gemeen, voor Beka, wiens verhaal meer zweemt naar eenen Lofzang van Bisschop Herbrecht, dan naar dat van eenen waarachtigen Historiefschryver. Met één woord, Diederik moest, ongewapend, blootshoofds, barrevoets, voor den Bisschop op zyne knien vallen, genade bidden, en aldus vergiff-

B. II. giffenis erlangen. *credat Judæus apella.* Want dat die vertelling, in alle haare omftandigheden, valsch is, blijkt, zo uit #.260. Meerhout, als uit Melis, uit welken zy, ter eeren der Bifchoppen, is opgeflikt. Daar, en nergens anders, heeft Beka gevonden die twee gevallen van den Paltsgraaf Otto, en van den Graaf Diederik. Maar hy heeft uit die twee gevallen, tuffchen welken, by zyne Voorgangers, geen faamenhang te vinden is, en zelfs verſcheiden jaaren hebben konnen verloopen, eene enkele aaneengeſchakelde historie verdicht, die hem wel naar, doch nooit voor, gezongen is. Dit verhaal, nu, van Beka is in de Vaderl. Hiſt. wederom zo geplooid, dat het daar wel wat waarſchynelyker voorkomt, doch niet aanneemelyker gemaakt wordt. *Het was,* lees ik daar B. VII. p. 230. *in deeze eeuw, niet vreemd mannen, die den vyand onvertzaagd afwagten, of zelfs te gemoet treden durfden, op 't enkel dreigen eens Bifchops met den Ban, te zien bezwyken: Zo ging het Graave Dirk, enz.* Doch dit klinkt zeer vreemd in myne ooren, die daarvan niet een enkel geloofwaardig bewijs vinde in de gansche Historie onzer oude Graaven; die voorlang onderfd zouden geweest zijn, indien zy die *bruta fulmina* der Utrechtsche Bifchoppen zo zeer, of eenigszins, ontzien hadden. De gemelde nieuwe Schryver zegt verder p. 231. *Onze oudſte Kronijkschryvers, die Egmonder Monniken waren, hebben weinig gemeld van de oorzaaken en omftandigheden deezer kriegs; doch daarentegen niet verzuimd, de vernedering van Graave Dirk voor den Utrechtschen Kerkvoogd, duidelyk, te boek te ſtellen.* Verzendende zynen Leezer naar Kl. Kolijn p. 285, en tot deeze plaats van onzen Dichter. En dus zienwe hier weder, hoe die Kakolijn, een peſt onzer Historie, gezet wordt in de plaatſe van Meerhout, der zelve Vader, en eerſten grondlegger. 't Is waardig dien Bedrieger zelve te hooren: zo zingt hy #. 1159-1166.

*Daer na geval ti pine
Tuffen ti Bifcop al t' Utricht
En di Greva, datte men ſticht
Roef en ſtruet beydene anne
Herebrecht dreigden metten banns
Ende dwanck en met oetmoet
Date wulle en barevoet
Di bane ave bidden quame.*

Dat dit kinderlijk naargemaakte taal is, vertrouw ik dat myne
Lee-

Leezers nu zelfs zullen kunnen zien. En dat het ontleend is B. II. uit Melis, blijkt ten vollen uit vergelykinge der drie eerste v. 360. regelen met v. 361, 362, van onzen Dichter.

v. 388 (*worden kaitive*) dat is, volgens Seb. *gevangen*: v. 388. volgens Alk. *ongelukkig*. Doch 't is hier van meer nadruks. Tot opheldering kan dienen, *maaken kaitiven*, in de betekenis van *dood/slaan*: Walewein f. 42 a. *Had* (dat is, *bad bet*, te weeten, *zwaard*)

Had den gonen moeten *bliven*

Diet brochte, *bi hadde meer keytiven*

Ghemaect dan bi best gbedazn.

En zo is hier *worden kaitive*, doodgeslagen worden, op de allerrampzaligste wyze omkomen. Naamelijk de Burgers van Edeffe, de gelegenheid waarneemende dat 'er weinig Turken in de Stad waaten, geeven daarvan kennis aan hunnen Graaf Josselijn de Courtenai, die 'er by nacht inkomt met zijn krijgsvolk. Maar zy worden aanstonds door eene menigte van Turken belegerd; waarop die Krijgshelden (ik had haast gezeid *kaitiven*) geen kans ziende om de Stad te verdedigen, besluiten daar weder uit te trekken; latende die trouwe burgery den zelve te prooi. Maar deezen, wel weetende wat hun, die dat Krijgsvolk hadden ingelaaten, te wachten stondt, neemmen het besluit van, achter het leger, mede uit te trekken, en alles te waagen om een zeker verderf te ontgaan. Toen 't leger reeds buiten, en de burgers met uittrekken noch bezig waaren, was de vyand reeds in de stad, en viel der weerlooze gemeente van achteren op 't lijf; zodat de zelve, mans en vrouwen, grysaards en zuigelingen, zicken en gezonden, jongelingen en maagden, op de straaten, in de poorten, langs de wegen, door paarden en menschenvoeten vertreedend, of door 't staal omgebragt werden; weinigen uitgezonderd, die vlug genoeg waaren om het leger te achterhaalen. Zie dit breeder by Will. Tyrius L. XVI. c. 14-16. Dit noemde onze Dichter, *worden kaitive*. Maerlant XI. 50. f. 104 c.

In die montaenge bleef bi doot

In keytivicheden groot.

te weeten Antiochus: zie II Machab. IX. In 't gemeen betekende het *zeer ongelukkig*. Floris en Bl. f. 7 c.

Hoe dicke seit si: Keytivech wijf!

Hoe sere rouwet mi mijn lijf!

dat

B. II. dat was van zich zelve. Maar ten opzichte van anderen was
 †.388. het als een vloeknaam, te kennen geevende zulk eenen, die
 noch zegen verdient, noch heil te wachten heeft. Ferguut
 f. 4 a. *Wat daedi bier, onsalecb keytijf!*
 Walewein f. 30 d.

*Quaet keytijf! ghi hebt gbedaan:
 Het sal jou an jou leven gaen.*

Voeg hierby die *Vriessche kaitive*, by onzen Dichter III. 1562.
 te weeten, die Koning Willem doodfloegen: en vooral de
Foodjsche Keytiven, by Maerlant in den korten inhoud van 't
 N. Testament:

*Die plage van den keytiven
 Gheschiede xlij iaer
 Na die passie Gods vorwaer:
 En noyt man borde, sonder waen,
 Volc also te quijste gaen,
 En dwinen, en riesen,
 En sussen, en bare ere verliesen,
 Also die vule Jueden daden.*

Dit zy genoeg van de nadrukkelijkste betekenissen des woords.
 Dat Seb. 't hier verklaarde door *gevangens*, is een bewijs dat
 hy 't afleidde van 't Lat. *captivus*: en zo deedt ook Kiliaan,
 en schreef daarom *kattijf*, *kattyyvigh*. Maar de oude spelling,
 als uit de voorbeelden blijkt, was *keitijf*; en het is alleen in
 †, dat in de eerste greep *ai* voor *ei* gevonden wordt. Ons
keitijf is buiten twijffel het zelfde woord met het Fr. *chetif*.
 Maar ook dit wordt door Caseneuve, Menage en anderen,
 afgeleid van *captivus*; die ook willen, dat de oudste beteke-
 nis van *chetif* geweest zy die van *gevangen*; de latere, die
 van *ongelukkig*. Beide vind ikze by J. de Meun, Roman de
 la Rose: de eerste †. 4635.

— — *il se rent*

*Comme cerf et chetif et nices
 Au Prince de trestous les vices.*

Servus et captivus. De tweede †. 4370.

— *povre chetif malbeuré!*

Het een en 't ander, *chetif* en *keitijf*, schijnt my gekomen te
 zijn van het Lat. *cadivus*. En hierin ondersteunt my de Heer
 van Loon, die in zyne Al. Regeeringswyze III. p. 196. *ca-*
divus vertaalt door *kattyyvig*; daar hy, spreekende van 't ver-
 kooppen der Slaaven, zegt: *Waartegen de Verkooper weer —*
 ouds-

oudstijds in hunne koopbrieven verklaarden; niet te weten dat B. II. de verkochte persoon aan eenige beymelyke gebreken onderbe-[†]388. vig, dieftachtig, katyvig of een weglooper was: en beroept zich op de Formulieren van Marculfus L. II. N. 22. wiens woorden zyne Latijnsche Geleerdheid aldus aanhaalt: *Constat me vobis vendidisse et ita vendidi servum juris mei aut ancillam nomine ILLO, non FURO, non FUGITIVO, non CADIVO, sed mente et OMNE corpore SANO.* Opdat de Leezer weete, wat dit Latijn beduide, zal ik hem die zelfde woorden mededeelen zo als ikze aangehaald vind by Du Cange in Gloss. v. CADIVUS: — *nomine illam, non furem, non fugitivum, non caivum, sed mente et omni corpore sanum.* En zo mede, doch wat bekort, by Salmasius ad Hist. Aug. T. II. p. 80. daar hy 't Fransche *Cbetif* ook afleidt van 't Latijnsche *Cadivus*, 't zelfde met *caducus*. en by Menage Orig. Fr. op 't woord *CHETIF*. die allen *cadivus*, by Marculfus, verklaren; *onderbevig aan de Vallende ziekte.* Maar volgens Vossius, de Vitiis Serm. L. VI. p. 314. zou het daar betekenen iemand die niet wel gesteld is, 't zy met betrekkinge tot Verstand of tot Gezondheid. Doch zulk eene ruime en onbepaalde betekenis van *cadivus* kan by Marculphus geen plaats hebben. Want dan hadt de Kooper van een' Slaaf, als dees hem niet wel beviel, en, by ongeluk, eens wat zots zeide of deedt; of somtijds hoofd-, maag-, of kies-pijn hadt, den Verkooper altijd in rechten kunnen betrekken, en zijn geld wederom eischen. Wat van Loon by *katyvig* verstondt, weet ik zo weinig, als hy 't zelf wist. Want eerst telde hy 't, alswe zagen, onder de *gebreken*, die de Verkooper verplicht was te openbaaren. En, daarnevens op den kant, telt hy 't onder de *noodzaakelyke Eigenschappen* in eenen Slaaf, voor welken de Verkooper moest borg blyven. *De Verkooper*, zegt hy, *moet, wegens de KATYVIGHEID, TROUWE, en dat by geen Weglooper is, instaan.* Ik meen 'er geen woord van 't myne by te voegen. Ook geen verdere voorbeelden van *Cadivus* of *Caducus*; van *Cbetif* of *Keytvig*, aan te haalen. Sedert ben ik Marculfus magtig geworden, en vind daar de woorden zo als ik die boven uit du Cange heb bygebragt. Zie aldaar H. Bignon p. 324. En vergelijk de Formula 132 by Lindenbrog, benevens des zelfs Glossarium.

†. 549 (*Cote Scope*) in de Andd. Tot *Scorel*: en zo spreekt [†]549.
K k men

B. II. men nu. De nette grenscheiding tusschen Holland en Westvriesland, zo als die in de Twaalfde en Dertiende Eeuwe, v. 549. en zekerlijk al vroeger, geweest is, wel te kennen, kan niet dan aangenaam en nut zijn voor allen, die lust hebben, om de Geschiedenissen van dien tijd met eenige aandacht te leezen. Ik zou volstaan kunnen met mynen Leezer te wyzen naar Eikelenbergs Gesteldheid van Westvriesland, waaruit de zelve ook lichtelijk op te maaken is. Hy zegt, onder anderen, §. 36: *zoo men een regte lijn trekt, van daar af daar nu de Sluys te Schardam legt, tot aan Alkmaar, en van Alkmaar tot Petten, die twee linien zullen, zeer naby, den omtrek van 't oude Westvriesland, aan de zyde van Waterland en Kennemerland, aanwysen en bepaalen.* Dit is zo. Maar ik heb die grenscheiding wat nader onderzocht by onzen Dichter, uit wien het my lust, dat gezegde van Eikelenberg te bevestigen: schoon ik in zyne woorden, voor *van Alkmaar tot Petten*, liever *tot de Zijp*: en voor *Kennemerland*, liever *Holland* geleezen had. De Leezer gelieve de moeite te neemen van de Kaart van Westvriesland, die de in dit stuk zeer kundige Eikelenberg zelf getekend, en voor dat Werk geplaatst heeft, en diemen ook vindt in zyne Besch. van Alkmaar, voor zich te leggen.

Wy moeten vooraf vaststellen, datmen, in zo gebrokene en waterige landen, zich geene andere Grenscheidingen, vooral tusschen geduuriglijk oorloogende nabuuren, kan verbeelden, dan Water. Eikelenberg hadt dan gelijk, toen hy schreef §. 37. dat de Monik Ant. van den Hoeve (of Hovæus) niet wel onderricht was, toen hy zeide, dat *Egmond bet rechte scheid van Holland en Vriesland pleeg te weezen.* Maar was dan onze Dichter ook kwaalijk onderricht, zeggende hier even te vooren v. 537.

— *Egmonde steet*

Binaer int rechte gbesceet.

't Is vreemd, dat Eikelenberg niet wist, dat Hovæus, in dat zeggen, door den Dichter was voorgegaan. Doch ten opzigte van Melis is klaar, dat hy zulks niet gefchreeven heeft als zijn eigen gevoelen; maar als het zeggen, of liever voorgeeven, van die *wyze luiden* v. 531. die de twee achterlyven van het misfchapen lam, daar breeder gemeld, toepasten op *Holland en Vriesland*; en, om die toepassing meer klems te geeven, de plaats daar dat lam geworpen was, naamelijk *Egmond*,

mond, stelden als byna het rechte scheid tusschen die twee B. II. Landen. Dit opgehelderd zijnde gaan wy over tot de Scheiding 1.549 ding zelve.

Wy beginnen dan uit de Noordzee, langs de uitwatering by *Petten*, die ons brengt in, of aan de *Zype*, behoorende tot Vriessland, als blijkt uit het begin van B. III. alzo Willem, Adaas Oom, daar vertoefde en vry geleide liet vraagen, eer hy zyn' voet op den Hollandschen bodem dorst zetten. Zo vertoefde, zeer weinig dagen te vooren, de Graaf van Loon te Altena, niet durvende in Holland komen, eer hy zekere ryding hadt van het overlyden van zyn' aanstaanden Schoonvader. Dat het naaste land, aan de zuidzyde der *Zype*, Holland was, blijkt ook uit het geene Melis hier zegt van *Schoorel*; naamelyk, dat het gelegen was *recht tegen der Vriezen land*: of, gelijk Meerhout zeide, *Frisomibus contigua*. Door dat land der Vriezen is hier bepaaldelyk te verstaan het *Geestmet Ambacht*. Vandaar vielen de Vriezen doorgaands in Holland; te weten, over het Water de *Reken*: zie B. II. 1. 610. Meerhout by Matthæus, noemde het *Vadum Rekere*; by Sweertius, alleen *vadum*. zo ook in de MSS van Scriverius, die daar echter aantekende, dat in een der zelve de naam *Reken* daarby was geschreeven, met eene andere hand. *Reker wed* heet het in de Kaart van Eikelenberg, die het nadef beschrijft 1. 59-63. Zie ook onze Aantek. by II. 1092. p. 454. Dit Water was dan de ontwijffelbaare Scheiding tusschen Holland en Vriessland, van den Zuidoosthoek der *Zype* af, tot *Koedijk* toe: want verder zou het zich niet gestrekt hebben; volgens 't gevoelen van Eikelenberg. Wy zullen ons te *Koedijk*, dat toen noch niet was, niet ophouden; maar vertrouwen, dat het *Reker wed* zich uitgestrekt hebbe tot in een ander en dieper Water ten Oosten of Noordoosten van *Alkmaar*; wel meest volgens de legging van den *Rekerdijk*: zie hem 1. 60. Onze oudste Schryvers verhaalen nergens, dat de Vriezen, over de *Reken*, te *Schoorel* kwamen: maar altijd te *Alkmaar*. En wel zo, dat zy, zoras zy de *Reken* doorwaad hadden, te *Alkmaar* waaren. Maar volgens de Kaart vordert de Vriezen geen *Reken* in hunnen weg om te *Alkmaar* te komen. By voorbeeld, van *Broekkerfjel in Vriessland* kondert zy, tusschen het *Vroonermeer* en *Daalmeer* door (in de Kaart getekend 3 en 4) droogsvuets, en langs eenen rechten weg, komen tot dicht by *Alkmaar*: doch zouden daar weder gestuit

B. II. zijn geweest door een dieper Water, loopende benoorden 7.549. dier Stad. Doch dat Water zoude ik, immers by de Stad, gaarne dempen: zo omdat uit het voorgaande vloeit, dat 'er tusschen de *Reken* en *Alkmaar* geen ander, veel min diep, Water moet geweest zijn; als omdat niet te denken is, dat men van *Alkmaar* niet zou hebben kunnen wandelen naar *Schorel*, zonder by *Egmond* om te gaan. Wy hebben dan nu de grenscheiding van *Petten* af tot omtrent *Alkmaar* toe. Vandaar liep de zelve, Oostwaarts, in het *Voormeer* (n. 1) en voorts in de *Schermer*: en dus eerst tusschen *Alkmaar* en *Ouddorp*, vervolgens tusschen *Ouddorp* en *Boekel* door. Want *Ouddorp* lag in Vriessland: en honderd jaaren hierna konnen van *Alkmaar* noch niet te *Ouddorp* komen, dan over, of door, het water. Toen Florens V zijns Vaders dood ernstelijk wilde wreeken, kwam hy met een magtig leger tot *Alkmaar*, IV. 199.

*En dede dammen en diken,
En wilde over tOuddorp striken,
En dan iegben de Vriesen vechten.*

zie ook onze Aantek. by II. 437. p. 391. Maar *Boekel* lag in Holland. Toen de Vriezen in 1169, over de *Reken* kwamen om *Alkmaar* te verbranden, schooten van *Boekel* twee vaartuigen toe om de Stad te ontzetten, en helpen getrouwelijk tot het verjaagen der Vriezen. Onze Dichter heeft die omstandigheid overgestapt; maarmen leeftze by Meerhout die toen leefde. het heet daar *Bukle*. In de *Schermer* gekomen, vinden wy ter linkerhand, een reeks van kleine Eilandekens, die ons brengen tot *Ottervoort*, gelegen tusschen de Hollandsche *Schermer* en den Vriesschen, sedert genoemden, *Heer Huijgen waard*. Dat dit mede behoorde tot de Grenscheidingen, blijkt ten vollen uit *Melis II. 489.*

Die Vriesen van over Ottenfort.

Verder vind ik geen spoor by onzen Dichter. Het zou echter lichtelijk te vinden zijn langs het water, naamelijk, uit de *Schermer*, door het *Zwed*, in de *Beemster*; en vandaar, door de *Schar*, in de Zuiderzee. Ik eindig, maar *Eikelenberg* begon, met de *Schar*: hy eindigde, maar ik begin, met *Petten*. Wy verschillen zaakelijk niet, en ontmoeten malkanderen overal.

Voorts spreek ik hier, met onzen Dichter, van *Holland*, en niet van *Kenmerland*, dat zich te dier tijd zekerlijk niet heeft uit-

uitgestrekt tot *Alkmaar*, veel min tot *Schorel* of *Petten* toe. B. II. Want dat Eikelenberg §. 37. uit de Handvesten van Kenmerland, en uit de oude Hollandsche Kronyken, wil bewyzen, dat de *gebeele Duinkant*, van Egmond af tot *Petten* toe, onder de Kennemers, of ten minsten onder de KENNEMERVOLGERS, zoude behoord hebben, werpt zich zelf onder de voet. Want die *Kennemervolgers* bewyzen ten vollen, alleen door hunnen naam, dat zy gezeten zijn geweest buiten de paalen van het eigelyke Kenmerland. Den oorsprong des naams (dien ik vertrouwe dat *Melis Stoke* nooit heeft hooren noemen) ziet men in deeze woorden van *Willem Gerritsz Lams*, Handv. van Kennemerland p. 830. *Hier volgen nu de Kennemer Volgers, die 't selve Recht verkregen hebben als de Dorpen van Kennemerlant.* Hertog *Aelbrecht* gaf, in 't jaar 1401, dat Recht aan *Groede* en aan *Schorel*, in byzondere Brieven: zie p. 842-845. De reden was, als uit beider hoofd blijkt, dat zy, even als de Kennemers, zeker *Morgengeld* gegeven hadden: en nader uit het aanhangsel van den eersten, waarby die van *Groede* belooven, dat, in gevalle zy geen *Morgengeld* meer betaalden, 't zy op bun selven, of metten gemeenen landen van Kennemerland, zy deeze Handveste weder overgeeven en niet meer gebruiken zouden. De Kennemers hebben 't eerste *Morgengeld* betaald aan *Willem III*, in 't jaar 1334, om zynere bede wille, en niet van eenigen Rechte: naamelyk, twee penningen *Holl. vanden Morgen*. De oudste melding van *Kennemer-volgers*, of -gevolg vind ik daar p. 14. in eenen Brief van Hertog *Willem V*, gegeven in 't jaar 1347: *onse luyden, die Kennemerlanders, Kennemer-gevolgh, die van Zeevanck ende die West-Vriesen*. Maar in dien zynere Moeder, Keizerinne *Margriete*, van 't jaar 1346, leestmen p. 10. *Kennemerlandt ende die Kennemer-recht toebehoort.* Hertog *Philips* zeide in 't jaar 1426, aldaar p. 848. *Kennemerlandt en Kennemer gevolg, daer dese nageschreve Dorpen, als Koedijk, Graft, Schermer, algebeel Ursbem, Ouddorp en Oterlijk, mede in gerekend sijn.* *B. van Santen*, die in 1652, dat is twaalf jaaren voor *Lams*, de Handvesten van Kennemerland uitgaf, in 't begin der Opdragt gezeid hebbende, dat hy geweest was *Bailiu van Bloys*, Schout der Stede *Beverwijk*, en *Dijkgraaf*, enz. van *Callansooge*, gaat aldus voort: *al-te-samen plaetjen, die boven bare eygen ende elcx particuliere Hantvesten.... onder den naem van Kennemervolgers, het Kennemer-recht baer*
 K k 3 sel-

B. II. *selven toe-eygenen.* Die geduurige onderscheiding der naamen, **†.549.** *Kennemers en Kennemer-volgers, of dien Kennemerrecht toe-behoort, beslist hier alles.*

†.602. *†. 602 binnen den selven iare)* dat is, *binnen 's jaars.* Meerhout bencemt ons hier alle twijffeling, zeggende op het jaar 1168: *nec elapsus est INTEGER ANNUS ab agni spectaculo ad spectaculum defunctorum.* dat is, gelijk wy dagelijks spreken; 't *Was noch geen jaar geleeden.* Zie wat wy boven, I. 1300. p. 304. gezeid hebben van de Latijnsche spreekwyzen; *anno nondum revoluto, nondum expleto;* daarge ook *eodem anno,* in den zelfden zin als hier, *binnen den selven iare,* vinden kunt. Dat misschapen Lam was gezien in 1167, volgens Meerhout en onzen Dichter *†. 521.* vergeleeken met *†. 487.* Zekerlijk in Maart of April, den gewoonen Lammertijd. Maar het omkomen dier roekelooze Edelen geviel in 1168, op S. Vincentsdag of 22 January. zodat onze Vaderl. Schryver hier weder, naar gewoonte, mistaft, stellende die nederlaag op 22 Jan. 1169. omdat hy meende dat Melis Paafschjaaren telde. Maar Meerhout beslist ook dit geschil allerzekerst, zeggende dat S. Vincentsdag toen geweest is *feria secunda,* dat is, *Maandag:* 't welk waar is in 1168. maar niet in 1169; gelijkwe in gemelde Aantek. p. 315. reeds gezien hebben. Dit nu onwrikbaar vaststaande, zo blijkt wiskunstig, hoe kwaalijk die zelfde Vaderl. Schryver verhaalt, dat Graaf Florens III, na twee of drie jaaren in Vlaanderen gevangen gezeten te hebben, eerst ontslagen zoude zijn op den 27 Febr. 1168. Eene gebeurtenis, hier korteljk te onderzoeken, schoon by Melis onaangeroerd, omdat hy 'er noit van gehoord of geleezen hadt. Ik zal dan vooraf zeggen dat dit de zelfde dwaaling is omtrent Paafschjaaren; en dat het ontslag van Florens, zo 't waar was, zoude behooren tot het voorgaande jaar 1167. Dit tijdsmerk hangt af van de dagtekening des Verdrags het welk Florens, om zyne Vryheid weder te erlangen, zou hebben moeten aangaan met Philips van Elfsaten, Graave van Vlaanderen: het welkmen waardig geoordeeld heeft om het, geheel vertaald, in de Vaderl. Hist. B. VII. p. 151-159. in te lyven. Daar vindtmen in 't onderschrift het jaar 1147; het welk de Schryver, in eene kanttekening aldaar, meent gesprooten te zijn uit het kwaalijk schryven van XL voor LX; en dus MCXLVII voor MCLXVII. Op dit jaar 1167 verhaa-

haalen 't ook Butkens p. 127. en Meyerus, die echter zegt: B. II. *Anno MCLVII. ita enim tempus annotatur in tabulis.* Waar- 7.602. van de nieuwe Vlaamsche Kronijkschryver gemaakt heeft: *Anno 1167. want alzoó staet den tijdt op-geteekend op 't instrument.* met byvoeginge dat 1157 by Meyerus een *letter-faut* zoude zijn. Doch hierin geloof ik veel liever Meyerus dan zynen Verbeteraar, die zich beroept op een Instrument dat hy waarfchijnlijk nooit gezien heeft. Zelfs verkoos Scriverius, in deeze onzekerheid, het jaar 1157. Want Meyerus verhaalt zelf op 't jaar 1157 van eenen treffenden oorlog tusschen de Graaven Philips en Florens. Maar de Heer Mieris, die het afschrift van dit Verdrag, berustende in de Charterkamer van Holland, gezien heeft, verzekert ons, Charterb. p. 113. dat daar het jaar 1167 duidelĳk geleezen wordt. Wy houden ons dan daaraan: dat is te zeggen, wy gelooven dat de Opsteller van dit valsĳh en verdicht Verdrag, daaronder schreef het jaar 1167. Den dag bepaalde hy *feria tertia post Dominicam Reminiscere*; dat is, *Dingsdaags na den Zondag Reminiscere*. Welke Zondag altijd is de vijfde Zondag voor Paasĳhen. En dus was de daaraan volgende Dingsdag wel in 1168 de 27 dag van Febr. Maar dat is hier onmogelĳk, omdat Florens op Maandag 22 Jan. 1168 te Schorel lag, en geenszins te Brugge gevangen zat. Waarom noodwendig de Dag des Briefs des Verdrags zoude moeten geweest zijn 7 Maart 1167; Paasĳh 9 April: gelĳk in 1168, Paasĳh 31 Maart. Onze Dichter zal ons, in 't vervolg gelegenheid geeven, om nader te spreken van den inhoud en geboorte van dit geschrift. Hier zal ik alleen kortelĳk inzien wat 'er zy van den Oorlog, die door dit Verdrag geendigd zou zijn.

Het is met leedweezen dat ik in de Vaderl. Hist. p. 249 leeze: *Twee of drie jaaren zat Graaf Floris gevangen*, enz. Het laatste van deeze *twee of drie* jaaren hebben wy 'er van achteren reeds afgesneeden. Rest dan *een of twee* jaaren: te weeten van omtrent het midden van 1165 tot 7 Maart 1167. Want Meyerus stelt het begin der nederlaage en gevangenisųe van Florens op 't jaar 1165, nadat Philips eene magtige vloot in zee gebragt hebbende, hem, *qui tantam sibi vim militum PIRATARUMQUE conflaverat, ut totius maris imperium obtinere videretur*, zo wel wist in te sluiten, dat hy zich, zonder slag of stoot, overgaf. Den zin dier Latijnsche woorden drukte de nieuwe Vlaamsche Kronijkschryver aldus uit, cap. 24. p. 203.

B. II. *Door den menigvuldigen buyt, den welken die ZEE-ROOVERS dagelijks in Hollands opbragten, groyde de verwaentbeyt van Florencius soo hoog, dat by sig den ZEE-GODT bestont te noemen.* 't Is een spreekwoord: een schelm, die 'er wat afdoet. Florens is dan gevangen op Zee. Maar de Vaderl. Schryver, die hier uit Meyerus ontleent wat hem goeddunkt, zegt nochtans dat Florens gevangen is te Land, en wel in de Elfas; een Graaffchap, zegt hy, *des Vlaamschen Graafs*: en wijst ons naar een Chron. Flandr. MS by Sriverius, in des zelfs Graaven p. 154. Te weeten, Philips en zijn Vader Diederik (zie boven by I. 1272, 73 en 75) werden in Vlaanderen, daar zulke toenaamen allergeemeenst waaren, *van Elsat* genoemd; *d'Alsace appellé par les Flamans*, zegt L. Chantereau Confid. Hist. L. II. p. 335. alleen ter gedachtenisse van hunne Vaderlyke afkomst. Want Diederik, Vader van Graaf Diederik, en Grootvader van Philips, was *Hertog van Lotteringen*; en niet *van Elsat*, schoon hy by sommigen ook zo genoemd is, omdat hy gesprooten was uit den Huize van Elsat. Maar het Land van Elsat werd al dien tijd bezeten door de Hertogen van Zwaben. Nadat Rudolf, *Graaf van Elsat*, die opgeworpen Keizer tegen Henrik IV, in 't jaar 1080 gesneuveld was; stelde Keizer Henrik zynen Schoonzoon, Frederik, Baron van Hohenstauffen, aan, tot Hertog van Zwaben en tevens tot *Hertog van Elsat*. zie Laguille Hist. d'Alsace P. I. L. XV. p. 177. Dees overleedt in 't jaar 1105. L. XVI. p. 185. Zijn Zoon en Opvolger, Frederik met één oog, storf in 1147. L. XVII. p. 199. en liet die Hertogdommen aan zynen Zoon, sedert Keizer Frederik I, die in 1190 overleedt. 's Keizers tweede Zoon almede Frederik genoemd, die voor Akers storf, en dien onze Dichter beneden y. 1011. Hertog van Swaven heet, was ook Hertog van Elsat. Laguille p. 203 en 204. Merk nu kortelyk; en vooreerst, dat Florens, vallende in Elsat, of in de Elfas, en zulks in 't jaar 1165, zoude gevallen zijn in het Erfgoed van Keizer Frederik, met wien hy noit verschil gehad heeft. Ten anderen, dat Florens in het zelfde jaar 1165 in eenen hevigen twist was met Godevaard, Bisschop van Utrecht, over 't bezit van Oostvriesland tot de Lauwers toe: zie Beka p. 53. welke twist bygeleid is door den zelfden Keizer Frederik, in het volgende jaar 1166; gelijk 'er staat onder den Brief, te vinden by Heda p. 173. hoewel Buchel aldaar p. 174 (h) wil, dat

dat het zy 1165. Hierover te twiften is onnoodig. 't Blijkt B. II. evenwel klaargenoeg, dat het geene de Vlaamsche Schryvers, op 't jaar 1165, verhaalen van eenen oorlog tusschen Florens en Philips, te water en te lande, en van de gevangenis van onzen Graave, geen geloof verdient. Ja ik houd dien gansch en oorlog, van 't begin tot het einde, voor een louter vandschiel van eenen Vlaamschen Kronijkmaaker, die, een afschrift van het valsche Verdrag gezien hebbende, onderstelde, dat 'er een oorlog moest vooraf gegaan zijn, doch daarvan nergens eene beschryving vindende, meende in 't recht te zijn, om dien te plooyen zo als best met zijn begrip overeenkwam: gelijk wederom de volgenden, om hunne voorgangers te verbeteren. Want het is by trappen, dat die vertelling de gedaante, waarinze zich nu vertoont, gekreegen heeft. Sedert de Kronijk van Oudegherst magtig geworden, vind ik daar, dat hy den oorlog ter zee, chap. 76. stelt op 't jaar 1157, aanstonds na des Vaders derde reize naar Jerusalem. Maar ch. 77. stelt hy den oorlog in de Elfas, waarvan hy de oorzaak bekent niet te weten, op 1165. Hier zou Florens gevangen, en eerst in 1167 ontlagen zijn.

De twist met den Bisschop in 1165, die zo verre ging, dat Florens zich in staat stelde om Oostvrieland, gewapender hand, te bemagtigen, en de Keizerlyke bemiddeling van dien twist in 1166; stellen, als gezeid is, dien Vlaamschen oorlog buiten alle geloofbaarheid. En als gy daar byvoegt de twee volgende aanmerkingen, zultge, hoop ik, toestaan, dat ik de volkomen nietigheid daarvan beweezen hebbe. De eerste is, dat noch Meerhout, noch Stoke, noch Beka, noch de Klerk, noch de Heraud, noch de Goudsche noch de Hollandsche Kronijk, enz. van dien gansch en oorlog en gevangenis, één enkel woord gerept hebben. 't Verschil bestaat dan niet in byzondere wyzen van vertellen aan de Hollandsche en Vlaamsche zyde, welk verschil hier alleen de Vlaamschen onderling strydig maakt; maar het is *Neen* of *Ja*; *Logen* of *Waarheid*. Het zwygen, alleen van Meerhout, die onder deezen Graaf Florens III, en Diederik VII, geleefd en geschreeven heeft, en gevolgelyk van zo gewigtig een gebeurtenis goede kennisse moest gehad hebben, bewijst hier niet minder, dan of hy uitdrukkellyk geschreeven hadt, dat Florens altijd met den Vlaming in vrede geleefd hadt. Hy verhaalt de gevangenis van Diederik VII in Brabant, en verzwijgt niet, dat de roeke-

B. II. loosheid van den Graaf zelve daarvan de oorzaak was. Waar-
 y. 602. om zou hy de gevangenis van Florens, ja alle melding van
 dien gansch en oorlog, zo stilzwygende overgestapt hebben? Men zegge niet, dat zijn Werk hier, gelijk elders, verminkt is. Deeze uitvlucht wordt ten eenen maale afgesneden door het algemeene stilzwygen van alle onze oudste Kronijkschryvers. Ja hy bewijst hier zelf 't geen ik beweere, als hy op 't jaar 1165 verhaalt, dat Keizer Frederik te Utrecht komende, Bisschop Godevaard en Graaf Florens, na groote vyandlijkheden, verzoend heeft. Myne tweede aanmerking is, dat de oudste Vlaamsche Schryvers 'er even weinig van geweeten hebben, als onze Meerhout en Stoke. Ik voorzie, datmen hier tegen zal opkomen met het Chron. Flandr. MS, waarvan Scriverius, in zyne Graaven, zich bediend heeft, en het welk den Vaderl. Schryver mogelijk te geloofwaardiger is voorgekomen, omdat het een MS was. Doch dat maakt, in deezee, geen onderscheid. Het zou hier eeniglijk aankomen op de oudheid van het MS. En terwijl ik daarvan niets weete, zal ik nu alleen zeggen, dat ik thans ook eene Latijnsche MS Kronijk van Vlaanderen bezitte, van de welke ik met zekerheid kan spreken. Dit MS is niet oud: want het is geschreeven in 't jaar 1515; niet op perkament, maar op papier, met eene sachte hand, enz. Maar het is van eene weergalooze deugd. Want het onderscheidt de oprechte oude Vlaamsche Jeeste zo volkomenlijk van de verdichte nieuwe Vlaamsche Byvoegfels; dat het inderdaad twee Werken behelst, waarvan het eerste begint met het jaar 580, en eindigt met 1315, besltaande niet meer dan 37 bladzyden in quarto: aan 't hoofd staat, *Ex gestis Flandriae*. Het tweede springt weder te rug tot Graaf Karel die in 1127 vermoord is, en eindigt met het jaar 1462: hebbende dit opschrift, *Sequuntur aliqua quae non babentur prius a 13 Comite Flandriae, sc. Karolo Bono*. Nu getuig ik, dat in het eerste en oudste stuk, schoon het 10 jaaren verder gaat dan Melis Stoke, 110 jaaren verder dan Meerhout, en 150 jaaren verder dan het jaar 1165, echter van dien gansch en oorlog noch woord noch letter te vinden is: welke oorlog, daarentegen, in het tweede, dat is in de jonger byvoegfels, mede zeer omstandig beschreeven wordt f. 22 b. en 23 a. b. Ik had dan, het geene ik nu ganschelijk verwerpe, ook uit mijn Chron. Flandriae MS konnen bevestigen: en met waarheid; want het staat 'er. Maar niet met op-

oprechtheid, indien ik verzwegen hadt dat het wel staat in B. II. de nieuwe vermeerderingen, maar geenszins in het oude Kroonboek. Die vertelling of fabel is dan niet oud, maar nieuw. En dit is, het geen ik voornam te bewyzen. Of ik 't gedaan hebbe, beoordeele de kundige Leezer. Doch om zich daartoe beter in staat te stellen, gelieve 't hem, ook het volgende, dat niet min zaakelijk zal zijn, in overweeginge te neemen.

Aan 't hoofd des Verdrags staan, als Spreekers, beide; Philips Graaf van Vlaanderen en Florens Graaf van Holland; en nochtans praat Philips alleen. Want zo begint hy: *Ex culpa F. Comitum Hollandiæ, orta est discordia inter ME et IPSUM*. Mogelijk zal Florens, hierop, onder eene eerbiedige hoofdbuiging, gezeid hebben, *mea culpa!* Philips vervolgt: *quæ in tantum excrevit, quod omnis terra, quam de me in feudum tenebat, iudicio BARONUM MEORUM, videlicet PARIUM ipsius COMITIS HOLLANDIÆ, ei abjudicata fuit* (daar was 't om te doen). Dat de Hollandfche maagen zich met zulke Vlaamsche bakfels en brouwfels tot hier toe hebben kunnen voeden, is een teken datze bedorven zijn, en sterker geneesmiddelen noodig hebben, om wederom aan gezonde Hollandfche spyze te gewinnen. En als ik daarby gelyke 't geen ik vind in den Brief van de Gravinne Margriete, van 19 Mey 1250, daar zy, spreekende van Koning Willem, eveneens zegt, *Homines nostri, PARES COMITIS HOLLANDIÆ* (want zo moetmen leezen, niet *Comites*) zie ik, dunkt my, ten klaarsten, dat beide die Brieven, van 1167 en 1250, even oud zijn. Maar nu vraag ik; waarom zeide Margriet niet, *Homines nostri, PARES REGIS?* want zy noemt Willem te vooften niet anders dan *Rex*, nadatze hem, in den beginne, eens genoemd hadt, *Rex Romanorum*. Hier kuntge het grove onverstand van die woorden als met handen tasten. Want alles wat Margriete van Willem eischte, was, dat hy een gedeelte van *Zeeland Bewester Schelden* van haar te Leen hield. Dewijl hy nu zelfs, uit dien hoofde, als *Graaf van Zeeland*, geen *GENOOT* der Vlaamsche Baronnen (zie by VI. 916) dat is, geen Baron of Banierdraager van Vlaanderen, konde genoemd worden; zo is het te meer eene volslagen dwaasheid, dat Willem, 't zy als *KONING* of *KEIZER*, 't zy als *GRAAF VAN HOLLAND*, een *Vlaamsch Baron* zoude geweest zijn. Holland was even weinig een Leen van Vlaanderen als het Kei-

B. II. Keizerrijk. Hierom wenschte ik wel, dat der vaardige penne
 †.602. van onzen Vaderl. Schryver niet ontvallen was zyne Aantek. B.
 VII. p. 275. luidende: *In eene Lijst der Leenmannen van VLAAN-
 DEREN van deezen tijd (by du Chesne Rerum Norm. Script. p.
 1031) wordt de Graaf van Holland [Comes de Ollandia] uitdrukkelijk genoemd.* Vooreerst was 't een groote verzinning,
 Leenmannen van VRANKRIJK aan te zien voor Leenmannen
 van *Vlaanderen*. Zie hier 't Latijnsche Opschrift by du Ches-
 ne: *Nomina Militum ferentium Bannerias, tam in Norman-
 nia, quam aliis FRANCLÆ Provinciis, tempore PHILIPPI II Re-
 gis.* Dewijl nu Holland nooit geweest is een Provincie, noch
 de Graaf een Leenman, van Vrankrijk; zo volgt, dat de naam
 van *Holland* daar niet te pas komt, en *Ollandia* een bedorven
 woord is. En als men de Lijst zelve by du Chesne inziet, en
 aanmerkt, dat, onder de *Milites Balon.* allereerst genoemd
 wordt de *Graaf van Boulogne*; onder de *Milites Pontiv.* al-
 lereerst de *Graaf van Pontbieu*; onder de *Milites Comitatus
 S. Pauli*, allereerst de *Graaf van S. Paul*; zo volgt ontwijf-
 felbaar, dat ook, onder de *Milites Flandr.* allereerst moest
 genoemd zijn de *Graaf van Vlaanderen*, of *Comes de FLAN-
 DRIA*; en niet, gelijk 'er nu staat, *Comes de OLLANDIA*. Want
 de Graaf van Vlaanderen was, buiten alle tegenpraak, een
 Leenman van Vrankrijk. De verandering van *Flandria* in *Ol-
 landia*, of *Olandia*, is lichtelijk naar te gaan.

†.648. †.648 ~~Die Monster~~ de Andd. *Dat Monster.* kwaalijk,
 omdat ook †.650. zo daar, als hier, staat *die*, niet *dat*. want
 dit woord *Monster* is Manlijk. 't Verdient onze opmerking,
 dat wy hier, in elf regels, drie voornaame woorden ontmoet-
 ten, die anders nergens in dit Werk voorkomen; als *Monster*,
Stivelen en *Kniven*. Maar wat is *Monster*? Alk. zegt, *Mo-
 nasterium*, nu *Klooster*. Maar was dan Alk. vergeten, dat
 het Klooster te Rijnsburg gesticht is, niet door Sofia, maar
 door Peternelle, Sofias Schoonmoeder? zie boven †.323
 en 384. Zag ook Alk. niet, dat daartegen lijnrecht strijdt,
 het geene hier aanstonds volgt †.649. dat Sofia het hadde doen
maaken op (of, gelijk in B en II, *al op*) *van gronde*? Doch
 de woorden betekenen by hem, wat hy wil. Want deezen
 verklaart hy, *voort opmaaken*; alsof Sofia slechts de laatste
 hand geleid hadt aan 't geene door Peternelle was begonnen
 geweest. Meerhout zeide, *a fundamentis jecit*: het welk,
 door

door van Heuffen aangehaald, door van Rijn, Oudh. van Rijn- B. II. land p. 518. vertaald wordt, *VAN den grond opgebaald heeft.* 7.648. Beter waar, *UIT den grond.* Meer mishaaft my van Rijns Aantek. aldaar p. 548-552. daar hy overweegt, of het Klooster te Rijnsburg gesticht zy door Diederik II, of door Peter-nelle. De oudste die dit toefchrijft aan Diederik II. is daar *Veldenaar*, die leefde omtrent 1450. en die, onder de onzen, geene andere volgers gehad heeft, dan den bekenden *Reizier Snoy*. Onder de anderen, die 'er Peternelle de eere van geeven, noemt hy *Melis Stoke*, . . . doch 't is genoeg. Wie kan tusschen deeze Schryvers in twijffel staan? En nochtans durft van Rijn, in 't slot, geen vonnis vellen, noch party kiezen: omdat, gelijk hy in 't begin gezeid hadt, *alle ver-gelyking, volgens bet gemeene zeggen, baatelijk is:* door eene ydele toepassing van een gemeen zeggen, dat niet van overleedenen, veel min van Ouden, maar alleen van leevende per-foonen gebruikt wordt. Dit meende ik schuldig te zijn aan de achtbaarheid van *Melis Stoke*, die alleen zwaargenoeg weegt om al dien hoop van Kronijkschryvers der Vijftiende Eeuwe op te haalen; en daarenboven door Meerhout, die *Vrouw Sofia* kan gezien en gekend hebben, is voorgegaan. Doch ter Zaake. Dees *Monster van Rensborch* heet by Meerhout *Templum Rinsburgense*; want *Monster is Tempel* of *Kerk*. Duidelijk wordt het onderscheiden van *Klooster*, in Fl. en Bl. f. 1 c. Cloesters, *Monstre est Gods huus*

Dede te storen die Coninc Fenus.

Maerlant IX. 4 f. 47 b.

Hant est bovet lagen op die sille.

Hier omme eist dat niemen wille,

Die in Azot ten Monstre gaen.

Up die sille tarden no staen.

Sille is drempel. Zie I Sam. V. 4 en 5. En c, 42. f. 60 a.

Ooc geboot bi bem wel diere,

Dat bi Gode enen Tempel maken soude —

Hi beval ooc die wachtte

Van den Monstre Levis geslachte.

Elders verwisselt hy 't met *Kerke*: XI. 35. f. 100 a.

— — — *ene Kerke*

Te makene van dieren gewerke:

Die Monster stont, willic u cont maken,

Tote dattene die Romeyne braken.

Noch,

B. II. Noeh, Evang. c. 94. f. 131 b.

†.648.

*Sijn vonnesse borde t'fuedste diel,
En gingen uten Monstre daer
Deen voren ende dandere naer.*

en zo dikwils by hem, 't zy van Salomons Tempel, of van die der Heidenen. Van den eersten spreekende, noemt hy, afzonderlijk, het Heilige der Heiligen, *Monster*; het Heilige, *Voormonster*. Het eerste, Evang. c. 151. f. 143 c.

*Josephus scrivet dese dinc,
Dat die cortino, die busen binc
Vor die Monster duere, mede
Scuerde ooc ontwee up die stede.*

het andere IX. 51. f. 63 a.

*Inden Vormonster, die biet Sancta,
So sette Salomon, enz.*

D. van Assenede, Fl. en Bl. f. 8 c.

*Doe begonnen si werken onder enen boom
Vor enen Monster een eerlic graf,
Daer men wonder van seggen mach.*

Brunswijksche Rijkronijk c. 59. †. 72.

*He greib ok, an dersulven stunt,
Bi der bant den Konig ber,
Unde leide on an dat Monster.*

dat is, in de Kerk van St. Pieter te Rome, daar Paus Innocent IV de Krooning verrichte aan Keizer Otto IV. De Franschen noemden het *Monstier*. Zo zagenwe boven by I. 146. uit Joinville, eene *Mabommerie des Turcs* veranderd in een *Monstier nostre Dame*. Daar het mede niet anders betekenen kan dan Kerk. Hierom twijffel ik niet, of de naam van *Oudemonster* te Utrecht (anders S. Salvators Kerk geheeten) betekende, in den oudsten tijd, ook de *Oude Kerk*; en niet het *Oude Klooster*. Zie van Rijn op de Oudh. van Delfland p. 347.

†.658.

†. 658 (*kniben*) dat zijn, volgens Alk. *messen*. 't Is zo: doch 't waaren *lange messen*, diemen op zyde droeg. Meerhout zegt: *LONGIS CULTELLIS, sicut ejusmodi bomnibus consuetudo est, lateri suo appendentibus*. Witichindus, *Annae. L. I.* by Meiboom p. 632. *vestiti erant [Saxones] sagis, et armati longis lanceis, et subnixi stabant parvis scutis, habentes ad renes CULTELLOS MAGNOS*. En te vooren p. 630. *Erat autem illis diebus Saxonibus MAGNORUM CULTELLORUM usus, qui-*

quibus usque bodie Angli utuntur, morem gentis antiqua sec-B. II. tantes. Mea trok federt te velde met zwaarden en knyven. †.658. Jan van Heelu p. 61.

*Tote datfi voor Woeronc quamen,
Datfi met swerden en met kniven
Becorten, wient voert soude bliuen.*

de zelfde p. 288.

*Want die wile dat die strijt duerde,
Ende yeman ieghen ben ruerde
Weder swert ofte knijf,
Dien benamen si sijn lijf.*

Walewein f. 34 c.

Si vingen ten swerden en ten kniven.

voeg 'er by Fl. en Bl. f. 18 c. aangehaald beneden III. 80. *Knijf* komt, inzonderheid, voor, als verboden geweer. Handveste van Hertog Aelbrecht aan de Stad Reimerswaal 1380. by Smallegange p. 273. *So wie enen knijf of sweerd trect, of mes, of baselare, of eenige gescheede wapen, enz.* In 't Latijn *Canipulus*. In 't groot Privilegie van Willem V aan Enkhuizen gegeven 1355. p. 7 b. *Quicumque canipulum portaverit, solvet, &c.* daar 't echter anders vertaald is f. 12 a. *Alle die geene die een vechtelijk geweer draeght sal den Grave betalen 10 pond.* En zo dikwils. zie Keuren van Rijnland, Art. 139. en de Aantek. van Van Leeuwen aldaar. In de Zeeuwfche Keure van den Mombaer Florens van 't jaar 1257 lees ik, Art. 13. *Quicumque portaverit canipulum, vel instrumentum vulgariter dictum corcoiscolve, vel cultellum Lumberdum, vel elcene, emendabit Comiti X lib.* in de Vertaalinge Art. 25. aldus: *Soo wie draget knijff, of cortoyssolve, of Lombaerts mes, of beltine, by sal gelden tien pont.* Brief van 't jaar 1231, by du Cange, v. *CANIPULUS: Si de Cbora cultellum cum cuspidē, qui vulgo knivus dicitur, super se portaverit, &c.* andere van 't jaar 1221, by G. Daniel, *Hist. de la Milice Fr. L. VI. ch. 4. p. 302. Quicumque cultellum cum cuspidē, vel curtam sspatulam, vel misericordiam, vel aliquā arma nutritoria portaverit, &c.* uit den voorgaanden blijkt, dat ook hier *cultellum cum cuspidē*, of mes met een punt, niet anders is dan *knijf*. Maar die *curta Spatbula* of korte Degen, en die *Misericordia*, vallen insgelijks onder den naam van *knijf*: en die allen, en meer anderen, weder onder de laatste benaaminge van *Ponjaard*. Dat handige tuig, dat ten u-

B. II. 7.658. terften fcherp van punt was, was eigenlijk het Moordgeweer. Men vocht, in die eeuwen, met zwaarden, met bylen, met knodfen, met yzeren ftaven, met alles wat zwaar was, om zynen vyand door geweldige flagen te verdooven en ter aarde te werpen. want de wapenen die de lighaamen dekten, waaren zo vast in een geflooten, dat het vyandlyke zwaard nergens doorgang vondt. Het kwam dan genoegzaam alleen op de krachten aan; (hierom werden ook de *Armborften*, waarmedemen den fterkften Held, ook van verre, als sedert met het duivelfche buskruid, kon dooden, een *Moorddaadig geweer* genoemd, alswe verder zien zullen) ja het gebeurde wel eens, dat twee Vorften, te paarde zittende, het zwaard, als onnut, verlieten, en malkanderen, met de handen, by 't hoofd kreegen; doch weder moesten los laten, omdat elk te ftendig in den zadel zat. Maar, wanneer iemand het geluk hadt van zynen vyand, door eenen zwaaren slag, te verdooven, of anderszins ter aarde te werpen; dan bediende hy zich van zynen *knijf*, om den zelve, meer of minder in onmagt liggenden, door de enge openingen der welfluitende *balsbergen* en *helmen*, den doodfteek te geeven; ten waare hy om *genade* badt: en hiervan kreeg dit moordtuig den naam van *Misericorde*. Dat zoeken naar de openingen, befchrijft ons Guil. Brito, Philipp. L. II. p. 234. (aangehaald by du Cange, v. SUBULA) aldus:

— *cultris alter subularibus arctas*

Scrutatur tborace vias galeaeque fenestris,

Qua ferro queat immisso terebrare cerebrum.

't woord *cultris* wijft genoeg aan, dat hy ook sprak van *kniven*. buiten deezen, noemde hy, in de voorafgaande woorden, ook andere naamen van geweer,

Hic Sudibus, Telis hic dimicat, ille Bipenni,

Hic Verubus, Cultris alter, &c.

By den zelfden du Cange, v. MISERICORDIA, en, uit hem, ook by Daniel als boven, vind ik de volgende naamen uit eene Fransche Rijkkronijk van Guil. Guiart, op 't jaar 1303, spreekende van den oorlog tusschen Vrankrijk en Viaanderen:

Faucbons trenchans, épées cleres,

Godendas, lances esmoulues,

Coutiaux, Misericordes nues.

die *Godendas* waaren knodfen met yzer beflagen, die wy nader beschryven zullen by VII. 915. Gelijk nu het Duitfche

Goe-

Goedendag, in het Fransch, zo is weder het Fransche, *Mi-B. II. Jericorde*, in het Duitsch overgenomen. Walewein f. 3 d. ¶.658,

*Doe taji voort an sine side
Ene misericorde, dies was bi blide.*

hy was zijn zwaard kwijt; dies was hy blyde dat hy zijn *Mi-
sericorde* of *knijf* noch hadt. kort daarna:

*Die misericorde nam die wigant,
Daer bi tserpent mede stac,
So dat bem zijn berte brac.*

Maerlant gebruikte het woord *knijf*, op eene zonderlinge wy-
ze, IV. 14. f. 34 b.

*En volgedem met enen knive,
Aldaer bine vant metten wive,
En stacse bede doot daer si lagen.*

zie Num. XXV. 7. 8. daar, 't geen hier *knijf* heet, *Spieffe*
genoemd wordt.

¶. 706 **En nam hem of vier tusent marc)** Meerhout: ¶. 706.
datis ab eisdem Frisonibus quatuor millibus marcarum. Dat
zelfde getal heeft ook Beka, zo in de Uitg. als in de vier Lat.
MSS, schoon in sommige afschriften der Vertaalinge gevon-
den wordt *vier bondert*, als in één der mynen, en in dat gee-
ne 't welk Scriverius gehad heeft (misschien het zelfde) die
ook meende dat het genoeg voor de Eilanden Texel en Wie-
ringen zoude geweest zijn. *Vier duizend Mark zilvers*, zegt
hy, *dat is 12000 Pond groot, of 72000 Gulden, 't Mark ge-
rekend tot 3 Pond groot of 18 Gulden; het welk niet zonder re-
den ongelooflijk schijnt.* zie zijn Oud Bat. p. 152. of Graaven
p. 147. Om aan dit zeggen meer klems te geeven, hadt hy
konnen bybrengen een ander geval van die zelfde eeuwe, uit
Helmoldus, Chron. Slav. L. I c. 38. Keizer Henrik V viel,
in 't jaar 1109, gewapender hand, over het ijs, in het Eiland
Rugen naby de Pomersche kust. De Inwooners booden hem,
tot brandschattinge, eerst 400, naderhand 800-Marken; doch
konden den overwinnaar niet paayen dan met 4400 Marken.
Maar toen zy al 't goud en zilver, 't welk op dat Eiland te
vinden was, opgebracht hadden, hadden zy noch de helft van
de beloofde somme niet voldaan. Maar het geen hier de ge-
lykenis bederft, is, dat die Eilanders in 't geheel geen Geld
kenden, en het Goud en Zilver, dat zy nu en dan by hunne
gevangenen vonden of elders geroofd hadden, aan hunne vrou-

B. II. wien gaven die 'er zich mede opschikten; of in de schatkist 1.706. van hunnen god bragten: en als zy ter markt gingen, konden zy, voor een stuk of lap linnen, bekomen 't geene zy noodig hadden. Dat Texel en Wieringen, omtrent 1184, zo arm zouden geweest zijn, is niet te denken; en de Tijdgenoot Meerhout zegt eenvoudig, dat zy de 4000 Mark *gegeeven* hebben. In 't gemelde jaar 1184 was Philips Augustus reeds Koning van Frankrijk; en hy was het noch in 1222, toen hy zijn' uitersten wil deedt beschryven, en daarby zo grootte, zo veele, Legaaten wegmaakte, dat de zelve, volgens de optellinge van le Blanc, *Traité des Monn. de Fr. p. 161.* beliepen een somme van 893000½ *Mark*, die hy zegt dat in zijn tijd, nu omtrent zeventig jaaren geleeden, zouden bedraagen hebben 26 Millioenen, 209 duizend en 564 *Livres* in gereeden gelde. Hadt Scriverius ook geschreeven; 4000 Mark, *dat zou nu zijn*, in plaats van *dat is*, 72000 Gulden; hy zou natuurlyker gesproken hebben. Nu kan hy schynen onderfeld te hebben, dat een Mark zilvers ook in dien tijd zo wel 18 gulden was waardig geweest als toen hy dit schreef. Doch om zyne rekening te verydelen, behoef ik niet anders te zeggen, dan dat een Mark zilvers nu waardig is, niet 18, maar ten minsten 25 gulden: en dat, gevolgelyk, 4000 Mark en nu zijn, niet 72000, maar 100000 Gulden. Dit draaft noch wat harder; en immers kost het dien van Texel en Wieringen geen duit meer. Enz.

Mark is, en by Meerhout, en by Melis, niet anders dan *Pond*; niet pond *gewigts*, maar pond *gelds*. Want in 't gewigte is Mark maar een half Pond. De Ponden mogen wy onderscheiden in *Weeg-* en in *Tel-ponden*. Zo onderscheidde Covarruvias de *Libra* in *Ponderales* en *Numerales*; en le Blanc, in de Inleiding van zijn *Traité des Monn. ch. 4. in Livres de Poids* en *Livres de Monnoye*. Welke laatsten hy in 't opschrift van dat Hoofdstuk noemt, *Monnoye Numeraire ou de Compte*: doch spreekt daar alleen van *Livre*, *Sol*, *Denier*; niet van *Marc*. Echter behoort *Mark* daaronder; alzomen, betaalende met byzondere *Specien* (gelijkmen spreekt) zich, in de begrootinge der somme, zo wel bediende van 't woord *Mark* als van *Pond*; het zy in de zelfde, het zy in verschillende betekenis: want elk rekende op zijn manier. In Brabant, by voorbeeld, waaren, ten tyde van Kiliaan, die weinig ouder was dan Scriverius, vijf Mark niet meer dan één Pond. Want een

een Mark, zegt hy, is zestien Stuivers Brabants: een Pond B. II.
 Brabants, vier Gulden: een Gulden, twintig Stuivers. 't Is ^{7.706.}
 waar, dit sluit niet volkomen op mijn voorstel, dat Mark het
 zelfde was met Pond. Maar, behalve dat die nette verklaa-
 ring van Kiliaan wel verdiende in 't licht gesteld te worden,
 zo sluitze ook niet kwaalijk op mijn voorstel, omdat een *Mark*
 Brabants van 16 Stuivers, zeer naby komt aan een *Pond* Hol-
 lands van 15 Stuivers. Doch het volgende zal 'er beter op
 sluiten.

Le Blanc, ter gemelde plaats, *Marc* niet tellende onder
 de *Monnoye Numeraire ou de Compte*, bevestigt evenwel mijn
 zeggen, als hy p. 153. nevens eene oude Muntwet, waarin
 van verscheidene *Marken* gewaagd wordt, deeze aantekening
 op den kant stelde: *MARCA, se prend ici pour la LIVRE DE*
MONNOYE, qui avoit cours en petites ESPECES. Die Wet is
 misschien 28 of 30 jaaren ouder dan 't geval, waarvan Melis
 hier spreekt; en behoorde t'huis in Normandyen.

Du Cange, die het gansche Werk van le Blanc, als een
 vertrouwd en kundig vriend, geleezen hadt eer 't het licht
 zag, dacht in 't geheel niet om die betekenis van *MARK*, toen
 hy dat Artykel in zijn Gloss. wijdloopig behandelde; en noch-
 tans bevestigt hy 't geen ik beweere, op meer dan eene wy-
 ze; doch ter plaats daarmen 't niet zoeken zou. Want, op
 't woord *Canonicus*, getuigt hy, dat in een oud boek, behoo-
 rende tot de Kerke van Rouen, meermaalen geleezen wordt
 van *Kanoniken van 15 MARKEN OF PONDEN.* En by *Talen-*
tum, dat deeze drie woorden, *TALENT, MARK, POND*, zeer
 dikwils door malkanderen en onverschillig gebruikt zijn.

Heer Eck van Repkaw, Schryver in 't Latijn, en Vertaa-
 ler in 't Duitsch, van der Saxen Spiegel, bedicnde zich door-
 gaands, zo niet altijd, van 't woord *Talentum*, en vertaalde het
 altijd *Pund*. Maar het geen du Cange, die de Vertaaling of niet
 gezien, of niet geleezen heeft, of niet verstondt, in 't Latijn
 uit dat Werk bybrengt om dit zelfde te bewyzen, zijn inge-
 voegde Glossen, van een jonger hand; die wel in zich zelfs
 goed, nochtans niet echt zijn. Hy beroept zich daar op dee-
 ze woorden L. III. Art. 51. *Equus — talento, id est 20 so-*
lidis, coaquatur. Maar in de Uitgaave van 't jaar 1516 staat al-
 leen — *talento coaquatur*, zonder dat aanhangsel, *id est vi-*
ginti solidis; 't welk ik echter vinde in die van 1569. Zo
 ook Art. 45. *novem libra seu talenta.* In myne oudste alleen

B. II. *novem talenta*. Maar het was Hr. Eck zelf die hier ook een
 †.706. *Mark* begrootte op 20 *solidi* of *scbellingen*. Enz.

Al dat zelfde ontmoeten wy ook by Meerhout en onzen
 Dichter, onderling vergeleeken. Hier spreekenze beide, als
 wy gezien hebben, van *Marken*. Zo doet ook Meerhout p.
 486. *datis a Comite duabus millibus* MARCARUM. Maar Melis
 vertaalde het II. 1358.

*En gaf, eer bi mochte ontgaen,
 Twee dusent* PONT.

Meerhout p. 495. *datis ab eodem Comite mille* TALENTIS. Me-
 lis III. 491. *Nochtan gaf Willam tier stont
 Vander zoene dusent* PONT.

Meerhout p. 490. *promissis eidem Episcopo duobus millibus, et
 eo amplius*, TALENTORUM. Melis III. 106.

Hem was gbeloest twee dusent MARC.

Dus zullen de 4000 *Mark*, die Scriverius begrootte op 72000
Gulden, genomen wordende voor 4000 *Pond Hollands*, en een
Pond voor 15 *Stuivers*, niét meer zijn dan 3000 *Gulden*. En
 hoeveel was één *Stuiver* waardig in 't jaar 1184?

†.774. †. 774 Om dat God onse dorperheit) het woord God
 wordt noch in B noch in II gevonden, die daardoor onver-
 staanelijk zijn. *Dorperheit* wordt door Seb. verklaard *onbue/sc-*
beidt, ongeschicktheid; waarby Alk. noch voegt, *bottigheid*.
 maar 't zegt hier vry wat meer; en niet minder dan beneden
 †. 815. *onse grote zonden*. Een jaar of vier voor deezen ramp
 klaagde reeds Willermus Tyrius in die merkwaardige Voor-
 rede van zijn laatste Boek, dat de Christenen daar te lande,
 die bevoorens gewoon waaren hunne vyanden te slaan, nu,
om bunnier zonden wille, van God verlaaten, in alle ontmoc-
 tingen de nederlaag leeden. *By ons*, zegt hy met de woor-
 den van Hofeas IV. 9. *is geworden, gelijk bet volk, alzo de
 Priester*. Maar ik geloof, dat hy met immer zo veel grond
 hadt kunnen zeggen, *gelijk de Priester, zo ook bet Volk*. By
 gelegenheid van eenige Latijnsche, of half Latijnsche, Vloek-
 woorden, hebben wy elders aangemerkt, dat die zekerlijk
 hunnen oorsprong uit de zogenoemde Geestelijkheid gehad
 hebben. maar alle Godlasterlijk vloeken en zweeren is een
Dorperheid. Maerlant III. 5. f. 30 a.

*Wat sal der ghere werden dan
 Die Kerstijn sijn, en die lede*

Van

Van ons Heren menschelicheit

Dorperlike vlouken en nomen

En verzweren? God false verdomen.

B. II.

7.774.

Zie hier een lijst van andere zonden, en niet van de geringsten, die ik, elk in 't byzonder, met dit woord bestempeld vinde. Materie der Sonden f. 115 d. *soe heeft si dese sonde, als buten of teghen die natuer, sonder enighe sonderlinge name gbelaten* — *nochtans wort si al bi tiden gbenoemt, die schendelike passie, of dorperheit, of weerbeit.* Maerlant VIII. 2. f. 46 b.

Dus so wort gewroken sture

Die dorper zonde iegen nature.

Van Overspel: by den zelfden IX 33. f. 56 c.

Du beves genomen Urias wijf,

En bem daetstu verlaen mede,

Om te deckene dine dorperhede.

en in 't N. T. c. 89. f. 130 c.

Dat geen man van sinen wive

Ne sciede, soene ware van baren live

Niet goet, of dorpernie begare.

Ook wordt onder dien naam in 't gemeen begreepen alles wat tegen de Eerbaarheid strijdt, het zy in woorden of in werken. Doctrinale f. 2 c.

Sente Paulus hortmen gewagen,

Dat dorper worde connen afdragen

Scamelheit en goede sede.

Ferguut f. 21 c. daar twee Jonkvrouwen aldus spreken van twee Ridders:

Wi baddense lief, en si ons,

Al dat wi badden was gemene,

Het badde geduert van kinde clene,

Sonder enege dorperhede.

dat is, *in eere en deugd.* Van Vader, Moeder of Broedermoord: Maerlant J. O. f. 147 b.

Nero ontfinc tRoomfche rike

Dat bi berechte dorperlike,

Want bi slouch Moeder en Broeder doot,

En menegen edelen genoot.

en dus ook van allerlei Moord. Walewein, in den Roman van zijn' naam f. 51 d. kon zynen slaapenden vyand dooden, maar hy wilde 't niet doen:

B. II.

Hi peinsde, bet ware dorperhede.
 naderhand, f. 54 c. wilde een ander 't hem doen; en daar
 7.774. heet het ook *dorperheit*. Van Verraad en Trouwloosheid
 tegen zijn wettige Overheid; waarvan gy een voorbeeld kunt
 vinden by onzen Dichter X. 401. Van Morren en zich te ver-
 zetten tegen de zelve; Maerlant IV. 4. f. 31 a. van Mirjam
 en Aaron, tegen Mozes:

Onse Here balcb bem van desen

En scaltse om bare dorpernie.

van de Ongehoorzaamheid van Kinderen jegens hunne Ouders;
 de zelfde N. T. c. 87. f. 130 a. van den Verlooren Zoon;
 zich bekeerende:

Ic sal gaen tot minen Vader

Up ghenaden, en bem lien

Mine quade dorpernien.

van Ondankbaarheid, vuilgenoeg om ook op deeze lijst plaats
 te vinden; Walewein f. 27 d.

Hi dede mi grote bovescheit:

Jane dadic dan grote dorperheit

Soudict bem onvergouden laten.

Ondertusschen is *Dorper*, eigenlijk genomen, niet anders dan
Dorp- of Land-man, een *Boer*. Het geen by ons *Dorp* is,
 noemdemen in de middelste eeuwen doorgaands, in 't Latijn
Villa; en daarvan *Villanus* dat is *Dorper*. Van *Villanus* komt
Villein, *Vilein*; en dat heeft mede de betekenis gekreegen
 van al wat leelijk en verfoeylijk is. Joinville Chron. de S.
 Louis ch. 10. *Sire Villain, tu mentis faussement*. Vanwaar
 komt dit? Buiten twijffel van de spottaal der Grooten, toen
 de Dorpluiden en Boeren noch slaaven waaren, en de ver-
 achtelijkste schepsels onder alle de Beesten van hunnen Heer.
 En zo is *Dorperheid* eigenlijk *Boerscheid*; by voorbeeld, of ic-
 mand cener zwangere Vrouwe een Peer betwistte, en die
 zelf opat: *Ende dat was*, heb ik ergens in Zeghelijn gelee-
 zen, *dorperbeyt groot*. Maerlant zelf, die *dorper*, enz. in de
 allervuilste betekenissen zo dikwils gebruikt heeft, nam het
 ook eenvoudig voor *Boer*, I. 21. f. 5 b.

God stakene uten Paradyse,

Om dat bi soude, na dorpers wise

Die aerde oeffenen ———

de aarde oeffenen, is 't land *bouwen*, *terram colere*; gelijk wy
 al voor verscheiden jaaren uit veele anderen hebben aangetoond
 in

In zekeren noch ongedrukten Brief, zijnde eigenlijk eene na-B. II. der Verhandeling over den Ablativus Absolutus. Onze Rid-^{†.774.}der Ferguut was eens Boeren zoon: maar 't woord *Boer* was, toen de Nederlandsche Dichter zijn Roman schreef, noch niet bekend; daarom noemt hy hem meermaalen *Dorper*. Doch het was een ryke Boer. f. 2 c.

Die dorpere biet Somilet.

Een wijf baddi, die vele bet

Was geboren dan bare man:

Dor sgoets wille sine gewan.

Hiervan 't onderscheid tusschen *Edelen* en *Dorpers* ook by onzen Dichter: zie hem I. 634. Walewein f. 49 c.

Lace! badden een Edelman doot!

Maer datten een Dorper heeft verslegben

Dat mach miere berte wel tregen.

maar wat is hier *tregen*? Ferguut f. 10 a. van iemand die tegen eenen stylen klip opklauterde:

Dicwile dat bi sneft en treget

So dat bi achterwaert gleet —

Met groter pinen clam bi boven.

In deeze plaats schein my *tregen* natuurlijkst te konpen afgeleid worden van *traag*; even als *netten* van *nat*; *stremmen* van *stram*, enz. maar in de voorgaande kan die betekenisgeen plaats hebben. *Tregen* is *droeven*, *bedroeven*. Gl. Lipf. *TREGO*, *Dolor*. *TREGON*, *Dolore*. *TREGA*, *Dolores*. *TREGHAFT*, *Dolens*.

†. 845 *Ene dine allene*) ik prijs *Melis*, dat hy, in dee-^{†.845.}zen zynen Held, dat ééne ding, 't welk yder in hem misprees, niet verzweegen heeft. Doch het was geenszins dat ééne ding alleen, datmen in hem te mispryzen vondt. Immers *Will. Tyrius*, die hem beter moet gekend hebben, schilderde dien Prins met veel leelyker verwen. Vooreerst, spreekende L. XVII. c. 26. van het Huwelijk van *Rainaldus van Chastillon* met *Constantia*, Erfdochter van *Boamundus II*, Prinsse van Antiochien; en Weduwe van *Raimundus*, Graave van Poitiers en Oom der Koninginne van Vrankrijk; noemt hy hem, niet zonder verontwaardiging, *Miles stipendiarius*, *Miles quasi gregarius*; Soldaat van Fortuin. Dit lees ik nu ook in de *Hist. de l'Ordre*, &c. van den Abt *Vertot*, T. I. p. 188. en daarenboven, dat de Prinsse *Constan-*

B. II. 845. tia deezen Man in 't heimelijk zoude getrouwd hebben, nadat zy zeer aanzienelyke huwelyken hadt afgeslagen. Maar du Chesne in zijn Hist. de la Maison de Chastillon, zegt L. II. p. 29. dat dees *Reinoud*, onder veele Fransche Heeren, waardig geacht werdt, met die Prinssesse in 't huwelyk te treden; en dat het zelve voltrokken is met kennisse en goedkeuringe van Boudewijn III, Koning van Jerusaleem, des zelfs Neeve, in 't jaar 1152. De zelfde Schryver noemt hem een' Achterkleinzoon van *Guido I, Heere van Chastillon*, dien hy gift geweest te zijn Broeder van *Eudes van Chastillon*, meer bekend onder den naam van *Paus Urbanus II*, die deeze kruistogten, ter verlossinge van 't H. Land, allereerst in 't jaar 1095, aan den gang geholpen heeft. Wy hebben vroeger gezien, dat ook Koning *Guido van Lusignan*, door een' anderen Tijdgenoot, genoemd is, *genere mediocris*, van een geringe afkomst. Onderusschen is zeer aanmerkelijk, dat het juist die twee Geslachten zijn, tusschen welken, in 't jaar 1403, openlijk, voor het *Lit de Justice* des Konings, deeze voortreffelyke gelykenis gemaakt is; *gelijk bet geslacht van LUSIGNAN bet grootste, bet edelste en bet talrijkste was over Zee, zo was ook dat van CHASTILLON in Vrankrijk.* zie du Chesne p. 4. Van erger natuur is, dat W. Tyrius den Prins doorgaands beschrijft als een' *Man van Geweld XVIII. 1. 10. 23.* of van *Onbekwaamheid XXII. 28.* met één woord, als *gansch Ondeugend XVIII. 28.* daar hy zegt: *Princeps, peccatis suis exigentibus, omnes quas commiserat impietates corporaliter luiturus, captus est, et, compedibus religatus, Halapiam, cum aliis concaptivis, spectaculum factum populis infidelibus, cum summa ignominia deductus est.* Voeg hierby dat *éne ding*, waarvan onze Dichter spreekt; en zie of gy iets vinden kunt tot verschooning van eenen Man, die, door zyne begeerlijkheid, trouwloosheid en geweld, alleen oorzaak geweest is van dien rampzaligen oorlog in 't jaar 1187. Bohadinus verhaalt p. 70. dat een troep reizigers, uit Egypten komende, zynen weg nam door 't gebied van onzen Held, en zich daar onbekommerd te ruste gaf: wantmen dacht toen om geen' Oorlog. De Prins, de gelegenheid schoon ziende, heeftze listiglijk bezet en doodgeslagen, geevende den geenen, die zich op den Vrede beriepen, een antwoord, strekkende tot hoon van hunnen Profect. 't Zelfde geval hadt Bohadinus reeds verhaald p. 27. en daar zeide hy, dat

dat Arnaldus, of Renaldus, die Reizigers, na veele mishandelingen, in kuilen en benaauwde kerkers smeet, onder deeze woorden: *Laat uw Mabomet u bieruit verlossen.* Saladijn, zulks verstaan hebbende, zwoer, dat, zo hy den Prins oit in zyne magt kreeg, hy hem met eigen hand zoude ter dood brengen. 't Geval wordt mede verhaald door den Schryver der *Expedit. Asiar.* in het begin, daar Renaldus voorkomt als diep in schulden steekende, en des te meer vlammende op deezen buit. Na eenen uitroep,

———— *Quid non mortalia pectora cogit*
Auri coecus amor! ————

zegt hy, dat de Vrede met Saladijn nu *zeven jaaren* geduurd hadt, wanneer eene ongemeen kostelyke Karavane reisde van Aleph naar Babylon, onder 't geleide van eenige Admiraalen. Deezen door liit en verraad afgetrokken en vastgehouden zijnde, vielen de Krijgsknechten en Dienaars van Renaldus op de overigen aan, en bemagtigden menschen en goederen. Zie hier een ongemeen voorbeeld van gemaatigheid in Saladijn. Hy zondt aanstonds een Gezantschap aan Koning Guido, verzoekende, dat die, met zyne eigene Baronnen en Rechtsgcleerden, over het wedergeeven of niet wedergeeven van 't geroofde, wilde raadpleegen; en zulk een besluit nemen, als met het Recht en de gewoonte der Christenen overeenkwame. Dit niet verwervende, boodt hy aan, de Goederen te willen ten besten geeven, indien maar de Menschen op vrye voeten gesteld wierden. Maar ook dit hem geweigerd wordende, ontstak zijn toorn; en heirlegers van Sarrazynen ontbooden hebbende, verzaamelde hy eene ontzaglyke krijgsmagt. Zo luidt het verhaal van deezen Christen tijdgenoot. Ik kan niet ontveinzen, dat my belachlyk voorkomt, dat die ryke Karavane en Koopluiden, met de Admiraalen hunne geleiders, by den Abt Vertot p. 187. hervormd zijn in *Schaapen, Paarden, Varkens*, met der zelve *Dryvers* en *Hoeders*. Dat Renaldus, sedert, door Saladijns eigen hand omgebragt is, getuigt ook die Tijdgenoot wat verder met drie woorden. Wy hebben nu klaargenoeg gezien wat Man de **PRINS FAMANT** van onzen Dichter geweest zy: staat nu te bezien hoe hy aan zijn einde gekomen is. Hy werdt mede gevangen in den Slag van Tiberias. Straks na den Slag deed Saladijn den gevangen Koning Guido, benevens des zelfs Broeder *Geoffredus* en den Prins *Renaldus*, voor

B. II. zich brengen (Abulfeda schrijft p. 41. dat Saladijn den Koning aan zyne rechterhand deedt nederzitten) en liet den Koning, die van hitte en dorst versmachtte, eenen koelen dronk brengen: waarvan hy een deel genomen hebbende, het overige bragt aan *Renaldus*. Saladijn, zulks ziende, deedt, door den tolk, tot den Koning zeggen: *Gy zijt het, niet Ik, die deezen mensche te drinken gegeven hebt*. Want het was de voortreflyke gewoonte der Arabieren, dat een Gevangen, eenmaal spyze of drank van zynen Verwinnaar genooten hebbende, zijns levens zeker was. Zodat Guido, na 't ontvangen des bekers, reden hadt zich gerust te stellen. Toen werdenze naar eene andere plaats gebragt, daarmen hun eenige spyze toediende; doch kort daar na weder geroepen voor Saladijn, die, gedachtig zijns Eeds, tot den Prins zeide: *Tbans ben ik de verdediger van Mabomet*. Nochtans zou hy hem, volgens Bohadinus, het leeven aangeboden hebben, zo hy den Mahometaanfchen Godsdienst hadt willen aanneemen. Maar als de Prins dit weigerde, rees Saladijn op, met uitgetoogen fabel, en gaf hem eenen houw, die hem de eene schouder wegnam; waarop anderen dat werk voltooiden. *Guido*, diergelyk onthaal voor zich zelve te gemoet ziende, en sidderende van vreeze, werd door Saladijn verkwikt met dit edelmoedig zeggen: *Dat het geen gebruik is, dat Koningen Koningen vermoorden: en dat die Prins, door eigen schuld, zich dit ongeluk op den bals gebaald hadt*. Karel van Anjou was, op verre na, zo edelmoedig niet.

†. 881. †. 881. Die Graue van Tripoli (dier verriet) en waarin bestondt eigelyk dat zo algemeen uitgekreeten Verraad van deezen GRAAVE VAN TRIPOLI? Voornaamelyk, wilmen, in eenen verderflyken RAAD; ten anderen, in zyne ontydige VLUCHT uit den slag van Tiberias. Wy zullen die twee punten van beschuldiging eerst onderzoeken, en vervolgens naarspooren wat wy zekers van het Gedrag des perfoons, by de oudste en geloofwaardigste Schryvers, kennen ontdekken. Wat het eerste belangt; zo gelieve de Leezer zich te herinneren het geene wy boven by †. 743. p. 423. reeds gemeld hebben; naamelyk: dat de Raad, dien Melis toeschrijft aan eenen bescheiden Ridder, Heer Jan; anderen, aan eenen verlochenden Christen; geweest is dat gevoelen, 't welk de Koning, tegen den zin van TRIPOLI, doorgedreeven heeft.

Dit

Dit bewezen zijnde, moet volgen, dat de Raad des GRAAFS B. II. den Christenen niet kan benadeeld hebben. Myne Getuigen 7. 881. in deezen zijn twee Tijdgenooten; een Christen, en een Turk. De eerste is de ongenoemde Schryver van de *Expeditio Asiatica*, die duidelijk zegt, dat de oprogt des Konings tegen Saladijn, toen die de Stad Tiberias overrompeld hadt, gelchied is tegen den Raad van TRIPOLI. En daarop volgde de groote nederlaag. Zo schreef hy (ik zal hier niets bewyzen, dan met de eigen woorden der Schryveren, zo als ik die gevonden heb): *Saladinus, cum peregrina manu Sarraceno- rum, terram ingrediens, IN ODIUM COMITIS Tabariam obse- dit, REX vero et exercitus ejus interim convenerunt ad fontes Tabariae, et, DISSUADENTE COMITE, inde progredientes, castra metati sunt in loco qui vulgo dicitur Marscalcia*. Die twee zelfde woorden, *Comite dissuadente* gebruikte Meerhout, en Melis vertaaldeze boven 7. 560.

*Nochtan dat die Grave misbaert
En bi wilde dat si beiden.*

Maar duidelyker is de taal van den Turkschen Tijdgenoot, den hoogvliedenden Ispahanensis, die hier alle de perfoonen spreekende invoert. Waarinmen voornaamelyk moet acht geeven op de Karakters der Perfoonen, waarvan de Schryver, uit zo veele gevangene Christenen, zeer licht goede kennis hadt konnen krygen, en, als Historieschryver, zekerlyk zal gezocht hebben. Vooreerst doet hy de Franken in 't gemeen, rykelyk zwetsen, en tot besluit zeggen: *In nostra ergo consensione eorum existet dissipatio, in nostroque impetu eorumdem impeditio*. Dit melde ik slechts in 't voorbygaan; omdat 'er de Raad van Heer Jan, die van alle de Franken, buiten TRIPOLI, toegestemd werdt, klaar in doorsteekt. Daarop vatte TRIPOLI het woord, als een kundig, voorzigtig en ervaren Krijgsman, *Bellator tritus, prudens, exercitatusque*; en vertoonde hun, met veel bedaarheid; dat Saladijn ontzaglyker was dan eenig der voorige Sultans geweest was; dat de Christenen, hier door hem geslagen wordende, onherstelbaar bedorven waaren; en hy daarom van oordeel was, datmen, in die omstandigheden, geen veldslag moest waagen: enz. *Hicce Saladinus baud contendi potest cum quaquam Sultanorum, ob vebementiam ejus, animositatemque pericula adeundi, seque in ea praecipitem dandi; qui si semel vos fregerit, nulla vobis fracti consolidatio constabit. Dolo potius gras-*

B. II. *grassandum nobis est, et excursionibus patientiaque utendum.*

¶.881. *Optimum itaque fuerit non acie commisceri cum eo, neque aperta ei fronte adversari, sed conditiones ejus accipere.* Maar Koning Guido, die noit van iemand als een kundig Krijgsman geprezen is, en van eenen olopenden aard schijnt geweest te zijn, dorst zelfs den GRAAF beschuldigen van blooheid en lafhartigheid, zeggende: *Te profecto mala noxa immutavit, tuumque cor metus occupavit, et ut languere es flaccidus, ita timore es distentus. Ego vero haud dubie cum ipso collidar, eumque retundam; admordeboque ipsum atque vexabo:* en wat daar meer volgt. TRIPOLI, schoon allergevoeligst getroffen door zulk een taal, bedwong zich nochtans, stondt van zijn eigen gevoelen af, schikte zich naar dat des Konings en der anderen, en deedt, onder eene algemeene eensgezindheid, zyne troepen, zonder eenig verzuim, op den vyand aantrekken; daar de uitkomst zijn zeggen bewaardheid heeft, en ons nu noch verzekert, dat niet door het VOLGEN, maar door het NIET VOLGEN, van den Raad des GRAAFS VAN TRIPOLI, de zaaken der Christenen op dien dag onherstelbaar bedorven zijn.

Dat TRIPOLI, door de VLUCHT, uit dien Slag ontkomen is, ontkent niemand. Maar was hy verplicht, zich gevangen te geeven, of te laten doodslaan? 't Zal 'er alleen op aankomen, in wat omstandigheden de zaaken waaren, toen hy de vlucht nam. Bohadinus spreekt 'er, ik beken 't, gansch niet voordeelig van: doch let wél, hoe. Hy zegt p. 69. *At COMES TRIPOLITANUS, ardentissimus idem, ferocissimusque inter suos, cladis indicia prospiciens, qua in religionis sua homines esset ingrunitura, susque deque habens factorum pulcherrimam, qua florebat famam, semet ab acie instituenda ineundave cobibuit, interque initia, antequam malum ingravesceret, fugae se mandavit, Tyrumque versus iter arripuit. Insecuto eum Musulmannorum agmine, solus evasit; hominisque fraudem ac malitiam non amplius metuendam habuit Islamismus.* Maar dat verhaal, wel ingezien, schijnt meer dan ééne strydigheid te bevatten. Doch wy zullen ons daarmede niet ophouden. Al watmen 'er, ten nadeele van TRIPOLI uit haalen kan, is dat hy, te dier tijd, voor 't eerst van zijn leeven, bloo en lafhartig zoude geweest zijn. 't Is my genoeg, dat het alleen in staat is om te bewyzen, dat de Abt de Vertot T. I. p. 209. in weinig woorden twee onwaarheden boekte, zeggende, dat

de GRAAF zich op de vlucht begaf, *de concert avec Saladin*, B. II. *qui le laisse échapper*. Trouwens, men vindt daar niet anders. y. 88r. Maar uit drie andere Getuigen zal blyken, dat Bohadinus zelf niet wel onderricht is geweest; mogelijk misleid door de vertellingen van eenige Christenen (misschien van den Koning zelve, die hem, al by voorraad van *blooheid en lasbartigheid* beschuldigd hadt) die hunne nederlaag stelden op rekening van éenen dooden, om de schuld der leevenden te bedekken. Bohadinus was 'er niet tegenwoordig, gelijk hy p. 28. zelf getuigt.

De Expositio Asiatica spreekt 'er aldus van: *Inprimis acies Templariorum congregitur, et demissis bastis veloces equos urgentes calcaribus, Turcorum cuneos audacter irrumpit. Quae cum de hostibus stragem fecisset innumeram, tamen recollecto agmine redeundi non habuit facultatem. Nam undique densis Turcorum vallata agminibus, tota fere ab ipsis intercepta est et retenta. Hoc viso infortunio COMES TRIPOLIS, cum paucis suorum, abjectis armis aufugiens, venit Japbet*. Het is van gewigt, dat dees Christen Tijdgenoot niets ter wereld, ten laste van TRIPOLI, geschreeven heeft. Ik besluit integendeel uit zyne woorden, dat de GRAAF zelf die dappere Tempelieren ten stryde aangevoerd heeft (gelijk ik hem elders ook aan 't hoofd der Hospitalieren gevonden heb) en dat hy, gedaan hebbende alles watmen van een kundig Hoofd moest verwachten; maar ziende, dat de zynen, van alle kanten ingeslooten, of dood of gevangen waaren, zijn leeven en vryheid, terwijl hy noch een open zag, getracht heeft te redden. Want die ontmoeting moet ééne en de zelfde zijn met de volgende, zo als die te boek gesteld is door Abulfeda; wel geen' Tijdgenoot, maar onder zyne Turksche Landgenooten mogelijk den kundigsten en voortreflijksten Schryver, p. 40. *Colliduntur exercitus ambo, et atrocissima pugnatur pugna. Quum autem COMES rerum cerneret molem, IN PRIMAM MUSULMANNORUM ACIEM SESE INVEKIT. Curabat ibi Tacoddinus Hamatae princeps, qui, laxatis ordinibus, excepit circumvolvitque ruentes. COMES elapsus est. Vergelijk nu met deeze laatste woorden, Comes elapsus est, ook die van Bohadinus, solus evasit; en overweeg, dat zy, hoe zeer zy in de voorstelling van het zelfde geval verschillen, hierin ééns zijn, dat noch de een noch de ander oit gedroomd heeft van eenig Verraad, of heimelijk verstand van TRIPOLI met Saladijn: en dat, daarenboven,*

B. II. ven, de woorden van Abulfeda eene volkomen lofspraak des
 7.881. GRAAFS behelzen.

Het is dan loutere lastertaal, dat de Tempeliers, in die ontmoetinge, meest doodbleeven of gevangen werden, omdat de GRAAF, die hen, toenze zo moedig op den vyand invielen, uit hoofde der beraamde schikkingen hadt moeten volgen en ondersteunen, bleef daar hy was en 't gevecht van verre aanzag. Zie het by Vertot p. 209. daar gy 't ook in 't Latijn kunt leezen uit Will. Neubrigensis L. III. p. 430. Maar wat verder p. 214. geeft Vertot ons een breed uittrekfel uit een' Brief van den Tempelier Terricus, ook uit naame der Oosterschen, aan de Westersche Tempelieren in 't gemeen gefhreeven: welke Terricus daar tegenwoordig geweest is, en niet vermoed kan worden, den Verraader der Tempelieren te hebben willen verschoonen. Ik las dan dat uittrekfel met groot verlangen; doch vond 'er van TRIPOLI noch goed noch kwaad, ja zijn naam zelven niet eens genoemd. Dit kwam my voor als een nieuw bewijs van de onschuld van dien gelasterden GRAAF. Maar het trof my geweldig, toen ik in den Brief zelven (uit R. Hovedenus L. II. p. 637. ontleend, en door Vertot zelf onder zyne Proeven p. 603. geplaatst) deeze woorden las: *Vix Dominus COMES TRIPOLIS, et Dominus Reginaldus Sidonis, Dominusque Ballovius, et NOS, de illo miserabili campo evadere potuimus.* In de voorgaande woorden is te veel gebroddeld; daarom zal ikze ontleenen uit een ander afschrift des Briefs, doch van de zelfde hand, gezonden aan Paus Urbanus III, by den Monik Godefridus op 't jaar 1187 te vinden: *Cumque in scopulis pessimis nos induxissent, ita nos acriter expugnaverunt, ut, sancta CRUCE et REGE nostro CAPTO, et omni nostra multitudine interfecta, vix COMES TRIPOLITANUS, et D. Reinoldus Sydonius, et D. Balianus, de miserabili illo campo evadere potuerint.* Daar de woorden, *et Nos,* niet gevonden worden. TRIPOLI is dan gevluht nadat Saladijn eene gansch groote overwinning behaald, en den Koning, benevens den Kruisstandaard en den meesten Adel gevangen hadt. Vertot moet zich zekerlijk gevleid hebben, dat alle Leezers zouden genoeg neemen met zyne Uittreksels, zonder zich op te houden met het naarlezen van oude Latijnsche Brieven. Anders is niet te begrypen, hoe hy dien Latijnschen Brief, die alleen in staat is, om hem van lastertaal tegen den GRAAF VAN TRIPOLI te overtuigen, in dat zelfde

Werk

Werk heeft durven uitgeeven. Die uit zulk een slagting *naauw*-B. II. *welijks ontkomt*, kan zelfs niet gezeid worden te *vluchten*. En 7.88. dus verre van zyne VLUCHT.

S. D. B. wiens Hiit. de l'Ordre de Malte, na des zelfs dood, in 1658 voor de tweede reize gedrukt is, verhaalt Liv. I. p. 12. dat de sterke plaats *Arene* [*Harem*, tusschen Antiochien en Aleppo] door de Christenen belegerd zijnde, alleen de GRAAF VAN TRIPOLI en de *Meeſter der Hospitalieren*, hun werk maakten van de krijgſtucht onder de troepen te onderhouden, en den anderen *Heeren*, die dagelijks mooi weêr speelden, hunnen pligt voor te ſtellen: tot dat de *Graaf van Champagne* en de *Heeren*, door bemiddeling van een ſomme Gelds, het beleg opbraken. Zie nu, hoe onheufch Vertot dat zelfde verdraaid, en niet geſchroomd heeft, verdienden Lof te verkeeren in onverdienden Laſter. Hy zegt p. 174. dat de GRAAF VAN TRIPOLI 't Kasteel *Harem* belegerde; dat het beleg lang duurde, en eindigde door een *geheim verdrag* tusschen TRIPOLI en de Turken, van welken hy geld ontvong om op te breeken. *Le ſiege fut long, et ne ſe termina que par un Traité ſecret, que le COMTE DE TRIPOLI fit avec les Turcs, dont IL reçut de l'argent pour ſe retirer.* Wy hebben vroeger gezien, dat ſommige Schryvers den, na zijn dood zo alom geroemden, *Godewaard van Bouillon*, Heldendaaden toefchreeven, toen hy noch in de wieg lag; alsof 't ſchande geweest waare, dat die eerste Koning van Jeruſalem oit een weerloos kind geweest was. Zo ſchijnt ook Vertot gevreesd te hebben, dat de, na zijn dood zo alom gevloekte, GRAAF VAN TRIPOLI, mogt verdacht gehouden worden van oit een Eerlijk Man geweest te zijn. Dat beleg van *Harem* was in 1187 al dertien of veertien jaar geleeden.

De zelfde S. D. B. ſprekende van de dood van het kind Boudewijn V, zegt, dat veelen geloofden, dat hy door zijn eigen Moeder en Stiefvader, *Sibylle* en *Guido*, vergeeven was; die ook zyne dood zo lang geheim hielden, tot zy zich van de Kroon verzekerd hadden. Diergelijk verhaalt ook Vertot p. 199, 200. Te weeten, nadat hy, vooraf, zynen Leezers hadt ingeboezemd, dat 'er ook geweest zijn, die dit ſchelmſtuk (ſchoon ik hier in 't geheel niet overtuigd ben, dat 'er een ſchelmſtuk zoude gepleegd zijn) al mede op rekening van TRIPOLI geſteld hebben: *Les ennemis du COMTE DE TRIPOLI publioient que ce PRINCE avoit fait empoisonner le*
jeu-

B. II. *jeune Roi, dans la vûe de lui succeder, &c.* Daar volgt een
 †.88r. Fransche Conte, of vertelling, die vernaakelijk is om te leez-
 en gy zult 'er TRIPOLI afgebeeld vinden als een' volslagen Zot.

Zie hier iet weezenlykers, 't welk dienen kant tot een' toets-
 steen, om 'er het gansche gedrag van TRIPOLI aan te beproe-
 ven. Volgens de Exped. Asiat. hadden de Christenen en
 Turken, voor den aanvang deezes oorlogs in 1187, zeven
 jaaren in vrede geleefd. En dewijl, in dien tusschentijd, de
 openbaare haat tusschen den Koning en den GRAAF ontstondt;
 gelijk de binnenlandsche verdeeldheden doorgaands in ryde
 van Vrede ontstaan; voegde dees, ten spijt des Konings, zich
 veeltijds by Saladijn, en onderhieldt met den zelven eene ge-
 meenzaame vriendschap. Abulfeda roert zulks cap. 26. mede
 aan, en voegt 'er by, dat de Franken, toen de oorlog weder
 begon, verscheiden Geestelyken aan den GRAAF zonden, om
 hem van zijn verbond met den Sultan af te trekken: met dat
 gevolg, dat hy zyne wapenen weder voegde by de hunnen;
 en, gelijk in de Exped. Af. getuigd wordt, de Vriendschap
 aan Saladijn plegtig deedt opzeggen. Maar, zegmen, dat
 was gemaakt werk. Saladijn en TRIPOLI verstonden malkan-
 der. Dat deeze beschuldiging ten eenen maale valsch is, zal
 ik bewyzen, eerst, uit het gedrag van Saladijn; dan, uit het
 gedrag van TRIPOLI.

Toen Saladijn, den 1 July 1187, de Christenen vruchte-
 loos tot eenen veldslag hadt uitgelokt, deedt hy zyne gram-
 schap, met de uiterste woede, gevoelen aan de inwooners
 van Tiberias, die stad van den GRAAVE VAN TRIPOLI: schoon
 hy vervolgens aan de andere bemagtigde Steden veele teke-
 nen zyner zachtzinnigheid en goedertierenheid gegeven heeft:
 gelijk bekend is. De Schryver der Exped. Af. zegt uitdruk-
 kelijk, dat Saladijn, daar, op die wyze handelde *in odium*
 COMITIS, uit haat tegen den GRAAF: te weeten, nadat die,
 alswe gezien hebben, hem de Vriendschap hadt opgezeid.
 Hiertegen te willen zeggen, dat zulks geschied zou zijn met
 toestemminge van TRIPOLI zelf, om zyne verstandhouding
 met Saladijn des te beter te bedekken, zoude ik nooit gedacht
 hebben in gezonde harsenen te kunnen vallen, indien Vertot
 het niet gezeid hadt, p. 207. *Saladin, de concert avec le COM-
 TE DE TRIPOLI, et pour mieux cacher leur intelligence, affie-
 gea Tiberiade, qui appartenoit au COMTE du chef d'Eschine sa*
fem-

femme, qui y faisoit son séjour ordinaire. La ville fut d'A-B. II. BORD EMPORTE'E, &c. Maar, zie hier 't verstand! Was de Stad *aanstonds ingenomen*, gelijk waar is; wat wil dan het volgende? Want zo gaat hy voort: *Le TRAITRE RAIMOND, comme s'il eût eu beaucoup d'inquietude du SUCCES DE CE SIEGE, crie au secours, &c.* Maar moeten niet buiten zynen zin zijn, om te vreezen voor het gevolg eener belegeringe, als men weet, dat de plaats reeds is *ingenomen*? TRIPOLI heeft noit kunnen hooren, dat zijn Stad *belegerd* was; want zy was met den eersten aanval bemagtigd, ingenomen, verwoest, enz. Was het oogmerk van Saladijn geweest, als Vertot voorgeeft, zo mag, ja moeten onderstellen, dat hy zich vergenoegd zoude hebben met de Stad te belegeren, of, zo hyze al wilde bemagtigen, de zelve zekerlijk niet te vuur en te zwaard zoude verwoest hebben; gelijkwe by *725.* reeds gezien hebben. *Tiberiadem, zegt Bohadinus, expedito equitatu aggreditur, firmisque relictis pro statione subsidiis e regione hostis, urbem invadit, opprimit, expugnat bora momento; manibus in RAPINAS, CAPTURAS, INCENDIA, CAEDESQUE versis atque exertis.* En dat waaren de vriendelikheden van Saladijn jegens den GRAAVE VAN TRIPOLI.

Eene heerlyke getuigenis van de goede Trouwe deezes GRAAFS heeft ons de Christen Schryver der meergemelde *Expeditio Asiatica* nagelaaten. Wanneer de Baronnen en Grootten des Rijks, benevens de Tempeliers en Hospitaliers, den oorlog onvermydelijk zagen, haastten zy zich, om den Vrede tusschen den Koning en den GRAAF te herstellen. Onder tusschen plaarften zich tien duizend Turken, tusschen Tiberias en den berg Thabor, in eene hinderlaage, om de geenen, die zich, ten gemelden einde, naar den GRAAF begaven, onverhoeds op het lijf te vallen. TRIPOLI, kennis van die laage gekreegen hebbende, zondt in der ijl boden uit, om de Christenen te waarschouwen, zich voor de zelve te hoeden. Wat kon hem daartoe beweegen, zo hy de Verraader geweest was? Niets ter wereld. Hy hadt slechts stil te zitten, en de geenen, die hy beslooten hadt te bederven, van zelfs in hun bederf te laten loopen. En dit deeden zy evenwel. Want, zich te roekeloos vertrouwende op hun eigen sterkte, vervolgen zy hunnen weg, tot datze, zich van alle kanten overvallen ziende, de waarheid bevonden van het geen hun TRIPOLI hadt doen weeten. Scherp was hier 't gevecht, dat eerst vee-

B. II. len Turken het leeven kostte. Maar de Christenen, veel
 v. 881. minder in getale, werden eindelijk door de menigte overmand
 en geslagen. Onder de dooden noemt de Schryver alleen
 Rogier, *Meeſter der Hospitalieren*: dat ons zo aanſtonds te
 pas zal komen. De overgebleevēnen kwamen noch by den
 GRAAF, dien zy lichtelijk met den Koning verzoenden. Wat
 heetmen meer noodig tot volkomen zuivering van TRIPOLI,
 dan dat hy dit blijk zyner oprechte meeninge gegeven heeft,
 eer hy noch de Vriendſchap met Guido vernieuwd, en aan
 Saladijn opgezeid hadt? Uit den Brief van den Tempelier Ter-
 ricus (by Vertot) blijkt, gelijkwe aanſtonds nader bewyzen
 zullen, dat dat gevecht voorgevallen is op den eerſten dag
 van Mei, en dat in het zelve zefstig Tempeliers gefneuveld
 zijn.

Ik kan hier niet afscheiden, zonder, voor 't laaft, melding
 te maaken van eene doemwaardige laſtering tegen TRIPOLI,
 uit dat zelfde geval gefmeed. Vooreerft heeftmen listiglijk het
 tooneel en alle de omſtandigheden zulks veranderd, dat die
 Hinderlaage tuffchen Tiberias en den Berg Thabor, waartegen
 TRIPOLI de Christenen zo trouwhertig waarſchouwde, zich
 voordoet als eene belegering van Ptolemaïs, daar TRIPOLI,
 in perſoon, tegen de Christenen gevochten zou hebben; ge-
 lijk S. D. B. verhaalt; aldus: De Meeſters, zo van den Tem-
 pel als van 't Hospitaal, werpen zich in de Stad om de zelve
 te verdedigen; zy doen by nacht een' uitval, waardoor Sa-
 ladijn genoodzaakt wordt van de Stad te wyken; hy ſtelt zijn
 leger in ſlagorden; het komt tot een hoofdtreffen, en Saladijn
 verlaat het veld, daar hy Vijftien duizend van de zynen laat
 liggen. Hier zou 't gebeurd zijn, dat de Meeſter der Hospi-
 talieren, *donnant à travers un grōs eſcadron, où l'on crut que*
le COMTE DE TRIPOLI COMBATOIT DEGUISE', pour tirer de sa
main le Maistre du Temple son grand ennemy, son cheval fut
tué, et luy renverſé deſſous, et étouffé de la foule des ennemis.
 Ik prijs echter den Schryver, omdat hy, na dit verhaal, aan-
 ſtonds doet volgen een ander verhaal van het sneuvelen van
 dien Meeſter der Hospitalieren; te weeten naar waarheid,
 en zo als wy het uit den Tijdgenoot voorgedraagen hebben:
 onder deeze inleiding, *aucuns ont voulu dire*; en met dit ſlot,
quoy qu'il en ſoit. Waardoor hy niet duifter te kennen geeft,
 dat hy het oordeel wegens de waarheid of valsheid van die
 twee verhalen, aan zyne Leezers heeft willen overlaaten.

Maar

Maar by den ABT Vertot is geen zweemfel van onpartydig B. II. heid te vinden. 't Is al vuur en vlam wat hy tegen TRIPOLI p. 881. uitblaast: in zo verre, dat die toen reeds befneeden, en bedektelijk Turksch geworden, zou geweest zijn. Zie hem p. 205-206. Zo verhaalt hy 't bovengemelde p. 205. *Le Grand Maître Desmoulins, à la tête des Hospitaliers, perça plusieurs fois les esquivrons ennemis; rien ne tenoit devant lui. Le COMTE DE TRIPOLI, qu'on pretend qui SE TROUVA MASQUE DANS CETTE OCCASION, ET QUI COMBATTOIT EN FAVEUR DES INFIDELLES, pour se défaire d'un Guerrier si redoutable, tua son cheval, qui en tombant se renversa sur le Grand Maître.* Hy kon met minder woorden gezeid hebben, *tua le Grand Maître*; want het een is zo waar als het ander. Maar zou hy zynen Voorganger kwaalijk verstaan hebben? Of was't dat hy te los over alles heenliep? S. D. B. zegt, spreekende van 't omkomen van den *Meeſter der Hospitalieren*, in eene tuffchenrede, duidelyk, datmen geloofde dat TRIPOLI zich onder de Turken vermengd hadt, met toeleg om den *Meeſter der Tempeliers*, zynen ouden vyand, van het leeven te berooven. Maar Vertot zag den laafſten geheel over 't hoofd, en doet TRIPOLI aan den *Hospitalier* uitvoeren, 't geen die op den *Tempelier* vruchteloos toegeleid zoude hebben. Is 'er nu oit verfoeilyker lafſtering uitgevonden dan deeze? *Meeſter Rogier Desmoulins* is gefneuveld in eene ontmoeting, waartegen TRIPOLI hem, en allen die hem verzelden, in alle oprechtheid gewaarſchouwd hadt: en nochtans wordt TRIPOLI beſchuldigd, dien *Meeſter* met eigen hand gedood te hebben; of ten minſten, de oorzaak van des zelfs dood geweest te zijn; niet zonder *animus occidendi*. Ik meen, datmen van Vertot gansche vertelling zeggen mag, het geen ik onbeſchroomd durf zeggen van deeze zyne woorden p. 206. spreekende van het lijk van Mr. Rogier: *on le trouva enfin sous un tas de Turcomans et de Sarrafins, qui avoient passé par le trenchant de son cimenterre*: naamelyk, dat het de ongerijmdheid zelve is; gelijk ik vertrouwe dat yder aanſtonds kan zien.

Het komt zeer wel, dat wy ten vollen verzekerd zijn, dat die gansche vertelling van dat beleg van Ptolemaïs, met der zelve ganschen naſleep, zo volſtrekt valſch is, dat 'er niet één eenig woord van waar is. Saladijn heeft die Stad belegerd, niet voor, maar na de verwoefſting van Tiberias en de nederlaag der Chriſtenen. Het blijkt uit Bohadinus c. 34 en 35.

B. 11. daar hy uitdrukkelijk zegt, dat Saladijn, met zyne krijgsmagt
 v. 88r. eerst in 's vyands land viel op Vrydag den 26 Juny. (in 't La-
 tijt is een misflag in 't getal; doch wy volgen dien Stijl niet.)
 Wy weeten uit twee Christen Tijdgenooten; als, uit den
 Schryver der *Expeditio Asiatica*, dat Meester Rogier zijn lee-
 ven verloor in die hinderlaage tusschen Tiberias en den berg
 Thabor, en dus niet onder 't verdeedigen van Ptolemaïs: uit
 den Brief van den Tempelier Terricus (by Vertot, niet by
 Godefridus Monachus) dat 'er, op den 1 Mei 1187, ergens
 zestig Tempeliers zijn omgekomen. Dit waar moeilijk aan
 een te knoopen; want de eerste noemt geen Tijd; de twee-
 de, geen Plaats. Maar in het kort begrip, of *Sommaire des*
Privileges, octroyez à l'Ordre de S. Jean, door Anne de Na-
 berat *Commandeur du Temple d'Ayen, &c.* lees ik p. 22.
 dat de Opvolger van Rogier, Broeder Garnier, die gesneu-
 veld is in den Slag van Tiberias, den 4 July (of misschien den
 volgenden dag aan zyne wonden overleeden is) niet langer ge-
 regeerd heeft, dan *deux mois et tant de jours*; dat is, twee
 maanden en twee dagen. Waaruit alleen kenbaar is, dat zijn
 voorzaat Rogier moet overleeden zijn op 1, en hy verkooren
 op 2 Mei. Want in die omstandigheden kon de Orden niet
 zonder Hoofd blyven. Ik heb dan niet noodig my te beroe-
 pen op eenige woorden van Rog. Hovedenus, die ik aange-
 haald vind by Vertot p. 205. en waarin ook de dood van Ro-
 gier gesteld wordt op 1 Mei. Want behalve dat ik my, voor-
 al in 't behandelen deezer stoffe, omzigtiglijk gewacht heb
 van iets uit te schryven uit de aanhaalingen van anderen, zo
 moet ik bekennen, dat ik Hovedenus niet hebbe, en, gevol-
 gelijk, niet kan onderzoeken, of hy het Tooneel van dat
 Treurspel geplaatst hebbe voor, of by, Ptolemaïs; dan wel,
 tusschen Tiberias en den berg Thabor. Stelde hy 't eerste, zo
 verdient hy geen meer geloof dan Vertot; stelde hy het laat-
 ste, zo is die aanhaaling zyner woorden, by Vertot, niet ter
 goeder trouwe geschied. Naberat was ook hierin vergift, zeg-
 gende p. 20. *Mourut enfin ledit Maistre Rogier de Moulins au*
siège de Ptolemaïde, assiégée par Saladin en l'année 1187, en
combatant valeureusement contre les Infidelles, et fut grande-
ment estimé et regretté d'un chacun. Geen woord van TRIPOLI.
 En van Meester Garnier p. 22. *Sa mort fut causée d'une blessu-*
re qu'il eut en une bataille contre Saladin, l'espée à la main,
en laquelle Guy de Lusignan Roy de Hierusalem fut pris pri-
 son-

*sonnier, avec les principaux de son Royaume, et un grand B. II. nombre de Chevaliers, Hospitaliers et Templiers. Ce qui occa-
 fionna la perte de Hierusalem et de la Terre-Saincte.* Geen
 woord van TRIPOLI, noch van eenig VERRAAD.

‡. 912 (*Ten Arme sente Joris maert*) deeze woorden, ‡. 912.
 die ‡. 1006. weder voorkomen, verklaart Alk. daar: *Tot den
 ARM, CABO de St. Georgio.* Hier zegt hy: *CABO de St. Ge-
 orgio, eertijds MAGNESIA:* en herhaalt het eveneens by ‡. 925.
 Beter hadt hy 't noch gezeid, noch herhaald. Te meer, daar
 Seb. hem, te dier plaatse, den weg reeds zo duidelijk hadt
 aangewezen, schryvende, dat de Keizer overvoer *bi Calli-
 polim op den Horn van Tracien, als Nicetas schrijft, een wei-
 nig boven Sestum.* Want de *Arm van St. Joris* is de *Helles-
 pont* der Ouden. *Expedit. Asiat. p. 507. Hellepontiacum ma-
 re, quod dicitur Brachium S. Georgii.* Tageno, die zelf me-
 de overvoer, by Freherus T. I. p. 411. *Inde venimus Callipo-
 lim ad trajectum freti.* maar voor en na ook *Brachium D. Ge-
 orgii.* Zo ook Meerhout, Sanutus, en anderen. Ph. Brietius,
 Parall. Geogr. Vet. et Novæ T. II. p. 382. *Hellepontus —
 bodie Stretto di Gallipoli, aliter le Bras de S. George.* ook de
Dardanellen genoemd; zie C. de Bruyns Reizen cap. 30.
 Tournefort, Voyage du Levant T. II. p. 174. *On l'appelle
 l'Hellepont, le Detroit de Gallipoli, le Canal des Dardanel-
 les, le Bras de S. George, les Bouches de Constantinople.* In
 het Chron. Reigersp. by Matthæus op Meerhout p. 473. alleen
Brachium: venerunt Callipolim ad transitum Brachii. Maar
 Alk. was hier onbegrypelijk verre verdwaald met zijn *Cabo
 S. Georgio, eertijds Magnesia.* Want schoon die woorden,
 op zich zelfs beschouwd, goed zijn, als blijkt uit den gemel-
 den Briët, die 'er aldus van spreekt p. 367. *MAGNESIA Promon-
 torium; Sopbiano Cabo Verlicbi: convenientius, CABO S. GE-
 ORGIO:* zo schijnt hy evenwel om een ander *Magnesia* gedacht,
 en niet geweeten te hebben, dat zijn *Magnesia*, of *Cabo S.
 Georgio*, is, een uitboek in Griekenland, aan de Archipel, op
 de Oostkust van 't Landschap *Tbessalien*; gelijk hy by Joh.
 de Raey p. 120. in zijn moedertaal hadt konnen leezen. Want
 is de Keizer daar sloop gegaan, zo nam hy het juist, daar
 de Archipel allerbreedst is, om in Aziën over te steeken;
 niettegenstaande onze Dichter zo duidelijk zegt:

Keyser Vrederic sette sine vaert

M m 3

Ten

B. II.
 7.912.

*Ten Arme sente Foris waert,
 Om dat de Zee aldaer was inge.*

Dat Alk. geen onderscheid wist te maaken tusschen *Arm* en *Hoofd*, wil ik nu wel in hem verschoonen, sedert ik aangemerkt heb, dat Kiliaan zelf *Arm der zee*, zo wel als *Inbarn der Zee*, vertaalt door *Sinus*; en ook *Hoofd* verklaart door *Engte der Zee*: het welk eene bystere verwarring maakt in de eigelyke betekenis der woorden. *Arm* behoort alleen tot de *Zee*; *Hoofd*, alleen tot het *Land*; zijnde een *Hock*, of *Horn*, des *Lands*, die in *Zee* uitsteekt: een *Kaap*. Wat een *Hoofd der Zee* zy, beken ik niet te weeten. 't Geen 'er naast bykomt, naamelyk, dat onze *Zeeluiden* de *Engte* tusschen *Douvres* en *Kalais* noemen de *Hoofden*, zal het veeleer wederleggen. Zy zeggen niet in 't *Eenv. bet Hoofd*; maar in 't *Meerv. de Hoofden*: te weeten, van de wederzydsche *Hoofden des Lands*, daar de *Zee* tusschen doorloopt. Even gelijk de *Hellespont* ook in 't *Meerv.* genoemd wordt de *Dardanellen*, van den naam der *Kasteelen* op wederzydsche oevers gebouwd. Een *Arm des Lands* zou naast overeenkomen met het geene de *Ouden* noemden *Isthmus*. Doch ik weet niet, dat *Arm*, of *Brachium* oit in dien zin gebruikt zy. Maar niets gemeener dan een *Arm der Zee*, in de betekenis van eene *Zee-engte*, anders ook *Straat* genoemd. *Silv. Giraldus*, *Itiner. Cambriae* L. II. c. 7. *His ita peractis transvimus in Mônâ infulam, brevi MARIS BRACHIO transnavigato.* Meermaalen in de *Hist. van Jason*, als f. 73 a. ende de uerck was gbe worpen in een wonderlic *ARM VANDER ZEE* tusschen twee *Eylanden.* enz. *Ferguut* f. 19 a.

Den scilt best bi so lange gesocht,

Datten davonture best brocht

Up enen AERM VANDER ZEE.

Bi . . . seit bi, nu en wetic mee

Waer dat ic vinden mach den scilt.

Doen sach bi een scip dat stille bilt,

Daer tien rovers in waren.

Ferguut sprac: Wel moetti varen:

Ik bids u, set mi an tlant.

liever las ik, *an tander lant*: dat is, aan dat land, het welk hy zag aan de overzyde van dien *Arm der zee*. De *Arm* is een gepast zinnebeeld van het *reiken* of *bereiken*. En *lange armen*, van een uitgestrekt vermogen,

An

An nescis, longas Regibus esse manus? B. II.

Zeer verstandig noemde de Drost Hoofi de zee, *de langarmde zee*; omdat zy, onder ontelbaare benaamingen, als zo veele byzondere Zeen beschouwd wordt, welken nu en dan, door Engten, als van elkander gefcheiden zijnde, elkander nochtans, door die Engten, *bereiken*, en als de hand geven. Want deeze betekenis weggenomen, zo is ook een *Arm der zee*, niets. Om de gelykenis te voltooien, kanmen zich de *Propontis* of *Mar di Marmora*, verbeelden als een lighaam met twee uitgestrekte armen. Met den eenen (den *Hellespont* of *Straat van Gallipoli*) bereikt zy de *Egeïsche zee* of *Archipel*; met den anderen (den *Bosphorus Tbracijs*, of *Straat van Konstantinopelen*) den *Pontus Euxinus* of *Mar Majore*. Ik heb ergens geleezen van de *Armen eener Haven*. Die waaren zekerlijk *Land*; het zy van natuure, of door arbeid gemaakt. Doch vermeng dit niet met ons *Arm der Zee*. Want in die uitdrukkinge is de Gelykenis niet ontleend van het *bereiken*; maar van een ander gebruik der *Armen*, naamelijk, het *omvatten* of *ombelzen*.

†. 967 *Over bosch en over rocche*) dit vaars is leelijk mis-handeld in de Andd. †.967.

Over bosch en over menigbe tocbe.

daar *Alk. tocbe* verklaart door *togt*, *overtogt*, *overgang*; en dat bepaaldelijk *over water en rivieren*. Ik laat dat voor 't geen het is. Maar *rocbe*, gelijk de Franschen noch schryven, is *rots*. Doch zijt gewaarschouwd, datge *rocbe* niet moet uitspreken op de nieuwe, maar op de oude Fransche en Duitfche wyze, *róke*. Gy zult licht vraagen, Hoe rijmt het dan op *Antioche*? Eveneens als by G. de Lorris, Roman de la Rose †. 67 en 68 rymen:

D'erbes et de fleurs autentiques:

Parée de couleur tres-riches

Est la robe —

en by G. de la Perene, in den Thef. Anecd. van Martene T. III. col. 1477 C.

Et avoit fait sous une roche

De l'autre part de la roque

Une bastide bien assise.

daar *rocbe* is *rots*; maar *roque* is *toren*, *arx*. De *CH* hadt van ouds den klank der *K*; en op veele plaatfen noch, daarmen

Mm 4

B. II. men spreekt van *Viskers, mensken, wasken*; waarvoor wy
 v. 967. zeggen, *Visschers, menschen, wasschen*. Boven I. 223. staat
 in *Al Zakarien*: in de *Andd. Zacbarien. Enz.* Ons *rots* werdt
 van ouds verscheidelijc genoemd; als *Rootse* by J. v. Maer-
 lant J. Oorl. f. 154. a.

*Want die stat was vast en goet,
 Fochapata, die daer voer bem stoet
 Op ene rootse bi nu al.*

Roetsche, in Ferguut f. 2 c.

*Op ene roetsche badde gbemaect
 Sine businge — Enz.*

Roke by J. v. Heelu p. 122.

*Daer bi moeste men steen roken
 En boege montaengen liden.*

het welk, zaakelijk, juist het zelfde zegt, dat onze Dichter
 hier meende in deeze twee vaarzen:

*Entie wech was starc en lanc
 Over bosch en over roche.*

By J. v. Heelu kanmen die *boege montaengen* zeer wel neemen
 voor eene nadere verklaring van *steenroken*; gelijk ook by
Melis rocbe voor allerley *boogte*; 't zy *rotjen* of *bergen* enz.
 Want de betekenis van *Hoog*, of liever van *Ryzen* in de
 hoogte, wordt krachtig uitgedrukt door de letteren RO. By
Kiliaan is *Rock*, in 't gemeen, een opgeworpen hoogte, een
 hoop, stapel. *Rock boys*, zegt hy, is *tas boys*. Hy noemde
rock oud Duitsch. Wy, integendeel, houden *tas* voor oud,
 en zeggen noch een *ROOK bootis*. En waarom heet de lyvige
 damp van eerst aangesteeken hout of turf, anders *Rook*, dan
 omdat die altijd opwaarts *rijst*? Wat is *ROOM* anders, dan het
 bovenste gedeelte van den Melk? Wat is *ROEM*, dan eene ver-
 heffing? Wat *ROEPEN*, dan zyne stem verheffen? Ik zwijg van
ROEF, van ouds een zoldering of overdeksel; by *Kiliaan* ook
culmen, dat is *toppunt*, genoemd. Tot de eerste betekenis waar
 lichtelijk te brengen de *roef* van een schip of schuit, altijd ge-
 plaatst daar het vaartuig de *boogste* verdieping heeft; en het tegen-
 gestelde van 'tgeen in sommigen heet het *Vooronder*. Tot de
 tweede, de *roef*, diemen, by de begraavingen der lyken, als een
culnen, op de kisten zet. Ik zwijg van *Rok* voor het opperste
 kleed. De Hoekstukken in 't Schaakspel heeten nu *Torens*, en
 hebben ook de gedaante van torens. De Franschen noemenze
Rocs of *tours*. Maar ten tyde van Hertog Philips van Bour-
 gondien,

gondien, waaren 't *Ridders*, *sittende up enen goeden binxt*, B. II. *an bebbende enen bonten mantel, en een caproen mit bonten ge-voedert, en een roede der gerechticheit in de recbte bant.* *gelyk zy beschreeven worden in 't MS Schaakspel f. 36 a.* En nochtans is de gemeene naam dier stukken daar ook *ROCK*. By Hier. Vida, in zijn Schacchia Ludus, komen zy voor als Elefant^{en}, met wel bemande TORENS op den rug. Nu, OR, in *toren*, heeft de zelve *ryzende* betekenis als RO in *rok*. Want die betekenis ligt, eigelyk, alleen in de letter R. Hiervan wordt de zelve zo nadrukkelijk gehoord in *Arren moede*, in *Gramschap*, in *Sarren*, in *Tergen*, in *Irritare*, in *Toorn*, in *Ira*, die, als zy ontsteekt, gezeid wordt te *ryzen*; *jugit*. Zo ook in *Turris*, in *Murus*, in *Urbs*, in *Arx*, in *Arduus*, in *Ara*, in *Rupes*; om de zelfde reden als by ons in *Rots*, in *Berg*, in *Burg*, enz. Slaatge uwe oogen op Boomen en Planten: gy ontdekt aanstonds dien zelfden oorsprong in *Arbor*, van ouds by ons *Tere* en *Tier*, als noch in *Eglentier*; in *Arundo*, *Riet*, en *Roer* by Kiliaan; in *Herba*, *Kruid*; in *Virga*, *Rijs*, *Roede*, *Spruit*; in *Wortel*, in *Radix*; in *Truncus*, *Ramus*, *Cortex*, *Fructus*, enz. in *Crescere*, *Groeien*, *Groot Worden*; in *Aarde*, zo genoemd omdat zy is de *Vruchtbaarste* aller Moederen, *Terra Mater*. Want ook *Parere*, *Ferre*, by ons *Baaren*, *Draagen*, *Brengen*, *Voortbrengen*, *Werpen* in allerlei betekenissen, hebben hunne voornaamste betekenis in de RYZENDE en ROLLENDE letter R: gelyk zo nadrukkelijk gehoord wordt in *Porro*, *Voorts*, *Voort*; in *Procul*, *Verre*; in *Ryden* en *Vaaren*; in *Draaven* en *Rennen*; in *Uur* en *Hora*. Elk verstaat de spreekwyze, *De tijd loopt te post*. Maar my dunkt, dat ik het hoore en zie in de Spreuk van Grotius, HORA RUIT. Voeg hierby, *Orior*, *Origo*, *Ordo*, *Proles*, *Heres*, 't welk eigelyk betekent een' *Geboren Erfgenaam*; en verder by ons in *Oir*, *Oorsprong*, *Oorzaak*, Enz. Doch ik scheid hieraf, omdat, hoe ik verder schryve, hoe ik meer stoffe om te schryven vooruit zie.

†. 1152 *Dien gast de Keiser*) zo staat, en zeer wel, in *†. N. zeer kwaalijk in N Dien gaf deen Keiser*: en in *B Dien gaest den Keiser*. Een Broddelaar, die niet wist wat de Keizer aan den Domproost gaf, vermeerderde onzen Dichter op eene bespottelyke wyze, eerst, geloof ik, met †. 1155.

Dat weerlike recht in de bant.

Mm 5

Om

B. II. Om hierop te rymen, lapte hy 'er voorts de drie volgende regels by; en, by die gelegenheid, ook de twee voorgaanden. Werp dan die zes regels, 1153—1158, hieruit; en dan zultge Melis kunnen leezen in zyne eigen taale, aldus:

*Si twe worden ghecoren na das:
 Teen was de Domprouffst Dideric;
 Dien gaft de Keijer Henric.
 Dander was de Prouffst Arnout
 Van Deventer; en aien was hout
 Otte, de Grave van Gelrelant.*

Beka p. 61. verklaarde hem voortreffelijk; *per annulum et Pastoralem baculum INVESTITURAM EPISCOPATUS dedit*. Welke acht woorden Melis begreep in vier letteren, *gaft*. Meerhout zegt eerst op het volgende jaar: *cum tamen Tbeodericus anulo et virga Imperiali Episcopalia suscepisset*. 't Een en 't ander betekent, dat de Keizer de verkiezing van den Domprouffst bevestigde, 't welk geschiedde door 't zenden van *ring en staf*: van welke gewoonte zie Buchel. ad Bekam p. 40 (e) en 61 (a). van Rijn op Bat. Sacra I. p. 658. Enz. Beka gaat aldus voort: *quin imo TEMPORALEM JURISDICTIONEM Tbeoderico Comiti Hollandiæ gubernandam commisit*. Daar hy wederom zeer onderscheidelijk noemt *temporalis jurisdictio*, 't geen Melis, minder klaar, noemde *†. 1164. Bisscopdoem*: en Meerhout, *Episcopatus*; het welk wy, hier, nu zouden kunnen vertaalen, het *Sticht*. Het volgende by onzen Dichter;

— — *wie fore wike,
 Dat den ghenen ghegheven si,
 Dient de Pauwes ghevet al vri;*

wordt wederom volkomelijk opghelderd door Beka, zeggende: *donec in Romana Curia definitum foret, quis eorum, dictante sententia justitiæ* [in MSS, *dictante justitia*] *PONTIFICIUM obtineret*. Dat nu Beka onzen Dichter voor zich hadt, blijkt uit de orden van zijn verhaal. Dit laatste wordt in de Uitgaaven van Meerhout niet gevonden; en Scriverius vondt het ook niet in zyne MSS. Zo dat Beka hier inderdaad geweest is een Uitlegger van Melis. Maar hoe duidelijk hy ook sprak, zo is 'er echter in de Vertaaling zyner woorden, met het *Werreldlyke Recht* niet minder gebrabbeld dan by onzen Dichter. Zo leestmen by Matthæus p. 114. *Ende als Keyser Henric dese twydracht vernam, seinde by Dirc van Hol-*

Hollant, sinen Neve, vingberlijn ende staf, ende setten int B. II. Bisdom, ter tijt toe dattet Waerlike recht in den Hof van v. Romē geëyndt was, wilc boer dat Bisdom bebouden soude. 1152. Even alsof de twee verkooren Bisschoppen te Romē gingen pleiten om dat *Waerlike recht*. Doch denk niet, dat de Vertaaler zelf zo onkundig was. Verre vandaar. Zie hier hoe die spreekt in beide myne MSS, 't een f. 77 b. het ander f. 26 c. welk laatste, zo 't schijnt in Overijssel geschreeven, ik gevolgd heb: — *en satte bem int Bisdom. mer dat Wartlike recht beval by Greve Deric van Hollant toe bewaren; ter tijt toe dattet in den Hof toe Roemen gbeëndet were, wellic van bem dat Bisdoem bebolden solde.* Al deeze brabbelingen zijn veroorzaakt door de dubbelzinnigheid van het woord *Bisdom* by den echten Vertaaler van Beka, en van *Bisschopdoem* by onzen Dichter v. 1164 en 1169. Beka spreekt, in alles onverbeterlijk. 't Geen de Keizer aan den Domprooft Diederik gaf, heet hy *Investitura Episcopatus*: het geen de Keizer aan den Graave Diederik gaf, *Temporalis Jurisdictio*: het geen te Rome beslist moest worden, met één woord, *Pontificium*. Uitschryvers, die zich met het Latijn, 't zy van Meerhout, 't zy van Beka, niet bemoeiden, en noch Melis noch den Vertaaler van Beka verstonden, bedorven, door hunne ontydige lapzalvery, den eenen en den anderen.

v. 1249 **Danber**) *Beatrix* geheeten, die in 't jaar 1220 v. in huwelijk getreden is met Ferdinand III, Koning van Kastilien en Leon. zie Mariana de Reb. Hisp. L. XII. c. 9. Wonderlijk, weder, heeftmen met deeze *Beatrix* geleefd. Heifs noemt haar de jongste der drie zusteren, en zegt datze in 1207 getrouwd is met *Otto*, mededinger en eerlang opvolger van haaren Vader Philips. Dit kon, ten deele, waar zijn: want *Otto* is overleeden in 1218; en gevolgelijk kon zijn Weduwe in 1220 hertrouwd zijn in Spanje. Maar wat schijn van waarheid, dat een jong Koning van 20 jaaren zich zou verbonden hebben met eene Vrouw, die, behalve dat hyze noit gezien hadt, reeds elf jaaren met een'ander' man in huwelijk geleefd hadt? Ook wederspreekt het Mariana, als hy *Beatrix*, toen Ferdinand haar aanzocht, noemde *Virgo* of *Maagd*; en verder verhaalt, datze hem gebaar heeft zeven zoonen en twee dochters. Dit strijdt dan tegen de Historie in 't algemeen; maar het strijdt ook tegen de *Historie des Rijks* in 't byzonder (20

B. II. (zo noemde Heifs zijn Werk) dat hy, naamelijk, in 't geheel niet spreekt van eene Dochter van Philips, uitgetrouwd in Spanje: het welk nochtans van dat gevolg geweest is, dat de oudste zoon, uit dat Huwelijk gesprooten, Alfonsus X, alleen daarom, tot Keizer verkooren is geweest, tegen Hertog Richard, na de dood van onzen Koning of Keizer Willem. Hierom zeiden die van Pifa, uit naame van zich zelfs en van veele anderen, van Koning Alfonsus, dat hem 't Keizerrijk toekwam, als *die in rechte lijn gesprooten was uit den Huize van Zwaben.* zie Supl. au Corps Dipl. T. I. p. 104. n. 126. dat is, gelijk Mariana het uitdrukte L. XIII. c. 10. dat hy was *de Zoon van Beatrix, en, door haar, de Kleinzoön van wylen Keizer Philips.* Dochmen vergat hem eerlang, toen hy zelf scheen vergeeten te zijn, dat hy Keizer was.

Butkens was met *Beatrix* noch erger in den war. p. 204. zegt hy, dat *Otto IV* en *Maria*, dochter van Hertog Henrik I van Brabant, ondertrouwd zijn in 1198. doch dat *Otto* vervolgens eerst getrouwd is met *Beatrix* Philips dochter, en, deeze overleeden zijnde, in 1214 met zyne eerste Bruid *Maria*. Boven zagenwe *Beatrix* als Weduwe van *Otto*; en hier komt *Otto* als Weduenaar van *Beatrix*: en noit is 't een paar geweest. Butkens wederlegt zich zelven p. 246. daar hy aan Philips geeft vier dochters, *Maria* getrouwd in Brabant, *Conigonde* in Bohemen, *BEATRIX* IN SPANJE, en *N. N.* met Keizer *Otto*. Ik heb 'er niets by te voegen. *N. N.* zegt alles.

Hubner taf. 151. noemt de eerste Vrouw van *Otto IV*, *Elisa* of *Beatrix*, overleeden kort na het byleger, enz. Maar taf. 28. zijn *Beatrix* en *Elisa* Zusters; *Beatrix* Vrouw van *Otto* sterft 1212. *Elisa* getrouwd met Henrik V Hertog van Brabant, sterft 1252. Maar taf. 41. sterft zy, *Elisa*, 1235 Koningin van Spanje. Het was *Beatrix*, Koningin van Spanje, die in 't jaar 1234 overleeden is: en het was *Maria*, die Hertogin van Brabant geweest is. zodat die *Elisa*, even als *N. N.* by Butkens, een verdichte naam is, omdatmen, voor drie Dochters van Keizer Philips, eenen Man te veel hadt gevonden.

De Benedictynen, in hun Art de vérifier les Dates, waaren ook zeer ongelukkig met die, buiten haare schuld, lastige *Beatrix*. Zy zeggen p. 456 b. dat Keizer *Otto* twee Vrouwen gehad heeft, *Beatrix fille du ROI PHILIPPE, et Marie fille*

filie du Duc de Brabant. Wie was die *Koning Pbilips*, Va-
 der van *Beatrix*? en waar was hy Koning? Het schijnt, dat-
 ze hunnen Leezer wilden doen denken aan *Pbilips Augustus*
 toen Koning van Vrankrijk. (daar leefde te dier tijd geen an-
 dere *Koning Pbilips*.) Maar zy zelfs geeven aan deezen Ko-
 ning p. 502. niet meer dan ééne Dochter, *Maria* genoemd,
 van welker Huwelijk zy niet spreekten. Hun *Koning Pbi-*
lips was *Keizer Pbilips*, dien zy, in hunnen stijl, geen *Ko-*
ning zouden genoemd hebben, zo zy zich zelfs niet in een'
 doolhof bevonden hadden. Zy konden, zonder letterlijk uit
 hun eigen Werk overtuigd te worden van dwaaling, deezen
Pbilips, noch *Koning van Vrankrijk*, noch *Keizer*, noemen.
 't Eerste is reeds beweezen. Het tweede blijkt uit het geene
 zy p. 682. zeggen van Ferdinand III, Koning van Kastilien:
L'an 1219 (1220, zeiden wy in 't begin, uit Mariana) le
30 de Novembre, Ferdinand épouse BEATRIX FILLE DE PHILIP-
PE, Duc de Souabe, EMPEREUR d'Allemagne. En dus we-
 derspreken zy zich zelfs niet minder dan Butkens deedt. Be-
 halve dat Butkens openhartig sprak; zy, bewimpeld.

De genoemde Schryvers, die wy langs byzondere paden,
 hebben zien dwaalen, waaren altemaal Nicuwen. Zie hier
 meer dan een' Ouden, allen te vinden onder de Brunswijk-
 sche Schryvers by Leibnits. Vooreerst, Chron. vetus Du-
 cum Brunsv. T. II. p. 17. *Hic [Otto] duxit uxorem BEATRI-*
C-M, REGIS PHILIPPI filiam, qua obiit A. Dni 1213, III Id.
Augusti. Postea duxit Mariam, sororem Ducum Brabantia. De
 Dichter van de Brunsw. Rijkkronijk T. III. c. 60. §. 55. zegt
 ook, dat *Otto* getrouwd was, eerst met *BEATRIX*, dochter
 van *Philips*, die veertien dagen daarna overleedt in 1212; en
 vervolgens met *Maria* van Brabant: en tusschen beiden, dat
Otto de Zuster van *Beatrix*, welke Zuster hy niet noemt,
 uittrouwde aan eenen Koning van Spanje, wiens naam hy niet
 wist. Maar in de Historia de Guelfis T. I. p. 805. worden
 wel de twee zelfde Vrouwen aan *Otto* gegeven, doch eerst
Maria, en daarna *Beatrix*, met deeze byvoeginge, dat zy,
 te weeten *Philips* en *Otto*, daardoor bevredigd zijn gewor-
 den. Arnoldus Lubecensis, Vervolgschryver van *Helmoldi*
 Chron. Slavor. vertelt, in zijn laatste Boek c. 19. by Leib-
 nits T. II. p. 741. van eene groote vergadering van geestely-
 ke en wereldlyke Vorsten, te Wirtzburg, waarin *Otto* voor-
 stelde, of hem geoorloofd waare te trouwen met eene *Doch-*
 ter

B. II. *ter van Koning Philips*, zyne bloedverwante? en 't besluit
 †. was, ja. Doch met die vertelling, die ganfch niet natuur-
 1249. lijk is, zal ik my niet ophouden, omdat daarenboven de naam
 van die Dochter niet gemeld wordt.

M. Henrik Bunting, Braunsch. und Luneb. Chronica, tweede Uitg. te Maagdeburg 1596. f. 79 a. verhaalt ons, dat Otto van zyne eerste Vrouw, *Maria, geborene Hertogin van Brabant*, gefcheiden is om namaagschap, schoon zy hem twee Dochters gebaard hadt. Op welke woorden, *twee Dochters*, iemand op den kant aantekende: **ERROR EST. vid. Edit. Meybomiana bujus Chronici f. 180.** Naderhand trouwde *Otto Beatrix*, dochter van den R. Koning Philips. De zelfde hand fchreef alleen op den naam van *Beatrix*, daar nevens: **ITERUM ERROR.** Haar dood wordt daar f. 84 a. gesteld op 't jaar 1212. en zy zou begraven zijn te Brunswijk in de Domkerk van S. Blasius en Jan Baptist, onder dit Graffchift:

Filia formosa, nunc cinis, ante rosa.

Het welk zou konnen dienen tot een Graffchift van eene mooye Boermeid: geenszins van eene Moeder van negen kinderen, en daarenboven Koningin van Spanje. Onze ééne Melis hadt beter kennis aan *Beatrix*, dan alle de genoemde Schryvers te saamen.

†. †. 1253 Die den lesten Henrik (wan) voor lesten, staat in
 1253. **B** ardschen: in **U** aerajchen: alsof dees de *Aardsbenrik* van alle de Henriken geweest was. De leste Henrik is *Hertog Henrik III.* zoon van Hertog Henrik II en van Maria van Zwaben. Alk. die hier 't woord *lesten* niet vondt, sloeg 'er in den blinden naar, en zette daarnevens, *de Vierde*. Dit is zo bijster, datmen zou mogen twijffelen, wien hy voor *Henrik den Vierden* hieldt. Doch hy leert het ons in eene andere Aantek. p. 79. op deeze woorden, die ik vinde in **B** en **U**, maar niet in **A** (vergelijk hier III. 602) daar gesproken wordt van de Vrouw van Graaf Florens IV,

— — *Machtelt van Brabant,*
 HERTOGHE Heynrix dochter, als ict vant,
 Des EERSTS Heynrix vanden drien,
 Diemen elc na andren mach sien.

want daar tekende hy op den tweeden deezer regelen aan, *de 4. van die naam*: en de twee volgenden verklaart hy aldus: *dat is de Eerste Henrik na de drie Eerste Henrikken, tusschen wel-*

welke de drie Godfriden gebeerscht hebben. Doch dat is eene B. II. ongezoute geleerdheid. De drie eerste Henriken magmen, in de Historien, niet zien *elc na andren*; maar wel de drie laatste; en dus hadt de Dichter, met die aanwyzinge, reeds kunnen volstaan. Maar hy sprak daarenboven van drie HERTOGEN Henrik; de drie vroegeren waaren GRAAVEN Henrik: en gevolgelijk is de *Vierde Henrik* geweest de *ERRSTE HERTOG Henrik*; gelijk zelfs in die vaarzen zo duidelyk te leezen is: en noch duidelyker in het Graffschrift van dien zelfden Hertog by Butkens p. 202.

Hic PRIMUS jacet Henricus Dux, ordine QUARTUS.
 en zo telde Butkens; niet Henrik IV, V of VI; maar wederom I, II, III. Maar als Alk. alleenlijk acht gegeven hadt, dat dees *leste*, of gelijk hy gevonden hadt, *aerdsche Henrik*, door den Dichter zelven *†*. 1254 beschreeven wordt als Vader van Hertog *Fan*, hy zou gezien hebben, dat hy deezen Henrik niet den *Vierden*, maar den *Zesden* hadt moeten noemen. Want na de drie laatste Henriken volgden wederom drie Jannen. Nu zegt hy het ongerijndste dat oit uit eenige penne gevallen is. Want Maria van Zwaben trouwde Henrik V (om nu die rekening te volgen), Zoon van Henrik IV; en zy werdt moeder van Henrik VI. Is zy dan Moeder geweest van Henrik IV, gelijk Alk. hier zegt, zo is zy Moeder geweest van haar' Schoonvader, Grootmoeder van haar' Man; Overgrootmoeder van haar' eigen Zoon. De vaarzen, boven uit *B* en *U* aangehaald, doch die hier niet gevonden worden, vind ik aldus uitgedrukt in den Spiegel Hist. B. I. c. 2.

— *Joncker Machtilden van Brabant,*
Die's MIDDELS HERTOGHE dochter was
Van den drien Heinrichen ———.

waarop Le Long aantekende met de eigen woorden van Alk. *te weten, die na de drie Godfriden hebben gebeerscht.* Even alsof 'er, voor de drie Godfriden ook drie *Hertogen* Henrik geweest waaren. Nutter hadt hy kunnen aanmerken, dat zijn eigen Dichter spoorbijster was, en dat Machteld, vrouw van Graaf Florens IV, geweest is de Dochter van den *eersten Hertog* Henrik, en niet van den *middelsten*; want die was haar Broeder.

†. 1359 (*Twee duisent pont*) of *mark*: zie boven by *†*. 706. *†*. Hier staat my weer veel in den weg, daar ik niet door kan zonder het om verre te werpen. Merk vooraf, dat Meerhout, Sto-

B. II. Stoke, Beka, de ongenoemde Klerk, enz. allerduidelijkst
 1359. zeggen, dat Graaf Diederik, gevangen zijnde, met den Hertog verzoend is voor 2000 Mark: zonder van eenige andere voorwaarde te spreken. Maar Butkens (p. 164. en Pr. p. 53. 54) heeft in de voorgaande eeuwe, uit de *Registers van Brabant*, in 't licht gegeven eenen Brief, volgens welken Diederik, ten uitersten in 't naauw gebragt, zich en zyne Nakomelingen zoude erkend hebben voor Leenmannen des Hertogs van Brabant, met belofte van hem **IN PERSOON** te dienen tegen alle vyanden, **UITGEZONDERD HET KEIZERRIJK**. zie Mieris op den Klerk p. 89. en breeder Vaderl. Hist. B. VII. p. 293 en 294. daarmen deeze kanttekening vindt: *Merk hier aan*, zegt hy, *dat de Graaf van Holland, als een Leenman des Keizerrijks zijnde, niet belooven wil, den Hertog, tegen het Keizerrijk, te dienen. Wy hebben 'er, hierboven bl. 257, in het Verdrag met Vlaanderen, nog een voorbeeld van gezien*, enz. De valsheid van dat Vlaamsche Verdrag bewyzen wy elders. zie de Breeder Aantek. III. 554. De onechtheid van dit Brabantsche zullen wy hier in helderen dag stellen.

VOOREERST is kwaalijk te denken, dat **MEERHOUT**, die toen al een man op zijn dagen geweest is, en de roekeloosheid van den Graaf zo openlijk, zo deftig, bestraft, hiervan niets geweten; of, zo hy 't geweten hadt, niets gemeld zoude hebben. En het is een groot verzuim op zich zelf, datmen de getuigenis van eenen zo achtbaaren tijdgenoot, noch al blijft aanhaalen onder den naam van *Willem Procurator*, die zelfs jonger geweest is dan Melis Stoke; waardoor zijn getuigenis veel van haare waarde verliest. Die tijdgenoot spreekt van een somme gelds, niet van 't Leenmanschap. De Brief spreekt van 't Leenmanschap, niet van geld. Wie hier tegen de waarheid spreekte, zal zich wel ontwinden.

TEN ANDEREN is het al wat byzonders, dat die arme Graaven van Holland, gevangen zijnde, hunne vryheid niet weder konden erlangen, zonder zich en hunne Nakomelingen telkens te erkennen voor Leenmannen van den Overwinnaar. Noch vreemder is, datmen alles, wat diergelijks buiten veracht is door de geenen, die het gaarne zo gehad hadden, binnen met gretigheid omhelst; alleen omdat het van buiten komt. Maar allervreemdft, dat wy, daarmede noch niet vernoegd, 'er van 't onze noch wat byvoegen, om noch al meer Heeren over onze Graaven in 't spel te brengen. By
 vee-

veele anderen zoude ik stilzwygende kunnen overstappen, het B. II. geen ik hier, in de Vaderl. Hist. p. 291. niet ongemerkt voor- by kan. Ik moet daar leezen: *De Bisschop en Graaf Dirk slooten eene vaste vrede [Beka p. 63] van welke de voorwaarden onbekend zijn. Aileen blijkt, van elders, dat Graaf Dirk zig, waarſchijnlijk na 't sluiten deezer vrede, voor een Leenman des Utrechtschen Bisschops erkend heeft [Heda p. 188].* Ondertusschen vind ik by Heda p. 188. niet anders dan eenen Brief, niet van Graaf Dirk, maar van Graaf Willem, toen die, na 't verjaagen van Lod. van Loon, zynen vrede maakte met den Bisschop van Utrecht, in 't jaar 1204. in welken Willem erkent, van den Bisschop te Leen ontvangen te hebben het geene zijn Broeder Diederik van den zelve te Leen plag te houden. Dit geloof ik. *De Koningen van Engeland zijn eertijds Leenmannen geweest van Vrankrijk; maar dat raakte Engeland niet. Het volgende kan niet waar zijn. Men doet Graaf Willem daar aldus spreken: Cum omne feudum, quod frater meus b. m. Theodericus Comes Hollandiæ ab Eccl. Traj. iuste possederat, a manu DOMINI MEI Theodrici Traj. Ep. recepissem, eique sicut LEGIUS HOMO LEGIAM FIDELITATEM servare jurassem, &c.* Zie het aanhangsel achter onze Aantek. III. 570. Maar wat is dit te zeggen? *Graaf Dirk erkende zich voor Leenman des Bisschops.* Zo moet hy iets te Leen ontvangen hebben. Wat was dat? Alwederom het Graafschap van Holland? of een stuk van 't zelve? Zegtmen, Ja: zo zegtmen een beuzeling. Zegtmen, Neen: zo komt die aanmerking niet te pas. Ondertusschen hadt de Schryver de voorwaarden des Vredes kunnen vinden by den tijdgenoot Meerhout p. 495. en hadt zich behoord daarmede te genoegen.

TEN DERDEN, en om wat nader te komen, verscheiden perſoonen, onder den Brabantschen Brief gemeld als *Mannen van Graaf Diederik en Hollandsche Edelen*, getuigen openbaarlijk, dat de Brief, en dus ook 't Verdrag, daarin, en nergens anders, gemeld, valsch en verzierd is. zie dit in 't breede verhandeld, hieronder by §. 1387.

TEN VIJFDEN, dat in 't byzonder die woorden, *uitgezonderd bet Keizerrijk*, lijnrecht tegen de waarheid aanloopen, zal zich zelf ontdekken, als men het oog slaat op het Huwelijks verdrag, tusschen Florens IV en Machteld van Brabant.

B. II. toen beide kinderen, geflooten den 5 Nov. 1214; en sedert
 1359. †. voltrokken: waarin noch schijn noch schaduwe van eenige
 Leenroerigheid gevonden wordt: maar, integendeel, de Hertog en Graaf, als gelyke en van niemand afhangende Vorsten, zich verbinden te zweeren, dat zy zich onderling, ter goeder trouwe, voor altoos, met al hun vermogen, zullen helpen, tot bescherminge bunner landen, tegen **ALLE MENSCHEN**; en dit mede door bunne Leenmannen doen bezweeren: En buiten 's lands, zouden zy zich onderling byspringen tegen **ALLEN**, daar zy 't met eere zouden kunnen doen. zie Butkens p. 211. 212. en zyne Proeven p. 65. Mag ik nu niet wel vraagen, waarom zo zaakelyke woorden met stilzwygen zijn voorbygegaan in het uittreksel van dien Brief, te vinden in de Vaderl. Hist. B. VIII. p. 337, 338? Waarom hier ook niet, *Uitgezonderd het Keizerrijk*, gelijkmen Diederik, elf jaaren te vooren, deedt spreken? De reden is, omdat de Brief van 1214 echt, die van 1203 valsch is. En daarom stryden zy als water en vuur. Hertog en Graaf verbonden zich hunne wederzijdsche Landen te zullen beschermen tegen alle menschen: dat is, zo 't noodig waar, tegen den Keizer zo wel als tegen anderen. Maar buiten 's lands, verpligten zy zich niet verder dan tot onderlinge hulpe tegen allen, daar zy 't met eere zouden kunnen doen. Welke uitzondering in 't laatste lid, een spreekend bewijs is, dat, in het eerste, de woorden tegen alle menschen, volstrektelyk geene uitzondering kunnen toelaaten.

TEN VIJFDEN: de Vaderl. Schryver schijnt evenwel de echtheid van dien Brief, van 1203, te bewyzen, latende op het uittreksel, en zijn toestemmend gevoelen over het Brabant-sche Leenrecht, aanstonds volgen p. 295. 't *Liep aan tot in het jaar 1280* [lees 1283] *eer de Graaven van Holland van deeze Leenroerigheid ontbeven werden.* En B. IX. p. 35. *alzo deeze* [Hertog Jan I.] *bem* [Graave Florens V] *van de Leenroerigheid, die Holland aan Brabant, wegens DORDRECHT en eenige Landen daaromtrent, schuldig was, by opene Brieven, den elfden van Grasmaand des jaars 1283 gegeven, volkomenlyk vry verklaard badt.* 't Is vreemd. Men geeft my, ongevraagd, het geweer in handen, om dien Brief van 1203, en des zelfs inhoud, zo 'er noch leeven in is, den doodsteek te geeven. Die Kwijtschelding zelve leeftmen in 't Latijn by
 Mat-

Matthæus op Beka p. 54. en wy hebben noodig geoordeeld de B. II zelve hier, vertaald, in te lasseten. . .

„ Wy Jan, enz. doen kond aan allen, die deezen tegen- 1359
 „ woordigen zullen hooren of zien, en erkennen openlijk, en
 „ betuigen by deezen, dat wy, na gehouden raad met onze
 „ Getrouwe Mannen, de Manschap, die wy van den Door-
 „ luchtigen Man, Heere Florens Graave van Holland, on-
 „ zen geliefden Bloedverwant, met *Recht*, zo WY MEEN-
 „ DEN, *gewoon waaren te vorderen*; en die ons de voorz
 „ Graaf, met *Recht*, zo MEN MEENDE, ALTIJD GEWEIGERD
 „ HEEFT TE DOEN, nietig verklaard hebben, en by deezen
 „ gansch nietig verklaaren; zullende wy, of onze Erfgena-
 „ men, de zelve noit van den voornocmden Graave, of van
 „ des zelfs Erfgenamen, in eeniger wyze vorderen. En zo
 „ het gebeurde, dat 'er naderhand Brieven of schriften ge-
 „ vonden wierden, melding maakende van de voorz Man-
 „ schap, die verklaaren wy, voor ons en voor onze Erfge-
 „ naamen, krachteloos en ganschelijk van onwaarde.“

Datmen nu in 't Charterb. p. 433. in deezen Brief leeft, *semper TENUIT faciendum*, VOOR RENUIT, is een leelyke mis- stal. 't Is, met één woord, geen kwijtschelding van eene verschuldigde, maar, integendeel, een plegtige, en tevens vriendelyke, erkentenis van eene, ten onrechte gevorderde, en te recht geweigerde, Manschap. Dat ook de Hertog niet spreekt van zyne noch van 's Graaven Voorouders, is een bewijs, dat die Voorouders, van die Leenroerigheid noit ge- droemd hebben. En nochtans dorst Matthæus, op eenen ver- zekerenden toon, zeggen, dat de Eed, dien onze Graaven (van Diederik VII af) aan de Hertogen, als hunne Leenheeren, schuldig waaren, niet heeft opgehouden gedaan te worden voor 't jaar 1283. En daarop laat hy, als tot bewijs, volgen den bovenstaanden Brief, waarin de Hertog openlijk bekent, dat Graaf Florens den zelve *altijd geweigerd* hadt, en wel *met recht*; gelijk hy erkent door het afstaan van zijn eigen *gemeend recht*: zonder een woord te melden van *Gunst*, *Gif- te* of *Kwijtscheldinge*.

Maar, TEN ZESDEN, om wat reden zou Hertog Jan zulk een vreemde en ongewoone milddaadigheid geoeffend hebben jegen Graaf Florens? Ook dit zegt ons Matthæus; naamelijk, Omdat, of nadat, *Florens getrouwd was met Beatrix, doch- ter van Hertog Jan*. Doch, by ongeluk, was *Beatrix, Vrouw van*

B. II. van Florens, de Dochter van Graave Guy van Vlaanderen;
 †. van wien ook Hertog Jan eene dochter te wyve hadt. Daar
 1359. waaren, uit de Historien, andere redenen op te geeven, in-
 dien het kon waar zijn dat Jan zynen Schoonbroeder Florens
 de Manschap kwijtgescholden hadt alleen om hem zyne gunst
 en vriendschap te toonen. Doch dat waar eene dwaaze daad
 geweest; en weinig beter dan of een Koning zynen lieveling,
 uit gunst, ontsloeg van den Eed van Getrouwigheid. De magt
 en 't aanzien van *Hertogen en Graaven* in die tijd, bestondt
 alleenlijk in de menigte en edelheid hunner *Leenmannen*. On-
 der die van Brabant hadt Florens, Graaf van Holland, uitge-
 munt, zo hy 'er oit onder behoord hadt. Zich van de zulken
 ontdoen, is zijn eigen wicken fnuiken. Zie eens, hoe verre
 onze Hollandfche Schryvers loopen; daar zelfs de Brabant-
 sche Butkens, die den Brief van 1203 ontdekt en uitgegeeven
 heeft, op des zelfs gezag, alleenlijk de Broeders, Diederik
 en Willem, Graaven van Holland, als *Heeren der landen tus-
 schen Stryene en Waalwijk*, geplaatft heeft onder de Leen-
 mannen van Brabant, ten tyde van Hertog Henrik I. Maar
 onder de twee volgende Henriken en Jan I, worden by hem
 geen Graaven van Holland, als Leenmannen, meer gevon-
 den. Ten overtuigenden bewyze, dat, buiten dien eenen
 Brief, dien wy toonen verdicht te zijn, van dat Leenman-
 schap geene andere voetstappen in Brabant te vinden zijn ge-
 weest. Maar om wat reden gaf dan Jan I, in 1283, zulk
 een' Brief aan Florens? Omdat hy edelmoedig was, en het
 Recht, dat hy wel wist te handhaaven als hy meende dat het
 hem toekwam, ook aan anderen niet wilde weigeren. Want
 het was een Rechtelyk verschil. Jan vorderde de Manschap
 van Florens. Florens weigerde die. Beide *meenden zy, met
 recht*. Om dit te besliffen, konnen, ter eerster aanspraake,
 zich by geene andere Rechters vervoegen, dan by de Leen-
 mannen van Brabant. Jan brengt daar de zaak, houdt raad
 met zyne Leenmannen, en 't besluit is, dat hy afstand doet
 van zynen eisch. Waarom? dat spreekt van zelf. Omdatmen
 in de *Registers van Brabant* niets gevonden hadt om dien
 eisch te staaen. Gevolgelyk vondtmen daar toen dien Brief
 niet, dien Butkens echter vierd'halve eeuw laater, in die
Registers gevonden heeft: of, vondtmen hem, men verklaar-
 de hem voor valsch.

TEN ZEVENDEN: die moedige Diederik, gelijk hem Meer-
 hout

hout beschreef, moet, in zijn gevangenis, wel zeer neerslag-B. II. tig geweest zijn, dat hy zulk een lafhartig en schandelijk Verdrag zoude aangegaan hebben. Of kon hy anders zyne vry- 1359. heid niet weder bekomen? Verre vandaar. De genoemde Tijdgenoot zegt, dat Diederik gevangen is in 't jaar 1202, *ante nativitatem Dei genitricis*, dat ik verftaa, daags voor Maria geboorte, dat is op den 7 September: en dat hy noch in dat zelfde jaar 1202 met den Hertog verzoend is. Maar het Verdrag zoude geslooten zijn den 3 Nov. 1203; en dus meer dan een jaar laater. Toen zou Diederik te Loven geweest zijn. En nochtans is hy, den volgende dag, 4 Nov. 1203, na verscheiden dagen ziek geweest te zijn, binnen Dordrecht overleeden. Dit heeft ook de Vaderl. Schryver opgemerkt, en hy zoekt het te verhelpen door 't leeven van Diederik wat uit te rekken. Doch daar hapert het niet; maar aan de Tijdtekening van het Verdrag. 't Welk licht zijn kan, als men slechts vreemde afschriften moet volgen. Maar als Butkens Pr. p. 53. het ons voordraagt onder dit opschrift; *Lettres tirées des Registres de Brabant*; zo verbeeldtmen zich, datmen 't heeft uit de eerste hand: en men trekt de geloofwaardigheid dier *Registres* met recht in twijffel, als 'er zulke bedorven stukken uit voortgebragt worden (Doch dit hebben zy met anderen gemeen). Zo itaat 'er onder, by Butkens: *Data sunt hac anno Dom. Inc. MCC. III. tertio Nonas Novembris*. Maar by Ant. Matthæus aldus: *Acta hac apud Lovanium anno Dom. Inc. CIO. CC. tertio Non. Novembr.* Dat scheelt te veel. E. van Dinter, die, in de vijftiende eeuw, lang Secretaris der Hertogen geweest is, verhaalt het geval met de eigen woorden des Verdrags (zie Matthæus p. 53) en zegt dat het getroffen is in *Lovanio, Anno 1200. 3 Non. Nov.* en gevolgelijk heeft het geen betrekking ter wereld tot de gevangenis van Graaf Diederik, twee en twintig maanden daarna gebeurd. Bewijs ik dan nu dat het geslooten is in 1200? Geenszins. Ik heb beweezen, dat zulks niet geschied is op 3 Nov. 1203. Nu zal ik, voor 't laatste, bewyzen, dat het ook niet geschied is op 3 Nov. 1200. Want dan moest Graaf Diederik zo meinedig als lafhartig geweest zijn. Hy verbondt zich, zomen wil, met ecde, den Hertog, als zynen Leenheer, te zullen helpen tegen allen, uitgezonderd het Keizerrijk. Dit bezwoer hy 3 Nov. 1200. en in 1202 valt hy met magt in Brabant, om den Graaf van Gelre te helpen tegen den Hertog, hun

B. II. beider Heer. Dit kon hy niet doen, zonder meenedig te zijn; of hy moest zyne Manschap vooraf opgezeid, en alles wat hy van den Hertog te leen hieldt, aan den zelven afgestaan hebben. zie A. Matthæus Anal. III. p. 592 en 623. ook onzen Dichter VII. 180-199. Toen Graaf Reinoud van Gelre begon te oorloogen tegen zynen Leenheer, Hertog Jan I, om het Hertogdom van Limborg, zeide hy hem de Manschap op; maar bleef in 't bezit der Landen. 't Welk de tijdgenoot Jan van Heelu uitdrukkelijk aangetekend heeft p. 104.

*Die Grave van Gelre was Man
Tsertogben, doen men began
Dat orloge: maer bi hadde gegeven
Sine Manscap op, ende was bleven
In dat selve Goet nochtan,
Daer bi te voren af was Man.*

zie het in 't Fransch by Butkens p. 307. die 'er byvoegt, dat zulks streedt tegen de Leenwetten, te dier tijd in acht genomen. Dit schijnt de Geldersche gewoonte geweest te zijn in die eeuw. Want ook in 1202 beoorloogde Graaf Otte van Gelre zynen Leenheer, Hertog Henrik I, en bleef in het Goed. Welken handel Butkens p. 161. noemde, *la desloiauté et felonnie du Geldrois*: die daarom door de Mannen van Brabant verklaard werdt verbeurd te hebben alles wat hy van den Hertog te leen bezat; en dat dees daarmede konde handelen naar zijn welgevallen. Waarom nu zuik een vonnis ook niet uitgesproken over dien van Holland, die juist in 't zelfde geval zoude geweest zijn? De reden is klaar. Omdat de Mannen van Brabant in 1202 noch niet wisten, gelijkze naderhand in 1283 ook niet konden vinden, dat de Graaf van Holland een Leenman was van Brabant. Hubert, Heer van Culemborg, zich in 1409 verbonden hebbende tegen zynen Heer, den Hertog van Gelre, zeide hem Manschap en Goed op in dit Briefken: *ICK Huybert Heere van Culemborg ende ter Leck late u weten met desen Brieve, dat ik u opdrage aljulke Goeden, Leen ende Manschappe als ik van u ontfangen ende gebolden hebbe, want ik niet langer daer af in uwer buldinge ende Eede staen en wil.* zie Voet van Oudheusden, Besch. van Culemborg p. 47.

TEN ACHTSTEN; en ten overvloede: de nu beweezen nietigheid van dat Leenmanschap vertoont zich ook niet onduister daarin, datmen, niet wetende, of ontveinzende, dat het

ver-

verschil reeds den 11 April 1283, volgens den hierboven B. II. vertaalden Brief, na een rechtelijk onderzoek, beslist was ten voordeele van Holland, 24 jaaren daarna, naamelijk op den 10 April 1307, weder eenen Brief verdicht, of misschien laater eenen echten Brief van dien tijd met een valsch aanhangsel verrijkt heeft, om te bewyzen; niet, dat dat Recht van Brabant op Holland noch in kracht was (want daarvan was het tegendeel te werreldkundig) maar simpelijk, dat het in kracht geweest zoude zijn, tot dat het, niet door Hertog Jan I, in 1283, maar door Hertog Jan II, in 1307, te niete gedaan was. Het stukje, daar ik het oog op heb, kuntge vinden in de Proeven van Butkens p. 140. n. 2. onder het opschrift van *Extrait des Chartes de Brabant*. want het is geen Brief, maar een zogenoemd Uittreksel eens Briefs, onder den naam van *Vrede* tusschen Hertog Jan II en Graaf Willem III, geslooten te Bergen in Henegouwen, den 10 April 1307. Hierin zegtmen, zo als ik het uit oud Fransch vertaald heb: „ En inzonderheid is de Hertog verdraagen, dat hy zal overgeeven aan „ den Graaf de *Brieven*, die by heeft wegens de MANSCHAP „ VAN ZUIDHOLLAND, die hy van den Graave gevorderd hadt: „ van welke [Brieven] de Hertog afstand doet, gelijk ook „ van de Manschap voor nu als dan, enz.“ Dit nu was volstrekt onmogelijk; en daarom is het volstrekt valsch. Vergelijk het met den bovenstaanden Brief van 11 April 1283, waarin Jan I eene volleeidge uitspraak van dat Pleit gedaan heeft, in weinig woorden, maar zo gepast en deftig, dat ik durve zeggen, dat 'er niets overtollig is, niets ontbreekt. Een voortreffelijk kenmerk der echtheid van Vorstelyke Brieven. Jan I zegt niet, dat hy de *Brieven*, die by hadt, zal overgeeven, of overgegeeven heeft, aan Florens; maar hy geeft klaar te kennen, dat 'er zulke Brieven wel gezocht, maar niet gevonden zijn, niet waaren. Jan II, integendeel, zegt, ofmen heeft hem doen zeggen, dat hy die *Brieven* hadt, en overgeeven zoude aan Willem. Hadt Jan I die echte Brieven, of eenig bewijs daarvan, kunnen vinden; hy zou zynen Eisch wel degelijk staande gehouden, en ten einde toe achtervolgd hebben: nu heeft hy, edelmoediglijk, het verschil beslist tegen zich zelve, omdat hem de noodige Bewyzen ontbraken. En vanwaar toch hadt Jan II in 1307 die Bewyzen, die zijn Vader niet hadt in 1283? Waarenze nu, kortelings, ergens in een' hoek, op eene verkeerde plaatse, opgeschommeld? 't

R. II. Kan niet baaten. Want zijn Vader hadt reeds alle Brieven, deezē aangaande, die naderhand zouden mogen gevonden worden, voor *krachteloos en van onwaarde* verklaard. Enz. 1359. Maar, zal licht iemand vraagen, wie toch zou vermaak vinden, zulke logens te verdichten, daar niemand by won? Doch die vraag gaapt wat wijd. Maar vraagtge, in 't byzonder, waarom men Jan II zulk eene onwaarheid hebbe toegedicht? dan antwoord ik, dat het zeer waarschynelyk geschied is, om hem, of zyner gedachtenisse, dienst te doen; en, naamelyk, tot verschooningē van zynen onedelmoedigen inval in Zuidholland, in April 1304, toen Guy van Vlaanderen bezig was met het overrompelen van Noordholland: Welke inval voor den Hertog zo schandelyk geëindigd is, als schandelyk begonnen was. zie beneden VIII. 930. Want echte Bewyzen in handen hebbende, mogt hy met de wapenen eiffchen 't geen hy met redenen niet krygen kon. Maar, zijn Vader vermaande eerst Graaf Florens in vriendelykheid. Waar blijkt, dat Hertog Jan II ook Graaf Jan of Willem voor dien inval, oit in der minne aangesproken heeft? Op de billyke weigering van Florens slaat Jan I den weg in, niet van geweld, maar van Recht. Jan II, ziende Holland buiten allen staat van verweeringe, slaat zonder waarschouwingē, zonder voorgaande vermaaningē, zonder raad te pleegen met zyne Leenmannen; die hem des niet regentaande, zo ik den Brabantschen Butkens p. 356. gelooven mag, zijn ongelijk duidelyk vertoonden, den weg van het uiterste geweld in, met omtrent zo veel edelmoedigheid, als die geenen gewoon zijn te gebruiken, die op hunne luimen liggen, om dapperlyk aan te vallen op eenen dapperen vyand, die of slaapt, of door eenen anderen ter aarde geworpen is.

†. 1365. *hebelt zwaere*) Seb. verklaarde dit zeer wel, *swaerlyk krank*, maar Alk. kwaailyk, *bevallen in 't Siekbedde*. 't Schijnt dat hy las *bevêlt*, in plaats van *bêvelt*. Want *evel is ziekte*. en de *E* van 't Voorvoegfel *BE*, verfmelt lichtelyk in eene volgende *E*; of scheidt zich van de zelve door een Tusschenwerpsel. Want gelijk *be-eveld* hier verkort is tot *bêvelt*; zo is 't, in de zelfde betekenis, verlengd tot *bêvêvelt* by J. van Maerlant Evang. c. 137. f. 140 a.

*Dat bi met fiere scade genas
Menegben, die behevelt was.*

Dit

Dit verklaart reeds onzen Dichter: maar hy verklaart ook zich B. II; zelveu boven §. 116. daar *evel* *suaer* betekent eene *zwaare* *§.* ziekte; By Kiliaan, op 't woord *Evel*, vindenwe *Sint Jans* 1365. *evel*, en *vallende evel*, voor het geene wy nu noemen *Vallende* ziekte; als mede *Lanck-evel*, dat hy letterlijk vertaalt *Morbus iliorum*, gemeenlijk genoemd *Miserere mei*, ook *Iliaca passio*. Bartol. Engelsman B. VII. c. 9. f. 114 d. dat *vallende evel* wort van *Constantinus* en van *anderen Meysters gebieten* *Epylencia* [Epilepsia] en *dese juucte plach in den ouden tiden te bieten die Gramscap Goods*. Ferguut f. 18 b.

Van wat evele bi daer brochte,
Waert in bovede, waert in bene,
Hi worde gans, claer en rene,
En quite van alre pine.

Wacht u, van hier te leezen *ganscb* klaar. *Gans* bestaat op zich zelf, en is, *gezond*, of *geneezen*. hiervan *ganfen*, of *ganffen*, voor *geneezen*. Maerlant Evang. c. 65. f. 126 a.

Est georlovet, datmen mach
Man ganfen up den Saterdach?
Daerne sprac niemen te bem dan.
Daer na ganste bi enen man.

der Ystor. Bloeme B. I. f. 7 c.

Doen gbingen si ganfen sonder waen
Die met siebeden waren bevaen.

en f. 21 c. *Mi ware te telne al te suaer*
Hoe meneghen sieken bi ganste daer.

Profectus B. I. f. 30 a. *want soe men inder Medicinen contra-*
gie gheueft mit contrarien, alsoe werden die ghebreke ghegan-
set mit contrarien Medicinen der oefeninghe. Belangende de ver-
 korting van *bevelt* voor *be-evelt*, die zou geen verder bewijs
 noodig hebben; vooral zomen indachtig is het geene wy reeds
 I. 299. aangekend hebben van *boosten* voor *be-oosten*. Wy
 zullen hier evenwel noch iets byvoegen, om de gewoonte on-
 zer oudste Schryveren te leeren kennen. Ferguut f. 18 b.

So sach bi ene fonteine springen:
Van bliscapen began bi singen.
Dat water began bem wel bagen.
Hine badde gedronken in xij dagen.

bagen voor *bebagen*: gelijk *bagel* voor *bebagel*, *Walewein*
 f. 56 b.

Tenen castele baghel en groot.

B. II. waarvoor niet lang daarna f. 57 c. *ene joncfrouwe bebagbel. ge-
y.* Hijk ook in Ferguut f. 30 a.

1365.

Ene behagele Coninginne.

zo ook *baech* voor *bebaech*. Mat. der Sonden f. 31 d. en 34 d. *wat heeft ons ghebaet boverdie? of baech der rijcheide, was heeft ons die ghegeven?* en f. 98 a. *soe wie oetmoedich en verworpen habijt draecht om boverdie of baech, — soe ist sonde.* Vergelijk deeze twee plaatsen met die twee van Spiegel, in myne Proeve p. 251. 252. gemeld; en gy zult my toestaan, geloof ik, dat daar BOOG juist is, 't geen hier heet *boverdie of BAECH*: en dat ik den langgezochten oorsprong van *Boog*, in die zelfde betekenis, eindelijk gevonden heb. In dat zelfde MS meermaalen *boeren* en *boert*, voor *beboeren* en *beboort*. En zo versta ik ook *boert* by Cl. Willemsz B. IV. c. 2.

*Die maechden waren des wel vroe,
En dochten, mocht onse vader zoe
In langhen live leven voirt,
Wi souden wel hebben dat ons boert,
Bet dan bi ons onistorve,
En onse neve trijc verworve.*

Bendigheid voor *bebendigheid*, Floris en Bl. f. 12 b.

*Daer mocht men merken anden snede
Wonderlec wert en bendichede.*

gelijk ook wat verder *bendelike* voor *bebendelike*. Maerlant Evang. f. 152 b.

*Ne waer Josefbus was vroet,
Diet met bendicheit wederstoet.*

Maar in geen woord vind ik dit gemeener, dan in *boef* voor *behoef*. Maerlant f. eod. c.

*Vaspasiaen sende in die stede
Sine rudders, dat sise besetten
Te sinen bouf ———.*

en B. IX. c. 106. f. 82 a.

*En som offerden sise vor dafgods,
En som bilt sise te baren bouf.*

Limborg B. II. f. 25 d.

*Ik hebbe tuwen boef wapen an:
Nu doetse an, edel man.*

Doctrinale f. 18 c.

*Wi selen nutten van dien,
Daer ons God af heeft versien,*

En

Est tonfen boef gemaect beeft.

B. II.

Floris en Bl. f. 12 d.

En dede bem spannen twee goudine sporen ,

Die bi te sijns selfs boef baude vercoren.

†.
1365.

Ik zwijg nu van ons *Buiten en Binnen*, komende van *uit* en van *in*. Maar wat is *Boven* anders dan *beboven*? Profectus B. II. c. 45. f. 91 a. *die bogbeste tijmmeringbe behoven dat diepste fundament.* Alsge aanmerkt dat, in de lettergreep *bo*, de kracht en betekenis ligt van *hoog*, van *boofd*, enz. zo zultge licht toestaan, dat *boven* niet beter kan afgeleid worden dan van *beboven*; waarvanwe u hier een duidelijk voorbeeld mededeelen.

†. 1385 (Grave van Benthem) lees, *Grave van Gelre.* †.
Melis is hier bedorven. Meerhout zeide: *quæ [Aleidis] jam* 1385. *animo conceperat, Fliam COMITI DE LOON despondere, et sic Hollandenjem Comitatum sub ejus dominatum transponere; et ut ejus intentioni nihil subduceretur, sua voluntatis fautores sibi acquisivit omnes fere Principes terræ; præcipue Ottonem AVUNCULUM EJUSDEM COMITIS, Rutgerum de Merem, Hugonem de Voern, &c.* De saamenhang der woorden is zo klaar, dat ik verzekeren durve, dat Melis zelf hier *Gelre* geschreeven heeft. Maar onkundige Uitschryvers hebben het veranderd in *BENTHEM*, om de zelfde reden, als zy *Merem*, of *Meerbem*, veranderden in *HAERLEM*, en den heelen *Oste van Borne* in *HUGO VAN VOERNE*: waarvan in 't vervolg. Daarenboven zegt Meerhout, *Avunculum*, dat is, Moederlyken Oom: maar *Otto van Benthem* was *Patruus*, Vaderlyke Oom van Graaf Diederik VII. 't Is zeker, dat *Maria*, de Moeder van Graaf Lodewijk, geweest is een *Zuster van Otto II, Graave van Gelre*; die hier alleen voorkomt als zyne toestemming, in den beginne, gegeeven hebbende tot het huwelijk van zynen Neef Lodewijk met *Ada*; welke hy, aiswe gezien hebben, te vooren besproken hadt voor zynen nu overleeden Zoon *Henrik*. Maar toen *Willem* zich tegen *Lodewijk* verzette, en 't vuur des oorlogs uitborst, zat hy stil, en hieldt zich onzijdig, volgens *Meerhout*, en onzen *Dichter III. 103.*

— van dejer zake

Bewant bem de van Gelre niet,

Omme dat Willam sijn Swagher biet.

zodat *Willems Zoon* en *Erfgenaam*, was, een *DOCHTERS Zoon*;

B. II. Zoon; Lodewijk slechts een ZUSTERS Zoon, van Graave Otto: die wy nu allerzekerst weeten dat niet overleeden is in 1202: zie Buchelius ad Bekam p. 68 (a). Staat ons nu nader te zien, 1385. watmen al verder van *Otto van Benthem* gemaakt hebbe.

Wy zagen dat hy by onzen Dichter voorkomt als een begunstiger van Lodewijk en Ada. Integendeel vinden wy hem by Beka p. 63. onder de eersten, die zich tegen Ada zouden verklaard hebben; en p. 64. als een' voorvechter van Willem. Dit strijdt lijnrecht tegen elkanderen. en nochtans is het een zo verre buiten de waarheid als het ander. Beka wil, dat de Hollandische Edelen, en met naame, Philips van Waffenaar en Willem van Teilingen, de twee sterkten of weeren, ten Buffche en te Zwadenborchdam, met haast opgeworpen hebbende, de eerste bevalen aan *Florens Proost te Utrecht*, de tweede aan *Otto Graave van Benthem*. By wien hadt hy zulks geleezen? Ik denk by niemand. By onzen Dichter, zeker, hadt hy 't niet gevonden. Want behalve de aangewezen strydgheid ten opzigte van *Otto*, zo noemt Melis wel *Willems Broeder, den PROOST Florens*. zie III. 125 enz. maar nergens noemt hy daar *Otto*, veel min *Otto van Benthem*. Hadt Beka dien *Otto* dan gevonden by Meerhout? 't Schijnt ja: want die noemt daar *Otto* nevens *Florens*. Maar was die *Otto*, *Graaf van Benthem*? Neen. *Florens* en *Otto* waaren beide PROOSTEN: *Fratri suo Florentio et Ottoni, PRÆPOSITIS*. Waarop Scriverius aantekende: *Doufa in Membranis, rō Præpositis delet; et Othonem Comitem de Benthem designari annotat*. Kwaalijk gedaan van Douza: en kwaalijk gevolgd door Scriverius.

Maar wie was die *Proost Otto*? In het Aanhangfel der Kerkl. Oudheden van den Heere Arn. Drakenborch, vind ik, onder de Proosten der vijf Kerken van Utrecht, maar éénen *Otto*, die hier, te gelijk met den *Domproost Florens*, in aanmerkinge zou kunnen komen; naamelijk, *Otto Proost van Oud-Munster*, alleen gemeld op het jaar 1200; en wiens overlyden bepaald wordt op 27 October, zonder melding des jaars. Ik stap echter lichtelijk van deezen *Proost Otto* af, omdat het, buiten andere bedenkelijkheden, een onoplosbaar raadsel is, wat betrekking hy gehad moge hebben tot Graaf Willem, om openlijk te oorloogen tegen zynen Bisschop. Zie dan hier eenen anderen *Proost Otto*, die in eene nauwe betrekking stondt tot Graaf Willem: naamelijk, *Otto Proost van Zanten*,
en

en federt zelf *Biffchop van Utrecht*, de eerfte van dien naam. B. II. Dees was een Zoon van Otto II, Graave van Gelre; en een Broeder van Aleid, Echtgenoot van Graaf Willem. En dus maakten die twee *Prooftern*, *Florens* en *Otto*, de een Broeder, de ander Schoonbroeder van Willem, een welvoegelijk paar. 1385.

Maar hier doet zich een andere zwaarigheid op. Die Otto is Biffchop gekooren in 't jaar 1212. En niet alleen Beka, maar ook de Ongenoemde Groninger Schryver De Bello Covord. c. 16. en Albertus Stadensis an. 1212, getuigen eenpaariglijk, dat Otto toen maar 18 jaaren oud was. En dan kon hy, op 't einde van 1203, of in 't begin van 1204, noch Prooft geweest zijn, noch tegen Biffchop Diederik geoorloofd hebben. Maar hoe hangt dit aan een? Otto, zegtmen, is verkooren in 1212, oud 18 jaaren, en reisde eerst in 1215 naar Romen, om daar ontslag te verwerven wegens 't gebrek zyner jaaren; doch overleedt in 't begia van die reize, te *Nortbusen*, gelijkmen wil: maar in drie Lat. MSS van Beka lees ik *Vortbusen*: en zulks, nadat hy het Bisdum, derde half, of vierde half jaar, in vollen vrede, bestierd hadt. Al watmen van deezen Biffchop, als Biffchop, verhaalt, is zo gering, en dit zo verward, dat ik durve zeggen, datmen niets van hem wift; ja my beroepen op 't verhaal van Meerhout, ten bewyze dat Otto, die in 1203 Prooft was, toen hy in 1212 Biffchop werdt, niet XVIII, maar waarschijnlyker XXVIII jaaren is oud geweest. By Albertus kan licht eene X uitgevallen, en Beka daardoor misleid zijn. En dan hadt Otto evenwel noch twee jaaren te weinig. Want het was, volgens de Kerkelyke Rechten, niet geoorloofd, dat iemand, die zijn volle dertig jaaren niet bereikt hadt, tot Biffchop verkooren wierde. Buchelius en Matthæus hebben het, by deeze gelegenheid aangetekend. En 't was toen noch zolang niet geleeden, dat Paus Alexander III, in de Lateraansche Kerkvergadering des jaars 1179, bevolen hadt, Can. VIII. *nullus in Episcopum eligatur, nisi qui jam tricesimum ætatis annum egerit.* zie Chron. Gervasii Dorobern. op dat jaar. Heda geeft Otto, in 1212, XXIV jaar.

Ik keer weder tot *Otto van Benthem*. Dat hy kwaalijk zo genoemd is by Melis en Beka, hebbenwe getoond uit Meerhout. Maar ik ben beducht, dat hy ook, by Meerhout zelf, eens ontydig ingedrongen is: te weeten, op 't jaar 1195, toen hy,

B. II. hy, nevens zyne twee Broeders, Bisschop Boudewijn en Dom-
 7. prooft Diederik, te Egmond zoude geweest zijn, om hunne
 1385. Neeven, Diederik en Willem, te verzoenen. Om redenen,
 dat Meerhout zelf die verzoening, bepaaldelijk, toeschrijft aan
 den Bisschop en Prooft, in deeze woorden p. 483. *Hoc per E-*
piscopum et ipsum Præpositum ('t is onbegrypelijk, datmen
 alleen by Matthæus leeft, *ipso Præposito*) *tandem elaborato,*
Willelmus Harlemum venit. Maar inzonderheid, omdat *Otto*
van Benthem by Meerhout, buiten dit eene geval in 1195,
 daar hy voorkomt als een stomme personaadje, nergens ge-
 meld wordt na het jaar 1173. Dit moetmen onthouden, want
 het zal zyne invloed hebben op alles dat volgen zal. En dit
 zal bestaan in eene korte beschouwing van verscheidene Brie-
 ven, waarin *Otto van Benthem*, of als Getuigen, of anders,
 gemeld wordt, zo in als na het jaar 1195. De drie oudsten,
 die hier in aanmerking komen, zijn van Keizer Henrik VI
 gegeven, volgens de opschriften, en den rang, zo als zy
 in het Charterboek I. p. 128. 130 131. geplaatst zijn, den 6
 Maart en 20 October 1195, en 6 Maart 1196; de eerste en
 laatste te Geilenhusen; de tweede te Ments: allen ten over-
 staan van *Otto van Benthem*.

De Eerste Brief is niets. Onder den zelve staat niet 1195,
 maar 1190: en zulks, volgens de overige Tijdmerken, in de
 plaats van 1196. want het is, met één woord, de zelfde met
 dien van 6 Maart 1196; gelijk met een' opslag des oogs te
 zien is. Van het geene dan niets is, valt ook niets te zeggen.

De Tweede is gegeven te *Ments*, den 20 October 1195,
 en komt voor als eene bevestiging van den *Tol te Geervliet* als
 een RIKS LEEN. En men heeft goedgevonden, om het ook
 door *Otto van Benthem* te doen getuigen. Van zyne bezighe-
 den, in die jaaren, kuntge bericht vinden by Beka p. 58, 59.
 Zie ook Vaderl. Hist. B. VII. §. 29.

De Derde, alswe gezien hebben, van 6 Maart 1196, is
 gegeven te Geilenhusen, en betreft den eigendom van de *Ve-*
luwe; welk Graaffchap Hertog Henrik van Brabant zeide te
 Leen te hebben van het Rijk; Bisschop Boudewijn integende-
 deel, dat de Hertog het te Leen hieldt van de Utrechtsche
 Kerke. De Keizer (gelijk het doorgaands gong) bevestigt den
 Bisschop in zijn beweerd Recht, en dees geeft het op nieuw
 aan den Hertog, te versterken zo wel op Dochters als op
 Zoons. Zie Butkens p. 154. Enz. Doch het geen ons niet aan-
 gaat,

gaat, kunnen wy lichtelijk overstappen. Alleen zal ik aan-B. II. merken, dat de Brief niet overeenstemt met het verhaal van [†] Beka: en dat die Keizerlyke Uitspraak ook anders voorkomt ^{1385.} in de Geld. Geschied. van Slichtenhorst B. VI. c. 21. Sedert schijnt *Otto van Bentbem* wederom metter woon naar Holland vertrokken te zijn. Datmen echter niet licht in eenige Kronijk zal vinden.

Ten Vierden maale vind ik hem, in 't jaar 1201, te *Leiden*, als Getuigen in eenen Brief van Graaf Diederik, ter bevestiginge van zekere oude gifte, die zijn Vader Florens weleer aan de Kerke te Rijsborg zoude geschonken hebben. De Brief komt in 't Charterboek voor p. 136, als waare hy opgesteld in het Duitsch. Doch dat Duitsch is te jong; en 't oude Latijn of verlooren, of noit geweest.

Voor de Vijfde reize p. 137. in een' Brief gesteld op het jaar 1202, den 21 Aug. volgens eene Vertaaling: maar in 't Latijn staat, *MCCXII. Kal. Sept.* dat is, 1212, 1 Sept. Doch dat kan niet zijn. De Heer Mieris gifte, dat hier de tweede C moest of kon verplaatst worden achter de X, aldus, *MCXCII. Kal. Sept.* en dat zou zijn 1192, 1 Sept. Doch het Latijn kan, zonder verplaatsinge van letteren, ook verklaard worden, als men *XII* voegt by *Kal.* en dan is 't, 1200, 21 Aug. In deezen spreekt eerst Graaf Diederik met zijn Vrouwe A. en voorts de zelfde Diederik met zynen Oom *Otto Graave van Benetbem*, bevettigende alles wat de Gravin Sofia aan de zelfde Kerke te Rijsborg zoude gegeven hebben. Ik zwijg van *Benetbem*, gelijk hier in 't Latijn staat, en wy straks in twee andere Stukken van ontwijffelbaare valsheid, weder zullen ontmoeten. Dat de Brief in laater tijd opgesteld is, magmen ook daaruit vermoeden, dat *Otto* daar tweemaal genoemd wordt *Avunculus* van Diederik, in plaats van *Patruus*. Of wisten de Klerken van Graaf Diederik VII dit onderscheid niet, ter zelve tijd dat Meerhout het zeer wel wist? zie 't begin deezer Aantek. en Meerhout zelven op 't jaar 1132 daar hy Keizer Lotharis noemt *avunculus* van de Zoonen zyner *Zuster* Peternelle; en Herman van Aernsberge *avunculus* van de Dochter zyner *Zuster*. Wisten zy niet het geen die van Bisschop Oto III, zoon van Graaf Willem I, noch wel wisten toen zy den Gelderschen Bisschop Otto I, Schoonbroeder van Willem, noemden *Prædecessor* en *Avunculus* van

B. II. van hem, Otto III ? Zie Drakenborchs Aanhangfel der K. O.
 p. 90. 91. Enz.

1385. Ten Zesden, noch in een' zonderlingen Giftbrief van den
 zelfden Diederik en Aleid, p. 139. gesteld op het jaar 1203,
 zonder dag of plaats. Een vruchteloze voorzorg. De Ge-
 tuigen zijn, *Graaf Otto van Bentbem met zyn' Zoon B. Hugo*
van Voorne, Rutger van Meerbem, Wouter Spierink, BOU-
DEWIJN ONZE BROEDER, MARCHGUA ONZE ZUSTER, en meer
anderen. Dit is zo wiskunstig valsch, als drie en vier zeven
 zijn. Van *H. van Voorne* en *R. van Meerbem* zullen wy u,
 in de naastvolgende Aantekening volleedig bericht geeven.

Ten Zevenden, in dien dwaazen Brief van 't jaar 1207.
 p. 152. waarin Aleid aan den Koning van Engeland zoude ge-
 schreeven hebben; *Dat de Graaf van Loon baare Dochter ont-*
vangen hadt van de hand van Grave Otto van Benetbem. Doch
 vreezende, dat de Koning dien Graaf van Benethem licht niet
 zoude gekend hebben, voegde zy 'er zeer vernuftig by: *die*
geweeft was de Oom van den overleeden Heer. van welken Brief
 ook nader in het vervolg.

Ten Achtsten, in dit zonderlinge Kabinetstukje ter zelve
 plaats, dat ik hier, woordelijk vertaald, geheel laat volgen.
 „ THOMAS, door Gods genade Bisschop van UTRECHT, en
 „ 't KAPITTEL dier plaats, geeven in hunne opene brieven
 „ getuigenis, dat de VOORNOEMDE Graaf wettiglijk getrouwd
 „ is met de VOORNOEMDE Gravinne, met toestemminge en
 „ raad des PRIMAATS van geheel Holland. Het zelfde
 „ schrijft *Otto van Benetbem*, by opene brieven, aanden Ko-
 „ ning. Al welke opene Brieven gezonden zijn aan den Abt
 „ van Reading omze te bewaaren.“ Die Utrechtsche Bisschop
 THOMAS met zijn KAPITTEL; en die PRIMAAT van Holland,
 benevens die *Voornoemde* Graaf en Gravin, spreekten zo klaar,
 datze van yder, ook zonder tolk, konnen verstaan worden.

Dus hebbenwe overvloedig beweezen, dat 'er dikwils val-
 schelijk gespeeld is met den naam van *Otto van Bentbem*,
 dienmen hier, by Melis, ingedrongen heeft in de plaats van
Graaf Otto van Gelre; dien Beka noemde in de plaats
 van den *Prooft Otto van Gelre*: en dienmen zo dikwils de rol
 van valschen Getuigen heeft doen speelen, datmen, uit de
 zekerlijk verdichte Brieven, schijnt te moeten gelooven, dat
 ook de anderen, waarin hy gemeld wordt, niet veel beter
 zijn. Merk inzonderheid aan, dat hy volgens de vijf laatste
 stuk

Strukten in de jaaren 1200, 1201, 1202 en 1203, zich tel-B. II. eens in Holland bevondt, daar hy dok die onbetaamelyke * bruiloft van zyne Nicht Ada zou bygewoond hebben: en 1385. dat zulk een Hoofdperfoonaadje, op die jaaren, nergens by den tijdgenoot Meerhout gedacht wordt. Zijnde ook genoegzaam zeker, dat hy zijn leeven buiten Holland doorgebragt heeft; en zeer waarfchijnlijk, dat hy al vroeger overleeden was.

*. 1387 van Borne Oest) gansch bedorven in Allen, van Voerne altoe. * 't Was licht te giffen, dat altoe hier is ingesloopen in de plaatfe van een' eigen naam. Voorts, gelijk hier Borne veranderd is in Voerne, zo leefmen ook in den volgenden regel, voor Maerbem, in Haarlem; in de Aind. Arem. Maar beter III. 70.

Mijn beer Rugier van Maerbem,
En van Borne mijn beer Oest.

Meerhout is hier ook niet weinig bedorven: doch onnoodig hier te herhaalen. Wonderlijk hebben onze Kronijkmaakers, of der zelve Uitschryvers, omgesprongen met dien hun onbekenden naam, Oest van Borne. By Beka, p. 63. heet hy Otto de Buren (hoewel ik, in méer dan een MS, gevonden hebbe Oest of Ofte de Buren) en hiervan by den Klerk, Otte van Buyren: op welke plaats Mieris een MS Kronijk bybrengt, waarin hy verdubbeld is, wordende eerst zeer wel genoemd Oest van Borne, en noch eens Otte van Bueren, als twee perfoonen. Anderen hebben van den perfoon gemaakt een Land of Heerlijkheid. Zo leefmen by Jo. a Leydis, Chron. L. XX. c. 2. cum Rugero de Merchem et OESTERBUREN (van Oest van Buren). Snyus L. VI. p. 80, met noch wat meer ophefs: Rogerus Matbenus Princeps OESTVORNÆ (van Oest van Vorne) cum Ottone Burano. Op eene andere wyze leefmen in de Goudf. Kronijk p. 54, Joost van Voorn. Doch dat is laatst bedorven uit Joest, gelijk 'er staat in de eerste Uitgaave van 1478; en dit eerst uit Oest van Voern, gelijk ik in een' ouden brok van die Kronijk MS, geleezen heb. De brabbeling tusschen B en V (in Borne en Vorne) is zo natuurlijk als gemeest. Te meer, omdat het éen oud misbruik is, het onbekende te veranderen in het bekende; en, ter zelve tijd, een Hugo van Voorne bekend is geweest. Maar eene geringe oplettendheid

I. DEEL.

O o

hadt

B. II. hadt hier de brabbeling kunnen voortkomen. Want *Oest van Borne* is niet geweest in Zeeland, maar in Holland, daar 1387. hy aanstonds, in 1203, mede te Leiden gevangen en in boeien gesmeeten is: *Hugo van Voorne*, integendeel, niet in Holland, maar in Zeeland, daar hy 't zo grof maakte, dat de Zeeuwen hem, in 1204, verdreeven, en Willem toe- vielen. En nochtans heet die *Oest van Borne*, by onze nieu- we Historieschryvers, niet anders dan *Hugo van Voorne*: waarvan ik de voornaamste reden acht te zijn, dat de naam van *Oest*, *Ost*, *Osto*, *Oston*, *Oste* (zo vind ik dien in 't Neerd. Latijn en Fransch) in Holland noit, zo ik meene, in gebruik is geweest. Maar in Brabant, en daar om strecks, was de zelve zeer gemeen. Zo vindtmen by *Butkens*, *Oste de Craimbem*, *Oste de Haucrois*, *Oston de Contrecoeur*, *Oston d'Oyenbrugge*, en veel anderen; maar in geen geslacht gemeener, dan in dat van de Heeren van *Trafignies*, daar de zelve, twee eeuwen achtereen, als de hoofdnaam voorkomt: zie hem T. II. p. 171. De Heerlijkheid *van Borne*, gelogen in 't Gulikse, niet zeer verre van de Stad Brugge, is, in 1402, door *Odilia van Solms*, Weduwe van Jan, Heer van der Lekke en Breda, verkocht aan den Hertog van Gelte: enz. Ik twijffel niet, of Heer *Oest* is ook te verstaan onder dien *Ottd de Burne*, wiens zoon, *Remerius*, gemeld wordt onder de Getuigen, in eeten Brief van Graaf *Lodewijk van Loon*, zich, in 1207, erkennende voor Leeman des Konings van Engeland: zie *Charterb.* p. 153 boven aan. En *Otto*, of *Osto van Borne*, komt zelf noch voor in 1218, als Getuigen van Graaf *Arnoud van Loon*: vid. *Miræi Suppl.* p. 846. En dus bewindenwe ons ter plaatse daarwe weezen moeten.

Want dit staat my, voor alles, noch te bewyzen; dat, naamelijk, en *Rutger van Meerbem*, en *Oest van Borne*, geweest zijn, niet Hollandsche Edelen, maar Mannen van Graaf *Lodewijk van Loon*. Men hadt het voorlang kunnen leezen by *Meerhout* p. 489, daar hy verhaalt, dat *Ada* naar Leiden vluchtte, *una cum Rotgero de Merbem et Ost de Burne, et aliis quibusdam Militibus et armigeris et balistariis COMITIS LOTHEWICI*. Onze Dichter, dit vertaalende, noemtze *Vreemden*, B. III. v. 70.

*Mijn heer Rugier van Maerbem,
En van Borne mijn heer Oest,*

En

En andere Ridders onbetroeft,

B. II.

Alse de VREEMDE waren int Laet.

7.

1387.

Beka p. 63, sprak als Meerhout, — *balsbarius Ludowici* COMITIS, en zijn Vertaaler, en, uit deezen, de Ongevoemde Klerk, en onze gemeene Kronijk, die den Graave van Loon TOEBEHOORDEN. In 1197 gongen Hertog Henrik van Brabant en Graaf Lodewijk zeker Verdrag aan, ten overstaan van acht Getuigen, waarvan de vier eersten kwamen van 's Hertogen, de overigen van 's Graaven wege; en aan 't hoofd der laatsten, *Osto de Borne*: zie de Proeven van Butkens p. 49. en, wegens 't volgende, aldaar p. 58. De zelfde Hertog en Graaf slooten ook een Verdrag in 1206, tot welks verzekering, van weersyden, gegrepen werden Tien Borgen uit hunne Mannen, met der zelve Leengoederen, om tegen hunnen eigen Heer te dienen, zo die aan het zelve niet voldeedt. Onder die van Graaf Lodewijk zijn de drie eersten, *Rotgerus de Merebem*, *Theodericus van Altena*, *Otto de Bornen*. Dat ook in 't byzonder die Heer van *Meerbem* geweest is de Naauwste Raad van Graaf Lodewijk, en een Man van groot aanzien, blijkt uit den naaft voorgaanden Brief by Butkens p. 57. volgens welken hy alleen, wegens den Graaf, bedoemd was, om, met den Hertog in eigen persoon, te bezorgen de uitvoering van zekere verbintenisse, waarvanwe, op 't volgende Boek, zullen moeten spreken. *Diderik van Altena* was zekerlijk een der voornaamsten onder de Mannen van Lodewijk. Waarom ik besluite, en vaststelle, als eenen onseilbaaren regel, dat, zo dikwils men den naam van *Hugo van Voorne* ontmoet in het gezelschap van *Rutger van Meerbem*, de zelve overal moet veranderd worden in *Oest van Borne*. En, in de tweede plaatse, dat alle die Brieven, Verdragen, enz. waarin *Oest van Borne* of *Hugo van Voorne*, tusschen of nevens *Rutger van Meerbem* en *Diederik van Altena*, voorkomen als *Hollandsche Edelen*, daarom alleen moeten geoordeeld worden, valsch en verdicht te zijn. Met deeze bezem kunnen wy nu veel vuilnis wegveegen. Onder anderen ook dat Brabantsché Verdrag, van het welke wy boven, by 's. 1359, reeds op verscheiden wyzen de valscheid overvloedig hebben aangetoond. Ons derde bewijs ontleenden wy uit de naamen der Edelen, die het zouden bezwooren hebben; en weezen daartoe den Leezer herwaarts. Niet onder

B. II. der , noch tusschen , maar aan 't hoofd der *Hollandsche* v. Getuigen, en wel onder den naam van 's GRAAVEN MAN-1387. NEN , *Homines Comitibus* , vindtmen daar *Rutger van Meer-
bem* , *Hugo van Voorne* en *Diederik van Altena*. Valsch , ja belachelijk valsch , is dan ook de Brief , die in de Acta van Rymer uitgebroeid is , in welken Vrouw Aleid zelve , in 't jaar 1207 , aan den Koning van Engeland , zoude geschreeven hebben , dat het Huwelijk van haar Dochter Ada met den Graaf van Loon , beslooten was op raad en met toestemminge van veele HOLLANDSCHE Edelen en Dienstmannen , onder welker naamen ook de drie laatstgemelden , in de zelfde orden , te zien zijn. Zie hiervan breeder B. III. v. 570.

BYVOEGSELS EN VERBETERINGEN.

Eerste Deel.

De Regels te tellen van de Aantekeningen.

Bl. 3. reg. 13 van ond. *De God badde vercoren*) de twee eerste woorden nam ik in de betekenis van *quem Deus*; maar zy kunnen ook genomen worden voor *qui Deum*. Neem dan dit voorbeeld, als dubbelzinnig zijnde, als of 't'er niet stondt.

bl. 9. r. 2. *Heare voor Heer*) die vervalsching is vry onbeschaamd. Zie evenwel, hoe hy de zelve bevestigt in zyne Al. Regeeringsw. T. V. p. 403. *De Eertytel, den Ridderen in 't byzonder eyge — was in de Fransche Taal Me-fire of Sire, in de Latijnsche Dominus of Domnus, en in de Nederduitsehe oudstijds van HEARE of Har, doch op lateren tijd van Heer.* En daartoe vervalscht hy eene tweede plaats van onzen Dichter, fol. 98. v. 28. dat is, IV. 171. die hy aldus aanhaalt,

HEARE Aelbrechts beere van Voren.

— r. 9. *Nederfaxen*) Brunsw, Rijmkr. c. II. v. 29. by Leibnits:

*Gegen Westersassen lant,
Dat nu Westfalen is genant.*

daarmen by Goblerus, voor *Westersassen*, leest *Nedersassen*. Zie de Aantek. op v. 69, daar onze Dichter *Westfalen* noemt *Nederland*.

Bl. 10. r. 10 v. o. *twee gevallen*) doch zie de Aantek. in de Vaderl. Hist. B. III. p. 250.

— r. 3 v. o. *Chamaven*) eerst las ik by Wendelinus, ad Leg. Salicam, c. V. p. 69. met genoegens, *CHAMAVI, quos Zosimus semper vocat QUADOS*. Naderhand met bevreesdinge, c. XI. p. 88. *QUADI, quos Julianus et Ammianus constanter vocant CHAMAVOS*. Eindelijk met bespottinge, in zijn Gloss. Salicum p. 178, *Hos SALIOS, Francorum partem NOBILISSIMAM, BATAVI, nomine CHAMAVI, furore QUADI,*

hoc est REBELLES, expulerant, sicut et anno 1248. De verklaring van dit laatste vindmen by hem p. 88, in deeze woorden: Sic et anno 1248 KENNEMARII, populus item BATAVUS, NOBILITATEM suam omnem iverant extinctum illo modo, quem HORROR est legere, et qualem pertinaciam in Zofimo notare est. Buiten twiiffel bedoelde hy den opftand der Kennemers tegen de Edelen, eerst gemeld by Beka, en door Jo. a Leydis geplaatft, niet op 1248, maar op 1268. Dus blijkt, uit dit geval van de XIII Eeuw, dat de *Batavifche Chamaven*, in de IV Eeuw, hunne Edelen verdreeven, en zich zelfs *Kwaaden*, dat is *Rebellen*, ja *Rabidi* of *Dollen*, genoemd hebben; eveneens als de *Batavieren* zich, in de XVI Eeuw, dien onbeschaamden en fchandelyken naam van GEUZEN hebben toegeeeigend. O *scuticam*, zeide hy in zyne Opdragt p. xiv, ut ego te usurpem lubens? Doch wy willen ons liever wat vermaaken met zyne verklaringe van oude naamen. Vooreerst dan zijn al de SALII by hem EDELEN; want *Salicus* betekent *Rijk en SALICH*: zie zijn Gloss. Dat hy de *Chamaven* en *Kwaaden*, ja ook de *Saxen*, maakt tot één volk met de *Batavieren*, zullen veelen niet gelooven; doch hy bewijft het zeer klaar. Want de naam van het dorp CAMERICK, beneden Utrecht, betekent duidelyk, *aperte signat*, dat daar geweest is CHAMAVORUM regio of *sedes*, de woonplaats der *Chamaven*. Even duidelyk blijkt uit den naam van CATWIJCK, dat daar geweest is de Wijk der *Kwaaden*, QUADORUM vicus. En wie is zo blind, dat hy niet zien kan, dat de naam der *Saxen* zich ten klaarften ontdekt in dien van de Stede SCHAGEN? By welke gelegenheid hy *Schagen* noemt *Caput littoris Saxonici*. Dit verwondert my, omdat ik by Andreas Catullius, in zijn Tornacum Nerviorum p. 14, leeze: *littore Saxonico, quod Wendelinus noster redte ponit inter Ostendam et Cadsandiam*. welk werk uitgekomen is in 1652, drie jaaren na dat van zijn vriend Wendelinus.

bl. 14. r. 13. *Carnacioen*) zo ook Sp. Hist. I. 1. enz.

— r. 3 v. o. *neghentich ende viere*) ik vergat daar te melden, dat ik in \mathfrak{H} gevonden heb, *twintich ende viere*.

bl. 21. r. 12 v. o. *over een*) waarvoor, laater, *onder een*. Zo sprak Hertog Aelbrecht 6 Juny 1394. So wie Scout, Scopen of Raet wesen sal binnen onser Stede voirschr. die sal aldaer wonachtich wesen tien jaer lanc onder een. En weder 4 Maart

1402. *deſe 7 Scepen ende 4 Rade ſullen een jaer lunc en onſen Gerechten weſen onder een, ende niet langer.* Zie Handv. van Haarlem p. 52 en 61.

bl. 22. tuffchen r. 8 en 9. is vergeeten; *v. 139 des vaders)* zie hier achter.

bl. 27. r. 12 v. o. voor p. 13 (4) lees, p. 13 (9)

— r. 10 v. o. *Melis las daar DCCXXVIII)* zo ſtaat ook zelfs in 't MS van Meerhout, met welks gezigt de Heer Meerman my vereerd heeft.

bl. 28. r. 7. *Bonifacius)* Jac. Basnage, Observat. de Othlonus § 4, heeft aangemerkt, dat niemand der oude Levensbeſchryveren van Bonifacius, hoe breed zy ook in des zelfs lof uitweiden, getuigt, dat hy Pippijn tot Koning geſalfd of gekroond heeft. Othlonus ook zweeg 'er van. Maar L. II. p. 367, geeft hy ons een goed bewijs aan de hand, dat Bonifacius ook nooit Biſſchop te Utrecht geweest is. Want toen die in Vrieſland vermoord was, voerden eenige Utrechtsche Klerken het doode lighaam naar *Utrecht*, daar 't begraven werdt. Maar Lullus, Biſſchop van *Ments*, deedt het van *Utrecht* halen, en naar *Ments* brengen: omdat het een gemeen recht der Kerken was, dat Biſſchoppen begraven werden *daar zy Biſſchop geweest waaren*. Nochtans is hy in 't Klooster Fulda, dat hy zelf geſticht hadt, begraven, omdat hy, zo dood als hy was, aan eenen Diaken, Otpertus genoemd, geopenbaard hadt, dat hy daar wilde liggen. Zie hier boven p. 261. Maar een tweede bewijs vind ik by den zelfden Othlonus L. I. p. 356, daar hy verhaalt, dat Bonifacius, Gregorius aangesteld heeft tot Biſſchop van *Utrecht*, en Lullus tot Biſſchop van *Ments*; niet den eerſten, maar den laaſten, IN ZIJN EIGEN PLAATS. Wegens den goeden Bonifacius, zie ook hier voor p. 201-204.

bl. 31. r. 10 v. o. *CLARE Puppijn)* zou van Loon wel gedacht hebben aan 't geenmen leeft in de Brunsw. Rijankr. c. II. *v. 4.*

*Do ſtarf de werde Konig KLAR
Van Frankrike, de ander PIPPIJN.*

bl. 34. r. 1 v. o. *bebben, maar)* lees *bebben.* Maar

bl. 41. r. 7. *dan 's Kerkgebied van Egmond)* dit is wat onbepaald. Lees, *dan tot den Katwijkſchen Rijn.* zie boven by *v. 110.*

bl. 42. r. 5. *Có*) voor *Kó. Berenger*, leestmen in de Brunsw. Rijmkr. c. XIII v. 42, *Koberenger*.

bl. 44. r. 9. staat: *v 364 befit. zie hier achter*) neem dit weg.

bl. 54. r. 8. *Limborg f. 2 d*) daar wordt gesproken van *twee doede*, of *dooden*. Had ik het Werk zelf, toen ik dit schreef, naargezien, ik zou 'er ook *lyken* gevonden hebben. want die zelfde twee *doede*, heeten wat verder *twee like*. f. 3 a.

Dan die twee like, daer wi of tellen.

En noehmaal:

En daden bringen beide die like,

En settense op die bare.

bl. 59. r. 7. *Das Greefscap*) lees *Das Greefscap*: als blijkt uit het voorgaande.

bl. 60. r. 4 v. o. *verklaard, Holl.*) l. *verklaard. Holl.*

bl. 66. r. 1 *klene — of gbene*) dit verschil vind ik ook in de Brunsw. Rijmkr. c. XV. v. 18. by Leibnits:

Des babe ek kunt kleine.

by Goblerus:

Des bab ich gar wissenschafft keine.

Die Dichter spreekt meermaal van zaaken, waarvan hy zelf belijdt weinig kennis te hebben. *Klein* voor *weinig*, is ook daar gemeen.

bl. 68. r. 1. *Thuribulum*) zo ook by Sweertius; daar Scriverius, uit zijn *MS* van Meerhout, het veranderde in *tabulam*. 't welk hy ook hadt konnen bevestigen uit *Melis* v. 623.

bl. 71. r. 7 en 8. *ge-den*) lees *gevonden*.

bl. 72. r. 8. *tale*) l. *taale*.

bl. 77. r. 7. *Gerbertus, naderband Paus*) Silvester II. Hy was Leermeeſter van Keizer Otto II geweest, en storf in 1003.

— r. 10. v. o. *Egbert, zoon eener Koninginne*) federt, naar deeze *Koningin* zoekende, is my eene bedenking ingevallen, die ik, als zodaanig, beveele aan de overwceginge des Leezers. Die *Koningin* kan zeer wel geweest zijn *ADELHEID*, Dochter van Rudolf II, Koning van Bourgondien, die eerst getrouwd geweest is met Lotharis II, Koning van Italiën, naderhand in 951 of 953, met Keizer Otto I; by wien zy Moeder werdt van Otto II. Nu komt het met de tijdrekening zeer wel overeen, dat zy, in haar eerste *Huwelijk*, ter wereld gebragt kan hebben deezen *EGBERT*,
alleen

alleen bekend als Aartsbisschop van Trier, en van wiens afkomst ontelbaare fabelen verdicht zijn. Dewijl 'er dan, zo veel my bekend is, geene andere *Koningin* zulk eene invloed gehad heeft op de Hoven der Ottoos, zie ik niet, waarom myne bedenking, zonder tegenbewijs, verwerpelijk zou zijn. De twee Brieven van Gerbertus moeten geschreeven zijn in 't jaar 984, nadat Otto II, den 6 of 7 Dec. des vorigen jaars, te Romem overleeden was; en toen men den kleen Otto III, noch geen vijf jaaren oud, overgeleverd hadt aan Hertog Henrik van Beyerem, dien men toen reeds Keizer wilde maaken. In welke omstandigheden *Theopbania* vluchtte naar Pavyen by *Adelbeid*. *Theopbania* storf in 991. Waarvan *Adelbeid* naauwlijks de tyding bekomen hadt, of zy begaf zich, zeer droevig zijnde, naar haaren Kleinzoon, Otto III, omtrent elf jaaren oud, om hem te troosten en te ondersteunen; die haar, als zyne eigen Moeder, handelde en by zich hieldt, tot dat hy, door den raad van dartele jongelingen, zelf bedorven zijnde, haar, weenende, wegzondt. Zy leefde tot 999. Zie den *Annal. Saxo* op de jaaren 984 en 991, en vroeger 951, daar hy haar aldus beschrijft: *Adelbeidam, Reginam Deo amabilem, vultu decoram, consilio providam, morum omni bonestate valde praeclaram, et Regali avorum atavorumque prosapia ortam, Sc.* Zoon van zulk eene Moeder, werdt *Egbert* met reden vermaand zynen afkomste gedachtig te zijn. Want dit zo zijnde, was hy Zoon van Lotharis II, Koning van Italiem; Kleinzoon van Rudolf II Koning van Bourgondien, en Halve Broeder (*Frater uterinus*) van Keizer Otto II. Dat Gerbertus haar noemde *Koningin*, en niet *Keizerin*, heeft meer dan eene reden. Vooreerst onderscheidde hy haar dus van de regeerende Keizerin *Theopbania*. Ten anderen, omdat *Egbert*, eigenlijk, geweest is de Zoon eener *Koninginne*, die eerst naderhand *Keizerin* geworden is.

bl. 87. r. 8 v. o. *bet wort mare*) Sp. Hist. B. IV. c. 58. v. 8.

Dit sach menich, est becande,

Est werd mare achter lande.

bl. 90. r. 6. *Kronijk van Ado*) Viennensis, ad an. 764. *Monasterium in monte Sarepta in veneratione S. Silvestri construxit.*

bl. 92. r. 17. *Want bem die wesch wart ondergaen*) Arn. de Bevergerne, Chron. Monast. *Desse* (Bisschop Frederik II) *arbeydede seer na eyner nieuwer Kercke to maken — sonder*

de Dolt ondergincken den wech. dat is, maar de dood verrastte hem: hy storf. Zonder is maer.

· bl. 96. r. 7. *ben*) lees, *ben*.

· bl. 97. r. 8 v. o. *vlak veld*) Chron. de Hollant p. 87. *conerunt Frisones in multitudine magna contra Comitum Arnoldum, et conuenerunt in uno plano in Frisia apud quamdam villam, qua Winckelmade dicitur.*

· bl. 99. r. 13 *des meren menne*) voor *des lees der*.

· bl. 100. r. 9. *Walewein*) noch aldaar f. 47 b.

Binden vrijthove, sijt feker das,

So stont een bards scone Palas.

· bl. 101. r. 6 v. o. *gers of gras*) Jo. a Leydis, Annal. Egm. c. 45. *pasqua, que vulgariter appellantur gerse.*

· bl. 106. r. 5 v. o. *noemen de Hollanders Vriezen*) van de verwarringen, die hierdoor noodzaakelijk, nu en dan, hebben moeten veroorzaakt worden, vinden wy hier, in onzen Dichter, een uitstekend voorbeeld.

· bl. 112. r. 6 v. o. *Walcheren, onz*) ik tekende daar alleen aan, waarin Melis van Meerhout verschilt, dien hy echter ook hierin gevolgd is, dat hy deeze gifte zegt gedaan te zijn door Keizer Henrik aan Boudewijn van Rijssel, in 't jaar 1057. Alles mis. Dees Keizer zou dan geweest zijn Henrik IV, die den 10 November 1050 geboren, en zijn' Vader opgevolgd is den 5 October 1056, noch geen volle zes jaaren oud. Het verhaal van Meerhout wordt gevonden by Sigebertus; doch vijftig jaaren vroeger, naamelijk op 't jaar 1007; daar wy meer leezen, dan Sigebertus geschreeven heeft. Wy zullen de waarheid der Historie laten vooraf gaan. „ Boudewijn IV maakte zich met geweld meester „ van VALENSIEN. Keizer Henrik II, hierom gestoord, „ belegert de Stad; doch vruchteloos. In 't volgende jaar „ viel hy, met alle magt, in Vlaandren, daar hy zulke „ verwoestingen aanrechte, dat Boudewijn, om den vrede „ te koopen, *Valensien* vrywillig afstondt. Maar de Keizer, „ die elders de handen vol, en hem toen liever te vriend „ dan te vyand hadt, liet hem in 't bezit, en gaf 't hem „ vervolgens te Leen”. Zie Jo. Buzelinus, Annal. Gallo-Fl. L. IV. p. 150. daar hy beweert, dat die inval in Vlaandren geschied is in 1004, en niet in 1007: en tevens verklaart, dat hy zich hieldt aan het verhaal van Baldericus in Chron. Camerac. die de zaaken van dien tijd getrouwelyker voorstelt,

stelt, dan Sigebertus. En daarom zwijgt hy van WALCHEREN. Die twee oude Schryvers zijn beide in 't jaar 1119 overleeden. Maar aangemerkt als Schryvers, was Baldericus de oudste; want dat Sigebertus hem wel eens woordelijk uitgeschreeven heeft, kanmen zien by G. Colvener, Not. in Bald. L. III. c. 52. tot welks bevestiging ook het volgende kan dienen. Baldericus schreef L. I. c. 115. *POSTEA tamen [Imperator] gravibus et multis seditionibus premitur, et ideo Balduino, ut sibi esset auxilio, castellum hoc VALENTIANENSE beneficiavit.* By Sigebertus leestmen: *POSTEA Imperator, seditione suorum coactus, VALENTIANAS Balduino beneficiavit, ut sibi contra motus suorum auxilio esset.* *POSTEA ei etiam WALACHRAS addidit.* De vijf laatste woorden zijn niet beter, dan een nieuwe lap op een oud kleed: hoedaanigen by Sigebertus vry gemeen zijn. 't Is my genoeg, dat de oordeelkundige Buzelinus die zelfde woorden voorlang afgekeurd heeft. Te geruster doe ik 't na hem. Vreemd is, dat Miraeus in zijn Chron. Belg. de gifte van *Valensijn* gemeld hebbende op het jaar 1004, vervolgens op 1006 zegt: *Henricus Imp. hoc fere tempore WALACHRAS Balduino Flandriae Comiti in beneficium dedit, ut ex BALDERICI et Sigeberti Chronicis colligi datur.* Nochtans is 'er by Baldericus geen woord van te vinden: ten waare hem 't woord *Walcras*, L. III. c. 2. voorkomende, in den ziu gespeeld hadde: want daar staat, *ubi ei Imperator VILLAM WALCRAS beneficiavit.* Doch elk weet, dat een *Villa* geen *Insula* is. En die de plaats onderzoekt, zal bevinden, dat die *villa Walcras* gegeven werdt, niet aan Graaf Boudewijn, die ook daar genoemd wordt, maar veel laater aan Gerard, kort nadat die, in 1014, door den Keizer tot Bisschop van Kamerik aangesteld was. Ondertuffchen kunnen wy ook hieruit leeren, dat niet al *Walcheren* is, wat naar *Walcheren* gelijkt; het welk nader zal te pas komen by het gee-
ne hier volgt.

In de Vaderl. Historie B. VI. p. 155, worden, tot bevestiging van de gifte van *Walcheren*, behalve Sigebertus, ook aangehaald Ditmarus L. VI. p. 383, en Jo. Iperius Chron. S. Bertini c. 34. Doch zie hier de eigen woorden deezer Schryveren; en eerst van Iperius, die minst in aanmerkinge komt: *Tunc Imperator ei [Balduino] Valentinas beneficiavit, et Terram de VALKARA superaddidit.* Dat hier

hier *Valkara* by verzinninge geschreeven zy voor *Walacbras*, kan niet goedgeemaakt worden, dan uit den eenen *Sigebertus*. Maar al stonden wy dit toe, wat bewijst het? Niet anders, dan dat *Iperius Sigebertus* geleezen heeft. Maar het geen verwerpelijk is by *Sigebertus*, kan niet aanmeemelijk gemaakt worden door *Iperius*, die gestorven is in 1303; en dus Drie Eeuwen na 't geval, waarvan hy spreekt. Naauwer opmerking verdient *Ditmarus*, die toen leefde. Zo staat 'er: *Tandem Balduinus, magna necessitate coactus, humili supplicatione veniam impetrat, et non longe post per manus Regis WALECORN et prænominatam Urbem in beneficium adipiscitur.* En zo lees ik, niet alleen in de laatste Uitgaave p. 383, maar ook in de eerste van 1580, p. 66. Moet dan nu *Walecorn* almede *Walcbere*n zijn? Doch dat hebben wy, meen ik, dank te weeten aan *Leibnits*. Want in zijn *Var. Lect. & Emend. Ditmari*, geplaatst achter het Eerste Deel der *Script. Brunsv.* tekende hy aan: *Walecorn, f. Walkeren*. En in den *Bladwyzer* dier *Verzaameling* leestmen *WALACHRIA INSULA*, met aanwyzinge tot gemelde plaats, daar noch *Walacbria*, noch *Insula*, maar blootelijk *Walecorn*, gevonden wordt. In dien van het Eerste Deel van het *Corp. Hist.* waarin *Eccardus den Annalista Saxo* ingevoegd heeft, staat, *WALECORN INSULA*, ook met aanwyzinge van de plaats, col. 405, daar wel *Walecorn*, maar geen *Insula* genoemd wordt. Maar *Leibnits* geeft ons, onder den *Text*, als een *Varians Lectio, miles effectus, Walekorn et Valencinam præn.* Waar hadt hy dit gevonden? Nergens anders, denk ik, dan by den gemelden *Annalist*, daar ik leeze: *miles effectus Walecorn et Valentinianam.* 't Laatste woord verbeterde hy, omdat *Ditmarus* zelf te vooren *Valencina* geschreeven hadt. En voor *Walecorn* schreef hy *Walekorn*, om het wat meer te doen gelyken naar zijn *Walkeren*. Wy hebben elders gezien, dat die *Annalist* zeer veele en groote brokken, uit *Ditmarus*, woordelijk overgenomen heeft, daar hy echter wel eens wat by of af deedt. Indien de woorden, *miles effectus*, van *Ditmarus* zelf zijn, zo blijkt des te klaarer, dat de gansche plaats bedorven is. Datmen, onder *Walecorn* verstaat *Walcbere*n, is een teken datmen 't aanziet voor een bedorven woord; niet tegenstaande het in de *MSS*, ook by den *Annalist*, onveranderlijk gevonden is. En immers vindtmen, in de *Historien* dier Eeuwen, honderden van

van plaatsen, die nu gansch onbekend zijn. Wat reden nu, datmen *Walecorn* liever gezocht heeft in Zeeland, dan aan de andere zyde van Vlaandren? geeue andere dan de overeenkomst der eerste letteren van *Walecorn* en *Walberen*. Ik verwerp ook *Walecorn*; niet zo zeer, omdat ik niet weete wat plaats het was, maar omdat ik uit Ditmarus niet zien kan, of ik het houden moet voor een Dorp, voor eene Stad, voor een Gewest, voor een Eiland, of voor een Ouden Noordfchen Drinkhoorn. Trouwen! Is 'er ook niet eene groote gelijkheid tusschen de eerste letteren van *Walecorn* en *Valencia*? Liefst dan zoude ik gelooven, dat Ditmarus zelf *Valencinam* geschreeven heeft; en dit, by ongeluk, verbafterd is in *Walecorn*: dat, vervolgens, een Lezer, zulks ziende, daarnevens op den kant, ter verbeteringe, scbreef *Valencinam*; maar weder een laater Uitschryver, zulks niet begrypende, het echte *Valencinam* in den Text ingevoegd heeft; zonder het bedorven *Walecorn* daar uit te werpen. Hiervan noch by den Annalist beide, *Walecorn et Valencinam*. Maar in de volgende afschriften van Ditmarus, heeftmen 't goede verworpen, 't kwaade behouden. Volgens deeze bedenkingen, die niet zonder voorbeeld zijn, zoude ik by hem aldus leezen: *per manus Regis Valencinam pronominatam alipiscitur*. Die dit, als misschien wat verre gezocht, niet goedkeurt, dient *Walecorn* te behouden; en te neemen voor eene *Plaats*. En dan moet, uit den saamenhang der woorden volgen, dat die *Plaats*, of in de nabuurschap van *Valensijn* gelegen was, of eenige gemeenschap met *Valensijn* moet gehad hebben. Niets ter wereld geeft ons aanleiding om te denken aan *Walberen*. Merk noch, dat Ditmarus *Walecorn* eerder noemt dan *Valensijn*, of de *Urbs pronominata*: maar Sigebertus noemt eerst *Valensijn*, en daarna, en wel eenigen tijd daarna, *Walberen*: *Postea ei etiam Walacbras addidit*. Welk tweede *POSTEA* aldaar een bewijs is van eenen geinterpoleerden stijl.

bl. 113. r. 7. (*Vlaanderen*) lees overal *Vlaandren*; gelijk naderhand beter in acht genomen is.

— r. 12. dat *Melis* hier wederom *beschadigd* is) en elders meermaalen. Even te vooren zeide hy van de Dochter van Florens I en Geertruid, v. 1061.

Die in buwelike te lone

Seder baddo de Vranose c: one;

Als

Als d'istorie sal seggen wt.

maar zyne Historie zegt 'er verder niets van:

bl. 128. r. 13 v. o. *Onfcoot*) Jo. Iperius heeft dit zéer wel uitgedrukt, cap. 38. part. 3. *Arnaldus interemtus; Baldwinus in Hannonia fugiens se tutavit, qui postea in Flandris non comparuit.*

— r. 5 v. o. *taelen*) Jo. a Leydis, Heeren van Brederoede c. 60. *onde so soudén sy voert getaelt hebben, om Hertoch Karel wyt Hollant te verdriven. dat is, gepoogd hebben; te weeten, door valsche vertellingen onder 't volk te verspreiden.*

bl. 138. r. 11. *purget*) l. *purgaret.*

bl. 139. r. 17. *uit zijn MS*) het zelfde, dat Scriverius gebruikt heeft, en nu in eigendom toekomt aan den Heer Meerman.

bl. 143. r. 8. *Sindvloed*) volgens deze verklaring van *Sindvloed* (Zee-vloed) zou *Sindval* natuurlijkft betekenen *Zee-abbe*. Doch het is geen woord.

bl. 146. r. 8. *J. S. Maskou*) lees *J. J.* of liever *Job. Jac. Maskou*.

— r. 9. *Roovers of Stropers*) voortreffelijk is de redevoering der Scythische Afgezanten aan den grooten Alexander, zeggende onder anderen, by Curtius L. VII. c. 8. *At tu, qui te gloriaris ad Latrones persequendos venire, omnium gentium, quas adisti, Latro es.*

— r. 26. *Maar, bov sterk*) de woorden van Cassiodorus, in de Geneefche Uitgaave 1656, zijn gansch bedorven, en leveren inderdaad den verkeerden zin uit, dien ik 'er aan heb gegeven. Zo luidenze: *Saxones casi de Ufons in regione Francorum Burgundionum lxxx fere millia, quor nunquam antea ad Rhenum descenderunt.* Daar, natuurlyker wyze, die *lxxx millia* verstaan moeten worden van de eerstgenoemde *Saxones casi*. By Culpinianus, in Comment. in Cassiod. p. 419, worden vooreerst de naamen *Francorum Burgundionum* sloopwylig gescheiden door het Koppelwoord *et*; en verder, voor *quor nunquam antea accidit*. Tot klaarer verstand zal ik ook hier de woorden van Orosius by voegen: *Valentinianus Saxones — in ipfis Francorum finibus oppressit. Burgundionum quoque novorum hostium novum nomen, qui plusquam 80000 (ut ferunt) arma-*

strum, ripe Rbeni fluminis infederunt. Meer wil ik tot myne verschooning niet zeggen. Maar ik wilde Cassiodorus geheel vryspreken van die schemering der oogen, die ik hem ten onrechte toeschreef. En dewijl nu dat ongelooflijk getal van 80 duizend niet meer kan toegepast worden op de Saxen, van welken ik daar spreek, zijn de twintig laatste regels dier Aantekeninge, ten eenen maale overtollig, en daarom verwerpelijk.

bl. 155. r. 18 v. o. by Saxo) L. II. c. 34. Ed. 1576. in de volgende vaarzen.

B. *Et nunc ille ubi fit, qui vulgo dicitur OTHIN ARMIPOTENS, uno semper contentus oculo, Dic mihi, Ruta, precor, usquam si conspicis illum.*

R. *Adde oculum propius, et nostras prospice celas, Ante sacraturus vitrici lumina signo, Si vis presentem tuto cognoscere MARTIN.*

B. *Si potero HORRENDUM FRIGGÆ spectare MARITUM, Quantumcunque albo clypeo fit tectus, et altum Flectat equum, Letbra nequaquam sospes abibit.*

bl. 157. r. I v. o. Unt, donec) ont aen, voor tot aen, vind ik in den Regel des Spetaels MS f. 15. van dien naesten *Sonndaghe voor Zinte Mertijns daghe, ont aen den Kerst-daghe.* Waarvoor *uns an*, Brunsw. Rijmkr. c. XV. v. 21.

Aver Forsten namen,

De hier neder quamen

Van sinen bogen geslechte

Uns an Hertogen Henrich unde Albrechte.

ook wente an c. LI. v. 83.

Wente an den dritten dag.

en c. LVIII. v. 189. *Wente an de muren.* Waarvoor by Goblerus: *Bifs an die mauren.*

bl. 160. r. 18. *hoe dit woord te noemen*) dit blijkt uit het Glossarium van Hieron. Pez, Script. Austriac. Tom. III. *ZESCHWEN, ZFSEN, ZESIN, ZESIM, ZESWEN] Rechts, Rech-ter hand. Otfrido, aliisque vetustioribus Germanis, ZESAWI, ZESUA, ZESEWIN, ZESO, ZESEWA, ZESUWA, effertur.* 't Verschil in den Uitgang des woords, hangt al veel af van de byzondere Naamvallen, waaraan Pez niet dacht. Onder zyne voorbeelden is ook de volgende oude vertaaling van Matth. XX. 21. *Gepeutt, dae disz mein zwen Sune sitzen, einer ze deins ZESWEN hant, und der ander ze deiner*

TEN-

TENKEN hant, in dem Reiche deines VATER. Zie hem by TENK, Link, Sinister.

bl. 165. r. 10. *tawint*) le Long maakt'er, 't wint, van; Spiegel Hist. I. 34. v. 45.

bl. 175. r. 14 v. 0. *Roruk en Horuk*) Ericus Pontoppidanus T. I. p. 231. *Rorikus et Oricbus ut promiscue scribitur, erit Ericus Rex Daniae — Frater Haraldus Kladi; &c.*

— r. I v. 0. *noch sterker woorden*) zie Krantzius in Dania L. IV. c. 12 en 13.

bl. 177. r. 14. *Heroldi Regina*) Gregorius Turon. L. IV. c. 28. *Habebat autem tunc Chilpericus tres filios de Audovera REGINA SUA.* En L. V. c. 35. *His diebus Austrigildis, Guntchramni Principis REGINA, ab hoc morbo consumpta est.*

— r. 18. *Gorm Gamele*) Sueno Aggonis Filius (een Schryver der XII Eeuw) de Regibus Daniae, c. 7, noemt hem *Gorm Logba*, — *cui Uxor illustris illa extitit Regina Thyre, &c.*

— r. 9 v. 0. *Gunbild*) Helmoldus, Chron. Slav. L. I. c. 9. *baptizatus est ipse Haroldus cum Uxore sua Gunnild, et filio parvulo; quem Rex noster [Otto Imp.] a sacro fonte susceptum, Sueia Otto appellavit.*

bl. 178. r. 10. *Rex primus qui Christo nomen dedit*) van den zelfden Harald Blatand, zeide Sueno Aggonis c. 4. *Is PRIMUS Idololatriae respuens spurcitas, Christi crucem adoravit.* En Theodericus Monachus Nidrosiensis de Regibus Norvagicis c. 4. *et postea Christianus effectus est idem Haraldus PRIMUS omnium Regum Daniae.*

— r. 10 v. 0. *Religionis Christianae infamis desertor*) Saxo Gramm. L. IX. p. 158. *nam ut praecipuum inchoata Religionis specimen; ita primum neglecta spectaculum fuit, atque ex splendido Sanctitatis auctore, INFAMIS EJUSDEM DESERTOR evasit.* Men kan daar, te vooren, breeder bericht van dien Heriold vinden.

bl. 180. r. 7. *annis*) lees, *annis iram.*

bl. 183. r. 23. *de Stad Jomsburg*) meer bekend onder den naam van *Julinum*. Steph. Stephanius, Not. ad Suenonem Agg. c. 4. *Julinum veteri lingua Danica Jomsburg dicta est.* By Saxo Gram. aangehaald by den zelfden *ibid.* p. 79, wordt de plaats, om de Zeerooveryen der Inwooners, genoemd, *scelestissimum domicilii consubernium.* Joh. Buno ad Cluv. Introd. Geogr. L. III. c. 14. in de beschryving van Pomeran:

Wol.

Wollina insula, vulgo, das Wollinische Werder, hodie habet Opidulum Wollinum: olim ibi fuit Julinum, ingens et celebre emporium, a Waldemaro I, Danica Rege, destructum. Waarvan zie Saxo L. XIV. p. 321.

— r. 13. *de betekenis van pirata*) niet kwaalijk geeft. Camdenus in Britan. f. 82 (aangehaald door Bernh. Casp. Kirchnerus, in de Opdragt van den reeds gemelden Monnik Theodericus Nidros.) *Circa annum Salutis 570, Galliam vastare coeperant Wikingi dicti: WIKINGA enim Saxonica lingua PIRATAM denotat. An, Danorum lingua?*

bl. 185. r. 4. *zo deedt*) zo dedden ook Pontanus en Pontoppidanus. Dees, de woorden van Regino bygebragt hebbende, voegt 'er by: *Ubi, ut recte monuit Pontanus, pro et Denemarcam, legendum ex Denemarca:* zie hem T. III. p. 71. en breeder T. II. p. 380: § 24. Ons *Deenemarken* is *Demmerik*, ten Westen, en niet verre, van de *Nieuwerfluis* en *Loenersloot* gelegen, en noch somtijds *Deenemarken* genoemd. Smids in zyne Schatkamer, spreekende van de Deenen: *De Schryvers toonen ons baare nagelaatene voetstappen en overblijffelen; den Denneweg in 's Gravenbage, het Deenenhuis omtrent Breda, en DEMMERIK in Amsteblland.* In 't Register van den Zeeburg en Diemerdijk, Handv. van Amsterdam I. p. 387, heet het alleen DEMMERIK; nevetis het daaraan grenzende *Oudbuizen*. In zekere Lijst van Goederen, onder de MSS van L. A. de With (van wat tijd, weet ik niet) lees ik: *In Maarfen en vander Vechs neder. en vervolgens: Gijsbrechts vanden Buske, op Durkersveen, een boeve lands. Gerrijt van A in Oudecop — Jacob van A in DENEMARKEN — enz. Oudekoop en Demmerik liggen insgelijks naast malkanderen.* Op de Lijst der Heerlijkheden in de Provincie van Utrecht, worden beide de naamen uitgedrukt: DENEMARKEN of DEMMERIK, groot 1197 morgen. Die begeerig is te wooten, wat Douza, en zijn Uitschryver Jac. Eyndius, deezcn aangaande gezcid hebben, kunnen te recht komen by den eersten Anal. L. VII. p. 330. by den anderen, in Chron. Zeel. L. II. c. 5. p. 16. Alleen zal ik 'er noch byvoegen, dat, in de plaats zelve, een huis gevonden wordt, daar de naam van *Denemarken* voor staat. Enz.

bl. 199. r. 10. *ce VAISSRAU marque*) Tournesfort, Voyage du Levant T. II. p. 191. *La Medaille de Septime Severus*
I. DEEL. P P dont

dans le revers represente un VAISSEAU à la voile, marque bien que les habitans s'adonnaient fort à la NAVIGATION, & que la ville [Apollonia] devoit être CONSIDERABLE.

bl. 200. r. 1. *Birkd) Helmoldus, Chron. Slav. L. I. c. 8. Est autem Byrca oppidum Gotborum celeberrimum, in medio Suedia positum.*

bl. 206. r. 14. *Keizer Lodewijk IV)* dees is Lodewijk, gebynaamd *bet Kind*, geboren in 893, zynen Vader Arnoud als Keizer opgevolgd in 900, en overleeden in Dec. 911. Wonderlijk heeftmen geschermd in de optellinge der Keizeren van deezen naam. De twee eersten zijn genoeg bekend. De III is, by Cuspinianus, Lodewijk *de Stameraar*, Koning van Frankrijk, en Zoon van Karel den Kaalen; de IV, *bet Kind*. Die Fransche Koning wordt ook van veele anderen, als zodaanig, erkend; van zeer veelen verworpen. By sommigen heet *bet Kind* de IV; by eenigen, de III. Die het den IV heeten, en *den Stameraar* verwerpen, tellen, als den III, Lodewijk, *Zoon van Bosfo*, die, zich in Italien, daar Berengarius zich als Keizer gedroeg, opgeworpen hebbende, door den zelve, omtrent 904, gevangen en blind werd. *Deezen Zoon van Bosfo* telt ook onder de wettige Keizers, tot mijn verwondering, de zeer geleerde David Blondel, Geneal. Fr. Plen. Assert. p. 204 en 205, en ontkent volstrektelijk, dat de Zoon van Arnoud, of *t Kind*, oit Keizer genoemd is, of als noch van ons behoord genoemd te worden; omdat hy, noch te Rome geregeerd, noch Rome immer gezien heeft. Enz. De Benedictynen in hun Art de vérifier, gewaagen in het geheel niet van *den Stameraar*; doch zetten, in des zelfs plaats, om de Keizerlyke Lijst vol te maaken, *Karloman*, Zoon van Lodewijk Koning van Duitschland of Oostfrankrijk: schoon zy zelfs belyden, dat die wel naar *t Rijk* gestaan heeft, maar noit, als Keizer, erkend is. Men kan daar meer vinden; en zie vooral Cuspinianus p. 224. Enz. Wie was dan die Koning *Lodewijk*, die in 880, toen Bruno, Hertog van Saxon, gesneuveld was, het Hertogdom aan des zelfs Broeder, Otto, te Leen zou gegeven hebben; waarvan de Nonne Roswita aldus zong;

Quo mox occiso, junior Frater suus Oddo

Dux factus populi, dono REGIS LUDOVICI?

De Heer Lambacher, van wien elders broeder, zegt het ons

in

in deze woorden, de Exedit, Alberti I. Imp. in Hollandiam § III. *Quod in Ducatu Saxonie, anno 880, Otto Magnus successerit Fratri suo Brunoni, id unice gratia Imperatoris LUDOVICI INFANTIS adscribi posse, PROGRAVI.* Let wel; hy heeft bewezen, dat Lodewijk, die geboren is in 803, reeds in 880 Saken te leen gaf aan Hertog Otto. Ook kan het de Stameraar niet geweest zijn, want die is overleeden den 10 April 879.

bl. 207. r. 4. Zondag 10 Oct. in het Tiende Jaar) mischien was 't een ongeluk, dat Mabillon dezen Brief by het hoofd gevat heeft, in de plaats van eenen beteren, Maandag 11 Mei in het Tiende Jaar; ook by Goldastus T. III. n. 67. want 11 Mei was Maandag in 761. maar 10 October was Zondag in 762. dat is in het Elfde Jaar. Noch eenen, die in orden is, zal ik hier by voegen, van 23 Mei in het Tweede Jaar; dat is 753. welken Mieris, Charterb. p. 6. ontleende van Heda p. 35; daar 'er ook noch een te vinden is, dien Mieris heeft daar gelaaten, omdat die, zegt hy, door den geleerden Mabillon verdacht wordt gehouden. IPSE DIXIT. Maar indien wy alles wegwerpen wat by Mabilion, by Mieris, by Heda, en veel andere Verzaamelaars van Oude Brieven verdacht wordt gehouden, het getal zou ongelooflijk inkrimpen. Tegenwoordig behoort niet alleen wat verdacht is, maar wat zekerlijk valsch is, bewaard te worden. Men kan 'er somtijds meer uit leeren dan een onkundige denkt.

bl. 215. op den kant. voor 309, lees 300.

bl. 221. r. 2 en 3. *Foresta*) lees daar, *Forestis.*

— r. 14 andere) l. anderen.

— r. 2 v. o. *Fron*, dat is *Heer*) de Hoogduitschen, ook onze Kiliaan en anderen, verklaren *Fron* door *beilig, beerlijk, kostelijk.* Ja Hospinianus de Fest. Christ. f. 77 (by Halaus in Calend. p. 105) wil, dat *FRON* LEICHNAMS TAG, anders *Sacramentsdag*, zoude betekenen, *des beerlyken en kostelyken Ligbaams Christi dag.* Doch de eenvoudige betekenis is, 's Heeren *Ligbaamsdag*, in 't Latijn *CORPUS DOMINI*, ook wel *Corpus Christi.* Zo heet het *Jejunium quadragesimale* ook *FRON-VASTEN*, omdat de Heere veertig dagen in de Woestyne gevast heeft. En waar blijkt dit klaarer dan in *FRON-DAG*, dat is 's Heeren dag, nu doorgaans *Zondag* genoemd? welke naam nooit betekend heeft den *Festdag*

dag van eenen zogenoemden Heilig. In *Fron-bode*, *Fron-dienst*, *Fron-gewald*, *Fron-recht*, ziet het op den *Lands beer*, of *Overheid*.

bl. 225: r. 10 v. o. *Tegen wil en dank moet by bier de waarheid erkennen*) deeze woorden herroep ik. Hy wilde de waarheid wel erkennen, als hyze zag; maar hadt het ongeluk van ze dikwils niet te zien. Toen ik die Aanteekening schreef, had ik noch geen kennis aan de Tweede Uitgaave van het voortreffelijk Werk, *de Re Diplomatica*, van 1709 (de Eerste is van 1681) en ben die eerst lang daarna magtig geworden, tegelijk met het *Supplementum*, in 1704 door hem zelven uitgegeeven. Op het Tytelblad, 1709, viel mijn oog aanstonds op deeze woorden: *Editio Secunda ab ipso Auctore recognita, EMENDATA, et aucta*. Ik verzuimde geen' oogenblik, om die plaatsen, die ik berispt had, naar te zien, met oogmerk om van myne ondervinding goed gebruik te maaken: maar vond alles in de tweede letterlijk eveneens. In het *Supplementum*, evenwel, scheen hy gezien te hebben zyne misrekening, van welke ik sprak p. 207 onderaan. Want aldaar, Cap. IX. n. 7. p. 42, gewaagt hy van zeker Mirakelboek, toegeschreeven aan Ansharius, waarin gezeld wordt, dat het jaar 860 geweest was het XXVIII van Koning Lodewijk, *Indictie VIII*. Om dit te bewyzen voegde hy 'er by: *nam ab anno 860 facta subductione annorum XXVII (UNO ANNO currentis anni 860 RELICTO) restant anni 833*. Van welken noodzaakelyken Regel, *uno anno relicto*, hy elders noit gebruik heeft gemaakt. Integendeel bleef hy, met den zelven, in de duisternisse wandelen. Want zo gaat hy voort: *Hunc calculum diserte confirmat ipse Ludovici praeceptum — sub bis Chronicis notis* (waaruit ik het zaakelyke slechts neemen zal) *Data X Kal. MARTII, anni Regni XXVIII, Indict. VIII*. met deeze byvoeginge, *qui ipsissimus est Ansharii calculus*. Verre van *ipsissimus*. Ansharius noemde *Dag* noch *Maand*. De Koning noemtze beiden, 20 *February*. Maar Mabillon bemoeide zich daar niet mede: en daarom kon hy niet zien, dat 'er in de Tijdmerken van deezen Brief, een misslag is; en *Ind. VIII* (860) moet zijn, *Ind. VIII* (861). Want in *February* 833, schreef Lodewijk zich noch niet *Rex Orientalis Franciae*, gelijkwe straks nader zullen zien; maar in *February* 834, was hy noch in zijn Eerste Jaar. Voeg hier

27 by, zo komenwe tot Febr. 861, *Ind. IX*, en het XXVIII jaar des Rijks in *Or. Francia*. Maar by Ansharius zijn de Merken onberispelijk, als men onderstelt, gelijk recht is, dat hy sprak, niet van eene der eerste, maar der laatste Maanden van 't jaar; by voorbeeld van *September 860*, toen Lodewijk reeds zijn XXVIII jaar telde, en de *Ind. VIII* noch liep. Trek nu ook 27 van 860, blijft voor het Eerste jaar, in *September*, 833. Wie kan nu begrypen, dat Mabillon, *Suppl. Cap. IX. n. 7*, zulk een goed gebruik maakende van dien Regel, *uno anno relicto*, den zelven noch niet kende, toen hy, in dat zelfde Hoofdstuk *IX. n. 4. p. 40*, wederom spreekende van de Regeeringsjaaren van Koning Pippijn, zeide: *Anno 768 mortuus est Rex Pippinus 8. Kal. Oct. & quidem anno XVII Regni sui, quod ab anno 751*, aut: *INSE- QUENTE, inierat, ut suo loco in Libro II [Cap. 26. n. 11.] de Re Diplom. ostensum est*. Alwaar hy, in een oud boek gevonden hebbende, dat het jaar 767 genoemd was het XVI van Pippijn, daaruit besloot: *ac proinde annum primum coincidere cum anno 751*. waarover wy hem by *W. 390. p. 206—208*, niet zonder reden, bestraft hebben. Hadt hy van 768, 16; of van 767, 15, afgetrokken, hy zou gezien hebben, dat Pippijn in zijn Eerste jaar geweest is in de Maand *September*, niet 751 maar 752. Mabillon'schreef dat *Supplementum* in 1703, nadat hy zich door den Jesuit Barthol. Germon, die niet veel geloof gaf aan die in 't koper gesneeden Brieven, aangetast zag. Toen bevestigde hy eene dwaaling, die hy reeds in 't jaar 1681, werrelkdkundig gemaakt hadt. Moeten wy nu evenwel gelooven, dat hy, tusschen beiden, beweezen hebbe, dat Pippijn gekroond is in 752, gelijk le Cerf verzekert, en wy, uit hem, aangevend hebben p. 208? Waarschijnlijklyker komt my vóór, dat die Benedictijn deeze omstandigheid alleen gemeld heeft, om, kwanfuis, de dwaaling van zijn' Medebroeder te bedekken; als of die zelf zich verbeterd hadde. Wy spraken, p. 224 en 225, van drie Brieven van Koning Lodewijk, welker Tijdmerken Mabillon, *L. II. c. 27. n. 5*, onderzocht heeft. Ter zelve plaats gewaagt hy van eenen vierden, van welken ik zweeg, omdat ik toen geen' lust had, om my in zo bijsteren doolhof in te laten. Nu ben ik 'er in: laat ons zien waar wy zullen uitkomen. Ik bedien my hier van de Tweede Uitgaave. Vooraf zegt hy, dat

Het de Regeeringsjaaren van Lodewijk, in ORIENTALI FRAN-
 CIA, geteld werden van 't jaar DCCCXXIII. [of] anders, a
 Regno BAJOBARIORUM, van DCCCXXVI. Dit is verstaanbaar.
 Zie of gy het volgende ook zo wel kunt verstaan. Aldus
 gaat hy voort; *Priorem calculum observare licet in Auto-*
grapho Mettensis conobii S. Arnulfi sub hac clausula: „ Data
IX Kal. Dec. anno XXXVIII Regni Ludovici in ORIEN-
TALI FRANCIA, & adeptionis Regni Lotharii VI°, Ind.
IX”. Hæc respondens anno DECCLXXV, Indictionis initio
desumpto a Septembri: quo anno annus Regni Ludovici XXXVIII
ab anno DCCCXXVII; annis VI a Successione Lotharii petitur
ab anno DCCCXXIX, quo Ludovicus in sortem Lotharii Nepo-
tis sui successit. Wy zullen ons met geene kleinigheden op-
 houden, maar alleen twee gewigtige aanmerkingen maaken.
 Vooreerst sta ik toe, dat hy dien Brief wel bepaalde tot het
 jaar 875, maar hy bewijst het erbarmelijk. Ik zal met het
 minste beginnen. Hy noemt het *Zesde jaar in Lotteringen*,
 875; omdat Lodewijk zynen Neef, Lotharis opgevolgd is in
 869. Maar dan zou 't het *Zevende* geweest zijn. Doch dat
 is zijn oude dwaaling. Erger is, dat hy, tegen de waar-
 heid der Historie, zegt, dat Lodewijk *Lotteringen geërfd* heeft
 in 869. Ik heb, p. 223, het zelfde gezeid, omdat ik van
 Loon daar volgde. Maar Lodewijk heeft het nooit *geërfd*.
 De waarheid is, dat wel Lotharis in 869 overleeden is; maar
 toen hadt Lotteringen moeten komen op deszelfs Broe-
 der, Keizer Lodewijk II, als rechten Erfgenaam. Maar de
 twee Ooms, Koning Lodewijk en Karel de Kaale, namen
 het met geweld, en verdeelden het onder zich den 8 Aug.
 870; volgens den bekenden Brief by Miræus, *Opp. Diplom.*
I. p. 28. Van dien dag telde Lodewijk zyne Regeeringsjaa-
 ren in Lotteringen, en was, by gevolge, den 23 Nov. 875,
 in zijn *Zesde jaar*. Want 5 getrokken van 875, rest 870.
 Hierin is dan de Brief zelf onberispelijk; maar niet in de
Indictie VIII, voor *VIII*; en noch minder in 't jaar XXXVIII,
 het welk Mabillon echter goedkeurde en verklaarde. Want
 van 827 tot 875 zijn by hem *ACHT EN DERTIG* jaaren. Die
 dan noch niet weet te tellen, kan het nu leeren, zo by *Ma-*
billon, als by van Loon en *Kakolijn*. Zie onze Aantek. B. II.
 §. 447. De Brief zelf was licht te verbeteren door eene
 kleine verandering van V in X, en dus van XXXVIII in
 XXXXIII. Want alstien 42 (*uno anno relicto*) afrekt
 van

van 875, zaktten uitkomen op November 833, en ook dees Brief volmaaktelijk overeenstemmen met de anderen, reeds gemeld of noch te melden. Maar nevens die ongelukkige plaats vind ik op den kant: *V. Supplementum Cap. 9.* Of die woorden van Mabillon zelf zijn, of van Theod. Ruinart, weet ik niet. Mabillon overleedt den 27 Dec. 1707. Ruinart, bezorger van de tweede Uitgaave, den 27 Sept. 1709. Dit weet ik, dat ook daar van al die mislagen niet een verbeterd wordt. Alleenlijk spreekt hy, n. 7, weder van de verscheiden Jaartellingen van Koning Lodewijk, waarvan hy'er drie zelf gevonden hadt, daar hy van elders eene vierde byvoegt. De EERSTE, *ab anno 826, quando adiit Regnum Bajoaria.* meer niet. Zo is dan nu 827 weder geworden 826. By Marquardus Herrgott, die in 1737 zijn Genealogia Diplomatica Habsb. in drie Folianten, waarvan de twee laatste omtrent 950 oude Brieven bevatten, te Weenen uitgaf, is het, N. XLV. not. 2, weder veranderd in 824. doch moet zijn 826; want hy beroept zich eenvoudig op de bovenstaande woorden van Mabillon; zonder ander bewijs. Welk bewijs dan tot noch toe te zoeken is. Zie ondertusschen, of gy die telling kunt overeenbrengen met het geene Thomas Blanc, Hist. de Baviere L. V in 't begin, zegt, naamelijk, dat Keizer Lodewijk, in 817, *donna un jeune Louis les deux Bavières deçà & delà le Danube, avec le nom de Roy* en Mabillon zelf, L. II. c. 27. n. 5, dat Lodewijk *Beisron* eerst gekreegen heeft in 817; en in 't zelve bevestigd is in 821. Dat hy zyne groote misrekening zelf noit gezien heeft, blijkt klaar, omdat hyze in de verbeterde Uitgaave, die hy in zijn Suppl. reeds beloofd hadt, heeft laten blijven. De TWEEDE, *ab anno 833 aut infrequentis, cum Ludovicus Augustus proditus, desertusque a suis, in Fiborum potestatem redactus est.* Noeh al de oude onzekerheid, 833 of 834. Herrgott, die, even als Mabillon, geen acht gaf op Maanden en Dagen, in de Brieven gemeld, bepaalde zich tot het jaar 833, en deesze noemt hy de gewoone Jaartelling *Epocha communis*, van Lodewijk. De DERDE, *a morte Paris, hoc est ab anno 840.* Te weeten, van 20 Juny, het welk hier niet verzwogen hadt moeten worden. Deesze telling is zeer gemeen in Gifbrieven van byzondere personen, onder de Regeering van Koning Lodewijk, gelijken overvloedig zien kan, zo in de *Traditiones Fuldenses* by

by Pistorius; als in de *San-Gallenses* by Herrgott; dieze doorgaands noemt *Charta Pagenfes*. Lodewijk zelf telde nooit van dat jaar. Van de VIERDE schrijft hy aldus: *Quartam addit Nic. Schatenus Soc. Jesu, ab anno 838, ejusque calculi exempla quaedam profert: qua de re fufius in tomo II Annalium nostrorum actum est.* Geen van die twee Boeken bezit ik; en kanze derhalve nu niet naarzien. Mogelijk zo goed als kwaad. Want de groote Mabillon slingert my zo geweldig, dat ik byna niet meer weete waar ik ben, en zeer verlange naar eene goede uitkomst. Geef hier wel acht op. De Vierde telling van 838, onderscheidt hy van de drie voorigen, die hy zegt *gevonden* te hebben. Deeze hadt hy dan *niet gevonden*; te weeten, in eenen Brief van Lodewijk; want zekerlijk hadt hyze *gevonden* by Schatenus, enz. Maar nu zal ik aantoonen, dat hy ook deeze ter rechter plaats, dat is, in eenen Brief van Lodewijk zelven, al voorlang *gevonden* hadt. Maar hy was zo verstrooid, dat hy niet wift wat het was. In den Brief van 22 Nov. 875, veranderden wy boven het Regeeringsjaar XXXVIII in XXXXIII; omdat wy, door dat geringe middel, het Eerste jaar aantroffen in Nov. 833. Stel dit nu eens ter zyde, en laap XXXVIII de echte leezing zijn. Om dan het Eerste te vinden, moeten wy, volgens zijn' eigen Regel *uno anno relicto*, 37 aftrekken van 875; blijft 838. Zie daar het geen hy zegt niet gevonden te hebben; en nochtans reeds 25 jaaren te vooren gevonden hadt. Zo hy dit gezien hadt, gelijk hy 't hadt moeten zien, zou hy niet verval len zijn in die kinderlyke dwaaling, die hem, van 826 of 827 tot 875, deedt tellen 38, in de plaats van 50 of 49. Alsmen my dan aantoot, dat Lodewijk zelf, ook in andere Brieven, zyne jaaren geteld heeft van 838, zal ik de gemaakte verandering weder afkeuren; eerder niet. Eene VIJFDE, van 843 in de Maand *Augustus*, van de verdeling der Ryken onder de drie Broeders; niet gedacht by Mabillon, geeft my Herrgott aan de hand in N. XLIX, LIII, LXXII en LXXVI, daar hyze alleen toeigent aan de Moniken van Rinawe. Die komen dan hier ook niet te pas. Van eene ZESDE heb ik gewaagd p. 223, uit Menfo Alting; zeggende, dat het XVI jaar van Lodewijk begonnen was met 22 Mei 854, zodat het Eerste aanvang zou genomen hebben met 22 Mei 839. Doch zie, wat wy 'er daar

daar kortelyk van gezoid hebben. Uit vergelykinge der Brieven, die proef konnen houden, bepaal ik het eerste Jaar tot 833; de Maand, tot July; den Dag, wat ruimer; tus- schen 22 en 28 dier zelfde Maand. De tweede Brief, dien wy, p. 224, uit Mabillon aanvoerden, is van 28 July, *Indict. XIX* (niet XIII) *anno XXXIV*. De *Indictie XIV* wijst ons tot het jaar 866. Trek 'er 33 af, zo blijkt dat Lodewijk, den 28 July 833 was in zijn Eerste jaar. Vergelyk deezen met eenen anderen, te vinden by Herrgott N. LVI, gete- kent *XI Kal. Aug. Ind. II. anno XXI*. 't welk hy zeer wel verklaart, 22 July 854. Trek 'er 20 af, blijft 834. En dat hierin geen fout is, blijkt uit eenen vroegeren aldaar N. LIV. *XII Kal. Aug. Ind. I. an. XX*. dat is, 21 July 853. Trek 'er 19 af, blijft weder 834. Alles onberispelyk, en dus zo veele bewyzen, dat Lodewijk den 28 JULY 833, en den 21 en 22 JULY 834, geweest is in zijn EERSTE jaar; het welk gevolgelijk zyhen aanvang moet genomen hebben op eenen der vijf Dagen tuschen 22 en 28 JULY 833. Lees hier voor- al het Slot onzer Aantek. I. 444, te beginnen met p. 225. r. 4 v. o. *Het blijkt dan nu*, enz. Maar des haspelens is geen einde. Den Brief van 21 July, *Ind. I. an. XX* hadt Herrgott ontleend uit een afschrift van den Abt Æg. Tschu- dius, die het Regeeringsjaar XX wilde veranderd hebben in XXI. Dit keurde hy niet alleen goed, maar poogde het ook te bewyzen, zeggende: *Annus XXI Ludovici, nume- rando a Comuni Epochâ, id est ab anno 833, incidit in An. 853, in quem annum recurrit adnotata Indictio I.* Noch Dag noch Maand wetende, waar hy beginnen moest, rekende hy het gansche jaar 833, van 1 January tot 31 December, voor het Eerste van Lodewijk, omdat hy verzuimde den eenen Brief met den anderen te vergelyken. 't Is onver- schoonlijk. Vooreerst moest hy dan ook, in dien van 22 July 854, het jaar XXI veranderd hebben in XXII. Hier niet om denkende, vervalt hy in een erger dwaaling, rek- kende het jaar XXI uit, van 21 July 853 tot 22 July 854. 't Welk geene nadere uitlegging noodig heeft. Noch twee Brieven levert Herrgott ons N. LVII en LXVII. In den eer- sten is een fout: *II Idus Sept. Ind. V. an. XXIII*. daar hy de *Ind. V.* verandert in *III*, en dan is het 12 Sept. 855. Maar alswe *XXIII* veranderen in *XXV*, zal de Brief twee jaaren jonger zijn. De andere heeft *XVI Kal. Sept. Ind. XV. an. XXXV*.

XXXV. dat is, gelijk hy ook zegt, 17 Aug. 867. By Poppens, in Collect. nova, P. L. c. 7. n. 9, is 'er noch een te vinden, die in zeer goede orden is; XVI Kal. Nov. Ind. IV. en XXXVIII. dat is, gelijk 'er ook boven staat, 17 October 871.

De Brieven van Koning Lodewijk, 20 te vooren, p. 224 en 225, als hier, zondet orden gemeld, zal ik, tot gemak des Leetzers, thans by een zaamen naar den rang der Maanden en Dagen; beginnende het Eerste jaar met 25 July 833 (twee dagen vroeger of laater onbegrepen) in het volgende Tafelken van vier Kolommen: waarvan de Berste behelst de Maand en Dag. De Tweede, het uitgedrukte Jaar van Lodewijk. De Derde, de Indictio. De Vierde, het uitgedrukte jaar des Hooften, uit de drie voortigen opgemaakt, en waarin de Brieven gegeven zijn.

28 JULY	XXXVIII	XIII	866	} Eerste Jaar 833.
17 Aug.	XXXV	XV	867	
12 Sept.	XXIII	III	855	
17 Octob.	XXXVIII	IV	871	
20 Nov.	XXVIII	VIII	860	
23 ———	V	XV	837	
———	XXXIII	VIII	875	
20 Febr.	XXVIII	VIII	861	
13 April	XVI	XII	849	
22 Mei	XX	I	853	
21 July	XX	I	853	
28 JULY	XXI	II	854	

Waarna ik niet denke dat iemand noch reden zal hebben, om den Giftbrief van Wasda te brengen tot een ander jaar dan 849: veel minder, om noch te blijven hangen aan het gedroomde jaar 868, op het welke alleen steunt het verkeerde begrip, dat dees Brief honderd jaaren jonger zou zijn. Ook behaagt my niet, dat Eyndius, Chron. Zeeh. L. II. c. 5. p. 169, deezen Brief, voor een *commentitium* & *in monasterio* [Egmondensis scil.] *officina fabricatum Diploma*, wilde aangezien hebben.

bl. 229. r. II. Bedi) daarom. Sp. Hist. I. II. n. 35.

Dat men beet die dode Zee:

Bedie beet mensche dus tet uren

Om

Om datter niet en mach' gedregh.

- bl. 236. r. 9. ont'sloopte) l. sloopte.
- bl. 238. r. 4. Exemptus geworden in 1138) maar de zelfde Jo. a Leydis zegt in zijn Heeren van Brederode, Cap. 15. dat de exemptie des Kloosters van Egmont geschiede in 1143.
- r. 12 v. o. Flodoardus) l. Frodoardus.
- bl. 239. r. 7 v. o. Edelen), l. Ridderen.
- bl. 240. r. 5 v. o. Fratres) Lud. Ant. Muratori, Praef. in Erm. Nigellum: *Istud vero nomen, a quo nunc Monachi zantopers abhorrent, et religiosi dumtaxat Mendicantibus servatum volunt, olim Monachos potissimum designabat.*
- bl. 242. r. 10. betekent het alles) voeg 'er by, wat geboren wordt.
- bl. 244. r. 16 v. o. Grootvader) l. Vader.
- bl. 246. r. 5 v. o. Ditmarus L. IV. p. 71) by Leibnitz p. 388.
- bl. 247. r. 13. weet ik niet) nu weet ik 't, en zeg, neen.
- bl. 252. r. 7. voor dat ik de zelve gezien zal hebben) ik hebze gezien en geleezen, en ben niet veranderd van gedachten.
- bl. 254. r. 5 v. o. deeze band) l. deezen band.
- bl. 259. r. 12 v. o. zich baafte met uitschryven) dat Mattheus, een minsten, de Kronijk van Emo, met eigen hand, overgeschreeven heeft, blijkt uit zyne Aantek. op Arn. de Bevergerne, Anal. T. VIII. p. 39. daar hy zegt: *me autem non non oculi [fefellerint] dum Emonem descripsi — vebementer admodum dubitavi.* Maar de Heer Alting berichtte hem, dat hy wel gezien hadt.
- bl. 262. r. 8. verklaard wordt) door Mattheus zelf; want ik vind het zelfde in de Eerste Uitg. T. VIII. p. 12.
- r. 3 v. o. waer si) moest zijn, waer si.
- bl. 264. r. 5. men mogt 'er dan de pen wel doorbaaten) dis hadt Scriverius al voorlang gedaan: oök door de woorden *Plus en filius ejus.*
- r. 12 v. o. de gaaping van 72 jaaren) buiten schuld van Meerhout. Men vergelyke met de Uitgaave de volgende uittreksels uit het oude MS. *Anno 768 Pippinus Rex Parisius obiit. KAROLUS, filius ejus, qui cognominatus est MAGNUS, successit. An. 801 KAROLUS Rex Francorum Rome a Leone Papa Imperator cum consensu Romanorum consecratur. An. 813 Obiit KAROLUS MAGNUS Imperator. LUDOWICUS filius*

filius ejus, Imperio successit, qui cognominatus est Prus. An. 840 Obiit Ludowicus Imperator. 't Geen hier meer kon gezegd worden, laat ik liever aan den aanstaanden Uitgever van de MS.

bl. 265. r. 20. *absict bebbe gveoreest*) Sp. Hist. B. I. c. 21. v. 24. *als ic. bebbe gveoreest*. het welk le Long verklaart: *beoreest ben geweest*: 't Is, als ik heb vernomen, ondervonden. 't Rechte *gveoreestben* vindt men daar ook I. 4. Zie verder zyne Uitleggingen I. 22. 29. II. 2. 20. enz.

bl. 267. r. 24. *Robertus, junior filius*) deeze woorden zijn zeer bedorven. Verbeterze uit het MS aldus: *Robertus, junior filius Balduini Comitiss Flandrie, frater Balduini tertii, Gertrudem Comitissam, relictam Florentii Comitiss Hollandie VI, sibi in matrimonio sociavit, et sic Comitatum HOLLANDIE et Frestis acquisivit.*

bl. 272. r. 15 v. o. *Oudegerst*) Pierre d'Oudegerst schreef de Voorrede van zijn Kronijk in 1571, in welk jaar die ook te Antwerpen het licht zag. Zie hem Chap. 41.

bl. 276. r. 13. *in de maand February*) Meyerus: 22 Febr. *disi Petri Catbedra festo.*

bl. 277. r. 4. *in Febr. 1072*) zo ook Oudegherft Cap. 92.

bl. 281. r. 8 v. o. *een klein boekje Lands, dat niet tot Vlaanderen beoorde*) dit is een aanmerkelyke getuigenis wegens Zeeland.

bl. 287. r. 9 v. o. *in Mei of in Juny*) Bisschop Diedewijn overleedt 24 Mei. Fullon, Hist. Leod. T. I. p. 241. *Theoduinus obiit nono Calendas Junii 1075. hunc enim diem obiit Liber mortualis Lambertianus, Aegidius et Epitaphium concorditer signavere.* En dewijl ook Albericus daarmede overeenstemt, moet le Roy verbeterd, en ook by hem voor IX Kal. Julii, dat is 23 Juny, geleezen worden IX Kal. Junii, dat is 24 Mei.

bl. 289. r. 5 v. o. *Gozelo*) maar ook elders noemt hy wel eens bekende verfoonen met verkeerde naamen. G. Fabricius, Orig. Sax. L. III. p. 345. *Ordulfus* (Hertog van Saxon) *quem Lambertus errore Oibonem ubique vocat.* Deeze dwaaling bragt den Annal. Saxo in twijffel, noemende dien Hertog meer dan eens *Ordulfus five Otto.* Waarom Eccardus meende, dat *Otto* eene verkorting was van *Ordulfus*; Corp. Hist. T. I. in den Bladwyzer: *Ordulfus contractum in Otto.* Beter oordeelde Fabricius. Van *Ordulfus* zie ook Kranzius in Saxonia L. V. c. 2 & 4. Enz.

bl.

bl. 293. r. 17. *te Antwerpen*) zo ook by Jo. a Leydis, Heeren van Brederode c. 16. *na vier jaaren wert by ter doot gewont tot Antwerpen — ende by sterf tot Maestricht.*

— r. 8 v. o. *bedorven jaartal*) bedorven door eenen jagtigen Uitschryver, die geschreeven hebbende het jaer MLXXII, daarachter voegde 't geen Meerhout verhaald heeft op 't jaar MLXXXV. Zie de woorden boven p. 138.

bl. 294. r. 4. *in Juny*) lees *in Mei*. En zo ook bl. 292. r. 1 v. o. voor *in Mei of Juny*. Zie by bl. 287.

— r. 9. *Choderwin*) dit is bedorven. Van den Latijnfchen naam *Theoduinus*, heb ik in het Duitsch gemaakt *Diederwijn*: te weeten, in naervolginge van 't eerste gedeelte in *Theodericus*, en van 't laatste in *Balduinus*; by ons *DIEDERIK* en *Boude-wijn*. Zie Fullon als boven p. 236 op den kant, daar hy zegt, dat Contractus dien Bisschop noemde *Dietwinus*; anderen, *Tbietwinus*: en dat is juist ons *Diederwijn*.

bl. 302. r. 24. *Divæus. Dyveus*) in het Duitsch, *van Dieve*.

bl. 303 r. 19. *Uitgever van Divæus*) *non sine aliqua interpolatione*, lees ik in 't Leeven van Divæus, voor zyne Opera Varia, Lovan. 1757. Andr. Catullius, Tornaco Nerviorum p. 41, beschrijft Miræus als een *vir bonus nimisque credulus, qui ab aliquo instructus, præcipitanter novæ opinionis præcentor et prodromus fuit*. Alsmen *ab aliquo* mogt veranderen in, *a Meiero*, zouden die woorden ook zeer wel passen op den blinden yver van Miræus, om overal, zelfs daar hyze niet vondt, de Paaschjaaren in te dringen.

bl. 307. r. 23 *Dertiendag*) A. van Bevergerne, Chron. Monast. p. 89. *do starff be*, Bisschop Henr. Wulff, *an den Water, in den April, des Dijnsdages na Palmen, tbo DERTIEN TIJDT to Munster*. dat is op den 9 April. Maar onze goede Matthæus verklaart het, *feriis trium Regum*, dat is 6 January. Ook is 'er een groot verschil tusschen *Dertiendag* en *Dertientijd*. Dit laatste is my onbekend. Misschien moet het weezen *tbo Vesper tijt*.

bl. 309. r. 1. II. 23. 7) lees II. 23. 6.

bl. 314. r. 5 v. o. *met den aanvang des jaars 1334*) zie ook Fullon T. I. p. 409.

bl. 325. r. 14 v. o. *eene drukfout*) te weeten, op 't jaar 1421, daar eene A, *April*, staat voor eene M, *Maart*.

bl. 326. r. 13. *welke de Merken zijn*) men kan 't met een' op-

opslag zien uit onze Paaschtabel, waarin ik verzekere geen misflag gevonden te zullen worden.

bl. 352. r. 10. *buil*) Chronica de Hollant p. 89. *Iste Godfridus Dux Lotbaringiae cum buyl, fuit Comes Hollandiae, &c.*

bl. 354. r. 3 en 4 v. o. *Arturs meismiede*) Sp. Hist. III. 31. §. 42.

*Al werd geschiede Arturs maysniede,
Ofte Arture selve, oft Waleweine,
Nochtan en wer dawonder niet cleine,
Die ons hier nu es geschiet.*

voor *Al werd geschiede*, schijnt gelezen te moeten worden, *Al wer tgeschiet*.

bl. 356. r. 16. *begaden*) de zelfde Dichter, III. 42. §. 11.

*Sine lieden en sine cnapen mede
Die areven grote sericbede,
En begadene na sine doet,
En brachtene met rouwen groet
Te Brucele binnen —*

wat daar *begaden zy*, weet ik niet (zie B. II. §. 92.) Le Long riedt 'er ook naar, *beweenden of vercierden hem*. Daar wordt gesproken van Hertog Jan I. 't Schijnt, dat *begaan* (zie B. IV. §. 1151) hier beter te pas zou komen dan *begaden*.

bl. 359. r. 3 v. o. *de Vierde Heinrike*) Charterb. I. p. 86, vindtmen twee Brieven van deezzen Keizer, 2 Juny 1122, in welker hoofd hy zich zou genoemd hebben, *Henricus, divina clementia QUARTUS Rom. Imperator Augustus*. Die 'er dat woord invoegde, wist niet waar hy 't plaatsen moest. In een' anderen van 26 Mei, en dus maar acht dagen vroeger, p. 85, noemde hy Keizer *Henrik II*, en zynen *Grootvader Henrik III*. Zo was dan zijn *Vader Henrik IV*, en hy, volgens zijn eigen rekening, *Henrik V*.

bl. 368. r. 18. *der broederen*) zo moest 'er staan.

bl. 372. r. 6 en 7. *En zo lees ik — in zyne MSS*) neem deeze twee regels weg.

— r. 9 v. o. *verschikkinge*) deeze verschikking is niet gemaakt door Scriverius, maar door hem gevonden in zijn MS.

bl. 373. r. 7 v. o. *Lieten si hem de Ridders iagben*) waarmede volmaaktelijk overeenkomt dit vaars uit den Sp. Hist. IV. 51.

Lie.

A A N T E K E N I N G E N. 307

Lieten si bem die Vlaminge iagen.

bl. 379. r. 4 v. o. *de MSS van Scriv. waaren hier hadoveren)* neem ook dit weg.

bl. 382. r. 1. *met sinen Oom vechten)* zo sprak ook Vondel in Lucifer p. 33.

De kans begunsticht kun die met Gods Valtheer vechten.
dat is, onder.

bl. 383. r. 10. *gehu)* Sp. Hist. I. 38.

*Met groten colven en maetsusen,
En met berde groten gehuwen,
Bestoedense den Coninc en sine lieden.*

daar le Long *gehuwen* aanzag voor *houwers*. 't Is het zelfde dat Jan van Heek seide, *met grooten gebes*. Elders ook *besen*; als p. 253.

*Die Grave van Luthsenborch —
— riep doen met enen huwe,
Al in Walsche: Toe, tuwe
Chi thmalier de Wesemale:
Dat was na die Dietsche tale,
Doodet den Riddere —*

dat Walsch zal dan willen zijn, *Tue, tue ce Chevalier.*

bl. 389. r. 7. *Paus Adriaan)* Adriaan IV is eerst Paus geworden den 3 Dec. 1154.

— r. 7 v. o. *vicissenz)* zo ook in 't MS, zonder *sum*.

bl. 393. r. 13. *in de Uitgaaven)* lees, in de tweede Uitgaave. Ik heb nergens kunnen ontdekken, dat Atk. de eerste gezien heeft.

— r. 10 v. o. *of)* lees op.

bl. 398. r. 6. *lxxx man)* in de Uitgaaven van Meerhout staat *Octingenti*, dat is achtbonderd. Maar in 't MS heb ik gelezen *Octoginta*, en dat is tachtig. Zodat het gaen gisfing van Scriverius was.

bl. 401. r. 7 v. o. *Kivitein)* Sp. Hist. B. II.

*Hier en binnen so gevalen
Andere ioesse in andren pleinen,
So dattis Heren, die Civiteinen,
Niet wel en conden tfoel beurdren.*

le Long zegt, *de Stedelingen, de Burgers*. B. IV. c. 50. r. 42 leestmen *tyvitein*: en hy weder, *Burgers*.

bl. 403. r. 6 v. o. *vischaren)* anders gebruikt het de Verstaaler van Boëtius f. 15 c. *tyranten, die den dander sagte wel gbe*

gbeleken zijn, want zy met sellen woorden en gbewerkerz up
 zwolk mesbaren. Ook van eene onstuimige Zee; f. 50 c.
*Hets ooc gbeorlooft der Zee, als nu met nedren slechten vloeden
 te sneikene, als nu met tempeesten en overwateren te mesbaren.*
 Noch eens f. 68 b.

*Al blecfemt dan de donderslach,
 En baer de Zee mesbaren mach.*

bl. 409. r. 6. En II. 42) voor 42, lees 47.

bl. 410. r. 5. *de Vlaamsche Schutters*) geef wel acht, dat
 de *Vlamingen* den *Hollanderen*, tegen de *Vriezen*, te hulp
 kwamen; en zulks in 't jaar 1168.

bl. 411. r. 11 v. o. en p. 466 — *niet anders dan Otto*)
 lees, *Maar p. 466 — Broeder van Graaf Florens.*

bl. 412. r. 2. *schoone dingen*) Sp. Hist. I. 20. v. 4. van den
 Tovenaar Broeder Aelbrecht:

Daer bi dike wonder dede

Van sconen dingen, van selsenbede, enz.

bl. 413. r. 11 v. o. *Zy vertrok in 1173*) maat daar volgt
 by Meerhout, *et eodem anno rediit*. Het welk ik niet weet
 te vereffenen met het geen hy van Sofia, op 't jaar 1176,
 zou verteld hebben. Alles nader overweegende, meen ik
 dat Meerhout kwaalijk vermeerderd is, en op de laatstge-
 melde plaatse van haar niet anders gezeid heeft, dan dit:
 1176 *Obiit Sophia Comitissa Hollandiae*. Zo was hy gewoon.
 Noch op 't zelfde jaar: *Obiit dominus Witoldus Abbas*. 1177
Alexander Papa moritur. 1178 *Obiit Godefridus Traj. Episcopus*. &c. De Leezer oordeele.

— r. 4 v. o. *afgoddrien*) afgoddrien.

bl. 415. r. 5 v. o. *Bisschop Philips*) van Kolen.

bl. 417. r. 15. *scade nemen*) ja ook den dood neemen, in
 't begin van den Sp. Hist.

Om siecher die bem ane quam,

Daer bi oec dien doet an nam.

siecher is ziekte. Zo lees ik daar ook I. 22.

Die alle siecher gesont can maken.

bl. 419. r. 1 v. o. *Coninc Wijt*) in 't zelfde Werk IV. 20:
 wordt *Guy* van *Vlaandren* een en andermaal genoemd *mijn*
Heer Gi. maar v. 62 zeide de Dichter, om 't Rijn.

Sy gaven bem op den Grave Wijt.

by le Long staat *Grave wijt*; zonder verklaringe. Verder
 c. 42. v. 49, leeftmen:

Dus

*Dus borde Grave Gi oet
Datmen hem daer sere mesboet.*

en daar verklaart hy oet door oec, ook. doch lees *Gioet*,
en zie onze Aantek. B. V. §. 665.

bl. 420. r. 7. voorzoon zyner *Zuster*) de eerste Man van Si-
bylle was geweest de Markgraaf van Montferrat.

— r. 11. met *grootte verachtinge*) Marin, Hist. de Sa-
ladin L. VI. p. 317. *Guy de Lezignan (de Leziniaco) & par
corruption de Lusignan, alors si generalement méprisé, & dont
aujourd'hui tant de familles veulent descendre, parce qu'il fut
Roi: vanité ridicule, &c.*

bl. 421. r. 15. bepaald op 13 *Maart* 1187) dit zegt ook
Marin in zyne Voorrede. Ja ook Calvisius an. 1187: *annus
Hegira* 583 *incipit* 13 *Martii feria* 6. Ik vermeet my niet te
zeggen, dat Calvisius kwaalijk schreef. Evenwel, dat jaar
was begonnen, niet *Vrydag*, gelijk hy zegt, maar *Zaterdag*,
gelijk ik uit den *Ispahanensis* bewezen heb. Of begon Cal-
visius dien *Zaterdag* met den *Avond van Vrydag*? Marin, ze-
kerlijk, behoorde geweeten te hebben, dat, onder de Chris-
tenen, 4 en 5 July 1187 niet geweest zijn, als hy zegt T.
II. p. 12 en 20, *Vrydag* en *Zaterdag*; maar *Zaterdag* en *Zon-
dag* (Zondagsletter D; Paasch 29 *Maart*) en dierhalve, als
we gezeid hebben 3 en 4 July.

bl. 422. r. 11 v. o. *Honderd en dertien*) of zestiende weeken
met eenen dag, beginnende en eindigende met *Zaterdag*.
Lees dan ook kort te vooren vryelijk, *kan geweest zijn*, in
de plaats van *schijnt geweest te kunnen zijn*. NB. op deeze
bl. zijn (in sommige exemplaren) de laatste letters, r. 8 tot
13 toe, tot den volgenden regel gezakt.

bl. 425. r. 4. *Limborg II. f. 18 d*) en te vooren f. 17 c.

Dese quaet, al es bi sere

Gbequetst, bi sal ons wisen wel

Waer die moordeneren sel

Zijn —

Sp. Hist. II. 18.

Een valsche Ridder, das sijt gewes,

En een verrader, en een quaet.

bl. 429. r. 12. *Deeze soort van Pelgrims*) zie Marin T. I.
p. 312—315.

bl. 430. f. 4 v. o. *alleronbeschaamste*) hierin is de d ver-
geeten.

I. DEEL.

Q q

bl.

bl. 431. r. 7 v. o. *fiet van R. de Monreal Nauclerum*) Generat. XL. Vol. II. p. 865. daar hy hem noemt *Cbristianus Princeps*. maar Gen. XXXIX. p. 849, *perverforum omnium dux*. als van byzondere perfoonen.

bl. 435. r. 12. *nullas talias*) zeer onkundig aldaar, p. 76, vertaald, *geene tollen*.

— r. 14 *onterven*) Vondel in Zungchin p. 45.

Lykungzug nadert vast om u en my t'onterven. dat is; te verdryven.

bl. 441. r. 5 v. o. *de Moribus Siculis*) l. *de Motibus S.*

bl. 445. r. 1. *ziek geworden*) Marin T. II. p. 181 — *le fleuve Salef, qui paroit être le même que le Cydnus. Invité par la fraischeur des eaux, Frédéric voulut s'y baigner tout en sueur [bezuweet en seer verbit, zegt onze Dichter v. 954] comme autrefois Alexandre; mais moins beureux que ce Conquerant, il mourut de la même MALADIE qui avoit mis Alexandre à deux doigts du tombeau.*

bl. 448. r. 9. *Vrydag*, 12 July 1191) en niet, 12 of 13, gelijk Marin dien *Vrydag* noemt p. 244. Het jaar der He-gire 587, was begonnen met 29 January 1191; zijnde geweest een Dingsdag: of gelijk Calvifius zegt, *Feria 3*.

bl. 456. r. 12. *Sed ut ea, &c*) deeze woorden zijn niet van Meerhout, maar van den geenen, die 't MS in quarto geschreeven heeft, en, te laat, invoegde't geen hy, ter rechter plaats, vergeeten hadt. Die Kronijk weer in orden te brengen, is hier mijn werk niet. Ik vertrouwd dat de zelve eenen goeden heelmeeester gevonden heeft.

bl. 457. r. 4 v. o. *in de tolne*) zo sprakmen van ouds. Matth. IX. MS. *Sach bi enen mensche* in die tolne *fitten*. en Marcus II. *fittende* in die tolne.

bl. 460 kort te vooren) zie het p. 555.

bl. 463. r. 12 voor p. 489. lees, p. 480.

bl. 467. r. 8. *zodat bet weinig schijns heeft*) noch minder dat van Herm. Gygas in zijn *Flores Temporum* p. 123. zeggende: *quod filiam suam, quam in uxorem duxerat (Philippus) postquam regnum adeptus esset, repudiasset, volens alius uxorare.*

bl. 470. r. 6. *versten*) uitstellen. Vert. van Boët. f. 42 d. *Een oversprekende Avocaet moet spreken of breken; moest bij versten, by soude bersten.*

bl. 474. r. 4 by *Sweertius*) ook by Matthæus.

bl.

bl. 475. r. 1. *Deeze vier regels*) staan ook niet by Meerhout.
 bl. 485. r. 4 v. o. *zie het slot onzer Aantek. hier onder n. 105.)*
 lees, zie hier kort onder p. 495.

bl. 487. r. 12. *piæ memoriae bedorven uit præmemorato*) en zo meen ik nu, dat 'er gelezen moet worden, niet alleen in den Brief van 1135, daar de Bisschop *Goislenus*, maar ook in dien van 862, daar de Abt *Lodewijk*, by hun leeven, *piæ memoriae* genoemd worden. Want behalve dat, in den laatsten, het woord zelf gevonden wordt; *torcularia PRÆMEMORATORUM locorum*; zo wordt die zelfde Abt *Lodewijk* daar ook door *PRÆFATUS* aangeduid p. 535. *PRÆFATI venerabilis Hludowici Abbatis piæ consideratione*. Herrgott, evenwel, *Geneal. Habsb. Prolegom. I. § 16*, beweert, dat die uitdrukkingen van *bonæ, beatæ, piæ, sanctæ memoriae*, van ouds, niet alleen van overleedenen, maar ook van leevenden, plagt-ten gebezigd te worden. Hy hadt zulks aangemerkt (*observavi*, zegt hy) in eenen Brief, dien Keizer Koenraad II, in 't jaar 1025, gegeven heeft aan het Klooster van S. Blasius; waarvan hy belooft nader te zullen spreken in zyne *Origines San-Blasianæ*, die hy dacht uit te geeven. *Interim*, vervolgt hy, *ex Clar. Mabillonio adnotare sufficiat; Quod Ludovicus Abbas Dionysianus, cujus interventu literæ conditæ sunt, quibus etiam ipse subscripsit, in contextu PIÆ MEMORIÆ Hludovicus Abba dicitur; cujus rei alia exempla exstant tum in libro de vita S. Wilfridi Ep. Ebor. auctore Stephano Edaio ejus æquali, tum in libro VI de re diplomatica, ubi CAROLUS CALVUS et GOISSENUS Ep. Sueffionensis, ad huc VIVENTES, itidem PIÆ MEMORIÆ TITULIS AFFICIUNTUR*. En hy wijst den Leezer naar de *Annal. Bened. T. III. p. 94*. Hoe de woorden daar luiden, kan ik niet zeggen: want dat Werk heb ik nooit gehad. 't Geen daar gemeld wordt van den Abt *Lodewijk*, hebben wy, p. 485, ook aangetekend uit *Mabillon L. V. p. 452*. Maar ik kan bezwaarlijk gelooven, datmen daar vinden zal 't geen Herrgott uit *Lib. VI* bybrengt wegens *Carolus Calvus*. En staat het daar, het zal in die *Annales* zo wel eene onwaarheid zijn, als het eene zekere onwaarheid is in het Werk van Herrgott. Zie hier de eigen woorden van *Mabillon L. VI. n. 180. p. 601*. *Quamquam beatæ memoriæ Acca Ep. adhuc vivens appellatur non jemel ab Heddio Stephano in Actis S. Wilfridi Ep. Ebor. c. 21, 53 et 61. Immo Ludovicus Abbas Dionysianus adhuc vivens di-*

citur pia memoria IN DIPLOMATE CAROLI CALVI *supra n. 96.* De Annales dan aan een zyde gelaaten, komt het my, uit vergelykinge van de woorden, natuurlykft voor, dat Herrgott die aanhaaling gefchreeven heeft uit zijn hoofd. Die by Mab. heet *Goiflenus*, heet by hem *Goiffenus*. Dien Mab. noemde *Heddius Stepbanus*, noemt hy *Stepbanus Edidius*. Dat by Mab. zijn *Acta S. Wilfridi*, is by hem *Vita S. Wilfridi*. &c. En omdat Mab. op dien Brief, waarin van *Goiflenus* gefproken wordt, melding maakte van *Carolus Calvus*, meende hy geleezen te hebben, dat Karel, zo wel als *Goiflenus*, by zijn leeven *pia memoria* genoemd is geworden. Beter weet ik 't niet goed te maaken. Een *lapsus memoriae* is gemeen onder de Geleerden. Maar noch een woordje van de Legende van S. Wilfridus, omdat ik zie dat ook Herrgott 'er gebruik van gemaakt heeft. De twee volgende voorbeelden ontleen ik weder uit Mabillon L. VI. n. 96. 't Eerfte uit cap. 22. (te vooren, cap. 21.) BEATÆ MEMORIÆ ADHUC VIVENS *gratia Domini Acca Ep.* En cap. 53. *Acca QUI NUNC EST BEATÆ MEMORIÆ Episcopus.* Ik wenschte dat Mabillon ons onderricht hadt, wat wy daar eigelyk door *beatæ memoriae* te verftaan hebben. Zo deedt Jo. Mantelius in *Hift. Loffensi L. V. p. 103.* Want vindende in een' Brief van Graaf Arnoud van Loon, an. 1135, *Hanc etiam donationem a Patre nostro universalis Ecclesiæ Pontifice BONÆ MEMORIÆ Innocentio firmari FECIMUS:* laat hy 'er deeze uitlegging op volgen: *Verba illa, bonæ memoriæ Innocentio, non significant illum tum obiiffe, cum vitam protraxerit ad annum 1143; sed quod pius Comes SUAVISSIMÆ PONTIFICIS Leodiæ PRÆSENTIÆ recoleret MEMORIAM.* Dat is zoet gedacht. Schoon iemand licht denken zal, dat, zo Graaf Arnoud het zelfde gedacht hadt, hy den Paus liever *suaviffimæ memoriæ*, zoude genoemd hebben. Want hy moet zeer gemeen geweest zijn met den Paus, dien hy den Brief heeft DOEN bevestigen.

bl. 488, r. 24. *was een drukfout*) nu houd ik 't liever voor eene aardigheid van Kakolijn.

— r. 8 v. o. *éenen dag minder dan 29 jaaren*) dit zegt hy op Kolijn p. 413.

bl. 489. r. 19. *bet Twaalfstal*) de Heer Meerman bezit noch weee naamlooze MS Kronyken van Holland, van de Vijfde Eeuw, in welken ik het rechte jaar 1061 insgelijks gevonden heb. Met een woord, men vindt het by alle ouden ook

ook in de Vaderl. Hist. B. VI. Verder is, wegens de Nieuwen, uitvoerig bericht te vinden by P. v. Alen op, D. Paringets Beschr. van de Stad Grave T. I. p. 48-51.

— r. 2 v. o. vier Lat. MSS) den Hr. Prof. Burman toebehoorende.

bl. 490. r. 1. staat XII) Jo. Brando Dunensis in Annolibus (volgens de hand van Scriverius, mede berustende onder den Heer Burman) *Rexit autem Florentius .II annis XXI, et obiit anno Domini MCXII.* En noch eens aldaar: *Anno Domini MCXII obiit Florentius Comes Hollandiae.*

bl. 496. r. 14. die Lijst) die wy schuldig zijn aan Godtafus.

bl. 511. r. 4. Kaitiva) Vert. van Boët. f. 52 b. *Niemand es zo ryke, byne mochte noch ryker werden; en niemand es zo benodicht, byne mochte noch wat keytivigher zijn.* En zo doorgaands van armen en ellendigen.

bl. 513. r. 15. caducus) Regimen Sanitatis Salernit.

Purpuream dicunt violam curare caducos.

daar het verklaard wordt *epilenticos*, voor *epilepticos*. Zo zagenwe boven, p. 569, *epylensia* voor *epilepsia*.

b. 524. r. 6 v. o. dat Sofia het badde doen maken) dit heeft verbetering noodig. *bet*, kan daar niet wel iet anders betekenen dan *Klooster*; het welk niet *Sofia*, maar *Peternelle* gesticht heeft. Voor *bet*, lees *den Monster*. Meerhout noemt het Gebouw van *Sofia Templum*. Beide die woorden betekenen wel *Kerk*; maar wat meer dan eene gemeene *Kerk*. want buiten twijfel is die van *Sofia* aanzienlyker geweest, dan de eerste *Kerk*, door *Peternelle* gesticht, en die Meerhout, an. 1134 (1133) noemde, *Ecclesia in Renesburcb*. Maar de tweede noemt hy, an. 1183, *Templum in Renesburcb*, dien hy duidelyk onderscheidt van het *Klooster* zelf, *cum ipso claustro: &c.*

bl. 525. r. 10 v. o. *filie is drempel*) Boët. L. I. Pr. 1. zeide: *limen tristis excessit.* de Vertaaler f. 8 a. *seer bedrouft gbinc uter* sullen. f. 52 c. vertaalt hy *limen* door *deur* of *julle*.

bl. 527. r. 7 v. o. *spbatulam*) l. *spatbulam*.

bl. 528. r. 14. *weder moesten loslaten*) dat was dan maar spel. Ernstiger ging het toe, tusschen *Eumenes* en *Neoptolemus*, waarvan *Nepos*, in *Eumene* cap. 4, aldus schrijft: *Qui quum inter se complexi in terram ex equis decidissent, ut facile intelligi posset inimica mente contendisse, ani-*

moque magis etiam pugnavit quam corpore, non prius distracti sunt, quam alterum [Neoptolemus] anima reliquerit.

bl. 536. r. 10 v. o. *zyne begeerlijkheid, trouwloosheid en geweld*) zie Marin, Hist. de Saladin, T. I. p. 317.

bl. 540. r. 18. *door het niet volgen van den Raad des G. van Tripoli*) Marin T. II. p. 9. *les Chrétiens, par un aveuglement qu'on pourroit peut-être comparer à celui des Troyens, touchant les prédictions de Cassandre, s'obstinoient à regarder Raymond comme un Traître; & A REJETTER SES CONSEILS.*

bl. 542. r. 9. *Tripoli is dan gevlucht*) nergens vertoont hem Marin grootmoediger, dan in zyne vlucht, p. 16. *il prit, zegt hy, une résolution bien plus hardie, celle de se sauver avec son avant garde à travers l'armée ennemie; &c.*

bl. 548. r. 11. *noemt geen tijd*) Nauclerus, p. 865, noemt beide Tijd en Plaats. De tijd zeer wel, 1 Mei. maar de plaats kwaalijk, voor *Ptolemais*.

bl. 552. r. 12. *Roke*) lees, *Steenroke*. Sp. Hist. IV. 3.

Biere groter steenroken

Die van ouden was te broken:

En dicke seide men wonder van desen,

Dat daer voren hadde gewesen

Binnen der roken, eer mensche brac, enz.

Ferguut f. 9 d.

Die roke was berde slecht [steil]:

Si stont in die wolken gerecht.

Ens dier ter werelt so licht,

Dat soude up climmen die roke licht,

Hen ware dat hadde vlederike [vlerken].

De Vert. van Boët. was zich in de spelling van dit woord zeer ongelijk. f. 41 a. schreef hy, *rootse of steine*. wat verder, *rootchiere of steine*. en f. 68 a. *rochiere*.

bl. 557. r. 6. *eene Dochter Maria*) zie B. III. p. 154.

bl. 560. r. 3 v. o. *daarmede*) l. *biermede*. En in den volgenden regel, voor 'er lees *daar*.

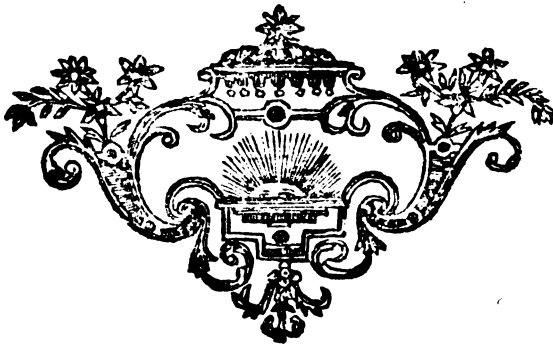
bl. 564. r. 8. *getrouwigheid*) l. *getrouwheid*.

bl. 565. r. 6. *dat ik versta*) zo verstondt het ook Scriverius, want hy tekende, op die woorden, in 't MS aan: *credo pridie velle dicere*.

bl. 576. r. 23. 't *Kapittel dier plaats*) 't *Kapittel*, in 't Eenv. *getal*, betekent ook wel de Vergadering der Vijf *Kapittelen*; doch niet anders, dan wanneer zy by een kwamen om een' *nieu-*

nieuwen Bisschop te verkiezen. Dit blijkt genoeg uit de Aanspraak van Jakob van Outshoorn, Deken van S. Maarten, by zulk eene gelegenheid gedaan in 't jaar 1322, toen hy zelf verkooren werdt, zeggende: *moneo vice mea ac omnium et singulorum de CAPITULO ecclesie Trajectensis* — en wat verder: *decedant de CAPITULO*: verstaande de gansche Vergadering der *Vijf Kapittelen*. Zie het Conclave Ultraject. in de Anal. van Matth. T. I. en des zelfs *Notatio*, daarachter gevoegd: waaruit te zien is, dat alsdan de Vijf Kapittelen niet alleen vergaderd, maar ganschelijk in en tot een gesmolten waaren. Want yder Kanonik nam zyne plaats en stemde, niet naar den rang van zijn eigen byzonder Kapittel, maar allen door malkanderen volgens den tijd hunner Bedieninge. Aldus gezeten konden zy niet als Vijf, maar moesten noodzaakelijk beschouwd worden als een enkel Lighaam, als één Kapittel. Maar toen THOMAS Bisschop van Utrecht was, sprakmen andere taal.

Einde van het Eerste Deel.

H 47432.2

